

Digitized by Google

NAPOLI

Digitized by Google

PARNASSUS CELLENSIS

Mirabilia Hominis

In perilluſtri & Gratioſo Mecænate ſuo miratur.

QUalem te memorem virtus Aufffeſſia? Divum
An mortale genus? Divo de ſanguine cretam
Te probitate probas: Hominem teſtaris humano
Morum illo accentu, quem toto pectore ſpiras
Ceu Phœbi vultus radios. Hominemque Deumque
In te ſuſpiciunt Homines: imitando Deorum es
Æmulus & factis illuſtris idea Virorum,
Ad quam componant magnæ ſua nomina mentes.
Quid ſit homo, qui noſſe cupit, quas occupet artes,
Quas legat intus opes, ſacros quos nutriat ignes;
Hunc videat, dicetque Hominem Miracula Mundi.
Hic Dij divitias non parco munere cunctas
Congeſsêre ſuas; hic culta modeſtia vultum
Finxit amica Charis ciliis velut iride cinxit
Fulgentes oculos, ſuadæ ſtillantia mella
Affudit linguæ, frontem ſine nube ſerenis
Temporibus ſtatuit, palmas ad muneris uſus
Tornavit faciles: Belli, pacisque labori
Robur adaptavit, parvi velut Herculis olim
Tergum humerosque; caput docta velut ægide Pallas
Artibus inſtruxit; pectus Conſtantia firmis
Munivit clypeis; totam ſibi denique mentem
Et pietas & priſca fides conſtruxit in aulam
Quam ſi cœligenum hic foret Auguſtale Quiritum.
Tales & tantis opibus, donisque Deorum
Emicuêre viri, niveis dum ſolibus irent
Secula naſcentis primâ ſub origine Mundi
Dum terras habitaret adhuc Aſtræa recentes
Et faſces orbis gererent Virtutis Atlantes
Aſtrisque æqualem urbs Romana ſupremam
Eveheret, rerumque potens verſaret habenas.
Vidit & obſtupuit Tellus hæc noſtra figuras,
Quas Heros teneris hic ludere cœpit ab annis
Muſarum dum caſtra colens, laurosque, decusque
Parnaſſi meteret; Dum Phœbi è pulvere Martis
Ad campos properaret Ovans cum caſſide fulva
Fulmineo accinctus gladio, ſclopoque minaci
Quadrupedem premeret, cum duceret agmina, turmas
Cum legeret promptus dubiæ in certamina pugnæ.
Irruere, hoſtilesque acies confundere, dexter
Rebus adeſſe; viris queis arſerat ignibus, ignes
Subijcere & pulchram per vulnera quærere mortem.
Tunc vidit campus Martis ſuccreſcere caſtris
Neſtora vel juvenem, juvenis vel pectus Achillis
Ex illo ſplendore ſago, quo Aufffeſſius Heros
Armatus, calidasque ſuas ſtetit ante cohortes:
Seu radio ſcribenda forent veſtigia campi,
Seu valli jacienda ſtrues, molesve domorum
Educenda, ſuis ſeu caſtra ſecanda maniplis
Seu rumpenda quies, dubiaque excurrere nocte,
Seu compellendus peregrino idiomate miles,

Artes

Artes & linguas, animosque probavit, ut unus
Omnibus in curis haut eſſet pluribus impar.
Non ſatis at ſic Marte ſagum: juvat inſuper auſu
Conſimili celebrare togam, ſacra Numinis alti
Caſtra ſequi, vigilesque dies Virtutis ad aras
Et noctes agere: innocuus celebrare triumphos
Ipſo ſe victo: ſacris altaria donis
Imbuere, & ſacros cœli exorare favores
Clara ſago, jam ſacra togam, quam claret & ornat
Per varios celebris caſus Auffleſſia virtus,
Cum Mœno liquidis ſpumans Regniſius undis
Laudiſono ore canat. Laudum mea Muſa ſuarum
Vita modeſta legit, quia majus Viribus æquor
Panditur à noſtris vix perſcrutabile remis,
Eſt ergo hic Vir, qui libro conquiritur iſti,
Vel libro hoc ſcriptus: calamum ſuſpendo, ſuoſque
Rivos Caſtaliæ claudunt hoc carmine Muſæ:
Incolumem ut Cœli clementia ſidera ſervent.
Hunc Hominem placidis tegat illum ut Gratia pennis,
Et texant longis parcæ illi ſtamina filis,
Gaudebitque liber portum tetigiſſe quietis.

ELEN-

ELENCHUS ET SERIES TITULORUM
TOMI III.

Speculæ Phyſico-Mathematico-Hiſtoricæ Notabilium & Mirabilium ſciendorum.

SCRUTINIUM V.

Micro-coſmicum

Quo Homo totius creatæ Naturæ finis, Mundi Epitome & mirabilium omnium Miraculum maximum inveſtigatur & perluſtratur.

PROOEMIUM pag.1.

Disquiſitio I. Somato-ſcopica.

De Corpore humano ejus formatione, partium diſtributione, ſymmetria, ſignatura ad internas propenſiones indicandas, variis aliis accidentibus & circa ipſum miraculis.

Caput I. De Homine quædam in genere proferuntur. pag. 3

Caput II. De Humani fœtûs in utero formatione, partium configuratione, animatione, & perfecti totius compoſiti humani in lucem productione. 7

§. I. Obſervationes notabiliores de fœtus in utero formatione, animatione & in lucem productione. ibid.

§. II. Occultæ nonnullæ & admirandæ quarundam rerum vires & Sympathiæ aut antipathiæ cum Concipientibus, Gravidis, parturientibus & earum fœtibus. 10

Caput III. Sympathia virtutis imaginativæ in gravidis cum earum fœtibus & de Signaturis abinde exortis. 12

§. I. Quomodo & quæ ſigna virtus imaginativa Gravidarum in fœtum humanum imprimere poſſit. ibid.

§. II. Exempla mirabilia Virtutis imaginativæ Gravidarum in mutatione, & ſignaturâ fœtuum. 14

Caput IV. Exotici partus monſtroſi & eorum cauſæ recenſentur. 18

§. I. De Monſtris humanis nullo non tempore in lucem editis Regula & Obſervationes generales. ibid.

§. II. Partus monſtroſi magis notabiles & mirabiles ex variis Authoribus referuntur. 21

Chronicon memorabilium & mirabilium monſtroſorum partuum in diverſis locis & temporibus à Nato Chriſto Salvatore ex adſcriptis Authoribus. ibid.

Caput V. Inſoliti quidam partus à Natura Genericæ fœcunditate mirabiles, aliaquè in fœtibus humanis accidentia Curioſa, Miſcellanea recenſentur. 29

§. I. Numeroſi quidam inſoliti partus à diverſis Mulieribus nullo non tempore in variis locis excluſi. ibid.

§. II. Partus inſoliti aliorum quorundam mirabilium cum excluſis fœtibus humanis, aut etiam ſine illis. 30

b §.III. Regu-

§. III. Regulæ quædam & obſervationes ſpeciales de natis partubus certo alioquo modo & tempore. pag. 32

Caput VI. Corporis humani partes, earundem uſus & variæ proprietates exponuntur 33
§. I. Partium corporis humani externarum brevis deſcriptio. ibid.
§. II. Oſtrologia compendioſa corporis humani. 36
§. III. Principalium humani corporis partium internarum brevis deſcriptio. pag. 38
§. IV. Miræ quædam partium humani corporis obſervationes & proprietates. 41

Caput VII. Perfecta humani corporis partium ſymmetria & mirabilis earundem inter ſe proportio oſtenditur 45
Regulæ & obſervationes circa humani corporis dimenſionem & partium omnium proportionem. 46

Caput VIII. De Conjectatione phyſiognomicâ, quæ ex inſpectâ membrorum in corpore humano configuratione, magnitudine, habitudine, coloribus, aliisque ſignis externis animi paſſiones, naturales propenſiones, & mores conjectari poſſunt. 54
Regulæ & præcautiones in judicio phyſiognomico obſervandæ. ibid.

Caput IX. Homines corporis formâ & habitudine exoticâ mirabiles diverſis Geo-coſmi locis & temporibus comparentes recenſentur. 64
§. I. Gigantum & exoticæ magnitudinis hominum Exempla ac Teſtimonia, ex variis ſcriptoribus. 64
§. II. Nanorum & pumilorum ſive pygmæorum Exempla mirabilia. 67
§. III. Homines in partibus & membris humanis corporis mirabiliter alteratis famoſi & memorabiles. 68

Caput X. Accidentia quædam Exotica mirabilia corporis humani in variis hominibus miris Exemplis demonſtrata. 72
§. I. Ætas infantilis & juvenilis mirabilibus quibusdam ludendis Naturæ prærogativis præventa oſtenditur. ibid.
§. II. Sexûs permutationis in hominibus Exempla mirabilia. 73
§. III. Juventæ ſenibus reſtitutæ quædam Exempla proferuntur. 75
§. IV. Canities præcox in Juvenibus variis Exemplis demonſtrata. 76
§. V. Admirandum corporis robur in variis hominibus pluribus Exemplis demonſtratur. ibid.
§. VI. Admiranda agilitatio & agendi promptitudinis quædam in hominibus Exempla proferuntur. 81
§. VII. De Longævis Exempla mirabilia. 83
Indicia & media ad Longævitatem. 86

Disquiſitio II. Pſychoſcopica

Quâ Microcoſmi Spiritus animaſticus, ſive Anima humana, ejus facultates & potentiæ, atque varia circa Ipſam notabilia & mirabilia inveſtigantur. Pag. 89.

Caput I. De Microcoſmi ſpiritu animaſtico, ſive Animâ humanâ in genere. 91
Caput II. Animæ vis & facultas vegetatrix exponitur. 95
§. I. De Animæ vegetantis potentiâ nutritivâ ſeu Nutritione. ibid.
§. II. De Augmentativâ, ſive auctrice facultate corporis vivi. 97
§. III. De Virtute Generativâ Animæ Vegetantis. 98
§. IV. Admirandæ nutritionis & exoticarum rerum comeſtionis Exempla mirabilia. 53

Caput III. De Fame ac Siti & admirandis inde natis caſibus & eventibus 102
§. I. De Fame & Siti quædam obſervationes. ibid.
§. II. Raræ & admirandæ voracitatis ac bibacitatis in quibusdam hominibus exempla. 105

§. III. Inediæ

§. III. Inediæ diuturnæ & famis longiùs toleratæ exempla mirabilia. 107
§. IV. Caſus & eventus tragic à communi famis calamitate famoſi & mirabiles. 109
Chronicon memorabilium diræ famis Calamitatum in diverſis Geocoſmi locis & temporibus poſt natum Chriſtum Salvatorem. 113
Caput IV. De Reſpiratione Animaſtica. 115
§. I. De Reſpiratione, ejus organis, muniis & uſibus: ibid.
§. II. Experimenta quædam & obſervationes circa reſpirationem animaſticam. 119
Caput V. Animæ per ſenſus exteriores facultas ſenſitiva exponitur & declaratur. 121
§. I. De Senſibus exterioribus in genere. ibid.
§. II. De Senſibus externis in ſpecie: ac comprimis de Viſu. 124
§. III. De Auditu & auditione. 130
§. IV. De Senſu Guſtûs, ejus organo & objecto. 134
§. V. De Olfactu ſive odoratu, ejus organo & objecto. 136
§. VI. De Senſu Tactûs, ejus organo & objecto. 139
Caput VI. Senſuum externorum mirabilia. 141
§. I. Viſûs & oculorum mirabilia ibid.
§. II. Viſûs imminutionis, depravationis & cœcitatis Exempla mirabilia. 143
§. III. Aurium & auditûs mirabilia. 145
§. IV. Linguæ & Guſtûs mirabilia. 148
§. V. Naſi & odoratûs mirabilia. 152
§. VI. Quædam Tactûs mirabilia. 155
Caput VII. De Senſibus internis primariis: Senſu ſcilicet communi & phantaſiâ. 157
§. I. De Senſu Communi & phantaſia notabilia varia ſcienda proferuntur. ibid.
§. II. Phantaſiæ quidam effectus exotici, vel ejusdem ex melanchol.a aliisvè de cauſis læſæ Exempla mirabilia. 162
Caput VIII. De Senſu interno Secundario, ſivè Memoriâ. 165
§. I. De Facultate Animæ memorativâ, ſivè Memoria & Reminiscentiâ Notabilia ſcienda. ibid.
§. II. Præcipua quędam Memorię conducentia, vel eidem nocentia ſivè adverſantia indicantur. 168
Canones phyſico-medicinales pro adjuvandâ & confortandâ memoria. ibid.
Canones alii pręcipua memorię nocumenta indicantes. 169
§. III. Memorię Exoticę actus memorabiles & Exempla mirabilia. 170
§. IV. Memorię mirabiliter leſę aut abolitę quędam Exempla recenſentur. 171
Caput IX. De Vigilia & Somno. 173
§. I. De Vigilia & Somno Theoremata & obſervationes. ibid.
§. II. De longo tempore dormientibus & Noctambulonibus Exempla mirabilia. 179
Caput X. De Somniis ſivè Inſomniis notanda & miranda. 182
§. I. De Somniis aſſertiones & obſervationes Onirologicæ. ibid.
§. II. Artis Somniſpiciæ ſivè Onirocriticæ probabilia quædam fundamenta & rationes adducuntur 184
§. III. Somniorum mirabilia & ridiculæ quædam vanitates recenſentur. 186
§. IV. Somniorum cum ſecutis miris eventibus Exempla mirabilia ex variis Authoribus collecta. 189
Caput XI. De Anima cognoſcente, ſivè Intellectu humano. 193
§. I. De Intellectu humano, ejusquè operationibus Theoremata. ibid.
§. II. De Ingenio, ejus diverſitate, præſtantiâ & variis proprietatibus eidem connexis. 196
§. III. Ingenia quædam exotica mirabilia referuntur. 199
Chronicon ſcriptorum præcipuorum diverſis ſæculis florentium poſt natum Chriſtum Salvatorem. 203
Caput XII. De ingenioſis rerum notabilium & mirabilium inventoribus. 207
Caput XIII. De Animâ volente ſeu voluntate humana 213
Caput XIV. Monita Sapientum, Sententiæ & axiomata Ethico-politico-Chriſtiana ad dirigendam voluntatem pro acquirenda verâ Sapientiâ cuivis hominum ſtatui accommodata. 218
§. I. Dicta, monita & axiomata Ethico-politico-Chriſtiana obſervanda circa Deum & cultum divinum. ibid.

§. II. Monita & dictamina pro Clericis, Eccleſiaſticis & Sacerdotibus, Sacris DEI in terrâ miniſtris. pag. 220
§. III. Monita quædam moralia ad dirigendam prudenter Voluntatem pro Regularibus & Religioſis. 221
§. IV. Dicta, Monita, & Axiomata Ethico-Politico-Chriſtiana pro Magnatibus, & Principibus, eorumque ad prudenter operandum dirigendâ Voluntate. 222
§. V. Pro Aulicis & Principum miniſtris. 225
§. VI. Pro Civibus, plebe, & Subditis Univerſim. 227
§. VII. Pro Cauſidicis, Judicibus, & Conſiliariis Principum & Magiſtratuum. 228
§. VIII. Pro Militibus, & ſeverioris Juſtitiæ miniſtris. 230
§. IX. Pro Medicis & quibusvis reſtaurandæ Sanitatis miniſtris. 232
§. X. Pro Mercatoribus & Negotiatoribus. 233
§. XI. Pro Mechanicis & Artificibus. 234
§. XII. Pro Juvenibus & Studioſis. 234
§. XIII. Sapientum dicta, Monita & Axiomata Ethico-Politico-Chriſtiana pro omnibus Univerſim. 235
§. XIV. Monita & Conſilia Ethico-Politico-Chriſtiana Miſcellanea pro Vita publica prudenter, juſtè & piè inſtituenda, ut ingenuum, verum ac realem Chriſtiano-politicum decet, ordinata. 237
Epilogus ſive totius operis concluſio. 246

SPECU-

SPECULÆ
PHYSICO-MATHEMATICO-HISTORICÆ
MUNDI MIRABILIS

Notabilium, & Mirabilium
Sciendorum

SCRUTINIUM V.
MICRO-COSMICUM

QUO

Homo totius creatæ Naturæ Finis, Mundi Epitome, & Mirabilium omnium Miraculum maximum inveſtigatur & perluſtratur.

PROŒMIUM.

DE *Abdala* Saraceno memorant importuna cum quæſtione ſollicitatum, ut reſponderet, quid in rerum naturà maximè putaret admirabile; ingenuè & præclarè pro ſummi Philoſophi Sapientia & gravitate reſpondiſſe, *Hominem unum eſſe, qui admirationem omnem ſuperet:* Cum Homo in anima inſculptam, expreſſamque DEI gerat imaginem, & corpus obtineat cæteris rebus creatis ità præcellens, ut corporeorum menſura & regula dici poſſit. *Favorinus* nihil in terris magnum præter Hominem agnovit, nihil æquè ſtupendum, ac Hominem aſſeruit *Sophocles: Plato* ille divinus Hominem auſus eſt dicere admirabilium omnium admirabile: Sapientes Ægyptii DEUM mortalem edixerunt: *Mercurius* ter maximus appellavit animal divinitate plenum, Deorum nuntium, Dominum rerum inferiorum & amicum, familiaremque Superiorum. *Syneſius* vocavit Horizontem corporeorum & incorporeorum: *Plinius* Mundi epitomen & Naturæ delicias: Princeps Philoſophorum *Ariſtoteles* animal politicum, plenum ratione & conſilio, quod omnia eſt, ſcilicet non ſecundùm materiam, ut volebat *Empedocles*, ſed per ſpecierum receptionem. Taceo, quod alii Hominem nominent Rectorem mundi, ſummum DEI Technaſma, perfectiſſimum divini operis Exemplar, nucleum elementorum, vinculum univerſi, rerum omnium ſcopum & finem; Hoc tamen maximè videtur eſſe verum, quod etiam traditur ab Antiquis, recipitur à poſteris,

nullo non tempore creditum eſt à cunctis, & nunc in confeſſo eſt apud omnes, Hominem eſſe *Mundum parvum*, ſive ut ajunt *Microcoſmum*; aut ſicut loquitur *Plotinus* latere in homine rerum omnium ſemina; aut ſicuti *Picus* eidem aſſentiens in *Heptaplo*, Deum in hominem velut operum ſuorum omnium compendium congeſſiſſe omnia; aut ſicuti *Plato* aſſeruit in *Timæo*, ratione Angelum, motûs celeritate cœlum, oculis ſolem & lunam, vegetatione plantam, ſenſu animal, eſſentiâ lapidem præfigurare; aut tandem ſicut *D. Gregorius* nominavit *univerſam Creaturam*; quod cum omnibus creaturis naturæ communicatione conſpiret: Exiſtat nempe cum lapidibus & metallis, vivat & creſcat cum plantis, ſentiat cum brutis & animalibus, intelligat & ratiocinetur cum Angelis & ſpiritibus. Optimè proindè etiam in Theſibus ſuis inauguralibus Herbipolenſibus præclarus noſtri temporis Philoſophus *Fridericus Geiger* S. I. Microcoſmum hunc depinxit, *theſi 5.* cum ait: *Homo cœlum eſt, in cujus capite eſt Zenith, in pedibus Nadir, in oculis ſtellæ, in intellectu Sol, in voluntate Luna, in fronte aurora, in vigiliis Oriens, in ſomno Occidens, in membris Zonæ, in nervis Poli, in membris cœteris ſigna Zodiaci, in ligamentis circuli, in ætatum gradibus climata. In bile ignis, in ſanguine aër, in pituita aqua, in melancholia terra: In lachrymis rores & pluviæ, in paſſionum motibus fulgura & fulmina, in reſpiratione venti, Aquilones & Zephyri. Homo parvum mare eſt, cujus venæ ſunt flumina, cujus membranæ ſunt ripæ, cujus affectus ſunt fluctus, cujus circulatio eſt æſtus reciprocus, cujus oſſa ſunt ſcopuli, cujus interitus naufragium. Homo parvus annus eſt, cujus infantia Ver, cujus Æſtas adoleſcentia, cujus Autumnus ætas virilis, cujus hiems ſenectus decrepita.* Sic ille. Cum itaque hactenus *Macrocoſmum* & in eo res conſideratione maximè dignas & admirandas è ſpecula noſtra Phyſico-Mathematico-Hiſtorica contuiti ſimus: Æquum erit etiam illius Epitomen, ſcopum aut finem; hoc eſt *Hominem* ſive *Microcoſmum*, & in illo quæcunque notatu magis digna & admiranda comperiuntur, ſagaci indagine perſcrutari, & Curioſo Lectori in medium adducere.

DISQUI-

Digitized by Google

DISQUISITIO I.
SOMATO-SCOPICA.

De Corpore humano, ejus formatione; partium diſtinctione, Symmetriâ, ſignatura ad internas propenſiones indicandas, variisque aliis aecidentibus, & circà ipſum miraculis.

HUmani corporis præſtantiam non ex eo ſolùm capite lieet conjieere, quod ſpiritus eujusdam excellentis, hoc eſt, animæ domieilium ſit, totque nobilium actionum inſtrumentum; Sed etiam ex mirâ illius efformatione, partium conſtructione & fabrieâ, membrorum omnium Symmetriâ & ordinatione mirabili quadam eonſignatione ad internas animæ propenſiones indè metiendas, & pluribus aliis eximiis prærogativis, quas omnes hie adducere nimis foret operoſum. Viſum tamen eſt præeipuas quasdam, easque magis notabiles & mirabiles ex variis Seriptoribus eollectas proponere. Ut verò ordinatiùs omnia Disquiſitione hac peragam, quædam de Homine in genere ſunt præmittenda.

CAPUT I.

De Homine quædam in genere proferuntur.

Homo quid ſit.

1. HOmo *Platoni in Alcib. 1.* dictus *Animus, qui corpore imperando utitur; quibusdam Compoſitum mentis corporisque in ſe invicem naturaliter agentium*: Ut oſtendit *Chauvinus in Lexico Philoſoph.* Aliis *Res compoſita ex mente finita & corpore* Organico, ut explicat *Le Grand. Inſtit. Philoſ. part. 8. cap. 8. num. 8.* Communiter tamen à Priſcis non tantum ſed & Recentioribus Philoſophis definitur *Animal mente præditum*, ſive *Animal rationale.* Vocatur autem Homo non ab Humo, ut ſenſit *Varro*, quoniam id etiam de aliis animalibus dici poteſt ſed magis à concordia: Nam ὁμόνοια: Undè vox Homo derivata credi poteſt, concordiam ſonat & conſenſum: Eſt enim Homo omnium animalium maximè ſociabilis.

Partes Hominis eſſentiales, Corpus & Anima.

2. Partes Hominis eſſentiales ſunt duę: Materia & Forma, Corpus ſcilicet Organicum & Anima. Illud verò, ſicut *Chauvinus in ſuo Lexico Philoſ.* tradit: Eſt Compages capitis, membrorumque huic famulantium præſcripto mentis imperio tractabilis. Conſtat enim partibus tam ſenſibilibus, quàm inſenſibilibus, multitudine, ſerie, & commiſſurâ verè admirandis; quæ tamen omnes ad ſeinvicem & ad caput velut ad principium & finem continuatæ, perennisque illius motionis, quæ vita corporis haberi ſolet, ordinantur, ad nutum etiam mentis pleræque ex iis diriguntur. Anima verò, quæ generaliter eſt actus primus ſubſtantialis corporis organici potentiâ vitam habentis: Hic verò ſpecialiter eſt inſitum principium ſpirituale cogitandi; vel potius ſubſtantia ſpiritualis cogitans finita; ſicut Idem *Chauvinus* docet, cum Corpore Organico hominem conſtituens, aut conſtituere apta. Communiter & breviter Alii principia Hominis conſtitutiva aſſerunt Materiam, Corpus humanum, & Formam, Animam rationalem.

Homo ad ſimilitudinem DEI factus.

3. Uti Artifices ſuis operibus notam ſolent attexere, ſic imaginem vel Idæam ſui mentibus noſtris inſculpſit Deus. Divinæ ſiquidem Majeſtatis fulgor non alibi clariùs, quàm in nobis ipſis micat. Undè illius etiam imago ſic animis noſtris impreſſa eſt, ut difficile ſit mentem humanam paulò attentiùs intueri & ſummi conditoris & Artificis luce non perfundi. Quocircà rectè *Pierius lib. 4. in Gen. cap. 1. de Creat. hom.* ait. Ratio, propter quam dici poteſt homo ad ſimilitudinem DEI factus multiplex & hæc eſſe poteſt: Nam ſicut in DEO omnia ſunt eminenter & cauſali-

ter, ità ſunt in homine quodammodò omnia tùm per participationem (habet enim communem cum rebus inanimatis exiſtentiam, cum ſtirpibus vitam, cum animalibus ſenſum ac motum, cum DEO & angelis mentem & intelligentiam) tum etiam propter intellectionem; *Siquidem intelligendo omnia fit quodammodò omnia.* Etenim intelligens actu & intelligibile actu Autore *Ariſtotele* unum ſunt. Quapropter Idem Philoſophus dixit, animam noſtram eſſe quodammodò omnia. Deindè ſicut reverà poteſt omnia facere; ſic homo poteſt quodammodò facere omnia, vel per artem imitando naturam & ſimilia veris faciendo, vel imaginatione fingendo, vel cogitatione mentis informando. Poſteà ſicut DEUS finis eſt omnium rerum, ità videtur & homo quodammodò finis eſſe rerum omnium corporearum. Adhæc ſicut animus hominis preeſt ac præſidet corpori ipſum vivificans, movens & regens, & eſt totus in toto corpore, & totus in qualibet ejus parte ſine ulla ſui diviſione, diminutione aut inquinatione: Sic DEUS habet ſe ad univerſum Mundum. Deniqúe ſicut in Deitate credimus eſſe Patrem, qui eſt ingenitus, & Filium, qui ex Patre genitus & Spiritum Sanctum, qui ex Patre & Filio ſpiratur & procedit: Ità & in genere humano ſimile quidpiam licet animadvertere. Adam enim à nullo generatus eſt; Eva ex ſolo Adam formata, Seth ex Adam & Evâ procreatus. Sed de hac DEI imagine in Anima plura vide infrà.

Homo etiam ad majoris Mundi ſimilitudinem factus.

4. Non tantùm DEI Supremi Conditoris imaginem in ſe continet Homo, ſed etiam Majoris Mundi, perfectiſſimi, ſcilicet Operis divini in ſe exhibet ideam. Undè benè *Lactantius Firmianus de Orig. Err. cap. 13.* ait: *Ficto corpore ſpiravit ei animum de vitali fonte ſpiritûs ſui, qui eſt perennis: Ut ipſius Mundi ex contrariis elementis ſimilitudinem gereret*: Et ut *Firmicus in præfat. lib. 3. Aſtron. ità hominem artificio divinæ fabricationis expoſuit, ut in parvo corpore omnium elementorum vim atque ſubſtantiam naturâ cogente conferret, ut divino illo ſpiritu, qui ad ſuſtentationem mortalis corporis ex cœleſti mente deſcendit licet fragilè, ſimile tamen Mundo pararet hoſpitium.* Sed omnium doctiſſimè & clariſſimè *Kircherus itin. Extat. dial. 2. cap. 10.* ſic ait. *Hominem DEUS producere voluit & ipſum veluti Mundum quendam parvum ex omnium Mundi Entium gradibus conſtitutum. Namque ſuper cœlos ſunt Entia beatiſſima & primæ Mundi ſubſtantiæ, uti omnium Exemplaria, Archetypi, & abſtractiſſimæ formæ ſunt, ità Mundum conſtituunt purè intellectualem: Et ne Mundus ſenſibilis & corporeus otiari videretur, DEUS alium providit Mundum intellectualem in humanâ mente conſtitutum, in quo abditus eſt rationalis fulgor & ſpiritualis emanatio; in quem etiam tanquam in ſenſibilis Mundi epitomen, omnium mundi Entium gradus congeſſit, quibus humana mens non jam mundo inferior cunctarum rerum intellectuali ubertate vigens nultis non imprægnata ſpeciebus in alteram ſe intellectualis Mundi regionem extendit, atque adeò fit & animo, & corpore univerſæ Naturæ opus ex materiâ longè ſpatioſiſſimum Mundi utriusque vinculum & connexio & totius materiæ finis.* Poſt pauca deindè ſubdit ſequentia: *Ex quo colliges, hominem eſſe velut animam quandam mundi; mundum verò eſſe veluti corpus quoddam, quo conſtituitur hominis, atque adeò admirando quodam conſenſu* Mundus Major & Minor, *uterque ſtet in utroque, uterque utriusque capax. Major omnia exhibet, Minor omnia indicat, intuetur, ſpeculatur. Major omnium eſt objectum, omnem in ſe claudens veritatem; Minor omnium ſpeculum, omnia continens, dum per phantaſmata ſpeculationum omnia fit.* Ità *Kircherus.*

Homo tribus præcellit.

5. Homo, ut docet *Cardanus lib. 8. de variet. cap. 40.* omnibus Mortalibus tribus rebus videtur præcellere: Quod ſcilicet multa habeat ſolus; quod, quæ cum aliis communia habet, ſint meliora; quodqúe omnium ſit capax. Propria autem homini ſunt Mens, atque hæc eum Superis æquat: Indè ratio, quæ mortalibus eum præfert. Tertium quod & nobiliſſimum eſt, manus. Clariſſimus *Digbæus inſtit. peripat. lib. 2. lect. 24.* Tria Hominem ſcribit ultrà gregem extollere in ſenſu quidem interno, quod inſtrumenta cognitionis ordinet & quærat, & agnoſcat & utatur: In linguâ & voce, quod non purè exprimant paſſionem, ſed etiam mentem: In corpore, quod habeat manus; inſtrumentum non ad determinatam aliquam operationem adaptatum, ſed etiam univerſitati cuidam agendorum deſtinatum. Ipſe *Card.* rurſum *l. 11. de ſubt.* tria hominis dona præcipua hæc narrat: Ingenium ſcilicet ad inventionem neceſſariorum; ſermonem ad auxilium, & manus ad perfectionem.

Mira de humano intelle-

6. Inter admiranda meritò poni debent, quæ *Kircherus* recenſet *itin. Extat. 1. Dial. 1. cap. 1.* quatuor ſcilicet eſſe ſtata, fixa & immobilia univerſa, utpotè quæ omnem ab eis ortum atque interitum excludant, ſuntqúe illa: *Divina Mens, Angelicus intellectus, materia & humanus intellectus. Divinæ quippè Menti*, ut inquit, *actu inſunt omnia ab æterno, eique ſemper ſubſtantialiter inerunt: Angelicus quoque intellectus à ſuæ creationis initio actu eſt omnia, ſemper omnia futurus: Materia & humanus intellectus à ſua item creatione (quanquam non eodem modo) potentiâ ſunt omnia, id eſt omnium potentia, eruntque perpetuò id quod ſunt, id eſt, potentia univerſorum. Æternus eſt DEUS ſine principio, ſine fine. Angelus, Materia, & intellectus humanus æviterna ſunt, facta quidem ſed ſemper futura, principium ſortita, finem nullum habitura. Nullus ſiquidem humanus intellectus interibit, nulla quoque materiæ pars ſecundùm naturam annihilari poteſt, nulla inſuper oriri nova. Hæc tria DEUS, Angelus, materia toti ſunt ab initio, toti ſemper futuri, neque innovari aut multiplicari poſſunt, neque interire aut imminui: Humanus verò intellectus multiplicari quidem poteſt, nec totus eſt ab initio, qui quotidiè ſuo numero perficitur,*

ficitur, donec evadat in actu totus, & donec humana ſpecies impleatur; attamen imminui poterit nunquam.

Numerus hominum major quã Angelorũ.

7. Numerus intellectuum humanorum ſivè hominum omnium tam eorum, qui jam in mundo fuerunt, aut adhuc ſunt, quàm etiam illorum qui ſuturi ſunt, major videtur eſſe numero omnium angelorum, ſivè ſpirituum tàm malorum, quàm bonorum ſimul. Nam quia communiter aſſerunt, tertiam partem Angelorum, cum ſuo principe Lucifero è Cœlo decidiſſe & ad tartara fuiſſe relegatam; & quia horum prolapſorum partem in Cœlo reſtituere debent animæ bonæ ſivè homines beati; longè autem major ſit numerus damnatorum, quam ſit numerus illius tertiæ partis deciduæ Angelorum, cum ex mille hominibus vix unus ſalvetur: multò plures damnabuntur, quàm contineat ea tertia pars decidua Angelorum, imò quam ſint in duabus illis tertiis partibus in Cœlo relictorum Angelorum, adeoque ſi tam beati quàm damnati homines in unam ſummam colligantur, major futurus erit numerus hominum & beatorum & damnatorum ſimul, quàm numerus omnium Angelorum ſivè ſpirituum tàm bonorum quàm malorum ſimul.

Natura hominis quintuplex.

8. Circa Naturam Hominis hæc non inconcinnè conſcripſit *Cardanus lib. 8. de variet. c. 43. Hominis*, inquit, *natura quintuplex; partim ſcilicet ut Elementum; atque ſic vel invitus cadit ab alto: partim ut planta, ſicq; revireſcit & germinat: partim ut animal. Ob idq; voluptatibus atq; doloribus agitatur. Eſt & divinus. quo munere multa poteſt.* Verùm ut ſubdit *Cardanus; propria peculiariſque natura miſerrima eſt.; Undè cum primùm naſcitur prius quidem plorat quam rideat, oſtendens originis ſuæ calamitoſam conditionem; cumque primùm plorat, vigilat: cum autem ridet, dormit: indicans vitæ hujus infelicitates, futuræ autem ac ſuccedentis jucundam & lætam converſationem.*

Rarò homo æquè valet in corpore & in anima.

9. Rarò fit, ſicut idem *Cardanus ait l. 8. de variet. c. 40.* ut natura humana in utroq; præſtet ſcilicet in anima & corpore. *Robur enim*, ut inquit, *immenſum plerumque ſtultam de ſe confidentiam præſtat & ferinos mores: immodica ſapientiæ ac morum integritas imbecillibus viribus ſociari ſolet.* Homines verò præſtantiſſimos Idem *Cardanus eodem lib. c. 42. circà finem* hos aſſerit: *In univerſum tamen omnes præſtantiſsimi ſunt, qui auditu aut olfactu valent aut alio exteriore ſenſu aut etiam memoria vel ingenio, quod magis mirum eſt: multò minus robore, aut corporis agilitate, ſed qui optimè reminiſcuntur; proximi his, qui judicio valent.*

Sentiendi facultas in homine præſtantior, quàm in aliis animantibus.

10. Inter omnia animantia homo ſentiendi facultate videtur præcellere: & quamvis aliqua ex animantibus plurimùm pollere ſenſibus cognoſcantur, adeoq; hominem in ſentiendo videantur ſuperare; ut viſu aquilæ, odoratu canes, auditu anſeres, guſtu gallinæ, tactu ſerpentes, velocitate cervi & aliis alia animantia, ut etiam notavit *Sperlingius in ſua Antropolog.* notique ſunt illi verſus antiqui.

Nos Aper auditu, Lynx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu, præcellit Aranea tactu.

Verùm in ſenſuum actionibus, quia homo non acquieſcit, ſed ad intellectionem eas dirigit: ideò ſenſus & ſentiendi facultas in homine multò eſt perfectior & præſtantior. Quod confirmat etiam *Plato in Crat.* ajens, *Cætera quidem animantia, quæ vident, non conſiderant, neq; animadvertunt, neq; contemplantur: Homo autem & videt ſimul & contemplatur, animadvertitq;, quod videt.*

Terror reverentialis homini ingenitus in cœtera animalia.

11. Inter hominis mirabilia meritò cenſeri debet terror quidam reverentialis eidem ingenitus naturaliter, quo etiam cœtera quæcunque animalia quantumvis ſæva, ferocia, & fortia viſo homine tanquam Rege & Domino percellantur: ut inde dominium & imperium ſuper illa primo homini à Deo collatum luculenter adhuc cognoſci queat. Sic etiamnum Leones hominem verentur, & ſi putant ſe ab hominibus conſpici, in fugam ſe conjiciunt; quin & cum tempore ab humana cicurantur induſtria juxta illud Poetæ.

Longa dies homini docuit parere Leones.

Unde & noñullos Imperatores triumphaſſe legimus curru triumphali à Leonibus tracto. Æthiopes & Indi præſunt Elephantis, eosque regunt, & ducunt, quo volunt, in præliis adhibent, & ipſos contra hoſtes etiam in pugnam educunt. Piſces hominis umbram vereri & fugere docet *S. Baſilius hom. 10. Hexam.* Denique vocem hominis, quantumvis parvi ſæpe & invalidi verentur equi, cervi, boves cœteraq; animalia, quantumvis robuſta & valida: & ſi domeſtica ſunt, illi ad nutum obſequuntur: ſin fera, horrent & aufugiunt. Audi præclare hac de re diſſerentem *S. Ambroſium initio lib. 6. Hexameron. Videbatur Elephantis nihil habere natura procerius atque robuſtius, nihil terribilius leone; nihil ſævius tigride: Verum hæc ſerviunt homini, & naturam ſuam humana inſtitutione deponunt. Obliviſcuntur quod nata ſunt, induuntur, quod jubentur. Quid multa? docentur ut parvuli; ſerviunt, ut famuli; adjuvantur ut infirmi; verberantur, ut timidi; corriguntur, ut ſubditi: in mores tranſeunt noſtros, quoniam motus proprios perdiderunt.* Inſignis itaque & præcellentis cujusdam authoritatis character homini impreſſus, quem licet nos haud advertamus, cœteris tamen animantibus occultum quendam terrorem injicit & reverentiam.

Inter animantia ſolus homo figuram corporis habet erectam.

12. Inter omnia animalia, ſolius hominis corpus figuram habet erectam & in ſublime ſpectantem. Idque oportuit ſic effici ut eſſet idoneum inſtrumentum quarundam nobiliſſimarum functionum, ac comprimis aptioris contemplationis cauſâ ut homo Cœlum & ea omnia, quæ ſub ipſo ſunt, citò & facilè poſſet contueri: nec ſimpliciter tantùm, ſed & per idonea inſtrumenta obſervare & dimetiri, atq; ità ex ſenſibus & eorũ adminiculo pervenire ad

 iſtarum

iſtarum rerum intelligentiam. Unde etiam Poëta cecinit:

Pronaque cum ſpectent animalia cœtera terram:
Os homini ſublime dedit, Cœlumque tueri,
Juſſit & erectos ad ſidera tollere vultus.

Deinde praxis & actionis cauſâ: quia homo tanquam animal politicum & ſociale debebat cum aliis loqui & converſari: hoc autem demiſſo in terram vultu & figurâ pronâ penitùs incoveniens foret: deinde etiam ad civilem converſationem hoc imprimis requirebatur, ut homo ſuos vultu patefaceret affectus, atque adeò ex oculis humanis cognoſci poſſit internus animi ſenſus. Tandem ratione expeditioris operationis illius nempè, quæ ex arte inſtituitur; cum prono & verſus terram perpetuo vergente corpore ea, quæ ex arte perfici debent, exerceri probè haud poſſint.

Caput amplum & rotundum. 13. Solus homo inter omnia animalia caput habet maximè rotundum, & amplum; propterea quod non tantùm ſenſibus operari debeat, ſed etiam intellectu & cogitationibus tum gravibus, tum variis: quâ de cauſâ etiam cerebrum quâ parte amplius eſt, frigidius eſſe oportuit in homine, ne ex illa vehementi & frequenti ſpirituum agitatione, quibus mens ad cogitandum utitur, nimis incaleſceret, atque adeò Spiritum animæ miniſtrum inflammaret; quæ inflammatio & vertiginoſas cogitationes pareret, & affectus nimis furioſos gigneret, ut docet *Keckermannus Syſtem phys. lib. 4. cap. 1.* Illud etiam memorabile eſt, quod ſcribit *Caſſiodorus lib. de anima cap. 16.* de capitis rotunditate Cœlum repræſentante his verbis. *Caput noſtrum ſex oſſibus compaginatum in ſimilitudinem cœleſtis Sphæræ rotunda concavitate formatum eſt: ſecundò duo oculi ſunt quaſi Sol & Luna, quæ viciſſim abſcondunt ſe & occuluntur uti oculi, qui indè nomen acceperunt; dicti enim ſunt ab occulendo vel occultando.*

Diverſitas & varietas facierum in hominibus. 14. Sicut hominis admiranda conceptio & nativitas meritò inter naturæ miracula cenſeri deber, ità haud minori admiratione digna videtur infinita illa in vultu humano varietas: Varia partium ſtructura, color multiplex in oculis, elegans proportio, figura admiranda; in rotunditate, formâ ſublimi erecta, glabra inſignis decor, decora, ſuavis, omnibus grata venuſtas & elegantia, ut corda & affectus omnes ſurripiat, & in ipſâ ſit thronus amoris & pulchritudinis & riſûs & gaudii ſedes, aliarum etiam omnium internarum mutationum imago & ſpeculum. Præ cœteris tamen omnibus verè admiranda eſt in partibus non ità multùm diverſis & diſſimilibus ingens tamen diverſitas & diſſimilitudo: nec enim per omnia ſibi ſimiles in vultu duos in toto terrarum orbe deprehendere quis hominespoterit. Opus equidem admirandum, quod in nullâ aliâ re facilè comperitur. Cujus quidem varietatis cauſam efficientem quidam ponunt in variâ partim imaginatione parentum, & imprimis Matris, à quâ imaginatione diverſimodè formatur fœtus in utero; præſertim quoad vultum ſeu faciem, ad quam major copia & vis ſpirituum formativorum confluit; partim etiam in varia diſpoſitione & temperamento Inſtrumentorum animæ rationalis: quælibet enim anima individualis requirere & apparare ſolet ſingularem individuæ naturæ diſpoſitionem. Porrò inſignis iſta varietas admodùm utilis imò hominum ſocietati comprimis ad diſtinguendos homines neceſſaria videtur, cujus etiam diſtinctionis meminit *Cardanus lib. 15. de Variet. cap. 86.* his verbis. *Dignoſcuntur* inquit, *homines maximè quinque ſignis: Faciei habitu, colore, ſtatura, voce ac veſtibus. Veſtes facillimè, inde color, poſt vox mutari poſſunt: Faciei habitus & maximè hominem prodit, & difficillimè pervertitur.* Tria etiam maxima in facie humana miracula agnoſcit, & deſcribit *Idem Cardanus de ſubtil. lib. 12.* ſic ajens. *cum multa tenuitatis experimenta in homine Natura oſtenderit, nihil tamen ad eam ſubtilitatis rationem, quæ in facie videtur, accedit. Ex qua duo miracula pendent: unum quod in tam magno hominum numero, tamque parvo humanæ faciei ſpatio adeò omnes inter ſe diſtinguantur, ut non duo ſimiles eſſe non poſſint, ſed etiam notis dignoſcantur: Alterum, quod tam parvâ parte tantam quandoque pulchritudinem humano corpori affinxerit, ut pro illâ ſponte mori cupiamus, & non viſæ amplius formæ ſtimulis ad inſaniam usque agitemur: quandoque tantam adiicit turpitudinem, ut vel ſola memoria nauſeam & abominationem exſuſcitet. Quamvis in utraque ſtructura oculorum, naſi, oris, dentium, frontis genarumque haud ſit oblita. Accedit tertium hujus partis & ipſum ingens Naturæ augmentum, quod tam parvis illius mutationibus læti ac triſtis, audentis & timentis, irati ac miſerentis, amantis & odio habentis, ſperantis ac deſperantis, ſani, ægri, morientis, infinitorumque tum animi, tum corporis affectuum aliorum diſcrimina ac ſpecies appareant.* ità bene *Cardanus.*

15. In ſexu etiam hominis quædam differentia eſt omnibus notiſſima: alius enim maſculinus, fæmininus alius. Quidquid tamen de homine abſolutè docetur, id licet mari & fœminæ ex magnâ parte applicari poſſit: principaliter tamen refertur ad marem, tanquam ad ſexum perfectiorem. Sexus itaque fœmininus licet alius ſit à maſculino, ſpecie tamen non differt à maſculino: ſiquidem ſexus eſt ordo quidam individuorum ſub unâ ſpecie contentorum non à formâ, ſivè animâ rationali deſumptorum, ſed tantùm à diverſâ corporis & partium ejus comprimis Genitalium diſpoſitione. Hermaphroditus verò ſivè Androgynus utrumque ſexum habens abortientis naturæ monſtris potiùs, quàm perfectis hominibus accenſeri debet. [illegible]

16. Uti præcipua multa bona habet Homo, ità multis etiam malis præter cætera Mala quædam propria hominibus.

tera

tera affligitur, teſte *Cardano lib. 8. de variet. cap. 40. Soli enim*, inquit, *cor palpitat, ſolus titillationis ſenſum habet, ſolus plorat fermè, quanquam & Equos & phaſianos & thynnos plorare quidã exiſtiment, ſed ſolum lacrymas fundunt: ſolus mutus naſcitur, claudusque Lithiaſin natus ſolus & pene vitiliginem patitur. Equis ſanguis profluens è naribus, à pulmonibus venit, undè letiferum; homini ſoli per nares è capite. Solus linguâ hæſitat, ſoli è cicatricibus pili non prodeunt. Tardiſſime verò perficit vocem, ſternutatio illi frequentior & oculorum ſitus perverſio.* Sed quam multis malis obnoxius ſit homo, oſtendere etiam voluerunt priſci Sapientes, dum *Ariſtoteles* Philoſophorum Princeps eundem appellavit Fortunæ luſum, inconſtantiæ imaginem, corruptionis ſpeculum, temporis ſpolium, invidiæ & calamitatis trutinam: *Triſmegiſtus* corruptionis vinculum, mortem vivam, ſenſitivum cadaver, ſepulchrum circumvertibile, velamen opacum: *Epictetus* calamitatis tabulam, mancipium mortis; *Secundus* Philoſophus phantaſma temporis, animam laborioſam: *Pindarus* Umbræ ſomnium: *Seneca* imbecillum corpus & indigens alienæ opis: *Solon* denique putredinem in ortu, belluam in omni vitâ, eſcam vermium in morte. His tamen non obſtantibus manet nihilominus Homo nobis altioribus hìc titulis & nominibus inſignitus, Finis ſcilicet, nexus, nodus & centrum omnium mundi creaturarum; Dominus, participium & vinculum totius univerſitatis, cujus efficiens cauſa Deus ipſe; Materia limus terræ; Forma ſpiraculum vitæ; Exemplar eſt Deus; Dei enim imago eſt homo; Finis ut ſit anima vivens, id eſt, res vel animal vivens aut ſentiens, ſeipſum movens, ſe & alia noſcens, omnia vitæ opera exercens, utque præſit omnibus animalibus, totique mundo, ſicut commentatur *Cornelius à Lap. in Gen. cap. 2. v. 7.*

CAPUT II.

De humani fœtus in utero formatione, partium configuratione, animatione, & perfecti totius compoſiti humani in lucem productione.

QUatuor modis hominis productionem fieri poſſe, notavit jam olim *S. Anſelmus.* 1, ſine viro & fœmina; uti primus homo *Adamus* à Deo in paradiſo productus. 2. Ex homine viro ſine fœmina, uti prima parens Eva. 3. Ex homine fœmina ſine viro, uti *Chriſtus* Salvator ex Virgine Matre 4. Ex viro & fœmina, idque juxta communem & ordinarium Naturæ curſum, de quo circà hominis productionem notabilia potiora & mirabilia varia hoc capite proferimus,

§. I.

Obſervationes nobiliores de fœtûs in utero conceptione, formatione, animatione, & in lucem productione.

Fœtus humanus quid ſit. 1. Fœtus Græcis κύημα, propriè eſt conceptus in utero materno ex ſemine utriùsque parentis factus ad corpus humanum cum omnibus ſuis partibus ritè conſtituendum ordinatus: eſt verò imprimis rudis & inanimatus, deindè animatus. Ille eſt, quandò principalium viſcerum cordis, jecoris, cerebri indiſtincta adhuc & informia adſunt rudimenta, nec amplius liquida prorſus & ſeminalis, ſed carnea tantùm apparet ſubſtantia: Animatus verò eſt, cum diſpoſitis debitis organis hic ab anima informatur. Duplex etiam eſt Maſculinus & fœmininus.

Conceptio generatoria. 2. De Conceptione generatoria duæ ſunt ſententiæ, quarum una communior Antiquorum tenet, eam nihil eſſe aliud, quàm Spiritus ſeminalis prolifici maſculini cum fœminino in uteri fœcundi ſubſtantiam & cavitatem factam concurſionem & commixtionem talem, qualem formatio fœtûs proximè ſequitur. Spiritus autem ſeminalis non ſeminis dicitur fieri concurſio & commixtio, quia ſcilicet ſeminea maſſa, ſeminisque corpulentia non aliter requiritur aut inſervire ſolet, quàm eatenùs, ut ſpirituoſitatis fœtificæ vehiculum eſt, quo ad uteri bene affecti perveniat penetralia, ibidemq; fœmineo confluenti ſpiritui ſeminali anſam præbeat conceptioni & formationi cupitam; adeòque fœmineum Spiritum ſeminalem congruenter perméet ac perficiat: ſicuti explicat *Chauvinus in Lex. Philoſoph.* Alteram ſententiam recentiores tenent, & ad prolis quidem productionem duplex ſemen requiri docent, Maſculinum ſcilicet & fœmininum. Verùm hoc materiæ potiſſimùm, illud Efficientis rationem habere dicunt. Volunt & liquorem genitalem, quem mater fœtui conſtituendo ſuppeditat, diſtinctis veſiculis, ceu ovulis incluſum tenere; quæ ideò & propter magnam, quam cum alitum vitellario habet analogiam, Oviaria Neotericis audiunt. In hac ſententiâ dicunt materiam conceptioni ſolam matrem, nihilque patrem ſuggerere, concurrere autem ſemen maſculinum efficienter non per quandam irradiationem, ſed per corporeum contactum, quatenus ſcilicet particulæ illius agiliores & actuantes per uteri poroſam ſubſtantiam Oviario muliebri adducuntur. Ità recenſet *Idem Chauvinus lib. cit.* Sed noſtrum hic non eſt arbitria de his ſententiis facere.

3. Generatio hominis quamvis eadem eſſe, & eodem modn fieri cenſeatur, quàm reliquorum animalium: diverſa tamen in homine idcircò eſt, quod præter corpus, & ejus — Generatio hominis in quo diverſa à generatione animalium cæterorũ.

Google

& ejus organa etiam mens ſivè anima rationalis non ex traduce aliquo ſed ex Deo per treationem ibidem exiſtat. Ut igitur homo hominem gignere dicatur, ſufficit ab illo præparari materiam, in quam Deus mentem ſivè animam rationalem infundat, intimæque corpori tonjungat.

Quo tempore anima fœtui infundatur

4. Quo verò tempore anima à Deo fœtui humano in utero materno infundatur, plurimùm diſſentiunt Authores. *Antonius Le Grand Inſtit. philoſoph. part. 8. cap.* 4. ſtatuit (ſalvis tamen Canonicis & civilibus regulis ſicut addit) animam rationalem corpori infundi in ipſo conceptionis momento, ſivè eo tempore, quo ſemina ita ſunt in utero commixta, ut conformationis actio incipiat & inchoëtur. *Thomas Fienus lib. de form.* fœtûs, animæ infuſionem ad diem tertium à conceptione conſtituit. Alii communiter cum *Ariſtotele* tenent, abſoluto toto corpore cum omnibus organis & membris ritè diſtributis & conſtitutis animam infundi à Deo; quod contingere dicunt in maſculino fœtu ad diem quadrageſimum ſecundum aut quintum, etiam & ſextum: in fœminino ad nonageſimum à conceptione diem: quam ſententiam canones & jura tam civilia, quàm Eccleſiaſtica etiam ampleĉtuntur. Vide *infra diſq.* 2. *cap.* 1.

Progreſſus in formatione fœtûs.

5. Ordinem progreſſûs in efformatione fœtûs humani hunc quidam ſtatuunt Anatomici & Medici. A primo die, inquiunt, ad ſeptimum usque in materia ſeminali utero contentâ, quæ lactis ſimilitudinem refert, plurimas comprimis & ſubtiliſſimas emergere fibras, ex quibus primùm omnium bifurcata quædam vena per umbilicum poſtea fœtûs ad uterum matris directa ducitur: in altero hujus venæ ramo ſanguinem colligi dicunt, ex quo primum hepar generatur; in reliquo ramo verò generari volunt texturas illas venatum cum aliarum venarum dilatatione: Undè venæ omnes ad unum truncum in ſuperiori hepatis parte, nempè ad venam cavam referuntur. Aſſerunt deindè cor cum ſuis venis ope virtutis ſeminalis hot modo produci: venas nempè calidiſſimum & ſubtiliſſimum ſanguinem attrahere, ex quo cor naturaliter carnoſum & craſſum in primordio generatur: ubi etiam arteria Aorta obſervatur, quæ omnes alias arterias ſpiritum vitalem per totum corpus diffundentes progignit. Et quia ex utrâq; etiam cavitate cordis erumpunt venæ, & inſeruntur pulmoni, ex his quoque pulmonem generari ſtatuunt: Ex magnâ verò cordis & hepatis venâ nimirùm Cavâ & Aortâ non modò totum pectus, ſed ſucceſſivè etiam crura cum brachiis generari volunt. Alii Phyſici & Anatomici communiter de proceſſu formationis humani fœtus in utero hæc comperta tradunt. Fœtus, inquiunt, in utero ſex prioribus diebus attractu lactis venas concipit cum tribus albis notulis, ſeu punctulis primariis ad tria primaria membra. Novem ſuccedentibus diebus attractu ſanguinis formantur, hepar cor & cerebrum; deinde usque ad 27. formatur Vena umbilici, qua alimenta fœtus attrahit; hæcque omnia contingunt intrà menſem. In ſuccedentibus deinde aliis 18. diebus reliqua membra formantur, adeòque totum fœtus corpuſculum completur intra dies 45. Interim etiam fœtus, cum debilis admodùm ſit, quieſcit usque ad diem 90. à conceptione, ubi primùm validior factus ſe movere incipit, hoc eſt poſt 13. ſeptimanas à conceptione. Duplicato deindè hoc numero 90. (qui efficit 180. dies, hoc eſt, annum dimidium) omninò confortatur; tandem additis rurſus 90. diebus tempus partûs ordinarium completur 40. ſeptimanarum, ſivè novem menſium, computando 30. dies pro ſingulis menſibus.

Quatuor gradus formationis fœtus.

6. Solertiſſimus *Bartholomæus Anglicus in lib. de propr. rerum*, infantis in utero efformationis quatuor his tribuit gradus. Primus eſt, inquit, cum adhuc fœtus eſt vicinus lacti. Secundus cum jam ſemen ſanguini ſe commiſcet; tunc enim nondum hepar cor & cerebrum perfectè formantur, ſed ſunt qoædam maſſa ſanguinea, quem gradum *Hippocrates* fœtum vocat. Tertius gradus eſt cum corde, cerebro & hepate jam formatis alia membra informia & indiſtincta ſunt. Ultimus gradus eſt *ab Hippocrate* Infans vocatus: jam enim corpore organizato & ad ſuſceptionem animæ diſpoſitio vivificatur & jam incipit ſe movere & pedibus caltitrare, & ſi fœmina eſt, in ſiniſtro laterere plus movetur: & ſi eſt maſculus plus in dextro, ut dicit *Galenus*. In lactis autem gradu eſt infans per ſex dies: in gradu verò ſanguinis per novem: in gradu verò maſſæ carneæ per duodecim: in quarto autem anre plenam perfectionem per octodecim. Undè verſus

Sex in lacte dies; ter ſunt in ſanguine trini;
Bis ſeni carnem: ter ſeni membra figurant.

A die conceptionis usque ad diem completionis & vivificationis fœtûs ſunt dies quadraginta ſex, ita ut primus & ultimus incluſivè teneantur. Ex quo patet, quod in quadrageſimo ſexto vivus & completus eſt fœtus, quantùm ad effectum generationis. hæc juxta Authorem citatum.

Tribus tunicis involvitur fœtus.

7. Tribus tunicis ſivè panniculis communiter aſſerunt involvi fœtum, nempè ſecundinâ, Allantoide & Amnio, ut proindè mira ſit Analogia inter fœtum humanum & fructum arboris: ſicut enim hic ex arbore, ità fœtus pendent ex utero mediis vaſis umbilicalibus tanquam ſtylo, tunicisque cuſtoditur velut fructus cortice & foliis.

Nutritio fœtus in utero.

8. Quia fætus in utero materno incrementum capere debet ex uteri materni venis: ideò providè formantur vaſa Umbilicalia in illa Embrionis parte, ubi futurus eſt umbilicus infantis: quibus ſemel iterumque corpus infantis circumdatur, inde ad uteri venas deducta, illiq; adhærentia ſanguinem vehunt pro alimento ad fœtum. Non ergò infans nutritur in utero per os, ſed per umbilicum originem habentem à vaſis umbilicalibus, quæ aliud non ſunt, quàm plures venæ fundum uteri materni petentes unà cum

arteria

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

Digitized by Google

Suprema media et infima ſympathetice reſpondent in Homine
Fridaria diurna
Fridaria nocturna
Natus de die ab ortu ☉ ad occaſum.
Natus de nocte ab occaſu ☉ ad ortum.
Iuventus
Virilitas
Senectus
Pueritia
Adoleſcentia
Infantia
Tempus partus
Menſes
Foetus in utero
Expellitur
Vegetus foecundus prolificus
vivax, audax
ad mortem usque.
Anni ſcalares ſive Climacterici 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63.
Anni Enneacterici 9. 18 27 36 45. 54.
Anni proſperitatis ad lucra commoda, gaudia et dignitates 21 22 23 25
Anni felices et fortunati 24. 34. 38. 41 45. 46 47. 50. 54.
Anni infelices morborum, damnorum, 13
32. 36. 42. 44. 48 56.

arteria ex iliacis fortè natâ, ac deniquè Urachus ſeu meatus urinarius: hæc enim omnia ſimul ſumpta, dum fœtus in utero exiſtit, ingrediuntur & ſubeunt peritonæum: poſt ingreſſum verò ſtatim à ſe invicem ſeparantur, & vena quidem interius peritonæo annexa ſurſum tendit ad cavum jecoris, illiusque rimæ inſeritur, & per hanc venam infans trahit ex placentâ Uteri materni, ſeu ut Bauhinus & alii vocant, ex hepate uterino alimentum ad ſuum hepar, perindèac ſi proprio alimento in Ventriculo decocto nutriretur.

Fœtûs humani ſitus in Utero. 9. Situs infantis in Utero determinatus perfectè ſciri haud poteſt, quando quidem non unum eundemque ſemper ſed varium in mulieribus utero gravidis deprehenderint Phyſici. *Pareus* aliquandò infantem cum pedibus ſurſùm elatis, interdum deorſum porrectis advertit. Imò teſtatur, ſe fœtum vidiſſe diſſectâ matre ſtatim poſtquam exſpiraſſet, in longum exporrectum, facie ſurſùm converſa, & manibus veluti ad ſupplicandum junctis. Communiter tamen fœtus conglobata ac veluti orbiculari figurâ gaudet, capite nimirum in genua reclinato, ac geminis manibus ſub genis, calcibus autem ad nates junctis.

Abortus quid, & ejus cauſa. 10. Abortus, qui propriè nihil eſt aliud, quàm præpropera ac intempeſtiva fœtûs excluſio ex materno Utero, loquendo de cauſis intrinſecis, dupliciter accidere ſolet, nimirum vel propter affectiones infantis, vel Uteri. Ratione infantis accidit, quandò vel cotelydones ſunt adeò debiles; ut acetabula citò rumpantur, vel membranæ fœtum continentes adeò tenues ſunt, ut ante tempus ſcindantur, humorèsque diffluant; ſicque fœtus deficiat. Ratione Uteri, ſivè matricis accidit, ſi mulier infirmæ ſit naturæ, & matrix obnoxiis quibusdam affectionibus infeſtetur. Generaliter autem, ſi cauſæ externæ ſpectentur, uti *Cardanus lib. 1. de tuenda ſanit. cap. 10.* recenſet: *Gravidæ, ne abortum patiantur, cavere debent à crapulâ, triſtitiâ, ſaltatione, multitudine hominum, & maximè in loco arcto, eſu multorum fructuum, cincturâ arctâ, & breviter ab omni malo per ſe, ab omni vehementi, ab omni inſueto.* Eodem etiam *lib. cap. 11.* docet: *prægnantes, quæ vino plurimo aut potenti utuntur, aut cepis multis, aut quæ multùm jejunant, ſtultos edere fœtus ſolent: aliæ etiam obleſos aut cœcos aut ſurdos: continere autem ſe à cibis valdè deſideratis, valdè nocet.*

Tempus gravidis periculoſum. 11. Tempus gravidis magìs infeſtum, quo faciliùs abortum facere poſſunt, ex *Hippocrate* recenſet Idem *Cardanus eod. lib. cap. 11.* his verbis: *Quoniam*, inquit, *menſes primus & octavus, ſeu ſecunda & ſexta quadragenaria ſunt periculoſiſſima, ſed & ultimi dies ſub partu: nec eſt ſpes in hujusmodi, niſi quod quantò faciliùs abortiunt, eo etiam fœtus faciliùs ſervantur*: & poſt pauca: *Similiter & in primâ quadragenaria ab initio ſunt periculoſiſſimi, quia tunc debiliſſimi in ſeptem primis diebus & in tribus, & in ipſa primâ die. In Octavo autem menſe jam ob labores ſeptimi, & octavum menſem & ſextam quadragenariam infans debilis eſt, quaſi æger cum maximè valet, ob id & illum cavere oportet inde menſem poſt tertium.* Hæc *Cardanus.*

12. Tempus partûs maximè legitimum juxtà Medicos & Phyſicos cenſetur eſſe in utriſque maſculis ſcilicet & fœmellis menſe nono & decimo, à die nempe 15 noni menſis ad diem 15 menſis decimi. Hinc communiter dicunt, fœtum totum intra dies 45 perfici, ac cum omnibus membris compleri: ad diem 90 à conceptione, duplum ſcilicet prioris ſpatium ſivè quadrantem anni moveri: quod deindè tempus, ſi triplicetur, fieri dies 270, hoc eſt 40 Septimanas, ſivè tres anni quadrantes, tempus ſcilicet partûs legitimum. Quia tamen nonnulli fœtus citiùs aut tardiùs excludi ſolent, de Univerſali prænotitiâ temporis, quo mulier partum aliquem editura eſt, hæc ab *Hippocrate* traditur regula. *Dies primi motûs in infante triplicati indicant tempus partûs.* Si igitur infans utero contentus moveri incipit die 90 à conceptione, naſcetur die 270 ſivè menſe nono completo: Si 80 die incipit moveri; naſcitur die 240, ſeu menſe Octavo completo: Si denique movetur die 100, naſcitur die trecenteſimo ſeu menſe decimo, quòd tempus in fœmellis eſt valdè uſitatum. **Tempus partûs legitimum.**

13. Ante dimidium annum fœtus humanus non edi creditur vitalis: Septimo menſe editus vitalis comperitur. Octavo menſe natus vix unquam ſuperſtes eſſe ſolet. *Schenkius*, tamen memorat *lib. 4. obſerv. 152, 153, 154 & ſeq.* mulieres aliquas quinto, ſexto, ſeptimo, octavo, nono, decimo, & undecimo menſe peperiſſe & infantes enixos fuiſſe vitales. *Plinius* aſſerit in Ægypto nihil familiarius, quàm octimeſtres partus vivere. *Cæſoniam* quoque *Caij* Principis Uxorem in exemplum adducit, quæ in menſe Octavo in lucem edita fuit. *Cardanus* etiam Cardinalem *Sfondanum* & alios refert octimeſtres genitos eſſe, & longam etiam poſthac æſtatem duxiſſe. **Tempus vitalis partûs.**

14. Indubitata experientia huc usque innotuiſſe docet *Kircherus in Art. magna Lum. & Umb. lib. 1. part. 1. cap. 15. circa finem*, conceptionem hominis cum nativitate ejusdem maximum habere conſenſum ob aſpectum, ætatémque Lunæ, ejusque in Zodiaco eodem temporis momento conſtitutionem, ita quidem, ut infantem tempore novæ aut plenæ Lunæ conceptum, eodem penè momento novæ aut plenæ Lunæ eundem quoque fœtum in lucem effundi videamus. Ex quo rationem quoque patere vult Idem *Kircherus*, cur ſeptimeſtres & novimeſtres partus ſint perfecti, octimeſtres verò vel molam, vel omninò monſtrum omnino, vel etiam quid imperfectum informe atque monſtro ſimile, ſeu carneam quandam **Conſenſus etiam Lunæ in conceptione & nativitate hominis.**

dam maſſam producant gravidæ. Atque huc etiam non immeritò Aphoriſmum illum 50 apud *Ptolomæum* reſpicere ſcribit Idem, qui ita ſe habet: *Signum Zodiaci in quo morabitur Luna horâ & momento nativitatis, & Signum, in quo Luna tempore nativitatis erit idem, quod aſcendebat tempore conceptionis.* Verùm an obſervatio iſta univerſaliter ſubſiſtat, ſi aſſumatur quiscunque dies initio cujusdam anni in diario aliquo pro conceptione, computetur deinde legitimum tempus partus ſeu nativitatis, facilè adverti poterit, an Lunæ phaſes & ſitus in Cœlo reſpondeant.

15. Planetas etiam cœleſtes fœcundo opinionis errore pro fœtûs in utero progreſſu aliquid contribuere recenſet *Chaſſaneus catal. glor. Mundi part. 12. conſid. 8.* Afferunt enim nonnulli primo menſe ♄ frigiditate & ſiccitate ſua utriusque ſexûs principia miſcere & ad conceptionem rudiora filamenta ſubminiſtrare: Secundo menſe ♃ vitali ſuo calore principia illa fovere & excitare: Tertio menſe ♂ vi ſuâ ingenitâ membra diſtinguere: Quarto ☉ vitalem calorem ad futuri animalis vitam immittere: Quinto ♀ animal hoc admirandum pulchritudine & decore convenienti veſtire: Sexto ☿ motûs organa afferre & totum corpus perpolire: Septimo tandem ☽ animalis hujus ſpatia fibris, carne, pinguedine &c. implere, denique uteri oſcula cum partibus internè & externè adjacentibus aperire, & ita animali ad productionem & excluſionem viam præmunire.

Signa fœtus maſculini aut fœminini in utero.

16. Signa fœtus maſculini in utero latentis communiter hæc aſſignantur. I. Bonus calor in facie fœminæ gravidæ. 2. Senſus gravitatis in dextro latere. 3. Levitas & agilitas in motu mulieris. 4. Dextra mamilla craſſior quàm ſiniſtra. 5. Rubedo in oculis & in papillâ dextræ mamillæ. 6. Lac ſpiſſum. Hæc enim omnia arguunt copiam caloris vitalis, qui ad generationem maſculi requiritur. Signa verò contraria fœmininum fœtum in utero concluſum arguunt.

Sympathia mamillarum cum fœtu.

17. Mira perhibetur eſſe mamillarum in gravidis conſenſio cum fœtu in utero: quæ ſi duræ ſunt, fœtus benè valet; Si flaccidæ aut molles, fœtus infirmatur.

18. Quidquid eduliì abhorret mater conceptionis aut geſtationis tempore, illud idem abhorrere communiter ſolet fœtus toto vitæ decurſu.

19. Fœminæ nigricantes albis ſunt fœcundiores propter abundantiam caloris naturalis; cujus indicium eſt color niger, ſicut albedo eſt indicium frigoris.

Quomodò fœtus aërem requirat.

20. Fœtus enixus & ſecundinis exutus, ſi ſemel aërem hauſerit, poſteà ne momento quidem temporis abſquè eo durare poteſt, ſed eo deficiente confeſtim moritur. Licet enim in utero naturaliter abſque reſpiratione vita ſervari poſſit; cùm talis defectus ſuppleatur à reſpiratione matris, quatenus continenter in ejus ſanguine copioſè admiſcentur aëris particulæ, à quibus maternus ſanguis mobilitatem vicam acquirit; ſicque vivificatus per umbilicalia vaſa ad cor embrionis perducitur ubi idem præſtat, quod efficeretur, ſi fœtus ipſe reſpiraret. Vide *Joan. Alphons. Borellium de motu Animal. part. 2. propos. 118.* Verùm poſtquam fœtus in lucem editus, cùm non amplius à tali ſanguine in maternis pulmonibus præparato nutriri queat, ſed neceſſe ſit, ut totalis elaboratio & compoſitio ſanguinis in propriis officinis perficiatur, ideò oportet, ut maximè neceſſarium aëris additamentum in ſeipſo abſolvat. Et quia impoſſibile eſt, ut vita abſque ſanguinis circuitu, & hic absque reſpiratione, iſta verò abſque aëre continuari queat; hinc eſt, quod vita excluſi ab utero fœtûs tamdiu duret, quamdiu reſpirat, adeóque ſine aeris reſpiratione ne momento quidem temporis durare poſſit. Vide *Borell. lib. cit.*

§. II.

Occultæ nonnullæ & admirandæ quarundam rerum vires & Sympathiæ, aut antipathiæ cum Concipientibus, gravidis, parturientibus & earum fœtibus.

1. Tempore conceptûs ſi mulierem contingat ſedem leporis pertranſire, infans natus biſurcato notari labio perhibetur.

2. Si mulier conceperit fluentibus menſibus; natus infans Lunaticus, leproſus, maleficus, oblivioſus, aut alteri obnoxius malo redditur.

3. Urina arietum à muliere epota conceptum inhibet. Idem præſtare perhibetur ſtercus leporis geſtatum.

4. Sterilitatem inducit vinum potatum, in quo mullus ſuffocatus eſt.

5. Aſa fœtida uterum furibundum compeſcit.

6. Perſonaria vel lappa, ſi ſummo vertici applicetur, matricem pendulam retrahit; Si plantis pedum applicetur, detrahit.

7. Braſſicæ folia idem præſtant eodem modo adhibita.

8. Sulphuris odor pacat furores uterinos.

9. Stannum, & ex eo compoſita medicamenta uterum furibundum compeſcunt.

10. Succus betulæ martialis ſolvit impotentiam veneream.

11. Umbilicus infantis ſpontè cadens quocunque modo inſumptus conceptum juvat.

12. Cicuta Satyriaſis muliebris antidotum.

13. Cingulum ex lupina pelle uti & ex corio equi marini conceptum retinet.

14. Smarag-

14. Smaragdus & Sapphirus adverſantur venereis actibus, & in ipſis cutem tangentes, aut rumpuntur aut ſaltem nitore privantur.

15. Corallium ſi carnem mulieris hyſtericæ, aut fluxu menſtruo laborantis attigerit, colorem perdens palleſcit; Si removeatur, priſtinum recuperat ſplendorem.

16. Meſpili lignum pro amuleto liberat gravidas abortu.

17. Sardonius lapis ventri alligatus conceptum firmat.

18. Serpens uterum gerenti fœminæ occurrens partum abortu vitiat.

19. Urſa prægnantem mulierem ex toto cœtu invadit non ſolùm uteri gravitate notam, ſed etiam quæ pridie conceperit.

20. Thymelæa ventri prægnantis applicata partum extinguit.

21. Mora vel fraga in gravidas projecta Signum fœtui in parte reſpondente, quo mater tacta eſt imprimunt. Signa vero ita impreſſa quotannis virideſcunt, flavescunt, rubeſcunt, cum moris arboreis & fragis terreſtribus: Subſident verò & penè evaneſcunt, cùm tempus mororum fragorum tranſiit.

22. Lapis Aetites mirabiliter trahit fœtum: collo vel brachio alligatus firmat & continet fœtum, & ejusdem præcavet abortum: femori verò applicatus partum facilitat: poſt eum tamen removeri debet, ne & uterum trahat.

23. Exuviæ ſerpentum mulieri prægnanti circumdatæ aut plantis appoſitæ partum accelerant.

24. Pennæ vulturis parturientium pedibus ſubditæ idem præſtare perhibentur.

25. Facit & ad partum accelerandum dictamnus.

26. Caltha menſes Sympathicæ movet, uti & ſanguis mulieris bene valentis caltham redolet.

27. Polypodium contuſum & plantis pedum parturientium applicatum partum accelerat.

28. Helleborus niger femori interno alligatus menſes movet, partum acclerat & fœtum mortuum attrahit.

29. Si mulier terretur ab inopinato Lunæ conſpectu tempore conceptûs, fœtus macula Luniformi ſignabitur, quæ incrementum & decrementum ejus æmulatur.

30. Fœniculum in nutricibus lac ubertim generat.

31. E duobus gemellis in lucem editis unus dextram, non ſiniſtram: alter verò ſiniſtram non dextram mamillam ad ſugendum libentiùs arripit.

32. Lac muliebre ſi ſuper prunas ardentes fundatur, ubera facit ſterilescere, inflammari, & exulcerari: Sal verò deſuper projectis malum removet.

33. Cibus aut bolus ab aliâ fœminâ lacte plenâ maſticatus vel demorſus alteri nutrici oblatus & ab eadem manducatus occultà virtute ubera lacte replet.

34. Secundina ſi non comburatur aut defodiatur & ſepeliatur, damnum affert puerperæ.

35. Ut poſt partum aliquem obtineantur deinceps maſculi; Secundinam prodeſt ſepelire ſub arbore piro: Si femellæ requiruntur, ſub pomo.

36. Cùm omnium maximè admiranda ſit Sympathia illa, quam fœtus habet cum imaginatione matris, ob quam perſæpè ſubitæ ac admirabiles in ipſo contingunt impreſſiones; ideò ſpeciali magis tractatione eam disquirere ſequenti capite libet.

CAPUT III.

Sympathia virtutis imaginativæ in gravidis cum earum fœtibus, & de Signaturis ab inde exortis.

PHantaſiam multa poſſe circà fœtum humanum, ejúſque in utero mutationem oſtendit præclarè *Thomas Fienus in Tract. de viribus imagin.* Confirmat etiam diverſorum magnorum virorum tam Medicorum, quàm Philoſophorum authoritatibus, veluti *Galeni, Plinii, Avicennæ, Iſidori, D. Auguſtini, Marſilii Ficini, Citadini, Jacobi de Forlivio, Tartareti, Pomponatii, Thomæ à Vega & Valeſij.* Experimenta etiam & Exempla paſſim proſtant apud varios Authores. Nos hîc imprimis virtutem illam imaginativam, & quæ per ipſam fœtui impreſſiones & qualitates accidere poſſint, oſtendemus: Quædam deindè Exempla etiam ex diverſis Authoribus ſubjiciemus.

§. I.

Quomodo & quæ Signa virtus imaginativa Gravidarum in fœtum humanum imprimere poſſit?

Phantaſia quomodo fœtum immutare poſſit.

1. Certum eſt Phantaſiam per ſe & immediatè ſivè per ſimplicem actum imaginationis (cùm Phantaſia ſit potentia cognoſcens atque immanens) non poſſe immutare quiccam in fœtu humano, ut variis argumentis oſtendit *Fienus l. cit.* ſed omnem, quæ fieri poteſt, immutationem efficere, vel mediantibus animi paſſionibus per humorum & Spirituum motum, vel directione conformatricis facultatis: Hæc enim ſola proximè totum corpus fœtûs conformat, ſivè benè ſivè malè fiat: phantaſia verò ſeducit aliquandò potentiam conformatricem, & dirigit ad id, quod non eſt conforme materiæ ſeminis, ſed ſimile ei, quod eſt imaginatum conformandum per ſpecies exemplariter, ſeu objectivè ſpeciem nimirùm conceptam objiciendo, ad quam tanquam exemplar ſeu regulam opus conformationis exequatur conformatrix facultas. Quod verò ſpecies in phantaſia matris perceptæ ad fœtum ordinentur, contingit, quod illæ imprimantur ſpiritibus & ſanguini matris, & continuitate quadam & ſanguini & ſpiritibus fœtûs, & ibi per modum exemplaris diſponunt & dirigunt conformatricem potentiam ad conformandum ſecundùm exemplificationem & determinationem earum. Vide *Fienum lib. cit. quæſt. 14.*

Materia debet eſſe idonea ad recipiendam immutationem.

2. Phantaſia in gravidâ non poteſt facere aliam mutationem in fœtu neque alias inducere Signaturas, quàm illas, ad quas materia corporis eſt apta duci, & ad quas facultas conformatrix habet ordinem aliquem naturalem. Ita cum *Fieno quæſt.* 22. Unde licet Phantaſia poſſit dirigere conformatricem, ipſa tamen non poteſt ſemper ſequi directionem, ſi materia non ſit diſpoſita & idonea ad id formandum, ad quod dirigitur, ſique non habeat aliquem inſtinctum, inclinationem & ordinem ad illud. Sic non poteſt generare leonem, cervum, piſcem, vulturem aut aquilam: item inducere fœtui plumas, ſquamas, aut vera cornua; quia nullum habet ordinem ad illa, neque materia idonea eſt in fœtu, ut in de tale quid efformetur. Sic etiam Phantaſia non poteſt mutare ſpeciem aut genus fœtus: nec poteſt efficere fœtum aliis animalibus perfectè ſimilem in toto vel etiam in parte. Phantaſia enim eſt tantùm dirigens: quod autem dirigit, tantùm modum addit actioni; non autem totam eſſentiam ejus permutare poteſt. Unde quomodocunque conformatrix dirigatur, non poteſt ſic dirigi, ut extra totalem ſemitam ſuæ aptitudinis & inclinationis natutalis dirigatur.

Phantaſia ſecundum quid mutare poteſt fœtum.

3. Poteſt tamen Phantaſia figuram fœtûs ſecundùm quid mutare, ſive ſecundùm aliquas ejus partes. Ita poteſt facere, ut fœtus aliquo modo & ruditer ad figuram alicujus animalis bruti permutetur. Sic mulier perterrita à Simia, cane, vel alio animali producere ſolet fœtum, qui habeat caput Simiæ, canis aut alterius animalis. Hoc enim non eſt contra naturam conformatricis facultatis humanæ, cùm principaliter maneat caput humanum, nec præciſè adeò determinata ſit ad aliquam certam figuram, cùm habeat certitudinem ſuam, ſub qua poſſit capita formare ſub aliis figuris.

Signaturæ potiſſimùm fiunt in facie.

4. Etſi notæ ac Signaturæ illi potiſſimùm imprimantur parti, quæ fuit in Phantaſiâ, quia tamen natura in nullius partis confirmatione tanto utitur artificio, quanto in confirmatione faciei humanæ, & idcircò illius efformationi eſt maximè intenta: cùm itaque ſic dirigitur à Phantaſiâ, ut aliquam rem externam velit imitari & exprimere, maximè illam ſolet exprimere in facie, ut conſtat experientia & exempla paſſim obvia demonſtrant.

Quando ſignaturæ pot[illegible] mum.

5. Signaturæ pleræque evenientes poſt conceptum tempore nimirum graviditatis potiſſimum contingunt circa menſem tertium. Ratio eſt: quia tunc mulieres propter menſes retentos & putridos vapores in ſtomachum & cerebrum aſcendentes ſolent laborare picâ, ut vocant, & variis inordinatis deſideriis & appetitibus moveri: tunc

& phan-

& Phantaſia magis depravatur & conformatrix debilitatur, fœtusque quoad externas & carnoſas partes, circa quas notæ ac ſignaturæ eveniunt, magis perficitur & elaboratur.

Quem colorem & quas maculas poſſit phantaſia producere.

6. Poteſt phantaſia mutare colorem & varias producere maculas: non poteſt tamen producere maculas omnis generis, ſed tantùm tales, quales humores corporis apti ſunt inducere, præcipuè autem rubeas, purpureas, quæ à ſanguine fieri poſſunt; cum is ubique & maximè abundet; interdum etiam lividas & flaveſcentes. At perfectè virides, cæruleas, flavas, & ejusmodi alias non poteſt, quia nulli ſunt in corpore humores, qui eas cauſare poſſunt.

Signaturæ differentes ut ſiant.

7. Signaturæ licet non tantùm tempore conceptûs, ſed etiam graviditatis effici poſſint: non quovis tamen tempore poſſunt Signaturæ quævis in fœtum induci, ſed aliquæ quidem omni tempore & idcircò etiam in fine, aliquæ non niſi in principio & primis menſib'. Sic totalis mutatio quoad oſſium figurationem non poteſt ſub poſtremos menſes fieri, ſed ſolummodò in primis: nam poſtremis menſibus oſſa jam ſunt indurata & conformata; in primis verò adhuc flexibilia & tenera. In fine tamen graviditatis poſſunt adhuc induci notæ in colore, in pilis, aut maculæ rubræ aut lividæ aut pilis conſitæ: Poſſunt etiam produci carneæ aliquæ adnaſcentiæ, & tubercula fragi, mori, uvæ aut ceraſi ſimilitudinem habentia. Poteſt etiam magnitudo aut parvitas alicujus membri adhuc mutari naturâ hanc vel illam partem magis minusque nutriente & magis minusque ſanguinem alimentarium ad eum trahente, & ſic mulier quinto aut ſexto menſe deterrita â picturâ vel homine enorme caput vel pedem habente poſſet adhuc producere fœtum ſimilem earundem partium magnitudinem habente. Poſſet etiam adhuc nonnihil partium figura immutari ſaltem quoad partes carnoſas nondum induratas. Totalis autem mutatio quoad oſſium ſtructuram & compagem, ſicut dictum, non niſi in primis menſibus effici poteſt.

Mutatio circa numerum quando effici poſſit.

8. Nulla videtur fieri poſſe mutatio aut variatio circa numerum vel ipſius fœtûs vel membrorum ejus in poſtremis menſibus; Sed ſi quæ per vim imaginationis fieri poteſt, ea tantùm in principio conformationis fœtûs effici poteſt, nempè vel in conceptu, vel primis menſibus, vel fortè tantùm in primo menſe aut in primis diebus. Ratio eſt: Nam quandò conformatrix ſemel delineavit fœtum, non poteſt ampliùs illum dividere, ſic ut fiant bini; Nec poteſt decurſu temporis ex reſiduo feminis facere alterum, quia reſiduum poſt circumſcriptum unum fœtum acquieſcit & fit inidoneum ad ſecundi fœtûs conſtitutionem.

Pili & excreſcentiæ quando fieri poſſint.

9. Vis & facultas imaginativa poteſt in fœtu & in variis ejus partibus pilos & excreſcentias cauſare in tempore etiam poſteriori graviditatis, ut jam memoratum. Ratio eſt, quia materia ad hoc præſtandum idonea præſens eſt, ad quam conformatrix dirigi poteſt, ut conſtat experientiâ. An autem poſſit facere toto corpore hirſutum, dubitat *Fienus*. Dubium tamen hoc reſolvit, ajens: Nihil impoſſibile ſibi videri, cùm fœtus neceſſarios & convenientes partibus ejusmodi generandis humores trahere poſſit è corpore matris, etiamſi in ſe non habeat. An verò cornua & ungulas producere valeat? magis illi dubium eſt: Perfectas enim ungulas & cornua producere poſſe videtur illi impoſſibile, cùm materia ad id producendum idonea non ſit præſens: oſſeas tamen excreſcentias ſimiles illis producere poſſe concedit & confirmat exemplis.

Multiplicatio membrorum nunquam perfectè efficitur.

10. Cùm mulier gravida terretur à monſtro habente quatuor ex. gr. brachia: Non videtur impoſſibile: quin non valeat etiam prolē aliquandò cum quatuor brachiis producere, non tamen iis omninò perfectis, ſed ſolùm cùm aliqua exceſſus aut defectûs adumbratione, & quidem hoc in primo principio, antequam illa membra ſuo numero naturali ſint conſtituta & aliquò uſque perfecta.

Sexus mutari non poteſt.

11. Non videtur poſſibile, quod phantaſia poſſit mutare ſexum: Ratio eſt, quod hic plurimùm dependeat à feminis temperamento, quod phantaſia ſuâ virtute exemplificandi mutare non poteſt.

Membrorum quantitas quomodo fieri poſſit.

12. Poteſt phantaſia mutare membrorum aliquorum quantitatem, ita ut caput fiat juſto majus. Quidquid enim Phantaſia facit, immutando facit & dirigendo conformatricem: Tam benè verò poteſt eam dirigere & ſeducere ad malè conformandum partes ſecundùm quantitatem, quàm ſecundùm figuram; & conformatrici perturbatæ & ſeductæ æquè facilè eſt errare circà quantitatem, quàm variare figuram.

Quæ paſſiones ſint magis ſignativæ.

13. Cum ſuprà dictum ſit, phantaſiam, quidquid in immutatione fœtûs poteſt, id comprimis mediantibus animi paſſionibus efficere poſſe: inter omnes tamen paſſiones, quæ Signaturas fœtui imprimere valent, primariæ compertæ ſunt & magis ſignativæ Deſiderum & Terror. Sic mulieres gravidæ frequentibus & intenſiſſimis eſculentorum deſideriis teneri ſolent, ac comprimis illo tempore, quo pica laborant. Poſſunt tamen & aliæ paſſiones etiam ſignare præſertim valdè intenſæ & ſubitò ortæ.

Venuſtas & pulchritudo in fœtu etiam à phantaſiâ provenit.

14. Sicut phantaſia notas varias & Signaturas deformitatis in fœtum eo modo, ut docuimus, inducere poteſt: ità quoquè, cum gravidæ venuſtorum infantium & quorumvis hominum contemplatione, eorumque imaginibus perſæpè delectantur, optimam membrorum omnium conformationem, proportionem & venuſtatem eidem imprimere poſſunt, juxtà illud *Oppiani*.

Digitized by Google

Illa ſolent etiam ſæpè uſurpare Lacones,
Dum uxores cernunt utero catulire tumenti,
Eximiè pictas tabulas & ſplendida ponunt;
Dum tabulas luſtrant oculis, formasq́ venuſtas
Attractæ pariunt formoſos ore Lacenæ.

Eſt enim hoc commune hominibus & beſtiis pro ſpecie tempore conceptionis & gravidatis per imaginationem agitata vel ſæpiùs recogitata fœtum gignere: undè quoque patet, quâ ratione verum ſit adagium illud: *Filium ex adultera excuſare matrem à culpâ.* Significatur enim hoc ipſo, filios ex adulterio natos plerumque magis ſimiles eſſe marito adulteræ, quàm vero genitori; eòquod mater continuò de marito cogitans metuendo, ne ab illo deprehendatur, vel vultus ſuæ prolis prodat verum genitorem, illâ imaginatione reddat eam magis ſimilem marito, quàm vero genitori. Cùm verò fœtus præter morem & ordinem hîc deſignatum, ut ſub cauſas adductas cadere non poſſunt, ſunt deformes, eæ potius cauſæ, quæ monſtra efficiunt, & infrà dabimus, ſunt conſulendæ.

§. II.

Exempla mirabilia virtutis imaginativæ Gravidarum in mutatione & ſignatura fœtuum.

Puella tota hirſuta.

1. Teſtatur ex *Marco Damaſceno Petrus Meßias lib. variar. lect. cap. 7.* in confiniis *Piſæ*, in loco quodam *Peta ſancta* appellato natam fuiſſe puellam totam hirſutam, ex eo, quod mater tempore conceptûs imaginem *S. Joannis Bapt.* pelliceâ veſte obtecti ad lectum pendentem intuita fuiſſet.

Proles villoſa cum urſi ungulis.

2. Narrat *Puradinus in hiſt. Saband.* neptim *Nicolai III.* Pontificis, qui erat de Familiâ *Urſinorum*, peperiſſe prolem totam villoſam, ungulis armatam inſtar urſi, eòquod imagines urſorum in ædibus illius familiæ depictorum attentiùs intuita fuiſſet: propter quod Pontifex exindè juſſit omnes imagines urſorum in urbe Româ exiſtentes aboliri, ne ſimile malum plures incurrerent gravidæ.

Fœtus diaboli figuram habens.

3. *Ludovicus Vives in Comment. ad cap. 25. lib. 13. D. Auguſt. de Civit. Dei* recitat, *Sylvæ Ducis* in Brabantiâ virum quendam, qui dæmonem publicis ludis exhibuerat, domum reverſum iisdem adhuc ſcenicis veſtibus indutum cum uxore rem habere voluiſſe: dicendo, quod ex eâ dæmonem progignere vellet: ipſam autem deterritam fœtum poſteà diabolicâ præditum figurâ produxiſſe.

Proles cornuta deformis.

4. Scribit *Wierus lib. 4. de præſtigiis dæmonum cap. 18.* quendam ægrè ferentem ſuam uxorem uterum gerere: iratum accenſo animo eidem dixiſſe; ſe credere, quod diabolum in utero geſtaret: ipſa verò poſtmodùm prolem peperiſſe cornutam in formâ diaboli & ſatyri multis deformitatibus præditi.

Niger fœtus.

5. Notavit *S. Hieron. in quæſt. ſuper Gen.* mulierem quandam nigrum peperiſſe fœtum, eòquod fortem de Æthiope viſo imaginationem habuiſſet. Perſina Æthiopiſſa referente *Le Grand. Hiſt. nat. part. 9. art. 6.* candido vultu filium produxit: & contrà regina alia alba nigrum infantem genuit.

Fœtus bini vulcibus oppoſitis cohærentes.

6. *Sebaſtianus Münſterus lib. 3. Coſmogr.* ſcribit ſuo tempore propè *Moguntiam* accidiſſe, cùm duæ mulieres ex oppoſito ſibi in plateâ confabularentur, aliam ex improviſo venientem à tergo capita utriusque colliſiſſe, & alteram earum, quæ prægnans erat, duas indè filias peperiſſe capitibus oppoſitis, id eſt, frontibus usque ad naſum cohærentes, quæ ſic decem annis continuis conjunctæ vixerunt.

7. Cujusdam nobilis fœminæ meminit *Foreſtus*, quæ gravida, cum brachium fregiſſet, filium peperit, cujus quoq; brachium fractum fuit.

Trium Regum partus.

8. Scribit *Cornelius Gemma lib. 1. Coſmocrit. cap. 6.* quandam mulierem *Lovanii* inter confabulandum, cùm fortè mentio fieret de ejus gravidate, dixiſſe ſe tempus partûs computare in feſtum Trium Regum; convivas verò ei precatos eſſe, ut tres Reges in lucem proferret: ipſam ad hæc animo hilari reſpondiſſe: quod felix, fauſtumq́ue ſit. Elapſo dein tempore tres filios peperiſſe, quorum unus erat nigrior & bituminoſo colore.

Fœtus in fronte vulneratus.

9. Idem recenſet Lugdunenſi cuidam mulieri gravidæ accidiſſe, quod cùm jam tempus partûs inſtaret, & maritus ſtricto gladio aliquandò eam inſequeretur & ejus fronti minaretur: ipſa poſteà peperit prolem magnum in fronte vulnus gerentem; ex quo tam abundè mox ſanguis fluxit, ut ſiſti nequiverit & ità obierit.

Ronchus caninus à fœtu editus.

10. Admirandum verè eſt, quod refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 1. obs. 40.* his verbis: Nobiliſſima quædam matrona prægnans filiolam cum canicula in menſa locaverat. Mater menſæ aſſidens videt filiolam durius vellicare aures caniculæ luſûs gratiâ ſecum jacentis: Ecce canicula cum inimico faucium ſtrepitu in filiolæ faciem involat, ejusq́ue naſum dentibus petit. Hoc Nobilis mater perterrita: paulò poſt juſto quidem tempore, ſed laborioſè enitebatur filium, qui ſimul ac in lucem editus eſſet, ex faucibus ronchum ſonorum per 36. horas edebat, qui roncho canis in hoſtem involaturi non erat abſimilis. Cumq́ue hic ronchus uſu medicamentorum aut parum levaretur, aut paulò poſt rediret, mulieres dictæ caniculæ os, aures & caudam per os recens nati ſtringebant, quo facto ronchus quidem diſparuit, ſed epilepſia pertinax ſubſecuta, quæ per DEI gratiam medicis auxiliis ſublata eſt. Poſt paucos dies in totâ corporis periphæriâ, imprimis autem circà caput ultrà centum ulcera ſolo ferè

ferè ſanguine repleta exorta ſunt, quibus maturatis & conſolidatis infans convaluit, & incolumi ſanitate diu gaviſus eſt.

Suis grunnitus à fœtu editus.

11. Simile ferè eſt, quod *ibidem* recenſetur in hunc modum. Molitoris cujusdam uxor tempore geſtationis uteri horrendo ſuis grunnitu perterrita ſtato quidem tempore peperit filium ſtrepitum huic grunnitui ſimilem gutture edentem. Plebejæ mulieres inſolito hoc in caſu quid agendum quæritant anxiè: tandem à vicinis edoctæ in fimeto corruptas quasdam ſetarum ſuillarum reliquias ab illa ſue (carne ejus nullâ ampliùs ſuperſtite) infanti per os ſtrinxerunt, quo facto ſtrepitus ille craſſus deſiit; qui infans deindè inrobuſtum juvenem adolevit.

Fœtus croco in utero tinctus.

12. Magnâ quoque admiratione dignum refert *Amatus Luſitanus curat. Med. cent.* 5. mulierem quandam ab epoto medicamento, cui crocus admixtus eſſet, duas puellas ab extra coloris lutei peperiſſe, & hanc coloris cauſam ipſi croco attribuit, ſigno deſumpto, quod color loturâ aquæ diſparuerit.

Puella chelas cancri pro pedibus habens.

13. Quomodo prægnans Gammarum attentiùs aſpiciens in Sileſia puellam cum pedibus quaſi chelis cancrinis Anno 1665. *Lorzendorffii* ediderit, refert *Sachſius à Lewenh. Gammarolog. lib. 2. S. 1. cap. 4. §. 14.*

Piſcis figura in tibia.

14. *Gaffarellus rer. inaudit. part. 2. cap. 5. §. 12.* de Sorore ſuá refert, quod figuram piſcis in tibia geſſerit tam affabrè effictam, ut pictorem accuratiſſimum præſtiterit: mater namque geſtationis tempore piſcibus admodùm delectatam fuiſſe, ignotam verò, cui hæc effigies impreſſa, nunquam piſcem potuiſſe comedere, niſi ſimul in tibia acutiſſimum ſenſiſſet dolorem.

Fœtus lacertam in pectore habens.

15. *Thomas Fienus* narrat *in tract. de Virib. imagin. qu. 13.* à quodam viro gravi & fide digno pro certâ hiſtoria ſibi relatum, mulieri cuidam gravidæ juxtà murum ambulanti lacertam in pectus inſiliiſſe: indè ipſam graviter conſternatam paucis poſt diebus peperiſſe fœtum in pectore carneam lacertam habentem, quæ caput in carnem pueri infixum & occultatum, reliquam corporis partem foris haberet.

Facies turpata multis excreſcentiis.

16. Scribit *Balduinus Ronſeus libello de primord. hom. cap. 10. Gaudæ* in Hollandia mulierem quandam videntem greges gallinarum indicarum ſic conſternatam fuiſſe, ut poſteà pepererit fœtum habentem faciem multis excreſcentiis carnoſis multiformis coloris inſtar galli indici deturpatam.

Fœtus raniformis.

17. *Pareus Chirurgiæ lib. 24. cap. 7.* ſcribit Anno Chriſti 1517. in Boſci Regis parœciâ in *Byera* ſylva viâ ad fontem Bellæ aquæ natum fuiſſe monſtrum facie ranali ex eo, quòd mater ipſâ nocte, qua concepit, ranam manibus contrà febrem alligatam habuiſſet.

Fœtus occipitis oſſe carens.

18. Miram hanc notat hiſtoriam *Theod. Kerckringius in ſpicileg. Anatom. obs. 64.* de muliere gravida 7½ menſe: illius filia trium annorum in caput decidit: Chirurgus accerſitus narrat gravidæ huic filiæ ex caſu os occipitis fuiſſe fractum; mater hoc nuntio quaſi ictu perculſa poſt octo dies infantem edit vita & toto occipitis oſſe carentem, illius autem loco pelliculæ dilaceratæ & divulſæ ab invicem.

Menſium fluxus mirabilis.

19. Idem *Kerckringius obs. 87.* de alia gravida narrat, quæ irâ percita menſes ſtatim ſenſit fluentes, qui ſingulis menſibus fluxerunt, quindecim verò diebus ante partum absque intermiſſione fluxerunt: peperit puellam, cui inaudito exemplo ipſo nativitatis die usque ad 15. dies menſes fluxêre; deindè ſuppreſſi redierunt poſt exactum menſem, & poſt alterum iterum, tertium iis correpta menſe Octobri 1668. Amſtelodami epileptica puella mortua eſt.

Appetentia carnis humanæ.

20. A *Marco Donato lib. 4. Med. hiſt. mirab. cap.* narratur hiſtoria gravidæ morſu viri cujusdam carnoſi & ſucculenti armos appetentis, atque poſt primam avulſam carnem à novâ lanienâ, cum repulſa fuiſſet præ mœrore ac dolore gemellos, unum vivum, alterum mortuum parientis. Cui ſimilem hiſtoriam de aliâ refert *Joan. Hellwigius obs. phyſ. med. 137.* quæ poſt unum à viro conceſſum ſuræ nudæ morſum, cùm ſecundus denegaretur, mœſta abiens paucos poſt dies gemellos itidem peperit viventem unum & alterum demortuum. Aliam adhuc refert *Jo. Langius lib. 2. epiſt. med. 12.* duos humero piſtoris denudato morſus cùm inflixiſſet, tertio non conceſſo tergeminos fœtus fuiſſe enixam, duos vivos & tertium mortuum.

Caput fiſſum in fœtu.

21. Noviſſe ſe fœminam ſcribit *Sennertus de cons. chym. cum Ariſtot.* quæ cùm vidiſſet à Lanione caput ſuillum ſecuri dividi; filium deindè genuit, cui tota ſuperior pars cum maxillâ & labio ſuperiore ad nares diviſa erat.

Manus digitis orbata.

22. Uxor cujusdam lanionis circà dimidium gravidationis tempus in malâ occupata ex improviſo cum ſpectaret manum miniſtri molitoris digitis quatuor mutilatam; hinc perterrefacta adſtantibus mulieribus factum narrat, à quibus animatur, ut manum miniſtri paulò accuratiùs contempletur. Illa paret dictis, ſed poſtmodùm enixa eſt filiolum cœterà vegetum, cujus manus dextra pollice quidem donata, aſt quatuor reliquis digitis naturæ conformibus erat orbata, quorum loco particulæ carneæ breviores parùm mobiles absque ullis articulis cartilagineis protuberantiis aut unguibus, quales adhuc dum apparent, extabant. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 6. obſerv. 30.* Mulieris gravidæ meminit *Tulpius obs. med. lib. 4. cap. 55.* quæ decerptura racemoſum palmitem ab hortulano fuit prohibita: Fœtum deindè edidit cum digitis non tam ex articulis, quàm ex acinis, uvisque à tereti pediculo pendentibus planè adinſtar illius racemi, quem denegârat hortulanus, inſtructis.

Inteſtina in fœtu extrà corpus.

23. Villica quædam Berenſtattenſis Ulmanæ ditionis, ſicut refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 6. obs. 126.* meſſis tempore, ſed primis geſtationis menſibus, ſuburbanis, ruſticisque operationibus incumbens & frumenti per agrum hinc indè ſparſos manipu-

manipulos colligens, ſub eorundem uno reptantium viperarum acervum ſubitò advertit, harumque & motum & figuram umbilicali regioni ſuperimpoſitâ manu ità ſtrenuè ſibi imaginata eſt, ut toto quidem geſtationis tempore utcunque benè habuerit, ac denique circà crepuſculum filiam enixa, quoad reliquas partes vividam quidem pepererit, ſed ex radicata illâ imaginatione non benè formatam, adeò ut omnia natæ hujus inteſtina aliàs ſecundùm naturam in inferiori ventre occultanda, hîc præter naturam per relaxatum umbilicum extrà corpus tanquam magno in culeo recondita, ſoloque peritonæo inveſtita conſpicienda ſe præbuerint.

Vulnus ſub pectore fœtûs.

24. Gravida aliquandò quatuor ultrà menſes conſcendit templum; tumulum, cui oſſa Matronæ nobilis inferenda erant, cum mulierculis curioſis aliis viſitatura. Adſtans incidit in ſtatuam Salvatoris crucifixi humi jacentem, vulnusque inſculptum lateri, & cum ſanguine manante affabrè depictam defixis oculis contrectat, ut à fœminis, quas comites habebat, abſtrahenda eſſet: puerperium deſtinato inſtat tempore, & filium enititur vulnere ſub pectore, quaſi ſtudio inflicto conſpicuum, quod ſanguinem lymphatico humore mixtum ſtillabat, elapſis demùm aliquot hebdomadibus conſolidato. *Eph. Germ. Cur. Dec.2. Ann.6. obs. 150.*

Partus monſtrificus à viſo teſtaceo vaſe horrendo.

25. Horrendum imaginationis prodigium iſtud refertur *Eph.Germ.Cur. Dec.1. Ann.9. & 10.obs.23.* his verbis: Non ità pridem opificis conjux filium peperit mortuum prodigioſum cerebro planè deſtitutum, cujus loco folliculus aderat grumoſo ſanguine repletus. Facies erat depreſſa, collum apparebat nullum, ſed colli vertebræ ſuprà aures monſtroſè erant elevatæ; cutis in dorſo erat aperta & quaſi dilacerata, ità ut muſculi dorſales in conſpectum venirent, illaque dorſi apertura caudam Martis referebat, manus & pedes valdè erant diſtorti. Cauſa monſtrifici hujus partûs erat, quod mulier gravida medio geſtationis tempore à vaſis quibusdam teſtaceis in ſuperna parte apertis terrâ repletis vultum virilem repræſentantibus (quibus diverſa florum & plantarum genera inſeri ſolent) valdè perculſa fuerit, & paulò ante partum inopinatus Martis excoriatæ aſpectus magnum ipſi incuſſiſſet horrorem.

Caput transfoſſum in fœtu.

26. De gravidâ quadam muliere narrat *Sennertus*, quæ cùm duorum monomachiam vidiſſet, atque alterum ab altero transfodi aſpexiſſet, vehementer perterrita, digitis oculorum palpebras contigit, & paulò poſt mortuum puellum edidit, cui caput erat transfoſſum.

27. Admirationem ſummam etiam merentur, quæ *Helmontius cap. de injectis material.* teſtatur propriis oculis conſpexiſſe; itaque deſcribit: *Sartoris uxor* Mechliniæ *præ foribus vidit in conflictu quendam manum amittere, ſtatim perculſa horrore peperit filiam una manu, altero autem cruentoque brachio extinctam, quod manus ejus non reperiretur, & hæmorrhagia infantem interimeret.*

Fœtus brachio in utero privatus.

28. *Uxor Marci de Vogeler Mercatoris Antverpienſis*, eodem *Helmontio* teſte *Anno 1592. videns militem mendicantem, cui pila ferrea in obſidione Oſtendanâ dextrum brachium abſtulerat, illudq; adhuc cruentum circumferebat; mox abinde filiam peperit orbam brachio, & quidem dextro, cujus cruentus adhuc humerus per Chirurgum ſolidari debuit.* Subdit porrò *Helmontius*, *nuſpiam reperibile fuit brachium dextrum, nec oſſa, nec ulla apparuit putrilago, in quam brachium contabuiſſet parvâ horulâ. Attamen nondum conſpecto milite fœtus bina habebat brachia, nec potuit brachium avulſum annihilari?* Concludit deindè *Idem Helmontius*: *Certè non quadrant triviales rationes in tanto portento aut paradoxo.*

Caput fœtui in utero mirabiliter ablatum.

29. Aliam hiſtoriam *ibidem* ſubdit Idem præfatus Author his verbis: *Uxor cujusdam Mercatoris Antuerpiæ, ut audivit, quod uno manè decapitarentur tredecim, ſtatuit ſpectare detruncationes. Aſcendit ergò cubiculum familiaris ſibi viduæ in foro morantis, viſoque ſpectaculo ſtatim illam adorſus eſt dolor parturientis, peperitq; maturum infantem cruento collo, cujus caput nusquam apparuit.* Hæc verè admiranda ſunt, quæ recenſet *Helmontius*, nec obviam adeò habent cauſam, quocircà inter miracula meritò reponenda ſunt, quæ bonorum vel malorum Geniorum miniſterio ob finem ſupremo Conditori notum potiùs, quàm viâ quadam naturali perfecta credi poſſunt.

Mororum ſignaturæ in fœtu.

30. *Camerarius in Sylloge memor. & mirab. Nat. cent. 2.* ex *Sennerto* meminit cujusdam mulieris, cùm ſub moro verſaretur, & mora plura in ipſam deciderent, filiam genuiſſe, quæ in iis corporis partibus, in quas in matre mora deciderunt, verrucas inſtar mororum habuit.

Aliæ ſignaturæ nigræ.

31. *Digbæus in tract. de Sympat.* memorat fœminam nobilem, quæ uterum gerebat, & nigras ſericas particulas diverſimodè figuratas ornatûs cauſâ faciei impoſitas ad ſpeculum frequenter contemplabatur, ſe perſæpiùs monuiſſe, ut illas removeret, ne ſignaturas ſimiles imprimeret fœtui; admonitione hac nihil profuiſſe: filiam deindè enixam, quæ ut præmonuerat, in facie turpiter ſignata fuit.

32. De puero nobili ſanè proſapiâ oriundo narrat *Stengelius Mundi Theorit. part. 2. cap. 51.* qui Buntruti literis operam dedit, omnibusque ferè quotidiè ſpectandum dedit, ex utero ſecum natum maternum monumentum: erat autem id retrò aurem expreſſum nativis literis parentis ſui nomen, quod hoc modo accepit. Mater illius ante conjugium cum bonâ parentum voluntate efflictim amabat ſponſa ſponſum: eàpropter illum ſemper mente volvens, quidvis oblatum manu arripere ſolebat, & in omni re obviâ perpetim ſcribere ſponſi nomen: prægnans poſteà aliquandò territa aurem fricuit, quo contactu id nomen, quod animo intuebatur, fœtui impreſſit.

Ab Æthiopia conſpectu nigredo contracta & ablata.

33. Fœmina quædam prægnans, uti refert *Hirnbaim de Typho gen. hum. cap. 6.* vidit Aethiopem inopinatò accedentem, & exhorruit tam inexſpectato acceſſu, ut deliquium indè ferè pateretur. Ex adſtantibus unus, quod inſignem imaginationis vim probè perſpectam haberet, prudenter metuens,

ne fœtus

ne fœtus aliquandò edendus nigrâ cute veſtitus prodiret, author fuit, ut fœminam totam lavarent. Quo præſtito & peracto geſtationis tempore fœtum enixa eſt candidum quidem, aſt nihilominùs aliquot in locis impreſſis ſibi nigroris veſtigia oſtendentem. Obſervabantur enim omnia adhùc loca nigredine imbuta, quò diligens lavantis manus non pertigerat, interſtitia nempè digitorum, manuum, æquè ac pedum, inguinis, ac præter hæc unus in dorſo locus, cœteræ partes omnes omni nævo liberæ videbantur.

Caput ex media parte piſcem referens in fœtu.

34. Ptagæ contigiſſe narrat Clariſſimus *D. Marcus Marci*, & ex ipſo *Hirnhaim loc. ſupra cit*: quod ſequitur. Mercenaria quædam mulier uterum gerens, menſæque accumbens avidius comedebat de capite carpionis; accedens coqua, quod hanc ſibi partem deſtinârat, graviter increpat fœminam, quæ pudore ſuffuſa in patinam rejecit ambeſum piſcem: & quamvis ab adſtantibus fœminam uterum gerere cogitantibus, ad caput carpionis comedendum poſteà invitaretur; pudor tamen, dolorisque acerbitas ipſam de menſâ ſurgere fecerunt. Surrexit ergò incœnata continuas lacrymas fundens, cubitoque capiti admoto (uti mœſti ſolent) nihil niſi piſcem illum meditabatur infeliciſſimo eventu: peperit namque infantem, cujus caput non prorſus humanum, ſed ex dimidio piſcem referebat, illâ videlicet parte, quæ cubito matris fuerat compreſſa,ità ut ipſum quoque os in duo ſemiora, inque partes humano ori & quale carpioni eſt, aſſimiles divideretur, quin & color cyaneus & ſquamarum ſimilitudo eidem ineſſent.

Angelicus vultus ab Angeli picturâ.

35. Vixiſſe ſuâ ætate bello æquè ac ſanguine nobilem virum ſcribit *Stengel. Mund. Theorit. part. 2. cap. 51.* cui in pueritia omnes angelicum vultum fuiſſe dictitabant: ipſum autem ſolitum fuiſſe dicere, matrem ſuam, cùm eſſet prægnans, ſcitiſſimæ formæ angelum in pixide depictum identidem ſecum in manu geſtaſſe, & ad hunc ipſum finem aſſiduè contemplatum eſſe.

36. Uxor quædam fabri ruſticani gravida, in cujus caput deciderat ſacculus carbonibus plenus, excluſit puerulum, cujus capillorum media pars nigerrima, tandem facta eſt albiſſima altera media. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 7. obs. 155. in Scholio.*

37. Wittenbergæ quædam matet uterum gerens obvio cadavere ſubitò paveſacta puerum poſteà peperit, qui usque ad longam ætatem facie fuit cadaveroſa. *N. Domnent cap. 30. Genes.*

Fœtus humanus ſpecie gliris.

38. Iſenaci pudica matrona glirem peperiſſe fertur, eòquod ex vicinis aliquis gliri nolam appendiſſet, ad cujus ſonitum reliqui fugarentur; deindè occurriſſet mulieri gravidæ; hæc verò rei ignara ſubito occurſu & aſpectu gliris ità fuiſſet conterrita, ut fœtus in utero degenerârit in formam beſtiolæ.

Infans imaginem Crucifixi referens.

39. In *Bilſen* Bohemiæ oppido An. 1542. ut *Peucerus de Teratoſcop.* & ex ipſo *Lycoſthenes lib. de prodigiis & oſtentis* memoriæ tradidit, natus eſt infans ſimilis imagini Crucifixi aut pendentis in cruce, qui collum tortum & in latus inflexum habuit, quemadmodum pingitur imago Filii Dei de cruce ablati, ut difficulter ipſius ori propter obliquitatem cibus inſeri potuerit. Cruta etiam transverſa & inflexa habuit, quæ etſi aliquoties ſejungerentur, ſua ſponte tamen ad priorem figuram relapſa ſunt. Vixit aliquamdiu Viennæ in Auſtria. Suſpectam de fide habet hanc hiſtoriam *Stengelius Mund. Theorit. part. 2. cap. 52.* quia pro eâ Hæreticus hæreticum teſtem citat, tum quia videtur illi ad Crucifixi imaginem abolendam excogitata. Videtur enim, inquit *Stengelius*, id innuere, ut fœminæ prægnantes abſtineant à cruce intuendâ: ſed non eſt magnum hic periculum, cùm paucæ tales eam effigiem imaginationi imprimant adeò vehementer; etſi vel vehementiſſimè eam apprehenderent, tamen Deus non cenſendus eſt, ſic earum remuneraturus pietatem: potiùs igitur exiſtimo, ſubdit *Idem*, ſi vera eſt illa hiſtoria in pœnam id fœminæ hæreticæ contigiſſe, quæ quod in Dei filio irriſerit, coacta ſit intueri in ſuo.

40. Certius arbitratur *Idem Stengelius ibidem*, quod aliquando ipſi à viro erudito & fide digno ſcriptum Anno 1599. die 29. Octobr. quandam ſcilicet matronam alioquin honeſtam Venetiis uno partu gemellos edidiſſe, quorum non tantùm corpora invicem concreverant, ſed etiam cancellatis cruribus ità juncta erant, ut ægrè ſexus diſcerni poſſet. Diu fuerat à Medicis & Chirurgis inquiſitum, quî diſſolvi poſſent; ſed opera omnis eluſa, omnes artes, omnes induſtriæ in irritum ceciderunt. Mortuo uno, alter quinque dies ſupervixit. Pudendi partûs pudenda cauſa fuit: ſed quæ meritò terrere poteſt conjuges illos, qui exiſtimant nihil obeſſe, ſi thalamos ſuos ſuſpenſis undique obſcœnis imaginibus exornent, dicam, an dedecorent. Repertum eſt enim Venetæ illius domûs dominam propudioſam quandam in conclavi ſuo imaginem expoſuiſſe, quâ complexus ſponſorum exprimebatur.

Gemelli cancellatis cruribus conjuncti.

41. In annuis Societatis *Jeſu* legitur *Moguntiæ* hæteticam fuiſſe fœminam, quæ exoſa & execrata Jeſuitas odium execrationemque prodigio luit: prolem enim peperit Jeſuitico pileo tectam. Eam nimirùm coronam meruerat matet, quæ ne Jeſuitarum oblivisci poſſet, in fœtu ſuo pro pilo pileum intuebatur, ut inquit *Stengelius Mund. Theorit. part. 2. cap. 53.*

42. His tandem addo, quæ *D. Philippus Meurs* Protonot. Apoſtolicus & *Lovanii* in æde *S. Petri* Canonicus Clariſſimo viro *Thomæ Fieno* narravit, ut teſtatut in *tract. de viribus imagin. quæſt. 13.* ſe nempè habuiſſe ſororem toto reliquo corpore perfectam, quæ nullum habebat caput, ſed loco capitis collo ſuperpoſitam concham teſtaceam ad ſimilitudinem mytali conſtantem duabus valvis, quæ aperiebantur & claudebantur, per quas cibum cochleari miniſtratum ſumebat: quam dicebat, ità natam eſſe, quod mater ejus geſtationis tempore in utero musculos marinos, quos in foro viderat venales, nimis intensè deſideráſſet & potiri non potuiſſet. Addebat

etiam illud monſtrum usque ad undecimum ætatis annum perveniſſe & mortuum fuiſſe ex eo, quod ſemel præ iracundia cochlear, quo cibus miniſtrabatur, nimis fortiter præmordiſſet; undè contingebat illas valvas teſtaceas frangi, quibus fractis ipſum moriebatur.

Hæc & plura alia Exempla, quæ paſſim Authores varii recenſent, mirabilem oſtendunt ſympathiam, quam fœtus habet cum imaginatione maternâ: & quamvis *præced.* §. varios modos, quibus naturaliter ſignaturæ in fœtum imprimi, ejusque immutationes effici poſſint, adducere conati ſimus: ad omnes tamen eventus recenſitos genuinè explicandos & declarandos fateor humanum ingenium plurimùm laborare, nec quid efficere poſſe, cùm veram naturalem cauſam eorum omnium, ſi veritate ſubſiſtant, in medium adducere, dlfficillimum mihi videatur; quocircà admirationis cauſâ inter verè mirabilia hîc ità tantùm retuliſſe ſufficiat.

CAPUT IV.

Exotici partus monſtroſi, & eorum cauſæ recenſentur.

MOnſtroſos partus propriè hoc loco intelligimus illos, qui contrà naturæ ordinem contingunt, & notabilem deformitarem habent extraneam humanæ ſpeciei, ideoque digni, ut monſtrentur & aliorum admirationi ſubjiciantor.

§. I.

De Monſtris humanis nullo non tempore in lucem editis Regulæ & Obſervationes generales.

Monſtrum quid ſit?

1. Monſtrum, ut rectè *Ariſtoteles lib. 4. de generat. Animal. cap. 3.* ſentit: Diſſimile quiddam eſt & obllquum ac læſum, arque vitium eſt naturæ ob aliquod impedimentum à fine ſuo deficientis: in eo verò producendo, licet cauſa per ſe impedita non tendat in ipſum producendum; ratione Dei tamen, qui rerum omnium eventus & providentiâ ſuâ prævenit & ſapientiâ disponir, non eſt effectus caſualis & fortuitus, ſed benè etiam ordinatus: Undè licer in illius procreatione cauſa impedita & particularis dicatur à ſcopo ſuo deflectere, Deus tamen fœcundus naturæ parens & moderator, ſicut nihil fruſtrà disponir & ordinat, ità fine ſuo, qui in monſtris etiam eſt glorioſus, ut infrà meliùs declarabitur, nunquam fruſtrarur.

Duplicis generis monſtra.

2. Cùm verò natura impedita in productione monſtrorum dupliciter à fine ſuo, qui eſt ſpeciei ſecundùm ſimilem membrorum diſpoſitionem & ſtructuram, quam ſpecies ea ſibi vendicat, propagatio & generatio, deflectere & errare poſſit: Duplicis etiam generis monſtra dari ſolent: in aliquibus enim ex toto contingit error, & deflexio à fine, in aliis tantùm ac communiter ex parte. Undè & monſtra ex toto & monſtra ex parte nominari poſſunt. Sic monſtrum ex parte erit puer, Ex. gr. cum canino capite: Ex toto verò fœtus totus cani perſimilis, vel habens omnia membra externa deformia & diſſimilia membris ſpeciei competentibus, ità ut fœtus totus in aliam formam & effigiem prorſus declinet & deflectat.

Cauſæ monſtrorum aliquæ Intrinſecæ, aliæ extrinſecæ.

3. Duplicis etiam generis cauſas ad monſtrorum generarionem concurrentes aſſignant aliqui: Inrrinſecas ſcilicet & Extrinſecas. Inter has numerant naturam loci, ſive regionis, ubi generantur, & conſtitutionem aëris, in quo perficiuntur. Inter Intrinſecas cenſetur mareria ſeminalis, virtus formatrix, receptaculum fœtûs, membrana fœtum involvens vel diſtinguens, aliæque ſimiles.

4. Materia ſeminalis cauſa cenſetur eſſe materialis monſtrorum, cùm ea materno utero infuſa peccat in ritè conformando fœtu, vel ob ejus defectum, vel ob exceſſum, vel ob incongruam commixtionem, vel in debitam collocationem, vel ob uteri, in quo recipitur, anguſtiam & conſtrictionem, vel ob ejusdem in membranas non probam diſtinctionem, aliamve pravam diſpoſitionem aut conformationem, vel ob ſimilia accidentia ſeminis atq; uteri. Sic ob defectum materiæ monſtroſus partus carebit aliquibus membris, aut ea debitam magnitudinem non attingent: ob exceſſum plura fœtus membra obtinebit, quàm requirantur; aut erunt ea juſto majora. Ob confuſam permixtionem partus obtingere poteſt bigener: ob indebitam in utero collocarionem & uteri coarctationem partus accidere poteſt diſtortus, obſtipus, gibboſus, repandus, aut quovis alio modo diſformis. In ſemine ipſo virium eſt, cùm nimis erit craſſum ac ſiccum, aut nimis aqueum & fluxile. Huc eriam pertinet vitium hæreditariæ materiæ ſeminalis, ratione cujus, ſicut ex ſtrumoſis ſtrumoſi, ità ex nanis nani, ex gigantibus gigantes progigni poſſunt.

Materialis cauſa monſtrorum.

5. Virtus formatrix ſeminali materiæ inexiſtens cauſa efficiens monſtrorum eſt, cùm nimiùm imbecillis ac hebes diſtinctè fœtum, ut debet, exprimere arque exactè elaborare non valet. Quò fit, ut inrerdum partes corporis confuſæ & indiſcretæ, atque ad ea munia, quibus deſtinantur, peragendæ, inutiles prodeant: nonnunquam etiam deterioris ſpeciei formam induant, eoque pacto homines arietino capite Ex. gr. naſcuntur, ut refert *Ariſtoteles lib. 4. de generatione Anim. cap. 3.* Aliquandò etiam membra ſuo loco non collocanrur, aliquandò Hermaphroditi naſcuntur, cùm nempè virtus formatrix paribus ad utrumq; ſexum effingendum viribus in materiam incumbit.

Virtus formatrix.

6. Rationе formatricis facultatis obtingere ſolet partus indebitè figuratus & magis monſtroſus in partibus à corde & jecore remotioribus; minùs verò monſtroſus in partibus eidem cordi & jecori propinquioribus,

In quibus partibus partus magis monſtroſus accidere queat.

ut etiam

ut etiam notavit *Albertus M.* Ratio eſt, quod virtus formatrix & membrorum delineatrix vegetior ſit in membris circà cor & jecur, quàm circà partes & membra remotiora; undè ibi validiùs, hic ſegniùs operari poteſt.

Cauſa monſtrorum ab utero.

7. Uterus maternus ſive fœtûs receptaculum (idem penè eſt de membranis fœtum involventibus) monſtroſo partui occaſionem præbere poteſt cum indebitâ ſuâ diſpoſitione & conſtitutione aut conſtrictione fœtui liberum accreſcendi modum à naturâ requiſitum permittere non valet, atque ità juſtis ab incrementis prohibet; undè neceſſariò monſtroſus partus enaſci debet. Atque hoc modo ſortiri poteſt fœtus plura membra, quàm naturæ curſus requirit, aut geminus, vel aliter vitiatus effici poteſt.

Ex ipſis fœtibus.

8. Cauſa monſtroſorum partuum etiam ex ipſis fœtibus in utero contentis provenire poteſt: cùm nempè plures uno utero contenti ſe invicem impediunt, ac ità quovis modo deformant. Hinc in Ægypto frequentiùs generari monſtra docet *Cardanus de ſubtil. lib. 12.* quod fœminæ plures uno partu edant infantes: *ob id*, inquit, *tùm ex imbecillitate, tùm ex concuſſione fœtuum invicem plurimùm degenerant à naturâ propriâ, & in monſtra transeunt.*

Vis imaginativa cauſa monſtrorum.

9. In ipſis parentibus & alia quædam monſtrorum cauſa ſita eſt, vis nempè imaginativa matrum præſertim, ut *ſuperiore Cap.* oſtendimus. Hæc enim imaginandi virtus facultatem formatricem perſæpè facit à ſcopó ſuo aberrare, & abſurdas ac peregrinas formas dum concipit, fœtui potenter eas imprimere ſolet. Undè ſcribit *Iſidorus*, propterea vetari mulieribus, ne inſpiciant deformes animalium picturas, ne earundem intuitu affectâ imaginatione conſimiles proles progignant. Sic & *Hippocrates lib. de Superfœtatione*, egregiam illius vim agnoſcit, dicens: Deſiderium mulieris prægnantis poſſe fœtum ſignare (ſi qua, inquit, mulier terram edere concupiſcat, aut carbones, eadémque edat, in capite pueri ejus ſigna à talibus apparebunt) Hanc ſignandi vim *Hippocratem* imaginationi tribuiſſe, etiam colligi poteſt ex *D. Hieronymo in Tradition. Hebraicis ſuper Genes.* ubi dicit, *Hippocratem* ſemel liberâſſe unam mulierem ab infamia & ſuſpicione adulterii per hoc, quod in ejus cubiculo pependiſſet pictura fœtui ſimilis, in quam ipſa intentam habuerat cogitationem. Simile quid ſcribit *Cælius Rhodiginus lib. 20. Ant. lect. cap. 14.* de *Fabio Quintiliano*, eum ſcilicet mulierem quandam a ſuſpicione adulterii liberâſſe, quæ nigram pepererat prolem, per hoc, quod in cubiculo pictura nigri Æthiopis pependiſſet. Sed vide ea, quæ *cap. præcedenti* attulimus.

Primarum qualitatum aſymetria.

10. Primarum etiam qualitatum juſta contemperatio & ſymmetria ſicut fœtum optimè conformare valet; ità econtrà earundem intemperies atque aſymetria fœtum difformare & miras naturæ obliquitates inducere poteſt; quatenus nempè in cauſâ eſt, ut facultates munia ſua incongruè adminiſtrare queant. Ita cordis calor intempeſtivè atque ultrà modum æſtuans & terreſtrium partium quaſi fumum elevans infantibus in utero barbam effundere; aliis caloris defectus cum humido abundantiore canos imponere poteſt.

Regionis qualitas cauſa monſtrorum.

11. Deformes quoque ſpecies, easque monſtroſas Regionis ac circumfuſi aëris affectio & conſtitutio plurimum ingerere ſolet: unicuique enim patria quaſi patens eſt non minimam in educendo & efformando fœtu partem vindicans, cùm ei ſuas etiam qualitates impertiat nunc quidem propitias & beneficas, nunc adverſarias & maleficas ac deformitatis effectrices. Sic in Ægypto ob regionis naturam frequentiùs, quàm apud nos monſtroſi naſcuntur homines. Sic etiam monſtroſitati conciliandæ vim non modicam afferunt ſtrumoſorum nationes, Stiria præſertim & Valeſia, ubi propter aquarum per ſalem, metalla, lapidesque prolabentium inſalubritatem viri æquè ac fœminæ ſtrumas à collo tanquam carneas quasdam crumenas dependulas cum gutturali & ingratè pingui abſonæ vocis ruditate nanciſcuntur.

Cœleſtes influxus cauſa monſtrorum.

12. Multùm etiam ad generationem monſtrorum conducere ſolent cœleſtes influxus & ſuperiorum corporum operationes & afflatus, qui ſicut animalium generationi plurimùm obſerviunt, ità & partus multiformiter afficiunt & vitiant. Quo reſpicere videtur *Ptolemæus in centiloquio* aſſerens; terreſtres vultus vultibus cœleſtibus ſubjici. Ità *Laurentius Stengelius in lib. de monſtris cap. 5. §. 6.* memorabile exemplum recenſet de Juvene Tyrolenſi Judæo mirabiliter à Lunæ phaſibus affici ſolito hunc in modum: *Noſtrâ memoriâ Halæ in Tyroli juvenis caterà egregius, ſed ibidem patre Judæo natus, nomine Bonaquiſtus admirabiliter in ventre monſtroſus fuit: quippè creſcente Lunâ indè ſic illi quoddam taurinum excreſcebat caput non ſine cornibus, ut caligæ illius nequaquam ſatìs poſſent conſtringi. Qua de causâ ſemper creſcente Lunâ domi ſe continebat: decreſcente verò eâdem, quia & monſtrum deſcreſcens ſeſe intra viſcera revocabat aut detumeſcebat potiùs, foras prodibat Zonâ jam arctiore.* Addit aliud Exemplum de juvene Ingolſtadienſi, cui itidem ſemper Lunâ auctiore alterâ maxillarum atque labra oris in immenſum turgeſcebant; Lunâ verò lumen amittente redibat clementior forma. Quod igitur Luna fecit in his natis, utique inchoavit adhuc in utero, dùm concluderentur. Et quod de Lunâ hîc attulimus, idem ab aliis aſtris effici poſſe credibile videtur.

Plures cauſæ ſimul efficiunt monſtra.

13. Quamvis una præcedentium cauſarum per ſe ſufficere queat ad monſtroſitatem fœtui imprimendam: nullum tamen eſt dubium, quin perſæpè plures tales cauſæ diſſimiles, ſimul tamen concurrere, & tunc majorem etiam monſtroſitatem & difformitatem in fœtu efficere poſſint. Sic quando animal gignitur, non tantùm Solis, aliorumq; aſtrorum influxus, aut regionis vel ſalubritas vel inclementia & inſalubritas id extrinſecus attingunt, ſed & alia concurrunt, ut virtus formatrix, quæ ſemini inhæret, materiæ quâ fœtus coaleſcit receptaculum item fœtus & comple-

completio primarum qualitatum: in quarum omnium vel plurium cauſarum concurſu totum fœtûs opificium haud dubiè extrà naturæ ordinem mirabiliter deformari ac deturpari poteſt. Eſſe etiam plures adhuc cauſas monſtrorum effectrices præter hîc allatas, facilè ex eo poteſt evinci, quod cùm ea ſint vitia & peccata naturæ, hæc verò innumeris modis peccare poſſit; ideò etiam pluribus iisque innumeris de cauſis ortum ſuum etiam monſtra habere poſſunt.

Monſtra non ubique ſunt talia.

14. Multa tamen etiam vocantur mônſtra non apud eos, apud quos & à quibus oriuntur, ſed ab iis duntaxat, apud quos tanquam inſolita pariunt admirationem. Quapropter apud Caphres, Æthiopes, Mauritanos & Ægyptios nigri homines, quia ità Soli natura & Solis fervor & flagrantia fert, non æſtimantur deformes, ſed venuſti: at ſi Europæus aut albæ cutis homo ad ipſos accedat, pro mônſtro reputatur: quod etiam in gigantibus apud gigantes, & in pygmæis apud pygmæos fieri cenſendum eſt: ſic & in Stiriâ ac Valeſiâ ſtrumæ quantò majores incolis illarum regionum adhærent, tantò iis hinc major etiam venuſtas adeſſe creditur.

Monſtroſi partus rari.

15. Rariùs monſtroſorum quàm aliorum fœtuum abortus contingere notavit *Cardanus de ſubtil. lib.* 12. hanc addens rationem: *Cauſa, quæ naturæ ordinem ſuperavit, neceſſariò potens eſt, ut niſi permutatione vinci non queat; nunquam ergò, ſicut ait, ſpontè monſtra abortiunt matres.*

Monſtra meliùs vivunt intrà, quàm extrà uterum.

16. Cur etiam monſtra pleraque, dùm in utero ſunt, meliùs vivant, cùm verò nata fuerint, faciliùs denaſcantur & moriantur, *Idem Cardanus lib. cit.* hanc affert rationem: *Principio quidem*, inquit, *monſtra in utero facillimè vivunt & abſolvuntur, quantum generantur ab eisdem cauſis etiam ſervari neceſſe eſt, quibus ſunt. Verùm cùm à natura propriâ remota ſunt, & imbecillia & inſaluberrima, cùm primùm nata fuerint, intereunt. At nata etiam convivunt, quia congenita participant vitam eorum, quibuscum genita fuêre. Difficiliùs enim multò vivere quàm convivere. Quamobrem nata protinus moriuntur, quæ in utero vivunt.* Aliam deindè adhuc rationem ſubdit, quam apud ipſum videre licet; tandem concludit: *Monſtrum quantò magìs augetur, tantò fieri imbecillius & morti propinquius, natum etiam occurrere aëri frigidiori, qui magìs illi noxius eſt.*

Aër quis meliùs conveniat?

17. In calido aëre monſtra Eodem *Cardano* docente *ibidem* vivunt faciliùs, quàm in frigido: & quæ ſupervivunt, ut commodiore ſunt formâ, eò diutius vivunt. *Et magnitudo*, inquit, *ſitu, & ſitus formâ, & forma numero minùs à naturâ recedunt; cumq; à formâ humanâ receſſerint, ut magìs ab eâ receſſerint, ad formamq; belluarum & ferarum, & piſcium, & colubrûm, eò minus vivunt.* Item *alibi* ait *Idem*: *Vivunt monſtra, quæ minùs à naturali ſtatu remota ſunt, & minùs in principalioribus membris.*

Natura defectum in monſtris aliunde compenſat.

18. Sicut communiter tradunt Phyſici, quod ubi Natura deficit in uno, illud ipſum compenſet & reſtituat in altero: ità compertum eſt; homines monſtroſos ſupervivente dum variis membris deſtituti adoleverunt in labores & varias operum functiones, in aliis membris ſolito etiam majorem agendi dexteritatem habuiſſe, naturâ defectum in aliis membris & partibus compenſante. Ità *Cœlius* refert *lib. 4. Ant. lect. cap. 12.* inter munera *Auguſto* Cæſari ab Indis transmiſſa fuiſſe quoque Adoleſcentem ſine humeris, qui tamen pedibus manuum functiones obiret; arcum namque intendebat ſagittas etiam excutiens; quin & tubas, ut inquit, inflabat. *Georgius Pictorius lib. 4. ſerm. conviv.* ait, ſe noviſſe Hiſpanum ſine brachiis natum, pedibus verò admodùm fuiſſe celerem, quibus nebat, & acu expeditiùs pingebat, quàm mulier citiſſima ambabus manibus, imò arma bellica ità affabrè pertractabat, ut nullus miles majori agilitate illis uti poſſet. *Scaliger Exerc.* 334. ait, ſe virum quendam *Antonium* nomine *Neapoli* natum ambobus brachiis carentem vidiſſe in *Allobrogum* provinciâ, qui dextro pede haſtam vibrabat, veſtem ſuebat, edebat, ſcribebat, & in acum filum mittebat, clavum etiam in aſſerem penitùs malleo adigebat, ac deindè mirâ celeritate converſis mallei auriculis illum extrahebat, multaque alia peragebat, quæ omnibus miraculo fuerint. Plura alia ſimilia exempla ex variis compilata Authoribus vide apud *Schottum phyſ. cur. lib. 5. cap. 7.*

Cauſa finalis monſtrorum.

19. Quamvis monſtra univerſim ſic dici videantur, quod ob raritatem & inſolitam formam monſtrentur aliis, ſintque potiùs naturæ aberrantis à ſcopo ſuo defectus & vitia; Sapientiſſimo tamen Dei conſilio perſæpè illa provenire, nec ſine ſuo deſtitui in confeſſo eſt apud plures. Quocircà benè jam olim *Cicero lib. 2. de Nat.* hoc ipſum judicavit his verbis: *Prædictiones & præſenſiones rerum futurarum quid aliud declarant, niſi hominibus ea, quæ futura ſunt, portendi, prædici, ex quo illa oſtenta, monſtra, portenta, prodigia dicuntur.* Undè monſtra inſolita pœnam aliquam perſæpè non tantùm ſignificant ſecuturam & poſt ſe, ſed etiam ſecum ipſi non per oracula per oſtenta in aëre, per ſidera in cœlo, per Prophetas in terris: ità etiam per monſtra aliaque prodigia *dat metuentibus ſe ſignificationem, ut fugiant à facie arcûs, Pſ. 59. v. 6.* per monſtra verò, præſertim illa, quæ nimiùm planè inſueta, nec ulla illorum cauſa cognoſci poteſt. Quin & improbos & totas gentes præmonet de futura aliquâ clade & publica quadam calamitate, ut variis exemplis declarari poteſt. Sic *Conſtantio* imperante *Cælius lib. 24. Ant. Lec. cap. 3.* ſcribit, editum infantem ore gemino, quatuor oculis, dentibus binis, barba, & duabus breviſſimis auribus, qui partus, ut inquit *Marcellinus*, Rempublicam in ſtatum deformem reclinaturam portendit. Sic Anno Chriſti 578. puer in Thraciâ natus ſine brachiis, & ab umbilico deinceps in piſcem definens, & juxtà *faſciculum temp.* puer quadrupes & alter duos habens vertices; ſicut & canis capite leonino portentoſum *Mahometis* adventum prænotâſſe dicuntur. Monſtrum bicorpor ex homine & cane compoſitum Albaniæ in Epiro natum Anno 1233. civitatem illam caninis morſi-

bus

bus & clandeſtinis proditionibus divexandam oſtendit. Plura ejusmodi alia exempla recitat *Schottus Phyſ. cur. lib. 5. cap. 29. §. 1.* Deïndè non ſigna tantùm ſunt monſtra, ſed etiam ſupplicia à Deo ſcelerum ultore, vel in ipſos monſtroſos, vel parentes, vel magiſtratus vel communitates inflicta & quidem variis modis ob varia peccatorum genera; ſicut pluribus exemplis oſtendit *Idem Schottus* §. *ſeq.* Unde rectè ſubnectit, ajens *tantùm abeſſe ut Deus ſit iniquus, ſi non modò beſtias, ſed homines quoque informes naſci ſinat, ut ſummam potiùs ſapientiam, bonitatem, ac juſtitiam in ijsdem oſtendat: quandoquidem id vel in pœnam ut Judex, vel in medicinam ut medicus, vel alios in fines ſapienter ac providè ordinat.* Unde præclara eſt ſimilitudo, quam in hanc rem adducit *Boëtius lib. 4. de conſol. proſ. 6. Quemadmodum*, inquit, *lineæ à centro ductæ omnes circumferentiæ ambitu continentur, neque ulla exorbitat, quâcunque parte tendatur* (ſi enim in hoc peripheriæ punctum non incidit, in aliud neceſſariò incurrit) *ità in hoc Univerſo, ſi quidpiam à præſcripto ſibi ordine particulari diſcedit, in alium ordinem redit univerſalem.* Itaque licet non intendat monſtrum natura particularis, intendit tamen natura Univerſalis, intendit ipſe Deus, qui cauſam impeditam & impedientem non ſine ſapienti conſilio ſinit concurrere. Monſtrum ergò qualecunque ſit etiam, ſi rectè perpendimus, cùm ipſe faciat, benè facit, quià omnia benè facit: Summus quippè eſt artifex, qui etiam in ipſis Naturæ erroribus non poteſt errare, & quæ deformia ſunt, novit convertere in pulchritudinem Univerſi ſine injuriâ cujusque.

§. II.

Partus monſtroſi magis notabiles & mirabiles ex variis Authoribus referuntur.

Viſis monſtroſorum partuum cauſis, & his, quæ de ipſis generaliter ſciri queunt, nunc præcipuos quosdam in ſpecie diverſis temporibus in lucem editos ex adſcriptis Authoribus afferamus.

CHRONICON

Memorabilium & Mirabilium monſtroſorum partuum in diverſis locis & temporibus à Nato Chriſto Salvatore ex adſcriptis Authoribus.

Anno Chriſti.

123 *Romæ* in lucem prodiit puer cum quatuor oculis. *Aldrovandus in monſt. hiſt.*

131 *Romæ* nata eſt puella cum quatuor pedibus. *Lycoſthenes de prodigiis.*

308 *Conſtantini* temporibus apud Daphen *Antiochiæ* ſuburbium natus infans ore gemino, quatuor oculis, dentibus binis, barbâ, & duabus breviſſimis auriculis. *Lycoſthenes.*

578 *Mauritli* Imperatoris ætate puer in Thracia natus ſine brachiis & pedibus ab Umbilico deinceps in piſcem deſinens *Lycoſthenes.*

595 *Conſtantinopoli* puer biceps natus. *Lycoſthenes.*

601 In Surburbanis vicis puer biceps natus. *Idem.* Mulier quoque in Thracia partum edidit oculis, palpebris, ſuperciliis, brachiis ac manibus carentem, & ab umbilico diviſam in caudam inſtar piſcis deſinentem, nec ullâ corporis parte juſtam effigiem ac formam habuit. *Theoph. Simocatta lib. 6. cap. 1. & 2. Hiſt. Maurit.*

914 Mulier edidit partum corpore quidem humano, ſed capite canino. *Wernerus in faſcic. temporum.*

1044 In confinio Nortmanniæ & Britanniæ monſtrum fuit natum, cui duo erant capita, quatuor brachia, cœtera gemina usque ad Umbilicum; inferiùs ſingula omnia. *Lycoſthenes.*

1063 *Conſtantiæ* ad lacum Acronium duo infantes, maſculus & fœmella duobus capitibus, quatuor brachiis totidemque pedibus membris omnibus abſolutis, ſed circa Umbilicum conjunctis corporibus nati ſunt. *Lycoſth. Trith. in Chron. Hirſaug.*

1106 Menſe Jan. *Argentinæ* fœtus monſtroſus bicorpor fœminei ſexûs natus, capitibus, collo, pectore & ventre concretis. *Schenckius*, & ex ipſo *Aldrovandus.*

1112 In Angliâ natus eſt puer geminus à clune ad ſuperiores partes ita diviſus ut duo haberet capita, duo corpora integra ad renes cum ſuis brachiis. *Lycoſthenes.*

1118 *Namuti* natum eſt monſtrum biceps; infantulus ſcilicet tam ſexu duplex, quàm cœteris; Simplex autem compage corporis. *Lycoſthenes.*

1233 *Albaniæ* in *Epiro* natum fuit monſtrum bicorpor ex homine & cane integratum. *Arnoldus Sorbinus lib. de monſtris.* In Alpibus Noricis, quas *Taurum* incolæ vocant, *Ruthſtadii* infans cornutus eſt natus. Vagitus & ploratus ejus 14 dies, antequam ederetur in lucem, auditus eſt. *Lycoſthenes.*

1234 In montoſis *Bononiæ* locis ex muliere fœtus monſtroſus prodiit, cujus pars ſuperior duos infantes & inferior unum ſolùm referebat, *Aldrovandus.*

1236 In Villa *Gebrah* maſculus biceps natus vixit ſex menſes, & totidem dies. *Trith.*

1255 Apud Samnites monſtrum triceps natum, tres Imperii Rom. competitores prænuntiâſſe fertur.

1274 In Germania propè *Lauffenburgum* oppidum in finibus Helvetiorum ad Rhenum fluvium ſitum natus eſt infans manibus & pedibus anſerinis. *Lycoſthenes.*

Digitized by Google

An. Ch. 1282 Ex illuſtri quadam fœminâ natus eſt puer villoſus & in ſpeciem Urſi ungulis armatus! *Lycoſthenes.*

1290 In agro Conſtantienſi mulier Leonem peperit capite humano prædit um. *Lycoſthenes.*

1293 *Bizantii* natus eſt puer monſtroſus à pedibus ad umbilicum continuus: indè verò ſeparatus, ita ut duo capita, duo pectora cum quatuor brachiis haberet. ***Aldrovandus.***

1310 In agro Florentino puer natus bicorpor geminis capitibus circa genitales partes connexus, ſic ut non niſi in geminos pedes deſineret. ***Lycoſthenes. Petrarcha in opere de rebus memorandis.***

1316 In pago *Vallis ſuperioris Arni*, nomine ***Tertanio***, monſtrum eſt natum habens duos pueros uno umbilico ad invicem conjunctos, cui ab uno latere & genitalia erant membra, & bina quoque pendebant invalida crura: ab altero verò latere crus ſolùm exibat imperfectum, vixitque diem unum. *Lycoſthenes.*

1388 In oppido *Bopart* natus eſt puer monſtroſus, qui ab umbilico furſum ventre diviſus erat, homo per omnia duplex, brachia habens quatuor & capita duo. Ab umbilico verò deorſum homo extitit omnibus unus. ***Tritbemius in Cbron. Hirſaug.***

1389 Eo ipſo die, quo pax Venetos inter & Genuenſes firmata eſt, infans natus eſt crura, brachiaque quatuor habens. *Lycoſtb. & Sorbinus.*

1393 Monſtrum horrendum ex fœmina ruſticâ natum in villa *Berg* Trevirenſis Diœceſis: cujus inferior pars corporis hominem cum ventre umbilico, pudendis, cruribus, & pedibus præferebat: Superior verò pars manus, brachia, collum, oculi, os & caput bufonis erant horribilis & tam formidabilis, ut nemo ſine pavore potuerit intueri. ***Tritb. in Cbron. Hirſ.***

1413 Puella biceps in Bojaria Aquilonari inter *Danubium* atque *Alemannum* amnes in *Sandersdorff* nono Cal. April. nata eſt in mola pagi, quæ quaterna brachia, totidemque manus & pedes habuit. *Lycoſthenes.*

1431 *Bononiæ* penes portam Viæ majoris in Viculo ***Torlione*** nuncupato, quædam mulier enixa eſt maſculum omnibus ſuis inregrarum membris: mox etiam fœmellam ſine capite, brachiis, & cruribus atque in regione colli parvum veluti orificium apparebat. *Aldrovandus in monſt. Hiſt.*

1472 *Bernæ* in Italia puella nata eſt uno capite, duabus poſterioribus corporis partibus totidemque pudendis. *Lycoſthenes.*

1487 Biceps infans natus eſt *Patavii*, in quo præter Naturæ luxuriam nihil alioquin fœdum aſpectu. Alius biceps per eoſdem dies *Venetiis* editus ore plurifariam ſciſſo. *Lycoſthenes.*

Eod. an. *Venetiis* puer natus eſt, qui genitale mebrum verrici adnatum habuit; quem parentes propterea obſcœnitate rei deterriti non fuerunt auſi in propatulum deferre. *Aldrov.*

1493 *Romæ* puella filiam Semicanem peperit parte nimirùm ſuperiore hominis, inferiore canis. *Lycoſthenes.* Ibidem & Gemini nati uno corpore conjuncti. *Idem.*

1494 In oppido Germaniæ *Rotwil* ad Herciniam Sylvam ſito infans duobus capitibus, quatuor manibus, duobus pedibus natus eſt. *Lycoſthenes.*

Eod. an. *Cracoviæ* mulier in ſuburbana Villâ, cui *Nigræ* nomen, ad duodecim. Cal. Novemb. monſtrum edidir, cœterà quidem formâ humanâ, ſed collo & auribus leporinis & uno grandiore inteſtino totum ventrem occupante, diducto rictu ſpirans. *Idem.*

Eodem *Bernheldiæ* in villâ non procul *Heidelbergâ* nati ſunt duo gemini pectoribus ſibi affixis unico Umbilici dependentis vinculo conſtricti.

1495 Propè *Wormatiam* ad dextram Rheni partem in Villâ *Birſtadt*, quæ ſita eſt inter *Wormatiam* & *Beuſterim*, mulier quædam monſtrum enixa eſt quarto Idus Sept. Erant duæ puellæ corporibus integræ, ſed in vertice fronte tenus connexæ inſeparabiliter & ſe mutuò inſpicientes. ***Munſterus in Coſmograpb. Tritbemius in Cbron. Hirſaug. Lycoſthenes.***

1496 In *Tyberi* repertum eſt monſtrum horrendum corpore humano ſquamoſo, capite aſinino, manu dextra humanâ, ſiniſtrâ ad inſtar pedis Elephantici, pede dextro aquilino, ſiniſtro bubulo, ventre fœmineo, pectore mammis turgenre, cum capite ad podicem barbato alioque draconem æmulante, quod differentiam membrorum diverſitate & varietate diverſas ac varias tempora illa conſecuturas hæreſes aut perditos hominum mores denuntiâſſe fertur.

1497 Die 6. Decemb. in pago *Dirliſtorff* natus eſt puellus corpore quidem benè compacto, cui tamen brachia, pedesque ob naturæ defectum non conveniebant. Dextra enim manus cùm omninò deeſſet, eo loco, quo pollex eſſe ſolet, carnoſus tumor inſtar verriculi, aut nucis parvæ eminebat. Siniſtræ autem manus pars dimidia in tres tantùm digitos, ſed planè conjunctos, ut quoquè pedes in totidem digitos deſinebant. *Lycoſthenes.*

1498 In ditione *Werdenbergâ* monſtrum fœminei ſexûs natum eſt duobus capitibus, brachiis quatuor, pectore & venrre uno, pedibus duobus. *Lycoſthenes de prodig.* Meminit & *Cornelius Gemma lib. 1. Coſmocrit. cap. 6.* ſed refert ad An. 1589.

1503 In Haſſiâ infans benè diſtinctis membris natus eſt, niſi quod auribus, oculis, ac naribus careret, & in facie ſolum os haberet. *Lycoſthenes.*

Eod. an. In pago *Goſſow* agri Tigurini apud Helvetios mulier honeſta peperit duos maſculos duobus capitibus, uno corpore & umbilici vinculo conjunctos, cum quatuor verò manibus, totidemque pedibus.

1511 *Ravennæ* natum eſt monſtrum cum cornu in capite, alis ſine brachiis, pede uno avis rapacis, oculo in genu, literâ V & crucis effigie in pectore, atque ſexûs utriusque ſignis: cœtera erant humana. *Lycoſthenes ex Joan.* ***Multivalle ac Caſparo Hedione.*** Alii hoc monſtrum ad ſequentem Annum referunt, & aliâ etiam figurâ exhibent, prout in primâ figurâ iconiſmi patet.

In

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Digitized by Google

An.Ch. In Germaniæ Villâ *Elceſſelbach* natus eſt infans oris foramine anguſtiſſimo, cujus etiam
1512 tota facies maſſam carnis æmulabatur, & in medio ſimulacrum pugionis ex eadem carne
formatum reſidebat, & ſub eâ carnis maſſâ oculi magni ac diſſimiles erant locati.

1514 Quinto Idus Mart. in *Sarzano* infans biceps natus in capitibus crines habens aliquanto
longiores ac nigricantes: inter utrumque caput ex collimitio humerorum tertia porrige-
batur manus, ſed quæ aures longitudine non excederet, nec integra videbatur omninò.
Reliquum corpus prorſus benè compactum, ac citrà ullam maculæ fœditatem erat. *Cæ-
lius Rhodig. lect. ant lib. 24. cap. 3.*

Eod.an. Die 10 Maji puella nata eſt *Bononiæ*, quæ naſo & ejusdem foraminibus caruit. *Cornel.
Gemma in Coſmocrit.* Ibidem Conjux *Dominici de Malatordis* peperit puellam cum duo-
bus orificiis & quatuor oculis. *Aldrovandus.*

Eod.an. *Colmariæ* quoque natus infans virilis ſexûs, ex cujus pectore aliud integri hominis
ejusdem ſexûs corpus omnibus membris abſolutum ad genua usque propendebat Solo ca-
pite in alio corpore infixo. *Lycoſthenes.*

1515 Die 11 Maji *Bononiam* venit Adoleſcens Hiſpanus, qui ſub axillâ infantem geſtabat
omnibus membris abſolutum, præter caput, quod intrà thoracem juvenis occultari
videbatur. *Ovidius Montalbanus* apud *Aldrovandum.*

1516 In Germaniâ viſus eſt juſtæ ætatis vir, qui aliud caput ex Umbilico exereret, quod pro
more alterius etiam caperet. *Lycoſthenes* ex *Jacobo Ruſo in lib. de hom. concept.*

1519 Ex *Sabaudiâ* in Helvetiam venit quidam juſtæ ætatis, integra forma, membris benè
compactis omnibus, ex cujus tamen ventriculo prætereà aliud hominis corpus ità pro-
pendebat, ut caput tantùm atque brachia ſola deeſſent. *Lycoſthenes.*

1523 Natum eſt *Waldersdorffii* uno à *Friburgo* lapide, pago ditionis Cellenſis Villâ Ruſtici cog-
nomento *Stecheri* monſtrum terribile, quod à figura Vitulo Monachum æmulabatur, præ-
terquam in vertice, ubi tuberculum carneum rotundum conſpiciebatur, quod affabrè verti-
cem Sacerdotis in orbem tonſum referebat. Deinde carnea quædam ſubſtantia à collo in
dorſum ita eleganter formata dependebat, ut cucullum monachalem repræſentaret. Crura
prætereà habebat circumquaq; lacera atq; diſciſſa. *Lycoſth. Ruſus, Pareus, Sorbinus* & alii.

1525 In Herciniæ Sylvæ quodam pago non procul à *Kniebis* infans monſtroſus natus eſt vi-
rilis ſexûs, in cujus corpuſculo circà pectus aliud præterea corpus membris omnibus abſo-
lutis propendebat ad genua usque, ſolo capite in alio corpore tecto. *Lycoſthenes.*

Eod. an. *Wittenbergæ* mater enixa duos pueros, unum ſine capite, alterum retortis in tergum
pedibus. *Nemoperegrinus.*

1528 Infans natus carens brachiis, qui deinde pedibus manuum officium præſtitit. *Lycoſth.*

1529 Propè *Eſſelingam* Neccari infans natus uno capite quatuor verò aures & totidem bra-
chia, crura pedesque habens. *Lycoſthenes.*

1530 *Auguſtæ* capta eſt fera à Venatoribus capite vultuque hominem, reliquo verò corpore
nec vulpem, nec lupum, vel hædum referens, ex ſingulis tamen aliquid. *Nemoperegrinus.*
Pariſiis etiam conſpectus infans, qui circà pectus aliud corpus innexum habuit. *Pareus.*

1531 In pago *Goſlaw* Helvetiæ natus eſt infans duobus capitibus, ternis brachiis, totidemque
pedibus. *Lycoſthenes.*

1535 *Bremopyrgi* in Marchiæ urbe infans natus eſt ità in corpore circumfluâ & laxâ carnis mo-
le, ut indutus ſago militari germanico crederetur. *Fincelius*, & ex ipſo *Lycoſthenes.*

1536 In agro Tigurino natus eſt infans uno quidem corpore, ſed duobus capitibus, tribus
manibus, totidemque pedibus. *Lycoſthenes.* Viſi etiam hoc anno *Lovanii* gemelli ità
commiſſi, ut capite diſtincti, brachiis, manibusque quatuor, ventre verò & Sterno pe-
ctoris copularentur. *Cornelius Gemma lib. 1. Coſmocrit. cap. 6.*

1537 In Villâ *Nepriz* non procul ab oppido *Würzenſi* ad *Moldam* natus eſt infans ſine pedi-
bus. *Lycoſthenes.*

1538 Natus eſt quidam & ad perfectam viri ſtaturam excrevit capite & humeris tantùm gemi-
nus, ità ut caput alterum ante alterum retrò eſſet mirâ inter ſe ſimilitudine: barbis eti-
am & oculis ſeſe referebant mutuò. Idem erat appetitus, fames eadem, vox ſimillima. *Ja-
cobus Ruſus lib. 3. de concept. hom.*

15[illegible] Fœtum vidit *Haſſia* editum 5. Idus Jan. geminis capitibus reflexis in dorſum, quorum
[illegible]ſæ facies obverſæ invicem minaci aſpexerunt vultu. *Lycoſt.* Eodem anno *Bononiæ* vi-
ſus adoleſcens annorum ſedecim, *Thomas Buganellus* vocatus, cui brachium dextrum in cu-
bito terminabatur, ubi rudimenta quædam digitorum & unguium apparebant. *Aldrov.*

1541 Die 19 Februarii *Friburgi* Myſorum editi gemelli juncti totius anterioris thoracis co-
næſu. *Lycoſth.* Eodem anno in Bavariâ viſum eſt monſtrum, mulier ſcilicet 26 annorum
duobus capitibus, quorum tamen unum ſatis deforme erat. *Idem.*

In Ducatu Wirtenbergenſi nati ſunt gemelli coalitu pectoris ad umbilicum uſque con-
nexi. *Lycoſthenes.* Eodem anno in *Bilſen*, Bohemiæ oppido, natus eſt infans ſimilis imagi-
ni Crucifixi, de quo vide ſupra.

[illegible] Natum eſt monſtrum teterrimum in Belgio planè dæmonem referens. *Sorbinus.* Alii
volunt *Cracoviæ* natum eſſe. Forma illius ab aliis deſcribitur tetra admodùm, & horri-
bilis aſpectu, flammeis & radiantibus oculis, ore narribusque bovinis, cornu figura exer-
tis & prominentibus, dorſo pilis caninis hiſpido, ſimiarum faciebus in pectore ex-
tantibus, quà mammarum locus, oculis felium ſubtùs umbilicum hypogaſtrio ad-
fixis: tetris ac minacibus canum capitibus ad utrumque cubitum & pedis utrius-
que patellam antrorſùm ſpectantibus. Figura pedum cygni, cauda ſurſum reflexâ &
recurvâ longitudine ulnæ dimidiæ; loco naſi promuſcidem gerebat, pedum & manuum
digiti

An. Ch. digiti quatuor accipitrinis unguibus erant ſimiles, quorum tres more anſeris membranâ quâdam colligabantur. *Lycoſth.* ex *Peucero, Münſtero, Bruſchio. Aldrov.* ex *Ruſo & Card.*

Eod.an. In pago *Rinack* non procul *Baſilea* Rauracorum mulier geminos edidit concretis corporibus duobus ſupra umbilicum, quatuor habebant brachia, à lumbis in duos pedes deſinebant. *Lycoſth.* *Schaffhuſiæ* quoque duo gemelli fœminei conjuncti memorantur eſſe nati.

1544 *Mediolani* menſe Januario nata eſt puella biceps. *Cardanus. Lycoſthenes. Heidelbergæ* ad Neccarum die Pentecoſtes nati ſunt duo infantes maſculi conjuncti cum duobus capitibus, quatuor manibus & pedibus. *Idem.*

Eod.an. *Argentinæ* nobili Alſatiæ metropoli 5. Cal. Sept. infans fœminei ſexus horrendo monſtroſo atque ſuperiori parte aperto planè capite, lato ore, bovinis oculis, naribus aquilinis natus eſt. *Lycoſthenes.*

1545 *Avenione* natus eſt ex muliere fœtus partibus ſupernis humanis, at infernis caninis. *Magius in miſcellaneis.*

Eod.an. In Saxoniâ menſe Febr. infans natus eſt horrendo aſpectu, corpore quidem integro & benè compacto, ſed contuſis, laceratis & laxatis membris omnibus excepto capite oblongo & quaſi turcico pileo inſignito. *Lycoſthenes.*

1546 In *Ackern* oppido Saxoniæ ad Albim infantes femoribus latere tenus concreti nati ſunt, quà crura ſubnectuntur coxæ, eo ſitu ut dexter ſiniſtra manu humero dextro alterius incumberet, ſiniſter dextram thoracis ulterius transverſim prætenderet. *Lycoſthen.*

1547 In *Plod* Voitlandiæ oppido natus eſt infans monſtroſus, in quo neque dorſum, neq; venter apparuit, præterquam, quod inteſtina circa pectus ex aperto corpore longè dependerent. Pedes verſûs caput inclinavit, umbilicum in molâ ſiniſtræ tibiæ habuit, capite fuit acuminato ad ſimilitudinem tiaræ. *Lycoſthenes. Lovanii* quoque Sept. Idus April. gemelli nati ſunt diſtinctis corporibus uni adhærentibus capiti. *Idem.*

1548 *Myſenæ* 18 Cal. Maji natus infans diviſo in fronte cranio, unico crure, ſine labiis, oris loco exiguum habens foramen reliquo truncatus corpore. *Lycoſthenes.*

1549 Simiarum aſpectu & urſinis villis obſito dorſo toto viſos partus ex *Peucero* teſtatur *Lycoſth.*

1550 *Friberga* infans natus eſt obſcœno vultu, qui in fronte & occipite maſſam carnolam & prominentem habuit. *Lycoſthenes.*

1551 In Marchiâ villâ *Dammewalde* prope *Witſtock* infans natus eſt toto corpore ſpadicei coloris, capite cornuto, oculis craſſis prominentibus absque naſo, patulo ore, quod longitudine ſpithamæ diſtentum fuit, in cujus medio lingua candida eminuit, & quadrata colli expers; Corpus totum inflatum & rugoſum, brachia in lumbis hæſerunt, pedes longè tenuiſſimi, ab Umbilico autem ſpecies laxi inteſtini dependit ad pedes. *Fincelius.*

1552 *Widensbachi*, quod diſtat milliare unum à *Schleuſingâ* monſtrum natum eſt ex muliere imagine infantis abſque pedibus, quorum loco habuit cuſpidem demiſſam, à tumoribus etiam cuſpides prominentes habuit. *Jobus Fincelius de miraculis.*

Eod.an. In Haſſiâ *Witzenhauſiæ* tertio poſt feſtum Trium Regum die infans maſculus biceps, collo duplici, duobus capitibus & corpore optimè cum reliquis membris compacto natus eſt. *Lycoſthenes.* In Angliâ quoque non procul *Oxonio* fœtus biceps natus eſt reliquo corpore benè compacto. Quatuor verò brachia & tres pedes malè formati fuerunt. *Rufus.* Hoc eodem anno puer monſtroſus Illyricus ſex annos natus & optimè conſtitutus venit *Anconam*, ex cujus Umbilico thoracem verſûs aliud infantis corpuſculum pendebat cum duobus brachiis & totidem pedibus abſque capite. *Amatus Luſitanus* citatus ab *Aldrovando.*

1553 In Miſniæ pago quodam *Zigeſt* non procul à *Pirnaw* natus eſt infans duobus capitibus membris omnibus abſolutis. *Lycoſthenes.*

1554 In Feſto Trium Regum *Stetini* monſtrum in Suburbio natum eſt talis formæ: Capitis loco maſſa informis erat mobilis, ut exta ovilla, loco unius auriculæ brachium ſtabat, alterum brachium è latere prominebat: Sed neque pectoris, neque dorſi effigies aderat, præterquam, quod lineola notabatur rachi: loco faciei concinnis erat pilis felinis; ocelli vitrei inde renitebant, nullius erat ſexus, nec androgynus. *Jobus Fincelius de miraculis.*

Eod. an. In Miſnia infans natus abſque capite oculorum effigie in pectore expreſſâ. *Lycoſthenes* & *Jobus Fincelius.*

1555 Die 15 Febr. in pago *Pfeffelbach ad Vinariam* natus eſt puellus ſine facie humana, habuit verò loco illius carnem glabram, niſi quod duos oculos groſſos & diſſimiles exſtantes habuerit non collocatos in cavitatibus tetro aſpectu. In loco frontis cuſpis carnea prominens erecta ſtetit: mentum habuit pendulum, exiguum foramen loco oris, quo omnes videntes conterriti fuerunt. *Fincelius* & ex ipſo *Lycoſthenes.*

Eod.an. *Genevæ* apud *Allobroges* à Gallâ quadam muliere natum eſt monſtrum, quod binas habuit facies, ſivè fuit bifrons, uti Janus depingitur: Utrumque habuit Sexum: ad dextram nempè fuit Mas, ad lævam fœmina. Menſe Decembri in Pomeraniæ villâ *Roslow*, quæ unum tantùm milliare diſtat à *Palewalck*, horrendum natum eſt monſtrum. Corpus fuit vitulinum, caput glabrum & rotundum inſtar globi ad Simiæ ſimilitudinem, mentum hirſutum, prominens lingua, pedes anteriores fuerunt ſine ungulis cum globulis rotundis: poſteriores verò bovini; cauda fuit abſque notis, ac planè per omnia immobilis. *Lycoſthenes.* Eodem quoque anno die 27. Dec. in pago Freywerck non procul *Altdorffio Voitlandiæ* oppido biceps infans natus eſt, quatuor manibus, & pedibus totidem abſque Secreto Sexum prodente. *Idem*

1556 Non procul *Lipſiâ* biceps natus eſt infans quatuor manibus, totidemque pedibus, uno verò corpore. *Lycoſthenes.*

Eod.an. Monſtrum humanum natum eſt, quod à vertice ad hypochondria figuram repræſenta-

bat

An.Ch. bat humanam ore tamen prominente & facie torvâ. Ab Umbilico verò relictâ hominis figurâ in formam pyramidalem terminabatur referens in cuſpide ſimilitudinem caudæ ſuis inflexæ. Præthereà circa ſpinam dorſi umbilici effigies alia conſpiciebatur, nullum verò prorſus ſexum exhibebat. *Aldrovandus. Argentinæ* quoque Maſculus natus eſt, cui ſub cartilagine enſiformi transverſa manu moles infanti non abſimilis propendebat, cujus caput cum cervice ad ſcapulas, ſi modò caput habuit intrà cognati pectus latebat, manibus, pedibus & pene præditus, ſub axillis hiſpidus & in pube lanuginem habens. *Langius lib. 2. Epiſt. 8.* Hoc etiam anno *Francofurti* ad *Mœnum* viſa eſt mulier, quæ manibus omninò carens, arrepto nihilominùs ad pedem calamo literas non tantùm elegantiſſimè pingere, ſed etiam trahere colum, nere, numerare pecuniam, & ſubtiliſſima quæque pedum digitis conficere potuit. *Lycoſthenes. Baſileæ* etiam hoc anno circa feſtum Paſchatis infans adeò ſciſſis & apertis naribus eſt natus, ut indè in ejus cerebrum facillimè ſit conſpectum. *Idem.*

1557 Maſculus natus eſt corpore ſatis quidem benè compacto, ſed ſine collo, monſtroſâ planè facie, oculis inſolitæ magnitudinis quaſi in fronte ſitis, ac ſuperior capitis pars omninò deerat. In occipitio autem habebat foramen juſtæ magnitudinis, ex quo ſanguis aliquantùm fluebat; Undè ſtatim etiam, ac in lucem fuit editus, diem ſuum obiit. *Lycoſthenes.*

1562 Die 2 Novemb. *Villæ Francæ* in Vaſconiâ nata eſt puella ſine capite. Circà regionem colli eminebat tuber, & aures ſuper ſcapulas conſpiciebantur. In dorſo oculi & roſtrum inſtar proboſcidis apparebant, quæ omnia ſimul collata, oculorum, naſi & quodammodo faciei rudimentum repræſentabant. Cœtera muliebre corpus affabrè compactum exhibebant, niſi quod umbilicus paulò longior propendebat. *Aldrovandus in monſt. Hiſt.*

1565 In Hungaria mulier enixa eſt puellum capite Elephantis, reliquo corpore benè conſtituto. *Lycoſthenes.*

1566 *Baſileæ* Rauracorum puellus natus eſt crudeli aſpectu, corpore quidem benè compacto, ſed capite hirſuto canem aut catum magìs ſimiam, quàm hominem referente. *Lycoſthenes.*

1569 Natus eſt fœtus ex quadam muliere Turonenſi, quæ peperit duos gemellos mutuò ſe complectentes. *Aldrovandus.*

1570 Menſe Julio *Lutetiæ Pariſiorum* in Vico *Gravillierorum* ad inſigne Tintinnabuli duo parvuli nati ſunt, quos unitas natium & unus umbilicus copulabat, qui per diametrum ſeſe intuebantur cum diſtinctione ſexûs. *Ambroſius Pareus.*

1572 Menſe Februar. in *Viabani* parœciâ, viâ qua Lutetia *Carnutum* itur, in pagulo, cui parvarum Bordarum nomen eſt: *Cypriana Giranda Jacobi* Mercatoris Agricolæ uxor peperit puellos ad nates copulatos & per diametrum ſe mutuò conſpientes, quibus quatuor brachia & crura. *Idem Pareus.*

1573 In Indiæ Orientalis oppido *S. Laurentii* die 6. April. delatum eſt monſtrum horrendum ad Ducem *de Medinâ*, quod oculos, os, aures, & nares habuit valdè deformes; in fronte duo cornua inſtar capræ cornuum primùm excreſcentium, pilos oblongos in ventre cingulum carneum duplicatum cum fruſto carneo ex eo dependente inſtar peræ; in ſiniſtrâ manu Sonalium ſeu campanulam carneam ſimilem illis, quibus Indi ad tripudia utuntur; in cruribus ocreas carneas albas reduplicatas; in dextro crure quaſi cingulum, aut compedem cruri circumductum. Totum hoc monſtrum figurâ valdè horribili fuit, ſimile ferè diabolo humanâ ſpecie tripudianti. *Peramatus lib. de bom. procreat. cap. 17.*

1575 Menſe Junio *Venetiis* monſtrum admirandum ab Hebræâ prodiit in lucem. Erant duo infantes juxta nates & perinæum coaliti cruribus invicem complicatis. Locis Secretis & naturalibus deſtituebantur, quorum vices umbilicus ſupplebat, ſingulique oppoſitis inter ſe vultibus cibum & potum ſumebant. *Aldrovandus.* Eodem anno quoque natus eſt infans biceps, qui dextro carebat brachio. *Pareus* apud *Aldrovandum.*

1577 Die 12 Februarii circa ripas Danubii propè *Budam* Hungariæ viſum eſt monſtrum alatum tetrachiron, ſeu quatuor manuum, facie humanâ, auribus aſininis, pedibus & reliquis partibus ad umbilicum bovinis atque alatis, manibus quatuor non paucos jaculabatur lapides, quibus plures accolas occidebat.

1578 Die 17. Januar. apud Subalpinos in *Quiero* oppido duobus milliaribus *Taurino* diſſito, honeſta mulier edidit fœtum cum quinque cornibus arietinis; qui prætereà à Summâ fronte ad occiput & totum ferè dorſum oblongum carnis appendicem capitium muliebre æmulantem geſtabat: deindè circa collum alia ſubſtantia carnoſa tanquam collare ſubuculæ volvebatur, præterquam quod digiti manuum erant unci, & poplites à genibus occupabantur: crus cum pede dextro rubeſcebat, cum reliquum corpus colore eſſet bætico. *Pareus.*

Fod. an. Sub *Mauritio* Imperat. in Thracia mulier quædam puerum peperit ſine manibus & pedibus caudâ piſcinâ usque ad coxendices. *Zonaras Tom. 3.*

1584 Menſe Septembri *Parmæ* natus eſt puer, qui naſo carebat, in fronte verò duos teſtes cum portione carnis mentulam æmulante gerebat. Utraque eriam infantis manus ſex digitos habebat, & pars anterior ſexum maris, poſterior verò fœminæ referebat. *Aldrov.*

1586 *Halæ* Suevorum conſpectus eſt homo, appellatus *Thomas Schweick* qui utroque carens brachio, ingenioſiſſima tamen Opera, quæ manibus alii peragunt, pedibus perficiebat. *Schenckius.*

1587 *Euſingi* in regione Pedemontanâ natum eſt monſtrum heptacephalon inſtar hydræ cum cruribus & pedibus bubulis, reliquo corpore humano cum ſeptem brachiis & totidem capitibus uni thoraci affixis. *Aldrovandus.*

1590 Menſe Octobri in pago *Piceni* diæceſis Aſinenſis ex Agricolis conjugibus natum eſt

An. Ch. monſtrum, cui caput erat unicum magnum oculis prominentibus inſtar oculorum bufonis naribus ſurſùm repandis, ore patulo & ad aures usque diducto more ranarum fibris carnoſis inſtar capillamentorum ex mento pendulis, criſpis & infernè ſurſum nonnihil contortis; ideoquè appendices carnoſæ Satyrorum barbam quodammodò æmulabantur: ei unicus thorax, venter & umbilicus erat, ſed brachia quaterna & crura totidem habebat, nec non & mammas tumentes. Cœtera membra inferiora cum eſſent duplicata ſibi invicem per diametrum erant oppoſita: quocircà nates & podices ad latera monſtri erant locati diſtincto ſexu fœmineo, ita ut fœmina duplex ab hoc monſtro repræſentaretnr. *Aldrovandus.*

1592 *Bononiæ* viſus homuncio quidam Indicus ſtatura ſenum dodrantum, qui inter os & aurem dextram habebat propendentem ad pectus duplicem carnoſam molem; quarum ori proximior erat alterâ brevior & auri adhærebat. Similis carò laxa in humerum devolvebatur & quibusdam villis erat tecta, ſicut & alia. Sub mento & circa initium thoracis alia maxima moles carnoſa primò humerum tegens deorſum pendebat per totum ferè ventrem extenſa: deinde à mamillâ ad axillam dilatabatur: craſſitudo molis carneæ erat ſemidigiti, manibúsque ſurſum attolli poterat, quia cuti non niſi in exortu ſuo adhærebat. *Aldrovandus.*

1593 Die 6 Octob. in ditione Monaſterii *Wolmerſtadt* Uxor Cauponis puellam bicipitem peperit. *Schenckius* apud *Aldrovandum.* Eodem anno *Königsbergæ* maſculus natus aure leporinâ cum portione carnis inſtar pilæ. *Schenckius.*

1594 Nata in Urbe *Biſon* Territorii Avenionenſis *Catharina Manzina* venuſtæ formæ & altitudinis trium dodrantum palmo ampliùs, cruribus ac pedibus carens. Brachia fuere perfectè conſtituta, pectore & trunco longiora: pars verò corporis inferior quodammodò bifida apparuit imaginem lyræ æmulans. Androgyna prætereà fuit prævalente tantùm ſexu fœminino; loquebatur, Cytharam pulſabat, tripudiabat manibus, & ad concentum lyræ geſtus imperfecti corporis ita componebat, ut pedibus ſaltare videretur. *Aldrov.*

1595 Natus in lucem prodiit infans pedibus & auribus leporinis. *Sorbinus.*

1596 Die 4. Februar. natus infans, cui in occipite mola adnata magnitudine capitis humani vixit viginti quatuor horis. *Bartholin. obſ. pet. pav.*

1597 *Coloniæ* natus infans, qui benè compacta habuit corporis membra, niſi quod femora pedésque ab imo ventre usque ad extremitatem pedum coaluerant digitis pedis ſiniſtri omninò deficientibus, quorum loco regioni calcis ejusdem pedis ſiniſtri maſſa quædam carnis adhærebat. *Schenckius.* Rurſùs eodem anno *Coloniæ* natus puſio aſpectu pulcherrimus, niſi quod in cervice duas continuas appendices carnis inſtar duorum ovorum ex utero matris attulerit. *Idem Schenckius.*

Eod. an. Die 29 Maij in vico *Luſtnaw* Ducatûs Wirtenbergenſis partus monſtroſus In lucem prodiit geminis capitibus, quæ craniis defunctorum hominum non erant diſſimilia. Crura habuit bina, manus parvulas, & pedes macros in anguſtum contractos. *Schenckius.*

1598 Die 26. Octobris in oppido inter *Angerium* & *Tortanam* ſito natum eſt monſtrum humanum biceps cum caudâ, duobus pedibus, quatuor brachiis, quorum duo ritu humano proprium occupabant locum, alia duo juxtà dorſum exordio utriusque capitis ortum habebant; cauda ſuprà podicem ſpatio duorum digitorum erat longitudine palmi; fœminei ſexûs creditum fuit. *Aldrovandus.*

1599 Menſe Auguſto in vico *Zeitern* diſtante mille paſſuum ſpatio à *Bruxelle* Epiſcopatûs Spirenſis Uxor prætoris bicipitem & admirandum enixa eſt partum: Duo capita Simiarum faciem æmulabantur: reliqua pars corporis puello benè conſtituto ſimilis erat præter brachia, quæ ex parte manca videbantur. Pedes formam potiùs pedum ſimiarum quàm hominum referebant, & denique circà clunes rudimenta caudæ vulpinæ cernebantur. *Aldrovandus.*

1606 Natus eſt infans, qui ſupra Umbilicum foramen habuit patulum, & rotundum ad intimas ventris partes penetrans quaſi pugione factum. *Schenckius.*

1607 Menſe Martio *Genuæ* natum eſt monſtrum duorum infantum juxta nates coalitorum *Aldrovandus.*

1608 Menſe Septembri *Hagenoæ* Alſatiæ puer natus eſt, qul toto corpore benè compoſitus, niſi quod circa ſuperioris labri & naſi interſtitium monſtroſa caro veluti quædam proboſcis erat adnata, & referebat oris ovini exertâ quaſi linguâ balantis figuram: & hæc monſtroſa caro ſpatium naſi non excedebat, reliquo ſuperiori labro ad utrumque latus ſciſſo.

1610 Menſe Martio in agro Piſtorienſi nati ſunt duo infantes circà nates adeò connexi, ut ſexus diſtingui non ritè poſſet. Horum infantium altet unum tantùm crus poſſidebar, quamvis manu Chirurgi obſervantis oſſa amborum crurum optimè perſentirentur. *Aldrovandus.*

1615 *Bononiæ* mulier puellam genuit ſatis grandem ſine capite, & ubi collum eſſe ſolet, os cum dentibus videbatur; cernebatur etiam in parte oppoſitâ membrana Meninges æmulans. *Aldrovandus.* Menſe quoque Julio ejusdem anni duæ gemellæ conglutinatæ in lucem prodiêrunt: Et Menſe Novembri *Regii* Gemelli nati, quorum unus niger, alter albus conjuncti ventre & unico umbilico, cœteris partibus perfectis quodammodò in mutuis complexibus hærere videbantur. *Idem.*

1617 *Venetiis* duo infantes juxtà nates & perinæum coäliti in lucem fuerunt editi. *Aldrov.*

1620 *Haffniæ* Danorum viſa mulier deſtituta brachiis, quæ calamo ſcriptorio ore apprehenſo literas exarabat, filium linguâ intrudebat, aliaque plura præſtabat ore, quæ manibus perficere ſolent. *Olaus Wormius in Muſæo lib. 4. cap. 12.*

Bajo-

An. Ch. 1621 *Bajonæ* in Aquitaniâ natus infans, qui quoad membra erat benè conſtitutus, ſed multi oculi totumcorpus deturpabant. *Aldrovandus.*

1624 *Firmi* in Italiæ civitate nata fuit puella perfectis membris omnibus integrata præter caput, quod aſpectu erat horrificum cum fronte rugoſâ, ſub quâ orbitæ quædam absque oculis cernebantur, & loco naſi fruſtum carnis pyriforme mediam occupabat faciem: ſub hac maſſa carnis pellis rubra quadrangularis figuræ erat, quæ utrimque oculos veluti gallina repræſentabat. Oculus unus obſcurus in occipite, alter clarus & humanus ſupra futuram coronalem viſebatur: Sed ſine palpebris & ciliis, quorum vicem capilli capitis gerebant.

Eod. an. Menſe Auguſto in Territorio Bononienſi natum eſt monſtrum fœminæ ſpeciem referens, cui in ſummitate colli mollior caro inſtar Pyramidis eminebat; deindè lingua, larynge, & pulmonibus carebat, quorum loco quædam carunculæ coſtis utrimque adhærebant, cum cœteræ partes rectè erant conſtitutæ. *Aldrovandus.*

1626 Menſe Martio *Peruſii* prodiit in lucem puellus membris rectè conſtitutis formatus, præter faciem, quâ præter hirtam frontem effigies bubonis repræſentabatur ab ore erecta. *Schott. phyſ. cur. lib. 5. cap. 4.*

1628 *Bononiæ* viſus Juvenis brachiis carens, operationes autem varias manuales pedibus peragens. Similiter *Ingolſtadii* viſus vir ſtaturæ mediocris, brachiis & manibus carens, qui tamen admiranda pedibus perficiebat. *Stengelius lib. de monſtris cap. 16. §. 9.*

1630 *Bononiæ* in viâ S. *Felicis* menſe Aprili natus eſt puer cum maſſâ carnis in fronte inſtar cornu. Orbita oculorum una tantùm cum magno oculo conſpiciebatur in facie ſine naſo: oris foramen rotundum, & adeò anguſtum fuit, ut ubera matris apprehendere non poſſet, ſed nutritionis gratiâ lac per fiſtulam parvo orificio aptatam inſtillabatur. *Aldrovandus.*

1638 *Olyſipone* ex honeſtis parentibus natus eſt infans armati ſimilitudinem referens: nam variæ carnis & cutis appendices ac figuræ habitum illum repræſentabant. Ex eadem materia & galeatus & ocreatus erat. *Aldrovandus.*

1639 In *Norvegiâ* nata eſt puella in ore gerens pudenda ſexûs virilis: fronte inſuper carebat & cerebro, cujus locum occupabat caro informis rubra inſtar mitræ foris productæ mobilis, ut pro arbitrio detrahi & reponi poſſet. *Thom. Bartholinus cent. Hiſt. anat. 38.*

1640 *Bononiæ* viſus adoleſcens annorum 16 *Thomas Buganellus*, cui brachium dextrum in cubito terminabatur, ubi rudimenta quædam digitorum & unguium apparebant. *Aldrov.*

1641 *Norimbergæ* abortus eſt editus ſine cerebro & ſpinali medulla, capite humeris incumbente (collo enim carebat, cujus tres tantùm vertebræ in ſceleto apparebant) & in cervice perforato, ità ut digitus in cavitatem vertebrarum thoracis dimitti poſſet. *Veslingius Epiſt. & obſerv. 44.*

1663 Menſe Febr. Lanii uxor primùm peperit filium ſextimeſtrem, poſteà alium fœtum maſculinum, ac illum ſolo dimidio corpore præditum. Monſtrum hoc cum fratre germano ejusdem erat magnitudinis. Carebat capite, collo, pectore, & brachiis: inſtructum ſolummodò lumbis, natibus, cruribus & pedibus: nullibi os, naſus aut oculi apparuerunt. *Anton. Everhardi.*

1665 Die 25 Martii *D. Joan. von Horne* oblatus abortus ſeptimeſtris monſtroſus, in quo mentum pectori adeò vicinum erat, ut collum neutiquam diſtinctum appateret: quidquid ſuprà oculos cranii erat, non fornicatum; ſed planè depreſſum cernebatur, nullaque cute tegebatur; totum os occipitis compreſſum erat verſùs anteriora, & extrinſecùs membranas quasdam coagulato ſanguine infectas utrinque dependentes monſtrabat. Vide *Biblioth. Anatom. part. 3. de capite.*

1666 Die 12 Novemb. *Regensdorffii* in agro Tigurino nata eſt puella aſpectu terribilis, carens fronte, axillis & collo. In regione frontis prominuit naſus; ſub illo os patulum, lingua exerta: ſuprà naſum erant oculi: poſt illos retrorſum ſiti erant duo humores ſimiles cornibus detruncatis: tota ſpina dorſi aperta hiabat adeò, ut renes aliaque viſcera conſpici poſſent. Pedes decuſſatim abdomini incumbebant, brachia ſine axillis è trunco pendebant & verſus pedes extendebantur. *Biblioth. Anatom. part. 3. de capite. D. Joan. Jacob. Wepferus de puellâ ſine cerebro natâ.*

1667 Die 3. Januarii *Poſſonii* in ſuburbio nata eſt puella, quæ cranio & cerebro caruit, cujus loco maſſam carneam in ſupremitate pulſantem, & quid ſeroſi ſtillantem habuit. In lucem edita more infantum non vagiit, ſed vagitûs loco ſtertens aliquot ronchos duxit.

Eod. an. Menſe Martio propè *Jenam* in pago propè *Liechtenham* puella nata eſt caput non convexum ſed depreſſum ac planum à fronte ad occiput habens. Circa verticis regionem protuberavit excreſcentia carnea roſæ quadrifoliæ ſimilis, cervice deſtituebatur capite humeris affixo. *Biblioth. Anat.* Rurſum eodem Anno in *Langen* ad lacum Bodamicum fœtus prodiit monſtroſus ſpithamâ longior: carebat collo: caput humeris affixum deſtituebatur mento, os apparuit, ubi allas collum thoraci proximum. Naſus aderat, oculi extra orbitas ceu duo globuli foris ab imo earum limbo pendebant, carebat fronte, ſincipite & maximam partem occipite, nec per os, nec per naſum ſpirabat, ſed crebro linguam horribili aſpectu exerebat. In poſticâ parte capitis duo corpuſcula teſticulis caninis ſimilia protuberabant, quibus levatis rima apparuit, per quam monſtrum ſpiritum ducebat & reddebat, illis ampliùs in altum levatis conſpectæ fuerunt duæ verrucæ, cui incumbebat corpuſculum, adeò ut penem cum teſticulis referret. Sexûs fuit fœminini *Biblioth. Anatom.*

1674 Ruſtica Wiegeloblana in Ducatu Saxo-Gothano monſtrum peperit maſculinum, quod pectus habuit aliqualiter gibboſum: loco abdominis illi fuit ſaccus membraneus, isque

An. Ch. pellucidus monſtroſè ad pedes usque propendens, in quo inteſtina cum cœteris infimi ventris viſceribus contenta, quæ ſingula accuratè & diſtinctè cerni poterant. Ex capite dorſum verſus dependebat informis maſſa carnoſa acuminata. Pes ſiniſter curvus & intortus. Cerebri vice fungebatur oſſea aliqua, poroſa tamen ſubſtantia. Facies fœda & abominabilis erat. Collum ferè nullum. *Chriſt. Franc. Paullini in obſ. medico Phyſ. num. 45.*

Eod. an. Vigeſima tertia Novemb. *Hagæ Comitum* natus eſt puer, cujus occipiti inhærebat ſpina, quali ſolet ſuperbire ſexus muliebris, vulgò Germanice *Vronck*, conſtans oſſe, adeò viſu curioſa, ut penicillus pictoris pulchriorem depingere nequiiſſet. Spira hæc naturalibus circumamicta capillis, ſeu dependentibus antiis vulgo Haarlocken repræſentabat faſtu & multis procerum deſideriis efflatas fœmellas, quæ non ſolum oc-ſed etiam ſinciput comis adulterinis ad formam calamiſtratæ ſeu criſpatæ caudæ equinæ paſſim exornant, frontemque depravant, quam decorari putant. Proles illa die altera obiit. *Relat. Francof.*

1680 Ipſis Calend. Maji in Oppido *Ebeleben* ab ancillâ quadam monſtrum prodiit uno quidem capite, at in eo tres oculi, duo naſi, ora duo, menta duo, aures duæ: in corporis poſteà ſuperficie unicus quidem thorax, at duo ventres conſpiciebantur, in quorum medio abſciſſus vaſorum umbilicalium unicus funiculus prominebat, duo quoquè muliebria membra genitalia, duo ani, quatuor brachia & manus, quatuor etiam pedes erant conſpicui. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 2. obſerv. 102.*

Eod. an. Die 4 Maji Eifeldenſis mulier abortum monſtroſum enixa fœminei ſexûs cum duplici facie. Caput ſine collo axillis inſitum erat: Univerſum occiput aſpectu horrendum additamento carneo deforme, intus cruore refertum ſed laceratum & pendulum. Pars ſuperior dorſi gibboſa, media inverſa, infimaque iterum elata, ſed totum cartilaginoſum tenuiſſimâ cuticula obductum, frons exigua & penè nulla, in eâque supernè hinc inde tenelli capilli nigricantes: oculi tres leporinis ſimiles & aperti, unus quidem cum duobus pupillis in medio frontis, duo in utroque temporum latere ſiti: duo naſi compreſſi: ora duo leporina cum unâ lingua humanâ ad utraque ora ſe flectente & ſuperioribus maxillis fiſſis: ambæ aures latæ & flaccidæ, cutis totius corporis piloſa. *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. An. 1. obſ. 143.*

1681 Die 19 Decembr. fœtus fœminei ſexûs in *Altenthan* natus eſt, in quo alterum caput tenello fœtûs corpusculo continuum naturale habitudinis ſimilitudine repræſentabat, & ejusdem tegmen ſuperius capillis obductum oſſa ſubtus mollia tactui hinc inde cedentia, ac circa futurarum locum disjuncta exhibebat, auris pendulæ conformationem debitam oſtendebant, nec minùs oculus ſiniſter apertus, dexter autem clauſus æternis tenebris delitescebat. Thorax tumidus protuberabat, oris hiatus ſeſe pandebat inſignis, ex cujus palato medio monſtrum enatum horrendum informe, maſſa ſcilicet oſſeo-carnoſa communibus integumentis obvelata, capitis rudimentum monſtrabat. In Regione ſiquidem hujus ſuperiore alterius capitis naturalis oſſi frontis contigua cerebrum menyngum ambitu cinctum prominebat ſolum oſſibus & integumentis deſtitutum; alioquin ad partis principis tutelam comparatis. Sub iſto frons capillata dignoſci poterat, naſi quoque penitus oſſei ſedes levi proſtabat veſtigio, nullâ tamen cavitate pervii. Porrò per transverſum ductum excurrebat linea oris vices repræſentans, quam ſiniſtrorſum exporrectæ duæ minores excipiebant rimæ; tandem à ſiniſtris caro laxa rubicunda auri vel cordis auriculæ potiùs ob figuræ ſimilitudinem æquiparanda adjacebat *Eph. German. Cur. Dec. 2. An. 6. obſ. 165.*

1684 Die 2. Febr. *Marburgi* gemelli duo in ventre monſtroſè concreti nati ſunt. Caput ſiniſtrum altero minus fuit & pedes juſto graciliores. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 3. obſ. 90.*

Eod. an. Die 16. Febr. in ſuperiori *Gunzburgo* præfectura nata eſt puella corpore quidem non informis, in capite verò tres oculos duplicem naſum, os itidem & aures duplicatas habuit. Oculorum præcipuus & major in mediæ frontis parte elatiore ſitus duas habuit pupillas reliquis duobus oculis ad aures declinantibus, planitie autem, quæ duplicatum hunc vultum intercedebat calvâ exiſtente & in medio punctum aliquod monſtrante, quod æqualem ab utroque oculo diſtantiam obtinebat. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 3. obſ. 156.*

1686 *Alzææ* paupercula gemellos peperit, quorum alter veſicam ſanguine plenam totum os occupantem, & extra illud etiam pendentem habuit. *Eph. Ger. Cur. Dec. 2. Anno 6. obſ. 199.*

1690 Die 13 Febr. *Poſſonii* in ſuburbio fœmina puellum peperit monſtroſum: moles quædam figuram veſicæ repræſentans totum corpus obſidebat, eratque hæc excreſcentia duplo major puelli capite non admodum rotunda ſed parumper anguloſa, tactu mollis, ſtrias formabat ex rubro nigricantes lividas. Superius cranium totum ferè abfuit; in fronte & occipite oſſicula quædam, ſed minutiſſima & admodùm mollia apparebant, occipitis pars infima & radix hujus excreſcentiæ piloſa. Superiora oris labia cum palato ad nares usque fiſſa & bifurcata erant leporinorum ad inſtar labiorum. *Eph. Dec. 2. Ann. 9. obſ. 117.*

Eod. an. Menſe Aug. monſtrum partus deformis vivæ, & altero die ſeq. demortuæ puellæ *Magdeburgi* editum. Hanc Sutoris uxor excluſerat benè quidem formatam, niſi quod in latere dextro ferè usque ad oculum dextrum labium eſſet fiſſum gingivâ craſſâ exiſtente: in fronte autem caro rubra ornamentum illud muliebre, *Fontange* dictum, referens, & in utroque capitis latere caro criſpa comparebat non inconcinnè capillitium criſpum muliebre referens. *Eph. Dec. 2. An. 9. obſ. 148.* Similis partus horribilis etiam *Arnſtadii* in lucem editus fuit à prægnante, quæ leporem & pullos gallinaceos ad verua præparans & ſimul peregrinum in fronte ſexûs ſequioris ornatum *Fontange* dictum, vittasque pendulas intentis oculis contemplans, ut eod. An. *Eph. obſ. 98.* memoratur: puellâ enim peperit mortuam absq; calvaria & fronte membranis crebrò criſtæ inſtar erectis rubentibus, cum ſacco de occipite pendente carnoſo, oculis prominentib⁹, aure ſiniſtrâ orbiculari, labio leporino, palatum etiã

& narem

An.Ch. & narem dextram deturpante, collo tumente, foramine pectoris parvo & rotundo, corde ex eo pendente foras nudo & bifido &c. *Magdeb.* quoq; eod. anno die 25. Oct. pauperis Nautæ uxor monſtrum peperit craſſum & pingue, poſtquam ante bihorium benè formatam, ſed teneram & macilentam puellam excluſiſſet, in cujus dextro brachio duo appendices videbantur inſtar digitorum: in ſiniſtro autem, quod dexro triplo majus erat loco manûs pes urſinus tribus unguibus inſtructus comparebat. Caro non carni ſimilis, ſed inſtar aquoſæ pinguedinis, vel molliuſculi porcini lardi erat, atque compreſſa inſtar aquæ diffluebat. Vide *Eph. Dec. 2. An. 9. obs. 148.*

1691 Inter diem 14. & 15. Septembr. noctu circà 12. gregarii militis uxor ſiniſtro pede mancum, anticâ & poſticâ parte imperforatum nullo ſexus manifeſto diſcrimine partum enixa eſt. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 10. obs. 162.*

Eod. an. Die 8. Decembr. vix uno milliari procul *Patavio* ruſtica mulier talem edidit partum. Erat nempè Maſculus, cui capita erant abſolutiſſima duo, unumquodque cum collo ſuo: pectora etſi duo, unum tamen exhibere videbantur: brachia benè coaleſcebant in morem amplexantium ſeſe gemellorum, erantque quatuor: pedes autem nonniſi duo: Tertium tamen viſa eſt moliri natura, quem ex cruris dextri parte poſticâ nonniſi inchoatum oppreſſa reliquit: proportio corporis erat congrua faciérum formoſitate ſpectantes omnes ad admirationem cogente. Fœtus in lucem vivus editus mox extinctus eſt baptiſmate tamen priùs felici ſorte donatus. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 10. obs. 33.*

1692 Die 31. Febr. *Romæ* ab Hebræa natus filius, qui inſtrumenta generationis palato annexa in oris cavitate tenebat. *Ephem. Dec. 3. An. 1. obs. 111.*

Eod. an. Die 10. Julii in ſuburbio *S. Sebaſtiani Æſii* paupercula mulier peperit binos maſculos in latere & in ventre conjunctos, atque decenter ulnis amplectentes, qui in exitu perierunt, poſtquam crura prius apparentia baptiſma ab obſtetrice receperunt. Medici in exenteratione invenerunt duos ventriculos ab ingenti hepate æqualiter amplexos cor unicum, ſed quadam profunda linea ferè diviſum, intra tamen duas habens ſolitas cavitates, ſplenes duos perparvos, renes duos magnos, qui quidem quatuor æquare poterant; pulmones ritè diviſos, & inteſtina denique utrinque diſtincta usque ad proprium cujusque terminum. *Ibidem.*

CAPUT V.

Inſoliti quidam partus à naturæ geneticæ fœcunditate mirabiles, aliaque in fœtibus humanis accidentia curioſa miſcellanea recenſentur.

EXoticos monſtroſos partus ut Naturæ geneticæ aberrantis à ſcopo ſuo ludibria præcedenti cap. adduximus: nunc verò alios quosdam inſolitos partus ejusdem, ut præter morem prodigæ & fœcundæ matris profuſos largiùs fœtus haud parum admirandos in medium producimus.

§. I.

Numeroſi quidam inſoliti partus à diverſis mulieribus nullo non tempore in variis locis excluſi.

Trium fœtuum partus.

1. Geminorum partus inſolitus non eſt, neque rarus: Trium fœtuum aliquantùm rarus, quod non ità novus & freqens: hoc tamen mirum, quod *Jacobus Capellus in fragm.* ſcribit, *Helionoram Salviatam Bartholomæi Friscobaldi* Florentini civis uxorem duos & quinquaginta liberos enixam eſſe, nunquam verò pauciores tribus uno partu.

Quatuor fœtuum partus.

2. Teſtatur *Plinius lib. 7. Hiſt. Nat. cap. 3.* & *Solinus cap. 2.* ſupremis annis Auguſti Cæſaris *Fauſtam* quandam è plebe *Oſtiæ* in Italiâ duos mares & totidem fœmellas, univerſim quatuor fœtus uno partu enixam.

3. Memorante *Paulo Juris Conſulto in Pandect. lib. 5. tit. 4. & lib. 17. ad Plautum,* quatuor aliquandò puellæ à Matre familias uno partu effuſæ ſunt. Temporibus etiam *Lotharii II.* ut *Wernerus in Faſciculo Temp.* notat, mulier quædam uno partu quatuor mares enixa eſt. Sed admirabilius eſt, quod alii graves tradunt Authores, memorante etiam *Schotto phys. cur. lib. 3. cap. 29.* Mulierem Peloponeſiam quinquies quaternos edidiſſe liberos.

4. In pago *Reſynit* (*Schottus* vocat *Keswyt*) propè Acronium lacum Anno 1535. ruſticam quandam fœminam ſcribit *Stumpfius* quatuor maſculos uno partu incolumes ediediſſe, non diu tamen ſuperſtites vixiſſe.

5. An. 1683. die 30. Nov. *Auguſtæ* Murarii cujusdam uxor, annorum 29. parvæ ſtaturæ quatuor jam liberorum diverſo tempore editorum mater, in fine menſis octavi poſt ingravidationem duos puellos & duas fœmellas enixa eſt, è quibus filiola ultimo è materno clauſtro emiſſa adhuc eodem die denata, quam paulò poſt altera ſecuta, filiolo natu minori inſequente, ac demum primogenito pariter vivere deſinentibus, ſicque vitam ordine in nativitate obſervato, inverſo depoſuerunt. De quatuor fœtuum uno partu excluſorum enixu in pago *Quocsdorff.* Vide *Ephem. Germ. Dec. 2. An. 4. obs. 69.*

6. Quinque fœtuum partus frequentior videtur eſſe quàm quatuor; ut multa illorum teſtantur exempla. *Antigonus in Mirab. Nat.* ſcribit, *Alexandriæ* mulierem quandam partubus quatuor 20. ediſſe fœtus: horum partuum videtur etiam meminiſſe *Ariſtoteles lib. 7. Hiſt. Anim. cap. 4.* Eâdem in urbe alia quædam mulier memoratur quinque infantes ediſſe, tres ſcilicet maſculos & duas fœmellas, quas ſuis ſumptibus ali juſſit *Trajanus* Imperator. Ea ipſa rurſum mulier Quinque fœtuum humanorum partus.

 ſequenti

ſequenti anno tres alios infantes uno partu edidiſſe ſcribitur, ut teſtatur *Phlegon de mirab. & longævis.*

7. Ancilla quædam *Auguſti* Imper. in agro *Laurenti* quinque pueros uno partu enixa eſt, ut ſcribit *Gellius lib. 10. Noct. Attic. cap. 2.* Eam etiam hinc defunctam cum ipſis pueris, ut *Idem* memorat, in *Viâ Laurentinâ* honorificè ſepeliri curavit, cum ipſis pueris & ſepulchri inſcriptione.

8. Anno, quo *Henricus II.* è vivis diſceſſit, *Altaichii* in Inferioris Bojariæ monaſterio mulier quædam quinque filios enixa eſt, ut refert *Aventinus Annal.* Bojar. lib. 5.

9. Ex *Alberto Magno* narrat *Cœlius lib. 4. Ant. lect. cap. 23.* mulierem quandam in Germaniâ ſexaginta filios peperiſſe, & ſingulis ſemper partubus quinque effudiſſe in lucem.

10. Teſtatur etiam *Lycoſthenes lib. de prodig. Joannis Gislingeri* Tigurini uxorem circà annum 1553. tres ſimul pueros & duas fœmellas, univerſim quinque fœtus uno partu edidiſſe.

11. Memorant *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Anno 4. obs. 151.* in pago Königshoffen propè *Eiſenbergam*, Miſniæ urbem unico partu ſeptimeſtri, quatuor filiolos in lucem editos: & *Dec. ejusdem Anni 9. obs. 50.* memoratur *Imolæ* fœminam quandam Annorum 35. uxorem cujusdam Barbitonſoris An. 1688. quinque filios uno partu peperiſſe, qui tamen pauco poſt temporis intervallo obierunt, quos eodem quoque fato paulò poſt mater inſecuta fuit.

12. Mulierem non ultrà quinque fœtus uno partu effundere poſſe ſenſit *Ariſtoteles*, ſed contrarium oſtendunt Exempla ſequentia. Ex *Ambros. Pareo* recenſet *Aldrovandus c. 1. de monſt.* Uxorem cujusdam Domini nobilis familiæ *Maldemeræ*, primo, quo nupſit, anno, gemellos; ſecundo ternos; tertio quaternos; quarto quinos; quinto ſenos fœtus peperiſſe. Seni tamen partus ſunt rariores.

7. fœtuum partus,

13. In *Ægypto*, ubi fœtifer potu eſt *Nilus*, ſeptenos uno utero ſimul infantes gigni referente *Plinio lib. 7. Hiſt. Nat. cap. 2.* Author eſt *Trogus.* Sub *Zenone* Imperat. quoque mulierem ſeptem liberos uno partu edidiſſe dicunt, quos & crudelem in piſcinam abjeciſſe. *Sigebertus* Eam fuiſſe ſcribit matrem *Algemundi* Regis Longobardorum: *Paulus Diaconus* verò *lib. de geſtis Longobard. cap. 10.* meretricem fuiſſe notat.

9. Infantulorum partus,

14. Comitiſſa quædam *Querfurtenſis* uno partu novem infantulos effudiſſe fertur, quos omnes ad unum usque voluit interimere, ſed patre fortè fortunâ ſuperveniente conſervati fuerunt, ut tradit *Brotuffus lib. 4. Hiſt. Anhalt. Princ. cap. 4.*

9. & 11. fœtuum partus,

15. De Germanâ quâdam muliere tradit *Franc. Picus Mirandul.* eam primo quodam partu novem; altero undecim, ſicque gemino partu viginti edidiſſe proles: *Pareus* apud *Aldrovandum cap. 1. de monſt.* addit, dum uterum geſtaret, longâ & latâ faſciâ circà humeros nodatâ alvum ad genua usque procumbentem fulcire coactam fuiſſe.

16. Tradit *Facellus*, Anno 1430. mulierem quandam *Maſſanæ* annos natam viginti quatuor novem uno partu infantulos edidiſſe, ac ſtatim cum iis exinctam fuiſſe.

17. *Iſenberti* Comitis de *Altorff* Uxor *Irmentridis*, quod pauperculam fœminam tres maſculos uno partu enixam tanquam impudicam reprehendiſſet; ipſa Deo ſic judicium temerarium puniente viro abſente 12. mares edidit: Ex quibus unico ſervato, reliquos undecim obſtetrici aquis ſubmergendos commiſit: Superveniente viro cùm quid velatum geſtaret, inquiſiviſſet, illa verò *Welffos* (h. e. catulos) reſpondiſſet: videndi deſiderio accenſus & velum vi removent, cùm infantes advertiſſent, clam illos enutriri curavit, & benè tandem enutritos uxori cum increpatione reſtituit, ac deinceps non Comites de Altorff, ſed *Welſios* appellandos decrevit.

12. Maſculorum partus.

18. *Matthiam Golancerium* Epiſcopum Uladislavienſem in Poloniâ dicunt, *Cromero* teſte *lib. 11. Hiſt. Pol.* unà cum undecim aliis fœtibus uno partu editum, & reliquis omnibus mox à partu denatis ſolum ſupervixiſſe.

19. *Albucaſis* apud *Aldrovandum* meminit mulieris abortum quindecim fœtuum benè formatorum paſſæ: *Avicenna* verò alterius, quæ duos & viginti fœtus uno abortu profudit.

15 fœtuum partus.

20. A. 1270. in Cracovienſi regione quædam matrona *Margarita* nomine *Virboslai* Comitis uxor triginta ſex pueros uno edidiſſe partu fertur. *Cromerus lib. 9. Hiſt. Polon.*

36. fœtuum partus.

21. *Facellus* tradit *Joannam Pancicam* Agrigentinam mulierem ætate ſuâ *Bernardo Bulluardo* Agrigentino nuptam tantæ fuiſſe fœcunditatis, ut tricies circiter enixa ſeptuaginta circiter liberos ediderit.

22. *Albertus M.* & ex ipſo *Cœlius Rhodiginus* narrat, fœminam quandam feciſſe abortum ſeptuaginta fœtuum optimè figuratorum. *Idem* etiam memorat ex *Eodem*, aliam quandam fœminam ejeciſſe in pelvim embryunculorum auricularis digiti magnitudine corpuscula centum & quinquaginta.

70 fœtuum partus,

23. Memorabilis eſt hiſtoria, quam plurimi conſcribunt Authores de *Margarita* Comitiſsâ *Holſtenii*, quæ uno partu tot edidit infantulos, quot ſunt dies in anno, nempè 365: omnes etiam vivi baptizati ſunt. Vide *Annales Brunsvicenſium*, *Cranzium in Vandalia*, *Brotuffum lib. 4. Hiſt. Princ. Anhalt. c. 4. Fulgoſum lib. 1. cap. 6.* & plures alios. Vide etiam de hoc partu plura ſup. *Scrutin. 2. Disquis. 3. cap. 9. §. 4. num. 10.*

365. fœtuum partus.

24. *Machtildis* Comitiſſa ab *Henneberg*, filia *Florentii IV.* Bathavini Comitis, ſoror *Guilielmi* Regis Romanorum ſub *Friderico II.* Imper. mille quingentos quatuor decim ſimul genuiſſe perhibetur, qui in malluvio ab *Othone* Trajectenſi Epiſcopo Avunculo ejus ſacrâ aqua luſtrati & poſteà continuò obiiſſe dicuntur. *Aventinus Annal. Bojar. lib. 7. Cuſpinianus* tamen tantum 350 puerulos memorat à præfata Comitiſſâ natos eſſe.

1514. fœtuum partus.

§. II.

Partus inſoliti aliorum quorundam mirabilium cum excluſis fœtibus humanis, aut etiam ſine illis.

1. Inter verè admirandos partus meritò cenſeri debet, quem *Clariſſ. Dominus Corn. Stalpart van der Wiel* Medicus Batavus in ſuâ *Cent.*

Canis vivus ante humanum fœtum editus.

Cent. obs. 72. deſcribit his fermè verbis: *Eliſabeth Tambey* Obſtetrix *Hagæ Comitis* ordinaria 21. Sept. An. 1677. ex cujusdam fœminæ utero extraxit canem vivum benè formatum, ſuisque ſecundinis involutum, & quidem ſequioris ſexûs catellum: quæ fœmina nihilo tamen minùs gravida elapſis 14. Septimanis deindè vivum fœtum & quidem maſculum enixa eſt.

Serpens cum infante excluſus.

2. Memorant *Ephemerides Germ. Cur. Dec. 2. Anno 2. obs. 55.* partum à quadam fœminâ editum, cujus ventrem juxtà regionem ſtomachi inſtar balthei militaris circumdederat ſerpens, quem indè appoſito lacte ſaccharato calente abſtraxerunt, infante ſuperſtite vivo & ſano etiam adulto.

Serpens, aper & humanus fœtus ſimul excluſus.

3. An. 1530. *Auguſtæ* poſt Comitia mulier uno partu hominem, ſerpentem bipedem & aprum ſylveſtrem effudit. *Nemoperegrinus.* Meminit hujus partûs etiam *Lycoſthenes de prodig.* paulò aliter in annum 1531. conjiciens ac dicit *Auguſtæ Vindelicorum* mulierem quandam eodem partu enixam primò caput humanum membranis involutum, mox ſerpentem bipedem, tertiò porcum integrum.

Ranunculi ante fœtum humanum prævii.

4. Narratur ab *Anton. Torquemada Horti florum Dialo. 1.* quibusdam regni Neapolitani locis, quando fœminæ enituntur, puero naſcituro præire unum, vel plures ranunculos, ſive rubetulas: quorum ſi quis terram contigerit (ſtatim verò incipere ſaltare huc illuc) confeſtim puerperam emori: quapropter ſolere ſtoreis inſterni totum ſolum & parietes unndequaque aulæis veſtiri, ne funeſti anteambulones iſti dum cadunt ex utero vel ſubſiliunt, terram contingant. Ideò etiam obſtetrices lebetes penes ſe habere ſolitas, vel poculum aliud aquâ plenum, in quod animalculum hæc conjiciant, & probè obturatum deferre ad fluvium ibique demergere.

Ranunculorum partus.

5. An. quoq; 1203. puellam 16. annorum die de doloribus uteri conqueſtam, tandem unà cum menſibus undecim minutiſſimos ranunculos rejeciſſe omni dolore ceſſante ſcribit *Alex. de Inſulâ in breviar. rer memor.*

Accretio dentis cum partu.

6. Matrona quædam *Lipſiæ* tres filios in matrimonio enixa eſt; cum quibus ſingulis dens unus eidem enatus eſt: morientibus illis ſinguli dentes eidem pariter denuò exciderunt. *Hirnheim de Typho cap. 6.*

7. De muliere in partu ex utero flammam cum ingenti ſonitu unà cum fœtu monſtroſo excludente conſule ſuprà *Scrutin. 4. Disq. 1. cap. 10. §. 3. num. 2.*

8. Olim bello Marſico *Alcippen* elephantem peperiſſe ſcribit *Alexander ab Alexandro lib. 2.*

9. Anno 1278. apud Helvetios mulierem quandam Leonem peperiſſe recitat *Stumpfius in Chron. Helvet.*

Felis ex ore partus.

10. Stupendum eſt, quod de muliere quadam narratur. Hæc cùm aliquot felium clamores audiret, ut ſuam ſibi chariſſimam liberaret, accurrit: ſed accedens ad locum, ubi ejulatus ejusmodi audiebatur, invenit felem in puteo, quam ut eriperet, urnam dimiſit, eâque illam extraxit. Hoc labore laſſata & ſitiens ex urnâ bibit aquam, ex quo tempore malè habuit; vomitorio tandem aſſumpto felem ex ore projecit.

Partus canis & felis.

11. Alia canem felemque peperit teſte *Jacobo Philippo Bergomenſi Ord. Erem. S. Aug. in ſupplemento Chron.* Venetiis impreſſi.

12. Mulier alia glirem peperit, ut teſtatur *Bartholinus cent. 1. obs. 10.* quod & *Iſenati* factum eſſe refert *Weinreich lib. de monſt. cap. 7.*

13. Refert *Hellwaderus in Sylvâ Chronol.* circà Balth. Anno 1600. ancillam Schwahſtenſem tres peperiſſe catulos, in Ducatu Sleswicenſi à cane anglico imprægnatam.

14. *Alexandro VI.* in Cathedrâ ſedente alia mulier ex cane peperit catulum. *Simon. Majol. t. 1. colloq. dierum Canicul.*

Crocodilorum partus cum humano.

15. In Inſulâ *Madagaſcar*, ut & in India Orientali mulieres ſubindè præter partum humanum & crocodilos unà effundere perhibentur; qui ſtudiosè in aquariis cuſtodiuntur. Communis verò perſuaſio incolis illis eſt, ut quicunque filii unà cum crocodilis geniti ſunt, multùm boni regionibus illis, in quibus partus contingit, ab iisdem enaſci. *Mandelslob.*

Cancri partus poſt fœtum humanum.

16. Anno 1202. fœmina quædam poſt venuſtam ſanamque filiam tandem & cum maximis doloribus verum vivumque cancrum peperit. Vide *Breviar. rerum memorab. Alexandri ab Inſulâ num. 62.*

Verminus partus.

17. Narrat *Panarol pent. 4. obs. 12.* fœminam quandam quolibet menſe ſine ullo dolore quamplurimos vermes loco menſium excluſiſſe.

Cum diademate natus.

18. *Macrinus* Imperator, *Cuſpiniano* teſte, filium habuit *Diadumenum* formoſiſſimum, quod diadema *Triviæ*, cum naſceretur, in capite haberet, ità fore quod rumpi non potuit veris intercedentibus nervis: & hinc *Diadematum* puerum appellatum credunt plerique.

Partus 3 lapidum prævius fœtui humano.

19. *Callæ* Sueſſionenſi in villa tribus hebdomadibus laborans mulier in partu, perſuaſa à vicinis voto ſe obſtrinxit B. Virgini Deiparæ: indè ſtatim doloribus levata eſt, ac primò peperit tres lapides, unum magnitudine ovi anſerini, alterum gallinacei, tertium nucis: hos ſecutus eſt infans, qui baptiſmate tinctus paucos vixit dies. *Chron. Anton. circà Ann. 1070.*

Fœtus ejulatu edito in uterum reverſus.

20. Rariſſimus & ſummè admirandus eſt caſus relatus in *Eph. Germ. Cur. Dec. 1. Ann. 1. obs. 62.* his verbis: In Hungariâ fœmina partui vicina Anno 1669. incepit parere fœtum, ut jam extrà uterum totum exereret caput, ſed fœtus ejulatu bis, ter edito iterum in uterum fuit abreptus, & per duas ſeptimanas ibidem adhuc hæſit, ac dein legitimo partu fuit excluſus. *Sagunti* quoque, ut ſcribit *Plinius lib. 8. Hiſt. Nat. cap. 3.* puer reverſus eſt in uterum matris eo anno, quo *Saguntum* delata eſt.

21. *Schenckius lib. 4. obs. 185.* recenſet de muliere, quæ tredecim annorum ſpatio in utero ſuo ſceleton embryonis portavit omninò à reliquo corpore ſegregatum. Idem *Author lib. de abd. rerum cauſ.* de muliere quadam in Caſtello dicto *Pomponio* hæc obſervatu digna notavit, quod cum longo tempore ſceletum pueri in utero ſuo mortui portâſſet, tandem illud, quamvis cum præſentiſſimo vitæ ſuæ periculo è latere ſuo ſibi

ſcindi

ſcindi curaverit, atque ità fœtum mortuum eduxerit. Porrò cùm vulnus jam obductum convaluiſſet, vivus ex eodem utero infans prodiit, nec per antecedens vulnus ſterilitatem incurrit, quin paucis abhinc annis novam rurſus prolem in lucem edidit.

§. III.

Regulæ quædam & Obſervantiæ ſpeciales de natis partubus certo aliquo modo, vel tempore.

1. Infantes recenter nati primo vagitu, ut obſervatum conſtat, A & E, ſcilicet, illud mares, hoc fœminæ proferre ſolent, quaſi conquerentes de utriusque ſexûs authore Adam & Evâ.

2. Nati in terræ motûs momento timidi ſemper & imbecilles exiſtere perhibentur.

3. Mulieres in navibus enixæ mutos pariunt: quod tamen *Simon Majolus* intelligendum putat, non ut ſic editi nunquam poſteà loquantur, ſed quod non vagiant infantes, dùm ex utero prodeunt.

4. Nati interlunii tempore vel non vivunt, vel admodùm debiles exiſtunt, & atrâ plerumpue bile laborant.

5. Nati in die limpidiores dicuntur his, qui de nocte nati ſunt.

6. Præpoſterè natos, ſive pedibus primùm non capite vitalem lucem ingreſſos, infelices & infortunatos ſcribit *Gellius lib. 16. cap. 16.* ex *Varrone* & *Solino*. Sic *Domitius Nero* toto principatûs ſui tempore hoſtis generis humani pedibus genitus dicitur, ut teſtata fuit parens ejus *Agrippina* memorante *Plinio lib. 7. Nat. hiſt. cap. 8.*

7. Septimeſtres ſine vagitu & ſine matris dolore naſci, quorundam opinio eſt, quod ad partûs imbecillitatem referunt.

8. Septimeſtres partus rarò vivunt.

9. In continuatâ maſculorum generatione ſeptimus mirabilem habere virtutem, comprimis ſtrumas, febres, aliosque ſanandi affectus creditur.

10. Quicunque natus eſt Æquinoctii tempore potiſſimùm meridiano, hoc ſolo magnus evadere dicitur.

11. Natus in vere boni coloris eſt, & probæ ſtaturæ pulchros habens oculos.

12. Æſtate natus corpus acquirit benè proportionatum, & oculos plerumque magnos.

13. Autumno natus flaveſcit colore, mollis eſt, & macer, vocem habens ſubtilem.

14. Hyeme natus planos & raros plerumque obtinet capillos.

15. Nati in die Dominicâ negantur videre poſſe lemures.

16. In Dominicâ tamen die aliquâ quatuor temporun: nati ſpectra nocturna videre, & theſauros altè defoſſos repetire poſſe perhibentur.

17. Habent quidam in Flandriâ donum curandi febres: qui ſcilicet nati ſunt ipſo die *Paraſceves*: hi quoque & mortuos & ſubterranea omnia videre poſſe creduntur.

18. Nati die 25. Januarii, in die feſto *Converſionis S. Pauli*, non horrere ſerpentes, & ſolo ſputo morſibus illorum mederi poſſe dicuntur.

19. Natorum die 27. & 29. Januarii, uti & die 13. Februarii corpus incorruptum ſervari, nec unquam computreſcere poſſe nugantur.

20. Infortuniorum & quorumvis malorum omina ſunt partus in utero materno plorantes auditi. Ità *Colbergæ* Anno 1624. accidit; ubi in templo fœminæ nono menſe gravidæ fœtus à matre & vicinis ſæpiùs plorans auditus fuit: poſteà fœtus in lucem editus unà cum matre ab ancillâ veneno peremptus fuit, maritus peſte extinctus, domus incendio abſumpta; reliqui liberi aut in ſummâ miſeriâ vixerunt, aut acerbo occubuerunt fato; quin & ſubſequente in Septentrione bello & urbi *Colbergæ* & toti Pomeraniæ funeſtus prænuntius fuit hic vagitus.

21. Abeunt mores & morbi parentum cum ſemine & ſanguine plerumq; in natos: undè non tantùm fortes creantur à fortibus, ſed & imbelles ab imbellibus, triſtes à triſtibus, læti à lætis. Hinc etiam ut *Lemnius* docet, qui in ſenectute generantur, plerumque graciles exiſtunt, tenelli, imbecilles, invalidi, & qui minus virium, minusque roboris obtinent; quod vires in ſenibus dejectæ ac collapſæ, naturales vitalesq; ſpiritus imminuti: quo etiam venit, ut animus dejectus & demiſſus exiſtat, mens minus agilis, viva, alacris, erecta, quoniam omnia parciùs contractiusq; conſecuti ſunt.

CAPUT

CAPUT VI.

Corporis humani partes, earundem uſus, & variæ proprietates exponuntur.

Poſt fœtus & corporis humani debitè formati & in lucem editi conſiderationem venit nunc ejus compages ex variis conſtructa partibus perluſtranda.

§. I.

Partium Corporis humani externarum brevis deſcriptio.

Partes ſimilares & diſſimilares. 1. Humani corporis pars generatim duplex eſt: nempè *multiformis*, *& uniformis*. Pars *multiformis* ea dicitur, cujus inſitæ partes uti forma ſic & naturâ differunt: vocatur communiter à Medicis Diſſimilaris, quod ex variis partibus *Similaribus* contexatur, ut eſt manus, pes & plures aliæ, quæ in cutim, carnem, oſſa, venas, arterias, ſanguinem, nervosque dividitur diverſæ naturæ & denominationis. Pars *Uniformis* ea vocatur, cujus partes inſitæ, uti formâ ſic & naturâ conveniunt, ſenſu ſaltem judice. Unde & à Medicis *Similaris* nominatur: cujus nempe ſubſtantia eſt eadem & ubique ſimilis, quæque non aliter quàm in partes ſimilis naturæ & denominationis dividi poteſt. Tales partes in corpore humano à Medicis communiter numerantur Undecim. Ut os, cartilago, tendo, ligamen, fibra, membrana, arteria, vena, nervus, caro, & cutis. Ad quas etiam adeps, ungues & pili referri poſſunt, cum ſimilarem naturam habere videantur.

Partium ſimilarium diſtinctio. 2. Partes ſimilares diſtinguntur, quod ſint vel reverà tales & ſimpliciter ſimilares, quæ ſcilicet in partes alterius naturæ dividi non poſſunt, quales cenſentur os, cartilago, tendo, ligamen, membrana, fibra, caro & cutis; vel ſunt tantùm *Similares* quoad ſenſum: ut ſunt vena, arteria, & nervus: venæ enim & arteriæ ex fibris & membranis componi videntur, arteriæ ex pluribus tunicis; Nervorum etiam interior pars eſt magis medulloſa, exterior verò magis membranoſa. Quamvis & cutis his accenſeri poſſit quæ & excarnoſa ſubſtantia & ex membranâ aliisque componi videtur. Imo ſi accuratiùs partium omnium *Similarium* conſtitutio armatis præſertim oculis per microſcopia conſideretur, vix aliqua purè talis reperiri poterit; Unde quæcunque partes *Similares* pure dici poſſunt, erunt tales tantùm ſecundùm ſenſum, & vulgarem conſiderationem.

Os quid ſit. 3. Os in ſpecie pars eſt corporis animalis organica inſenſibilis medullam & ſuccum includens duriſſima, ſiccisſima & frigidiſſima ex ſeminis craſſamento vi caloris formatricis indurato ad ſtabilimentum cæterarum partium, corporis erectionem & rectitudinem, ut & munimentum ac propugnaculum partium contra externos impetus conceſſa. Compages oſſium aptè cohærentium ſceletus vel ſceletum vocari ſolet: de quo infra acuratiùs loquemur.

4. Cartilago pars dicitur Similaris ex ſeminis craſſamento viſcoſiori genita ad partium tutelam & motum, facit etiam ad motûs facilitatem, ſecuritatem & diuturnitatem ſuâ lævitate capita oſſium lubricando. Differt ab oſſe ſecundùm magis & minus, nempe ut oſſe minus eſt ſicca, ſic & minus eſt dura. Quin & oſſa cartilagineà prius fuerunt, & ſenſim ſine ſenſu exſiccata oſſeam duritiem adepta ſunt. Inter ſpeciales cartilagines ſunt Enſiformis, ſivè mucronata, innominata ſivè annularis, ſcutiformis ſivè peltalis &c. Omnes autem nutriuntur ſucco mucoſo, ut tradit *Galenus*, ipſis circumfuſo, quia nullas habent cavitates ſecùs ac oſſa. *Cartilago.*

5. Tendo dicitur à tendendo, quod ejus actio præcipua ſit in tenſione aut contractione, eſtque finis ſeu cauda muſculi albicans, qui & *Chorda* appellatur; quia ex nervorum tenuiſſimorum fibrarum, ligamentorumque coälitu exſurgere creditur. Modò teres, modò latus eſt, modò longus, modò brevis: in quolibet autem muſculo bini ſunt, rarò trini, utrique ejus extremitati continui. *Tendo.*

6. Ligamen ſivè ligamentum dicitur pars corporis ſimpliciter exanguis, alba, ſolida, cavitatis expers, cartilagine mollior, durior verò nervis & membranis corporis partes præſertim oſſa funiculi adinſtar mutuò colligans & muniens. Ità *Galenus lib. 1. de motu muſcul. cap. 1.* *Ligamen.*

7. Fibræ ſunt corporis animati partes ſimilares tenues ex ſemine genitæ ad carnium commodum & motum. Dicuntur etiam villi, ſtamina, & filamenta. Dicuntur ex ſemine genitæ, quia ſemel deperditæ regenerari nequeunt, quod partibus ſpermaticis peculiare eſt. Dividuntur *in nervoſas & ſanguineas*: illarum potiſſimùm tres ſunt. *Rectæ* ſcilicet, quæ trahunt; *Obliquæ*, quæ retinent; *transverſæ*, quæ expellunt. Sanguinearum meminit *Hippocrates lib. de carn. & lib. 2. de morb.* *Fibra.*

8. Membrana, *hymen* ſeu *tunica* communiter dicitur pars ſimilaris frigida & ſicca ex ſeminis portione lenta & ductili genita, lata, tenuis & denſa tactûs organum partes ſubjectas cuſtodiens & colligans, dividensque ab aliis. Recentiores paulò aliter deſcribunt, eamque dicunt eſſe partem fibroſam, tenuem, longam, & latam ex fibrarum plurium in latum expanſione *Membrana*

ſione ortam, alia membra linteaminis inſtar conſtituentem, adeoque ad plurium organorum tunicas formandas, cavitates & meatus conſtituendos, vaſaque fulcienda comparatam. Differentiæ variæ repeuntur apud Anatomicos. Aliæ enim immediatè à ſemine aut ſanguine prodeunt; ut Meninges: aliæ ex oſſibus producuntur adinſtar ligamentorum. Aliæ craſſæ ſunt, ut dura mater: aliæ tenues, ut pia mater: aliæ communes toti corpori, ut epidermis: aliæ peculiares certarum ſcilicet partium, ſuntque vel capitis vel thoracis, vel infimi ventris.

Arteria. 9. Arteria eſt pars ſimilaris ſecundi generis; vel rectius Organica, ſimplicior, teres fiſtuloſa, vel aërem vel ſanguinem continens. Duæ ſunt arteriæ: una pulmonum,, quæ ex dextro cordis ſinu provenit, & dicitur *aſpera arteria*: altera è ſiniſtro cordis ventriculo capit exordium, & dicitur *aorta*, ſivè *arteria magna*, quæ etiam propriè arteria, ac poſtquam à ſiniſtro cordis ſinu proſiliens varios circà ipſum abſolvit circuitus, in duos diſpeſcitur truncos, nempè *Aſcendentem & Deſcendentem*. *Aſcendens* ſurſum fertur ad jugulum, ubi rurſùs in duos ramos dividitur, qui dicuntur *ſubclavii*, dextrum ſcilicet & ſiniſtrum. Ab utroque rurſus quatuor propullulant ſurculi, ſivè arteriolæ, nempè intercoſtalis ſuperior *mammaria*, *muſcula cervicalis*, *carotis*. Ubi autem ſubclavius ad axillas pervenit, tunc axillaris arteria dicitur, duas ex ſe ſundens, nempè thoracicam utramque ut & baſilicam. Deſcendens pariter truncum habet & ramos: ille novem ſurculos emittit, nempè utrumque intercoſtalem, phrenicum, celiacum, mezentericum, ſuperiorem & inferiorem, renalem ſeu emulgentem, ſpermaticum, lumbarem & muſculum. Ramos duos habet iliacos: quiſque etiam ſundit quinque arteriolas, nempè ſacram, hypogaſtricam, umbilicalem, *epigaſtricam & pudendam*. Ramus hic iliacus ubi ad crura pervenit, arteria cruralis dicitur. Aſpera verò arteria per collum ità ducitur, ut ima ad pulmones usque immiſſis pluribus ſuis calamis deſcendat, ſumma verò ad radices linguæ procurrat, ubi ſuo operculo, quod *Epiglottis* dicitur, probè munitur.

Vena. 10. Vena ſivè phleps eſt vas oblongum & rotundum fiſtulæ in modum excavatum ſimplici & pertenui tunicâ omni villorum genere textum ſanguinem ad cor refluum continens. Primariæ numerantur tres. *Vena pulmonaris*, *vena cava*, & *vena portæ*. Vena *pulmonaris* in eum finem per pulmones incedit, ut per illam redire ſanguis à pulmonibus & mediante auritula ventriculo ſiniſtro cordis infundi poſſit. Venæ *cavæ* officium eſt ſanguinem ab univerſo corpore redeuntem cordi inferre. Vena *portæ* per organa tertii vel infimi ventris ſivè abdominis procurrit. Sed de his videantur Anatomici. Proprium verò eſt venarum ſanguinearum ut valvulas habeant in pluribus locis ſivè membranulas in internâ cavitate venarum occurrentes, impedientes ſanguinis recurſum ad partes admittentes verò ad cor. Præter venas ſanguinem vehente ſunt & aliæ à liquore, quem continent, nominatæ, ut venæ *lacteæ*, venæ *lymphaticæ*: quæ tamen alii non venas ſed vaſa magis propriè appellare ſolent.

11. Nervus & vas oblongum continendis, deferendisque Spiritibus accommodatum: Undè ſtrictè dicitur de canali ſpiritum animalem ad partes ſenſui & motui locali deſtinatum deſerente: Eſtque inſtrumentum ſenſûs & motûs. Nervi omnes in medullâ oblongatâ radicantur; emanant tamen ex eâdem, vel intra cranium exiſtente, vel poſtquam hoc elapſâ vertebrarum ſpinæ cancellos ſubintravit. Intrà cerebrum nervorum à medullâ prodeuntium decem paria obſervantur. De quibus conſule Anatomicos. Nervus

12. Caro generaliter loquendo medicis eſt: quidquid ex ſanguine partium fibris aut vaſis circumſuſo concrevit mollius aut durius à calore ſtipatum, prout comparatur vel ad compaginandas firmandasq; fibras vice glutinis, vel ad replenda ſpatia. Quadruplex verò diſtinguitur nempè propriè dicta caro viſcerum, caro partibus addicta peculiariter ſeu ſubſtantia carnoſa, & caro glanduloſa. Propriè verò dicta eſt pars ſolida quanditate, ſitu, connexione, figura varia, calida & moderatè humida, mollis, rara, ad albedinem vel rubedinem vergens ad id, ut corpulentiam, roburque adſerar, & ad motum partium conferat, aut humorum ſegregationi, vaſorum tutelæ, ſimilibusque uſibus deſerviat. Caro.

13. Cutis eſt pars ſolida exterior, ceu integumentum corporis commune, & tactûs inſtrumentum. Subſtantiam verò cutis quidam duplicem agnoſcunt exteriorem ſcilicet nerveam atque poroſam; internam carneam, & veluti glandulis refertam. Recentiores Anatomici obſervarunt primam cutis laminam formare pelliculam tenuem, ac denſam, exanguem & exanimem vaſibus deſtitutam, quæ cutis ſubjacentis ſubſtantiæ cohæreſcit, & ubi perſorata eſt, per ſuos poros ſudoris vaſculorum orificia oſtendere. Hâc verò ſublatâ deprehendi reticulare quoddam corpus ejusdem craſſitiei, ac in linguâ obſervatur, intrà cujus foramina crebriora non ſolùm ſudoris vaſcula continentur, ſed etiam papillulæ nerveæ cum illis à ſubjacente ſubſtantia emergunt, ità ut hæ in cuticulam tanquam ultimum terminum abeant. Sub hâc verò expanſione cutis demum adverterunt ſubſtantiam fibroſam & plurimis arteriarum, venarum, nervorum atque tendinum extremitatibus contextam conſpici, cui glandulæ numeroſæ, miliares & conglomeratæ, vaſisque ſuis lymphaticis excretoriis donatæ denſiſſimè imponuntur. Atque hæ ſunt partes ſimilares. Cutis.

14. Inter partes *diſſimilares* præcipua cenſetur eſſe caput, in quo omnes ferè Partes ſimilares. Caput.

ſenſus

ſenſus recluduntur, & in quo velut in throno anima potiſſimum dominatur. Rotundum eſt ad capacitatem; totum oſſeum ad ſecuritatem. Dividitur in *Calvariam*, & *vultum*, vel juxta alios in partem *capillatam*, quæ & *Calva* dicitur: & non *Capillatam*, quæ facies nominatur. Calvæ pars à fronte usque ad futuram coronæ dicitur *Sinciput*; pars poſterior *Occiput*; pars media *Vertex*. Pars quoque ſuperior faciei dicitur *frons*, quaſi animi ferens ſigna: ſub fronte bini inſiguntur *Oculi* veluti duo vigiles, & rerum, quæ foris geruntur, exploratores. Ad faciei genarumque latera duæ *aures* eminent cum flexuoſo introrſum itinere, per quod ſonus transmittitur. In medio *Naſus* locatur cum duplici nare: naſum inter & mentum *Os* interponitur, cujus apertione duo dentium ordines apparent oſſium maxiliarium alveolis infixi, quorum anteriores acuti & *inciſorii* vocantur, intimi ſivè laterales *plani* & *molares*. Calva pars capitis partes habet continentes præter communes *pericranium*, *perjoſtium*, *muſculos*, *oſſa* & duas *meninges*, ſcilicet tenuem, quæ immediatè cerebrum involvit, diciturque *pia mater*: & craſſam, quæ *Dura mater* appellatur. Contenta ſunt *Cerebrum* & *cerebellum*, à quibus medullæ ſpinalis nervorumque origo procedit.

15. Collum ſubjicitur capiti, eſtque vocis organum; nam per illud halitus emiſſus ſonum edit. Duæ ſunt ejus partes præcipuæ. Anterior vocatur guttur, ſivè jugulum, poſterior cervix. Anterior habet duos canales inſignes; primum in parte anteriori, diciturque *fiſtula* ſeu *canna vocis*; ſecundum in parte poſteriori & dicitur *Os ſtomachi* ſeu *Oeſophagus*, quo cibus & potus ex ore in ſtomachum defertur. Cervix ſeptem habet vertebras, ex quibus ſumma ſpinæ pars componitur, quæ poſtmodùm per dorſum continuatur.

Thorax ſive pectus. 16. A collo, quod in axillas definit, pectus incipit, ſivè thorax, *Hippocratis* Venter ſuperior, eſtque illa pars corporis, quæ cor, pulmonesque partes vitales continens & coſtis undique circumſcripta à clavibus ad diaphragma diſtenditur. Pars Thoracis poſterior præter ſcapulas, dorſum, partemque ſpinæ continet & vertebras duodecim, ex quibus, quæ hinc inde cartilaginibus revinctæ prodeunt coſtæ ſeptem, idcircò perfectæ & veræ dicuntur, quod per latera deflexæ ad axillas nempe circuitum veluti abſolvant ad anteriorem ſcilicet pectoris partem, vel *os* ejus *ſpongioſum*, quod *ſternum* appellant, pertingentes inferiùs, qua cavitas eſt ad cartilaginem *Xiphoidem* dictum terminentur. In parte anteriori binæ ſunt mammæ cum papillis, præſertim in fœminis, glanduloſæ ad lac elaborandum.

Venter infimus. 17. Sub Thorace ſive pectore exiſtens regio à diaphragmate ſcilicet ad genitalia usque vocatur Venter infimus, cujus anterior pars *Abdomen* appellatur in medio habens Umbilicum. Partes continentes præter cuticulam, cutim, pinguedinem, panniculum carnoſum & muſculorum tunicam, quæ communes dicuntur; hæ ſolent diſtingui *Muſculi* ſcilicet & *peritonæum*. Muſculi autem abdominis, ſeu qui ventrem inferiorem obtegunt, numerantur communiter decem: Utrimque ſcilicet quatuor, quorum duo ſunt obliqui aſcendentes, ſeu interni, duo autem obliqui deſcendentes ſeu externi. Duo recti & duo tranſverſi duo demùm pyramidales. Augent alii numerum, de quibus videri poſſunt Anatomici. Peritonæum eſt membrana inveſtiens viſcera ventris inferioris, eſtque craſſius in fœminis propter geſtationem fœtûs. Partes verò contentæ in tribus regionibus ſunt diſpoſitæ hoc modo. Prima ſeu ſumma regio infimi ventris dicitur Epigaſtrica, & exhibet utrinque hypocondria: in medio verò Epigaſtrium. In dextro hypocondrio totum ferè ſitum eſt hepar, in ſiniſtro lien: In Epigaſtrio hepatis portio & ventriculi. Mediæ regionis umbilicalis latera vocantur Lumbi: in dextro latere ren dexter continetur, pars item coli inteſtini & jejuni, & totum ferè cœcum: in ſiniſtro verò ren alter unà cum coli & jejuni portione: in medio autem totum ferè jejunum. Infimæ regionis hypogaſtricæ latera dicuntur Ilia ob contentum in illis Ilæum inteſtinum: media verò pars dicitur ſimpliciter hypogaſtrium: in hoc rurſus ſpectantur inguina, quæ ſunt pars dextra & ſiniſtra: pecten ſivè pubes eſt pars media, ibique continentur partes generationi & excretioni naturali dicatæ.

18. Corporis humani partes poſteriores ſunt imprimis ſcapulæ, à quibus humeri pendent, ab iis gemina brachia cum cubito extenduntur. Brachii verò nomine intelligitur quidquid ab ipſo humero, quà claviculæ deſinunt, ad digitos usque extremos exporrigitur: vulgò tamen brachii nomine Manus excluditur. Brachium tribus conſtat partibus, ut lacerto, cubito, & manu. *Lacertus* unicum os habet: *Cubitus* autem bina, inferius ſcilicet *ulnam*, quam paſſim *Cubitum* vocant, & ſuperius, quod *radium* paſſim nominant. *Manus* tribus partibus diſtinguitur *carpo* ſcilicet, ſivè *brachiali*; *metacarpio* ſivè *poſtbrachiali* & digitis. *Carpus* non excedit pollicis radicem: metacarpium à carpo usque ad radices digitorum extenditur: *Digiti* tria habent oſſa mutuò commiſſa, & articulis conjuncta. In quavis verò manu quinque ſunt digiti: primus, & cæteris oppoſitus craſſior vocatur *Pollex*: Secundus *Index*, item *Salutaris*: Tertius medius longiſſimus: quartus medio proximus *Annularis*: quintus minimus *Auricularis*. In poſteriori quoque parte infrà humeros ſunt lumbi, quibus *os ſacrum* nominatum, in quinque alia veluti diſtinctum habens hinc inde ilium ad modum arcûs eminens, & coxâ depreſſius. In podice tandem ſunt *nates*. *Partes humani corporis poſteriores.*

Pedes cum ſuis partibus. 19: Totam humani corporis fabricam ſuſtentant pedes, quos crura & femora cum interjectis genibus abſolvunt. Femoris in utroque pede unum eſt os, in cujus ſuperiori parte præter rotundam apophyſim Ischii acetabulo inſertam, & colli quædam ſpecies, cui apophyſes duæ ſuccedentes Trochanteres appellantur. In parte autem inferiori hujusmodi os laterti adinſtar ſic cum præcipuo oſſe committitur, ut in anteriore apophyſion capacitate os intercipiatur *Rotula Genu* vocatum, obſtetque, ne recurvando antrorſum flexura fiat. Infimam pedis partem tria conſtituunt: *Calx* ſive calcaneum ſolum veluti illius dorſum, quod in medio concavum, ut firmius terræ adhæreat; deinde quatuor *digiti* cum *Halluce*, qui maximè ad motum progreſſivum conducunt. Atque hæ ſunt partes præcipuæ externæ corporis humani; Qui fuſiùs eas deſcriptas requirit, conſulat Anatomicos.

§. II.

Oſteologia compendioſa Corporis humani.

Os quid ſit. 1. Os quod, Veteres *Oſſum* voce deductâ à græco ὀστέον nominârunt, eſt pars ſimilaris, ut *præced.* §. docuimus, ſiccisſima, duriſſima, alba ad ſtabilimentum cœterarum partium corporis humani conceſſa.

Sceletus. 2. Compages oſſium aptè cohærentium *Sceletus*, *vel ſceletum* appellatur voce deductâ à græco verbo σκελετὸς, quod idem latinis ſonat ac *arefactus ſivè exſiccatus.*

Apophyſis. 3. Ut ſceleti conſtitutio ritè intelligatur, prius cognoſcenda ſunt quædam ad partium conjunctionem pertinentia, ſuntque *Apophyſis*, *&* *Epiphyſis.* Illa Latinis dicitur *proceſſus*, *eminentia ſeu productio*: Eſt autem legitima pars oſſis ex oſſe prorumpens, & extrà planam ſuperficiem protuberans. Uſus horum proceſſuum duplex eſt: Unus ad aliarum partium, præcipuè muſculorum exortus & inſertiones. Alter, ut partes muniant & tueantur; qui uſus manifeſtus eſt in vertebris.

Epiphyſis. 4. *Epiphyſis* Latinis idem ſonat ac *appendix*, *ſivè additamentum*, quod ubi os cum oſſe ad unionem coit, reperitur. Sivè eſt os annatum oſſi, cujus appendix eſt. Eſt igitur os per ſe oſſi per Symphyſin ſeu concretionem annexum. Subſtantia epiphyſeos rara eſt & laxa, atque à primâ nativitate ferè cartilaginea; tractu verò temporis magis induratur & in oſſeam plane naturam abit. Uſus Epiphyſis varii ſunt ſcilicet, ur oſſibus medulloſis pro operculo deſerviant, ne medulla effluat; ut articulatio firmior ſit propter latiorem baſin: utque ligamenta ex oſſibus orianrur.

Modus quo oſſa conjunguntur. 5. Modus etiam, quo oſſa oſſibus conjunguntur, duplex eſt: unus ſcilicet fit per *Arthron ſive articulationem.* Alter fit per *Symphyſin ſive connaturationem.* Articulatio communiter cum *Galeno* dicitur naturalis oſſium compoſitio, ſivè talis ſtructura, quâ extrema oſſium ſe contingunr. *Symphyſis* vero eſt naturalis oſſium unio, ſivè talis conjunctio, quâ oſſa continuantur, & unum fiunt.

6. Articulatio duplex eſt, nempè *Diarthroſis*, *ſivè dearticulatio*: *&* *Synarthroſis ſivè coarticulatio.* Illa eſt articulatio oſſium quorum motus evidens eſt. Hæc verò eſt articulatio oſſium, quæ nequè validum, neque manifeſtum, ſed obſcurum & difficilem habent motum.

7. *Diarthroſis* triplex eſt, nempè *Enarthroſis*, *Arthrodia & Ginglymus.* *Enarthroſis eſt*, cum cavum excipiens valde altum ſivè profundum eſt, & caput, quod illi inſeritur oblongum; talis eſt conjunctio femoris cum Ischio. *Arthrodia* eſt, cum cavum excipiens leviter & in ſuperficie depreſſum eſt & caput etiam depreſſum: talis articulatio eſt maxillæ inferioris cum oſſe temporum. *Ginglymus* vocatur, cum oſſa invicem ingredientia conjunguntur. Fit autem duobus modis: vel enim os ab oſſe excipitur & idem ſimul excipit, ut fit in cubito & brachio; vel excipit unum & excipitur ab alio; ut fit in vertebris, quæ tali modo à parte poſteriore connectuntur cum internâ parte adnatas habeant epiphyſes & cartilagines. Diarthroſis triplex; Enarthroſis Arthrodia & Ginglymus.

8. *Synarthroſis* quoque triplex eſt; *Sutura*, *Gomphoſis & Harmonia.* *Sutura* eſt compoſitio, quæ ſimilitudinem rerum conſutarum, uti veſtium refert. Talis reperitur in oſſibus capitis. Eſt etiam duplex *Serrata* ſcilicet, cum occurrit ſimilitudo ſerrarum contrario occurſu congredientium: hæc datur in oſſibus ſincipitis: altera eſt *ad unguis inſtar*, cum gibbæ partes ad unguium figuram ſtrictæ ſubeunt in ſinus, quibus excipiuntur: atque hæc datur in oſſibus temporum. *Gomphoſis* eſt articulatio, qua os oſſi inſtar clavi infigitur: Ità dentes infiguntur alveolis maxillarum. *Harmonia* eſt articulatio per ſimplicem lineam: ita conjunguntur oſſa ſuperioris maxillæ. His duabus articulationis ſpeciebus, nempè *Diarthroſi & Synarthroſi* addunt aliqui tertiam, quam *Neutram & Dubiam*, *aut Diarthroſin ſpuriam* appellant. De qua vide Anatomicos. Synarthroſis triplex. Sutura Gomphoſis & Harmonia.

9. *Symphyſis* duplex eſt: vel enim fit ſine medio, cum ſcilicet unum os alteri immediatè ſivè abſque interventu tertii alicujus conjungitur; ut cum oſſa molliora & fungoſa coaleſcunt, quod in *Epiphyſi* fit, vel cum medio ſivè interventu tertii alicujus, quod fit in conjunctione oſſium ſicciorum & duriorum. Symphyſis duæ ſpecies.

10. Conjunctio per medium triplex eſt: ut *Synchondroſis*, *Synneuroſis*, *&* *Syſſarcoſis.* *Synchondroſis* eſt, cum conjunctio, fit mediâ cartilagine: ut in coſtis & ſterno. *Synneuroſis*, cum fit conjunctio per nervos ſivè tendines & ligamenta, quæ hic per nervos intelliguntur; talis eſt in diarthroſi, ſivè cum hæc cum Synneuroſi conringit. *Syſſarcoſis* eſt, cum unio fit per muſculos, & carnê,

ſivè car-

ſive carnem muſculoſam, nt fit in oſſe hyoide. *Adrianus Spigelins de hum. corp. fabr. libr. 1. cap. 3.* quinque ſpecies *Symphyſeos* ſtatuit pro diverſitate quintuplicis medii, quibus junguntur: Quæ ſunt nempè 1. *Synchondroſis*, unio ſcilicet oſſis continua intercedente cartilagine. 2. *Syſſarcoſis*, unio, quæ per carnem, hoc eſt, per muſculos fit. 3. *Syndemoſis*, cùm nexus fit per ligamentum. 4. *Syntenoſis*, cùm per tendinem. 5. *Synymenſis*, cùm ope membranæ. Sicut recens natis oſſa Syncipitis junguntur cum oſſe frontis.

Caput. 11. Quibus ità premiſſis: Ut oſſa ipſa jam proferamus; Sceletum imprimìs dividere libet in Caput, Truncum, & Artus. *Caput* ſic dictum videtur, quod indè corpus aut homo capiat initium. Conſtat verò cranio, & facie, ſeu maxillis.

Cranium. 12. In Cranio octo numerantur oſſa, ſex propria: Os frontis, unum occipitis, unum ſincipitis, duo intra quæ tria oſſicula, ſtapes, incus & malleolus continentur, duo communia, ſcilicet, cunei forma; quod etiam dicitur *Baſilare*, quia ſitum eſt in baſi calvæ, è qua emittuntur proceſſus concavi aliformes, & os ſpongioſum vel Ethmooides, ſeu cribriſorme, in modum ſcilicet cribri perforatum, & ad ſummam naſi radicem ſitum. *Arnoldus Senguerdius in ſuâ Oſteologia c. 5.* octo oſſa cranii ſic enarrat. Os frontis, duo oſſa ſincipitis, duo temporum, Os occipitis, ſphænoides & Ethmoides: Quorum ſex priora cranio à Recentioribus dicuntur propria; duo verò poſteriora ipſi cum maxillâ ſuperiore comunia. Vide illum latiùs de his diſcurrentem *loc. cit.*

Facies. 13. Facies duas habet maxillas: Superior conſtat oſſibus undecim ſecundùm *Laurentium*; ſecundùm alios tredecim: Aliis novem tantùm ſunt: Imò & quibusdam quatuor duntaxat: Prout ſcilicet quisque curioſiùs oſſicula parva diſtinguit, & communia cranii oſſa maxillis accenſet. Inferior maxilla ex duobus conflatur: utrique inſerti ſunt ſexdecim dentes, quorum ſunt quatuor inciſores, duo canini, decem molares. In univerſum ergò dentes triginta duo: Aliquandò tamen triginta tantùm: Mulieribus plerumque dentes ſunt viginti octo.

Truncus. 14. In Trunco ſunt ſpina, coſtæ, & os anonymum. Spina quatuor habet partes, cervicem, dorſum, lumbos & os ſacrum. Cervix conſtat vertebris ſeptem; dorſum duodecim; lumbi quinque; os ſacrum quatuor: quorum ultimum degenerat in ſubſtantiam cartilagineam quibusdam parvulis oſſibus conſtructam, quæ vocatur coccyx. *Hippocr.* in principio *l. de oſſium nat.* viginti quatuor agnoſcit vertebras. *Fernelius* autem *phyſiolog. l. 1. c. 3.* ponit triginta vertebras ſpinæ. Ratio diverſitatis numeri eſt, quia *Fernelius* reliquis viginti quatuor addit ſex vertebras oſſis ſacri. Verùm ab aliis partes oſſis ſacri inter vertebras non numerantur.

Coſtæ. 15. Coſtæ utrinque ſunt duodecim: Septem ſcilicet veræ & quinque ſpuriæ, quibus os ſterni ſeu pectoris anteriore parte, claviculæ ſuperiore parte & ſcapulæ parte poſteriore adnectuntur.

16. Os anonymum, ſive innominatum vocatur amplum illud os, quod ad latera oſſis ſacri poſitum eſt. Hujus tres ſunt partes: Os ilium, os iſchium, ſive coxendicis, & os pubis. Os ilium ità dicitur, quod inteſtinum ilium contineat. Os coxendicis, coxe, Iſchium. Situm eſt inter oſſa ilium & pubis. In hoc oſſe ampla & profunda datur cavitas, ſive magnus ſinus, quo excipitur caput femoris: Vocari ſolet Coxendicis acetabulum. Os pubis aut pectinis in anteriore parte ſitum eſt utrinque unum. Os innominatum.

17. Poſt truncum ſequuntur artus, qui duo ſunt manus & pes. Manus verò nomine hìc intelligitur, quod à ſummâ ſcapulâ ad extremos usque digitos extenditur, atque in humerum, brachium, & extremam manum dividitur. Artus.

18. Os humeri vocatur illud, quod interjectum eſt inter ſcapulam & cubitum. Hoc ab utraque parte unicum eſt: Subſtantiâ conſtat admodùm durâ & ſolidâ in medio per longitudinem inſtar fiſtulæ excavatum eſt. Figuram habet teretem, ſed inæqualem & variis lineis exaſperatam. Os humeri.

19. Oſſa cubiti duo ſunt, quorum unum, quod interius eſt, vocari ſolet *Ulna*, & abſoluta *cubitus*: Dicitur etiam *Focile majus*: Alterum, quod exterius eſt, vocatur *Radius*, aliàs *Focile minus*. Oſſa cubiti.

20. Extrema manus quadruplicis generis oſſa in ſe continet Carpi, Metacarpi, digitorum & Seſamöidea. *Carpus* conſtituitur ex octo oſſiculis figuræ admodum diverſæ. Extrema manus.

21. Metacarpus etiam Poſt bachiale & *palma* dicitur: Conſtat ex quatuor oſſibus oblongis gracilibus ſubſtantiæ duræ ſolidæ & fiſtuloſæ. Metacarpus.

22. Digitorum oſſa numero ſunt quindecim, quibus oſſicula Seſamöidea manuum & pedum condylis unà cum ligamentis implicantur. Oſſa digitorum.

23. Pes magnus dividitur in *Femur, crus & extremum pedem.* Os Femoris unicum eſt. Cruris duo, fibula ſcilicet & tibia cum rotulâ ſeu patella in genu. Pedis oſſa.

24. Pes extremus dividitur in tarſum, metatarſum & digitorum phalangem: apponunt aliqui quartam partem, quam innominatam vocant, cujus oſſa ſunt *Talus, calx, os naviculare*: Ex quibus omnium maximum os eſt *calcaneus*, deindè *Talus*. Eſt autem *Talus* os tibiæ ſubjectum variæ formæ. Vocatur & os baliſtæ. *Calcaneus* verò ſive os calcis præcipuè ad ſtabilimentum corporis datum eſt, ſicut *Talus* ad motum. *Os naviculare*, ſive naviforme à figura ſcaphæ ſeu cymbæ dicitur. Reliqua oſſa Tarſi quatuor ſunt. Omnium verò craſſiſſimum *Cuboides*. Tria quæ reſtant, cuneiformia nominantur: Quorum id, quod internum eſt, maximo digito ſive pollici ſubſtratum, maximum eſt.

Digitized by Google

Oſſa Metatarſi. 25. Metatarſi oſſa quinque ſunt: craſſitie reliqua ſuperat id, quod pollicem ſuſtinet: Ex reliquis longiſſimum eſt, quod indici ſubſternitur, tum quod medio digito, & ita porrò longitudo minuitur.

Digiti pedum. 26. Digitorum pedum oſſa quatuordecim ſunt: Quilibet enim digitos tria habet oſſa, excepto pollice, cui duo tantum conceſſa ſunt.

Oſſa Seſamoidea. 27. Sunt etiam oſſa quædam pedibus & manibus communia, quæ *Seſamoidea*, ſive Seſaminis oſſa à figurâ & parvitate nomlnantur. In pedibus minora ſunt, quam in manibus excepto pollice. Situm habent in internodiis digitorum manuum & pedum. Figuram habent rotundam & depreſſam: Comparantur patellæ non tantum ratione figuræ, ſed etiam ratione uſûs: Numerus illorum incertus eſt, & varius pro ſubjectorum diverſitate, ut aliquandò decem, aliquando duodecim, aliquando etiam plura quàm viginti obſerventur. Cum enim parva ſint & ſub ligamentis lateant, facilè in oſſium expurgatione auferuntur.

Os Hyoeides. 28. His denique oſſibus adhuc adnumerandum eſt os *Hyoeides*, à figurâ ſic dictum ad linguæ radicem ſitum, mento, ſterno, ſcapulis per muſculos alligatum & in quinq; oſſicula diremptum. Ex his itaque oſſibus totus ſceletus conficitur, quem ſi quis vel ſibi vel aliis ex cadavere parare velit, ità practicè procedere poteſt.

TECHNASMA

Sceletum practicè ex cadavere humano conficere.

1. Cadaver totum diſcoquendum eſt excepto oſſe pectoris, ſive *Sterno*, quia hoc cartilagineum magnâ ex parte eſt. Ab eo igirur cruda caro patienter ſolvenda eſt; Deindè ipſum os in umbrâ ſiccandum; Sed ſervanda diligenter ejus figura eſt modicè gibba. Quapropter claviculis minimis per extremas ejus cartilagines transfixis ſuper gibbum aliquem aſſerem eſt affigendum.

2. Os hoc cùm prædicto modo exſiccatur, fit quandoque ut cartilagines ſterno adhærentes & coſtis continuatæ ab eo decidant: Quod ut præcaveatur, præſtat filo æreo ipſa adhuc cohærentia adſtringere: Atque utì *Sternum*, ità & aliæ cartilagines coqui non debent cum reliquis oſſibus, ſed ſolùm exſiccari. Curâ quocircà ſingulari cartilagines ſpuriarum coſtarum adimi debent, ut cum *ſterno* conjungantur. Similiter & os *Hyoeides* non opus eſt, ut coquatur, quod etiam quibusdam ferè cartilaginibus conſtet.

3. Cœtera oſſa percocta & à carne mundata inſolantur, donec Sol omnem exſuxerit humiditatem: Aliàs enim ſemper ſordeſcunt. Optimum verò factu erit, ſi in arena mundâ & albâ Soli exponantur: Sic nempe redduntur albiſſima: Si verò non ponantur in arenâ: Exſiccari poterunt ſuper duos bacillos: Nec enim in terrâ recondi aut reponi debent, ſed in libero aëre, ut ab illo probè perflentur. Albeſcunt & ſicceſcunt ferè intrà duos menſes: Oſſicula verò pedum & manuum filo colligari poterunt, atque ità ſiccari.

4. His peractis, cum ſceletum erigere libet: Non benè fit, ſi ſpina transmiſſo ferro tota normaliter erecta ſtatuatur, cùm nequaquam in corpore vivente ità ſe habeat, ſed non nihil incurvari debet: Imprimis verò vertebræ colli introrſùm etiam protuberare, extrorſùm verò concavari debent. Vertebræ verò Thoracis introrſùm acclinari & cavitatem aliquam efformare, extrorſùm verò protuberare & gibbum aliquem efficere debent: Vertebras verò lumborum rurſùm uti colli introrſùm convexare, extrorſùm concavare præſtat.

5. Os *Sacrum* denique rectà extrorſùm protendatur, ut magnum illud cavum pro veſica & recto inteſtino atque fœminarum utero efformet. Ut itaque ſceletus ſecundùm naturalem diſpoſitionem omnium oſſium benè conſtituatur; Ferrum erectorium, quod vertebrarum cavitatibus immitti debet, diverſimodè curvare & variis modis inflectere oportet.

§. III.

Principalium Humani Corporis partium internarum brevis deſcriptio.

1. Præcipua interior humani corporis pars eſt *Cerebrum* primo quidem intuitu globoſum apparens, eo quod calvariæ convexitati ſe accom̃odet, levi tamen enchireſi evolvi poteſt, ut in planitiem variis protuberantiis ornatam abeat. Licet verò continuum appareat, in duas tamen partes diviſum eſt, Anteriorem ſcilicet & poſteriorem. Anterior Cerebri nomen retinet, poſterior verò *Cerebellum* nominatur & deorſum abit, vel in ſpinalem medullam continuatur. Subſtantiam cerebri duplicem eſſe, ipſios ſectio docuit Anatomicos, per hanc enim transversìm factam, altera exterior & corticalis, altera interior & medullaris apparet; quæ duæ quoque partes colore, conſiſtentiâ & uſu differunt. Anterior quoq; cerebri pars duplex eſt, dextra & ſiniſtra, duosq; ſinus ſeu ventres habet dextrum & ſiniſtrum, qui à corpore calloſo *Piloides* dicto dirimuntur. Hi poſteriore ſui parte in tertium ſinum mediocrem ſub pſalloide concurrunt, à quo meatus eſt longus natibus ſubditus, qui in ſinum quartum omnium poſtremum minimumque inter cerebelli baſin, ſpinalemque medullam ſitum incidit. Ambitur etiam cerebrum duabus meningibus ità dictis; quarum craſſior adhæret cranio & *duramater* vocatur: Quæ verò immediatè cerebrum continet, *pia mater* appellatur. Cerebrum.

2. *Cerebellum* quaſi parvum cerebrum eſt pars ſita in interiori parte occipitis infrà orbiculares medullæ oblongatas prominentias. Illius figura nonnihil globoſa, aliquantulum tamen depreſſa eſt: Gyris atque anfractibus inſignitum inæquale ma- Cerebellum.

le magis quàm cerebrum apparet: Itâ quidem, ut anfractus illi haud incerto quodam modo, ſed ſerie quadam ordinatâ diſponantur. Durius eſt ſicciusque reliquo cerebro, quod quò ulterius procedit, eò ſiccius evadit: Colore quoque diverſum eſt: Nam cùm illud candidum ſit, cerebellum velut uſtione quadam ſubflavum eſt plenum ſpiritu animali, quem nervis duris à ſpinali medulla prodeuntibus impertit.

Arteriæ. 3. Tota cerebri, cerebelli atque medullæ interioris oblongatæ non ſolum exterior facies arteriarum atque venarum reticulationibus obducitur, quarum propagines extremæ illorum ſubſtantiam & interiora ſubeunt, ſed & per ipſam quoq; cerebri concamerationem progrediendo plenum choroideum appellatum formant. Arteriæ hoc præſtantes quatuor ſunt: Duæ ſcilicet *carotides*, & totidem *cervicales*; quarum illæ ex utroque infundibuli latere emergunt; hæ verò foramen cranii penultimum penetrant.

Nervi à cerebro progreſſi. 4. A cerebro etiam ſeptem nervorum paria derivantur, quæ verſus diverſas corporis partes protenduntur. Primum par eſt Nervorum opticorum: Secundum par oculis movendis deſervit: Tertium & quartum par guſtui opitulantur: Quintum auditui: Sextum collum excurrit, & in alios minores nervos ſubdividitur, qui ſeparatim ad cor, pulmones, ventriculum, jecur, lienem, inteſtina & partes cæteras, quæ in ventre tam ſuperiori, quàm inferiori continentur. Septimum linguam movet. Septem horum nervorum uſus his verſibus non inconcinnè decantantur.

Optica prima; oculos movet altera; tertia guſtat,
Quartaque; quinta audit; vaga ſexta eſt; ſeptima linguæ.

Medulla ſpinalis. 5. Cùm etiam medulla ſpinalis aliud non ſit quàm continuatum cerebrum; pari modo conſtat ex illâ, ac per vertebrarum foraminula ad commiſſuras, varia Nervorum paria ortum habere; ſeptem nempè ad collum, duodecim ad dorſum, quinque ad lumbos, ſex ad os ſacrum: Itâ ut utrâq; meninge usque ad os ſacrum etiam continuatâ nullus nervus ſit, qui non ex utraque contexatur.

Cor. 6. Cor, quod in pectore hæret inſtar nucis pineæ pyramidatum ratione neceſſitatis, & utilitatis principaliſſima pars ſolida, organica corporis eſt muſculoſa, ſive ex muſculoſis fibris transverſis, obliquis & directis contexta. Duos habet thalamos, ſive ventriculos, qui aliquâ carnis portione quæ *ſeptum medium* appellatur, ſejunguntur. Unus dexter amplior & latior; alter verò ſiniſter anguſtior comperitur. Septum multis ſcrobiculis ſed imperviis præditum eſt cum duabus diſtinctis ad baſim ſive partem latiorem annexis appendiculis, quæ auriculæ vel aures cordis vocantur. A venâ cavâ ad auriculam dextram ſanguinem à toto corpore refluum excipit, abhinc in ventriculum dextrum aſſumit eundem, indè per contractionem & coarctationem ad arteriam, pulmonalem refluentem in auriculam ſiniſtram, & ex hac in ventriculum ſiniſtrum recipit, mediante que contractione cum coarctatione ventriculi dextri coincidente in aörtam ſive arteriam magnam per totum corpus diſtribuit. Ipſum etiam cor in capſulâ ſive nervoſâ membranâ, quæ *Pericarpium* appellatur, continetur: In quâ liquore, qui urinæ haud multùm diſſimilis, repletâ innatat. Medium verò pectus itâ baſi occupat ſuâ ut mucro lævorſum atque deorſum ad diaphragma pertingat.

7. In eodem pectore continentur pulmones, quorum corpus rarum & ſpongię inſtar molle, quod intrinſecùs contextis cùm aſperæ arteriæ, tùm ſimilium vaſorum cordi acceptorum redditorumq; calamis; extrinſecùs verò lævi membranâ conſtans alternis perpetuum, quo ſanguis ventiletur, ſpiritum aſpirat & reſpirat. Recentiores Anatomici totam pulmonum compagem, quæ aſperæ arteriæ & vaſorum ſanguiferorum vaſis appenditur, aggregatum aliquod tenuiſſimarum & leviſſimarum membranarum exiſtere dicunt, quæ extenſę & variis modis ſibi intertextę & combinatæ infinitas quaſi veſiculas diverſæ figuræ & capacitatis efformant: Veluti in favis apum alveolos ex cerâ formatos videmus: Quæ veſiculæ talem inter ſe ſitum atque connexionem habent, ut ex trachea in ipſas mox ex una ad alteram patens ſit aditus, omnes verò tandem terminentur in ambientem membranam, itâ ut veſiculæ illæ formatæ videantur ex deſinentia tracheæ, quæ extremitate & lateribus ſuis in ampulloſos ſinus faceſſit. Totam igitur pulmonum compagem merè fiſtuloſam eſſe dicunt, ac ex tubis diverſi generis atque magnitudinis variè imò intricatiſſimè diſpoſitis conflatam, qui tamen ubique ſibi continui & cum mutuâ ad ſe invicem habitudine protenſi aërem, lympham & ſpiritus animales propter neceſſarios quosdam uſus huc illuc ordinatim & regulariter convehunt atque diſponunt. Habent etiam pulmones ſuam Diaſtolen & Syſtolen: illam cùm aër per arteriam bronchiasque inducitur; hanc cùm aër per easdem quaſi eliſus expungitur. Pulmones.

8. Infrà cor & pulmones diſtenditur *Diaphragma*, quod ſeptum mediom, ſeu transverſum indicat. Eſt enim major quidam muſculus, qui velut interjectus paries jecur & lienem à corde & pulmonibus dirimit. Aliis dicitur membrana ſat denſa ſuperiorem ventrem ab inferiori diſterminans, eo ſitu verò ordinatur, ut ſtante homine perpendiculum ferè obſervet neutrum in latus deflectens. Binis foraminibus venę cavæ aſcendenti & Oeſophago in ventriculum deſcendenti tranſitum præbet. Inſervit etiam Diaphragma reſpirationi, ad quam non tam ut muſculus, quam ut muſculoſa membrana conducit. Diaphragma.

9. Sub diaphragmate *Hepar* dextrum occupat latus; lien autem eidem oppoſitus ſiniſtrum. Eſt autem Hepar viſcus magnum abdominis, quod ſanguinem *venæ portæ* Hepar.

intra

intrà ſe receptum à bile, arterioſum verò à lymphâ abundante liberat, illumq́ue per cavam cordi advehit. Dividitur in partem convexam & cavam: illa recurvata levitate ſeſe diaphragmati aptat; hæc inferior eſt, & magis inæqualis venas continet ordine duplices; Superiores, quæ *venæ cavæ* ſurculi & ſanguinem in magnum illius truncum, tanquam viam regiam diducunt; Inferiores *venæ portæ* radices ſunt ab ejus trunco intrà jecur in latitudinem deducto ortæ, à quo ſuprà canaliculum in Embryone umbilicalis vena naſcitur. Porriguntur etiam hepati arteriæ à ramo cæliaco dextro paucæ; nervuli verò à paris vagi ramo interno dextro & externo ſiniſtro ſtomachico; lymphatica verò à capſula portæ, quæ juxtà veſiculam biliariam & venam portam alveum conſtituunt. Quamvis verò Hepatis ſubſtantia ex conſenſu ferè omnium parenchimatica ſtatuatur, ſitque ſanguinis circà vaſorum ramificationes affuſio quædam & coägulatio: Sunt tamen, qui ejusdem ſubſtantiam nihil aliud eſſe dicunt, quàm conglomeratam glandulam. De quo vide *Chauvinum in Lex. Philoſoph.*

Folliculus fellis.

10. Hepati folliculus fellis adnaſcitur, ex quo canaliculus egreditur, qui ſtatim in duo bifurcatur membra, quorum unum ità deflectitur, ut ad ipſum Hepar denuò redeat; aliud verò *Canalis Colidoquus* appellatum jejuno inteſtino inſeritur, quo fit, ut fel per exiguum foramen, & penè inſenſibile defluat. Confert autem fel plurimum ad ſecundam, tertiamq́ue concoctionem, quæ ſcilicet fit in inteſtinis: Unde non inutile excrementum eſt, ſed diſſolvens neceſſarium perficiendæ coctioni jam in ventriculo inchoatæ. Aſſerunt etiam nonnulli fel aliud non eſſe, quàm Uliginem quandam bilis ſub flavo colore tinctam, quæ ex percolatione ſanguinis in hepate facta cum ſeri vehiculo excernitur & per canales deſtinatos in folliculum traducitur.

Lien.

11. Llen ſive ſplen viſcus eſt ſub hypocondrio ſiniſtro latens totum ferè ex fibris atque membranis contextum. Elatiore & gibba ſui parte diaphragmati connectitur; inferiore verò ſui parte reni ſiniſtro utrinque gracilibus & tenuibus membranis; ſimâ verò & antica parte intervenientе arteria & venâ ſplenicâ omnibus membris, quibus nominata vaſa inſerviunt, ventriculo ſcilicet, pancreati, hepati aliisque cohæret. Figuram illius quod attinet, duplo ferè longior eſt, quam latus communiter ſuperius in arcum, inferiùs in angulum obtuſum protenditur, in medio verò nonnihil depreſſius eſt. Uſu verò ſuo aut excrementi cujusdam ſecretioni, aut humoris laudabilis confectioni eundem ſubſervire contendunt. Quem in finem vaſa habet diverſi generis: Inter quæ comprimìs occurrit arteria cæliacæ ſiniſtræ propago, rariùs autem ab ipſo arterię magnæ trunco immediatè oriunda. Alterum ſanguiferum lienis vas eſt vena, cujus truncus exterior licet ut plurimùm ſimplex obſervetur, geminus tamen aliquandò viſus eſt. Adſunt & nervi à plexu intercoſtalium primo, & ſtomachico prodeuntes, qui involucro quodam membranoſo cum prædictis vaſis communi gaudent: quin etiam fibrillas reticulariter productas eidem involucro communicant, è quo cum arteriis eorundem extremitates excedentes globulis glandinoſis implantanrur. Vaſa etiam lymphatica in Liene detexerunt Recentiores Anatomici, qui conſuli poſſunt.

Ventriculus, ſive ſtomachus

12. Inter jecur & lienem ſitus eſt ventriculus, communiter ſtomachus appellatus, vas extrinſecùs inſtar utris inflati ovatum, intrinſecùs inſtar ſenilis frontis rugoſum, quo cibus potusq́ue contenti permiſto liquore acido digeruntur. Dividitur communiter in fundum & orificia, ità ut totum hoc, quod orificia bina interjacet, fundus appelletur. Alterum verò orificiorum ſuperius, alterum inferius dicitur: Quod ſuperiùs cibum potumq́ue per Oeſophagum excipit, ipſum diſſolvendo deindè in chylum convertit, & partem ejus puriorem in communem quendam Oceanum ſive ſtagnum, *conceptaculum Pecquetianum* ab ejus inventore *Joanne Pecquetio* dictum, transmittit. Alterum inferius orificium *Pylorus* dictum à dextro Stomachi latere cum antro capaci & longo ſenſim anguſtiato in foramen parvum deſinit, per quod excrementa ad inteſtina deferuntur. Prodit tamen æque hoc è ſuperiori ventriculi parte, imò nonnihil adhuc ſuper ventriculum ad Superiora reflectitur, ne proprio pondere alimenta ventriculum præterfugerent, ſed hujus potiùs excernendo robore ad inteſtina propellerentur.

Inteſtina.

13. A *Pyloro* deſcendunt inteſtina corpus tabulatum ſubſtantiæ membranaceæ, ſeu potiùs tunicaceæ, tribus ſcilicet involucris inſtructum, carnoſo ſcilicet, nerveo, & glanduloſo. Accuratè verò loquendo unicum tantùm eſt inteſtinum, cui tamen ſecundùm varias ejus partes diverſa dantur nomina. Prima illa pars quæ ventriculo immediatè adhæret, *Duodenum* appellatur; cui ſuccedit *Jejunum* vacuitate penè continuâ: Indè tertia vocatur *Ilium* à variis convolutionibus ità apellata. Quarta vocatur *Colon*, à quo colicus dolor etiam nominatur. Quinta & ultima nominari poſſet *rectum*, niſi inter Ilium & colonem appendicula quædam eſſent, quæ *Cœcum* vocatur. Undè paſſim ſex inteſtina (rectiùs ſex inteſtini partes) numerantur. Tria priora gracilia, alia craſſa, quibus *Omaſi* nomen tribuunt. Omnia verò inteſtina *omento*, adipe ſcilicet tanquam capſulâ teguntur: Proximè autem ab Adipotâ membranâ, meſenterio ſcilicet, ambiuntur. Longitudo inteſtinorum eſt notabilis, in homine ſaltem adulto viginti ulnas propè longa. Munus verò non tam chylum ac fæces per totos ipſorum ductus traijcere, ſed ſimul chyli fluidiorem & tenuiorem partem ſive ſubſtantiam in vaſa lactea ac venas meſaraicas exprimere.

Ren…

14. Eodem abdomine continentur etiam *Renes*, qui ſub hepate & liene, ſuper verò principium muſculorum *Pſoas* ità ſiti ſunt,

ut in

ut in homine dextet ſinlſtro profundior; in brutis verò dexter ſiniſtro elatior exiſtat. Compages illorum non ex affuſo & coägulato ſolum ſanguine conſtare, ſed eſſe etiam fibroſam, & nihil aliud, quàm infinitorum canaliculorum atq; capillarium meatuum, per quos urina in pelvim defluat, congeriem Recentiores docent. Membranâ gaudent duplici; externâ ſcilicet & latiore *Faſciâ*, ideò dicta, aut propter copioſiorem pinguedinem adnatam *Adipoſa* appellata: interiore, alterâ & arctiore cum vaſis ad renis interiora reflexa. Vaſa renum ſubſtantiæ inſervientia ſunt primò arteriæ emulgentes & renales: Deindè venæ, quæ in venam cavam infra adipoſas ſe exonerant. Netvos etiam duplices recipiunt renes, alios à ſtomachico ramo, alios ab intercoſtali & hujus plexu abdominls primo & ſecundo; quorum illi tenuiſſimis ſurculis in membranam ſoiam renum propriam abſumuntur. Hi vaſa emulgentia variè ſtringunt & complectuntur, hinc cum iisdem interiora ſubeunt, imò eosdem ſub vagina coñuni per totam renum compagem diſſeminant.

Veſica urinaria. 15. Renes veſicæ correſpondent per duos canales anguſtos Ureteres dictos, nunquam fermè urina vacuos, qui ità arctè veſicæ collo inſinuantur, ut nullus meatus deprehendi queat, per quem urinam exonerent. Veſica porrò urinaria eſt infimi ventris pars organica, quę ſuſceptum à renibus ſerum aſſervat, & tandem vel onere vel acrimoniâ moleſtum expellit. Membranarum triplici complexu conſtat, è quibus externam *Peritonæum* largitur; mediam, intimamq; propriam agnoſcit. Harum illa craſſior eſt carnoſisque reſerta fibris ſingularem ad urinæ expulſionem operam affert: Alrera intima tenuiot, ſenſuq; vegetior inducta mucoſa veluti cruſta contenti liquoris mordacitate vindicanda fuit. Accedunt veſicam venæ & arteriæ ab Hypogaſtricis: Nervi ab infimis ſexti paris internis ramis, tum propaginibus oſſis ſacri. Dividitur etiam in *fundum & cervicem*. Fundus ſuperior & latior veſicæ pats eſt: ab eo ſurſum ad Umbilicum porrigitur Urachus; in adultâ jam ætate ligamentum membranoſum duplex, cujus interventu fundus veſicę ſuſpenſus detinetur. Cervix eſt veſicæ portio inferior & anguſtior, carnoſa item & diffuſis in orhem potiſſimùm fibris *Spincterem* conſtituit, cujus auxilio ne involuntariè urina excetnatur, oſtium adſtringitur. Ipſa etiam veſica figurę ſimilitudine pyrum adumbrar, atq; in infimo abdominis collocata fundo *Urachum* umbilico jungitur; cervice verò in viris inteſtino recto & glandulis proſtatis, in fœminis vaginæ uteri anterius, oſſibusque pubis alligatur.

Teſtes. 16. Poſtremò tandem *Teſtes* ac vaſa generationi dicata ſequuntur. Quod verò illorum concernit ſubſtantiam, eam communiter aſſerunt eſſe glandulosam, albam, mollem; adepti quoq; ſunt venas arteriasq; exiles à ſpermatlcis, nervum à paris ſexti ramo interno, illas ad vitę nutrimentiq; hunc ad ſenſus communionem. Cinguntur membranâ propriâ validâ & denſâ, quam ob coloris ſpeciem albugineam vocant. Pluta alia circà hæc Medicis & Anatomicis relinquamus. Nobis hic ità internas principaliores partes breviter deſcripſiſſe ſufficiat.

§. IV.

Miræ quædam partium Humani Corporis Obſervationes & proprietates.

Vertex capitis. 1. A capite & ejusdem vertice caplmus initium. Hic eſt inter frontem & occiput locus medius à vertendo (quod ibidem capilli in gyrum ſe vertant) ſic dictus. Eſt verò hic in primùm natis apertus oſſe ſcilicet vacuus. Oſſiculum verò, quo natura hanc claudit hiaturam, reliquis oſſibus capitis nunquam ſimilem poſtmodùm induit craſſitudinem & ſoliditatem. Lumini objectum ſi calvam intuearis, transparentem hancut plurimùm cernes locum. Undè etiam. *Hippoc.* aſſeverat *de vul.c.* nullum in toto capite locum periculoſè adeò, ut huncce lædi. Etenim infirmum hoc oſſiculum à levi cauſâ pertunditur facilè, nec hoc ſolùm, verùm inſuper & eâ de cauſâ, quod perpendicularis cerebro, imò univerſo corpori hic cùm ſit locus, omnes eum ferientes ictus, cùm ſint rectilinei, ac in ſe recurrentes: idcircò major longè cerebri concuſſio, commotio & perturbatio ibidem naſcitur.

Sutura in capite. 2. In mulierum cranio ſuturam deeſſe communis vulgi perſuaſio eſt, undè & majora pondera in capitibus, quàm viri portare poſſe creduntur. Clariſ. tamen *Andreas Laur. c.6. de catbar.* non pauca virorum capita absq; ſutura ſe notaſſe ſcribit, & talia gravibus obnoxia doloribus fuiſſe compertus eſt. Undè etiam ſicut infantes illi, quibus illa capitis pars, quæ ad ſuturæ coronalis & ſagittalis commiſſuram eſt, in qua nempè pulſus longè fortius ſeſe exerit, quàm in alia quavis corporis parte, quæ & propter ſingularem acrium nervoſo generi infeſtarum fuliginum tranſpirationem ab Anatomicis fontanella, & fons pulſatilis appellatur, à nativitate continuò clauſa eſt, vel juſto citiùs oſſe obducitur, aut graviſſimos capitis patiuntur affectus, aut vitam perbrevem habent: ità quoque omnes adulti, qui ſuturas habent arctè coälitas, intenſiores & crebriores dolores capitis ſentiunt: veluti ſectiones eorum teſtantur, qul propter defectum omnium vel quarundam ſuturarum cranii multos paſſi ſunt capitis dolores: quod ſcilicet fulginoſus ichor in cranii ergaſtulo concluſus nec inſenſibiliter, nec per ſudorem diſſipetur. E conttario obſervatum eſt, quod ii, qui benè tranſpirabiles ſuturas, aut loco illarum quædam foraminuia in cranio, aut cranium tenue & poroſum ſortiti ſunt, illi cephalæa, epilepſia, aliisq; gravibus capitis affectibus minùs affligantur.

3. Os illud, quod coronalem ſuturam in capite concludit, epilepticis in cibo vel potu exhibitum mirabiliter eisdem mederi perhibetur. *Conrad. Geſnerus.*

4. In moribundis, cùm deficit auditus, prodeſt per verticem & ſuturam inclamare & audire ſolent infirmi.

Cerebrum hominis. 5. Homo cœterorum animalium comparatione cerebri plurimum habet; ità ut unius

Digitized by Google

unius hominis cerebrum duorum boum quantitate ſuperet. Tantæ molis & gravitatis eſt, ut aliquando in publicá anatome teſte *Camer. mem. & mirab. cent. 5.* ponderis libras 4. & aliquando 5. librare compertum ſit: tam ponderoſum etiam & grave eſt in pueris & infantibus, ut caput præ pondere vix ſuſtinere queant.

6. Quò cerebrum humidiùs eſt, eò ſomniculoſior eſt homo, patet hoc in infantibus & ebriis.

Canities circà tempora.

7. Citius caneſcunt homines circà tempora, quàm in aliis partibus, quia ibidem magni & carnoſi ſub cute locantur muſculi, qui ob humiditatem faciliùs putreſcunt.

8. Vir potiùs calveſcit quam mulier, puer aut Eunuchus: quia viri temperies proceſſu temporis fit frigida & ſicca, undè pili defluunt.

Homines undè ſteriles reddantur.

9. Earum arteriarum, quæ ſecùs aures palpitant, inciſione homines ſterileſcere & ad generandum inhabiles reddi poſt *Hip. l. de aëre & aquis*, etiam Recentiorum periti ſſimi annotârunt, & quidem inter hos *Andreas Veſalius, Joannes Langius, & Franciſ. Valeſius*: quia prolifici ſeminis potiorem partem à cerebro & ſpinali medullâ per venas & arterias temporum & lumborum ad vaſa ſeminaria defluere comperti ſunt: Iis autem inciſis & præpeditis defluxum cohiberi, & itâ inhabilitatem ad generandum induci, veriſimillimum cenſetur.

Aurium immobilitas.

10. Omnia animalia movent aures præter hominem. Rationem aſſignat *Ariſtoteles*, quod homo muſculum quendam habeat circà mandibulam, qui prohibet motum in auribus: reliqua verò animalia hoc muſculo carent. Undè ſi quos homines aures moviſſe legatur, illo muſculo caruiſſe cenſendum eſt. Sic referente *Card. l. 8. de var. c. 40. Veſalius* narrat, ſe vidiſſe *Patavii* Juriſconſultum *Claudium Symionium* Forojulienſem virum facetum & *Petrum Ravaſcherium* Genuenſem virum fortem & ſtrenuum, qui aures habuerint mobiles.

Oris apertio

11. Surdaſtri ore aperto meliùs audiunt, quàm eodem clauſo: undè cùm etiam è longiore diſtantia loquentes alios auſcultamus, naturali inſtinctu os aperimus ut meliùs loquentes audiamus.

12. Dum quis tamen gannit, auditus deficit, nec voces aut ſonos percipit: quòd auditûs organum eâ deductione oris audire præpediatur.

13. Ad ſingultum cohibendum auriculari digito aures intùs fricare & obturare continuo juvat. *Lyſimachus* verò apud *Platonem* ſternutamento, aſperſione aquæ frigidæ & reſpirationis cohibitione ſingultum excuti declaravit.

Saliva hominis.

14. Hominum ſaliva ſcorpionibus adverſatur adeò, quod illâ tacti confeſtim intereant.

15. Qui ſplenis obſtructionibus & aliis ejus vitiis laborant, juvare ſe poſſunt ſuâmet ſaliva jejunâ manè ad ſplenis regionem illita.

Lingua.

16. Quo lingua in ore mollior eſt & flexibilior & latior, eò loquacior & articulatæ vocis proferendæ cenſetur quis eſſe aptior: Undè experientia conſtat, non tantùm aves, quibus lingua eſt mollior & latior, acutiùs & clarius canere, ſed etiam homines ac comprimis fœminas, quibus ordinariè mollior & latior ſolet eſſe lingua. Infans intrà triennium cùm non loquitur, ſignum eſt hominem futurum mutum, nec unquam loquelam accepturum. Undè etiam Ægyptii teſte *Kirch. in Oedipo Æg. To. 2 part. 1. claſ. 3. cap. 6.* Hominem mutum per numerum 1095. ſignificabant. Continet enim numerus iſte dies unius triennii, ſive trium annorum, ſi 365. diebus unius anni conſtituatur curriculum, intrà quod tempus, dum puer non loquitur, etſi linguam habuerit, vocem tamen & loquelam nunquam amplius manifeſtaturus eſt.

Dentium pluralitas aut raritas.

17. Quemadmodum longævi teſte *Hip. Sec. 6. l. 2. Epid.* plurimos habent dentes: itâ è contrario, quibus dentes ſunt pauciores, hi brevioris ſunt vitæ, ut notat *Ariſt. in probl. ſect. 10. q. 47.* qui cauſam aſſignans docet, raritate dentium ſignificari, quod denſum ſit os capitis, ſeu calvaria, utpotè in cujus ſubſtantiam materia dentium abierit: Ac proindè cerebrum eſſe invalidum, eòquod minus ſit idoneum & opportunum reſpirationibus, ideoque facilè putrefactum iri ob innatam ſuam humiditatem. *Andreas Laurentius* etiam in ſuâ Anatomiâ dicit, quod raritas dentium, ut ſignum & ut cauſa damnari debeat. Ut ſignum: quia aut ſpermaticæ materiæ inopiam aut formatricis facultatis imbecillitatem arguit. Ut cauſa: quia qui paucos habent dentes, cibos bellè non mandunt, nec præparant ventriculo, undè imperfectior chyloſis, ex quâ ſperanda non eſt laudabilis hæmatoſis, qui defectus, cùm ſint notabiles, notabiliter etiam ſanitatem lædunt, vitamque abbreviant. Communiter verò viris dentes tribuuntur triginta duo; fœminis viginti octo.

Dentium ocularium extractio periculoſa.

18. Dentibus caninis ſic dictis, quod canum dentibus ſimillimi ſint, convenit etiam nomen, quod *Oculares* dicantur. Denominationis hujus rationem *Bartbol. An. l. 4. c. 13.* deſignat, quod in eos deferatur portio nervi oculos moventis; undè etiam eorũ extractio oculis periculoſa comperitur.

Dentes quando renaſci queant.

19. Circà dentes etiam obſervatum eſt, quod duabus conſtent particulis; quarum una pars eſt radix, cui altera quaſi ſuperimpoſita eſt: Si tollatur radix, non ſolet dens recreſcere; creſcit autem de novo, ſi ſola pars ſuperior tollatur. Renaſci idcircò poſſunt dentes, anteriores non tantùm, ſed etiam molares, hi tamen rariùs.

In igne durant.

20. Dentes in ignibus durare, nec in rogis comburi tradunt; cauſa poteſt eſſe ſiccitas, ob quam neq; cineres comburi poſſunt.

21. Quibus magni dentes inſunt, iiſdem & oſſa magna ſunt; ſiquidem eadem utrorumque ratio. At verò oſſa magna ſunt robuſtorum; undè & ex magnis dentibus robur corporis colligitur.

Lippitudo undè.

22. Vitium lippitudinis contrahunt oculi, dum alios lippientes aſpiciunt, quod Poëta confirmat his verſibus

Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi.
Multaq; corporibus tranſitione nocent.

23. Fron-

Frontis cum pectore conſenſus.

23. Frontis cum pectore talis eſt conſenſus, ut ſi quis nevum in fronte habeat, alium ſimilem & velut ſodalem habiturus ſit in pectore, aliquandò in medio dorſo; quantò verò deſcendit à tecta per medium frontis demiſſâ lineâ in dextram vel ſiniſtram partem, tantò etiam verſus alterum brachiorum deflectit: Si capillis vicinus erit nævus, alius vicinus erit collo: Si ad ſupercilia & circà naſum: Obſervabitur quoque in inferiore parte impreſſus.

Superciliorum cum Scapulis conſenſus.

24. Superciliorum etiam conſenſus cum ſcapulis obſervatur, & quidem ſuperciliorum principium naſo proximum, arcus & finis concordant cum ſcapularum parte anteriore, ſummâ & poſteriore. Indè ſi ſemicirculus ſupercilii duplicatus ſit, ſignificat quoque ſcapularum rotunditatem.

Oculorum conſenſus cum axillis.

25. Oculorum cum axillis notatur conſenſus, ità ut nævus in cavo oculi alium habeat in axillis analogum.

Aurium cum brachiis.

26. Aurium cum brachiis conſenſus eſt; ut enim brachia corporis, ſic aures capitis ſunt alæ. Idcircò auris, lacertum; latus, cubitum; conchæ latus internum, volam manûs; latus externum dorſum manûs indicant.

Buccæ cum abdomine.

27. Buccæ cum abdomine conſenſus eſt adeò, ut tribus diviſionibus, ſeu regionibus abdominis, lateribus, buccâ geminâ: Pubi menti apex & Umbilico, commiſſura menti cum labio inferiori conſentiat.

Lacrymæ calidæ & frigidæ.

28. Flentibus ex lætitiâ lacrymæ calidæ ſunt; flenribus ex dolore frigidæ: quòd læris facies calefiat inflammato ſanguine, idcircò lacrymæ licet temperatæ ſentiantur tamen frigidæ: lugentibus autem facies fit frigida adducto ad cor ſanguine, ideò contrarium evenit.

29. Qui mento ſunt acuto, calidi & ſicci arguuntur; quià caloris eſt acuere & deſiccare.

30. Qui minus per os & nares excernunt, minùs ſomniculoſi ſunt, & cerebrum habent ſiccius, ècontrà qui cerebro ſunt humidiore, per os & nares magis excernunt, & ſomniculoſiores ſunt.

Quomodo ſanguis è naribus fluens ſiſti queat.

31. Si à nare dextrâ fluat ſanguis; cohibetur ſi manus dextræ digitus auricularis incurvetur, & quantum fieri poteſt, comprimatur. Si verò à ſiniſtra nare fluxus ſanguinis fiat, ſiſtitur ſiniſtræ manûs digito auriculari incurvato & plurimùm compreſſo.

Maculæ nigræ in facie.

32. In facie ſeu genis ægrorum, præſertim acuto morbo laborantium nigræ maculæ obortæ, languentis exitium minantur: Arguunt enim venenoſæ & peſtiferæ materiæ in corpore prædominium redundare, ex quo mors ſequitur.

Ex capillis indicia.

33. Incarceratis & itinerantibus magis creſcunt capilli, quòd in illis incommodis congeratur materia capillorum, & hanc ob cauſam magìs & creſcunt Melancholicis, quàm aliis.

34. Qui criſpo ſunt capillo, vigilantiores & minùs ſomno addicti ſunt, quod hi capilli ex ſicciore prodeant cerebro, quale minùs ſomno addictum eſt. Qui verò planiores habent capillos, ſomniculoſiores ſunt, quod illi ex humidiore cerebro, ſomniculoſiore prognari ſint.

Canities.

35. Qui in morbo facti ſunt cani, reparatâ ſanitate capillum mutant. Quia ex morbo fuit calor debilitatus: hinc materia capillorum in poris compurruit, ex quâ canities provenit: Cùm verò ſanitatem recuperant etiam calorem reparant, qui materiam tingit.

36. Qui longæ ſunt faciei, calidi habentur, quòd calor ità faciem in longum extendiſſe cenſeatur.

Collum craſſum quid notet.

37. Collum craſſum robuſtos indicat: quia collum craſſum ampla habet vaſa, quę totum corpus ſtabiliunt, id eſt, nervos, venas, vias laxas, per quas decurrunt ſpiritus: Partes verò non erunt amplæ, niſi calor magnus fuerit, qui addit audaciam.

Collum longum quid notet.

38. Quò collum oblongius plures habet vertebras & pectus anguſtius pauciores habet vertebras, eò majorem proclivitatem ad phtyſin indicar: Quò verò collum erit brevius pauciores habens vertebras, ad apoplexiam facilè diſpoſitum notat.

39. Quibus humeri inæquales ſunt, unusq́ue altero elatior, vitium tabis in pectore reſidere indicium præbet.

Pectus.

40. Pectus latum roboris & fortitudinis ſignum eſt, quià cor virtutem ſuam maximè in pectore exerit, in quo ſitum eſt.

41. Nævi brachiorum ſimiles in cruribus indicant.

42. Arteria brachialis inuncta oleo, in quo Scarabæus cornutus decoctus eſt, confeſtim febrem & accenſiones corporis producit, *Cardanus.*

Indicium mortis ex ſiniſtro pectoris latere.

43. Raro mors in Arthritide & Chyragrâ timetur, quod in corporis partibus ignobilioribus humor reſideat. Hinc (novo haud ſuperveniente morbo) tales vexati doloribus à mortuis periculo vindicantur. Hos tamen mori compertum eſt, quando circà ſiniſtrum pectoris ſinum, cui cordis turbinatus mucro ſubeſt, humorum colluvies decumbit, atque ſiniſtræ manus digitus annularis nodum acquirit, ac valdè intumeſcit. Ex *Lemnio.*

Digiti annularis cum corde conſenſus.

44. Annularis digitus cum corde maximum habet conſenſum, ut in animi defectibus & ſyncope comperitur. Qui enim à talibus paſſionibus vexantur vellicato articulo digiti annularis, ſeu Medici, vel attritu auri cum croci momento mox eriguntur. Per hunc itaq; digitum vis quędam refocillatrix ad cor pervenit, quæ ab animi defectu collapſi vigorantur, & in priſtinam reducuntur valetudinem. Ex eodem *Lemnio.*

45. Filii legitimi omnes patrium aliquid aut avitum ad unguem retinere ſolent, verrucam ſcilicet vel cicatricem, vel effigiem, vel mores, vel manuum lineas. Ut docet *Cardanus de ſubt. l. 12.*

46. Experimenro compertum eſt, volam manûs hominis expanſam & ventri impoſitam cruditaribus adverſari.

Dextra manus agilior quam ſiniſtra.

47. Dextera manus, ut plurimùm agilior & ad motum promptior eſt ſiniſtrâ: Quia nimirum in dextro latere homini vena eſt ſine pari, quæ fortè in ambidextris gemina eſt. Deindè quia oſſa graviora in ſcapu-

lis, humero, & totâ manu dextra eſſe quidam pro certo & comperto tenent: quod fieri potuit ab impreſſione uberioris caloris in utero matris, cujus pars dextra calidior eſſe ſolet. Hinc etiam docet *Ariſtoteles* primum impetum vel principium motûs eſſe in dextrâ parte, ut homo progreſſurus priùs moveat dextrum pedem. Vide *Barthol. Anat. lib 4 cap. 8.*

48. Ad pharmaca in ſtomacho retinenda, ne vomitu rejiciantur, prodeſt manus imponere frigidæ.

Longæ manus quid notent.

49. Qui longas habent manus, audaces ſunt: quia calor, qui audaces facit, idem & membra extendit. Qui lineam in formâ anchoræ manibus impreſſam habent, apoplexiæ obnoxii ſunt.

Experimentum in manuum lotione.

50. Fœmina ſi manus aquæ puræ imponat & abluat, idque novæ aquæ mundæ affuſione ſæpiùs faciat: Fiet ut aqua tandem clara & pura permaneat. Si verò mas in aquâ lavet manus, & novæ quantumvis aquæ claræ affuſione perluat, nunquam pura & clara relinquetur, ſed ſemper impuritatem aliquam continebit.

Contrà tremorem manuum.

51. Ad manuum tremorem ex nimio potu prodeſt, ſi manè ſemel aut bis manus aqua frigida madefiant & per ſe deſiccari curentur.

Cordis auriculæ.

52. Obſervatum eſt inter omnes cordis partes ultimo moveri in morientibus auriculas. Nam imminente morte primùm moveri deſinit cordis mucro, deindè ventriculi conquieſcunt; baſis poſteà. Solis autem auriculis ſe diſtendentibus & contrahentibus, quarum ultima diſſolutio eſt naturę & vitæ extinctio. *Knoblocb diſp. Anat. 9. c. 3.*

Arterialis pulſus.

53. In homine benè valente & robuſto ac perfectæ ætatis, complexionis melancholicæ, aut conſeneſcente ferè ſingulis ſecundis minutis exiſtunt ſinguli pulſus arteriales nullo diſcrimine inter ſyſtolem & diaſtolem. Ità eſſent in uno minuto pulſus ſexaginta: ſed rara eſt tarditas: Vulgariter numerantur 70, in cholericis & fœminis 80. quatuor internâ ſecundâ: Breviter in unâ horâ quatuor mille plus minùs. Ità *Camerarius in ſylloge mem. & mir. nat. c. 5. D. Crugerus in progn. Anni 1638.* docet, pulſum arterialem in homine ſano eſſe 4450. partem unius horæ; ſive tot vicibus arteriam in homine benè conſtituto pulſare per horam.

Inteſtina & eorum longitudo

54. Inteſtina longitudine notabili in homine ſaltem adulto viginti ulnas longa eſſe perhibentur. Imò ambitus eorum talis eſſe dicitur, ut ſexies aut ſepties, imò & novies ſecundùm quosdam hominis, cujus ſunt, longitudinem ſuperent. Expertis. *D. Bauhinus* in eo, quem de *Anatom.* edidit libro, teſtatur ſe cum familiatibus ſibi Anatomiſtis obſervâſſe, quod humani corporis inteſtina ſepties totius corporis longitudinem, ut plurimum contineant; ipſum quoque *Hipp. l. de hominis ſtructurâ* affirmâſſe; benè proportionati hominis inteſtina 13. cubitorum longitudinem vendicare: cùm verò mediocris & benè compoſiti hominis ſtatura ſit $5\frac{1}{2}$. circiter pedum, ſive quod idem eſt 66. pollicum: ac proindè juxtà *Bauhini* mentem longitudo inteſtinorum ſit 462. pollicum, *Hippocratis* verò 13. cubitorum cuilibet cubito $35\frac{7}{13}$. pollicis tribuentis: hæc ipſa in idem omninò ferè coincidunt: Diſcrepant autem in ſola cubiti acceptione.

Corporis affectio ex liene.

55. Quibus corpus floreſcit, ut conſtanter obſervatum eſt, his lien decreſcit: ac vice verſâ quibus lien creſcit, illis corpus tabeſcit, & vitioſis repletur humoribus. Cauſa eſt, quod lien ab inſartutâ factus imbecillis nequit melancholicum ſuccum attrahere ad ſe: Hinc demiſſus ille cum ſanguine corporis atro colore ambitum maculat.

Os ſacrum cur execrandum dicatur.

56. Ridiculum videtur eſſe, quod apud *Fallopium* legitur; *Os ſacrum execrandum* vel ideò dici, quod qui hoc magnum & productum habent, caudati appellentur: qui verò caudati, pro Execratis hominibus habeantur. Verùm alii hinc *execrandum* nominatum volunt ab execratione, quod qui in juramentis antiquitus execrabantur, partes hujus oſſis adjectæ exſecarentur, ſi falſò jurarent. Verùm alia adhuc ſupereſt ratio, quia nempè in hoc oſſe aliquid ſacri & arcani occurrit, cùm ejus connexio cum oſſibus ilium tempore partûs divinitùs aperiatur & poſteà educto fœtu miro modo denuò conſolidetur.

57. Sortiunculam umbilici infantis in annulo geſtatam dicunt nonnulli contrà morbum caducum & colicos dolores præſidio eſſe.

Longi pedes quid ſignificent

58. Obſervatum à ſe multiplici experientiâ ſcribit *Adrianus Spigelius in ſuo Opere de humani corporis fabricâ l. 1. c. 11.* eos, qui longos habent pedes ut plurimùm alvo eſſe fluentiore. Undè ſubdit, Medicis obſervandum hoc eſſe, ut cautiores ſint in præſcribendis purgantibus, ne talibus validiora offerantur, quod facilè in periculum conjici poſſint. Idipſum etiam in praxi verum eſſe teſtatur *D. Petrus Romelius Eph. Ger. Cur. Dec. 2. An. 6. Obſ. 227.* longè enim faciliùs tales moveri ſcribit ac alios: ſed an ſemper & in omnibus regionibus hoc accidere queat, anceps dubitat.

Calcaneus mulierum.

59. Calcaneus mulierum non tantùm terret Serpentes, ſed vel leviter hoc etiam percuſſos interimit.

Pollex pedis.

60. In Epilepſiá, ut *Cardanus* docet, pollex pedis vellicatus laborantem à paroxiſmo excitat.

Os Luz dictum.

61. In humano corpore, ut ſuprà jam de igne Geocoſmico agens memini, os quoddam minimum eſſe dicitur, quod, referente *C. Agrip. oc. phil. l. 1. c. 20.* Hebræi *Luz* appellant, magnitudine ciceris mundati, quod nulli corruptioni ſit obnoxium, nec igne quidem vincatur, ſed ſemper conſervetur illæſum. Ex quo, ut dicunt, veluti plantâ ex ſemine, ità in reſurrectione mortuorum corpus noſtrum animale repullulaſcat. Sed hoc antiquorum Hebræorum nugamentum eſt.

Quot muſculi, cartilagines & oſſa in homine

62. In corpore humano, ut Anatomici deſignant, ſunt muſculi ferè quadringenti, cartilagines plusquam ducentæ, oſſa verò ducenta viginti quatuor (alii numerant 304. nempè alia rotunda, alia acuta, alia trilatera, alia ſolida, alia cava, vide *Lex. Phil. Chauvini*) inter ſe artificioſè compacta & coordinata, ut *Galeno* teſte, ſingula oſſa qua-

draginta

draginta uſus habeant; itaque ſola oſſa in humano corpore octo millia officiorum habere debent, ut vel hinc intelligatur naturam otii ac deſidiæ inimicam eſſe.

Medicinæ ex oſſibus

63. Officulorum hominis quodcunque appenſum, ut carnem attingat, doloribus ventris, qui certâ periodo redeunt, prodeſſe, ac profluvium ventris cohibere perhibetur. Oſſium etiam humanorum pulvis ex vino rubro adſtringente dyſſentericis propinatus ſanguinolentum fluxum cohibet.

64. Compertum eſt per Anatomiſtas nervum quendam circà micham, ſcribit *Corn Agrippa philos. occult. lib. 2. cap. 27.* qui tractus ſi cuncta hominis membra moveat, ut ſingula propriis motibus moveantur. Cujusmodi tractu putat *Ariſtoteles* etiam mundi membra moveri.

65. In collo quoque duas venas, *Idem ibidem* ſcribit, eſſe, quæ in jugulo, ubi ſcinduntur, caput ſubeunt: quibus foris validè apprehenſis mox collabuntur homines ſenſibus ereptis, quousque revertantur.

Pulvis è cranio.

66. Scobs aut pulvis è cranio maſculi Viro, è calvâ fœminæ mulieri ex vino vel oximelite ſcillitico diebus aliquot jejunis exhibutus præſentaneo auxilio epilepſiæ ſuccurrere dicitur.

Partes dextræ quales

67. Generalitet in homines partes dextræ magis ſunt vivaces, & ad operatioes magis promptæ & robuſtæ à calore majore in iisdem deliteſcente: ſicut è contrario major torpor & lentitudo à majori frigore, qui in ſiniſtris partibus latet, proficiſcitur.

Partes exangues.

68. Partes exangues in corpore humano carent ſenſu, quia humidum & calidum faciunt temperamentum aptum ad ſentiendum, hoc verò corpus habet à ſanguine.

69. Sanguis humanus cum putreſcit, plerumque in pediculos abit.

Sudor in homine.

70. Sudor in homine ſi fœteat, malus; ſi ſolùm ſit in parte ſuperiore corporis, deterior: ſi ſit frigidus, erit peſſimus: ſi tantùm in facie eſt ſignum reſolutionis virium, quod totum corpus poſſit ſudare.

71. Nihil ita dolores mitigare dicitur, ſicut hominis pinguedo.

Deformitas corporis.

72. Deformes præſumi poſſunt mali, quia deformitatem plerumque humorum perturbatio inducit: ubi verò humoris perturbati, multæ inclinationes inordinatæ moventur. Hinc etiam Jura decernunt, quando plures de aliquo crimine ſunt accuſati, & capti, primum quæſtioni ſubjici debere, illum, qui facie deformior; quoniam credendus ſit animo quoq; pravior. *Bald. in lib. 2. n. 5. C. quorum appel. non recip. Paris de Syndicatu. Hippolitus Marſi & alii.*

Jejunus gravior ſe pranſo.

73. Homo quisque jejunus ponderoſior eſt ſeipſo pranſo. Ratio eſt, quia cibo & potu augentur Spiritus, qui cum aereæ & igneæ ſint naturæ, addunt corpori levitatem. Similiter hilaris ac lætus levior eſt triſti ac mœrente, & mortuus vivo longè gravior; quia vivus abundat Spiritibus, quibus caret mortuus, & hilaris plures minusque impeditos habet Spiritus, quàm mœrens.

Aeris exhalati pondus.

74. *Santorius* Juſtinopolitan' collegit per ſpeculum cavum, ut refert *Tylkowski part. 3. de meteor. c. 3. §. 4.* halitum in illo reſolvendo, quod homo per os libram aquæ per diem exhalet. Sumpto verò per diem cibo librarum octo, quod per poros libras quinq; exſpiret: & ſi hoc variet pro tempore & æſtate. Nam hyemalis halitus 50. uncias attingit. Idem advertit pororum nullam perſpirationem fieri in fluentibus alvo, aut vomentibus. Cœterum & cœnoſus aër hanc perſpirationem impedit poros oppilando. Jejunus non perſpirat noctu ultra octodecim uncias. Satur verò, ſi cibos benè concoquat ad 40. uncias.

CAPUT VII.

Perfecta humani corporis partium ſymmetria, & mirabilis earundem inter ſe proportio oſtenditur.

PRovocat jam & calamum pulchra illa & ordinata humani corporis compages, in quâ mirabilis verè cunctarum partium in ſitu ordo, in diſtantiâ proportio, in dimenſione ſymmetria, in numero concentus reperitur. *Homo* equidem, ut rectè docet *Cornelius Agrippa occult. philos. l. 2. c. 27. quoniam pulcherrimum abſolutiſſimumq; Dei opus, & imago, & minor mundus, ideoq; etiam perfectiore compoſitione ac ſuaviori harmonia, ſublimiorique dignitate omnes numeros, menſuras, pondera, motus, & elementa, cæteraq; omnia illum componentia in ſe continet ac ſuſtinet, omniaq; velut in ſupremo artificio ſupremam quandam ſortem ultrà communem conſonantiam, quam habent in aliis compoſitis, conſequuntur.* Hinc jam olim quoq; *Pitagoræ* rationi conſonans adagium fuit, *Hominem rerum omnium menſuram eſſe*; ut adeò corpus ejus reſpectu omnium operum artificialium inſtar ſtatuæ *Polycleti* ſit, ad cujus ſimilitudinem cœteras formatas ſcimus. Quâ de cauſâ etiamnum ad humani corporis commenſurationem templa, ædes domos, theatra, inſuper & navigia & machinas, & quodcunq; artificii gen', & artificiorum, ædificiorumq; quæcunq; ſunt partes & membra veluti columnas, epiſtylia, baſes, antes, ſtilobates & hujusmodi cœtera omnia partiuntur. Quin & ipſa *Noemi* arca Dei juſſu ad hanc menſuram ædificata eſſe conſtat, ut præclarè oſtendit *D. Aug. l. 15. de civit. c. 26. & S. Ambr. l. de arcâ c. 6. & ſeq.* prolixè univerſam Arcæ fabricam homini accommodat, *P. Vilalpandus* quoque de templi *Salomonis* architectura inimitabili in certis ejus partibus eandem proportionem, quæ in humani corporis partibus reperitur accuratè ſe annotaſſe ſcribit

Digitized by Google

Eandem veterum quoque Architectorum præſtantiſſimus *Vitruvius lib. 3. ſuæ Architecturæ* plurimum commendavit: & inter recentiores *Albertus Dürerus* pictor ſummus de mirabili partium humani corporis ſymmetriâ volumen integrum in lucem publicam evulgavit, ubi quæ ſagaci curâ & indagine conquiſivit ſingulari, eòque ingenuo & præclaro candore omnibus Artificibus communicavit. Sed ne diutiùs hìc calamus hæreat, eum ad præclaras & eximias quaſdam hoc ſuper argumento conſcribendas obſervationes & experientias promoveamus.

Regulæ & obſervationes circà humanì Corporis dimenſionem & partium omnium proportionem.

Quantum homo poſſit creſcere.

1. Quilibet homo creſcit magis vel minus ſecundùm conditionem potentiæ nutritivæ & caloris naturalis, ac aliorum concurrentium. Eſt tamen certus terminus, quem nullus homo excedit, licet determinatè neſciatur. Nam ut bene *D. Thomas, 1. part. q. 7. art. 3. ait: Omnis forma viventium eſt determinatæ perfectionis, ut patet, ac proindè petit determinata accidentia ſui conſervativa: ſed quantitas eſt unum ex illis: ergò eſt determinata ſecundùm magnitudinem: aliàs effectus excederet virtutem ſuæ cauſæ.* Hæc ille.

Quamdiu creſcit homo.

2. Tamdiu creſcit homo ſecundum extenſionem, quamdiu oſſa adhuc ſunt mollia, ut extendi poſſint. Cum verò ità ſunt indurata, ut amplius extendi nequeant, etiam reliquum corpus non poteſt in longitudinem augeri.

3. In homine, cum eſt puer, ſuperior pars major eſt & gravior, ut ab infante caput ægrè portari poſſit, & ſub hoc pondere frequenter idcircò corruat.

4. Infans trimus dimidiam habet ſtaturam ejus, quam habiturus eſt in ætate perfectâ & ſtaturæ maximæ conſiſtentiâ.

Infantile corpus.

5. Infantile corpus, ut *Dürerus* tradit *lib. de ſymmet. part. corp. hum.* habet tertiam partem longitudinis maternæ, ejuſdem verò altitudinem nonnulli ſtatuunt eſſe ſuorum capitum 4½.

Hominis bene compoſiti altitudo.

6. Hominis bene compoſiti longitudo (quæ communis altitudo nuncupatur) æqualis eſt diſtantiæ extremitatum utriusque digiti longioris utrâque manu, quantum fieri poteſt, brachiorum extenſione ab invicem elongatâ, ſpatio quoque quod utroq; pede ſummè extenſo intercipitur.

Hominis extenſi figura circulo circumſcripta.

7. Tota corporis humani menſura, ut inquit *Corn. Agripp. philos. occult. lib. 2. c. 27.* tornatilis eſt & à rotunditate proveniens, ad ipſam tendere dignoſcitur. Undè ſi quis manibus pedibusque extenſis jaceat poſito uno circini pede in ejus umbilico circulum perfectum manuum extrema pedumq; contingentem circumducet.

Quadrato circumſcripta.

8. Eſt etiam quadrata menſura corpus proportionatiſſimum, ut *Idem Agrippa* innuit; ſi nempe ſtatuatur expanſis brachiis in conjunctos pedes erectus homo: quadratum enim conſtituet æquilaterum, cujus centrum erit in imo pectinis.

Pentagono inſcripta.

9. Quod ſi ſuper eodem centro circulus formetur per ſummum caput; demiſſi brachii, quousque extremi digiti circuli illius circumferentiam contingunt: expanſi quoque pedes in eâdem circumferentiá, quantùm extrema manuum à ſuo vertice diſtant: tunc circulum illum, ſuper imi pectinis centro ductum in quinque æquas partes divident, perfectumq́ue pentagonum conſtituent: ipſiq́ue pedum extremi tali ad umbilicum relati triangulum æquilaterum efficient.

Æquilatero quadrato inſcripta.

10. Quod ſi immotis talis pedes dextrorſum & ſiniſtrorſum in utrumque latus protendantur & manus ad capitis lineam eleventur, ipſi tunc extremi pedum, manuumq́ue digiti æquilaterum quadratum dabunt, cujus centrum ſupra umbilicum eſt, in cincturâ corporis.

Trianguli æquilateri figura in homine.

11. Quod ſi manibus ſic elevatis taliter pedes & crura pandantur, quò homo decimâ quartâ parte erectæ ſtaturæ ſuæ brevior ſit, tunc pedum diſtantia ad imum pecten relata æquilaterum triangulum faciet, & centro in umbilico poſito circumductus circulus manuum, pedumq́ue extrema continget.

12. Quod ſi manus ſuprà caput quàm altiſſimè extendantur, cubiti ambo capitis verticem æquabunt: & ſi tunc junctis pedibus ità ſtans homo in quadratum æquilaterum conſtituatur, per extrema pedum, manuumq́ue conductum; centrum illius quadrati in umbilico erit, qui idem medium eſt inter ſummum verticem, & genua.

Partium quarundam dimenſiones.

13. Circuitus hominis ſub alis, medietatem continet ſuæ longitudinis, cujus medium eſt in imo pectine: abindè verò ſurſùm ad medium pectus inter utrasque mamillas, & à medio pectore uſq; ad ſummum verticem utrobiq; pars quarta longitudinis. Similiter ab imo pectine usque ad genua & à genibus ad extremos talos utrimque rurſùm pars hominis quarta computatur.

14. Quartam partem longitudinis etiam adæquat latitudo ſpatularum ab uno extremo ad alterum, & longitudo à cubito ad extremitatem longioris digiti. Unde etiam quatuor cubiti longitudinem hominis conſtituunt.

15. Centrum ſivè medium altitudinis humani corporis eſt concurſus pedum.

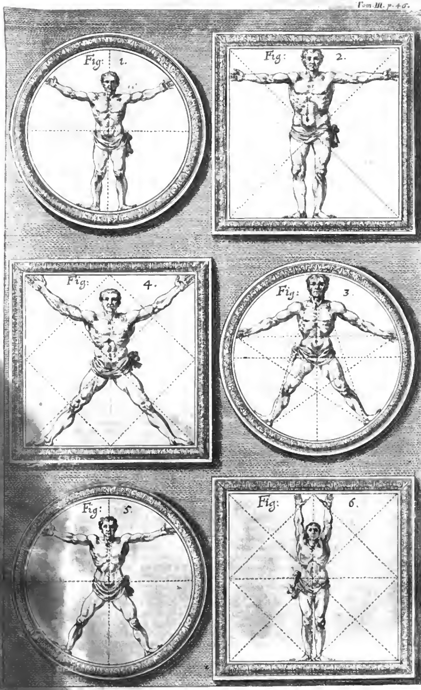
Hominis longitudo.

16. Tota longitudo hominis adulti eſt novem ejuſdem capitum hoc ordine: 1. à radice capillorum ad mentem: 2. à claviculâ colli ad diaphragma: 3. inde ad umbilicum: 4. ab eo ad fuſcum: 5. & 6. Femur: 7. & 8. tibia; 9. componitur ex reliquo à clavis tibiarũ incipiendo, & ex vertice capitis incipiendo ad radicẽ capillorum, & ex collo.

Facies quanta.

17. Facies hominis benè proportionati & provectæ ætatis æqualis eſt palmæ manûs in longum protenſæ, ſivè longitudini manûs à brachii juncturâ uſq; ad longiſſimi digiti extremitatem ſumptæ. Novem verò manus totius corporis longitudinem adæquant;

Digitized by Google

Fig: 1.
Fig: 2.
Fig: 4.
Fig: 3.
Fig: 5.
Fig: 6.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI
BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI
BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI
BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

adæquant; quàm pinguis & facies eſt, tàm pinguis eſt venter imus.

18. Spatium ab humero ad humerum triplicatum totius corporis longitudinem præſtat.

19. Frontis altitudo, longitudo naſi, latitudo oris per ſupremum labrum, auriculæ longitudo, uti & pollicis invicem prorſus æqualia ſunt.

20. Cincturæ diameter, & quod à reſtricta manûs usque ad interiorem plicatutam cubiti eſt: & quod à pectore usque ad utrasque mamillas ſurſum ad ſuprema labra, ſivè deorſum usque ad umbilicum eſt. quodque eſt inter extrema oſſium ſupremi pectoris gulam cingentium, & quod à plantâ pedis ad finem lacerti, & exinde in mediam genu rotulam: omnes hæ partes æquales ſunt.

Caput hominis.

21. Caput hominis ab imo mento in ſummum verticem, pars longitudinis octava: totidem à cubito ad finem ſpatularum: tantus etiam reperitur proceriori hominis cincturæ diameter.

22. Circulus capitis per ſupremam frontem & imas radices occipitis ductus, facit totius longitudinis partem quintam. Tantundem etiam præſtat latitudo pectoris.

Corpus proportionatiſſimum cum deſcriptione partium.

23. Quodcunq; corpus 10. facies conſtituunt, ipſum, ut *Agrippa* computat, eſt propotionatiſſimum. Hujus itaque prima portio eſt à ſummo vertice ad imas nares: abinde ad ſupremum pectus ſecunda; ab eo ad umbilicum quarta: & inde ad imum pecten quinta; ubi eſt centrum & medium humanæ longitudinis, à quo usque ad extremas plantas ſunt quinque aliæ partes, quæ prioribus junctæ faciunt decem, integram ſcilicet longitudinem proportionatiſſimam.

Quarundam partium æqualitas.

24. Quantum ſpatium eſt à mento ad ſummum pectus, tanta eſt latitudo colli. Quantum à ſummo pectore ad umbilicum, tanta eſt collicirculatio. Quantum eſt ſpatium à mento in ſupremum verticem, tanta eſt latitudo cincturæ. Quantum eſt ab intercilijs ad ſummas nares, tantum à jugulo diſtat productio menti: quantumque à ſummis naribus ad mentum, tantum à jugulo ad imam gulam.

25. Oculorum ab intercilijs ad interiores angulos concavatos ac ſummarum narium prominentiâ; & quod ab imis naribus ad extremum ſupremi labri interſtitium eſt: hæc tria inter ſe æqualia ſunt.

26. A ſummo ungue indicis ad imam ejus juncturam, atque abindè, ubi manus brachio colligatur in parte ſylveſtri; in domeſticâ quoque à ſummo ungue medii usque ad imam juncturam, & abindè ad reſtrictam manus: omnes hæ portiones inter ſe æquales.

27. Magni digiti in manu magnum jecur denotant. Quanta verò eſt latitudo palmi circa digitos, tantus eſt & medius digitus in longitudine. Major indicis articulus altitudinem frontis æquat: reſidui duo ad extremum unguem æquant naſum ab intercilijs, videlicet, in ſummas nares primus & major articulus medii æqui pollet illi ſpatio, quod eſt ab imis naribus in extremum mentum: & ſecundus medii tantus eſt, quantum ab imo mento ad ſupremum inferioris labri: tertius verò quantum ab ore ad inferiora narium. Major pollicis articulus dat oris operturam, & quod eſt ab imo menti ad ſupremum inferioris labri: minor verò quantum à ſupremo imi labri ad imas nares, omnium extremorum articulorum, quo onychios vocât, ungues obtinent juſtam medietatem.

28. Æqualia ſunt crura & brachia, pedes & manus, crura & collum quoad craſſitiem ſeu latitudinem.

29. Ab intercilijs ad extremos oculorum angulos tantum eſt ſpatium, quantum ab angulis illis ad primas aures.

30. Altitudo, quæ eſt ab imo talo ad ſumum pedis æqualis eſt longitudini, quæ à ſummo pedis eſt ad extremum unguem.

31. Circuli oculorum, aurium & aperti oris ſunt æquales. Et latitudo naſi eſt quanta longitudo oculi: hinc ſpatii illius, quod eſt inter utramq; extremitatem oculorum duas partes oculi retinent, tertiam naſus intermedius excipit.

32. A ſummo vertice in genua medium facit umbilicus: à ſupremo pectore ad imam narem medium deſignat nodus gulæ: à ſummo vertice ad imum mentum medium Incat oculus: ab oculorum interſtitio in extremum mentum medium dat imas nares: ab imis naribus in imum mentum dat medium inferioris labri extremum, ejusdem autem diſtantiæ pars tertia dat ab imis naribus labrum ſuperius.

Proportiones harmoniæ Corporis partibus aſſignatæ.

33. Proportiones etiam harmonicas *Cor. nel. Agrippa* tales quibusdam partibus ad ſe invicem attribuit

I. Pollex ad brachium in extremo lacerti apud pulſum & juncturam manûs in circulari menſura eſt in proportione — ſubduplâ ſeſqui alterâ.
II. Ejusdem ad armum brachii in lacerto propinquo ſpatulis — ſubtripla.
III. Cruris ſive tibiæ magnitudo ad eam, quæ illius ad brachium.
IV. Coxæ proportio ad brachium tripla eſt.
V. Totius corporis ad truncum proportio eſt — ſeſqui octava.
VI. A Trunco ſivè thorace ad crura usque ad plantas — ſeſqui tertia.
VII. Pectoris à collo usque ad umbilicum, ad lumbos vel alvum usque ad finem trunci — dupla.
VIII. Latitudo iliotum ad coxæ latitudinem — ſeſqui altera.
IX. Capitis ad collum — tripla.
X. Capitis item ad genu — tripla.
XI. Longitudo frontis inter prima tempora ad ejus altitudinem — quadrupla.

Atque hæ dimenſiones & proportiones partium humani corporis ex *Cornel. Agrippa* potiſſimùm adductæ ſunt. Sequentes verò Tabulæ aliam magis in ſpecie determinatam partium dimenſionem & proportionem exhibent.

Humani

Humani corporis partium dimenſio & proportio juxta *Cardanum l. 11. de ſubt.*

Facies - - eſt partium	18.
Abhyrco ad hyrcum - -	11.
Naſi longitudo - -	6.
Naſi ambitus in imo - -	6.
Auris longitudo - -	6.
A Capillorum radice usque ad naſum -	6.
Naſi imum à mento - -	6.
Oris longitudo - -	4.
Oris ambitus - -	12.
A vertice ad imas cervices - -	24.
A ſummo pectore ad capillorum ſummas radices - -	30.
A ſummo pectoris, ſeu furcula ad verticem - -	36.
Auris ambitus - -	12.
Oculi longitudo - -	4.
Oculorum diſtantia - -	4.
A naſi imo ad os - -	2.
Ab ore ad mentum - -	4.
Naſi foramen - -	1.
Frontis ambitus ſummus - -	18.
Palma manûs ab articulo, ubi jungitur ad ſummum medii digiti - -	18.
A mento ad verticem -	24.
Pes - - -	20.
Cubitus - - - - -	30.
Pectus - - -	30.
Totum corpus - -	180.

Tabula ſequens primo loco exhibet partes integras, in quas tota ſtatura diverſa eſt: Secundo loco ponuntur particulæ ſexageſimæ, in quas una integra dividitur. Omnes obſervationes fuerunt factæ in maſculis & eorum ætate, ut rabula monſtrat. Refert eam Tylkowsky phys. cur. part. 7. de ſenſu & ſenſili: ſed hic in meliorem ordinem reducta eſt.

TABULA Proportionis & Commenſurationis partium humani Corporis *ex Adalberto Tylkowsky.*

Ætas eorum, in quibus dimenſio facta eſt.	Ann. 10.		13.		16.		20. Nobilis		20. Ruſtici.	
Statura tota in partibus adſcriptis.	52.		56.		61.	30.	73.		67.	
Frontis altitudo	1.	30.	-	-	1.	0.	3.	0.	1.	30.
Frontis latitudo	5.	0.	5.	10.	4.	0.	7.	0.	6.	0.
Naſi longitudo	1.	30.	2.	0.	1.	0.	3.	10.	1.	0.
Naſi latitudo	2.	10.	2.	0.	1.	30.	-	-	1.	30.
Naſi altitudo	0.	40.	0.	50.	0.	36.	0.	36.	0.	50.
Longitudo aperturæ naris	0.	30.	-	-	0.	30.	-	-	-	-
Naſi circuitus	-	-	-	-	1.	15.	3.	10.	2.	10.
A naſo ad os	0.	45.	0.	40.	0.	40.	0.	40.	0.	45.
Ab extremo naſi ad finem menti	5.	0.	-	-	2.	30.	-	-	1.	30.
Oris latitudo	2.	10.	2.	0.	1.	12.	1.	30.	2.	10.
Summa diductio oris	2.	0.	1.	40.	2.	0.	-	-	1.	50.
Ab ore ad mentum.	-	-	1.	30.	1.	50.	-	-	1.	0.
Menti longitudo	-	-	-	-	1.	40.	1.	30.	-	-
Menti latitudo	1.	0.	-	-	1.	0.	-	-	1.	30.
Oculi longitudo	1.	0.	-	-	1.	36.	1.	20.	1.	30.
Ab extremo unius oculi ad alterum	-	-	-	-	4.	56.	4.	30.	-	-
Ab angulo uno oculi ad alterum	-	-	4.	10.	4.	30.	-	-	4.	0.
Aurium longitudo	2.	10.	2.	30.	1.	30.	1.	30.	1.	30.
Aurium latitudo	2.	20	1.	10.	-	-	-	-	1.	20.
Ab aure ad oris initium	3.	50.	-	-	4.	10.	-	-	4.	0.
Ab aure ad menrum	-	-	5.	0.	5.	30.	-	-	5.	0.
Ab aure ad aurem per os	-	-	-	-	11.	30.	-	-	10.	50.
Ab aure ad verticem humeri.	-	-	9.	0.	8.	0.	-	-	5.	30.
A capillis ad mentum	5.	50.	-	-	7.	0.	-	-	7.	0.
A capillis ad finem ſpinæ	19.	15	21.	0.	12.	0.	-	-	26.	30.
A collo ad humeros	4.	50.	-	-	3.	0.	14.	0.	5.	0.
Colli craſſities	13.	40.	12.	20.	12.	0.	-	-	14.	30.
Colli latitudo ſuprà ſcapulas	1.	30.	-	-	4.	0	-	-	4.	0.
Colli longitudo ad jugulum	-	-	-	-	-	-	-	-	5.	0.
A mandibula ad nodum gutturis	0.	30.	-	-	1.	6.	-	-	1.	30.
pectus	-	-	-	-	7.	0.	-	-	8.	0.
A jugulo ad mamillam	4.	50.	-	-	6.	0.	-	-	6.	50.
umbilicum	-	-	13.	0.	13.	30.	-	-	15.	0.
Ab humero ad cubitum	8.	30.	-	-	11.	0.	-	-	11.	0.

Ab hu-

Ætas eorum, in quibus dimenſio facta eſt.	Ann. 10.		13.		16.		20. Nobilis		10. Ruſtici.	
Statura tota in partibus adſcriptis.	52.		56.		61.	30.	73.		67.	
Ab humero ad humerum	—	—	—	—	15.	0.	—	—	16.	0.
Ab humero ad axillam	—	—	—	—	5.	30.	—	—	3.	30.
Ab angulo ſub humero ad os lumbi	—	—	13.	0.	11.	0.	—	—	13.	0.
Scapularum latitudo	—	—	5.	0.	4.	0.	—	—	5.	0.
Scapularum longitudo	—	—	6.	40.	5.	40.	—	—	6.	0.
Spatium inter ſcapulas	4.	40.	6.	0.	5.	0.	—	—	5.	0.
Sub ſcapulis corporis craſſities	26.	0.	28	30	30.	0.	33.	0.	36.	0.
Sub ſcapulis ad terminum coſtarum.	7.	5.	9.	40.	9.	36.	—	—	3.	0.
A papilla ad finem ventris	—	—	15	0.	16.	10.	—	—	16.	0.
Longitudo thoracis	6.	10.	6.	10.	7.	0.	—	—	8.	0.
Latitudo inter mamillas	6.	20.	6.	0.	6.	40.	8.	0.	6.	0.
Craſſities per ventrem.	24.	0.	26.	40.	27.	0.	12.	0.	33.	30.
Ab oſſe pectoris ad umbilicum.	—	—	—	—	6.	0.	—	—	6.	0.
Latitudo extremi ventris	—	—	—	—	3.	30.	6.	0.	3.	30.
Ab umbilico ad finem ventris	6.	0.	6.	10.	7.	0.	5.	30.	6.	50.
Craſſities corporis in cincturâ.	—	—	—	—	25.	0.	23.	0.	32.	0.
A ventre ad genu.	12.	20.	11.	0.	14.	30.	17.	0.	—	—
A ventre ad ceſpitem	—	—	—	—	—	—	17.	0.	17.	30.
Ceſpitis diameter	—	—	2.	30.	2.	40.	2.	30.	3.	0.
Craſſities fœmoris ſub ventre.	14.	0.	18.	0.	18.	0.	22.	30.	22.	30.
Craſſities femorum ſupra genu.	10.	30.	13.	0.	13.	0.	16.	0.	15.	0.
Circuitus per ventrem ad lumbos	8.	30.	—	—	28.	30.	—	—	33.	30.
Ab oſſe femorum ad genu	—	—	—	—	20.	0.	—	—	18.	3.
A femore ad femur per ventrem.	—	—	—	—	22.	0.	—	—	13.	0.
A gibbo ſub crure ad genu.	3.	0.	—	—	5.	30.	—	—	11.	30.
Craſſities cruris per gibbum.	14.	0.	12.	0.	16.	0.	—	—	14.	0.
Craſſities per genua.	11.	0.	12.	4.	14.	0.	—	—	14.	40.
Craſſities tibiæ ſub genu	—	—	—	—	11.	0.	—	—	12.	30.
A talo genuum ad talum pedum	11.	0	12.	0.	15.	50.	15.	30.	—	—
A talo ad plantam	2.	30	2.	30.	2.	40.	2.	0.	2.	40.
Craſſities tibiæ ad plantam.	6.	0.	8.	0.	8.	30.	—	—	9.	0.
Longitudo plantæ	10.	0.	9.	40.	9.	45.	—	—	10.	30.
Longitudo plantæ circà digitos	3.	10	3.	40.	4.	0.	—	—	4.	0.
Calcis longitudo poſt tibiam	—	—	0.	30.	2.	0.	—	—	—	—
Calcis altitudo	—	—	—	—	3.	0.	—	—	1.	30.
Vertex plantæ à crure ad finem.	—	—	—	—	7.	0.	—	—	6.	30.
A centro calcis ad digitum minorem.	9.	9.	—	—	6.	50.	—	—	6.	40.
A talo ad pollicis extremum	—	—	6.	30	6.	20.	—	—	8.	0.
Craſſities digiti majoris in pede.	3.	30.	3.	30.	3.	30	—	—	4.	2.
Aliorum digitorum in pede	2.	20.	2.	0.	2.	30	—	—	2.	40.
A vertice humeri ad hircum	4.	30.	4.	0.	5.	0.	—	—	6.	0.
Brachii craſſities intrà cubitum	6.	30.	9.	0.	8.	30.	—	—	10.	50.
Brachii circuitus circà ſcarpum.	5.	30.	6.	0	5.	30.	8.	0.	7.	0.
A Scarpo ad pollicis extremum	6.	0.	6.	30.	6.	40.	7.	0.	3.	0.
Latitudo palmi	3.	0.	—	—	3.	5.	3.	30.	3.	30.
Circuitus palmi ſub indice	6.	40.	—	—	7.	50.	—	—	8.	30.

Super nexum cubiti -	0	3	4	0
Infra nexum per cubitum	0	4	0	0
Per juncturam manûs	0	2	4	0
Palmæ latitudo -	0	4	3	0

Averſi corporis eadem eſt latitudo quæ adverſi.

Sed à ſummis humeris ad alas	0	5	0	0
Calcaneus - -	0	3	0	0

Lateralis Corporis.

Per verticem -	0	5	8	0
Per frontem - -	0	7	0	0
Per ſupercilia - -	0	8	2	0
Per naſum - -	0	7	5	0
Per labrum -	0	7	0	0
Per mentum - -	0	7	0	0
Colli craſſities - -	0	5	0	0
Per jugula - -	0	6	0	0
Per pectus -	0	9	7	0
Juxta alam - -	1	0	4	0
Per mammas -	1	0	3	0
Infra eas - -	0	9	7	0
Per cingulum - -	0	8	6	0
Per umbilicum -	0	8	4	0
Per ſinus coxarum -	0	9	5	0
Per femur -	1	0	4	0
Juxta extremas nates femor.	0	7	8	0
Supra genu -	0	5	7	0
Per medium genu - -	0	5	3	0
Infrà genu -	0	4	5	0
Per mediam ſuram -	0	5	4	0
Per imam ſuram exterius	0	5	3	0
Per imam ſuram interius	0	4	5	0
Per tibiam ubi anguſta -	0	3	2	0
Per montem pedis -	0	3	5	0
Per imum talum exterius	0	5	3	0
Palmi craſſities - -	0	2	3	0

TABULA II. Proportionis partium Corporis muliebris in fœminà Ruſticà

Altitudo

A ſincipite ad verticem	0	0	8	0
Ad frontem - -	0	1	6	0
Ad imum mentum	0	8	3	0
Ad ſcapulas ſummas -	0	9	0	0
Ad jugula - -	1	1	4	0

Frons, naſus & mentum æqualia ſunt.

A ſummis jugulis ad pectus	0	0	6	0
A alas adverſas - -	0	2	7	0
Ad alas averſas -	0	4	8	0
Infra mammas -	0	6	7	1
Ad cingulum - -	0	8	1	1
A lumbis ad umbilicum	1	2	5	0
Ad imam alvum -	0	5	6	0
Hinc ſupra genu	0	3	5	0
In medium genu -	0	7	2	0
A medio genu ad illud	0	9	5	0
Ad imam ſuram exterius	0	2	0	0
Ad imam ſuram interius	0	6	4	0
Ad mentem pedis -	0	8	2	0
Ad imum talum exteriorem	1	2	6	0
Ad plantam - -	1	3	6	0
Plantæ longitudo -	1	5	5	0
Brachii longitudo -	1	0	0	0

Ab humero ad nexum cubiti	1	0	2	0
Ab eodem ad juncturam manûs - -	0	7	6	0
Manus - - -	0	6	8	0

Latitudo Corporis lateralis in fœminâ Ruſticâ.

Per verticem -	0	5	3	0
Per frontem -	0	6	3	0
Per ſupercilia - -	0	8		0
Per naſum -	0	7	0	0
Per labrum -	0	6	5	0
Per mentum - -	0	6	0	0
Collum - -	0	4	0	0
Per ſummas ſcapulas -	0	4	4	0
Per jugula - -	0	5	5	0
Per humeros - -	0	6	6	0
Per pectus - .	0	8	3	0
Per alam - -	0	9	2	0
Per papillas -	0	9	0	0
Per mammas -	0	8	5	0
Per cingulum -	0	8	0	0
Per umbilicum -	0	9	3	0
Per femur ſummum -	1	2	0	0
Per imam alvum -	1	1	0	0
Per ſulcum feminis -	0	7	8	0
Supra genu -	0	6	4	0
Per medium genu -	0	5	0	0
Infrà genu - - -	0	5	0	0
Per mediam ſuram -	0	5	2	0
per imam ſuram exterius	0	5	0	0
per imam ſuram interius	0	4	2	0
Per anguſtam tibiæ -	0	3	1	0
Per montem pedis	0	3	1	0
Per imum talum exteriorem	0	5	7	0

Adverſi corporis muliebris latitudo in fœminâ Ruſticâ.

Per verticem - -	0	5	2	0
Per ſummam frontem	0	6	9	0
Ptr mediam frontem -	0	7	5	0
Per ſupercilia -	0	7	1	0
Per aures -	0	8	0	0
Per naſum - -	0	5	6	0
Collum - -	0	4	0	0
Per ſummas ſcapulas -	0	4	2	0
Per jugula -	1	1	0	0
Per ſummos humeros -	1	2	2	0
Oſſa humerorum diſtant -	1	0	1	0
Per pectus & humeros -	1	4	8	0
Intra alas - -	0	9	6	0
Intra papillas -	0	7	2	0
Per cingulum - -	1	0	2	0
Per umbilicum -	1	3	7	0
Per coxam ſummam -	1	5	2	0
Ibidem diſtant coxendices	1	1	1	0
Per imam alvum -	1	5	4	0
Per ſulcum feminis -	0	6	9	0
Supra genu -	0	5	3	0
Per medium genu -	0	[illegible]	5	0
Infra genu -	0	4	5	0
Per mediam ſuram -	0	5	6	0
Per imam ſuram exterius	0	4	5	0
Per imam ſuram interius	0	3	8	0
Per montem pedis	0	2	5	0
Infra talos - - -	0	2	5	0
Per extremos digitos	0	4	0	0

TABULA IV. Dimenſio & proportio partium corporis in muliere ſiccâ.

Altitudo.

A ſincipite ad verticem	0	0	5	0
Ad frontem	0	1	2	0
Ad imum mentum	0	6	7	0
Ad ſummas ſcapulas	0	8	2	0
Ad ſummos humeros	1	0	6	1
Ad jugula	1	1	2	0
Hinc ad pectus	0	2	6	0
Infrà alam	0	3	1	0
Infrà alam a tergo	0	3	9	0
Ad papillas	0	4	8	0
Infrà mammas	0	1	1	0
In cinctu	1	1	2	0
Hinc ad umbilicum	0	1	3	0
Ad coxam	0	6	0	0
Ad ſulcum feminis	0	4	5	0
Supra genu	0	9	5	0
Medium genu	1	1	6	0
E medio genu infrà	0	1	6	0
Ad imum ſuræ exterius	0	6	2	0
Ad imum ſuræ interius	0	6	9	0
Ad montem pedis	1	4	0	0
Ad imum talum exterius	1	5	0	0
Ad imam plantam	1	6	5	0
Planta	0	8	4	0

Lateralis latitudo Corporis in muliere ſiccâ.

Per verticem	0	3	7	0
Per frontem	0	5	5	0
Per ſupercilia	0	6	2	0
Per naſum	0	5	5	0
Per ſuperius labrum & vert.	0	5	0	0
Per mentum & collum	0	4	7	0
Collum	0	2	8	0
Per ſcapulas	0	3	1	0
Per ſummos humeros	0	4	5	0
Per jugula	0	5	0	0
Per pectus	0	6	5	0
Per alam	0	7	0	0
Per papillas	0	7	0	0
Infrà mammas	0	6	2	0
Per cinctum	0	5	5	0
Per umbilicum	0	6	7	0
Per coxam	0	8	8	0
Per ſulcum feminis	0	5	3	0
Supra genu	0	3	8	0
Per medium genu	0	3	2	0
Infrà illud	0	3	0	0
Per mediam ſuram	0	3	2	0
Per imum ſuræ exterius	0	3	2	0
Per imum ſuræ interius	0	2	9	0
Per anguſtam tibiam	0	2	0	0
Per montem pedis	0	2	1	0
Pec imum talum ext. & ped.	0	5	3	0

Brachium.

Ab humero ad nexum cubiti	0	9	7	0
A nexu ad juncturam manûs	0	9	0	0
A juncturâ ad extr. digit.	0	5	4	0
Per humerum	0	3	6	0
Per muſculos	0	3	3	0
Per nexum cubiti	0	2	1	0
Infra eundem	0	2	3	0
Per manûs juncturam	0	1	2	0
Palma	0	1	4	0

Adverſa Latitudo.

Per verticem	0	3	6	0
Per frontem	0	5	1	0
Per mediam frontem	0	5	5	0
Per ſupercilia	0	5	2	0
Per aures	0	5	6	0
Per naſum	0	4	5	0
Collum	0	2	8	0
Per ſummas ſcapulas	0	3	0	0
Per humeros	0	8	5	0
Per jugula	0	9	8	0
Diſtant oſſa brach.	0	8	4	0
Per pectus & humeros	1	1	5	0
Infra alas	0	7	3	0
A tergo	0	9	0	0
Intra papillas	0	7	0	0
Intrà mammas	0	8	0	0
Per cinctum	0	7	3	0
Per umbilicum	0	9	9	0
Per coxam	1	1	2	0
Infrà coxendices	0	8	0	0

Adverſa.

Per ſulcum feminis	0	4	8	0
Supra genu	0	3	5	0
Per medium genu	0	3	0	0
Calcaneus	0	1	5	0
Infrà genu	0	2	8	0
Per mediam ſuram	0	3	3	0
Per imam ſuram exterius	0	2	9	0
Per imam ſuram interius	0	2	7	0
Per anguſtiam tibiæ	0	1	2	0
Per talos & montem pedis	0	1	6	0
Infra eoſdem	0	1	5	0
Plantæ per digitos	0	1	9	0

CAPUT

CAPUT VIII.

De Conjectatione Phyſiognomicâ, quâ ex inſpectâ membrorum in Corpore humano configuratione, magnitudine, habitudine, coloribus aliiſque ſignis externis animi paſſiones, naturales propenſiones & mores conjectari poſſunt.

Phyſiognomia, ut definit *Job. Baptiſta Porta lib. 1. Phyſiognom. cap. 17.* eſt morum inſpiciendorum Naturæ ratio ex iis, quæ corpori inſunt, fixis ſignis, & accidentibus, quæ transmutant ſigna corpori non inexiſtentia, ſed eo alterato advenientia. Communiùs verò dicitur Scientia conjecturalis, quæ ex certis notis & & ſignaturis externi corporis de internis animi propenſionibus & affectibus conjectare ſolet. Licet verò hanc nonnulli erroris & improbitatis damnent, atque idcircò ut illicitam, & homine ſapiente indignam deſpiciant: nihilominùs alii, qui cum moderatione & æquiori mentis lance ſcientias naturales explorant, & expendunt, eandem non tantùm licitam, ſed etiam probè fundatam, ac perutilem admittunt. Undè jam olim veteres Medici, *Hippocrates & Galenus* hanc diligenter excoluerunt. Hanc etiam *Avicenna* Medicis utiliſſimam demonſtravit, ut ex oculis & vultu de hominis ægritudine judicarent. *Ariſtoteles* eam integro libro præclarè expoſuit. *Pythagoras* ad hujus diſciplinæ regulas diſcipulos vel admittebat vel dimittebat. *Socrates* eâ docente deprehendit *Platonem* fore, qualis deindè extitit: Idem *Alcibiadem* ex ſpecie, & optima membrorum corporis proportione ad ſupremum Reip. gradum perventurum prædixit: Illos etiam, quorum indoles probata ex vultu eminebat, ad philoſophiam rapiebat, ut ex *Platone* habetur. Neſtor vultûs ſimilitudinem *Telemachi* conſpicatus apud *Homerum* ità de animo conjicit:

- - - *Si vera viri puer optimè talis*
Et ſoboles, ſtupor altus habet me clara tuentem
Lumina, & ora patrem referentia? quid? quod & illi
Aſſimilis fandi tibi copia? quis queat alter
Iſta loqui puer? ingenti niſi cretus Ulyſſe.

M. Tullius Cicero hinc petitis jaculis adverſarios ſuos mirè laceſſivit, & ideò tam accuratus fuit in deſcribendo à calce ad caput *Verre, Vatinio, & Antonio*, ut vel ex ipſâ corporis deſcriptione audita, Populus Romanus faciliùs eorum ſceleratos mores crederet. Gymnoſophiſtæ cum tantùm ad Regnum aſſumebant, qui eximia oris formâ cæteris anteſtaret, utpotè quem ad excellentium virtutum dotes natum arbitrarentur. Perſæ homines adunco naſo honorabant, eò quod *Cyrum* adunco naſo honorabilem fuiſſe à Majoribus accepiſſent. *D. Gregorius Nazianzenus*, cùm *Julianum* Apoſtatam, antequàm imperio potiretur, *Athenis* vidiſſet, ex vultu & corporis habitudine conſpectâ, ejusdem crudelitatem ominatus, exclamaſſe fertur: *Bone Deus! quantum malum Romanum fovet Imperium.* *S. Iſidorus* Hiſpalenſis Epiſcopus, cùm *Mahometum* intuitus fuiſſet, ex ipſâ phyſiognomia nefandos ipſius mores prædixit. *S. Carolus Borromæus* ad famulitium ſuum formoſos admittebat; ajens, in corpore pulchro pulchram etiam habitare ſolere animam. Plura alia non memoro: Quocircà mirum videri haud debet, quod viri tàm pietate, quàm eruditione præſtantes publicis etiam ſcriptis eandem excoluerint, inter quos *P. Honoratus Niquetius* eam inſigniter à mendis repurgatam doctè admodùm & methodicè quatuor libris expoſuit: ex quibus etiam ſequentes Tabulas extraximus itaque ordinavimus, ut totam hanc ſcientiam utiliter contractam tantò faciliùs & jucundiùs addiſcendam Curioſo Lectori communicare poſſimus. Sed antequam ad ipſas tabulas deſcendamus, Regulas quasdam & præcautiones in praxi hujus facultatis obſervandas præmittere libuit.

Regulæ & præcautiones in Judicio phyſiognomico obſervandæ.

I.

Signa phyſiognomica in humani corporis partibus conſpicua ſunt illa, quæ præter ſuam ſpeciem naturalis alicujus inclinationis, aut propenſionis in animo latentis indicium præbent. Horum alia proba ſunt, alia vana. Illa ſunt, quæ naturalibus principiis & veris comprobantur experientiis: Vana verò ſunt, quæ talibus principiis & experientiis non ſubſiſtunt.

II.

Licet plura ſigna proba alicujus inclinationis & propenſionis naturalis in aliquo homine reperiantur: Non poteſt tamen Phyſiognomus niſi de ſola diſpoſitione ſeu naturali inclinatione judicium ferre & non de actibus inclinationem ſequentibus;

bus; cùm hos quilibet libertatis uſu cohibere poſſit. Undè nequaquam licet Phyſiognomo judicare de facto ſeu operatione vel actuali hominis vitâ; ſcilicet hunc eſſe talem, hæc ac talia facere: Sed ſolùm de pronitate & inclinatione, eum nempè ad ejusmodi naturaliter eſſe inclinatum.

III.

Non poteſt Phyſiognomus judicare de donis divinis & gratuitis: Cùm non pendeant ab ullis ſignis aut notis à naturâ corpori impreſſis.

IV.

Neque poteſt de extrinſecis accidentalibus eventibus judicium ferre, ut de morte violentâ, opibus, honoribus, & cœteris fortunæ bonis aut malis; neque de nuptiis, aliisque negotiis, quorum electio eſt prorſùs libera & voluntaria.

V.

Cum ſtatus vitæ, ſexus, educatio, convictus & ſocietas, climatis etiam ſive regionis alicujus habitatio multùm posſint in mutatione affectuum & morum: Hinc in judicio phyſiognomico ad iſta ſpecialiter attendi debet.

VI.

Evidentior conjectura ſumitur ex illis ſignis, quæ in eminentiſſimis locis ſunt collocata. Eminentiſſimus verò locus eſt caput, deindè Thorax, tum crura &c.

VII.

Item potiora ſive validiora ſigna ſunt illa, quæ ex iis membris petuntur, per quæ actio vel paſſio aliqua, quam indagamus, magis exercetur. Sic quia caput rationis, ingenii atque memoriæ regia eſt ſedes: in eo etiam potiora ingenii & memoriæ vaticinia quæri debent. Similiter quià corporis robur conſtat potiſſimùm in humeris, brachiis, manibus; inde etiam præcipua roboris & fortitudinis argumenta peti debent.

VIII.

Cùm propenſionis alicujus ſignum in aliquo membro habetur, & ejusdem propenſionis ſignum in alio uno vel pluribus membris confirmatur: Fortior fit indicatio & judicium tantò probabiliùs formari poteſt, quantò pluribus ſignis in diverſis corporis partibus indicatur & confirmatur. Unde etiam

IX.

Nunquam facilè uni ſigno credendum, ſed juxtà artis principia plura alia coäcervanda, & ad unum ſignificatum accommodanda, ut probabilior conjectatio fieri poſſit.

X.

Vix inveniuntur homines temperamenti puri; Undè cùm ſint mixti; etiam ſecundùm mixtionem judicandum eſt.

XI.

Licet omni & cuicunque climati, ſive regioni certi mores, affectiones, inclinationes, vitia & virtutes conveniant: Non tamen cenſendum eſt eadem omni homini, qui illic locorum natus, educatus, aut habitator exiſtit, ſtrictè convenire. Undè in Galliá non omnes levis, vani, præcipitis animi; ſicut non omnes Germani potatores ſtrenui, nec omnes Hiſpani ſuperbi, ambitioſi, crudeles; aut omnes Itali ſunt avari, libidinoſi, &c.

XII.

Communibus affectibus, quia communes corporis diſpoſitiones & propriis propriæ plerumque reſpondent: illæ in judicio phyſiognomico formando probè reſpici poſſunt. Ità *Plato* ſentiebat hominem illis affectibus & moribus imbui, cujus animalis figuræ maximè conformaretur. *Ariſtoteles* quoque docuit in homine omnium animalium mores reperiri.

XIII.

Etiam per ſigna è contrario ſumpta mores & inclinationes dijudicari poſſe docuit *Ariſtoteles* in ſuis phyſiognomicis; ut Ex. gr. Si capillitium durum, fortis & animoſi ſignum ſit; molle è contrario argui poteſt, timidi & puſillaminis.

Tabula

Tabula pro conjecturis ex Temperamento Hominis.

	Temperamentum.	*Sanguineum Aëreum.*	*Cholericum Igneum.*	*Phlegmaticum Aqueum.*	*Melancholicum Terreum.*
Temperamentum indicant.	*Habitudo corporis externi.*	*Hirſuties. Caro multa & mollis. Agilitas velox incrementum. Sudores frequentes.*	*Durities, Agilitas, gracilitas, cutis nigra, capillitium criſpum & retortum. Caput exile oculi parvi, greſſus celer, lingua aſpera, pauca ſaliva.*	*Caro multa & obeſa, craſſities, pinguedo, ſalvia multa, rara ſitis, recrementa naſi multa, canities præcox, venæ & arteriæ exiles ac anguſtæ, tarda concoctio.*	*Corpus tenue glabrum, cutis ſicca & aſpera, oſſa dura.*
	Facies.	*Roſea, rubra, amœna, pulchra.*	*Subnigra, ſubfuſca, citrina.*	*Alba, fœminea, pinguis, carnoſa.*	*Fuſca, obſcura, nigra plumbea, demiſſa.*
	Vox	*Firma, dulcis, concinna, querula.*	*Velox, præceps.*	*Subtilis, acuta.*	*Humilis, demiſſa, timida.*
	Pulſus	*Fortis, magnus, plenus.*	*Vehemens, durus, frequens.*	*Tardus, rarus, mollis.*	*Tardus, parvus, ſubdurus.*
	Somnus	*Multus & ſuavis.*	*Paucus ſæpè interruptus.*	*Suavis, multus, facilis.*	*Turbulentus.*
	Somnia	*Jucunda de choreis, ſaltu, equitatu, volatu.*	*Turbulenta, belli & furoris plena.*	*Frequentia de aquis & humidis.*	*Triſtia de mortuis.*
A Temperamento indicantur & conjectantur.	*Qualitates primæ.*	*Caliditas, humiditas.*	*Caliditas, ſiccitas.*	*Frigiditas, humiditas.*	*Frigiditas, ſiccitas.*
	Affectus Animi.	*Lætitia, gratia, amor, hilaritas.*	*Animoſitas, ira, impatientia, Audacia.*	*Timiditas, triſtitia mediocris, Amor remiſſus.*	*Appetentia magna Triſtitia, moroſitas, amor cum pertinacia, invidia.*
	Virtutes.	*Manſuetudo, gratitudo, affabilitas, urbanitas, obſequentia.*	*Promptitudo agendi fortitudo, conſtantia, vigilantia.*	*Manſuetudo, tranquillitas mentis, pax in converſatione.*	*Fidelitas, mentis ſtabilitas, prudentia, ſapientia, major tamen in juventute, quàm ſenectute.*
	Vitia.	*Garrulitas, levitas, infidelitas, mendacia, Amoris proclivitas, inconſtantia.*	*Iræ, rixæ, percuſſiones odia, Ambitio, jactantia, importunitas, inurbanitas, invidia.*	*Pigritia, ſomnolentia, Libido, luxuria inurbanitas.*	*Avaritia, Taciturnitas, pertinacia, tenacitas, ſuſpiciones malæ.*
	Ingenium.	*Volatile, inconſtans ineptum pro ſtudiis.*	*Acre, ſolers, velox.*	*Hebes, retuſum.*	*Profundum, conſtans, pertinax, maturum.*
	Sanitas.	*Inconſtans & minimè firma.*	*Optima.*	*Parva.*	*Nulla, peſſima.*
	Vita.	*Longiſſima & maximè diuturna.*	*Longa & diuturna.*	*Brevior.*	*Breviſſima.*

Corp

Corpus	1
Magnum, procerum	tardum, ſegne, ſi humidum & frigidum. Bonum, longæ vitæ, ſi calidum & ſiccum.
valdè longum & craſſum	calidum humidum.
Parvum	Ingenii acuti & prudentis. Forte. Audax.
cum ſiccitate	malum ob præcipitantiam & confuſionem.
cum humiditate	optimè affectum.
citò creſcens	calidum & humidum.
Habens inferiora majora ſuperioribus	ſomniculoſum, argumentum loquacitatis, Hominis obliviosi ac debilis memoriæ.
Habens ſuperiora inferioribus majora	Maribus proprium calidioris naturæ.
Mediocre	optimè conſtitutum.

Caput	2
Magnum cum proportione & macilentum	Optimi ingenii, non tamen ſubtilis. Magni judicii, longæ vitæ.
Magnum, improportionatum & corpulentum	Somniculoſum, obtuſi ingenii, hominis ignavi, indocilis, meticuloſi ſine judicio.
Parvum ſine proportione ad reliquas partes corporis	Cerebri ſicci & calidi. Hominis indocilis, ignavi, præcipitis, iracundi: eſt tamen prudentis, verſuti, callidi, debilis memoriæ, ingenii, imaginativæ; morbis obnoxium.
Parvum cum proportione	Simplicirer malum, melius tamen capite magno ſine proportione.
Sphæricum	confuſi ingenii.
Inclinatum	timidi, pudibundi.
Cavum in ſincipite & occipite	peſſimum.
Habens eminentias	optimum.
Habens compreſſa tempora	debilis rationis.

Efformat Natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum juvat aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit,
Poſt effert Animi motus interprete lingua. **Horat. de Arte poët.**

Capillitium	3
Album	Frigidi humidi.
Nigrum	Calidi.
Rufum	Iracundi, fortis, acuti, audacis, ſubtilis.
Criſpum	citò calveſcentis, tardè caneſcentis.
Planum, rectum & ſimplex	citò caneſcentis, tardè calveſcentis.
Prolixum	Agilis.
Breve	Pigri.
Molle	Timidi, puſillanimis.
Durum	Fortis, animoſi.
Nimis piloſum	Luxurioſi.
Mediocriter durum & molle	Ingenioſi.

Facies cum colore ſtabili	4
Magna & longa	Humidi, ignavi, pigri.
Parva	Callidi, rixoſi, præſumptuoſi.
Macilenta	Ingenioſi, agilis, diligentis.
Craſſa	Pigri, ignavi, timidi.
Alba	Pituitoſi, effœminati, libidinoſi.
Pallida	Pituitoſi, timidi, triſtis.
Subnigra cum rubedine	Turbulenti, ſed ingenioſi.
Rubea cum albedine	Optimi temperamenti ſanguinei, ingenioſi.
Rubea cum aduſtione	Vitiliginoſi & lentiginoſi.
Purpurea	Verecundi.
Flava aut rufa.	Cholerici, iracundi, magnanimi, audacis, aſtuti, mobilis, inconſtantis.
Maculoſa	Aſtuti.
Alba cum rubedine & corpore leni	Indolis bonæ.
Flammea	Maniaci.

Ut Sol in Cœlis, ut Lux in Sole videtur;
Virtus in vultu ſic habitare ſolet.
Non tantùm nitet oris honos, quàm vivida pulchra
Gloria virtutis corde vigente micat.

Frons 5	
Parva, anguſta	Imperiti, ſtolidi, phlegmatici.
Longa aur lata	Bonæ imaginationis ingeoinſi.
Magna	Pigri, torpidi.
Mediocris, magis tamen parva	Acuti ingenii.
Rotunda	Stupidi ignavi.
Carnoſa & magna	Stupidi
Quadrata	Magnanimi, ingenioſi.
Rugoſa	Cogitabundi, Melancholici.
Exporrecta	Liberi ſine euris lætabundi.
Torva & depreſſa ad ſupercilia	Audaces, magnanimi.
Extenſa	Cholerici, iracuodi.
Lævis & ſplendens	Ingenioſi.
Tranquilla, ſerena ac protenſa	Adulaotis.
Prominens	Optimæ imaginationis, apti ad ſtudia mathematica & quaslibet artes.

Tempora, Supercilia, Palpebræ, Papillæ 6	
Tempora tumida & rotunda	Sanguine abundantis, confuſi ingenii, inſenſati.
Medineriter cava	Ingenioſi, optimæ notæ.
Multùm cava	Pertioacis, Iracundi, capitis ſiccl.
Piloſa	Luxurioſi.
cum venis ſanguine turgentibus	valdè iracundi.
Supercilia parva	Puſillanimis.
Demiſſa	Triſtis.
Conjuncta in origine naſi cum pilis denſis	Cholerici, Audacis.
Divulſa juxta naſum & exteoſa ad tempora	Fatui, ſtolidi, parvi ingenii.
Arcuata	Magnanimi.
Recta	Timidi.
Palpebræ tumentes	Somnolenti.
Interiores retractæ	Brevis vitæ.
Sanguineæ & craſſæ	Inverecundi, tardi ingeoii.
Nictantes crebro	Timidi.
Pupillæ parvæ	Acuti viſus, ingenioſi.
Inæquales	Malum ſignum.

Froatis at eſt index ſpeculam ; ſic prarſus in ipſâ
Fraate velut ſpeculo Meatis imago patet.
Illud quieq; ſaa tantum non lumine captus,
Perſpicit ; at ſapiens ſolus atrumque videt.

Oculi 7	
Ingentes	Pigri.
Parvi	Aſtuti, ingenioſi, ſed & timidi & puſillanimis.
Fulgeotes benè proportionati	Optimi.
Illachrymantes	Timidi, melaocholici.
Volubiles	Ingenioſi, audacis, magnanimi, rapacis.
Connniventes crebrò	Timidi.
Gratioſè ac diffusè intuentes	Effœminati, luxurioſi.
Fixi ſtaotes	Cogitabuodi.
Prominentes	Stupidi.
Parùm depreſſi	Magnanimi.
Valdè depreſſi	Manſueti, humilis.
Rubentes	Iracundi, furioſi.
Ignei ſplendentes lucidi	Laſcivi libidinoſi.
Proſilientes	Debilis cerebri, mali viſùs.
Concavi, retracti & parvi	Optimi viſùs.
Sicci ſplendentes	Ingenioſi.
Albi	Frigidæ Complexionis.
Fulvi	Ingenioſi, audacis, magnanimi.
Flavi	Ingenioſi, bilioſi.
Cœrulæi	Animoſi, benè videntis optimi.

Nares & Labia 8	
Nares cum pinnulis craſſis	Pigri.
cum foraminibus patulis	Iracuodi, ſed facilè placabilis.
Oblongæ acutæ	Iracundi, contentioſi.
Naſus rotundus & in extremis obtuſus	Iracuodi, magnanimi.
Longus & ad os proteoſus	Sagacis odoratùs.
Parvus	Obtuſi odoratùs, ſervilis, inconſtantis.
Rubens valdè	Caloris magni in hepate.
Aduncus	Magnanimi, aut impudentis.
Simus	Intemperantis, luxurioſi.
Superiori parte denſus	Stupidi.
Coocavus ſuperius in cartilagioe	Laſcivi.
Labia rubentia	Puritatis ſanguinis
Non rubeotia	Impuritatis.
Exporrecta	Cogitabundi.
Craſſa	Segnis, pigri.
Humilia in ore parvo	Timidi.
Inferius ab ore depeodens	Inertis.
Superius prominens	Iracundi, facilè convitiantis ac maledicentis.

Eſt ſpeculum mentis facies, oculiq; revelant,
Qaelos ſint intus mens animuſque viri. *Martialis,*

Os, Den-

Os, Dentes, Lingua, Mentum	9
Os magnum	Audacis & intemperantis.
Parvum	Timidi, minùs comedentis.
Hians apertum	Stupidi ac ſtolidi.
Dentes rari pauciores quàm 32	Vitæ brevis.
Multi, validi ac ſolidi	Vitæ longæ, hominis robuſti.
Fortes, acuti, longi	Guloſi, fortis, audacis, magnæ iræ.
Plus æquo vacillantes	Ægri capitis.
Lingua ſubtilis, acuminata	Sagacis, ingenioſi.
Groſſa	Rudis ingenii.
Craſſa	Brevis vitæ.
Longa, lata, rubicunda	Bonorum humorum.
Alba	Corruptorum humorum.
Mentum acutum, ſubtile	Audacis, ingenioſi, iracundi.
bipartitum	Boni temperamenti.
Subquadratum	Optimum in viris.
Subrotundum	Optimum in fœminis.

Vox & Barba	10
Vox gravis & int..ma	Fortis, magnanimi.
Acuta & remiſſa	Puſillanimis.
In principio gravis, in fine acuta.	Queruli, calamitoſi.
Acuta, blanda, compta	Cynædi, effœminati.
Blanda & debilis	Manſueti.
Acuta & valida	Edacis.
Barba copioſa	Craſſi humoris, fortis, audacis, ad libidinem proclivis.
Citò proveniens	Valdè calidi & humidi.
Rara	Defectus in frigore nimio, aut calore nimio.
Tardè proveniens	Valdè frigidi, aut nimis calidi.

Vina parant animos faciuntque caloribus aptos,
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes ævo rariſſima noſtro
Simplicitas, artes excutiente Deo. Ovid. de Arte amandi.

Collum, Cervix, Humeri, Claviculæ, Scapulæ	11
Collum carnoſum, craſſum plenum	Animoſi, iracundi.
Tenue, prolixum	Timidi.
Breve	Voracis.
Plenum, rotundum	Manduconis.
Cervix piloſa	Liberalis.
Brevis, anguſta	Obnoxii Apoplexiæ.
Oblonga & craſſa	Magnanimi.
Breviuſcula	Inſidiatoris.
Pertenuis & prolixa	Timidi.
Humeri lati, magni, diſtantes	Fortis.
Laxi	Infirmi, timidi.
Inæquales	Phthiſici.
Benè ſoluti	Robuſti, fortis.
Claviculæ agiles	Acuti ſenſus.
Difficulter mobiles	Inſenſati, obtuſi ingenii.
Scapulæ latæ, magnæ diſtantes	Liberalis.
Strictæ contractæ	Illiberalis.

Dorſum, Metaphrenum, Pectus, Brachia	12
Dorſum magnum, amplum	Robuſtiſſimi.
Parvum	Imbecillis.
Piloſum	Melancholici.
Anguſtum, imbecillum	Mollis, effœminati.
Metaphrenum magnum carnoſum	Robuſti.
Curvum	Malè morati, vafri, aſtuti, fraudulenti.
Eminens	Glorioſi, ſuperbi, jactabundi, elati.
Mediocriter conſtitutum	Benè conſtituti, boni.
Pectus amplum ac piloſum	Valdè calidi.
Gracile	Puſillanimis.
Carnoſum	Rudis, timidi.
Rubeſcens	Difficilis iræ.
Brachia oſſata	Robuſti.
Valdè longa	Calidi, robuſti.
Carnoſa	Mollis.
Piloſa	Laſcivi, libidinoſi.

Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret;
Et mala perrumpet furtim faſtidia victrix. Horat. lib. 1. cap. 10.

Digitized by Google

Manus 13	
Manus carnoſæ	Copioſi humoris.
Duræ	Hebetudinis ſenſuum & intellectus.
Molles	Vivacitatis, ſolertiæ.
Subtiles, longæ	Timiditatis.
Magnæ, articulatæ, nervoſæ	Robuſti, validi, vivacis, benè temperati.
Parvæ, graciles	Timidi, imbecillis.
Craſſæ & breves cum parvis digitis	Pinguis, obtuſi, hebetis.
Piloſæ	Feri, agreſtis, luxurioſi, calidi.
Ardentes	Intemperiem indicant.
Complanatæ ſine lineis penè	Debilis, corporis malè affecti.
Maouum lineæ longiores, productiores, profundiores	Longioris vitæ, boni temperamenti.
Breviores	Brevioris vitæ.
Profundæ, amplæ, rectæ, altæ, benè expreſſæ	Sanitatis, valetudinis, roboris.
Tenues, abruptæ, conciſæ	Imbecillitatis, infirmitatis.
Splendentes rubentes	Ardoris jecoris, abundantiæ ſanguinis, audacis, robuſti.

Coſtæ, Lumbi, Venter, Coxæ, Crura, Pedes 14	
Coſtæ magnæ apparentes	Fortis.
Parvæ	Loquacis.
Lumbi compacti egregiè & firmi	Fortis, oblectantis venatione.
Tremoli	Luxurioſi valdè.
Venter amplus, non tamen tumens aut prominens	Fortis, robuſti.
Obeſus	Fortis & libidinoſi.
Piloſus	Garruli, libidinoſi.
Coxæ oſſeæ	Robuſti, validi.
Carnoſæ	Mollis, timidi.
Graciles	Libidinoſi.
Valdè tenſæ	Celeris in curſu.
Crura gracilia & nervoſa	Libidinoſi.
Parva	Timidi.
Cum ſuris deorſom contractis	Fortis.
Surſum deductis	Prægnantis, timidi
Pedes agiles	Ingenioſi, vivacis.
Exigui	Mollis.
Infra plani	Verſuti.
Magni	Valdè calidi.

Nec ſpecies ſua cuique manet, rerumq́ novatrix:
Ex aliis alias reparat Natura figuras. Ovid. l. 15. Metam.

Corpus externum 15	
Corporis validi ac robuſti ſigna	Vix dori. Oſſa & coſtæ magnæ. Extrema corporis magna, dura & robuſta. Collum breve, carnoſum. Cervix erecta & dura. Capitis poſterior pars alta, magna & elevata. Frons dura, brevis, acuta, cum craſſis capillis. Pedes magni, craſſi magis quàm longi. Vox dura, inæqualis clangens. Complexio cholerica.
Corporis imbecillis ac debilis ſigna	Caput parvum ſine proportione. Dorſum parvum. Caro nimium mollis. Complexio melancholica.

Vita 16	
Longæ vitæ ſigna	Dentes multi ac ſolidi. Temperies ſanguinea. Statura mediocris. Lineæ manuum longæ, profundæ, rubicundæ. Corpus magnum. Humeri incurvi. Pectus latum & amplum. Caro ſolida. Color nitens. Accretio tarda. Aures amplæ. Palpebræ magnæ. Inferior pars umbilici æqualis ſuperiori.
Brevis vitæ ſigna.	Lingua craſſa. Molares ante pubertatem. Dentes rari, debiles & inordinati. Lineæ manuum minùs diſtinctæ. Accretio feſtina & pauca. Inferior pars umbilici major ſuperiore. Temperies melancholica.

Omnia deficiunt, animus tamen omnia vincit;
Ille etiam vires corpus habere facit. Ovidius.

Ingenium	17
Boni ingenii Sigaa	Caro mollis
	Cutis ſubtilis
	Statura mediocris
	Oculi cœrulei aut flavi
	Color candidus
	Capilli plani & mediocriter duri
	Manus longæ
	digiti longi
	Aſpectus mitis
	Supercilia coojuncta
	Riſus modicus
	Frons exporrecta
	Tempora modicè concava
	Caput habens figuram mallæi.
Hebetis & mali iogeoii Sigoa.	Collum, brachia, lumbi, coſtæ valdè carnoſæ
	Caput Sphæricum
	Occiput cavum
	Frons magna, carnoſa
	Oculi pallidi
	Aſpectus hebes
	Articuli puſilli
	Nares obſtructæ
	Aures arrectæ
	Riſus multus
	Manus breves
	Pupillæ latæ
	Caput nimis parvum aut nimis magnum ſine proportione.
	Labia craſſa
	Digiti breves
	Crura carnoſa,

Animus	18
Aoimi fortis Signa	Mentum acutum
	Os magnum
	Vox canora, gravis, lenta & ſemper æqualis,
	Figura erecta
	Oculi cæſii, mediocriter aperti, immobiles
	Rari fletus
	Capillus ſupra frootem erectus
	Caput mediocriter compreſſum
	Frons quadrata eminens
	Extrema corporis roboſta & magna
	Cervix firma, oec adeò carnoſa
	Pectus latum, corpulentum
	Color ſqualidior.
Animi audacis Sigoa	Os exertum
	Vultus horridus
	Aſpera frons
	Supercilia arcuata
	Naſus longior
	Dentes iongi
	Breve collum
	Brachia longiora
	Pectus latum
	Humeri elevati
	Aſpectus torvus.
Animi prudeotis Signa	Caput ad latera compreſſum Longa frons, quadrata, io medio ſubcava, Vox lenis, Pectus larom, Pili tenuiores, Oculi magni, cærulei, fulvi, nigri, Aures majores aliquantulum, Naſus aquilinus.

Non ocalis opus eſt Lyncis, Momique ſpecillis;
Ipſa foras per ſe graditur dum Mentis imago.

Virtutes Animæ	19
Virtutis memorativæ ſivè bonæ Memoriæ Sigoa	Superiora minora inferioribus, pulchra benè formata non pinguia, ſed carne veſtira, Caro tenuis & mollis, Extans Occipitium, Naſus incurvus, aduncus, Deores minimè rari, Aures magnæ, ſed copia cartilaginis.
Malæ memoriæ Sigoa	Superiora majora inferioribus; carnoſa, Caro perſicca, Calvities.
Booi Judicii ſive bonæ virtutis judicativæ Signa.	Occiput, ſinciputque protenſum, mediocre & menſuratum, Longa frons, quadrata, in medio ſubconcava, Pili tenuiores, Naſus aquilious.
Booæ imagioationis.	Froos prominens, looga & lata, intentus obtutus.
Cogitarivæ aut diſcurſivæ intetius.	Frons caperata, vel in medio ſui elevata, Reſpiratio non adeò frequens, Collum incurvum, iotentus obtoctus.

Senſus Externi	20
Optimi viſus Signa	Cilia nigra, denſa, recta, palpebræ magnæ, craſſæ pupillæ parvæ, oculi concavi & iotus retracti.
Hebetioris viſûs	Cilia revulſa, procidentia obliquata, palpebræ tenuiores & breviores, pupillæ magnæ, oculi proſilientes, Somnus multus.
Optimi Audituis	Auriculæ magnæ & benè imbricatæ, piloſæ, ſpiritus valde puri, Auris ſonans velut cornu.
Boni odoratus	Nares temperatæ, Naſus longus ad os protenſus, Nares noo nimis humidæ neque nimis ſiccæ.
Booi Guſtûs	Linguæ pellicola ſpongioſa & poroſa, item mollis rara ac ſalivali humiditate io ſtatu naturali ſemper imbuta. Temperamentum lioguæ calidum & humidum.
Boni Tactûs	Cutis membraoa ac caro mollis, Nervi vegeti, Temperamentum partium moderatè calidum ac magis ſiccum, quàm aliarum partium.

Naturæ ſequitur ſemina quiſque ſua Prop. lib. 3. eleg. 8.

Digitized by Google

Paſſiones	21
Iracundiæ Signa	Figura erecta Color rutilus Vox gravis Nares patulæ Tempora, venoſa, humida Collum craſſum Ambidexteritas Curſus contentus Oculi ſanguinei Dentes longi, inæquales & inordinati Complexio Cholerica.
Timidiratis Signa.	Occipot cavum Color pallidus Oculi imbecilles, crebrò nictantes Pili molles Lumbi imbecilles Collum longum, gracile Pectus depile, carnoſum Vox acuta, tremola Os parvum, rotundum Labia paria Manus longæ ſubtiles Pedes parvi, inarticulati.
Triſtitiæ Signa	Facies rugoſa Oculi demiſſi Supercilia conjuncta. Inceſſus tardus Obtutus fixus & intentus Reſpiratio non adeò frequens.

Paſſiones	22
Amoris ſigoa	Facies alba, macra Capillitium pilnſum Tempora piloſa Frons protenſa, ſerena, oculi gratioſè & diffuſè inruentes, ſplendentes limi, Naſus ſimus Dorſum anguſtum, imbecillum Brachia & manus piloſæ Crura gracilla & nervoſa.
Lætitiæ	Frons Serena, trsnquilla, exporrecta, Facies roſea, amæna Vox garrula, concinna, dulcis Corpus agile Caro mollis.
Invidiæ	Frons rugoſa, caparata Inruirus obliquus, demiſſus Facies triſtis, pallida Cutis ſicca, aſpera Oſſa dura.
Audaciæ	Corpus parvum Capillus rufus & duros, facies flaveſcens aut ruſa frons quadrata: rorva ſupercilia conjuncta, arcuata Oculi volubiles, fulvi aot cærulei Os magnum Mentum acutum, ſubtile Barba copioſa Lincæ manum rubentes.

Heu mihi difficile eſt, imitari gaudia falſa
Difficile eſt triſti, fingere mente jocum
Nec bene mendaci riſus componitur ore
Nec benè ſollicitis ebria verba ſonant, Tibullus.

Virtutes Morales	23
Manſuetudinis Signa	Caro mollis & humida oculi ſæpè clauſi motus tardior vox tardiloqua capilli molles, plani & flavi.
Verecundiæ	Oculi humidi, non valdè aperti, conniventes & mediocres. Genæ rubentes Motus moderati Tarda loquela & ſubmiſſa. Corpus inclinatum Aures rubentes, purpureæ
Temperantiæ	Anathelitus temperatus ſpatium à ventre ad ſummum pectori, ei æqoale quod eſt à ſummo pectore ad clavem colli. Os neque extenſum, neque planum Temporæ depilia Oculi mediocres, flavi aut cærulei Venter ſuccinctus.
Forcitudinis	Capillitium ruſum, durum Corpus parvum Oculi fulgentes, parùm depreſſi Vox gravis & intenſa barba copioſa Humeri lati, magni Dorſum magoum, amplum.

Vitia	24
Signa ſuperbiæ	Supercilia arcuata Os magnum, tumens Palpebræ valdè apertæ Latum pectus Greſſus tardus Collum erectum Humeri vibrati Oculi ſalientes.
Libidiois	Color rubeus, aut ſubpallidus Tempora hirſuta Calvities Oculi pingues Collum groſſum Facies magna Naſus magnus Venter pinguis. Pili palpebrarum decidentes Manus piloſæ.
Loquacitatis	Mentum oblongum. Digiti longi. Lingua acuta. Oculi ſubrubei. Labium ſuperius prominens. Venter piloſus. Naſus in extremitate acutos.
Pertinaciæ	Frons alta Collum firmum, breve, immobile, craſſom. Loquela velox. Riſus immodicus Oculi ſanguinei. Manus breves carnoſæ. Digiti mutili.
Impodentiæ & inverecundiæ	Oculi aperti, ignei, rubei. Acutè intuentes. Frons circularis. Facies rotunda. Ruſa. Thorax gibbolus. Riſus al[illegible] Naſus craſſus.

Tam pudor accendit mentem, nec conſcia fallit
Virtus preſſa loco — — — *Silius Italicus.*

Phyſiognomiæ incertitudo. Atque hæ ſunt tabulæ, quarum ope quilibet facilè Phyſiognomiam naturalem addiſcere & probabiliter ſolùm de hominum quorumlibet vitiis ac virtutibus, Animi paſſionibus, moribus & quibuslibet propenſionibus ex ſignis ac notis externis dijudicare poterit; exactè autem certum quid concludere de facto, vel operatione non valebit: Nam educationis, diſciplinæ, ſtudii, habitationis, ſocietatis, ætatis, ac conſuetudinis vis magna eſt ad inclinationes tollendas. Unde benè ſcripſit *Seneca* de moribus. *Educatio & diſciplina mores facit, & id ſapit unusquisque, quod didicit. Itaque bona conſuetudo excutere debet, quod mala inſtruxit; benè docet loqui, benè docet facere.* Uti exemplo comprobavit *Socrates*. *Exemplum.* Cum enim, ut refert *Cicero 3. Tuſc. quæſt. Zopyrus* quidam, qui ſe profitebatur ex habitu corporis & oris lineamentis poſſe hominis ingenium certè deprehendere, inſpecto *Socrate* pronuntiaſſet illum eſſe hominem bardum ac ſtupidum, tum mulieroſum, ac puerorum amoribus deditum, impurum, vinolentum, & intemperantē: Cum Amici hoc audientes vehementer eſſent indignati, *Socrates* illos cohibuit dicens: *nihil* inquit, *mentitus es; omninò talis eram futurus, niſi me Philoſophiæ gubernandum tradidiſſem.* Undè clarè patet; licet quis ad aliqua naturaliter inclinatus ſit, quod tamen rationis loro, libertatis uſu, aliarumque qualitatum indicatarum adminiculo ſe cohibere ab actu & operatione queat.

Phyſiognomia utilis pictoribus & ſculptoribus. Sed, quod negligendum non eſt; poſſunt præcedentes etiam tabulæ inſigniter inſtruere pictores, ſtatuarios, ſculptores & quosvis Artifices, qui ad vivaciter exprimendas humani corporis imagines operam impendunt. Multùm enim confert ſcenas ad Naturæ Exemplar proponere, Hiſtorias graphicè ita depingere, quaſi ſimul Animi vis & intus abdita virtus oculari inſpectione penetretur. Quocirca benè *Kircherus de luc. & umb. lib 2. part. 2. in Arte Scenographica* inter alias regulas pictorias hanc quoque quartam præſcribit his verbis: *Diſcant* (ait pictoribus) *Phyſiognomiam corporis humani, qualitateſque hominum quos adumbrare cogitant, ſummo ſtudio addiſcant ut corpus forte & validum à molli, tenero & debili; virile à Juvenili, Gigantis à Nani diſtinguere ſciant; vivacitatem à triſtitia, iram à manſuetudine, triſtitiam à luctu, cœteraſque paſſiones virtutibus contrapoſitas, prout illam docebunt hiſtoriarum circumſtantiæ lineamentis, umbris, luceque exprimere ſtudeant. Mortuorum quoque à vivis, dormientium à vigilantibus diſcrimen obſervandum eſt.* Ita ille. Potuiſſem his annectere Metopoſcopiæ ac Chyromantiæ compendioſam tractationem: ſed quia in eis nihil ſoliditatis Phyſicæ, & meram tantùm vanitatem video, conſultò prætereo, & ad alia me confero, ſubnexâ tantùm adhuc tabulâ de ſignis ſalutis & mortis ex qualitatum corporis mutatione, undè de infirmorum ſtatu facilè judicare quis poterit.

Tabula Signorum Salutis & Mortis ex corporis infirmi inſpectione.

Corporis Partes.	Sig.	Signa bonitatis aut Malignitatis ad Salutem vel mortem.
Corpus.	B.	Totum æquè calidum & molle, ſano haud multum diſſimile. Color ab ictero citicè in febribus mutatus.
	M.	In morbis non ſe mutans; in acutis inflatum, bellè comedens, & nihil proficiens. Ægrè mobile.
Facies.	B.	Similis benè valenti.
	M.	Coloratior, incenſa cum ſudore: multum mutata, ut ſi naſus acutus, oculi cavi, adſtricta tempora, Aures frigidæ, contractæ, fibræ earum inverſæ, cutis circa frontem dura, intenta, arida, color viridis aut niger.
Oculi.	B.	Similes benè valentibus, pleni ſplendidi, clari, benignè intuentes, ſine modeſtia lumen ferentes, palpebras rectè aperientes & claudentes ſine lachrymis & excrementis, Album eorum valdè purum & clarum.
	M.	Caliginioſi, illacbrymantes, fixi, diſtorti, in ſomno non benè clauſi, continenter conniventes. Album eorum rubeſcens, lividum nigris venis retortum. Lucis impatientes, cavi, vehemens eorum expreſſio, ſplendoris eliſio. Cilia retorta, nil videntes; Cornei & corrogentes Mortis propinquæ ſignum.
Naſus.	B.	Plenus, carnoſus, rectus.
	M.	Acutus, teloctus, pruriens.
Aures.	M.	Frigidæ, nigræ, lividæ, pellucidæ, contractæ.
Dentes.	M.	Glutiooſi præter conſuetudinem. Sideratio dentis cum delirio, Mortis Signum.
Lingua.	B.	In acutis ſanorum ſimilis.
	M.	Frigida in Febribus, tremula, viridis, nigra, livida, ex virore palleſcens; valdè ſicca, ſpiſſa, ſcabra, aſpera, dura.
Fauces.	M.	Exulceratæ in acutis, dolentes ſioe tomote, puſilli & ſtrangulantes, intortæ, ut vix deglutire quid poſſint.
Hypocondria.	B.	Mollia, æqualia, ſine dolore.
	M.	Inflammata, diſtenta, inæqualia, pulſantia, dolentia.
Extremitates Corporis.	B.	In Febribus non intermittentibus algentes cum interno ardore & ſiti.
		Caput, pedes, manus frigidæ: venter verò eſt contrà &, latera calentia. Digiti & ungues lividi com corporis gravitate ſignum Mortis propinquæ Teſticuli & genitalia retracta. Fœtores ex toto corpore.

CAPUT

CAPUT IX.

Homines corporis formâ & habitudine exoticâ mirabiles in diverſis Geocosmi locis & temporibus comparentes recenſentur.

MAgna planè & admiranda varietas eſt hominum in corporis formâ & habitudine à capitis nempè, oris, aurium, naſi, oculorum, pedum, aliorumque membrorum, ac etiam totius ſtaturæ & corporis diverſitate deſumpta; Unde etiam diverſa ſortiuntur nomina. Sunt enim nonnulli majoribus labris prædìti, & vocantur *Labeones*: alii tumidioribus buccis, & dicuntur *Buccones*: alii fronte prominentiore & appellantur *Frontones*. Quidam vocantur *Bronci*, quia ſunt ore producto & dentibus prominentibus: alii *Mactici*, quia magnas habent malas & os parens. Alii nominantur *Feneſtellæ*, quia ſunt capite calvo: alii *Achyli*, quia carent labris: alii *Anci*, quia brachium habent aduncum, quod exporrigi non poteſt: Alii *Acylogloſſi*, quia linguam habent membranulis quibusdam duriusculis adſtrictam. Alii *Atypi*, qui non habent expeditum linguæ uſum, ut intelligi probè poſſint: Alii *Hoſſimi* vocantur, qui ſine naribus ſunt, quarum tamen loco foramina quædam habent: Ratione viſûs alii ſunt *Myopes*, qui abbreviatum habent illum, nec ad magnam diſtantiam videre queunt. Alii *Presbytæ*, qui ægrè propinqua, bellè verò vident longius remota: Alii *Luſcioſi*, qui in luce parum vìdent. À hirſutie capillorum quidam vocantur *Capellæ*; alii qui crura habent obtorta, ſuntque pedibus incurvis, & in ſe contractis, vocantur *Vari*: alii ab iracundiâ & oris torvitate vocantur *Cottæ*: alii ab aduncitate naſi dicuntur *Epigryphi*: Alii *Gutturoſi* dicuntur ab intumeſcente gutture: alii *ſtrumoſi* à propendentibus è collo ſtrumis: Alii *Halæ* à fœdo oris halitu: Alii *Monogrammi* à tenuitate & macredine corporis: Alii *Nervæ* à fortitudine nervorum: Alii *Obſtipi* à brevitate colli, ejusque in humerum inclinatione: Alii *Petauri* à corporis per circulos ſe immittentis agilitate. Alii *Varicoſi* à venis plus æquo intumeſcentibus. Ratione pedum alii diverſa ſortiuntur nomina, uti *Panſæ* à latitudine pedum: Alii *Plauti* à planitie pedum; Alii *Scauri* ab eminentibus talis: alii *Vaccii* à pedibus extrorſùm obtortis, alii *Valgi* à ſuris in diverſum actis: vocantur alii pluribus aliis nominibus ab aliâ corporis forma, & habitudine: ut *Capitones*, *Naſones*, *Silonæ*, *Simones*, *Flacci*, *Strabones*, *Pæti*, *Contvoli*, *Macrini*, *Lipſades*, *Athletæ*, *Mutii*, *Balbi*, *Bombaliones*, *Thartaliæ*, *Pſelli*, *Longimani*, *Sedigiti*, *Scevolæ*, *Mancini*, *Planci*, *Plotii*, *Varones*, *Hirci*, *Coxones*, *Compernes*, *Calvi*, *Bruti*, *Ruffi*, *Nigri*, *Fusci*, *Beſtiæ*, *Byrrbiæ*, *Belpharones*, *Falcones*, *Cicerones*, & plures hujusmodi alii, de quibus omnibus plenè discurrere nimis foret prolixum. Unde nomina hæc ipſa tantùm retuliſſe ſufficiet. Alii tamen reſtant homines, qui inſuetâ magis, eâque exoticâ corporis figura, aut magnitudine præditi majorem inducunt admirationem, de quibus rariora quædam exempla Curioſo Lectori proferre libet.

§. I.

Gigantum & exoticæ magnitudinis hominum exempla ac teſtimonia ex variis ſcriptoribus.

1. Gigas communiter dicitur de homine Staturæ & molis ſuprà communem aliorum hominum magnitudinem extenſæ. Sicut Nanus de homine infrà communem aliorum hominum magnitudinem ſtaturæ brevis aut parvæ. Hinc Poëtarum quidam canit: Gigantes fuiſſe ex S. Scripturâ conſtat.

Monſtra Gigas, Nanusquè duo contraria formis;
Vir Gigas immanis; Nanus inanis homo.

Verè autem tales homines, qui proceritate & mole corporis alios longè præcellerent, ſemper eſſe datos, non tantùm ex S. Scripturæ teſtimoniis abundè conſtat; Sed etiam temporum quorumlibet Scriptores declarant. De Gigantibus antè diluvium mentio fit *Gen. cap.6. v. 4.* his verbis: *Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis*: poſt diluvium primus Gigas videtur fuiſſe *Nemrod*, ut patet *Gen. cap. 10. v. 8. & 9.* & *Deutron. cap. 2. v. 10.* de Moabitis dicitur: *Emim primi fuerunt habitatores ejus: populus magnus & validus, & tam excelſus, ut de Enacim ſtirpe quaſi gigantes crederentur, & eſſent ſimiles filiorum Enacim. eod. cap.* de terrâ Ammonitarum cùm Scriptura loquitur *v. 20. & 21.* Gigantum meminit. Et rurſùm *eod. libro cap. 3. v. 11. Og Rex Baſan* de ſtirpe Gigantum fuiſſe memoratur, ejusque lectus deſcribitur apud *Amos cap. 2.* Amorrhæus indicatur, cujus altitudo erat tanquam cedri, & robur ut quercus. *Joſue cap. 14. & 15.* memoratur *Arba* gigas maximus Pater *Enaqui*. *Lib. 1. Reg. cap. 17.* deſcribitur *Goliath* Gethæus Palæſtinus, qui ſingulari certamine â *Davide* ictu fundæ proſtratus interiit. *2. Reg. c. 21. Jesbi-benob* gigas & alius ibidem *Saphus* Gigas à *Sobochæo*, Huſathenſi *Davidis* Regis milite apud *Gob* interfectus narratur. Omitto alia Scripturæ loca, cum hæc ſufficiant.

2. Inter veteres Authòres *Plinius Hiſt. nat. lib. 7. cap. 16.* narrat in inſulâ *Cretâ* ſive *Candiâ*, à motu terræ in imum deſciſſâ humo inventum eſſe cadaver 16. cubi- Gigantum cadavera in Creta repertâ.

torum longitudine, quod aliqui *Orionis*, alii *Oti* fuiſſe arbitrati ſunt. *Solinus* Hiſtoriographus *cap. 5.* refert tempore belli Cretenſis poſt inundationem hominis cadaver 33 cubitorum, ſivè, quod idem eſt, 49½ pedum in arenâ repertum eſſe. Hujus ergò faciem juxta proportiones ſuprà declaratas 5 pedum fuiſſe neceſſum eſt.

Oſſa Gigantis in Lydia.

3. In ſuperiori Lydia haud magna videtur Urbs, quæ *Temeni porta* dicitur: ibi ambeſo tempeſtatibus ſepulchro *Adriano* imperante oſſa fuerunt detecta, quæ niſi humanorum oſſium figuram retinuiſſent, propter magnitudinem, nemo ea hominis fuiſſe ut crederet, adduci facilè potuiſſet. *Pauſanias in Att. Hylli Terræ* filii fuiſſe ſcribit.

Dentes gigantum notabilis magnitudinis.

4. Narrante *Apollonio Grammatico Neronis* ætate, cùm ingens terræ motus multas Aſiæ Urbes proſtraviſſet; & in Sicilia quoque multæ Urbes ac loca, comprimis *Rhegio* vicina corruiſſent, terra diſrupta Ingentia cadavera in conſpectum produxit: dens verò uni exemptus pedis menſuram non modò attigit, ſed & ſuperavit. Undè vaſtam totius corporis molem facilè conjicere licet. *S. Auguſtinus* quoque *lib. 15. de civit. cap. 8.* aſſerit, ſe vidiſſe in littore *Uticenſi* molarem hominis dentem tantæ magnitudinis, ut centem dentes noſtræ ætatis hominum facere potuiſſet.

Pori & Gangis magnitudo.

5. *Porum* Indiæ Regem ab *Alexandro* devictum quatuor cubitos palmo excedentem ob egregii corporis eminentiam & molem, elephanto, quo vehebatur, quantumvis fuerit grandis equitis portione reſpondiſſe narrat *Plutarchus in Alexandro*. Et *Ganges* Rex Æthiopum ab *Alexandro* occiſus ſtatura decem cubitorum fuiſſe perhibetur *Suida* teſte.

Antæi cadaver.

6. In Dalmatiæ quadam ſpeluncâ, quæ *Dianæ* dicitur, ut *Phlegon* tradit *de mirabil. & longævis*, videre licuit multa corpora, quorum coſtæ 16 ulnas excedebant.

7. De *Antæo* illud quoque mirabile apud *Strabonem lib. 7. & Plutarchum in vitâ Sertorii* legitur. Etenim dum *Sertorii* juſſu ejus ſepulchrum perfoſſum & demolitum fuit, repertum eſt in eo cadaver 60 cubitorum. Obſtupuit Imperator, & inſtaurato monumento nomen ejus famámque adjunxit.

8. In *Bosphoro* Cimmerio ſcribit *Theopompus Sinopenſis lib. de Terræmotibus*, ſubitá terræ concuſſione quendam colliculum diſſiluiſſe, ejectaque fuiſſe ingentia oſſa, ita ut compage eorum in morem humani corporis compoſita, longa ea fuerit 24 cubitos, quæ deinde in Mœotidem paludem ab accolis injecta fuerunt.

Ajacis corpus.

9. *Ajacis* corpus tantæ molis à *Pauſania* & *Nicephoro lib. 12. cap. 37.* refertur, ut unum os pedis ejus pro lanceâ eſſet uſui, & ipſe pedis ejus talo pro diſco uteretur.

10. Tradit *Joannes Bocacius in Genealog.* ſuâ ætato ruſticos quoſdam in Sicilia propè *Drepanum* fodientes incidiſſe in gigantis cujuſdam cadaver, quod lævâ contum teneret navis cujuſdam malo majorem; quo in cineres, ut fieri ſolet, ſtatim ſoluto, plumbum, quod conto inerat, plusquàm mille & quingentas libras exceſſit, dentes libras novem, cranii verò pars multa frumenti modia excepit, undè ſupputatione factâ credit totum ad ducentos cubitos extenſum, & *Poliphemi* fuiſſe.

Maximini proceritas.

11. *Maximinus* Imperator adeò procerus fuit, ut calceamentum ejus quidam in loco, qui eſt inter *Aquilonem & Ariciam* memoriæ cauſâ poſuerint, quod conſtat pede majus fuiſſe hominis veſtigio. Unde etiam vulgò de longis & ineptis hominibus dici cœpit: *Caliga Maximini.* Idem Uxoris dextrocherio (id eſt ornamento brachiorum) pro annulo utebatur.

Hartheni magnitudo.

12. In Regno Helſingorum ut tradit *Saxo Grammaticus lib. 7.* Gigas fuit *Harthenus* nomine, novem cubitos longus, habuitque duodecim Athletas contubernales quorum inſignis proceritas dimidio inferior videbatur.

Corpus Gigantis Romæ repertum.

13. *Henrico III.* imperante Anno ſalutis 1028 corpus Giganteæ molis incorruptum in ſepulchro *Romæ* inventum eſt; quod erectum Urbis mœnia ſuperavit: in cujus pectore ut inquit *Nauclerus*, vulnus fuit quatuor pedum & dimidii: ad caput verò facula ardens, epitaphiumque prætereà ejusmodi inſcriptum.

Filius Evandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit, more ſuo jacet hic.

Oſſa Gigantis in Gallia Narbonenſi reperta.

14. Sub *Carolo VII* Gallorum Rege in montana Narbonenſis Galliæ parte juxtà *Valentiam* Urbem Rhodanus ſepulchrum detexit, in quo inventa ſunt hominis oſſa, ex quibus dimenſionem triginta pedum ejuſdem ſtaturæ colligere licuit. *Fulgoſus lib. 1. cap. 6.*

Oſſa Gigantum in Peruvia.

15. In Peruviana Americæ regione *Trugillio* non procul Gigantum oſſa immaniſſima reperta teſtatur *Joannes Metellus*: inter hæc dentes trium digitorum craſſitudine, latitudine quatuor fuiſſe memorat. *Joſephus à Coſta lib. hiſtor. Ind. cap. 19.* tradit in *Peruviâ* reperiri Gigantum oſſa, quos ter majores nobis fuiſſe manifeſtum eſt.

16. In Aſſyriorum agro *Orontis* fluvii præruptam rimam Ariadnis viri Æthiopis ſivè Indi (ut quidam dixerunt) cadaver 30 cubitorum magnitudine in lucem edidiſſe; & in ſpeluncâ *Segei* montis deprehenſum Gigantis cadaver duorum & viginti cubitorum: in *Lemno* etiam Gigantis cadaver cum calvariâ plusquam duarum amphorarum cretenſium capace à *Menecrate* Stirenſi repertum *Philoſtratus in Heroicis* commemorat.

Ænotherus Gigas.

17. Memorat *Aventinus lib. 4. Annal. Bojorum Carolum Magnum* Imper. habuiſſe Gigantem, *Ænotherum* nomine in exercitu ſuo ortum ex *Durgia* pago Sueviæ, qui Venetos Avareſque hoſtes in modum fœni demetebat, & in modum avicularum haſtâ velut cuſpide fixos humeris ſuſpendebat.

18. Anno 1171 oſſa cujuſdam gigantis in Anglia alluvione detecta fuiſſe, cujus longitudo fuerit 50 pedum, refert *Sigebertus*.

19. Ad *Juliam Cæſaream* in Africâ effoſſam aliquandò fuiſſe calvam ambitu 12 Spithamarum Authore *Marchio* recenſet *Fortunius Licetus.*

Juvenis miræ proceritatis.

20. Poſt victoriam, quæ ſub *Ludovico* Rege ad *Laudam Pompejam* obtenta fuit, *Mediolani* in noſocomio Juvenis tantæ proceritatis viſus eſt, ut ſtare non potuerit eodem Liceto memorante: neque enim poterant à naturâ ſatis cibi & alimenti ad craſitudinem roborisque ſuppeditari. Unde continuò jacens explevit lectos duos ſimul junctos.

21. *B. Odoricus* Uticenſis in Secunda itineris ſui ad Indos deſcriptione teſtatur ſe vidiſſe in Curia *Magni Cham* Gigantem altitudinis 20 pedum. *Melchior Nugner in lit. Ind.* ſcribit, in regia urbe *Pequm* Chinenſis regni portarum Cuſtodes eſſe giganteæ ſtaturæ quindecim pedum.

22. *Olaus M.* Epiſcopus Upſalenſis *in hiſt. Septentr.* celebrat maximè *Rollonem* & *Starchaterum* procerrimæ ſtaturæ, viriumque robuſtiſſimarum gigantes.

23. E regione *Valentiæ* Allobrogum in torrente, qui rigat pagum *D. Perutii* regnante in Galliâ *Ludovico XI* Gigantis cadaver effoſſum eſſe ſtupendæ, & inuſitatæ magnitudinis, quæ ſcilicet, ut ex variis ejus picturis atque oſſibus deprehendi potuit ad 18. pedes accederet, tradit *Cælius Rhodigin.*

Luſitanus Gigas fortiſſimus.

24. Narrante *Fortunio Liceto in lib. de ſpont. rer. ortu Venetiis* aliquando viſus eſt Luſitanus Gigas vaſtiſſimus adeoq; robuſtus, ut alligatis utrique brachio funibus, quos in oppoſitum 12 bajuli, utrinque ſcilicet ſex omni ſuo conatu traherent: diducta verò brachia ſenſim ad pectus invitis & contranitentibus illis trahebat ſtans immotus, quæ manibus geſtabat, poma imperturbatus per notabile temporis ſpatium comedebat ſudantes bajulos & manus ab ore fruſtra divellere tentantes irridens.

Gigas mire vorax.

25. Anno Chr. 1511 teſte *Surio* vir giganteæ magnitudinis ex Poloniâ oriundus *Maximiliano* Cæſari oblatus fuit, qui & pro magnitudine corporis cibo eidem proportionato utebatur, ac ſingulis prandiis vitulum & ovem abſumebat. Similis etiam *Ferdinando II.* Cæſari in Comitiis Ratisbonenſibus Anno 1623. exhibitus fuit.

26. Anno 1516 in agro, cui *Gibilo* nomen eſt, propè *Mazarenum* oppidum cadaver hominis ſtaturæ cubitorum circiter viginti ligonibus erutum eſt: caput fuit instar dolii, dumque rudiùs attrectatum fuit, illico in pulveres abüt, molaribus ſolùm integris relictis, quorum quilibet Unciarum 5. podus appendit.

Gigas 18 cubitorum.

27. Anno 1547 in agri Panormitani quadam ſpecu à *Paulo Leontio* nitrum ibidem effodiente repertum eſt cadaver hominis 18 cubitorum, quod incautius attrectatum in cineres concidit molaribus ſolùm dentibus integris relictis, quorum ſinguli quatuor unciarum pondus confecerunt. Similia alia hujusmodi cadavera *Syracuſis*, *Calafrati*, *Petraliæ*, aliisque Siciliæ locis reperta teſtatur *Fazellus Decad. 1. lib. 1. c. 4.*

Sceleton Lucernenſe.

28. Anno 1577 ut tradit *Cyſatus*, in Comitatu *Williſaw* Lucernenſis Juriſdictionis ſub annoſa quercu repertum fuit Sceletum Gigantis vaſtæ magnitudinis, quod in Prætorio Lucernenſi apud Helvetios hodiedum aſſervari dicitur.

29. In Cretæ inſulæ loco ſubterraneo, ubi *Dedali* Labyrinthus conſtructus fuiſſe creditur, ab oculato teſte *Joanne Sommer* ad annum 1590 viſæ ſunt inter alia mira etiam ingentes calvariæ & oſſa longiſſima, quæ gigantum illic locorum aliquando habitantium fuiſſe memorantur.

30. *Antonius Pigafetta* apud *Majolum colloq. 2. & Jonſtonum in Thaumatol. claſſ. 10. cap. 4. art. 1.* teſtatur viſum à ſe Gigantem apud *Cunibales*, qui ſuprà noſtrates homines à cingulo emineret. *Idem* ſcribit ad Fretum Magellanicum ſe vidiſſe giganteos populos quorum cervix ad brachii dimidium longitudine protendebatur. *Argenſola* etiam apud *Nierenberg. lib. 5. Hiſt. Nat. cap. 1.* teſtatur *Petrum Sarmientum*, cùm Magellanicos exploraret ſinus occurriſſe gigantibus cepiſſe unum & cæteros fugaſſe.

Gigantes quinque ulnarum cum vultu canino.

31. In expeditione, quam *Joannes Alvarez Maldonatus à Cuzeo* inſtituit, ut novas exploraret terras: tradit *Petrus Simon* inventos fuiſſe gigantes quinque ulnarum penè canino vultu, roſtro, & dentibus acuminatis ac productis: occiſum unum utroque ſexu monſtroſum, tectum fulvo, raro, nec prolixo pilo.

32. Eodem referente *Simone*, cùm villa quædam PP. Societatis Jeſu ædificaretur, quatuor à *Mexico* leucis in cœmiterio reperta fuêre oſſa gigantum & dens molaris humanæ manui contractæ, ſeu pugno æqualis.

Fœmina magnitudinis inſolitæ.

33. Ex Bertio in deſcript. Zelandiæ refert *Jonſtonus in Thaumatol à Guilielmo Bono Hollandiæ* Comite ad nuptiarum ſolemnia *Caroli pulchri* Franciæ Regis adductum fuiſſe inuſitatam corporis mole fœminam, natione Zelandam, præ qua proceri etiam viri puſiones videbantur: Talis etiam è Saxonia adducta fœmina paucis ab hinc annis raritatis & miraculi cauſâ per noſtram Franconiam ducta fuit, & ob inſolitam magnitudinem multùm à ſuis ſpectatoribus collegit pecuniæ.

Marduchi Gigantis oſſa.

34. In ſpeluncis *Calabriæ* juxtà urbem *Conſentinam* oſſa gigantis cujusdam reperta fuiſſe teſtatur *P. Lucas Mandellus Ord. S. Aug. in ep. ad P. Kircherum* eam ob cauſam data: quam etiam refert in *Mund. Subterr. lib. 8. ſect. 2. cap. 4. §. 1.* Credit verò memoratus *Mandellus* oſſa illa *Marduchi* Salernitani cujusdam Gigantis fuiſſe, qui in ſingulari certamine, cùm Urbs Salernitana ab exercitu *Henrici VI.* Cæſaris obſideretur à *Joanne Cala* ibidem devictus, occiſus, ac deindè loco memorato ſepultus fuit.

35. In *Orontis* fluvii alveo cadaver undecim cubitorum longitudinis repertum fuiſſe aſſerit Dalechampius in Plinianis annotationibus.

Gigantes in Peruvia.

36. In *Peruviâ* Solemnes fiunt grates ab incolis.

ab incolis per ſingulos annos die quadam in hunc finem feſtivâ conſtituta pro interemptis Gigantibus, quos Colonias illic locorum habuiſſe firmiter credunt, quorum etiam ſtatuæ variis in locis erectæ ſpectantur. Teſtatur & *Cornelius Weitſliet*, quod *Joan. Holvius* Præſes urbis *Puerto Viejo* diverſa monumenta, quæ Gigantum fuiſſe dicebant, ſtudio aperiri fecerit, in illis verò non niſi ingentia repererit oſſa, quæ niſi humanæ calvariæ præſentes fuiſſent, cetorum magis quàm hominum oſſa fuiſſe credidiſſet. *Happel. Mundi Mirab. part. 2. lib 4. cap. 5.*

Joannes VIII Herculanus.

37. In illuſtri apud Batavos familiâ *Herculanâ Joann.* eo nomine *octavus*, Gigantis cognomen tulit ob vaſtam corporis ſtaturam, robur incredibile & animum infractum cunctis formidabilis, quem Annalium monumenta perhibent caballum ingentem ſolo attollere, adverſo parieti appreſſum immobilem ſiſtere potuiſſe, unum *Junio Valenti & Miloni Crotoniatæ* parem. *Had. Junius in Hiſt. Batavicâ.*

Oſſa Gigantis in Auſtria reperta.

38. Anno 1645 cùm circa feſtum *S. Martini* Ep. ad Auſtriæ Urbem *Crembs*, in monte quodam Sueci foſſam pro tutelâ eruerent: ingentis Gigantis cadaver repererunt, ex quo varia oſſa diſtracta, atque miraculi & raritatis cauſâ tùm in Sueciam, tum in Poloniam in antiquariis reponenda tranſmiſſa fuerunt. Dens ex eodem ablatus quinque librarum pondus appendiſſe dicitur, qui hodiedum in Collegio Soc. Jeſu ibidem aſſervatur. Caput hujus Gigantis inſtar rotundæ tabulæ fuiſſe, & brachia virilis corporis craſſitiem habuiſſe dicuntur. Fuêre & alia adhuc duo corpora priore tamen paulò minora ibidem reperta. *Theatrum Europæum part. 5.*

Oſſa cujusdam Little John dicti.

38. *H. Boëthius in deſcript. Reg. Scot.* refert, quod ſerventur in templo Pette regionis Moraviæ oſſa cujusdam per ironiam *Little John* id eſt minoris Joannis dicti, quem figura, quantitasque oſſium 14 pedum longitudine fuiſſe demonſtrant pari cum ea craſſitudine: *vidimus enim ipſi*, inquit, *abhinc ſex annis os coxendicis ipſius non minus longitudine totius cruris humani craſſitudine ſuræ, cujus in concavitate brachium inſerimus. Quæ prodigioſa moles fuit, & ſuprà noſtrorum temporum obſervationem.*

39. Hodiedum adhuc in nobiliſſima civitate Veneta templum viſitur; quod antehac ad patres Cruciferos ſpectabat, in quo os de glorioſiſſimo *S. Chriſtophori* latere conſervari dicitur tam monſtruoſæ proceritatis, ut penè omnem fidem exuperent, quæcunque de hoc memorant. Etiam in Franconia noſtra pagus eſt in arvis Oxovienſibus vulgò *Rettersheim* dictus, in cujus templo ſuſpenſa ſpectatur coſta admirandæ longitudinis, quæ Gigantis fuiſſe. Perhibetur.

§. II.

Nanorum ſive Pumilorum & Pygmæorum Exempla mirabilia.

1. Gigantibus ſtaturæ magnitudine monſtroſis opponuntur Nani ſivè Pumili & Pygmæi ſtaturæ parvitate mirabiles, quorum aliqui ſunt mediocres, alii minores, alii minimi. Spithamæi quoq; dicuntur ab aliquibus, quod aliquas tantùm ſpithamas adæquent. Troglodytas etiam vocari, quod in quibusdam locis ſub terræ cavernis habitent, teſtatur *Ariſtoteles lib. 8. Hiſt. anim. cap. 12.* integras illarum regiones dari docet *Photius ex Cteſia Gnidio lib. Indicorum, & ex Nonnoſi hiſtoriâ Legationum ad Æthiopes & Homeritas atque Saracenos. Plinius* etiam variis locis Pygmæorum facit mentionem, ut *lib. 4. Nat. Hiſt. cap. 11. de* Thraciâ agens, inter alia ejus oppida *Geranium* nominat, ubi Pygmæorum gentem fuiſſe prodit *lib. 5. cap. 29.* in Cariæ oppidis Pygmæos habitâſſe tradit. Indiæ montana pygmæos incoluiſſe ſcribit *lib. 6. cap. 19.* Iterum *eodem lib. cap. 30.* Pygmæorum gentem ante paludes, ex quibus Nilus oritur, quosdam credidiſſe narrat: tandem & *lib. 7. cap. 2.* de Aſiæ populis ad extremos Indiæ fines ab Oriente circà Gangis fontem habitantibus hæc tradit. *Supra hos extremâ in parte* Mon*tium Spithamæi pygmæi narrantur ternas* Spi*thamas longitudine, hoc eſt, ternos dodrantes non excedentes ſalubri Cœlo ſemperque vernante montibus ab Aquilone oppoſitis, quos à Gruibus infeſtari Homerus quoque prodidit. Fama eſt inſidentes arietum, caprarumque dorſis, armatos ſagittis veris tempore univerſo agmine ad mare deſcendere, & ova pulloſque earum alitum conſumere, ternis expeditionem eam menſibus confici, aliter futuris gregibus non reſiſti.* Hæc *Plinius.* Pygmæos etiam in extremâ parte montium Indiæ ſivè Ægypti habitare agricolationi deditos refert *Scholiaſtes in tertium Iliados*: horum quoque mulieres quinto anno parere & ſeneſcere octavo tradit. *P. Mela* in Arabia interiore ſcribit fuiſſe pygmæos minutum genus, & quod pro ſatis frugibus contra grues dimicando defecit. *Ælianus lib. 15. de animalibus cap. 29. Pygmæorum*, ait, *gentis proprium & peculiare regnum eſſe audio, & cùm maſculum genus Regium aliquando defeciſſet, mulierem Geranam nomine ipſis imperitâſſe* Vide etiam *Philoſtratum lib. 3. vitæ Apollonii: Solinum in Polyhiſt. cap. 15. Aulum Gellium lib. 9. cap. 4. noct. Attic.* & plures alios.

Pygmæorum integræ regiones juxta veteres hiſtoricos.

2. Ex Recentioribus Authoribus Pygmæorum Regiones aſſerunt *Paulus Jovius in Moſcoviâ* ajens ultrà *Lapones* in regione inter Corum & Aquilonem perpetuâ oppreſſâ caligine pygmæos reperiri. Meminit *Olaus M.* pygmæorum *lib 2. hiſt. Septentr. cap. 11.* cùm de incolis *Grönlandiæ* agit. *Antonius Pigafetta apud* Majolum *colloq. 2.* teſtatur pygmæos reperiri inter Moluccas in inſulis *Arucheto & Caphi*. Idem teſtatur *Argenſola apud Nierenberg. lib. 5. Hiſt nat. c. 16.*

Juxta Recentiores.

& *Odericus lib.1. de rebus Indicis.* Ultra *Andes Pygmæos à Joanne Alvarez Maldonato* deprehenſos, qui ætatis anno quinto gignerent, aſſerit *Petrus Simon apud Nierenberg.* Memorabilis eſt inter *Æbudas* ſeu occidentales una, quæ *inſula pygmæorum* dicitur. In hac inſula, ut *Buchananus Rerum Scotic. lib. 1.* refert, fanum eſt, in quo credunt vicini populi olim pygmæos fuiſſe humatos. Multi exterorum terra altius effoſſa repererunt, & adhuc deprehendunt capita parva & rotunda, aliarumque Corporis humani partium oſſicula nihil famæ vetuſtæ derogantia. Similia referunt plures alii Authores recentiores, comprimis Ij, qui varia conſcripſêre itineraria, ut ità de fide iſtorum pumilorum in certis locis habitantium dubitari minimè poſſe videatur.

Pygmæi in variis diſperſi locis.

3. Pygmæi non unà in regione, ſed in diverſis ſparſi ab Authoribus varii memorantur. Sub *Auguſto Imp.* teſtatur *Plinius lib. 7. Hiſt. nat. cap. 6.* minimum hominem duos pedes & palmum longum, qui *Conopas* nominabatur, in deliciis *Juliæ* neptis ejus fuiſſe, & *Mulierem Andromedam Libertum Juliæ Auguſtæ.* Refert & *ibidem* ex *Varrone Manium Maximum & M. Tullium* equites Romanos binûm cubitorum fuiſſe.

4. Fuerunt ſemipede majores ſub *Auguſto*, ut *Idem Plinius* memorat, *Puſio & Secundilia*, quorum corpora miraculi gratiâ aſſervata ſunt in conditorio Salluſtianorum hortorum.

5. *M. Antonius Siſyphum* pumilionem habuiſſe fertur infra bipedalem ſtaturam, ingenio tamen vivacem. *Auguſtus* etiam, narrante *Raviſio*, exhibuit ſpectaculis Lucium Adoleſcentulum honeſtè natum bipedali minorem.

6. De *Colono* Martialis *epigr. 11.* ſic canit:

Hæredes nolite brevem ſepelire Colonum;
Nam terra eſt illi quantulacumque gravis.

Aſinius Gallus.

7. *Aſinius Gallus Druſi* frater Uterinus, ut de illo recenſet *Dion*, & ſi *Claudio* Auguſto inſidiatus eſſet; non tamen extremo ſupplicio, ſed exilio tantùm mulctatus eſt: ideò quia nec ad ſuum facinus exercitum paraverat, neque pecuniam contraxerat: Item quod ſtatura minimâ, ac ſummâ deformitate, velut monſtroſus deſpiceretur, ridiculuſquè magis, quàm metuendus eſſe videretur.

Pipinus puſillus.

8. Refert *Michael Ritius lib. 5.* de Francorum Regibus, *Pipinum, qui Childerico* Rege fugato ex Auſtraſia migrans prætorii præfectus creatus eſt, tam brevem corpore fuiſſe, ut puſilli cognomen illi ſit inditum.

Pygmæus perdicis magnitudine.

9. In *Ægypto* natus eſt homo infra incredibilem ſtaturæ brevitatem conſiſtens ſub *Theodoſio*: ac talem quoque noſtrâ ætate vidi ipſe, inquit *Nicephorus lib. 12. cap. 37.* pro monſtro habitum, quem brevis admodum ſtaturæ mulier in lucem edidit. *Ægyptius tam brevis fuit, ut perdici ſimilis eſſet. Neque ingratum ſpectaculum erat, ſi cum illo globus hominum converſaretur, & ad contentionem excitatus colluderet: porrò quod mirabile dictu eſt, prudentia ei inerat, qualis homini formoſo competit; quippè cui corporis exilitas eâ de re nihil ademiſſet. Vox à Muſis non abhorrebat: Sermo mentis generoſitatem ſpectandam exhibebat. Non vixit ad annos viginti quinque.* Hæc *Nicephorus.*

Miles procerus à pumilione occiſus.

10. Expugnato per *Solimannum* Turcarum *Imperatorem Peſto*, ut narrat *Surius in Comment. Rerum in orbe geſt.* Anno 1541. adducti ad eum Chriſtiani captivi circiter octingenti, qui paucis demptis omnes ejuſdem juſſu interempti ſunt. *Erat in ijs*, inquit, *Surius, proceræ ſtaturæ Noricus miles, hunc in Germanorum contemptum juſſit pumilioni vix militis ejus genua capite attingenti necandum tradi. Erat hoc fœdiſſimum Spectaculum, virum fortiſſimum imbecilla nani manu per riſum & jocum crebris ictibus humi proſterni, & ægrè tandem præ virium imbecillitate jugulari. Hujuſmodi ſpectaculo Turcarum Principes ſeſe ſuaviter oblectabant.* Subjungit *Stengelius* ad hiſtoriam relatam: *Et hic quidem Solimannus id ſibi jucundum eſſe oſtendebat, ut magnum parvi faceret, parvum magni æſtimaret. Mund. Theorit. part. 2. c. 50.*

Pumilio in caveâ circumportatus.

11. Pumilionem virum perfectâ ætate cubiti longitudine in pſittaci caveâ per Italiæ loca miraculi cauſâ ſuo tempore circumferri ſolitum, ſcribit *Card. lib. 11. de ſubtilit.*

Jucundum menſale ſpectaculum.

12. Ridiculum eſt, quod narrat *Platerus lib. 3. obſerv.* his verbis. *In nuptiis Ducis Bavariæ nanus erat, qui integrè armatus cum brevi haſta, gladio accinctus in artocreas occultatus, ut non conſpiceretur, & in menſam appoſitus, fracto artocreate erumpens & ſtricto gladio gladiatorum in morem ſaliens omnibus riſum, & admirationem incuſſit.*

13. *Aldrovandus in Monſtrorum hiſtoria* teſtatur, *ſe Bononiæ* vidiſſe nanum Ducis *Caroli de Crequy* Franciæ Mareſchalli, & duos huic non abſimilis ſtaturæ ſimillimos, elegantique membrorum conſtitutione formatos domi aluiſſe Equitem *Ferdinandum Coſpium. Lugduni* quoque duos Nanos cubitalis menſuræ vidiſſe ſe ſcribit *Joan. Caſſinon lib. de Gigant.* quorum alter barbam habens promiſſam, eleganti ſat erat formâ.

14. Fœminæ ulnæ longitudine viſæ in *Hollandia* meminit *Jonſtonus in Thaumatographo.*

Pygmæi Ulzenſes.

15. In *Ulzen*, viciníſque plagis Luneburgicis, ut tradunt *Relat. Vernal. Francofurt.* Anno 1675 non pauci, incertum quibus è cavernis occurrebant Pygmæi magnitudinis octo annorum pueri: barbas gerebant oblongas. Dum leviſſimè digito baculovè tangebantur, altius vagiebant, lingua muta erat, certis tamen ex ſignis illa, quæ à loquentibus hominibus audiebant, videbantur capere: ruſticorum inviſebant caſulas, & digitis aliiſque ſignis ſe monſtrabant eſurire. Plura Exempla non affero, cùm paſſim nunc in aulis Principum Pumili & Nani occurrant, qui ob raritatem dùm admirationem multis pariunt, ut rariora Naturæ ludentis monſtra æſtimantur, & diliguntur.

§. III.

Homines à partibus & membris humâni corporis mirabiliter alteratis famoſi & memorabiles.

Homines Cynocephali.

1. Homines Cynocephalos, ſivè canina habentes capita varii memorant Authores tam

Veteres,

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Digitized by Google

Cynoce phalus.
Fig. 1.
Homo ma gnis auribus.
Fig. 2.
Astomus
Fig. 3.
Arimaspus sive monoculus.
Fig: 4.
Fig: 5.
Bleinmius
Homo cum aversis plantis.
Fig: 6.
Homo Sylvestris et pilosus.
Fig: 8.
Ouranus Outanus.
Fig: 9.
Fig 7.

Veteres, quàm Recentiores. Inter Veteres eſt *Photius ex Cteſia Gnidio, Plinius lib. 7. c. 2.* & *Ælianus lib. 4. Hiſt. Anim. cap. 46.* docentes, eos degere in montibus Indicis ad Indum fluvium, veſtiri ferarum pellibus, ſermone nullo uti, ſed tantum more canum latratum edere, colore eſſe nigro, inſignesque juſtitiæ cultores eſſe, cœterorum Indorum more: intelligere quoq; ea, quæ ab Indis dicuntur, licet ipſi loqui minimè poſſint, vocariq; ab Indis *Caliſtrios*, ſive *Cynocephalos* aut *Canicipites*; carnibus veſci crudis, totiusque gentis capita numerari ad centum viginti millia. *Joan. Plancarpius apud Vincent. Belluacenſem lib. 31. Spec. Hiſt. cap. 11.* teſtatur apud Tartaros terram quandam eſſe, in quâ fœminæ quæcunque natæ haberent quidem formam humanam, masculi verò ſpeciem caninam. *Solinus in Polyhiſt. cap. 43.* inter populos Æthiopiæ etiam numerat *Cynamolgos*, quos ait habere caninos rictus & prominula ora. *D. Auguſt.* etiam *l. 16. de Civ. Dei c. 8.* mentionem facit Cynocephalorum: uti & *Iſidor. l. 11. Etym. c. 3. Ælianus l. 10 de Animal. c. 25.* *Cynoproſopos* vocat, qui caninam habent faciem & ultra *Oaſin* Ægypti ſolitudinem maximam ad ſeptem dierum iter extendi ſcribit, quam deindè regio excipit, quæ à Cynoproſis incoli dicitur in via Æthiopiam verſus: quorum corpus hirſutum eſſe dicit adinſtar canum, manus validiſſimis & acutiſſimis unguibus armari, barbam infrà, ſupraq; os gerere: ſermonis verò uſu carere & acuto ſolùm quodam ſtridore ſonare. Vide etiam *Majolum in diebus canicul. colloq. 2. Torreblancam lib. 2. disquis. magic. cap. 33. Stengelium de monſtr. cap. 5. §. 5. & plures alios.*

Fig. 1.

2. In *Peruaco* provincia *Caraqui* homines occipite & ſyncipite carere ſcribit *Hiſpalenſis ſylv. p. 5. cap. 35.* ſtatim enim edito partu tabulis complanari caput adjicit. In Gujana Epumerocacos quosdam in navigationibus ſuis ponit *Rhalegus.* Circades populi ultrà *Taprobanam* oblonga ſunt facie, capite equino, ſi *Arriano* apud *Ramus. tom. 1.* credimus.

Homines magnis auribus.
Fig. 2.

3. Circà inſulas Scythicas in *Ponto* gens eſſe perhibetur teſte *Plinio*, quæ tàm grandes habet aures, ut tota ipſorum corpora iis contegi queant. *l. 4. Hiſt. nat. c. 13. & l. 7. c. 2.* Similia recenſet *Pomponius Mela l. 3. cap. de Hiſpaniâ*, & Septentrionis inſulis, in quibus homines reperiri ſcribit, quibus magnæ aures & ad ambiendum corpus omne patulæ ſunt. *Maximilianus Tranſylvanus in ep. de Moluccis* ait, ibidem homines conſpectos auriculis adeò longis atq; pendulis, ut humeros attingerent: Aliam quoq; illic inſulam haud longè remotam eſſe ſcribit, ubi homines non ſolùm pendulis, ſed adeò latis ampliſq; ſint auriculis, ut ex uſu altera earum univerſum caput iis contegi poſſit. *Antonius Daza* & *Petrus Simon apud Nierenberg. lib. 8. Hiſt. nat. cap. 1.* recenſet, homines verſùs *Californiam* inveniri, *Tutanuchas* dictos, quibus adeò prolixæ ſint aures, ut usque ad terram dependeant. *Antonius Pigafetta* apud *Ramuſium tom. 1.* aſſerit, in quibusdam inſulis non admodùm remotis ab inſulis Latronum homines reperiri, qui auriculas habent adeò longas, ut iis brachia tegant. Item inter Moluccas inſulam quandam *Aruchetum* nominari, ubi viri & mulieres quidem cubitales cum adeò longis & expanſis ſint auribus, ut in alterâ extenſâ jacent, alterâ ſe obtegant.

Homines ſine auribus.

4. *Plinius lib. 6. c. 30.* de Æthiopiæ populis hæc refert: *Ferunt certè ab Orientis parte infimâ gentes eſſe ſine auribus, æquali totius oris planitie: alias ſuperiore labro orbas; alias ſine linguis: pars etiam ore concreto & naribus carens uno tantùm ſpirat foramine, potumq; calamis avenæ trahit, & grana ejusdem avenæ ſpontè provenientis ad veſcendum: quibusdam pro ſermone nutus, motusq; membrorum eſt.* Similia recenſet *Pomponius Mela l. 3. cap. de Æthiopia.*

Homines Aſtomi.
Fig. 3.

5. Ad extremos fines Indiæ *Idem Plinius* memorat *lib. 7. cap. 4.* ab Oriente circà fontem *Gangis* Aſtomorum gentem eſſe ſine ore corpore toto hirtam, veſtiri frondium lanugine, halitu tantùm viventem & odore, quem naribus trahunt, nullum illis cibum nullumque potum eſſe, tantùm radicum florumque varios adores & ſylveſtrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus: graviore paulò odore hand difficulter exanimari. Similia refert *Nieremberg. lib. 8. hiſt. nat. c. 1. de populis in Xamocobuyca* & *Gregorius Garzias* de quibusdam *Peruenſibus.* Vide etiam *Solinum cap. 43. in deſcript. Æthiopiæ. S. Auguſt. lib. 16. de Civit. Dei*, & plures alios Authores.

Azanaghi.

6. In Æthiopiâ rurſùm gentem eſſe ſcribit *Iſidorus*, nomine *Azanaghi* labro inferiore ultrà menſuram ulnæ propendente, quod ipſi ſale condiunt, ne aëris infectione computreſcat.

Monoculi.
Fig. 4.

7. Hominum *Monoculorum* meminit *Plinius lib 7. Nat. Hiſt. cap. 2.* cosq; ſcribit unum oculum in fronte habere, vocari *Arimaſpos*, & haud procul ab ipſo Aquilonis exortu, ſpecuq; ejus & loco *Geſclitron* appellato produci. Idem aſſerit *Aulus Gellius lib. 9. cap. 4. Solinus cap. 25.* In *Taprobana* Inſulâ homines quoque nonnullos habitare ſcribit *Lycoſthenes*, qui unicum in fronte oculum habeant.

Blemmyæ
Fig. 5.

8. Teſtatur etiam *S. Auguſtinus ſerm. 37. ad Frat. in Eremo* ſe, cùm in *Æthiopiam* perrexiſſet ad Chriſti Evangelium prædicandum, vidiſſe ibidem multos homines capita non habentes, ſed oculos groſſos fixos in pectore, cœtera verò membra æqualia, nobiscum habentes. *Blemmyos* ejusmodi populos vocat. *Plinius lib. 5. Hiſt. nat. cap. 5.* Conſentit *Solinus cap. 44. polyhiſt.* & *P. Mela lib. 1. cap. de Cyrenaica* in fine: ubi dicit Blemmiis capita abeſſe, vultus verò eſſe in pectore.

Homines uno brachio & crure inſtructi.

9. Memorato *Majolo* in Tartariâ reperti fuerunt homines unico in pectore brachio, unicoq; crure ac pede præditi, qui tamen ſagittariorum officium bini & bini implebant, uno arcum tendente, altero ſagittam evibrante.

Homines averſas plantas habentes.
Fig. 6.

10. Sæpè hactenùs memoratus *Plinius lib. 7. Nat. Hiſt. cap. 2.* ex diverſis antiquis tradit Authoribus, in quadam convalle magna *Imai* montis in Scythia regionem eſſe, quæ vocatur *Abarimon*, in eâque ſylveſtres vivere homines averſis poſt crura plantis, eximiæ nihilominùs velocitatis & paſſim cum feris vagantes. Item in monte, cui *Milo* nomen eſt, homines eſſe averſis plantis, octonos verò

 digitos

Cynocephalus.
Fig. 1.
Homo magnis auribus.
Fig. 2.
Astomus
Fig. 3.
Arimaspus sive monoculus.
Fig: 4
Fig: 5.
Blemmius.
Homo cum aversis plantis.
Fig: 6.
Homo Sylvestris et pilosus.
Fig: 8.
Ouranus Cutanus.
Fig: 9.
Homo caudatus
Fig: 7

Veteres, quàm Recentiores. Inter Veteres eſt *Photius ex Cteſia Gnidio, Plinius lib.7. c.2.* & *Ælianus lib. 4. Hiſt. Anim. cap. 46.* docentes, eos degere in montibus Indicis ad Indum fluvium, veſtiri ferarum pellibus, ſermone nullo uti, ſed tantum more canum latratum edere, colore eſſe nigro, inſignesque juſtitiæ cultores eſſe, cœterorum Indorum more: intelligere quoq; ea, quæ ab Indis dicuntur, licet ipſi loqui minimè poſſint, vocariq; ab Indis *Caliſtrios*, ſive *Cynocephalos* aut *Canicipites*: carnibus veſci crudis, totiusque gentis capita numerari ad centum viginti millia. *Joan. Plancarpius apud Vincent. Belluacenſem lib.31. Spec. Hiſt. cap. 11.* teſtatur apud Tartaros terram quandam eſſe, in quâ fœminæ quæcunque natæ haberent quidem formam humanam, maſculi verò ſpeciem caninam. *Solinus in Polyhiſt. cap.43.* inter populos Æthiopiæ etiam numerat *Cynamolgos*, quos ait habere caninos rictus & prominula ora. *D. Auguſt.* etiam *l.16. de Civ. Dei c.8.* mentionem facit Cynocephalorum: uti & *Iſidor. l.11. Etym. c.3. Ælianus l.10 de Animal. c 25.* *Cynoproſopos* vocat, qui caninam habent faciem & ultra *Oaſin* Ægypti ſolitudinem maximam ad ſeptem dierum iter extendi ſcribit, quam deindè regio excipit, quæ à Cynoproſis incoli dicitur in via Æthiopiam verſus: quorum corpus hirſutum eſſe dicit ad inſtar canum, manus validiſſimis & acutiſſimis unguibus armari, barbam infrà, ſupraq; os gerere: ſermonis verò uſu carere & acuto ſolùm quodam ſtridore ſonare. Vide etiam *Majolum in diebus canicul. colloq. 2. Torreblancam lib. 2. diſquis. magic. cap. 33. Stengelium de monſtr. cap. 5. §. 5. & plures alios.*

Fig. 1.

2. In *Peruaco* provincia *Caraqui* homines occipite & ſyncipite carere ſcribit *Hiſpalenſis ſilv. p. 5. cap. 35.* ſtatim enim edito partu tabulis complanari caput adjicit. In Gujana Epumerocacos quoſdam in navigationibus ſuis ponit *Rhalegus.* Circades populi ultrà *Taprobanam* oblonga ſunt facie, capite equino, ſi *Arriano* apud *Ramus. tom. 1.* credimus.

Homines magnis auribus.

3. Circà inſulas Scythicas in *Ponto* gens eſſe perhibetur teſte *Plinio*, quæ tam grandes habet aures, ut tota ipſorum corpora iis contegi queant. *l.4. Hiſt. nat. c.13. & l.7. c.2.* Similia recenſet *Pomponius Mela. l.3. cap. de Hiſpaniâ*, & Septentrionis inſulis, in quibus homines reperiri ſcribit, quibus magnæ aures & ad ambiendum corpus omne patulæ ſunt. *Maximilianus Tranſylvanus in ep. de Moluccis* ait, ibidem homines conſpectos auriculis adeò longis atq; pendulis, ut humeros attingerent: Aliam quoq; illic inſulam haud longè remotam eſſe ſcribit, ubi homines non ſolùm pendulis, ſed adeò latis ampliſq; ſint auriculis, ut ex uſu altera earum univerſum caput iis contegi poſſit. *Antonius Daza* & *Petrus Simon apud Nierenberg. lib. 8. Hiſt. nat. cap. 1.* recenſet, homines verſùs *Californiam* inveniri, *Tutanuchas* dictos, quibus adeò prolixæ ſint aures, ut usque ad terram dependeant. *Antonius Pigafetta* apud *Ramuſium tom. 1.* aſſerit, in quibusdam inſulis non admodùm remotis ab inſulis Latronum homines reperiri, qui auriculas habent adeò longas, ut iis brachia tegant. Item inter Moluccas inſulam

Fig. 2.

quandam *Arucbetum* nominari, ubi viri & mulieres quidem cubitales cum adeò longis & expanſis ſint auribus, ut in alterâ extenſâ jacent, alterâ ſe obtegant.

4. *Plinius lib.6. c.30.* de Æthiopiæ populis hæc refert: *Ferunt certè ab Orientis parte infimâ gentes eſſe ſine auribus, æquali totius oris planitie: alias ſuperiore labro orbas; alias ſine linguis: pars etiam ore concreto & naribus carens uno tantùm ſpirat foramine, potumq; calamis avenæ trahit, & grana ejusdem avenæ ſpontè provenientis ad veſcendum: quibusdam pro ſermone nutus, motusq; membrorum eſt.* Similia recenſet *Pomponius Mela l.3. cap. de Æthiopia.* Homines ſine auribus.

5. Ad extremos fines Indiæ *Idem Plinius* memorat *lib.7. cap. 4.* ab Oriente circà fontem *Gangis* Aſtomorum gentem eſſe ſine ore corpore toto hirtam, veſtiri frondium lanugine, halitu tantùm viventem & odore, quem naribus trahunt, nullum illis cibum nullumque potum eſſe, tantùm radicum florumque varios adores & ſylveſtrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus: graviore paulò odore haud difficulter exanimari. Similia refert *Nieremberg. lib.8. hiſt. nat. c.1. de populis in Xamocobuyca:* & *Gregorius Garzias* de quibusdam *Peruenſibus.* Vide etiam *Solinum cap. 43. in deſcript. Æthiopiæ. S. Auguſt. lib. 16. de Civit. Dei,* & plures alios Authores. Homines Aſtomi. Fig. 3.

6. In Æthiopiâ rurſùm gentem eſſe ſcribit *Iſidorus*, nomine *Azanaghi* labro inferiore ultra menſuram ulnæ propendente, quod ipſi ſale condiunt, ne aëris infectione computreſcat. Azanaghi.

7. Hominum *Monoculorum* meminit *Plinius lib 7. Nat. Hiſt. cap. 2.* eosq; ſcribit unum oculum in fronte habere, vocari *Arimaſpos*, & haud procul ab ipſo Aquilonis exortu, ſpecuq; ejus & loco *Geſclitron* appellato produci. Idem aſſerit *Aulus Gellius lib.9. cap.4. Solinus cap. 25.* In *Taprobana* Inſulâ homines quoque nonnullos habitare ſcribit *Lycoſthenes*, qui unicum in fronte oculum habeant. Monoculi. Fig. 4.

8. Teſtatur etiam *S. Auguſtinus ſerm. 37. ad Frat. in Eremo* ſe, cùm in *Æthiopiam* perrexiſſet ad Chriſti Evangelium prædicandum, vidiſſe ibidem multos homines capita non habentes, ſed oculos groſſos fixos in pectore, cœtera verò membra æqualia, nobiscum habentes. *Blemmyos* ejusmodi populos vocat. *Plinius lib. 5. Hiſt. nat. cap. 5.* Conſentit *Solinus cap.44. polyhiſt.* & *P. Mela lib. 1. cap. de Cyrenaica* in fine: ubi dicit Blemmiis capita abeſſe, vultus verò eſſe in pectore. Blemmyi Fig. 5.

9. Memorato *Majolo* in Tartariâ reperti fuerunt homines unico in pectore brachio, unicoq; crure ac pede præditi, qui tamen ſagittariorum officium bini & bini implebant, uno arcum tendente, altero ſagittam evibrante. Homines uno brachio & crure monſtroſi.

10. Sæpè hactenùs memoratus *Plinius lib.7. Nat. Hiſt. cap.2.* ex diverſis antiquis tradit Authoribus, in quadam convalle magna *Imai* montis in Scythia regionem eſſe, quæ vocatur *Abarimon*, in eâque ſylveſtres vivere homines averſis poſt crura plantis, eximiæ nihilominùs velocitatis & paſſim cum feris vagantes. Item in monte, cui *Milo* nomen eſt, homines eſſe averſis plantis, octonos verò Homines averſas plantas habentes. Fig. 6.

Digitized by Google

digitos in ſingulis pedibus habentes. Aliud hominum genus non longè à *Troglodytis* abeſſe ſcribit, qui *Monoſceli* vocentur miræ pernicitatis ad ſaltum, eosdemq; *Sciopodas* vocari, quod in majori æſtu humi jacentes reſupini umbrâ ſe pedum protegant. *Solinus* etiam apud *Majolum colloq. 2.* narrat, homines monoculos apud Indos naſci ſingulis cruribus, qui ubi ſe defendere volunt à calore, reſupinati plantarum ſuarum magnitudine inumbrantur. Aliam quoque gentem adhuc memorat *Plinius* inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium verò more loripedem, vocariq́ue *Syrictos*.

Monoſceli.

Strumoſi homines.

11. *Münſterus lib. 3. Coſmogr.* ſcribit, in *Stiriâ* & *Valeſiâ* homines eſſe adeò ſtrumoſos, ut non ſolùm ſtrumæ pondus ſermonem impediat, ſed fœminæ quoque lactantes illas poſt terga perindè, ut ſaccum projiciant, ne infantibus ad nutritium lactis ſuccum ſugendum ſint impedimento.

Homines caudati.

Fig. 7.

12. *Guilielmus Harvæus de animal. generat. Exerc. 5.* ſcribit, Chirurgum quendam virum probum, ſibiq́; familiarem ex Indiâ Orientali reducem bonâ fide ſibi narrâſſe, in inſulę *Borneæ* locis à mari remotioribus & montoſis naſci hodiè genus quoddam hominum cabdatum, è quibus captam virginem (ſunt enim Sylvicolæ) ipſum vidiſſe cum caudâ carnoſâ craſsâ ſpithamæ longitudine intrà clunes reflexa, qua loca ſecreta operiebat. Bornœenſibus adnumerari poſſunt *Montani* quoq; provinciæ *Kelung* aut *Quelung* in Inſulâ *Formoſâ* deformes incolæ, quorum caudæ calvæ porcinis caudis aſſimilantur. Hominum caudatorum etiam meminit *Plinius lib. 7. Hiſt. Nat. cap. 2.* Ad inſulas quoque *Satyridas* in extremis Oceani oris ſitas, narrat *Pauſanias in Atticis* appulſos vi tempeſtatis fuiſſe nautas atq; incolas deprehendiſſe illic rufos, qui caudas haud multò equinis minores intrà clunes habuerint. De Regno *Lambri* inſulæ *Javæ* minoris narrat etiam *M. Paulus Venetus lib. 3. cap. 38.* inveniri in regno illo homines, qui caudas habeant ut canes longitudinis unius palmi, & hos in civitatibus non habitare, ſed in montibus. Mirabilius eſt, quod ſcribit *Petrus Martyr*, Regionem eſſe, dictam *Inzignanin*, ad quam advectas aliquandò gentes caudatas ad ſpithamæ longitudinem & lacerti proceritatem, caudam verò non habere mobilem, uti quadrupedes habere ſolent, ſed ſolidam in turbinem, ut in piſcibus & crocodilis videre licet. Quocircà cùm ſedere cupiebant, ſedilibus perforatis utebantur, & illis deficientibus effoſsâ tellure ad ſpithamalem aut paulò ampliùs ſcrobem immiſsâ caudâ quieſcebant. Vide *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. An. 7. obs. 124. & An. 9. obs. 129.*

Caudæ excreſcentia indicium transmutationis in lupos.

13. His inſerere & afferre libet, quod *Trithemius* annotavit in *Chron. Hirſaug. ad Annum Chr. 1335.* de Hominum tunc temporis in Lupos vulgò Wehrwölff dictos transmutatione. Eſſe nempè, qui dicant ſe obſervatione curioſâ expertos, quod homini jam propè transformando in lupum, caro priùs à ſpinâ dorſi excreſcens in modum caudæ, futuræ metamorphoſeos certum præſtet indicium. Subdit deindè *Trithemius*, vidiſſe ſe mendicum quondam in Terrâ Moſellanâ, cujus ſpina dorſi caudam in extremitate circà poſteriora habebat in longitudinem unius fermè digiti excreſcentem, cujus novitatis ſpectaculum & multi mirabantur, & nemo tunc fortaſſis intellexit. Metuiſſe quoq; hominem illum ſe tùm futurum lupum, ut ex ejus ore ſe audiviſſe ſcribit Idem: pòſt menſes etiam quatuor vel quinque ejusdem cùm inquiſitionem apud notos feciſſet, dictum ſibi fuiſſe, illum nusquam comparere, & penitùs neſciri, quid circà illum ſit actum.

14. Ex divinâ vindictâ ad hominum peccaminoſam caſtigandam licentiam caudas quibusdam adnatas probant Exempla ſequentia. Narrat enim *Polydorus l. 13.* cum *D. Thomas* Cantuarienſis Epiſcopus aliquandò apud *Strodum* Angliæ vicum ad ripam fluvii *Meduciæ*, qui *Roffenſem* ſive *Roſtrenſem* alluit agrum, divinis in Eccleſiâ ibidem officiis, & ſacri verbi prædicationi incumberet; quidam verò illius irriſores per ludibrium equo, quo advectus erat, caudam amputâſſent, continuò ob hoc divinâ ultione factum, ut incolis illius loci caudæ adnaſcerentur pœnâ hac etiam in poſteros translatâ: quod etiam antiqui verſus declarant ſequentes:

Caudæ adnaſcentia à divinâ punitione.

Fertur equi Thomæ caudam amputâſſe Britannos;
Hinc Anglos caudas conſtat habere breves.

Neque multos annos eſſe ſcribit *Paradinus*, quod Generoſi ſanguinis Anglus non ſemel affirmaverit ſe ex poſteritate hujusmodi Caudatorum deveniſſe, & caudam eorundem oculis perſpexiſſe, ac manibus inſuper contrectâſſe: eamq́; referebat oſſi ſacro adhærere quantitate medii palmi, & in acumine caudam deſinere, qualem in cuniculis videre licet. Aliam perſimilem hiſtoriam ſcribit *Joannes Major lib. 2. de geſtis Scotorum* ad *Kocbeſtriam* transeuntem *Auguſtinum* Monachum in Angliam à *S. Gregorio* M. miſſum verbum Dei evangelizare cœpiſſe; incolas verò contrà virum Dei caudas piſcium irriſoriè projeciſſe; ipſum verò divinum implorâſſe Numen, quatenùs illius loci parvuli caudati in peccati pœnam naſcantur, & ità moniti adiſcant non temnere Divos: & hinc, ut etiam Anglici Annales teſtantur, parvulos illic omnes caudatos naſci, pœnam tamen hanc ceſsâſſe volunt. In *Hiſpaniâ* quoque aliam hujusmodi gentem fuiſſe, quæ caudas adnatas habebat, teſtatur *Nierenbergius lib. 1. de miraculis Europæ, capite ultimo.*

15. Hominum ſylveſtrium & piloſorum in diverſis Geocoſmi partibus repertorum Exempla varia nota ſunt ex Authoribus. Ità *Pomp. Mela lib. 3. cap 43.* Carmaniæ populos recenſet præter capita toto corpore piloſos. *Solinus in Polybiſtor. c. 43.* *Arthabatbitas* memorat Æthiopiæ populos haud ſecùs ac feras ſine ſedibus evagantes: Meminit & *Himantopodum*, quos & *Loripedes* vocant, qui nempè flexis niſibus crurum repunt potius, quàm incedunt & pergendi uſum lapſu magis deſtinant, quàm greſſu. Idem quoque *Solinus cap. 65.* in Indiâ collocat ſylveſtres homines hirtos corpore, caninis dentibus, ſtridore terrifico: quod & *Plinius* facit *lib. 7. cap. 2.* ac poſt ipſum *Aulus Gellius*

Hom… ſylveſt… & pi…

Fig. 8.

lib. 9.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

Digitized by Google

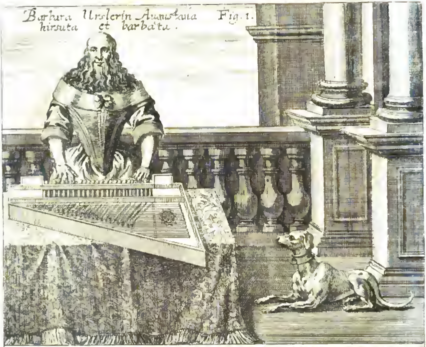

Barbara Urslerin Augustana hirsuta et barbata.
Fig. 1.

Fig. 2.
Praenob. et Illust: Dns Andreas Everhardus Rauber.

lib. 9. A uct. Attic. cap. 4. Similiter in inſulâ *Buthuan* homines degere feros, piloſos & Antropophagos ſcribit *Antonius Pigeſetta*: in *Javâ*, quos incolæ *Ourang-Outang*, Afri *Quoias Morrou*, ſive homines ſylveſtres vocant, *Jacobus Bentius lib. 5. Hiſt. Nat. & Medicæ cap. 32.* In Montanis Regni *Ferlech M. Paulus Venetus lib. 3. cap. 14.* In *Guacciarima* Hiſpaniolæ provinciâ *Petrus Martyr.* Quibus & *Aldrovandus in hiſt. monſtr.* accenſet Cinnamios populos, quos aſſerit ornatu prolixæ barbæ & pilorum totius corporis eſſe admirandos, & à finitimis Barbaris homines ſylveſtres vocari. Reperiri quoq; etiamnum ejusmodi ſylveſtres homines in ſubſolanis Indiæ montibus, uti & in Africa intra *Sierram, Lionam* & Promontorium montis, docet *Nicolaus Tulpius obſerv. medic. lib. 3. cap. 56.* ubi & hominem talem Indicum ex *Angola* delatum, & *Friderico Henrico* Arauſionenſium Principi dono datum deſcribit. Meminit etiam ſylveſtrium hominum villoſorum circà Norvegiæ littus in montibus illic repertorum ab Oratoribus à *Jacobo IV.* Scotorum Rege ad Galliarum Regem miſſis, illucque abreptis *Hector Boëth. in Scotiâ.*

Homines piloſi recentiores.

16. De piloſis & hirſutis hominibus etiam in noſtris terris & temporibus prognatis varia extant exempla. Ità die 28. Sept. A. 1676, ut memoratur *in Zodiaco Medico-Gallico Anno 2. menſe Octob. obs. 9. Nicolæa Vallæa* uxor *Noachi Marchandi* in Diœceſi Veromandua non procul *Courtanvalle* peperit puellam, qui in lucem exiit capillitio aurei coloris donatus: exactis ſex menſibus caput illi adeò increvit, ut æquaret caput viri 30. annos nati: mentum barba inveſtiebat, nec myſtax deerat ſatis denſa: hirſutum erat dorſum pilis aurei coloris coopertum. Pubes tàm denſa pilorum, eorumq; longiſſimorum ſegete veſtita erat, ut prodigio proxima res eſſet. Brachia ſolùm & tibiæ devilia erant, vixit ad tertium usque annum & ſemis. *Eph. Germ. Cur. Dec. 1. An. 9. & 10. obs. 95.* Mulier quædam Auguſtana *Barbara* dicta filia *Balthaſaris Ursleri* hirſuta & barbata deſcribitur, quæ ſcilicet per totum corpus ipſamque faciem pilis criſpis flaveſcentibus & inſtar lanæ molliſſimis obſita erat. Barbam inſuper alebat prolixam cingulum usque pertingentem; ex auribus quoq; cirrhi longiores, iique flaveſcentes propendebant. *Volfius lib. 8. de variet.* refert in Gynicæo *Alberti* Ducis Bavariæ fœminam repertam, cui ſpiſſa barba & hirſuta nigri coloris de vultu pependerit. In Muſæo quoque publico Bononienſi imago cernitur mulieris Germanæ, quæ eam patriam transeundo mentum videri fecit barba nigra duas ſpithamas longa decoratum. *Aldrovandus in Hiſt. monſtr.* refert, *Bononiæ* etiam ſuâ ætate viſam puellam octo annorum piloſam filiam cujusdam ſylveſtris hominis annorum 40. orti in inſulis Canariis, qui non ſolùm dictam filiam genuerat, ſed alium natu majorem annorum tunc duodecim, & filium annorum viginti. *Majolus* in colloquiis adducit quoq; puellam quandam oblongis villis toto corpore tectam, & in oppido *Petraſancta* Agri piſani ex muliere glabrâ natam. *Scaliger Exercitat. 114.* mentionem facit Hiſpani pueri, quem ex India advectum aliqui; alii verò parentibus Indicis in Hiſpaniâ natum putabant: is candidis pilis totus fuit tectus: idcircò *Barbet* à Gallis dictus, quo nomine *villoſum* vocant canem, quem Flandri *Watterhund* nominant. *Henricus* etiam Gallorum Rex Auctore *Boſcio apud Aldrovandum Lutetiæ* Pariſiorum curavit, inſtrui literis humanioribus adoleſcentem non minùs cane villoſum. Indicorum montium incolus prodidit *Cteſias* à pueris ſtatim canos fieri, in ſenectute nigreſcere referente *Salmaſio in Exercitat. Plinian pag. 190. Kilia* aliquandò viſum ſenem, cujus capilli erant maximè virides, teſtantur *Ephem. Germ. Cur. Decur. 2. Ann. 7. obs. 155.*

Fig. 1.

Homines mirabiliter barbati.

17. Inter miracula corporis humani aliter longè ſolito conſtituti memorare meritò etiam libet ex *Cteſia Gnidio lib. Indicorum ap. Photium in Bibliotheca*, pygmæos olim in *India* habitantes comam aluiſſe longiſſimam ad ipſa usque genua demiſſam, atque etiam infra cum barbâ longiore, quam apud ullos hominum, adeò ut capillos retrò, barbam antè circà corpus colligantes iis pro veſte uterentur. *Longobardi*, ut plures affirmant, à barbæ prolixitate nomen ſuum adepti ſunt. Inter maximè barbatos præcedente ſæculo excelluit in *Carniola* prænobilis & illuſtris Eques D. *Andreas Eberhardus Rauber* Auguſtiſſimo Cæſari *Maximiliano II.* à conſiliis bellicis, prout recenſet *Joan. Weichardus Valvaſor in deſcript. Carniol. lib. 11. p. 631.* Hujus ſtatura tres ulnas excedebat, fortitudo inſolita omnium tunc temporis robuſtorum hominum vires & robur ſuperabat, barba verò tàm prolixa erat, ut in cinnos circumacta non tantum ad pedum plantas proflueret, ſed indè denuò mediam verſùs cincturam corporis reverſa ibidem tandem in nodum aut faſciculum colligaretur, ſicut loc. cit. annotat *D. Eraſmus Franciſci.* Ridiculum verò eſt, quod narrat *Schottus in Phys. lib. 3. c. 23. §. 2.* Helvetum quendam ſuſceptâ peregrinatione Romanâ ad oſculum pedis & pontificiam benedictionem ab *Urbano VIII.* admiſſum. *Is autem* (verba do Authoris) *tam longam ac latam rufi coloris barbam geſtabat, ut totum pectus ad genua usq; tegeret, adeò ut Pontifex, dum eum in genua provolutum humaniſſimè alloqueretur & patriam, patriæq; ſtatum exquireret, paternitatis titulo, quo Monachos Itali compellant, uteretur; exiſtimabat enim primò aſpectu non barbam, ſed Monachorum Scapulare à collo ad genua defluere, ut ipſemet poſteà errorem ſuum agnoſcens, eſt faſſus.* Anno Chr. 1165. viſus eſt in aulâ *Conradi Imp.* vir metalliſoſſor ex ſylvâ *Hardgo* annorum 42, cujus capilli & barba erant cærulei coloris. Eruditi cauſam conjiciebant partim in vapores metallicos, partim in ſingulare viri temperamentum, partim in bilis quandam ſpeciem, quam æruginoſam dicunt, ut tradit *Alexander ab Inſulâ in breviario rerum memorabilium num. 33.*

Fig. 2.

Homines in cutis colore diverſi.

18. Cutis externæ color non omnibus hominibus idem Æthiopes toto corpore nigro naſci dentibus exceptis, quos ebore candidiores habent, notorium eſt. Non tamen perindè omnes in ſummo gradu nigri ſunt, nam quidam fuſci, duntaxat & ſubnigri tantùm

Digitized by Google

tùm ſunt. Candoris in denribus cauſam Naturales referunt in mandibularum calorem excoctum humorem eis detrahentem ad eum modum, quo cera albeſcir calori Solis expoſita. Legatur *Ariſtot.lib.de Hiſt.anim.c.9.* & *in problem.ſect.10 q.65.& 66.* Quantùm verò Regio poſcit ad inducendum cuti humanæ certum aliquem colorem, ut benè inquit *Cardanus de ſubtilit.lib.11. Senegæ* flumen (ea provincia in extremâ Africæ parte in Occidentali latere) oſtendit, ubi qui citrà flumen ad Boream habitant, cinerei coloris ſunt & parvi corporis, qui verò ultrà, nigri, procera ſtatura ac robuſtâ ſunt: ſiquidem ea parte regio tota viret, alterâ ſqualet. *Ptolomæus Lagi* filius duo quædam inuſitata in Ægyptum induxiſſe, ſcribitur à *Cœlio lib.7. Ant. Lect.c.8.* Camelum nempè Bactrianum inſigniter nigrum, bicolorem item hominem, ità ut medietas quidem ex æquilibrio ſummè foret nigra, reliqua portio albedinem præferrer eximiam. Sunt nonnulli toto corpore maculoſi, uti *Suetonio* teſte fuiſſe traditur *Auguſtus* Cæſar diſperſis per pectus atque alvum genitivis notis in modum & ordinem ac numerum ſtellarum cœleſtis Urſæ. *Nero* etiam Cæſar corpore fuit admodùm maculoſo & fœdo, ut *Idem Suetonius* tradit. Ex *Guilielmo Neubriſenſi* Scriptore Anglico miram recenſer hiſtoriam *Kircberus Mund. ſubterr. lib. 8. ſect. 4. cap. 3.* de duobus pueris toto corpore viridi colore tinctis, qui ex ſubterraneis ſpeluncis, quas *Wulfputes* Angli, ſive luporum latibula vocant, propè pagum in Occidentali Anglia quatuor vel quinq; milliaribus à nobili Monaſterio *S. Edmundi* Regis & Mart. diſſitum eruperunr. Cauſam verò viriditatis corporum provenire putat *Kircberus* ex nativâ loci ſubterranei, undè proruperunt, humiditate & humido, quo ſubterreſtres illi homines fruuntur, ſucco. Vide ipſum *loc. cit.*

19. Mulieris cornutæ meminit *Thomas Bartbolinus.* Similem caſum recenſet D. *Sibbaldus in Prodromo Nat. Hiſt. Scotiæ part. 1. lib. 2. cap. 9.* ità narrans. *Eliſabetha* quædam cornu exciſum habuit decimo quarto die Maji Anno 1671. à Chirurgo ſatis celebri *Arcturo Temple*: accreverat autem capiti ad tres pollices ſuprà dextram auriculam, & per ſeptem annorum ſpatium in eam magnitudinem & formam crevit. Fama erat abſciſſum renaſci licèt 50. Annorum eſſet, cum abſcinderetur. Ipſum autem cornu abſciſſum in Bibliotheca Academiæ Edinburgenſis conſervatur. Similem ſubſtantiam, ſi non planè corneam, ſuper digitos pedum narrante eodem *Sibbaldo* accreſcentem habuit paupercula quædam in urbe *Selkirk.* Mulieres cornutæ.

20. Circà dentes obſervatum fuit, quoſdam cum iiſdem natos, alios omninò ſine dentibus fuiſſe. De *Timarcho* Meſtoris Cyprii filio legitur, eum cum duplicato dentium ordine genitum, ſicut & *Direpſimam* filiam *Mithridatis* Regis. *Jon Cbius* apud *Cœlium* virum eruditiſſimum tres dentium ordines *Herculi* attribuit. *Columbus lib. Anat. cap. 10.* ſe infantem noviſſe ſcribit, qui pariter triplicato denrium ordine dotatus fuerit.

21. Multò magìs ſtupendum eſt oſſa dari, quæ absq; medulla ſint: ità à *Solino* habemus certum quemdam Licdamum Syracuſanum hominem robuſtiſſimum, poſtquam è viris deceſſiſſet, confractis oſſibus inventum fuiſſe ſine medullâ. Hinc evenit, ut nunquam ſitibundus eſſet, nec ſignum unquam vel minimi ſudoris dederit. Hic autem è certaminibus olympicis nunquam niſi victor reverſus eſt.

CAPUT X.

Accidentia quædam exotica mirabilia corporis humani in variis hominibus miris exemplis demonſtrata.

ACcidentia quædam phyſica exotica mirabilia circà corpus humanum hoc capite producimus, quæ ſingulari quodam Naturæ ordine vel modo quibusdam acciderunt, non verò omnibus æquè impertiunrur, & idcircò admirationi plurium meritò ſubjiciuntur.

§. I.

Ætas infantilis & juvenilis mirabilibus quibusdam ludentis Naturæ prærogativis præventa oſtenditur.

Lac ex infantulis. 1. In infantulis recenrer natis ex mamillis lac effluxiſſe teſtatur Clariſs. *D. Joannes de Muralto in ſuo Vade mecum Anatom pag. 15.* & *D. Joſephus Lanzonius Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 10. obs. 144.* aſſerit ſibi relatum ab obſtetrice bis ſe vidiſſe infantulos recens natos exiguam lactis quantitatem ex uberibus emittenres.

Fœtus recenter natus alium pariens fœtum. 2. Rarus & inſolitus planè caſus eſt, qui contigir An. Chr. 1672. propè *Naumburgum* in ditione Nobiliſſimi Domini de *Breitenbauch*, in pago *Betzgendorff*, ubi uxor molitoris debito tempore filiolam cœterà ſanam, niſi quod abdomine præter ſolitum tumido fuerit dotata. Elapſo verò octiduo hæc ipſa recens nata filiola improviſò inopinaris & inſolitis correpta torminibus edidit aliam filiolam viventem longitudine medii digiti, quæ & ſacro initiata baptiſmate fuir. Altero dein die denata rurſùm hæc tenerrima filiolacum tenerrima ſuâ matre vitales reliquit auras; genuinâ tamen & primariâ puerperâ, molitoris ſcilicet uxore, manente ſuperſtite. *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 3. obs. 72.*

3. Inſolitus etiam eſt partus, qui à *Bartbolino cent. 6. biſt. 10.* recenſetur his penè verbis: In *Fioniâ* paucis abhinc annis *Joanna* uxor *Nicolai Petri* genuit embryonem, in cujus tumido fœtûs fœmelli ventre in loco confueto alius fœtus ſexûs fœminini omnibus modis perfectus inventus fuit circiter ſpithamam longus, unguibus & pilis inſtructus. Vide *eundem Bartbolinum de part. inſolitis viis cap. 16. & cent. 3. ep. 23.*

4. In *Breviario rer. memorab. Iſibordi ab Amelunxen num. 20.* ſequentia narrantur. Infans in utero prægnans. Anno 896. puella novendecim annorum ob

ingravi-

ingravidationem famoſa, ideoque coram Judice accuſata negabat omnia, dicens: Si ego gravida ſum, faxit Deus, ut & infans in utero meo talis ſit! Paulò poſt peperit puellam mortuam ventre prætumido, ut jam jam rumpi videretur. Mulierculæ rem inſolitam mirantes judici indicant ordinario. Aperto corpuſculo, ecce alia puella in puellâ modo natâ etiam mortua, omnibus tamen membrulis benè conformata producta eſt.

5. *Glaterus, Antigoni* Regis frater, noviſſe ſe ſcribit quendam hominem, qui ſpatio ſeptennii & puer fuerit, & adoleſcens, & vir, & ſenex, & uxorem duxerit, & progeneratâ prole mortuus ſit. *Plegon de mirabil.*

Puer dentatus, eodem, quo natus eſt, die, diſtinctè loquitur.

6. Sub *Boleslao* pudico Polonorum Principe, ut refert *Cromerus lib. 9.* in Cracovienſi territorio, puer quiſpiam dentatus eodem, quo natus eſt, die, diſtinctè & articulatè locutus eſt, donec Religioni Chriſtianæ initiatus & dentes & ſermonis uſum amiſit. Alius verò ſemeſtris in urbe Cracovienſi locutus, Tartaros adventuros, & Polonorum capita præciſuros eſſe prædixit; rogatusq; divinitùs id ſe ſcire, & ſibi quoq; illud malum impendere reſpondit; quod poſt duodecimum annum evenit. Memorat etiam *Tritb. in Chron. Hirsaug.* Anno 1095. mulierem quandam biennio prægnantem, tandem effudiſſe puerum loquentem. *Valerius Maximus lib. 1. c. 6.* narrat, Romæ infantem ſemeſtrem aliquandò in foro boario triumphum proclamâſſe.

Puer maximarum virium.

7. Tempore *Andronici* Junioris Imper. puer circà *Trajanopolim* viſus eſt, qui anno tertio balbutiebat, ſed iis erat præditus viribus, quibus vir viginti annorum, & viro non minùs comedebat: ſed priusquàm annum quintum expleſſet, febri correptus obiit. Nam, ut ait *Gregor. L. 10.* penuria humoris infantili ætati debiti tantam aviditatem in ejus corpore excitavit, quanta vel in vicenario fit.

Incredibile corporis incrementum in puero quinquenni.

8. De incredibili ferè corporis humani incremento in puero quinquenni refert *Tulpius obs. medic. cap. 55.* quod delatus ex Geldriâ *Amſtelodamum* ibiq; bilanci impoſitus penderit centum & quinquaginta libras. Corpore quippè erat tàm pingui & amplo, ut lumbi ipſius cingerentur, niſi ſesqui ulnæ longitudine. At nates luxuriabant tàm uberi carnis mole, ut viderentur quadruplices: in brachiis verò ac manibus poſuerat tantum roboris exuberans ipſius natura, ut manum non minùs fortiter feriret, ac ſi egiſſet viceſimum ætatis annum.

Puer Septennis latinè & teutonicè ornatè loquens.

9. Ad annum 1367. notavit *Tritbemius in Chron. Hirsaug.* hominem quendam pauperem *Baſileâ Moguntiam* parvulum circumduxiſſe filium ſuum, nomine *Theodoricum*, annum ætatis ſeptimum agentem, qui verbis, moribus & geſtibus tàm ſe maturum & compoſitum coram hominibus exhibuit, ac ſi vir quadraginta fuiſſet annorum latinè, teutonicèq; loquebatur expeditè ornatè tamq; diſertè, ut eum Oratori etiam facundiſſimo comparandum, qui audiviſſet, nemo dubitârit. Ad interrogata quælibet tàm promptè, tàm propriè tamq; prudenter potuit reſpondere ſive latino ſive teutonico poſtularetur eloquio, ut audientes omnes verteret in ſtuporem. Addit verò *Tritbemius*, creditum à pluribus hoc à ſpiritu quodam malo, ſive pithone in eo latente proveniſſe. De admirando ingenio poëtico pueri Itali conſule *Weberum in art. convers. Reg. 7. Sect. 5.*

Roboris ſpecimen in puero.

10. *Scioldus, Lotheri* Danorum Regis filius, qui deindè Patri in regno ſucceſſit, etiamnum puer, cùm à Tutoribus fortè, quorum ſummo ſtudio educabatur, inſpectandæ venationis licentiam impetrâſſet, obvium ſibi inſolitæ magnitudinis urſum inermis, ſolo cingulo involutum, conſtrictumque necandum comitibus præbuit. Sed & complures fortitudinis pugiles per idem tempus viritim ab eo ſuperati produntur: è quibus *Attalus* & *Scatus* clari illuſtresque fuêre. Quindecim annos natus inuſitato corporis incremento perfectiſſimum humani roboris ſpecimen præferebat; tantaq; indolis ejus argumenta fuêre, ut ab ipſo cœteri Danorum Reges communi quodam vocabulo *Scioldungi* nuncuparenrur, ut teſtatur *Saxo lib. 1.*

Puer tertio ætatis anno barbatus.

11. A. 1673. in diſtrictu *Rockonienſi* ſeptem milliaribus diſſito *Pragâ* ex pago *Teirzovitz* natus eſt puer, nomine *Jacob' Sima*, parentib' ruſticis, hic tertio jam ætatis anno in tantum ſtaturæ & roboris excrevit, ut triturare & omnia munia robuſti ruſtici peragere potuerit, barbaq; eodem anno eidem creſcere cœperit. Vid. *Eph. Ger. Cur. Dec. 2. An. 4. obs. 163.* Puerum ſexennem benè barbatum memorat etiam *Alexander ab Inſula in breviar. rer. mem.*

§. II.

Sexûs permutationis in hominibus Exempla mirabilia.

1. Fœminarum in viros permutatio variis conſtat exemplis probata; non ità virorum in fœminas. Fit autem hoc indè, quod tales ſint vel Androgyni, nec ità primâ ætate appareat ſexus, ſucceſſu verò temporis manifeſtetur magis virilis. Vel contingit id per retractionem membri virilis, quod cum tempore protrahitur. Ità *Plinius lib. 7. Hiſt. Nat. cap. 4.* inventum ſcribit in Annalibus *P. Licinio Craſſo, & C. Caſſio Longino Coß. Caſſini* puerum factum ex virgine ſub parentibus, juſſuque Auſpicum deportatum in Inſulam deſertam. Teſtatur *idem Plinius*, ſe in Africâ vidiſſe mutatum in marem nuptiarum die *L. Coſſicium* civem Tisdritanum.

Virginis in puerum mutatio.

2. *Licinius Mutianus* prodidit viſum à ſe *Argis* Areſcontem, cui nomen *Areſcuſæ* fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & virilitatem proveniſſe, uxoremq; duxiſſe. Ejusdem ſorſtis & *Smyrnæ* puerum à ſe viſum.

Mutata in virum Areſcuſa.

3. Memorat & *Hippocrates lib. 6. Epidem. pag. 8. aphor. 45. Abderis Phdetuſam* uxorem *Pythei* partui vicinam miſſo in exilium marito cunctis in membris magnos perpeſſum dolores corporisque habitu dein in virum eſſe mutatam, totam etiam hiſpidam redditam, barbam emiſiſſe, & vocem aſperiorem fuiſſe nactam. Idem quoque accidiſſe ſcribit apud *Chaſios Anamiſiæ* uxori Gorgippi.

Phaëtuſa.

4. Virum ex muliere quoque ſexûs permutatione factum *Spoleti Q. Fabio Maximo*, & *M. Claudio Marcello* Conſulibus, teſtatur *Livius lib. 4. ſecundi belli punici.*

Mulier Spoletana.

5. Antiochiæ, quæ eſt ad *Mæandrum* ſita, uti narrat *Phlegon Trallianus Adriani Libertus*

Cerbilii metamorphoſis.

tus l. de mirab.& longævis, præſidente *Athenis Antipatro*; *Romæ* verò M. *Vinitio* & *T. Statilio Tauro Coſſ.* puella fuit androgyna, ſive mixto ſexu, cui *Corbilii* deindè cognomentum fuit: prævalente igitur fœmineo ſexu, uti virgò parentibus illuſtribus nata, cùm annorum eſſet 13. à multis procis petita ob pulchritudinem, poſtquàm de parentum ſententiâ deſponſata eſt, ipſo nuptiarum die domo progreſſura, ſubitò dolore vehementiſſimo ventris & inteſtinorum quaſi converſionis correpta, exclamavit. Verùm dolore per triduum continuum perſeverante, cùm omnes illius urbis medici nullam affectûs cauſam invenirent, quartâ tandem die ſub auroram intendentibus ſe acriùs doloribus, puellâque magno cum ejulatu exclamante, ſubitò virilia prodiêrunt, ac è virgine vir factus eſt, qui aliquandò poſt *Romam* fuit adductus ad *Claudium* Cæſarem, atque hic prodigii iſtius cauſâ in Capitolio *Jovi Averrunco* aram poſuiſſe perhibetur.

Virgo Mevanienſis mutata.

6. Alia fuit virgo Androgyna *Mevaniæ*, quæ urbs eſt Italiæ in diverſorio *Agrippinæ* Auguſtæ ſub Coſs. *Romæ D. Junio Syllano Torquato* & *Q. Aſterio Antonio* Smyrna oriunda *Philotis* nomine: quæ cùm matura nuptui tradita eſſet à parentibus, maſculino enato membro in virum abiit, ut *idem Phlegon* recenſet.

7. Eodem tempore, ſicuti rurſùm *Phlegon* commemorat, *Epidauri* alius Androgynus natus inopibus parentibus, cui nomen priùs *Sympheroſa*, in virum autem mutatus *Sympheron* vocatus eſt, vitamque colendis hortis trivit.

Æteta.

8. Quin & *Laodiceæ*, quæ eſt in Syriâ, eodem Authore, mulier *Æteta* nomine, cum marito degens è fœmina vir extitit, cui nomen *Ætejus* deindè fuit ſub Conſulibus *Romæ L. Lamia & Æliano vetere*. Hunc ipſum quoque *Phlegon* ſe vidiſſe ſcribit.

Mutatio ſexûs in 2 Sororibus.

9. Antiqua dedimus exempla, ſequuntur Recentiora. *Neapoli* regnante *Ferdinando I.* ut tradit *Fulgoſus lib. 1. cap. 6.* cùm *Ludovicus Guarna* Salernitanus civis quinque filias ſuſcepiſſet, quarum natu majoribus duabus, alteri *Franciſcæ*, alteri *Carolæ* erat nomen: poſteaquàm ad quintum decimum annum pervenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem erupêre, mutatoq; habitu pro maribus habiti ſunt, *Franciſcus* & *Carolus* nuncupati. *Idem Fulgoſus ibidem* recenſet, *Ebuli* ſub eodem Rege puellam quandam primâ nuptiarum nocte effractis membranis ſexum mutâſſe, domum deindè reverſam, proq; viro habitam etiam dotem repetiviſſe.

In Cajetana muliere.

10. *Jov. Pontanus in hiſt. Neapol.* narrat, *Cajetæ* mulierem piſcatori cuidam annis 14. nuptam tandem in virum migrâſſe: & aliam, cui nomen *Æmilia* nupſiſſe *Antonio Spenſæ*, civi Ebulano, poſt annum verò nuptiarum duodecimum in virum mutatam ſoluto matrimonio uxorem duxiſſe, & liberos procreâſſe.

In Moniali.

11. De Moniali quadam *Magdalena* Mugnoz dicta, ex civitate *Ubeda* oriunda, ex oppido *de Sabiore* ſcribit *Torreblanca in practicab. lib. 3. cap. 11. num. 13.* eam poſt ſeptem annos Profeſſionis ſuæ ex fœminâ in marem converſam; expulſam deindè è monaſterio virilem ſuſcepiſſe habitum, ac barbam acquiſiviſſe, mutato etiam nomine *Franciſcum* Mugnoz audiviſſe. Alii volunt Monialem dictam fuiſſe Munnez, & Monachum fuiſſe *Madriti Ord. S. Dominici*.

In puellâ Vitriaci.

12. Teſtatur *Michael Montanus lib. 1. Exper. cap. 21.* ſuo tempore *Vitriaci* fuiſſe puellam nomine *Mariam*, quæ cùm ſaltaret vehementiùs, ſubitò virilibus erumpentibus in virum mutatam fuiſſe, & ab Epiſcopo Sueſſionenſi in dato Confirmationis Sacramento mutato nomine *Germanum* vocari cœpiſſe: cujus etiam mento deindè barbam adnatam fuiſſe, diuque vixiſſe ad decrepitam usq; ætatem, absque uxore tamen vitam traduxiſſe.

In muliere ruſticanâ propè Beneventum.

13. Non procul ab urbe Beneventanâ Hiſpaniæ uxor ruſtici cujuſdam durioris fortunæ, quæ quod ſterilis eſſet, minùs benignè à marito habebatur; pertæſa malæ tractationis quadam nocte aufugit ſumpto veſtitu famuli domeſtici, ſicque ornata, virumque mentita variis in locis opere ſervili vitam ſuſtentavit. Poſt aliquod tempus, ſive quod calor in eâ naturalis tàm efficax foret, ſive quod imaginatio nata & confirmata continuo habitu miniſterio virili eam efficacitatem nacta ſit; certè ipſa ſe in virum mutatam deprehendit. Statuit ergò, quæ diu fuerat uxor, maritum agere, fœminam ſibi matrimonio copulat. Diu res latuit, illâ non audente cuiquam rem narrare, donec agnitus ab eo, qui ruſtici uxorem novit, ipſeque rem omnem faſſus eſt. Ità *Anton. Torquemada apud Delrium lib. 2. diſq. magic. qu. 22.*

14. Author *Antimologii* apud *Delrium* aſſerit, ſibi viſum *Auſcis* in Vaſconiâ virum plusquam ſexagenarium, canum fortem & hirſutum, qui ad annum decimum quintum fuiſſet puella; ex caſu verò ruptis ligamentis tenuibus ſexum mutâſſet.

In Mariâ Pachecâ.

15. *Amatus Luſitanus cent. 2. conſult. curat. 39.* à variis Scriptoribus citatus tradit in oppido *Esquerra* novem leucis à *Conymbrica* puellam genere nobilem, nomine *Mariam Pachecam* ex fœminâ maſculum factam, qui & *Manuel* vocatus, atque ad Indos profectus, indè verò dives & clarus rediens uxorem duxerit.

16. His addi poteſt inter mirabilia ſexûs permutationis Lactatio, quæ fœminis propria ſcitur, nonnullis tamen viris æquè conceſſa à variis traditur Authoribus. Ità *Cardanus de ſubtil. lib. de hominis naturâ* ſcribit. *Vidi Januæ Antonium Benzum* ex oppido portûs *Mauritii*, annum agentem 34. pallidum, barbâ rarâ, pingui habitu, è cujus mamillis lactis tantum profluebat, ut infantem fermè lactare potuiſſet. *D. Chriſt. Franciſcus Paullini in ſuis obſerv. medico-phys. num. 96. Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 5.* annexis meminit ſexagenarii viri Eccleſiaſtis, qui repertum aliquandò infantem expoſitum lacte priùs caprino diu aluit, aliquandò verò aſſumptum ad lectum noctu cùm pectori more mulierum admoviſſet, infans ſuctu creberrimo lac tandem copioſum provocavit. Quin & qui novum luſtrârunt orbem, narrant, viros earum regionum penè omnes lactis abundare copiâ.

§. III. Ju-

§. III.

Juventæ ſenibus reſtitutæ Exempla quædam proferuntur.

Indus ter rejuveneſcens.

1. Non obſtat Naturæ humidum radicale poſſe reſtaurare, nimiam ſenectutis ariditatem temperare, corrupto ſucco vivaciorem & meliorem ſufficere, elanguidas vires reparare, cœteraque vigoris naturalis deperdita recuperare, ut variis Exemplis probari poteſt. Sic *Petrus Maffejus lib. 11.* narrat, Indo cuidam Nobili intra trecentos & quadraginta annos juventutis florem ter exaruiſſe & toties refloruiſſe.

Fontes juventutem adducentes.

2. In Orbe novo Inſulam quandam eſſe dicunt *Bonticam*, vel, ut aliis placet, *Bonicam* nomine, in quâ perhibent eſſe fontem, cujus aqua pota ſenium cum juventute commutare ſolet, ut noſter *Hirnbaim* notat *de Typho gen. hum. cap. 7.* & Nos ſuprà etiam notavimus *Scrutin. 4. disq. 1. cap. 11. §. 6.* Similem fontem in *Lucaya* etiam reperiri teſtatur *Petrus Chieza part. 2. hiſt. Peru. cap. 41.* & *Petrus Martyr* tradit, Indum ſenem cujusdam fontis lotione & potione omninò adoleviſſe repetitâ juventute.

Senex centenarius rejuveneſcens.

3. Narrat *Torquemada Dial. 1. Horti floridi Tarenti* in Italia An. 1531. fuiſſe Senem centenarium capularem, qui pilis, cute, unguibus & ſitu atque ſqualore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis vigorem omnibus mutatis de ſene juvenis prodiêrit & quinquaginta poſt adhuc annis ſupervixerit. In *Caſtellâ* quoque *Rivia*, ſive in *Rioxâ Caſtiliæ* ſimilem cuidam viro ſeni obtigiſſe ſortem memorat *Nierenbergius lib. 8. Hiſt. Nat. c. 9.* idque vulgi famâ notum fuiſſe ſcribit.

Monialis juventæ florem recuperans.

4. In oppido regni Valentini *Monvedro*, quod olim *Saguntus* dicebatur, ſe vivente monialem Abbatiſſam fuiſſe ſcribit *Valescus Tarentaſius*, cui dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & ſulci cutis adæquati, vultus & totum corpus juventutis flore exornatum fuerit, itá ut rei novitate perculſa præ verecundia ſe cunctorum oculis ſubtrahere conata ſit.

Indus quater juventutis florem acquirens.

5. *Ferdinandus Lopez de Caſtagneda* Regis Luſitaniæ hiſtoricus memorat *lib. 8. Chronic.* quod dum *Nunius de Acunia* Anno 1536. Gubernator fuit in India, miraculi cauſâ oblatus illi fuerit vir hominum fide digniſſimorum teſtimoniis confirmatus ætatis ſuæ annorum 340, cui etiam adhuc in memoria hærebat, quod civitas illa, quam incolebat, absque habitatoribus inculta fuerit, quæ tamen tunc temporis una ex populoſiſſimis Indiæ fuit habita. Hic porrò quater depoſita ſenectute juventam recuperavit, itá ut canos capillos cum nigris quater commutârit, & novos etiam dentes acquiſiverit; quales etiam capillos & dentes habuit, dum ad Gubernatorem adductus fuit. Et quia hoc ipſo tempore adfuit inſignis quidam Medicus; juſſit Gubernator, ut ejus pulſum artactu exquireret, quo deprehendit talem vigorem, qualem vix in juvenibus obſervare licet. Conſtat etiam ex eodem Chronographo Indum hunc ultra 370 annos vitam produxiſſe. An verò non idem ſit, quem ſupra ex *Maffejo* adduximus, haud levi argumento credi poteſt.

6. Inter mirabilia hominum recenſet etiam *Schottus Phys. cur. lib. 3. cap. 16.* vidiſſe ſe *Panormi* in Sicilia virum, qui, cùm diu barbam & capillos canitie venerandos anteà circumtuliſſet, nigrum capillum & barbam acquiſierit, nec quadragenario major apparuerit: perſpicilla etiam, quibus ob viſûs debilitatem diu uſus fuerat, renovato viſu depoſuerit. Meminit etiam *ibidem* cujusdam vetulæ in Galliâ recentiſſimè ad juventutis florem reverſæ Gallico metro honoratæ.

Dentitio ſenilis.

7. De duobus Senibus 120. annorum ætatis, quibus integra dentitio in Senectute, anno nempè ætatis 118. rediêrit. Vide *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 3. obs. 15.* De lapide quodam mirabili juventutem reducente à Luſitanis dicto *Pietra de Cevar*. Vide, quæ diximus ſupra *Scrutin. 4. Geocosm. disq. 1. cap. 8. §. 4. num. 3.*

Faceta hiſtoria de juventa vetulis reſtituta.

8. His jucundum & facetum quid ſubjicimus, quod aliquandò *Hailbronnæ* in urbe Imperiali ad Nicrum ſita contigiſſe ferunt. Illuc dicunt ſuperioribus annis veniſſe quemdam Hiſtrionem ore, quàm ære & arte potentiorem, ut ejusmodi perſæpè hominum genus eſſe ſolet, qui tubis & tympanis, nec non & ſesqui pedalibus verbis eam de ſe per urbem illam divulgabat artem, qua juventam poſſet & vellet vetulis reſtituere, & multis annis ſingulas reddere juniores. His tam feſtivè proclamatis & promulgatis agminatim accurrebant illicò quamplurimæ marcidæ, ſqualidæ, edentulæ & deformes vetulæ ad ſuum, ut illæ quidem rebantur è cœlo delapſum *Machaonem*: hic etiam viſo & perluſtrato illarum agmine jubet, ut ſingulæ nomina ſua accuratè conſignarent in ſchedula, annosq; ætatis adjungerent. Quod etiam ſingulæ præſtiterunt, & aliæ quidem ſe centenarias, aliæ nonagenarias, aliæ octogenarias, plures ſe ſexagenarias annotârunt. Altero mane, ſicut juſſæ fuerant, parent, & comparent denuò: verùm Hiſtrio ſtatim ad earum acceſſum dolenter conqueſtus eſt, ſibi per furtivas cujusdam Harppiæ manus ablatas eſſe omnium ſchedas; rogavit itaq; ſingulas, ut rurſus aſſignarent nomina, & ætatem, ſe certò ſtaturum promiſſis: illud tamen ſe præmonere debere ſuperdixit, quod eam, quæ plurimos ex omnibus numeraret annos, rogo & *Vulcano* conſecrare & in pulvèrem concremare deberet, ut ex ejus cineribus potum præparet reliquarum ſenectuti profligandæ & juventutis flori reproducendo percommodum. Ad quæ omnes obſtupeſcunt, & quid facere jam ſingulæ vellent, ſecum perp ndunt. Credunt tamen ſuperſtitioſæ mulieres clamoſo ſuo ſtentori, domumque reverſæ novas conſcribunt ſchedas, In quibus tamen ſingulæ multis annis ætatem imminuunt, itá ut jam nulla amplius ex toto illarum cœtu & numero fuerit, quæ ſe vigeſimum ætatis annum ſupergreſſam fateretur. Colligit tandem Hiſtrio novus iterum ſchedas, & primas confert cum ſecundis, atque ex propria illarum atteſtatione proclamat ſingulas unâ nocte factas eſſe multò juniores.

§. IV.

Canities præcox in juvenibus variis Exemplis demonſtrata.

Canities unde proveniat?

1. Canities generaliter ex vitiato ſanguine videtur provenire: vitium verò ſanguinis non ipſum tantùm ſenium, ſed & vel maximè etiam triſtitia, metus, & alia quævis adverſa animi pathemata ac magna perturbatio & conſternatio inducere valet. Undè pluribus conſtat Exemplis metum, conſternationem, terrorem repentinum ſubitamque mortis intentatæ formidinem ætatis etiam floridæ adhuc alumnis canos appoſuiſſe, & ſubitam metamorphoſin induxiſſe. Sic *Jacobus* quidam *Oſorius Erigeni* in carcerem conjectus adoleſcens etiamnum unâ nocte totus incanuit, ut tradit *Ludovicus Vives in præfat. in Somnium Scipionis.*

Canities à viſione nocturnâ.

2. Cùm *Ludovicus Bavarus* Imperator ad Rhenum in armis eſſet, *Maria Brabantina* ejus conjux *Werdæ* habitans binas literas uno quidem annulo diverſâ tamen cerâ atrâ & rubrâ obſignatas, illas marito, alteras *Henrico Rucboni* Decurioni equeſtri mittit. Atque is, qui Epiſtolas detulit, errore ſeductus rubrâ cera concluſas tradit *Ludovico*; qui lectis literis amatoria agi ſuſpicatus, re diſſimulata; relicto apud Rhenum exercitu, quàm maximè poteſt, accelerans iter ad uxorem diu noctuque contendit, & indictâ cauſâ adulterii condemnatum *Henricum* ſecuri percuti jubet: poſteà veluti conſcius ſceleris *Helicam* virginem Prennebergenſem cultello confodit & aliam nobilem fœminam, quam Gynecæo præfecerat, de turri præcipitavit. Ob id horrenda illi occurrit nocturna viſio, quâ una nocte totus incanuit: pœnitentiâ deindè ductus monaſterium condidit Furſtenfeldenſe, ut *Cuſpinian.* ſcribit in *Ludovico Bavaro Imp.*

A nuntiatâ morte,

3. *Franciſcus Gonzaga* affinem ſuum ſuſpectum conjurationis, cùm in turri portæ Cæſareæ ad quæſtionem aut ſupplicium ſervari juſſiſſet, nuntiatum eſt manè totum repentè canum factum, quod quaſi prodigium flexit Principis animum, qui ei propterea & vitæ & veniæ gratiam dedit. *Scaliger Exercit. 312. in Card.*

A nimio mœrore & formidine.

4. Juvenis quidam generoſus ac nobilis, qui apud *Carolum* Cæſarem, dum in aula verſaretur, virginis, quam deperibat, pudicitiam expugnârat, quod capitale in eo cœtu etiam non reluctante puellâ ob decus aulicum fœdâ libidine contaminatum in carcerem conjectus, atque poſtridiè ad ſupplicium tractus, præcedente nocte totus incanuit, adeò, ut amiſſo florido & ſpectabili colore, nec Cæſari, nec familiaribus notâ facie prodiret. Cæſar ſuppoſititium ſuſpicatus aut dolum, explorari juſſit, an ipſus eſſet, & num ementita canities, atque indecorâ canitie barba delibata pharmaco foret. Re deprehenſa Cæſar miſeratione flexus crimen ei condonavit, ſatis pœnarum arbitratus in tanto fuiſſe mœrore, ac conceptâ animi formidine, quæ canitiem iſtam mortis prodromam attuliſſet. *Hadr. Junius lib. de Coma cap. 10. Schenckius lib. 1. obſerv. 1. Lemnius & alii.*

A negata diſpenſatione.

5. *Albertus Cranzius lib 9. Metropol. c. 47.* refert, quod cum *Vipertus* Juvenis adhuc in *Ravenburgenſis* Eccleſiæ Epiſcopum fuiſſet electus, *Romamq;* profectus, ut diſpenſationem ſuper ætate à ſummo obtineret Pontifice; à Pontifice verò poſtulatis non annueretur, nocte ſequenti totus incanuerit. Quo viſo deindè miraculo Pontifex tandem annuerit, electionem confirmârit, & diſpenſatione factâ etiam in Epiſcopum conſecrârit.

A formidine ob funes ruptos.

6. Quidam, ut *Cœlius Rhodiginus antiq. lect. 13. cap. 27.* memorat, è rupe pendens, dum accipitrum pullos ſcrutaretur, interimque funes, quibus ſuſtinebatur, diſſiluiſſent, ſubitâ formidine correptus totus incanuit.

A caſu in foveam,

7. *Libavius lib. 2.* ſing. tradit, mulierem quandam incidiſſe in foveam, in quâ lupus & vulpes attinebantur, itaque hinc conterritam unâ nocte incanuiſſe, totâque reliquâ vitâ triſtem ſemper vultum exhibuiſſe.

Ex metu mortis intentatæ,

8. Juvenis quidam nobilis, uti referunt *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 4. obs. 60.* annorum 24. ex antiquiſſimo ſtemmate *de Meinesdorff* (quod unà cum ipſo annihilatum eſt) in militiâ contrà Barbaros captus, carcerique mancipatus, ex metu imminentis mortis, quam Barbari minati ſunt, unius noctis pervigilio canus factus eſt, tandem tamen periculo liberatus.

A ſomnio formidoloſo.

9. Exemplum etiam mirabile recenſet *B. Vincentius* natione Hiſpanus *Conc. in Sexageſimâ*, de quodam juvene, qui ſomniando à Chriſto in judicio fuit interrogatus, & ſubitò ex timore totus factus eſt canus.

Canities præcox nativa.

10. Quibusdam canities præcox non à terrore, metu vel alio quodam adverſo caſu ſeu accidente adventitia eſt, ſed naturalis & nativa. Sic memorant *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 1. obs. 69. Buxtebudæ* in Ducatu Bremenſi fuiſſe militem præſidiarium juvenem annorum 18, qui canitie laborârit. *Mart. Zeilerus* etiam narrat *cent. 1. ep. 17.* vidiſſe ſe Studioſum criſpis & canis capillis præditum: Alios item duos ejus fratres ſimili capillitio conſpicuos fuiſſe. Scribit quoque *Schottus phys. cur. lib. 3. cap. 16. §. 2.* vidiſſe ſe *Romæ* infantulum canis capillis natum. Sed horum eventuum cauſa matrum imaginationi adſcribi poteſt, quæ vel maritum vel adulterum ſenem & canum vehementiùs tempore geſtationis partûs ſibi impreſſerunt: aut poteſt cauſa virtuti alicui particulari inditæ parentum ſemini provenienti ex loci & alimentorum conſtitutione attribui. *Solinus polyhiſt. cap. 19.* refert, populos Albanos hoc quoque nomine dictos, quod omnes cum canitie in lucem prodirent.

11. Sed nec hoc loco videtur omittendum, quod contrà accidiſſe ſcribit *Raſis*; hominem nempè ſe noviſſe, qui drachmate vitrioli potato unico noctis intermedio, quidquid canitiei in capite geſſerat, totum amiſerit. Verùm *Galenus* vitrioli uſum ab internorum medicamentorum genere omninò excludit.

§. V.

Admirandum corporis robur, in variis hominibus pluribus declaratur Exemplis.

Undè corporis robur.

1. A nervis, eorumque denſitate ac firmitate roboris præcellentioris in corpore humano vires agnoſcunt Phyſici. Undè benè, inquit

inquit *Solinus cap. 4. polybiſt.* maximam virium ſubſtantiam nervos facere, quantoque fuerint denſiores, tantò propenſius augeſcere firmitatem. In Sacris literis roboris firmitate claruiſſe memorantur imprimis *Nemrod* filius *Chuſi*, Nepos *Cham*; *Samſon Manue* filius & *David* filius Iſai, ſivè Jeſſe, de quibus Sacra Hiſtoria conſuli poteſt.

Robuſti ex S. literis.

2. Ab antiquis Scriptoribus maximè celebris ob eximias corporis vires & robur habitus ſemper fuit *Hercules Jovis*, ut ajunt, ex *Alcmena Amphytrionis* Principis Thebani conjuge filius. Cujus labores, quibus immortalem ſibi peperit gloriam, plures decantant Poëtæ: Nos eosdem breviter ex *Boëthio lib. 4. cap. 17.* his verſibus complexos referimus.

Herculem duri celebrant labores:
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſævo ſpolium Leoni,
Fixit, & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit Draconi
Aureo læva gravior metallo,
Cerberum extraxit triplici catena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſævis dominum quadrigis
Hydra combuſto periit veneno:
Fronte turbatus Achelous amnis,
Ora demerſit pudibunda ripis:
Stravit Antæum lybicis arenis,
Caccus Evandri ſatiavit iras.
Quoque preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notavit
Ultimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo; pretiumque rurſus
Ultimi cœlum meruit laboris.

Herili vires.

3. Fingit *Virgilius lib. 8. Æneid. Herilum* tres habuiſſe animas, ter letho ſternendum fuiſſe, non aliam ob cauſam, ut conjicitur, quàm propter inuſitatas & portentoſas hominis vires. Sic enim apud *Eundem* canit *Evander.*

Et Regem hac Herilum dextrâ ſub tartara miſi:
Naſcenti cui tres animas Feronia mater
(Horrendum dictu) dederat: terna arma movenda
Ter letho ſternendus erat, cui tunc tamen omnes
Abſtulit has animas dextra & totidem exuit armis.

Milo Crotoniata fortis & robuſtus deſcribitur.

4. De *Milone Crotoniata* & prodigioſis illius viribus multa verè admiranda recenſent Authores, ac comprimis *Plinius lib. 7. cap. 10.* Item *lib. 10. cap. 37. Pauſanias lib. 6. Herodotus lib. 3. Strabo lib. 6. Valer. Max. lib. 9. cap. 12. Suidas, Gellius lib. 15. cap. 15. Ælianus lib. 2. de var. hiſt.* & plures alii, eum nempè, dùm peruncto diſco inſtitiſſet, neminem veſtigio educere valuiſſe: in Olympia bovem per ſtadium reſento anhelitu portâſſe, eundemque ictu pugni interfeciſſe: caput nervo non aliter quam redimiculo aut corona cinxiſſe, intercluſo deindè, quanta maxima vi poterat compreſſis labiis ſpiritu, cum venæ capitis ſanguine plurimo intumuiſſent, nervum rupiſſe, eundem ubi porrecta dextra cubitum lateri intendiſſet, minimum, neminem fuiſſe qui ullo niſu poſſet à cœteris abjungere. Miſerandum verò ejus interitum viribus ſuis nimium præfidentis deſcribit *Aulus Gell. lib. 15. cap. 16.* hunc in modum: *Cùm jam natu grandis artem athleticam didiciſſet, iterque faceret forte ſolus in locis Italiæ ſylveſtribus: quercum vidit proximè viam patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc volens, an ullæ ſibi reliquæ vires adeſſent, immiſſis in cavernas arboris digitis diducere & reſcindere quercum conatus eſt: Ac mediam quidem quercum diſcidit, divulſitque; quercus autem in duas diducta partes, cùm ille quaſi perfecto, quod erat connixus manus laxaſſet, ceſſante vi rediit in naturam, manibusque ejus retentis incluſisque ſtricta denuò & cohæſa dilacerandum hominem feris præbuit.* Hæc *Gellius* ita virium, quibus alias gloriam comparavit, nimia fiducia exitium & mortem peperit.

5. *Titormus* bubulcus Ætolus cum *Milone* Crotoniata etiam certare auſus; ut *Ælianus lib. 12. de var. hiſt.* & *Cælius lib. 21. cap. 36. Ant. Lect.* ex *Athenæo* recenſent, abjectâ veſte ex *Eveno* maximæ molis lapidem primum quidem ad ſe traxit, deinde remiſit: & hoc bis aut ter, tum eum usque ad genua ſuſtulit, atque poſtremò ſublatum in humeros usque ad octo orgias portavit & abjecit, quem *Milo* vix loco movere potuit: Ad gregem deinde abiit, & ſtans in medio maximum fortiſſimumque taurum pede prehendit, qui cum vellet effugere, non valebat. Alium item accedentem attractum pede ſimiliter traxit. Titormus Ætolus.

6. Ex *Julio Capitolino* aliisque ſcriptoribus conſtat *Maximum* Tyrannum tanto robore fuiſſe, ut currus manibus attrahere, equis pugno dentes ſolvere, calce crura frangere, lapides tophicos digitis friare, arbores minus annoſas diſrumpere poſſet. Quâ de cauſâ ab aliquibus *Hercules*, ab aliis *Milo Crotoniates*, à nonnullis & *Antæus* appellari ſolitus fuit. Hac tamen nimiâ ſuâ fortitudine abuſus à militibus tandem confoſſus dicitur. Maximus Tyrannus.

7. *Polydamam Niciæ* filium è *Scotuſſa* Theſſaliæ urbe ſcribit *Suidas*; uti & *Pauſanias lib. 6.* in monte *Olympo* prorſus inermem *Herculis* æmulatione Leonem præferocem confeciſſe: apprehenſum è grege medio maximum & ferociſſimum taurum pedibus poſterioribus reſilientem & contranitentem tam obnixè detinuiſſe, ut vix & relictis quidem ungulis effugere potuerit. Ajunt eundem incitante equos auriga alterâ tantum manu retractos à tergo currus ſiſtere ſolitum fuiſſe. Plura alia vide apud citatos Authores. Polydamas.

8. *Ægon* pugil in *Zacyntho* inſulâ taurum ferum calcibus prehenſum è monte in urbē pertractum *Amaryllidi* donâſſe dicitur. Ægon.

9. A. Junius

A Junius Valens.

9. *A. Junius Valens*, qui ſub *Auguſto* Imper. centurionis locum tenuit, utribus onuſtum plauſtrum ſolus, cùm deponeretur onus, ſuſtinuiſſe, currumque equorum vi tractum manu unâ retinuiſſe ſcribitur à *Plinio lib. 7. cap. 20.*

Tiberius C.

10. Referente *Suetonio Tiberius* Cæſar erat articulis ità firmis, ut recens, & integrum malum digito terebraret; caput pueri vel etiam adoleſcentis talitro vulneraret.

Fl. Claudius. Martianus.

11. Fuit & digitis usque adeò fortibus *Fl. Claudius*, ut ſæpè equis ac mulis ictu pugni dentes excuſſerit. Martianus quoque Imperator Rom. in digitis nervos habuiſſe dicitur, non venas tantâ vi ut nullius manus ad ſcribendum aut impellendum præſtantior tradatur: fortiſſimum etiam quemque uno digito ſic affligere potuiſſe fertur, perindè quaſi clavâ ferroque ictus torqueretur. *Cœlius lib. 4. Ant. lect. cap. 3.*

Gratianus.

12. *Gratianus*, ut refert *Paulus Diac.* & *Sex. Aurelius*, ignobili loco apud *Cibalas* in Pannonia natus robore admirando præditus, *funarius* idem fuit dictus, quod funem venalitium portanti quinque milites extorquere nequiviſſent.

Cunibertus.

13. *Cunibertum* Longobardorum Regem tantâ brachiorum fortitudine fuiſſe præditum ſcribit *Paulus Diac. in hiſt. Longob. lib. 5. cap. 40*, ut cùm puer eſſet, duos verveces miræ magnitudinis lanâ dorſotenus ſingulas manus apprehenſos à terrâ levârit.

Tamerlanes.

14. De *Tamerlane* narratur tanto manuum ac brachiorum robore inſtructum extitiſſe, ut acinace equum maximum unico ictu medium diſſecaret.

Fortes in borealibus regionibus.

15. *Cardanus lib. 8. de variet. cap. 44.* notat ſequentia, ajens. *Nunc etiam homines in borealibus regionibus eſſe dicuntur, qui equum vel bovem in humerum aſſumant, vas quoque ferreum mille librarum. Audivimus etiam olim occiſum quendam Olegianum, qui curruum rotas manibus ſuſpenderet, ſingulas ſingulis circumverteret. Idem brentas vini tres ſimul geſtaret ſingulas ſingulis brachiis, tertiam dorſo; hæ capacitatem complent amphorarum octo ſeu librarum 672.*

Hildanus.

17. Fidem penè excedunt, quæ narrat, *Joan. Schefferus lib. memorab. Sueticæ gentis cap. 30. de Haldano* Regehis verbis: *Ferunt veteres Memoriæ fuiſſe tantum non animi modò, verùm corporis etiam illius robur, ut cum aliquandò certamine privato, ſingularique Solus pugnare cum Siguardo, ſeptemque filiis ipſius deberet, abjecto enſe quercum arripuerit, extractamque cum radicibus è terrâ clavæ ſtipitisque loco adhibuerit in adverſarios; hocque unico ſoloque telo cunctos per virtutem incredibilem proſtratos interfecerit.*

Robore præſtantes alii.

18. *Idem Schefferus ibidem* adducit Olai *Magni* de nonnullis ſuorum temporum eximio corporis robore præſtantibus viris teſtimonium, quod nempè viderit incluſam dolio ligneo ferri crudi vim ingentem ad ſexcentarum, octingentarum, imò mille librarum pondo gravem humeris geſtare ad ſpatium longiſſimum. Eundem adſeverare ſcribit rurſus viſum ſibi quempiam, qui equitem armis omnibus pro temporum illorum conſuetudine ex ferro ſolido fabrefactis indutum ornatumque obviam forte factum, non arte aliqua, vel induſtria ingenioſa, verùm nudo ſimplicique corporis & membrorum vi roboreque ſimùl cum ipſo equo præcipitem dejecerit in terram.

Ericus Leionhuſus.

19. Inter præclari roboris viros nominat Idem ſupra notatus Author *Ericum Leionhuſus* quem ſcribit ſoleam ferream, quâ calceantur Equi, recentem ex officina nudis manibus diſcerpere ſolitum.

Firmus.

20. *Firmus* è Romanorum tyrannis unus, ut refert *Cardanus de variet. lib. 8. cap. 40. Galeni* temporibus ob hoc nomen adeptus, quod incude ſuper pectus impoſito malleorum perferret ictus.

Voertus.

21. Clarus eſt in hiſtoriis antiquis *Voërtus de Cruce* Mediolanenſis, qui equum citatiſſimè currentem certâ lineâ conſtitutâ immobilem reddebat ne tranſiliret, humeris jumentum frumento onuſtum elevabat, ferebatque. Cum ſe unico pede ſtatuiſſet altero è terrâ ſublato tantâ conſtabat firmitate, ut nemo, quantumvis robuſtus, eum vel tantillum dimovere loco poſſet.

Paulus Boëmus.

22. Omiſeram propemodùm, quod narrat *Bonfinius dec. 4. rer. Hung. de Paulo* quodam humillimo genere in Bohemiâ nato, qui inauditis animi, corporisque viribus fuiſſe perhibetur ſtatura, robore, ac lineamentis membrorum Herculi planè ſimilis. Hic in paterno piſtrino alitus molam frumentariam ſine quoquam adminiculo, quandoque vas vinarium vix currui portabile ſolus humo ſuſtulit. Armatum hominem dentibus ſurreptum inter militares choreas non inermis ſaltando circumtulit.

23. Apud Cadurcos, Acarnanes atquè Æthiopes uſum vetuſtiſſimum invaluiſſe ſcribit *Alex. lib. 2. cap. 25.* ut Saxa ingentia fundis intorquere, aut ſagittas, aut jacula ingentis ponderis vibrare à teneris ediſcerent.

Maximinus.

24. *Maximinus* Imp. tophaceos lapides perforabat digitis & majuſculas arbores manibus dividebat. *Sabell. lib. 10. cap. 9.* & *Fulgoſus lib. 1. cap. 6.*

Scanderbegus.

25. Manet etiam in Annalium fide inſigne corporis robur *Georgii Scanderbegi*, quem gladium habuiſſe perhibent, quo unico ictu Turcas tranſverſim dividere & integros eorum artus detruncare ſolebat. *Mahometes* autem Imp. Turcicus, quamvis hoſtis ejus acerrimus, ſicut memorat *Camerarius part. 1. hor. ſuccis. cap. 76.* illum videre deſideravit. Igitur miſit illum *Byzantium Scanderbegus* additâ cautione, ut remitteret. Quem cum præſtitâ cautione remiſiſſet, nemo repertus in Aula Turcicâ dicitur, qui eo commodè poſſet uti, ita ut *Mahometes* ſe ſuppoſititio gladio ad terrorem ſolùm deluſum renuntiaret. Econtrà *Scanderbegus* abſque dolo acinacem ſuum miſiſſe, non vero brachium; eoque propediem adverſùs Turcas uſurum ſe affirmavit.

26. Fuit *Antverpiæ* civis, teſte *Beyerlinck in Theatro Vitæ hum. v. robur.* tantâ dextræ fortitudine, ut virum juſtæ molis in eâ conſiſtentem ſuſtineret & attolleret ſine noxâ.

Scribit

Polocava.

27. Scribit Hieron. *Henninges in Geneal. Turc. Imp. Polocavam* generoſum Polonum tanti roboris fuiſſe, ut equorum ſoleas ferreas etiam recentes nullo negotio manibus inſtar chartæ vel alterius rei fragilis rumperet.

Georgius Fronsbergius.

28. Eodem memorante *Georgius Fronsbergius* Baro ità membrorum robore valebat, ut extento medio digito robuſtiſſimum quemque etiam loco dimoveret: equum currentem arrepto ſiſteret frœno, tormentum murale ſolus propelleret. Digito quoque indice ſivè ſalutari *Martium Septimum*, qui ex fabro ferrario imperium tenuit, tantùm valuiſſe dicunt, ſicut tradit *Alexander lib. 4. cap. 6.* ut currus ex adverſo nitentes repulerit & fortiſſimum quemque colliſerit.

Matthæus Magnus aliique fortes.

29. Narrat *Arlunus in Hiſt. Mediol. Matthæum Magnum* Vicecomitem tanto corporis robore fuiſſe præditum, ut etiam ſoleas equorum disrumperet. Comitem etiam *de Burgſtall* memorant, eâ virium valuiſſe facultate, ut ferreas equorum ſoleas manu ſuâ confringeret, duo mortaria ænea aliquot centenariorum pondere unâ manu per ſcalas portaret, & ſeptem perſonas jam jam adultas ſimul humeris excipere potuerit. In Curlandia quoque notum ſibi fuiſſe ſcribit D. *Roſinus Lentilius Oribaſius in parallelis ad obſ. Ann. 1. Dec. 1. Eph. Germ. Cur. ad obſ. 98.* nobilē tanto corporis robore præſignem, ut non tantùm ferreas equorum ſoleas & imperiales thaleros negotio haud difficili tum flectere, tùm omnino confringere potuerit, ſed & impoſita palmâ lapidis molaris motum præſente aliquandò Sereniſſimo Duce *Jacobo* in plenâ circumgyratione frequenter impedire, imò planè ſiſtere valuerit.

30. De *Ichoglan* quodam refert *Tavernierius deſcript. Turc. pag. 164.* quod fruſtum ferri 350 libras ponderans in balneis præſente Turcico Imperatore unâ manu ſuſtulerit. Tradit & *Jacob. Sponius itiner. lib. 2. pag. 19.* Morlachos (gentem Græcæ Religionis in Dalmatiâ bellicoſam) adeò membrorum corporis robore valere, ut eorum quatuor equum fortiſſimum per viginti paſſus portare queant: idque facere ſoleant, ubi loca ſunt equis inacceſſa.

Cleomedes Aſtipalenſis.

31. Conſummatæ crudelitatis actiones cum ingenti virium robore de *Cleomede Aſtipalenſe* recenſet *Plutarchus*. Hic aliquando ſine armis fuiſſe fertur: contigit autem, ut cum *Lacco Epidanio* Luctatore famoſo ſolis manibus dimicarit, quem primo ictu pugno interemit. Sed quod ſodalibus ſuis maximè horrendum apparuit, Summa feritas ac barbaries fuit, quâ ergò Corpus mortuum uti voluit. Cum enim fumantem iram adhuc ſpiraret, manum lateri ejus applicuit, & cum furibunda violentia de pectore ejus palpitans cor evulſit ſimul cum inteſtinis. Itaque ob hoc facinus coram judice comparere juſſus, plus quàm antea inexorabilis introeundo ſcholam publicam, ubi centum pueri ſub Ludimagiſtro ſuo congregati morabantur, columnam, cui ædificium univerſum incumbebat, apprehendit, rotamque fabricam excuſſa columna ſuper capita tot innocentum præcipitavit, undè ad unum omnes miſerè extincti ſunt. Cum ergò ex his ſibi mortem certam auguraret, in *Dianæ* fanum ſe contulit, atquè illic ſepulchrali lapide elevato ſubtus illum ſe abdidit, vivumque tumulavit, ſicque vitam neſcio an majori cum gloria quàm ignominia terminavit.

Agatho Athenienſis.

32. Omnem ferè credulitatem excedere videtur, quod *Cœlius lib. 7.* de inenarrabili fortitudine ſimul & ruſticitate *Agathonis Athenienſis* refert. Hic quamvis jucundiſſimi aſpectus eſſet, comæ prolixioris, naribus aquilinis, vultu hilari, pectore ſpacioſo, & altitudinem pedum octo attingens, ſemper pelle lupina horridus incedebat. Plerumque Sylveſtres feras venando proſequebatur, nil veritus etiam immaniſſimas Pantheras & tygrides & urſos, imò nec Leones. Qui tam in habitu corporis quàm cœteris alimentis ſuis omne id cavebat, quod mollem reddere vel delicatum poſſet. Undè verificari in illo potuiſſet, quod de *Achille* dictum, qui ſe Leonum & urſorum medullis cibare ſolitus ſit.

Tidæus.

33. Illud etiam fermè incredibile videtur & prodigio ſimile, quod de *Tidæo filio Ænei* Regis Celidoniæ *Tortellius* meminit; eum videlicet in Mycea ſibi parem robore non habuiſſe: ablegatum ad *Etheoclem* provocaſſe ad certamen Thebanum qualiscunque eſſet, ei inſuper quæcunque arma vellet, ad electionem liberam relinquendo. Quoscunque autem adortus eſt, eorum victor cum ingenti gloria evaſit. Quia verò Thebani jactantiam viri amaro animo ferebant, inſidias ei per fortiſſimos viros in primo juventutis flore eximos collocarunt: Sed eorum damno factum. Ille enim non ſecus ac alter *Samſon* inter Philiſthæos, aut *Hercules* inter Pygmæos deſæviendo cunctos miſera ſtrage trucidavit.

Seleucus Nicanor.

34. Haud minori admiratione dignum videtur, quod de *Seleuco Nicanore* Rege Syriæ memoratur. Hic enim ſtatura ſua excelſus eo tempore ad ſacrificium quoddam advenit, quo taurus Sylveſtris de manibus Sacerdotis evaſerat. *Seleucus* vix manu fugientem tetigerat, & confeſtim cum ſtupore circumſtantium, inter quos etiam *Alexander Magnus* erat, immotum ſtare fecit.

Fuſius Salvius.

35. De *Fuſio Salvio* Antiqui memorant Authores, quod cum promptitudine ſcalas aſcenderit, tenens manu ducentarum librarum pondus, tantundem ſuper humeros, præter hæc & pedibus ejusdem ponderis onus trahens.

Cynegyrus.

36. De *Cynegyro* Athenienſium contrà Perſas Duce memorant Hiſtorici, quod cum hoſtes ad mare uſque perſequendo fugaſſet, & illi naves jam concendiſſent, earum unam dextra manu apprehenderit, quam ſibi ſentiens hoſtili ferro truncatam, ſiniſtram applicuerit; illâ quoque

amiſſâ

Digitized by Google

amiſſâ protinus rabido dente hoſtile lignum mordicus tenuerit. Idem recenſetur de *Lucio Glauco* Romano, qui navem quandam *Aſdrubalis* pari modo retinere auſus eſt. Ita tradunt *Plutarchus & Juſtinus.*

Teuto exoticarum virium.

36. De Teutone quodam exoticarum virium & actionum Heroicarum exemplum refert *Nicetas*, quod ea ætate contigit, qua *Iſaac* Imperator Orientis regnavit. Cum nimirum Germani Iconium vi armorum obtinuiſſent, hic, de quo narratur, tam corporis robore, quàm animi magnitudine egregius exercitum Turcarum pedes ſequebatur manu ſua conducendo equum: eum igitur quinquaginta equites invadunt: ſed ſine mora ille objecto ſcuto contra hoſtium ſagittas & cœtera armorum genera ſe inaudito valore defendit quidquid in eum jaceretur, non ſecus ac feſtucas leviſſimas æſtimans: inter quos Mahometanus quidam abjecto arcu, & apprehenſo gladio impellens equum in Germanum violentus accurrit, ut cominus tantò vehementius pugnare poſſet; itaque ingenti plaga gladii ferire caput Antagoniſtæ ſui cœpit, certam ſibi victoriam ſpondendo: Germanus autem nil ſtatione ſua commotus non ſecus ac columna ærea impetum ferientis ſuſtinuit. Converſus poſthæc ad inimicum ſuum more fulminis gladium ſuum vibrat, & unico ictu utrumque anteriorem pedem equi amputat; ſicut falce ſecari fœnum conſuevit: Reduplicata deinceps plaga in caput Turcæ furientem enſem impegit ita validè, ut in duas partes hiante vulnere ſecarit. Ad portentum illud fortitudinis Mahometica turma ſtetit attonita, & cum nemo ultrà conſerere manus cum victore auſus eſſet, pleni confuſione diſparuerunt: Teuto verò circa Veſperam hyberna ſua illæſus repetiit.

Baro quidam in Sileſia.

37. Vixit non ita multis abhinc annis in ſuperiore Sileſia, ſicut recenſetur *Eph. Germ. Cur. Dec. 1. Ann. 1. obſ. 98.* Generoſus quidam Baro tam inſignis roboris, ut ferreas equorum ſoleas & ſolidos Imperiales ſola rumperet manu. Tres homines unâ vice detineret, binos ſub brachiis & tertium dentibus ipſius veſtibus infixis. Idem in Venatione equo excuſſus, dum in terrâ proſtratus jaceret, aprum ingentis magnitudinis irruentem una manu pilis ſub mento arreptis in curſu detinuit; alterâ verò manu gladio pectori violenter intruſo confodit. Quin & jam Septuagenarius, cum à militibus invaderetur, duos ex illis ita unico pugno excepiſſe dicitur, ut mortuos in terram proſterneret, & ſe liberaret. Noſtra etiam ætate celebris eſt robore Sereniſſimus & Illuſtriſſimus Saxoniæ Dux ac Princeps Elector *Fridericus*, cujus admirandæ vires in monetis confringendis, orbibus, ſcyphis, & lancibus argenteis comprimendis, maximiſque ponderibus attollendis & elevandis omnes in ſtuporem rapiunt. Proximo etiam abhinc anno ejus fortitudinis robur incomparabile omnibus ſæculis memorandum in debellato & trucidato fortiter urſo toti Europæ miraculum præbuit.

Fridericus Saxoniæ Elector.

Gal. Bardaſinus.

38. *Galeotus Bardaſinus* Catanenſis Patritius teſte *Thoma Fazello lib. 3. de reb. Sicul. cap. 1. decad. 1.* armatura ponderoſa oneratus, galeatuſque humi ſtans ſiniſtrâ ephippium, dexterâ haſtam militarem tenens ſtrenuo ſaltu in equum inſiliebat. Aſinum magnâ lignorum congerie, ſivè quacunque aliâ ſarcina gravem manibus è terra in altum extollebat. Duos inſuper è robuſtiſſimis ſimul aggrediebatur, dumque alterum attrectaret, alterum genibus compreſſum urgebat, neq; antè deſiſtebat, quam prius hunc, deindè illum pedibus ſubjiciendo amborum manus poſt terga vinciret.

Pilorum robur in quibusdam.

39. *Chriſtian. Franc. Paullini in obſerv. Medico-Phyſ. Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 6. appenſis obſ. 10.* Memorabile pilorum robur enarrat de viro quodam, qui nempè librarum quadringentarum & am pliùs incudem ferream villis capillorum occipitii in altum promptè elevabat. Vidiſſe quoque parentem ſuum ſcribit ibidem in Diœceſi Wormatienſi puerum ruſticum 15 tunc annorum denſis, robuſtis, prolixis & nigerrimis capillis conſpicuum, qui ſtanneam lagenam duodecim menſuris repletam & capillis occipitii firmiter annexam ad dimidium milliare promptè portabat.

40. In molâ Arnſtadienſi *Güntheri* Comitis, ut memorat *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 8. obſ. 93.* ante aliquot annos ſervus fuit, qui modium frumenti in ſacco; miles item, qui hominem quadratum, & ſatis grandem menſæ tabulam dentibus elevavit, & hinc indè circumtulit. *Georg le Feuer* quoque narrat Ann. 1529. in Miſnia vixiſſe Præpoſitum quendam nomine *Nicolaum Klunberum*, qui abſque ullo alio ſubſidio integram tonnam cereviſiæ è cella exportârit.

Fœminæ admirandi roboris Cimburga.

41. Quin & in muliebri ſexu aliàs debili ſingularis etiam fortitudinis ac roboris inſoliti patent exempla. Cuſpinianus ſcribit *Cimburgam Alexii Maſſoviæ* Ducis filiam, uxorem *Erneſti* Ducis Auſtriæ Matrem *Friderici III.* Imperat. mulierem religioſiſſimam fuiſſe & ſuprà muliebrem ſexum fortem, quæ digito ſæpè avellanam & juglandem fregerit, ac clavum citrà ullam noxam parieti impegerit.

Zenobia.

42. Quoniam de fœminis incepimus, mox aliam adducere libet, *Zenobiam* nomine, quæ à naturâ ita fortis extitit, teſte *Tarcagnota*, ut non ſolùm armatos homines, ſed & Leones, urſos, pardos & alia ferociſſima animantia aggredi non horreret, ſed vinceret & expugnaret.

Joanna Gallica.

43. De *Joannâ* Gallicâ Virgine ſcribit *Cardanus de Variet. lib. 8. cap. 43.* quod fuerit ſuprà ſexum fortis, ſuprà ætatem prudens, ſuprà corporis habitum robuſta, docueritque Gallos vincere Britannos, victores alacres repulerit, ac demùm Galliam de ſervitute liberaverit.

Puellæ mira pondera levantes.

45. Teſtatur *Schefferus memorab. Sueticæ, gent. cap. 30. Olaum M.* puellas aliquas ſpectâſſe, quæ ſingulæ mille librarum maſſam ferri vel alterius metalli à ſolo elevare valuerint. Atque hæc meritò admiranda ſunt, quia inſolita, quia rara, quia haud facilè obvia cuivis ſpectare & obſervare contingunt.

§. VI. Ad

§. VI.

Admirandæ agilitatis & agendi promptitudinis quædam in hominibus exempla proferuntur.

Agilitas quid ſit.

1. Agilitas virtus ſeu facultas quædam eſt in movendi & facilè quid agendi promptitudine ae dexteritate conſiſtens. Hujus in hominibus virils admiranda dantur Exempla. Sic *Tritanus* Samnius gladiator teſte *Plinio lib. 17. cap 20 Solino cap. 4. Polybiſl.* omnes adverſarios levi tantum tactu proſternebat.

2. Vidiſſe ſe ſcribit *Idem Plinius lib. 7. cap. 20. Athanatum* quendam religioſæ oſtentationis quinquagenario thorace indutum, cothurniſque quingentorum pondo calceatum per ſcenam ingredi.

Commodus Imp.

3. *Commodus* Imp. *Fauſtinæ & M. Antonini* filius centum ictibus in arenâ totidem ſtravit leones: Et tam validis fuit viribus, ut elephantem haſta & orygis cornu transfigeret, ut plures feras interdùm uno conficeret ictu. Adeò certa illi fuit manus, ut quidquid oculo deſtinaſſet, jaculo aut ſagittâ contingeret. *Sabell. lib. 5. Enn. 6. & lib. 10. Exemplor cap. 11.*

Moſcovitæ.

4. De Moſcovitis ſcribit *Guagninus in deſcript. Moſcov. cap. 3.* eos cum urſis indomitis & efferis abſque armis ſolis confiſos viribus congredi audere, urſumque per aures arreptum tandiu fatigare, donec prorſus debilitatum proſternant.

Lapones.

5. Lapones ſtaturæ modicæ, & corpore usque adeò agiles eſſe tradit *Jac. Zieglerus in Scandia*, ut accincti pharetra & arcu ſeſe transmittant ſaltu per circulum diametri cubitalis.

Luſitani.

6. De Luſitanis ſcribit *Diodorus lib. 5. c. 9.* mobili eos corpore eſſe levique, ut facilè & fugiant & inſequantur hoſtem: In pace choreas levi ſaltu exercere ſolere cum quadam crurum agilitate: Bella verò ad numerum aggredi pæana, cùm hoſti obviant, cantando.

Finni.

7. Finni ut *Saxo l. 9.* refert, libricorum ſtipiti celeri allapſu curſum intendere ſoliti arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptiſſimamque propinquitatis vel abſentię facultatem obtinere creduntur. Mox enim ut hoſtem læſerint, eadem celeritate, qua ſubiêrunt, avolant, nec procurſu languidius reditum tentant. Scritofinnos curſu feras antevertere tradit *Crantzius in Sueciâ*. Monomeros quoq; populos Septentrionales ſingulis eruribus ſaltuatim currentes vivaciſſimæ pernicitatis memorat *Gellius*.

8. In Occidui novi Orbis quâdam provinciâ Indi dicuntur adeò valere curſu, ut integrum diem inſequantur feram, nec prius deſiſtant, quàm laſſitudine feſſam intercipiant.

Hylophagi.

9. Hylophagos Æthiopes agillimos ſcribit *Stobæus*. Omnium item Æthiopum perniciſſimis pedibus aſſerit Trogloditas *Herodotus l. 4. & Plin. l. 7. c. 2. ex Crate Pergameno.* Marſos quoque populos præcipua pedum levitate cæteris præſtantiores notat *Alexand. ab Al l 2. c. 21.* Americanos etiam pleroſque velociſſimos eſſe, ità ut cervos aliasque feras in venatione rarâ curſûs celeritate aſſequantur ſcribit *Suidas*.

Aſael Aſar.

10. *Aſael Aſar* frater ex *Sarvia* ſorore *Davidis* Regis pedum velocitate Sylveſtribus capris par fuiſſe ſcribitur. Ab *Abner* deindè Polemarcho *Isboſeth* filii *Saulis* Regis, quem perſequebatur, fuit interemptus. 2. *Reg. 3.*

Curſores eximii.

11. Ab antiquis Scriptoribus ob miram pedum agilitatem & velocitatem in curſu celeberrimi decantantur *Achilles Peli* filius, *Pyrrhus Achillis* filius, *Opheltes Clytoneus*, *Perſeus*, *Thalus*, *Epaminondas*, *Atas* puer, ſiveut *Martiali l. 4.* placet, *Addas*, qui *Romæ Fonteio & Vipſanio Coſſ.* à meridie ad veſperum usq; confecit 75000. paſſuum perpetuo curſu, cum vix nonum exceſſiſſet annum, ut meminit *Plin. l. 7. c. 20. Papyrius* etiam, qui de Samniribus triumphavit, à pedum pernicitate *Curſor* appellatus fuit. Vicit etiam omnes ætatis ſuæ juvenes & in prælus milites curſu alacriores promptioresque reddidit.

Indicus curſor mirabilis.

12. In *Suidæ* hiſtoriis mira de quodam velociſſimi curſûs homine legimus. *Indacus*, inquit, ſub *Leone Marciani Imp.* ſucceſſore floruit homo audaciſſimus & pedibus valentiſſimus, lævâ manu robuſtior, celeritate præſtans; fuit enim *Euchide* & *Aſſopo* & *Chryſomazo* & *Echione*, & ſi quis alius celeritate pedum celebratur, velocior. In eundo conſpiciebatur, & rurſus evaneſcebat, fulguris inſtar per præcipitia non currenti magis, quàm volanti ſimilis. Quam enim viam homo equis mutatis uno die conficere non poterat, eam hunc ſuis pedibus abſq; ullo dolore percurrere aſſerebant. Nam a Caſtello *Chereo* uno die *Antiochiam* perveniebat, & poſtridiè in idem revertebatur caſtellum, ex eoq; dennò quietem non deſiderans uno die *Neapolim Iſauriæ* proficiſcebatur.

Luponus.

13 *Luponum* Hiſpanum tradunt teſte *Jovio in piſcario l 2.* curſu & viribus tantum valuiſſe, ut ariete etiam in humeros ſublato velociſſimi cujusq; curſum ad æquaret.

Ethus alipes.

14. *Ethus* Scotorum Rex cognomento *Alipes*, narrante *Boëthio l. 10.* tantâ fuiſſe pedum velocitate perhibetur, ut penè cervos & venaticos canes curſu æquaret.

Starchaterus.

15. De *Starchatero* Sueco gigante fortiſſimo corporis viribus plurimùm excellente ſcribit *Olaus M. l. 5. Sept hiſt. c. 7.* eum tantâ pedum pernicitate valuiſſe, ut uno die è Superiori Sueciá in Daniam cucurrerit; quod iter alii vix duodecim dierum ſpatio equo peregerunt.

Marius.

16. *Marium* annum ætatis agentem ſeptuageſimum grandęvum Conſulem tradunt Hiſtorici, quotidiè nihilominùs ſe in campo cum adoleſcentibus exercuiſſe omniſq; generis & ætatis ſpectatores provocâſſe ad videndum virum, tam maturæ ætatis, corpore tam agili tùm ad arma tractanda, tùm ad decurrendum in ſtadio.

Lada.

18. De *Lada* quodam verè mirandum eſt quod ſcribit *Solinus*, eum tanta agilitate & velocitate præditum fuiſſe, ut ſuprà cavum curſitaret pulverem, & arenis pendentibus nulla veſtigiorum relinqueret indiria.

Iphiclus.

De *Iphiclo* quoque *Philaci & Clymenes* filio, ajunt, eum tantæ agilitatis fuiſſe ut ſuper frugis ariſtas ſine offenſâ curreret. Quidam & immunem ſuper aquas maris inceſſiſſe produnt, *Joh. Camers in c.4. Solini ex* Hyginio *c.35. l.2. Aſtr.* ſed hæc ſi vera ſunt, vix naturali virrute facta fuiſſe cenſeo.

Ericus Leionhufus.

18. Id ſingulare planè eſt imò ſtupendum quod nunc memorare placet ex *Scheffero l. mem. gent. Suet. c.30.* fuiſſe nempè quempiam *Ericum Leionhufus* nominatum, qui ſingulos dextræ manus digitos inſerebat ſingulis bombardarum, quas *Muſquettas* vulgò nominant, fiſtulis ferreis, omnesque junctim nullâ ope manûs alterius recto, protentoq; brachio elevabat ſurſum, ſublatasq; ſic tenebat ſpatio benè longo.

Saltator & Circulator.

19. Teſtatur *Card. de ſubt. l.11.* admirandę hæc agilitatis vidiſſe ſe experimenta his verbis. *Saltator quidam geminos in humeris, totidem in brachiis, unum in cervice ferens coram nobis ſaltabat. Circulator alius lapidem, quem quatuor homines non ferrent, capillis levabat altero prius homine, quod ad alleviandum pondus faciebat in humeros aſſumpto. Idem malum cymbæ (dictu incredibile) dentibus primò ſuſtinebat, indè in humerum transferebat & ex illo in alterum nullâ adjutus ope manuum, cum perpetuò malus erecta ſtaret.*

Philoræus.

20. De quodam *Philoræo* nomine narrat *Cedrenus*, quod injectâ equo celerrimo veſte eidem inſtiterit rectus, gladium manibus geſtans, quem equo concitatiſſimè currente rotans Euripum circi percurrerit gladium ſurſum deorſumq; verſans & ne minimum quidem veſtigio ſuo elabans. Meminit etiam *D. Valvaſor in Topsgr. Carn. l.10. c.30.* inſignis cujusdam juvenis ætatis ſuæ viginti annorum, qui dum Laubacenſes moderno Auguſt. Cæſari *Leopoldo* homagium prẹſtirerunr, ſuper nudum equum turcicum pedibus inſiſtens dextrâ lanceam quinque ulnis longam utrinq; acutam, ſiniſtra verò frenum, quo equum regeret tenens, inter conrinuos exploſorum tormentorum ſonos concitatiſſimè nihilominùs agitavit equum nec tamen mlnimè, licet per devia & abrupta ſæpiùs equus procurreret, titu vabit aut quovis modo vacillavit, ità ut omnes ſpectatores in admirationem rapuerit.

Eques in Carniola.

Uffo.

21. Oblatis pluribus gladiis *Uffo*, ut narrat *Saxo Gram. l.4.* manu capulum ſtringens fruſtillatim ſingulos agitando comminuit; nec erat tanti rigoris gladius, quem non ad primum concuſſionis motum in varias partes diffringeret.

C. Julius Cæſar.

22. *C. Julius Cæſar* equitandi arte fuit peritiſſimus, ut teſtarur *Plutarchus in Cæſare*, aſſueſactus enim erat relictis retrò manibus atque in tergo complicatis incitatiſſimè equum curſui permittere.

Amelongus.

23. *Amelong. Romual.* Longob. Regis militem, ſcribit *Paulus Diaconus*, grẹcum quendam equitantem ictu baculi ſellâ excluſiſſe, & in aërea ſupra caput ſuum levâſſe.

Totila Rex.

24. Extat & apud *Procopium l.3. de agilitate Totilæ* Regis præclarum Exemplum, quod ità deſcribit. *In medio campo, ut bellicæ artis peritus ac ludibundus proceſſerat equum diverſum calcaribus concitando in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq; telum in auras ſurſum verſus aptè diverberare & ipſum id rurſum in terram delatum impigrè, inclinandoq; utrinq; ad terram & viciſſim in latera, ut qui à puero fuiſſet deſultandi ac tripudiandi artem edoctus & ludicra peragendi.* Scribit etiam *Olaus M. lib. 8. Sept. hiſt. c. 15.* hæc Gothis exercitia jam indè à primâ juventâ eſſe.

25. Hylophagos Æthiopes cum filiis & Uxoribus ad loca campeſtria accedentes arbores aſcendere & teneras ramorum ſummitates auferre ſcribit *Diodor. l.3. c.3.* addit verò tantam eos ex continuo uſu ramos aſcendendi peritiam habere, ut quod incredibile videtur, de arbore in arborem velut aves proſiliant aſcendantq; tenues absq; periculo ramos macilentiâ levitateq; corporis freti. Si quando pedes labantur, manibus ramis comprehenſis ſe à caſu vindicare. Quod ſi fortè deciderint, nullâ re propter levitatem corporis lædi perhibentur.

Hylophagi arbores mirâ agilitate conſcendentes.

26. Silentio hìc præteriri non debet inſigne planè admirandę agilitatis exemplum quod recitat *Camer. cent. 1. cap. 25.* de ruſtico quodam inter pecora nato hunc in modum. *Habebat ille Princeps* (Papebergenſis) *in aulâ nanum quendam Martinettum, qui illum agilem hominem veluti equum conſcendebat, quem deindè in gyrum ducebat, & hinc indè curſitationibus variis modis exercebat: Verùm quandò volebat uno ſaltu ſeſſorem ſuum licet pertinaciter illius dorſo inhærentem absq; omni difficultate excutiebat. Poſt quadrupes, ille cum moloſſis & generoſis canibus, inter quos erant ferociſſimi quos Angli Dockas vocant, certamen inibat, eosq; ſuo latratu & fremitu canino pendulâque coma conſternatos cubiculo exigebat. Mordicùs interdum comprehenſis illis minoribus ex indagatorum genere. Exactis canibus & moloßis miris ſaltibus ſurſum & deorſum, quadrupes tamen ferè omnes angulos ſublimiores cubiculi permeabat; ut ſimia vix hoc perficere poſſet; quod tamen ruſticum & quadratum corpus absq; omni difficultate, uti videbatur, faciebat. Vidi ſemel atq; iterum, cùm apud principem in prandio eſſem, poſtquam ſuum ſeſſorem nanum excuſſerat, & canes ſuo ficto latratu è cubiculo exegerat; eum ſalientem à tergo ſuper humeros unius è convivis; indè in menſam intactis poculis, & vaſis appoſitis, mox in ſublimiora loca tantâ celeritate, ut inſtar Sciuri vel felis Indici volare videretur.* Hæc *Camerar.* qui tamen addit multos opinatos fuiſſe, eum ſimilia peragendo, præſtigiis & faſcinationib' hominũ oculos perſtrinxiſſe.

Ruſticus miræ agilitatis.

27. Admirationem propè majorem habet, quod ſubdo ex *Lirprando Tic. l.6. c.4.* teſte oculari, cum *Berengarii* nomine apud Imper. Conſtantinopol. legatione fungeretur. An. inquit, 393. *Conſtantinopoli* in aula imperiali hiſtrio quidam otioſus manibus lignum quatuor & viginti cubitorum pyramidali formâ baſi bicubitali, cuſpide cubitali in fronte tenebat. Duo pueruli nudi prẹter ſemora tecta ſuccinctoriis lignum ipſum rectum hiſtrionis fronte ſuſtentatum, aſcenderant nullam in partem illud flectentes, ſervato ſemper ſuæ rectitudinis æquilibrio, perinde ac ſi clavis aut radicibus in fronte hiſtrionis infixum ſtetiſſet: Ubi uterque ad verticem pervenerunt, ludebant ibi ligno ſemper immobili. Deſcenderat eorum alter; qui remanſit ſolus elegan-

Hiſtrio mirabilis.

elegantiſſimè ludebat immobili ſemper ligno. Toto autem tempore ipſe hiſtrio fixis pedibus, otioſis manibus, immobili fronte, recto corpore ſterit.

Homo volans.

28. *Placentiæ* in Hiſpania, uti memorat *Ludovicus Lacerda* in 6. Æneidos quidam ad aſylum eccleſiaſticum confugerat, ut ſolet fieri metu ſæcularis populi. Evadere indè cum vellet, alas ſibi aptavit, ac ſe è ſummâ turri cœlo credidit, civitatem totam volando transmiſit, & non longè à muris decidit feſſus agitatione corporis: nunc & locus ruinæ oſtenditur. Hujus etiam facti teſtes oculos omnium Placentinorum præfatus Author producit, qui hominem volantem viderunt.

Per parietem repens.

29. *Romæ* etiam ſub Cæſaribus inter ſpectacula populo exhibita productum fuiſſe ſcribit *Sabel. l. 10. c. 19.* qui per adverſum parietem felis modo reptando ſcanderet, & qui fabrefactis ſibi alis altiuſculè à terrâ volans per aërem avis modo veheretur.

Hormyrius eques mirabilis.

30. Addo præcedentibus jucundum æquè ac ludicrum, quod de *Hormyrio* ſcribit *Dubr. l. 2.* Hic à *Creuomiſſio* Boëmorum Principe falsò incendii crimine damnatus, poſt damnationem egit cum Principe, ut ſibi ante ſupplicium liceret inſcendere Equum, & in arce occluſâ obequitare. Conſenſit Princeps: *Hormyrius* ſternens equum, verba quædam ei ceu intelligenti in aurem dicit. Mox illo inſcenſo ſaltu à portâ usque ad portam, & ab illâ per muros & flumen transvolavit, & in altera Vultaviæ ripâ incolumis conſtitit in pago *Zlycbow* à regione arcis Vicegradenſis, ſic ab aſperſione cognominato, cùm idem Eques ad alteram ripam aquâ conſperſus: hoc verbo *Zlycbow* uſus fuiſſet.

Proteus.

31. Videtur antiquus ille fabulis celebratus *Proteus*, ut rectè cenſet *Natalis Comes l. 8. c 3. Myth.* Saltator quispiam, aut egregius hiſtrio fuiſſe, qui ſciret, ſe in omnia mirâ agilitate formare, omniaque imitari, ità ut aquæ humorem, & ignis acumen per motionū celeritatem imitaretur leonis feritatem, iram pardalis, arboris ſuſurrum & omninò quidquid collibuiſſet referret.

Athalanta.

32. Non eſt etiam hìc prætereundum, quod *Ælianus l. 13. de variâ hiſt.* ſcribit de *Athalanta Schœnei* filiâ: hanc enim dicit hominum conſortium fugientem ſolitudine, montibus & ſylvis delectatam tantâ fuiſſe præditam celeritate, ut neque ferâ curſu evadere, neque homines inſidiantes, ſi ſe in fugam conjeciſſet, eam conſequi poſſent. Sed hæc exempla à nobis raptim ità collecta, & ex variis Authoribus relata ſufficiant.

Homo Morinelli qualitate præditus.

33. Singularis quoque ille fuit, de quo relationem Societati Regiæ exhibuit D. *Gardenus*, ut recenſet *Sibbaldus prodr. Hiſt. Nat. Scot. part. 2. lib. 3. ſec. 1. cap. 2.* his verbis: Eſt quidam in hac regione maximè nutabilis ob quiddam ei peculiare, cujus ingenium proclive eſt ad imitandum cunctos geſtus & motus eorum, quibuscum verſatur, hocque imprudens facit. Ipſi eum nunquam antea videramus; at inter redeundum cum in valle *Bogiana*, ubi is habitat, unà eſſemus, quamvis hæc omnia de eo audita eſſent, nonnihil tamen obſtupefacti ſumus conſpicientes in eo ſingularem hanc qualitatem avi mimoſæ, quæ *Morinellus* vocatur, propriam. *Donaldus* hic *Monrous* (hoc enim illi nomen) homo ſenex, humilis ſtaturæ, ſimplex & apertus, tenuis & macilenti corporis huic infirmitati (ut ipſe retulit) à puero obnoxius fuit. Moleſtè fert, ſi quid tale de ipſo obſervetur. Quocircà quotiescunque per vias publicas ambulat, oculos ad terram dejicit, & in cunctis hominum congreſſibus lumina avertere ſolet. Sæpiùs eum probavimus, priusquam concilium noſtrum perſpexit: quod cum intellexiſſet, ægrè à nobis detentus eſt. Quàm blandiſſimè cum eo egimus, & tunc animadvertere licebat, eum nos imitari non ſolùm in capite ſcalpendo, verùm etiam in manibus comprimendis, naribus emungendis, brachiis extendendis &c. Nec nobis neceſſe fuit humaniter eum compellando monere, ut caput tegeret: Cum illud ſemper aperiret aut tegeret, quemadmodum nos facere vidit. Idque etſi accuratiſſimè, irà tamen ex naturæ impulſu, & procul ab omni affectatione præſtitit, ut nullus nobis relictus ſuſpicandi locus, eum dedita opera hoc feciſſe. Cum utramque ejus manum contineremus, & aliis annueremus, ut ejusmodi motus oſtenderent, luctando conatus eſt, ſe de manibus noſtris eripere. Cum autem ex eo ſciſcitaremur, quomodo ſe affectum ſenſerit, hoc tantùm ab eo ſimplex reſponſum redditum fuit *Cor & Cerebrum ſuum conturbatum fuiſſe.*

§. VII.

De Longævis Exempla mirabilia.

Longævitas quid ſit & ejus cauſa.

1. Longævitas idem eſt, quod annoſitas ſive Senectus provecta, aut longa ævitas, quod etiam verbum eſt priſcum *Varrone* & *Gellio* teſtibus. Ejus etiam meminerunt *Leges XII. Tabul.* Cauſam longævitatis *Card. de Subt. l. 2.* in homine ait eſſe calorem maximum & humidi pinguis abundantiam & tenuitatem ſolidam: brevitatis autem multam reſolutionem. Alii tamen communiter conjiciunt in compagem corporis firmam, probam temperiem, cœli clementiam, ſoli ac regionis bonitatem, victûs cautam rationem, rerum utilium obſervationem in cultu corporis, voluptatum deteſtationem ac fugam; ſicut è contrà quæ his contraria ſunt, vitam mirabiliter decurtare compertum eſt. Præcipuè tamen ad vitam prorogandam regionis temperiem & ſalubritatem conducere volunt. Hinc totæ ſubindè gentes longiſſimam ducunt vitam, ut in *Taprobana* inſulâ; in tractu Philippico propè terram Auſtralem ad 20. milliaria, cùm aër ibidem ſit maximè beneficus; *in Sumatrâ, Javâ* & aliis vicinis inſulis; in *Novâ Granatâ, Novâ Galiciâ* & aliis pluribus terræ tractibus & regionibus.

2. In Braſiliæ terra *Verzino* homines 140. annis paſſim vivere comperit *Antonius*

Digitized by Google

Quot annis in certis regionibus homines communiter vivant.

nius Pigafetta: In Arabia felice vivere annis 120, tradit *Lud. Barth. l. 2. c. 9.* Americanos in certis locis maturè pubeſcere, tardè verò ſeneſcere, idque ſine canitie & calvitio ſcribit *Gul. Piſo l. 1. Hiſt. Nat.* Quò etiam fieri dicit, quod longè ultrà centeſimum ætatis annum viridi ſenectâ fruantur, totumque adeò territorium *Macrobium* dici mereatur. Cyrnos Indorum genus annis centenis quadragenis vivere refert *Plinius l. 7. c. 2. ex Iſigono. Cteſias* gentem, ex hia quę appellantur *Pandoræ* in convallibus ſitam annos 200. vivere ſcribit ibidem. Seres ultrà 200. annum vitam prorogare docuit *Strabo l. 15.* Ex gente *Epeorum*, quæ eſt pars Ætoliæ quosdam ducentos explere annos *Hellanius* ait, cui ſubſcribit *Damiates* vel *Damiaſtes*. Muſicanos Indiæ populos 130. annorum ætatem agere notâvit *Sabellicus*. In *Timoli* quoque montis cacumine locum eſſe ſcribit *Plinius l. 7. c. 48.* qui *Tempſis* dicitur, quo vulgò compertum ait, incolas 150 annos vivere. *Solinus* recenſet *Athon* Macedoniæ montem arcem *Acroathon* in vertice habere, ubi incolas dimidio plus cæteris mortalibus vivere ſcribit. Ponè montes Rhiphæos ultraque Aquilonem gentem felicem ajunt degere, quæ longiſſimè vitam prolongat. Septentrionales quoque populos, licet frigidiſſimo ſubſint cœlo, vulgò tamen 160 & ampliùs annos vivere tradit *Olaus M. l. 4. Sept. Hiſt. c. 4. Idem & l. 21. c. 4.* Islandenſes quamvis Icthyophagos ſine medicinâ ultrà centum annos vivere ſcribit. *Jo. Nieremberg. l. 8. Hiſt. nat. c. 8.* memorat in Montanis *Jucutan* longævitatem eſſe valdè communem; nec mirum ibi repertum *Joannem Na* centum & quadraginta annorum. Inventum quoque, qui trecenteſimum ætatis annum attigerat. Trans Æquinoctialem ſe populos 150. annos vitæ ſuæ numerantes inveniſſe tradit *Americus Veſputius*.

Patrum antiquorum longævitas.

3. Primos patres in primis mundi ſæculis longam omninò vitam traduxiſſe ex Sac. Scripturæ teſtimoniis luculenter patet. Ità juxtà *Chriſtophori Helvici* Chronologiam ab *Adamo* Protoparente usque ad *Abrahamum* Patres vixerunt tot annis, ut ſequitur.

Nomina Patrum.	*Natus anno mundi & ſui parentis.*			*Mortuus anno vitæ ſuæ.*
Adam	*Anno mundi o.*	*Anno Patris o.*		930
Seth	130	*Adami*	130	912
Enos	235	*Sethi*	105	905
Kenan	325	*Enoſi*	90	910
Mahalaleel	395	*Kenani*	70	895
Jared	460	*Mahalaleelis*	65	962
Henoch	622	*Jaredi*	162	365. ſublatus è terrâ.
Mathuſalach	687	*Henochi*	65	969
Lamech	874	*Mathuſalæ*	187	777
Noäh ſive Noë	1056	*Lamechi*	182	950
Sem	1558	*Nöæ*	502	600
Arphaxad	1658	*Semi*	100	438
Salah ſive Sale	1693	*Arphaxadi*	33	433
Eber	1723	*Salæ*	30	464
Peleg ſive Phaleg	1757	*Eberi*	34	239
Regu ſive Reu	1787	*Pelegi*	30	239
Serug ſive Saruch	1819	*Regu*	32	230
Nabor ſive Nachor	1849	*Serugi*	30	148
Tharah ſive Thare	1878	*Nabori*	29	205

Abraham Thare filium annis 175. vixiſſe conſtat; *Iſmaelem* verò *Abrahami* ex ancillâ filium annis 130, *Isaacum* legitimum ejusdem ex Sarâ conjuge filium annis 180, ut patet *Gen. 35. v. 28. Jacobum* autem *Iſaaci* filium annis 147. ſed de his & pluribus aliis longævis conſuli poteſt ſacer Codex.

Neſtoris longa vita.

4. Apud plerosque profanos Scriptores celebris eſt memoria *Neſtoris Nelei* filii Regis Pyli, quem exegiſſe tria hominum ſæcula fama eſt: Undè *Juvenalis Sat. 10.* ità de illo canit

Rex Pylius (magno ſi quicquam credis Homero)
Exemplum vitæ fuit à cornice ſecundæ
Felix heu! nimium, qui per tot ſecula mortem
Diſtulit, atque ſuos jam dextrâ computat annos.

Aliorum quorundam Antiquorum longævitas.

5. *Ephorus* quosdam Arcadum Reges trecentis annis vixiſſe tradit, ut teſtatur *Plin. l. 7. nat. hiſt. c 48. Anacreon* Poëta *Arganthonio* Tarteſſiorum Regi 150. attribuit annos, *Cynicæ* Cypriorum decem annos ampliùs hoc eſt 160, *Ægymio* ducentos. *Theopompus Epimenidi Gneſſio 157.* annos addicit. *Alex. Corn. Dandonem* quendam in Illyrico quingentis vixiſſe; *Xenoph. in Periplo* Maritimorum Regem 600, filium verò 800 annis vitam produxiſſe tradit. hæc verè admirãda ſunt.

M. V. Corvini ætas.

6. M. *Val. Corvinus* tribunus militum ſub *Camillo* reliquias *Senonum* perſequente

quente centeſimum annum compleviſſe dicitur, cujus inter primum etiam & ſextum conſolatum 46. annos interceſſiſſe ferunt. Sellâ curuli ſemel & vicies, quoties nemo alius, ſediſſe perhibetur. *Val. lib.* 8, *cap.* 14.

M. Catonis & quorundam aliorum longævitas.

7. M. *Cato* propè ad tertiam ætatem, ſicut *Neſtor* vitâ & actionibus pervenit, uti *Plutarchus in Catone* refert *Democritus Abderites* anno 104. ex cibi abſtinentia mortuus eſſe perhibetur. Totidem annis quoque vixiſſe ſcribitur *Cteſibus hiſtoriæ ſcriptor. Hippocrates Cous* Medicus apud *Perdiccam* Macedoniæ Regem exceſſit annos natus 104. *Lariſſæ. Volat. lib. 6. Urban. Comment. Apollonii Tyanæi* avus philoſoph. annos ſuperavit 130. *ut Philoſt. in vita Apollon.* refert. *Galenum* etiam Philoſophum & Medicum 140. annos vixiſſe ſcribit *Cælius lib. 30. Ant. lect. cap.* 12. Idem refert *Marin* quendam 123. vixiſſe, cujus antica pars corporis humana, poſtica equina fuerit. *T. Fullonius* Bonnienſis in Claudii principis cenſum dinumeratis ab eo diligenter annis, ne qua ineſſet fraus, inventus eſt annos 150. ſuperâſſe, ut *Fulgoſus tradit lib.* 4. *cap.* 14.

8. Ex cenſoriis Tabulis *Phlegon Trull. lib. de mirab. & longævis*, catalogum longævorum contexuit. Eo cenſu quem intrà quadriennium Imperatores Cæſares Veſpaſiani Pater & Filius Cenſores egerunt.

Catalogus longævorum ſub Cenſor Veſpaſianus.

		Annos
In mediâ Italiæ parte inter Apenninum, Padumque		
Parmæ tres habuere annos		120.
Brixelli unus		125.
Parmæ duo		130.
Placentiæ unus		131.
Faventiæ una mulier		132.
Bononiæ L. Terentius Marci filius: Arimini vero M. Aponius		150.
Tertulla		137.
Circa Placentiam in oppido Velleiaco	ſex	110.
	quatuor	120.
	unus	140.
In Regione Italiæ octava homines	54	100.
	57	110.
	a	125.
	4	130.
	3	135.
	3 [?]	137.
	3	140.

S. Severi longævita.

9. Extat apud *Petrum de Natalibus* in vitâ *S. Severi*, eum exceſſiſſe longè annos trecentos. Egit enim annum 297. quando factus eſt Epiſcopus Tungrenſis, ſeditque annos 76. vixit ergò annis 373.

Attilæ ætas, & mors.

10. *Atila* Hunnorum rex 124. annos natus in nuptiis periiſſe fertur, ut memorat *Nicol. Olaus in ejus vitâ*, qui & *Sabellicum* reprehendit eidem tantum quinquaginta ſex annos vitæ tribuentem.

Mulieris Scoticæ longævita.

11. Inter mira recenſeri debet, inquit *Cardanus de variet lib.* 8. *cap.* 43. diuturna vita mulieris Scoticæ, quæ *Robertum Bruſium* juvenis agnovit: ſub extremis annis *Jacobum I.* ejus nominis Scotorum Regem; inter quos centum ferè anni interceſſerunt, cum cœca luminibus, integra mente eſſet.

Auni Regis diuturna vita.

12. Celebratur quoque apud Septentrionales *Joanne Scheffero teſte lib. memorab. Sueticæ gentis Exemplorum cap. 36. Auni Regis* vita diuturna, quippe qui vivendo ſuperavit annum ducenteſimum & decimum, regno quoque annis centum nonaginta præfuit & amplius, ſi quibus exul fuit, annumerentur. Ferunt etiam eodem memorante poſt ætatis annum centeſimum atque nonageſimum non potuiſſe porrò pedibus inſiſtere vel ſuos moderari greſſus, ſed circumlatum eſſe ſella, vel decubuiſſe lecto. Decennio poſt infantum more præbito per vaſculum corneum mammæ ſpecie lacte nutritum eſſe. Poſtremò nullâ valetudine adverſâ ſed ipſo ſenio conſumptis viribus diem ultimum clauſiſſe. Unde factum, ſubdit *idem Author*, ut deindè ſi quis nullo morbo, ſed ætatis ſenilis vitio & imbecillitate exceſſiſſet è vivis, proverbio quodam apud vulgum *Ani ſeu Aunæ* morbo deceſſiſſe diceretur.

Haquini R. ſenectus.

13. Sunt *eodem Scheffero* teſte, qui ſimillima prodant de *Haquino* Rege, cognomento *Ring*. Nam & ipſum ferunt eouſque annorum, ætatiſque veniſſe, ut conſumptis omnibus corporis viribus adinſtar infantis recens nati, agitatis commotiſque cunis debuerit deliniri, ſomnum quietemque difficulter allàs reperiens, neque cibum niſi more puerorum ori per ſiphonem inditum, immiſſumq; capere valuerit. Subnectit præfatus Author etiam ſuis temporibus non paucos centum annorum viros fœminaſque præſertim inter Dalecarlos & Norlandos repertos: ſingulare quoq; iſthoc ſubjungit temporibus *Guſtavi* primi Holmiæ quendam centum annorum celebrâſſe nuptias cum puella triginta annorum, & ex ipſa ſuſtuliſſe liberos. Meminit hujus etiam *Lev. Lemnius lib. 4. cap. 24. occult.*

Militis ſub Conrado Imp. vita longa.

14. Tempore *Conradi* Imperatoris circà annum 1540. virum quendam vitâ defunctum ſcribit *Petrus Mexia*, qui quondam *Carolo Magno* à ſervitiis bellicis fuerit: factâ verò computatione inventum annos 340 ætatis habuiſſe. De Indo quodam ætatis ſuæ annos habente 370. conſule ſupra *hujus capitis* §. 3. *num.* 5.

Archiepiſcopus longævitæ apud Mauros.

15. *Franciſcus Alvarez* apud Mauros Archi epiſcopum ſe vidiſſe teſtatur, qui annos ætatis 150. ſuperavit. Commemorat & *Verſtiganus* fœminam Hiſpaniæ urbe Sego viziſſe annos ætatis numerantem 160.

Hom[illegible] 300 annorum in India repertus.

16. Venetus Nauta apud *Ramuſium tom.* 1. teſtatur in portu *Mudeſurata* non procul à *Diu* repertum hominem annorum 300. In India ulteriori inter Brachmanes repertum quendam hominem annorum 300. teſtatur *Nicolaus de comit. Buchananus* meminit *Laurentii Hethlandi* centum quadraginta annos nati, qui adeò vegetus tamen adhuc fuerit, ut etiam ſæviſſimâ hyeme piſcatum prodiret. *Thuanus* refert *Emanuelem Demetrium* obſcuro loco natum 103. annos vixiſſe, uxorem verò illius 99. annos, 70 expleviſſe in matrimonio; alterum verò alteri tres tantùm ſupervixiſſe horis & *Delphis* ambos ſimul 1603. ſepultos eſſe.

Zengroſum longa vita.

17. *Sbkokbos* ſivè *Zengros* ob auræ ſalubritatem vitam plurimùm prolongare ſcribit *Valſator in Topograph. Carnioliæ lib. 12. cap. 11.* Adducit & exemplum patris cujusdam vigiliarum præfecti in Dalmatiæ Urbe *Zeng*, qui ætatis ſuæ 124. annos habens ibi tandem è vivis exceſſit. Addit deinde haud procul abinde nempe in Turcico caſtro *Peruſsich* quatuor milliaribus Germanicis ab urbe præfata *Zeng* diſſito Turcam quendam 190. annos ſupervixiſſe, eique non ita diu etiam ante mortem novam dentitionem ſuperveniſſe.

Angli cujusdam longævitas.

18. Commendat à longævitate recentior ætas Anglum quendam *Thomam Parre* anno ætatis ſuæ 152. defunctum, qui æquali ſimplici victu fruens usque ad annum ætatis ſuæ 130. quidquid ruſtici eſt operis perficere, ſicut & frumentum flagellis triturare valuit. Deſcriptionem prolixiorem vide apud *Thomam Bartholinum cent. 5. hiſt. Anat.* 28. Huic non diſſimilis eſt ruſticus *Petri Borelli*, quem *cent. 2. hiſt.* 19. adducit, qui nempè 120. annos natus viridi tamen & recta fruebatur ſanitate, adeò ut manuum propriarum labore ſibi victum terram fodiendo compararet.

Dentitio ſeni 120 annorum ſuccidens.

19. Mentio fit ſenis cujusdam 120. annorum *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 3. obſ.* 15. Cui dentitio integra in ſenectute rediit. Hic etiam, ut *ibidem* memoratur, cum *Clivis* Anno 1666. ad aulam Sereniſſimi Electoris ibi tunc commorantis adductus fuiſſet, ut oſtenderet pulmonis ſui robur per vocis elationem, & cantationem elementorum vocalis Muſices *Ut, re, mi fa, ſol, la*, ſtentoriâ voce adeò perſtrepuit, ut ad centum & ultra paſſus exaudiri potuerit. Apetto deindè rictu omnes dentes ſuperiores & inferiores margaritarum inſtar candidiſſimos exhibuit, ut vel ipſa *Helena* elegantiores arrogantiùs deſiderare non potuiſſet.

Senex 110 annorum valdè vegetus.

10. *Patavio* Anno 1690. ſcriptum ante paucos menſes fato ibidem ceſſiſſe hortulanum *Camillum Baſſanum* nomine, qui præter longævitatem 110. annorum adeò vegetæ & viridis adhuc ſenectæ ut conſtanter quotidie terram ligone fatigaverit, nec fatigatus etiam ab ullo cibo & laboribus aliis ruſticis abſtinuerit, firma etiam memoria, integrisque ſenſibus raro ſenectutis exemplo valuerit.

Italus ſenex valdè robuſtus.

21. Ejusdem planè conditionis cum priori Hortulano fuiſſe memoratur quidam ibidem Canonicus *Eganus Vicentinus*, qui longævitatem centum annorum implevit integris ſenſibus, oculis potiſſimùm, præſenti memoriâ actorum à juventute ſtomacho robuſto, niſi quod *Atlantis* viribus deſtitutus, vix poſſet illud annorum pondus recto adeò inceſſu portare. Pro miraculo etiam recenſet *Plinius lib. 7. Nat. Hiſt. c. 40. Xenephilum* Muſicum centum & quinque annis vixiſſe ſine ullo corporis incommodo.

Paſtor Julenſis 125. annorum.

22. Anno Chriſti 1586. vivere deſiit in *Leodienſi* diœceſi Sacerdos quidam Curatus, nomine *Antonius Haſechus* 125. annorum, qui parochiam Julenſem primus ibidem paſtor laudabiliter ad 100. annos adminiſtravit. Senectam verò illam ſe obtinuiſſe fatebatur, quod à tribus conſtanter abſtinuerit, nempè a *Mulieribus*, *ebrietate*, & *irâ*.

23. Quoniam de longævis varia protulimus Exempla, hoc tamen etiam memorabile hic ſilentio præterire non poſſumus, quod de Regibus Galliæ notavit *Æmilius lib.* 10. annum nempè ſexageſimum eis infauſtum ac fatalem eſſe, ità ut rarò quis ex Regibus eum tranſcendat. Idcircò etiam *Ludovicus XI.* Francorum Rex ſexageſimum ætatis annum ut fatalem ſemper horruiſſe perhibetur, quod Francorum Regum nemo vivendo jam ab *Hugone Capeto* generis ſui *Authore* tranſcendiſſet. Ipſe tamen id temporis ſpatium 13. diebus exceſſiſſe fertur. Verùm in quantumcunque temporis ſpatium vitam producimus, vivere noſtrum aliud non eſt quàm citiùs aut ſeriùs mori: *Quotidie namque*, ut ſapienter notat Romanus Sophus, *morimur, quotidie demitur pars vitæ, & tunc quoque cum creſcimus, vita decreſcit. Infantiam amiſimus, deinde pueritiam, deinde adoleſcentiam: usque ad heſternum quidquid tranſiit temporis, periit. Hunc ipſum quem agimus diem, cum morte dividimus. Quemadmodum clepſidram non extremum ſtillicidium exhaurit ſed quidquid ante defluxit: ſic ultima hora, quâ eſſe definimus, non ſola mortem facit, ſed ſola conſummat. Tunc ad illum pervenimus, ſed diu venimus.* Plura alia longævorum imò & in ſummâ ſenectute fœcundorum exempla ſiſtunt *Ephemerides Germ. Cur. Dec. 1. Ann. 3. obs. 163. Acta Med. Haſniens. volum. 1. obs. 49 & volum. 4 obs. 10. Felix Platerus obs. med. lib. 1. Fogerloles de ſenum affect. part. 1. cap. 8.* & alii phyſici Doctores paſſim. Finio, ſi quædam adhuc indicia & media ad longævitatem ex variis Authoribus indicavero.

Indicia & media ad longævitatem.

I.

Indicium & medium comprimis ſolidum longævitatis eſt à ſemine & ſanguine parentum in partum transfuſo, ſicut docebat ex veteribus ille: *fortes creantur fortibus, immortales ab immortalibus.* Confert ergò natum eſſe de parentibus bonæ corporis conſtitutionis ac longæ vitæ, quæ familiæ perſæpè agnata eſt.

II.

Partus hyemales comperti ſunt vivaciores iis, qui in aliis anni temporibus effuſi ſunt.

III.

Præcipuum Longævitatis fundamentum naturæ optimæ temperamentum præſtat,

ſtat, quale in aërea ſive ſanguinea complexione comperitur.

IV.

Diu & ſenſim creſcere præſertim ad ſtaturam magnam, bonum eſt, ſicut velociter & multum creſcere malum.

V.

Caro firmior corpus muſculoſum & nervoſum, venæ item eminentiores longævitatem ſpondent, ſicut è contra caro mollior, corpus obeſum, & venæ graciles brevitatem vitæ denotant.

VI.

Macies corpulentiæ præfertur præſertim ſi ſit cum affectibus ſedatis & tranquillis.

VII.

Cutis durior quam mollior magis longævitati confert.

VIII.

Proceritas moderata cum agilitate & juſta corporis compage longam promittit vitam.

IX.

Pili in capite aſperiores & magis ſeſint mollibus & delicatis præferuntur. Criſpi quoque laudantur, ſi aſperi ſimul ſiat; ſecus ſi molles ſint & ſplendentes.

X.

Frons majoribus & profundioribus ſulcis prædita laudabilior eſt, quam plana, nitida & explicata.

XI.

Oculi paulò grandiores, ut & palpebræ magnæ longæ vitæ ſigna præbent.

XII.

Candidiores genis, cutu & capillis minus ſubnigri aut ruſi, aut lentiginoſi magis cenſentur eſſe vivaces. Præſtat etiam pallor magis quàm rubor in juventute.

XIII.

Nares patulæ quacunque naſi forma, os longius, auris cartilaginea facilè ſonans, non carnoſa: dentes robuſti, valde contigui & numeroſi longam vitam promittunt.

XIV.

Collum mediocre non oblongum, aut gracile aut tanquam humeris inpactum longævitatem pronuntiant.

XV.

Pectus probatur amplum & latum non tamen elevatum ſicut & inferior pars umbilici æqualis ſuperiori.

XVI.

Manus laudatur longior cum lineis profundis longis & rubicundis.

XVII.

Senſus omnes temperati non nimis acuti probantur.

XVIII.

Pulſus in juventute tardior, ſubvergentem ætatem paulò incitatior longam vitam denotat.

XIX.

Qui corpore aliquanto breviores ſunt, tibiis longioribus longæviores cenſentur iis qui demiſſo ſunt corpore tibiis autem brevioribus.

XX.

Vivacitatem maximam confert tranquilitas animi, & votorum natura congruorum conſtans acquiſitio.

XXI.

Confert etiam talibus intendere occupationibus, ad quas natura & genium maximè inclinatur.

XXII.

Sicut irâ immoderata & longior melancholia hoſtes ſunt vitæ; ita moderata lætitia & hilaritas eandem confirmant, & roborant.

XXIII.

Moderata corporis exercitatio laudatur & valde probatur: Econtrà celer, velox & immoderata improbatur.

XXIV.

Somnus & confert moderatus, quique ſit placidus & non turbatus: Placidum verò ſomnum conciliant viola, lactuca, præſertim cocta, ſyrupus è roſis ſiccis, crocus, meliſſa, panis malvatico vino tinctus, & alia his ſimilia:

XXV.

Aeris & loci, qui incolitur, maxima habenda eſt ratio præfertur editus magis, orientem reſpiciens, ſiccior quam humi-

...midior ac craſſior. Non improbatur ...nen etiam planities modicè ſicca ſalu...bus plantis ac arboribus quandoque inumbrata.

XXVI.

In cibo & potu ſit modus, quique naturæ conveniens ſit.

XXVII.

Victus ſivè diœta pythagorica aut monaſtica ſecundùm ſtrictiores regulas aut ad amuſſim æqualis plurimum addit annis, & vitæ longæ. Media quoque diœta, quæ pro temperata habetur, etiam laudatur & probatur. Antiqui ſunt verſus.

Parcito ſæpè cibis, & ſic annoſior ibis:

Pone gulæ metas, ut ſit tibi longior ætas.

XXVIII.

Sicut ciborum varietas & multiplicitas plurimùm obeſt, ita eorundem ſimplicitas prodeſt, ut & condimentorum raritas non copia.

XXIX.

Sicut etiam moderata diœta valdè conducit; ita immoderata jejunia nociva ſunt.

XXX.

Cibi quicunque aſſati aut furno cocti, quàm elixi aut cum aqua cocti utiliores.

XXXI.

Potus ſalubris, qui purus ſivè acrimonia, & acedine, ut ſunt vina defæcata, antiqua & cereviſia ejuſdem generis.

XXXII.

Sitis quæcunque vitanda, & ſervandus ſtomachus ſatis mundus, ſed perpetuò humidus.

XXXIII.

Vinum & cereviſia infuſionis abſynhii cum modico Enulæ rectè per vices adhiberi poteſt, atque hoc hyeme potius. At verò in æſtate hauſtus ex albo vino cum aqua fragaria diluta, & pulveribus exquiſitarum perlarum, vel teſtarum cancrorum fluviatilium immixtis ſtomachum optimè confortat & roborat.

XXXIV.

Quemadmodum vina fortia aromata vel ſimilia ſpiritus incendunt, vitamque abbreviant; ita nitrum è converſo illos figit, componit & comprimit, ſicque ad longævitatem confert. Uſus autem nitri poteſt eſſe in cibo inter ſalem ad decimam partem ſalis, in juſculis matutinis ad grana à 3. ad 10. etiam in potu confert. Neque nitrum ſolum conducit, ſed etiam ſubordinata ad nitrum, ut ſunt herbæ certæ & radices: ea ipſa tamen conferunt magis cruda, quàm ignem paſſa, undè melius infuſa in potu & cruda ſumuntur.

XXXV.

Quidquid etiam in curâ morborum peſtilentium & malignorum feliciter adhibetur ut Spiritus ſiſtantur, id optimè quoque ad prolongationem vitæ facit.

XXXVI.

Etiam illa proficua valde perhibentur, quæ os ventriculi bene claudunt ut ſemen coriandri præparatum, cottonea & pyra fragrantia aſſata, quæ & placidum ſomnum inducere ſolent.

XXXVII.

Radix Betel ex oriente adducta, eaque in ore retenta, & maſticata ſpiritus vitales mirè recreat & confortat.

XXXVIII.

Conferunt & grati odores ad cerebri & cordis confortationem, ii tamen non continuè, ſed per vices adhiberi debent.

DISQUI-

DISQUISITIO II.
PSYCHO-SCOPICA.

Qua Microcoſmi Spiritus animaſticus ſivè Anima humana, ejus facultates, & potentiæ, atque varia circà ipſam notabilia, & mirabilia inveſtigantur.

COius ille pictor omnium facilè pictorum celeberrimus *Apelles* cum pulcherrimam & omnibus admirandam *Veneris* imaginem depingeret, clavum fixiſſe perhibetur, quem qui auferret, totam ipſam diſſolveret; in ejus verò clavi ſummâ parte imaginem ſuam depinxiſſe dicitur, ut ex ipſa pateret aſpectanti factor & Author. Ita Deus ter opt. Maximus univerſæ Naturæ faber & artifex, cum hanc Mundi fabricam perfeciſſet, tanquam clavum, quo ſuum obfirmaret opus, tandem adjecit Hominem, in quo ſuam depoſuit imaginem, ex cujus inſpectione ipſe factor & artifex innoteſceret, hoc ipſum enim docet nos facer Textus *Gen. 1. v. 27.* ajens: *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum.* Unde rectè etiam antiquus Poëta *Manilius* canit.

Exemplùmque Dei quisque eſt in imagine parvâ.

Hinc & elevatiſſimus in ſuis ideis *Plato* rationalem animam terſiſſimum ſpeculum appellavit, in quo divinitatis ſumma reſplendet imago. Benè etiam Philoſophus ille *Favorinus* apud *Cœlium Lect. Antiq. lib. 1. cap. 38.* his uſus eſt verbis. *Nil magnum in terris præter hominem: nil magnum in homine præter mentem & animum.* Hinc porrò *Trismegiſtus*, dum maximè dignitatem commendare voluit, in hanc prorupit ſententiam. *Animal admirandum ac venerandum Homo; miraculum magnum diviniori quodam ſpiritu concitus & coruſcus ſcientia in naturam Dei tranſit tanquam ipſe Deus.* Ex Recentiorum quoque Philoſophorum cœtu Doctiſſimus *Du Hamel in ratione operis de mente hum.* præclarè omnia complectens ait: *Divinæ majeſtatis fulgor non alibi clariùs quàm in nobis ipſis micat: illius imago ſic animis noſtris impreſſa eſt, ut difficile ſit mentem humanam paulò attentius intueri, quin ſummi omnium Principis luce perfundamur. Nam ut Artifices ſolent ſuis operibus notam attexere: ſic imaginem vel Ideam ſui mentibus noſtris inſculpſit Deus; Ita ut hominis & Numinis contemplatio non ſeparatim, ſed ſimul nobis ineunda videatur.* Qualis autem ſit hæc imago, in quo ſita, quàm ſpecioſa, quàm admiranda, quàm rebus creatis omnibus præferenda, nemo unquam ſatis ingenio ſuo aſſequi, multò minus verbis explicare poterit. Quis enim ſatis expendat, quis ſermonibus explicet? quod ſit una & ſimplex, ſicut Deus ipſe; quod ſit materiæ & molis expers, ſicut Deus ipſe; quod ſit incorporea, ſicut Deus ipſe; quod ſit tota ubicunque eſt, ſicut Deus ipſe. In laudem animæ plura alia congerit *Sperlingius in Antropol. lib. 1. pag. m. 62. Simplex*, inquit, *eſt anima noſtra, quia nec ex eſſentialibus, nec ex quantitativis partibus compoſita eſt: intelligens eſt, quia verum cognoſcit & à falſo diſcernit; libera eſt, quia cognita & vel-*

le poteſt & non velle : immutabilis eſt, quia non exuit naturam ſuam , nec deficit unquam: indiviſibilis eſt, quia non partes habet extra partes ; illocalis eſt ; quia materiæ expers eſt : immobilis eſt , quia nec loci , nec ſucceſſionis capax eſt. Quæ omnia divinitatis quandam innuunt ſimilitudinem. Pulchrè ideircò etiam à *Prudentio* deſcribitur his verſibus.

Crede animam non eſſe Deum , ſed crede creatis
Majorem cunctis , ipſam quoque crede creatam.
Formata eſt namque ore Dei , quæ non erat ante ,
Sed formata habitu pulcherrima , pictaque rebus
Divinis & plena Deo ſimilisque creanti.

Sed nos hæc latè & fusè hic diſquirere non cupimus : proindè tantum hàc prælusione , quàm præclaram auſpicemur Doctrinam de Microcoſmi Spiritu animaſtico , ſive Animâ humanâ , in quâ ſignaculum hoc divinitatis elucet , præmonere cupimus , & quæ ad ſummi creatoris laudem maximè in eâdem reſplendent mirabilia, hìc breviter attingere & paucis recenſere volumus.

CAPUT

CAPUT I.

De Microcoſmi ſpiritu animaſtico, ſivè Anima humanâ in genere.

Animæ cognitio jucunda & neceſſaria.

1. Optimè ſcripſit *D. Auguſtinus lib. de ordine cap. 5.* duas eſſe præcipuas in omni philoſophiâ quæſtiones: Unam de anima, alteram de Deo: illam efficere ut nos ipſos noverimus: iſtam ut originem noſtram. Et certè animæ naturam inveſtigare nemini moleſtum videri debet, cum præcipuam noſtri partem noſſe, non ſolùm honeſtiſſimum & jucundiſſimum ſit, ſed etiam neceſſarium juxta illud Oraculum: NOSCE TE IPSUM.

Animæ definitio in communi non datur.

2. Animæ generaliter ſumptæ nulla videtur dari poſſe definitio in communi, ſi, ut communiter docent Authores, triplex, imò triplicis generis fingatur anima vegetativa ſcilicet, quæ in plantis reperiri perhibetur; Senſitiva, quæ creditur eſſe in beſtiis; & rationalis, quam in uno eſſe homine aſſerunt omnes. Etenim tres illæ animæ propriis quæque characteribus ità diſcriminari videntur, ut nulla afferri poſſit definitio, quæ omnibus & ſingulis univoce conveniat. Niſi fortè cum *Fernelio l. 2. phyſiol.* Animam quis dicere velit eſſe principium vitæ & operationum omnium corporis viventis.

Anima humana philoſophicè quid ſit.

3. Anima humana, quam ſingulariter hâc Diſquiſitione perveſtigamus, philoſophicè conſiderata in homine ſtatuitur ſubſtantia illa incorporea & immortalis abſtractivè à corpore cogitata. Secundum Recentiores verò, imò noviſſimos Philoſophos è cœtu Chriſtianorum dicitur Ens incorporeum Spirituale, incorruptibile & imortale. Medicis ſignificatur Principium illud activum & proximum animæ in primâ ſignificatione ſumptæ inſtrumentum, cujus beneficio membra corporis vivunt, ſentiunt, moventur, & omnes in vitâ actiones edunt. Vulgatiſſima tamen & communiſſima animæ definitio apud Philoſophos hæc eſt ex *Ariſtotole*: quod ſit *Actus primus ſubſtantialis corporis organici potentiâ vitam habentis.* Explicant verò Philoſophi hanc definitionem, & comprimis per actum excludere volunt primò Materiam primam, quæ eſt pura potentia: deinde omnia, quæ non ſunt ſimpliciter actus: uti ſunt compoſita tàm naturalia, quàm artificialia. Per *actum primum* rejicere volunt actus ſecundos, præcipuè operationes. Vocant etiam *ſubſtantialem*, ad removendos actus primos accidentarios; veluti ſunt potentiæ reſpectu ſuorum actuum. Addunt *Corporis*, ad excludendos tam ſubſtantias ſeparatas, quæ corporibus non aſſident, quàm etiam mentes cœleſtium corporum motrices; quæ non ſunt actus illorum, quaſi eam propriè informent; etſi eis aſſideant. Pro *Corpore* etiam *organico* intelligi volunt materiam primam affectam organis ad functiones vitæ adminiſtrandas: per verba tandem *potentia vitam habentis*, excludere cupiunt omnes formas naturales, quæ per ſuperiores particulas nondum rejectæ ſunt: ut formæ lapidis & ignis, quarum corpora ſivè, ut propriè loquuntur, materiæ ad exercenda vitæ munia organis diſtinctæ non ſunt.

4. Admittendum eſt fide divina certum Animam noſtram eſſe ſpiritum, ſivè ſpiritualem, ſicut rectè docet nos Magnus ille gentium Doctor *D. Paulus ad Rom.* ſcribens *c. 8. v. 4. non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm ſpiritum: Et Eccleſiaſtis c. 12. v. 7. revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Idem* habetur *c. Firmiter de Sum. Trin.* ubi dicitur: *Simul ab initio in tempore utramq; de nihilo condidit creaturam, corporalem & ſpiritualem, Angelicam ſcilicet & Mundanam, ac deinde humanam quaſi communem ſpiritu & corpore conſtitutam. Idem in Conc. VI. Conſtantinopol. actione 11.* definitur, animam noſtram incorpoream eſſe. Teſte *Lynceo l. 9. Metaph. tract. 1. c. 1. n. 2.* Quamvis autem nonnulli cum *Arriaga* & *Oviedo* eſſentiam ſpiritûs in abſoluta & omnimodâ penetrabilitate collocēt; rectiùs tamen ſpiritus cenſetur eſſe ſubſtantia titulo ſuæ perfectionis excludens in ſe omnem compoſitionem ſubſtantialem, ità ut ſit *actus ſubſtantialis ſubſtantialiter integer*: qui conceptus eſt primus & radicalis, ex quo fluunt, vel cum quo connexæ ſunt, quæ communiter aſſeruntur ſubſtantiæ ſpiritualis proprietates, ſcilicet, *ſimplicitas ſeu indiviſibilitas, inviſibilitas immortalitas, penetrabilitas, intellectualitas & libertas.* Nam ſi eſt actus ſubſtantialiter integer, idcircò quidquid in illo eſt aſſignabile, ſpiritus eſt, ita ut ſubſtantialiter integrum erit ac conſequenter nullis partibus integralibus conſtans, igitur & ſimplex & indiviſibile. Quod ſi ſit indiviſibile, idcircò in ratione objecti erit improportionatum ſenſibus externis; atque ita quoq; viſui extenſis rebus addicto inconveniens & ſic inviſibile. Iterum ſi eſt actus ſubſtantialiter integer, idcircò non componitur ex duabus partibus, quarum uni accidere poſſit privatio alterius, ut modò accidit alteri hominis parti privatio, quæ mors eſt, ratione cujus homo dicitur mortuus: Quocircà & immortalis erit ſpiritus. Erit item impenetrabilis cum quolibet. Illud enim tantùm eſt penetrabile ratione ſui cum aliquo ſaltem, quod ratione ſui exigit extenſivè cum aliquo continuari ac molem conſtituere: illud impenetrabile ratione alterius, quod exigit conjunctum eſſe cum impenetrabili per ſe: At ſubſtantialiter integrum nec exigit eſſe extenſum, nec eſſe conjunctum ratione ſui cum aliquo tali; ideò non exigit eſſe impenetrabile cum ali- *Anima ſpiritus eſt.*

quo. Erit quoque intellectualis; quia cum titulo perfectionis ſit ſubſtantialiter ſimplex, erit perfectior omni materiali cognoſcitivo: Unde non poterit non eſſe intellectivus: & hinc etiam liber, quia illud intellectivum eſt liberum, quod eſt propoſitivum rationum indifferentium, ſivè æque ad amandum & odiendum, aut non amandum allicientium, at omne intellectivum eſt propoſitivum talium rationum: ergò erit & liberum. Cùm itaque, cuicunque hæc definitio convenit, Spiritus eſſe debeat; animæ autem humanæ penſatis omnibus conveniat; neceſſariò etiam Spiritus eſſe debebit.

Animarum origo.

5. De animarum origine varias conſtat fuiſſe ſententias Antiquorum. Ex ſemine propagari cenſuerunt *Luciferiani*: Ex animâ parentis generari, quomodo lux propagatur & ſpargitur à luce docuerunt *Tertullianus & Apollinaris*: ab intelligentiis creari ſenſerunt *Avicenna, Seleucus, Hermias* ut conſtat *ex Hiſt. tripart. lib. 7. cap. 11.* Exiſtimarunt & nonnulli è potentiâ materiæ educi. *Plato* opinatus fuit, Deum omnes animas ante corpora ſimul creâſſe, & in comparibus ſtellis conſtituiſſe, easque cœleſtium rerum tædio affectas per modum pœnæ in corpora tanquam carcerem conjeciſſe. Sed hæc antiquorum commenta delevit dies. Genuina nos docet veritas omnium meliorum Doctorum calculo comprobata, animas humanas à Deo creari, & ſigillatim ipſis infundi corporibus: Quod etiam ſacra ſcriptura indicare videtur, dum *Gen. 2.* hæc tradit. *Spiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ.* Argumenta pro hac veritate vide apud *Paulum Zacchiam lib. 9. quæſt. Medico-legal tit. 1. qu. 4.*

Animæ infuſio quando fiat.

6. Quandò verò hæc animæ infuſio contingat; non conveniunt Authores, Communiter aſſerunt tunc demùm animam infundi, quando materia corporis & membrorum effigie & accidentibus debitè requiſitis: quæ nempe forma exigit, diſpoſita eſt. Quod volunt in maribus accidere ad quadrageſimum à conceptione diem; In fœminis circà octuageſimum diem. Verùm *Thomas Fienus* non obſcuri nominis Author *lib. de format fœtûs*, ad tertium à conceptione diem (ſi modò conceptus vivificus fuerit) animam infundi variis argumentis demonſtrare conatur. *Æneas Gazeus* voluit animam non in corpus jam effectum immitti, ſed in ipſum ſemen adhuc informe. *Antonius le Grand. Inſtit. philoſoph. part. 8. cap. 4. num. 12.* ſalvis Canonicis ac Civilibus regulis ſtatuendum cenſet, animam rationalem corpori infundi in ipſo conceptionis momento, ſivè eo tempore, quo ſemina ita in utero ſunt commixta, ut conformationis actio incipiat & inchoetur. Similiter ferè ſentit *Daniel Sennertus*, ut teſtatur *Paulus Zacchias qu. Medico-leg. lib. 9. tit. 1. quæſt. 1.* aſſerens animam rationalem à Deo opt. M. tum primum creatam & infuſam in ipſo primo conceptionis momento præſentem eſſe: ſed quod animam rationalem doceat ex ſemine traduce eſſe, eum tanquam Hæreticum ſolidis confutat argumentis *Idem Zacchias loc. cit. qu. 2.* ut ibidem videre licet.

Fœtus humanus nullâ aliâ animâ unquam informatur, quàm rationali.

7. Quemadmodum primus homo eodem momento ſuæ creationis recepit animam rationalem, non primò vegetativam, deindè ſenſitivam, deniq; rationalem ſivè intellectivam: eodem quoque pacto quilibet homo in primo ſuæ generationis exordio recipere cenſetur animam rationalem, per quam futurus eſt homo. Unde quamvis varii Authores juxta *Ariſtotelis* ſententiam tradunt, diverſas ſibi invicem in fœtu humano ſuccedere animas, nempe à conceptione vegetativam, deinde ſenſitivam, & tandem rationalem ſivè intellectivam: veriſimiliùs tamen eſt, fœtum humanum nullo unquam in tempore ab aliâ informari animâ, quàm à rationali, eamque in principio conceptionis à Deo creatam eidem infundi. Ità ſentire videtur etiam *D. Thomas part. 1. qu. 76. art. 6. ad 1.* dum ait: *Cum una & eadem forma ſit per eſſentiam, per quam homo eſt Ens actu, & per quam eſt corpus, & per quam eſt vivum, & per quam eſt Animal, & per quam eſt homo.* Ac certè idem animal pluribus animabus, aut ſimul eodemque tempore, aut ſucceſſivè dotari, poſſibile nullo modo eſt; ut idem *D. Thomas ibidem* ait *art. 3. in Corp.* Non ſimul, quia ut idem addit: *animal non eſſet ſimpliciter unum, niſi per formam unam, per quam habet res eſſe ab eodem enim habet res, quod ſit Ens & quod ſit una.* Plura alia argumenta multum efficacia in hanc rem adducit *Paulus Zacchias qu. Medico-leg lib. 9. tit. 1. qu. ult.* quæ hic adducere nimis eſſet operoſum. Licet igitur in humano fœtu conſpiciantur operationes animæ vegetativæ & ſenſitivæ non apparentibus ullis operationibus animæ rationalis, ut rationalis eſt: non emanant tamen illæ ab ullâ animâ ſeorſim exiſtente, quæ tantummodò vegetativa aut ſenſitiva ſit, ſed ab ipſâ animâ rationali ſivè intellectivâ, quæ ſimul & vegetativam & ſenſitivam habet facultatem; ſicut etiam in infante recens nato, aut homine quantumvis adulto prorſùs tamen demente videntur quidem operationes animæ vegetativæ, ac ſenſitivæ, non verò rationalis animæ: illæ tamen nihilominus ab unâ & eâdem animâ rationali promanare cenſentur: Hujus enim facultas eſt vegetare & ſenſum tribuere ab ipſâmet Anima rationali fluens. Quemadmodum & vegetativa facultas eſt etiam Animæ ſenſitivæ non ulteriùs animæ à ſenſitivâ ſejunctæ, quia neque in cœteris perfectis animalibus aut quibuscunque aliis vegetare & ſenſum tribuere à duplici Animâ originem ducit, ſed Vegetativa eſt facultas etiam Animæ ſenſitivæ. Verùm uberiùs de hac materiâ diſcurrentem vide de *ſupra cit. Zacchiam loc. memor.* Qui etiam ex adductis ſuis argumentis deducit, quod cum ſemen conceptum illicò vivat, nutriatur & augeatur, id ab aliâ animâ quàm rationali, habere non poſſit, quæ [illegible] vegetara

vegetare,& nutrire,& vitam communicare, & ſenſum non minùs, quàm ceteræ quęcunque viventium animæ imò multo meliùs poteſt, cùm omnibus neceſſariis ad hæc facultatibus inſtructa ſit. Undè tandem concludit, eam in primo momento conceptionis ipſius ſeminis à Deo ipſo ereatam & infuſam præſentem eſſe ac per ſe, non per aliam Animam, ſed per ſuas facultates conceptum nutrire & augere, illiq́ue vitam & ſenſum communicare. Quomodò verò leges tàm Canonicæ, quàm Civiles circà fœtûs animationem benè adhuc ſtanre hac ſententiâ ſancitæ intelligi poſſint, videri poteſt ipſe *loc. citato*.

Ineſt in ſemine humano ſpiritus nobilitate excellens animas quorumlibet animalium.

8. Ne verò homo deterioris conditionis præ cæteris animantibus eſſe cenſeatur, ſi animam ipſam quandam ſuo ſemine non communicet: benè ſuprà memoratus Author dicit, quod etiamſi homo ſuæ ſoboli non conferar animam, ut alia animantia ſuę communicant ſoboli; ſubminiſtrat tamen ſpiritum omni animâ mortali nobiliorem, qui multo magìs conferat ſuę ſoboli, quàm quodvis animal etiam ex perfectioribus, licet illa animam propriam ſuæ ſoboli non communicent, hic verò nequaquam. Per ſpiritum enim illum ſemen humanum ità diſponitur, ut dignum anima rationalis domicilium ex eodem ſemine ſibi parare poſſit, qua cum primum creata eodemq́ue momento inſuſa ſuperveniente ſpiritus ille pro inſtrumento illi ſervit, eoq́ue corpus informans per illum omnes ſuas operationes poſtmodùm exercet, quæ ad hominis conformationem, & vitam, ac nutritionem & augmentum in primo ortu, ac per totum deinceps ſubſequens tempus ad mortem usq́; neceſſariæ ſunt. Ineſt enim abſq́; dubio ex omnium Philoſophorum placitis, in quorumcunq; animalium ſemine ſpiritus vivificus, qui à progenitoribus cum ipſo derivatur ſemine. Hoc eodem etiam ſpiritu, ſemen humanum ditarur, eſtq́; materialis & corruptibilis haud ſecus ac ille, qui in ſemine cæterorum animalium reſidet. Cùm verò homo omnibus etiam minimis ſuis partibus cætera excellat animanria: certè etiam quoad nobiliorem corporis partem, quæ nihil eſt aliud, quàm præmemoratus ſpiritus. Tantum etiam animantia cætera nobilitate excellet, ut nihil ſupra. Atq́; hinc etiam à laudato Authore rectè deducitur: Hunc ipſum ſpiritum in homine non modo nobilitate atq́ue excellentiâ ſuperare quemcunq́; ſpiritum in animalis cujuscunque corpore exiſtentem, ſed ipſam ipſorum quoq́; animalium animam, in quibus hic ſpiritus pro animâ eſt; licet hic in gen[illegible] ſpiritus ſit pars tenuiſſima & maximè ſpiritali naturæ accedens; nec deſint alii ſpiritus naturæ minùs ſpiritualis, ſeu magis terreſtres, quibus eorum Anima pro inſtrumento ad ſuas operationes obeundas indeſinenter utitur. In homine autem hic ſpiritus nequaquam pro animâ eſt, ſed pro Animæ inſtrumento: Et ſi fieri poſſet, ut liceret ei abſq́; Animæ rationalis virtute operari; multò plura poſſet in ſemine humano operari, quàm poſſit operari quævis animaperfectiorum animalium in proprio eorum animalium ſemine. Quin imò circumſcriptâ hominis identirate poſſer pro ipſâ animâ inſervire adinſtar animarum cœterorum animalium: Nam & eſſet tale animal ut bruta omnia, corruptibile & mortale quoad utramq́ue partem, nempè tam corpus quàm animam; neque eſſet abſq́; dubio hujusmodi Animal homo, ſed animal tantùm ſenſitivum, Inter ſenſitiva tamen omnium perfectiſſimum. Ità cum *Zacchia*. Sed nunc ulteriùs progrediamur.

Quomodò anima ſimplex innumeras tamen exerceat operationes.

9. Animæ rationalis ſubſtantia quamvis ſir unica, ſimplex, incorporea, & indiviſibilis in homine: Nihilominùs juncta corpori plures & innumeras penè obire poreſt functiones: neq; ramen per hanc conjunctionem conſuſa miſcetur corpori, ſed perpetuò illam ſuam tuetur unitatem, & in quibuscunq́ue ſuerir, ea ad ſuam vitam vertit, non ab ils vertitur, neq́ue propriè continetur à corpore, ſed corpus potiùs ab illâ continetur, & per uiverſum illud diffunditur ſingularum operationum in ſingulis partibus cauſa. Extendit igitur anima ſuas operationes, & expandit per totam materiam, atq́ue adeò agit per omnes materiæ partes ſic, ur uno materiæ iſtius membro utatur ad hanc operationem, altero membro ad aliam: Neq́ue ullam planè partem relinquir otioſam. Quo etiam ſenſu, etſi anima de ſe indiviſibilis & ſimpliciſſima ſit, à Philoſophis tamen partibilis etiam intelligitur; quia partitur ſuas operationes per diverſa inſtrumenta, atq́; adeò per hanc partem corporis aliter agit, quàm per aliam.

Anima à corpore ſeparari poteſt.

10. Anima cùm actuet corpus humanum, eidemq́ue naturaliter inſit, non ità tamen ineſt, ut ab eo penitùs ſeparari non queat, cùm habeat etiam operationes, quas ſine corpore exercere valeat. Naturaliter tamen in corpore exiſtir, quia operationes habet plures omninò à corpore dependentes. Quando autem ineſt corpori, eidemq́ue unita eſt, non ſicut Naura ſuæ navi præſens eſt, aut ſeſſor equo ſuo, ſed illi intimè unita eſt, adeò, ut compoſitum unum cum illo conſtituat.

Inter animam & animum quæ ſit differentia.

11. Inter Animam & animum etſi rem eandem denotenr, diſcrimen tamen nonnulli ponunt, ut Anima ſit, quâ vivimus; Animus verò, quo ſapimus. Alii, inter quos *Cicero*, volunt, quod animus animâ contineatur, ſitq́ue animus velut animæ facultas & vis. Hinc in phraſi eſt, animum addere non animam; Illud etiam memorabile videtur, quod animus ſoli attribu[illegible] anima verò omnibus animantibus viventibus. Medicis etiam Anima vitalis eſt, animus verò animalis.

Animæ omnes [illegible]

12. Tametſi Animæ inter ſe plurimùm differunt, & maximè ab alia quacunq́; Rationalis ſivè Intellectiva, quia immaterialis, ac per ſe ſubſi[illegible]s eſt; cœteræ verò omnes mareriales ſunt, [illegible] per ſe ſubſiſtunt, neque etiam à materia ſe[illegible]abiles ſunr: & hæ ipſæ animæ cęterorum a[illegible]alium cum inter ſe differant, prout magis [illegible]

[illegible]

ad ſpiritualem naturam accedunt, aut ab eâ recedunt, & prout magis aut minùs in materiâ ſunt immerſæ, eique affixæ & inhærentes: Anima tamen quæcunque etiam ignobiliſſima, plurimumque materialis divinum quid ingenitum aut altioris cujusdam virtutis connatæ ſpecimen ritè ſe contemplantibus inſinuat ac demonſtrat; ob quam certè tanta & tam multa eaque omni admiratione digniſſima, etiam in viliſſima viventium corporum materiâ machinari valet, quorum ne minimum quid humanus intellectus ſummâ ſuâ induſtria imitari poteſt. Ipſa enim inſenſibilium plantarum & vegetabilium anima quot & quanta non etiam in humillimis plantis efficere conſpicitur? quid non in profundè demiſſis radicibus! quid non in foliis? quid non in floribus? quid non in fructibus? quid non in ſeminibus operatur, in quibus aliæ continentur animæ, quarum virtute tot numero novæ plantæ eandem omnes & ſingulæ habentes virtutem procreari poſſunt? quid non anima ſenſitiva in animalibus operatur, dùm ex viliſſima de ſe deciſa ſubſtantia novam individuorum ſobolem ad ſpeciem propagandam excitare valet: Quid tandem de humanâ loquemur animâ, quæ primò in puſillâ & abjectâ materiâ ſeipſam magnificat & magnificentia ſuâ ità mirabiliter extollit & amplificat, ut univerſitas naturæ ſe illi in obſequium demittere debeat. Undè rectè ſcripſiſſe cenſendus eſt *Seneca ep. 13. ad Lucilium. Quid ergo? animus ſi hic rectus, magnus. Quid aliud voces hunc, quàm Deum in corpore humano hoſpitem, hic animus tàm in equitem Romanum, quàm in Libertinum, quàm in ſervum cadere poteſt.* Et *Cicero lib. ult. Tuſcul. qu. Humanus autem animus decerptus ex mente divinâ cum alio nullo, niſi cum DEO (ſi hoc fas eſt dictu) comparari poteſt.*

Animæ humanæ dignitates

13. Ex hoc, quod anima rationalis & intellectiva divinum quid in ſe contineat etiam idcircò plures illius enumerantur dignitates. I. Quod ſit incorporea & individua, ſicut eſt ipſe DEUS. II. Quod ſit æterna & immortalis. III. Quod ſit intellectu, voluntate, & memoriâ prædita. IV. Quod ſit liberi arbitrii. V. Quod ſit capax ſapientiæ, virtutis, gratiæ, beatitudinis, viſionis DEI, omnisque boni. VI. Quod cunctis animalibus ſuâ poteſtate præſit & dominetur. VII. Quod ſicut in DEO ſunt omnes res & continentur eminenter, ità quoque res omnes in homine contineantur eminenter. *Creati* ſiquidem *Mundi*, ut inquit *Cornelius à Lap. in Gen. cap. 1. v. 26. homo eſt finis, compendium, vinculum & nexus: Omnes enim rerum ſpiritualium & corporalium gradus in ſe habet & nectit homo; ideoque eſt & vocatur* Microcoſ*mus, atque à Platone vocatur* Horizon Uni*verſi, quia diſterminat & in ſe conjungit ſuperius hæmiſphærium, puta Cœlum & Angelos, atque inferius, puta terram & bruta:* Homo e*nim partim Angelis, partim brutis eſt ſimilis.* VIII. Hinc etiam Homo eſt quaſi omnipotens inſtar DEI, quia multa arte, & omnia mente ſuâ efformare & comprehendere poteſt. IX. Sicut DEUS regit & gubernat totum mundum, eſtque totus in toto mundo, & totus in qualibet ejus parte: Ità quoque anima regit totum corpus hominis, eſtque tota in toto corpore, & tota in qualibet ejus parte. X. Sicut DEUS finis eſt omnium creatorum, ità eorundem quoque finis eſt anima. Atque hæ ſunt præcipuæ dignitates Animæ humanæ, ob quas meritò imago DEI & ſplendor æternæ lucis edici poteſt.

Animæ diſtinctio.

14. Anima denique in humano ſubjecto, quamvis ſit una ſimplex & individua ſubſtantia à potiſſima & nobiliſſimâ ſuâ operandi facultate dicta Rationalis, ſive intellectiva, ac cæteras animas, ſeu potiùs facultates, vegetativam & ſenſitivam in ſe complectatur, & cum iisdem nihilominùs una perſeveret, ſitque humana anima eadem, quæ ratiocinetur, ſentiat, & vegetet: Secundùm iſtas tamen potentias & operandi facultates communiter diſtinguitur in vegetativam, ſenſitivam, & rationalem, ſicut & ſingulas uberiùs declarare & explanare aggredimur.

CAPUT

CAPUT II.

Animæ vis & facultas vegetatrix exponitur.

ANima vis & facultas vegetativa in homine, ſi Peripateticos ſequi velimus, tria comperitur habere facultatum genera, nempè facultatem nutritivam: hauriendi ſcilicet nutrimenta; Augmentativam ſive ſumendi incrementum; & generativam, ſive facultatem generandi ſibi ſimile ad conſervationem generis: Undè benè aſſeritur radicale principium nutriendi, creſcendi & generandi. Illud autem principium potiſſimùm conſiſtere ajunt in calore nativo, cujus ope ſuccus alimentarius ad eorum conſervationem præcipuè præparatur & per totum corpus diſtribuitur, eique agglutinatur, quo vegetatio ſive nutritio & auctio abſolvuntur.

§. I.

De Animæ vegetantis potentià nutritivà; ſeu Nutritione.

Cauſa efficiens Nutritionis.

1. Cauſa efficiens Nutritionis duplex eſt: Principalis, aut minùs Principalis. Illa iterum vel eſt remotior vel propior. Remotior cauſa eſt tum Anima viva, tum ejus facultas nutrix, ſeu potentia nutritiva: Propior autem cauſa eſt tum concoctio, tum agglutinatio.

Concoctio imperfectior.

2. Concoctio alia eſt imperfectior, qualis in plantis ac vegetabilibus reperitur, ubi ſuccus terreſtris per radicem attrahitur, ibidemque præparatur, & indè in ramum ac truncum per vaſa ſuccifera tranſmittitur, atque in ſubſtantiam tandem corporis nutriendi convertitur. Alia concoctio eſt perfectior, quæ in animalibus reperitur, eſtque triplex: Prima, ſecunda & tertia.

Perfectior triplex.

3. Concoctio prima perfectior vocatur chyloſis, quâ nutrimentum in ventriculo convertitur in chylum, ſive maſſam candidam inſtar pultis, cujus incboatio dicitur maſticatio & fit in ore, quandò nempè cibus dentibus comminuitur. Secunda decoctio perfectior vocatur hæmatoſis, quæ eſt chyli in chymum atque adeò in ſanguinem converſio. Tertia concoctio perfectior fit extrà venas in ſingulis nutriendi corporis partibus, qua humor quidam ſpecie & ſimilitudine roris multiplici & quaſi erratico lapſu per omnem partium ſubſtantiam penetrando diffunditur, perque omnes poros diffuſus combibitur: Undè & Ros alimentarius nominari ſolet, qui etiam ex ſanguine in vaporem reſoluto partim per venarum tunicas exſudat, partim per earum oſcula effluit, tandem inſtar glutinis concreſcit, atque adeò cuique corporis parti inſita, vi nativi caloris, accreſcit: Undè & *Gluten* dicitur. Atq; iſta agglutinatio proxima & immediata cauſa eſt nutritionis.

Salivæ vis magna in cibis diſſolvendis.

4. Magnam vim eſſe notat *Du Hamel phyſ. part. 3. tract. 3. cap. 2.* ſalivæ & liquorum, qui ex oris, oeſophagi & ventriculi glandulis exſtillantur in cibis diſſolvendis, adeò ut ſaliva ipſa menſtruum ſeu diſſolvens univerſale dici poſſit. Hinc farinæ maſſam fermentare hydrargyrum ut pleraque acida & auſtera ſiſtere, cutis vitia ſanare, gingivas ſæpè exulcerare, & dentes carie inficere, veſtigium cupri lydio lapidi inuſtum delere comperitur.

Modus quo nutritio perficitur.

5. Modum verò quod attinet, quo nutritio ipſa perficitur, non erit difficile eum cognoſcere, ſi cibi alterationes, quæ ſucceſſivè in corpore fiunt, obſervemus. Imprimis enim alimentum ore ſumptum maſticatur ſervientibus ad hoc dentibus aliis incidentibus, aliis molentibus cibum; humectatur etiam ſalivâ, atque vi ſuâ, quâ pollet, ut paulò ſuperiùs indicatum, eximiè alteratur linguâ interim cibum continuò verſante, & velut ſubigente, is tandem ope muſculorum deglutitur, ſtatimque à ventriculo colligitur, atque in ſeſe arctè ad profundam ſui partem, ne fluctuet, comprehenditur, ubi exſolvitur & decoquitur. Poſt ejus decoctionem innatâ virtute ſuâ ſtomachus partem excrementitiam per venam Cylin, quæ ſpinæ adjacet, in inteſtina deijcit; laudabiliorem verò in candidam quandam ſubſtantiam, quam *Chylum* paſſim omnes appellant, convertit. Qui chylus ſubindè per venas lacteas, non in jecur, ut ab Antiquis creditum, tranſmittitur, ſed ab earum receptaculo uſque ad ramos venæ cavę ſubclaviculares evectus in ipſum et venæ cavæ aſcendentis truncum influit, & per ipſum cum ſanguine circulando in cor redeunte in dextrum cordis ſinum, ſive thalamum jecore nullatenùs trajecto effunditur, ſicut paulò antè dictum eſt, qui poſtmodum per cor multoties tranſiens in ſanguinem convertitur, ac deniqúe per varias anaſtomoſes in partes tandem alendas effunditur: ubi verò ſubit partium nutriendarum poros *Ros* ob aliquam ſimilitudinem dicitur: Ibi deindè cùm paulatim incraſſeſcit, *Cambium* vocatur: tum ubi tenaciùs adhæreſcit partibus, *Gluten* nominatur, & ſic tandem convertitur in ſubſtantiam aliti & formaliter alit, & augeſcit illud, non quidem ſecundùm omnes partes deſignabiles, ſed ſolùm ſecundū omnes partes ſenſu diſtinguibiles & poris cavatas eâ ſemper ratione, ut partes alitæ & augmentatæ retineant prioris figuræ proportionem.

Excrementa tertiæ concoctionis.

6. Sicut porrò in omni concoctione, ità quoque in ultimâ, ſivè tertiâ concoctione, quæ nempè fit extra venas in ſingulis partibus corporis nutriendi aliqua eſt materia rejectitia, ſivè aliquod excrementum. Humor enim ſecundus, qui ex ſanguine & venis effluit, vehit ſecum etiam aliquid, quod ſit impurum & corpori nutriendo ineptum, ità ut vel excerni illud ſit neceſſe, vel in materiam morbo-

lam

Digitized by Google

ſam & corpori noxiam tranſire, velut in ſcabiem & ſimilia. Duplex autem hoc excrementum eſſe ſolet, tenuius ſcilicet, vel craſſius: Illud eſt *vapor* quidam & *halitus*, qui per poros cutis tranſpirat. Alterum craſſius à Medicis *inſenſibile* dicitur, iterumque eſt duplex: vel enim egeritur per univerſam cutem, eſtque tum *Sudor*, tùm *fuligo* quædam & ſordities cuticulæ; tum denique *pili*, qui ex vapore fuliginoſo rariori cutis ſpiracula permeante & per calorem ſiccato ac protruſo naſcuntur: vel excernitur per certas ac determinatas corporis partes, ut per nares in muco, per palatum in ſalivâ, per aures in materiâ quadam bilioſâ & flaveſcente.

Inſtrumentariæ partes facultatis nutritivæ.

7. Facultati Nutritivæ principali partes quædam aliæ velut inſtrumentariæ ſubſerviunt, ſuntque hæ quatuor. I. Attractiva ſive Attractrix, quâ attrahitur alimentum Animæ nutritivum, ſive quâ membrum concoquens per fibras rectas ſuccum ſibi convenientem attrahit, ut in ejus fruitione conquieſcat. II. Retentiva, ſive Retentrix, qua attractum retinetur, donec digeratur: vel per quam membrum concoctioni deſtinatum miniſterio fibrarum obliquarum ſuccum attractum aliquamdiu retinet tùm privatæ, tùm communis utilitatis cauſâ. Obliquæ autem fibræ vocantur eæ, quæ ex ſuperiori parte ventriculi in inferiorem vergunt quaſi à latere; ſicuti Rectæ, quæ rectâ quaſi lineâ ab inferiori parte ventriculi deſcendunt. III. Digeſtiva vel Alteratrix eſt, quâ attractum vel retentum digeritur vel alteratur; ſive qua membrum concoquens nutrimentum efficaciâ caloris vitalis præparat in finem nutritionis. IV. Expulſiva, ſive Expultrix, quâ ſuperfluum alimentum egeritur & ſecernitur; vel quâ membrum concoquens miniſterio fibrarum transverſarum ejicit & expellit ea, quæ ſuperflua ſunt, & nutritioni inepta.

Nutritio alia perfecta, alia imperfecta.

8. Nutritio etiam in corpore vivo duplex eſſe ſolet, alia manifeſta omninò, perfecta & ordinaria; alia occulta & imperfecta, & quodammodò extraordinaria. Prior illa nempè perfecta & ordinaria materiam externam videlicet alimentum per os aſſumptum neceſſariò requirit. Altera verò imperfecta & extraordinaria abſque alimento foràs aſſumpto perfici poteſt; quandò nempè adſunt interni quidam humores pituitoſi dulces, qui vicem ſanguinis in debili corpore ſubire poſſunt.

Qualitates & mores juxtà alimenta acquiruntur.

9. Prout nutrimentum eſt qualificatum ac temperatum, undè vivens nutritur, plerumque etiam temperamenta, qualitates, mores, & operandi actiones nutrito viventi accedunt. Cùm nutrimenta ſive alimenta tranſeant in ſubſtantiam aliti, mirum non eſt, ſi ſimul æquè temperies & qualitates alimentorum tranſeant. Undè multùm habent Infantes à nutricibus, à quibus lactantur, atque bonitatem vel improbitatem ab iiſdem, ut ſunt bonæ vel improbæ, unà cum lacte hauriunt. *Tantundem enim*, ait *Agellius lib. 12.* refert, *quo lacte quis nutriatur, atque ex quo ſemine naſcatur.* *Cardanus* quoque *lib. 8. de variet. cap. 40.* rectè ſcribit. *Nutrices afferunt infantibus non ſolum circà temperiem, ſed etiam mores. Unde ſapienter ſeu finxerint, ſeu vera narraverint, veteres dixerunt; Romulum à lupâ lactatum: Fuit enim ferinis moribus, aſtutus, fortiſſimus & omnis incommodi patientiſſimus. Itaque qui à capra lactantur, ſtulti ac ſalaces evadunt: talis enim eſt hircus.*

Alimentum juxta humidi conſumptionem aſſumitur.

10. Cùm præcipuè tantùm humidi abſumpti cauſa aſſumatur alimentum, ut nempè illud inſtauretur; idcircò quamdiu humidum illud in corpore ſupereſt, tamdiu etiam vita durare poteſt, & quia quantum humidi abſumitur, tantum etiam alimenti ut reſtauretur, neceſſarium eſt; idcircò pro caloris humidum abſumentis proportione, etiam proportio alimentorum inſtituenda eſt, ſic ut ubi minùs humidi abſumitur, ibi etiam paucioribus ſit opus alimentis. Apparet hoc in ſenibus, quibus calor debilis minùs humidi abſumit; ideò etiam modico alimento contenti jejunium etiam faciliùs, quàm adoleſcentes & juvenes tolerare valent. Item apparet etiam in phlegmaticis & pituitoſis, in quibus calor remiſſior, & velut torpidus minùs humidi abſumit; quocircà etiam minori, quàm cholerici & bilioſi alimento indigent.

11. Corpus nutriendum prout excellentiorem obtinet vitæ gradum, pro eo etiam requiri videtur alimentum exactiùs & benigniùs temperatum. Idcircò plantæ, quæ infimum vitæ gradum nactę ſunt, nutrimentum requirunt minùs excellens. Animalia vero bruta cùm excellentiorem vitæ gradum obtineant quàm plantæ, idcircò etiam excellentius nutrimentum appetant, videlicet ipſas plantas. Homo autem cùm ſit excellentisſimum vivens, adhuc excellentius etiam nutrimentum appetit, nempè carnes brutorum animalium, aut inter plantas eas, quæ ſunt omnium præſtantiſſimæ.

Requiſita in perfectiſſimo nutrimento.

12. In iſto verò etiam nutrimento, quod perfectiſſimum gradum obtinet, adeoque homini tanquam perfectiſſimo viventi congruere debet, hæc obſervanda ſunt. I. Subſtantia; II. Quantitas. III. Qualitas; IV. Ordo; V. Tempus. VI. Denique Conſuetudo. *Subſtantia* nutrimenti præcipuè conſiſtit in ſucco: Quandoquidem omne nutrimentum oportet eſſe ſucculentum, hoc eſt tale, quod ſit humidum, aëreum, oleoſum, atque adeò quod poſſit agglutinari. *Quantitas* æſtimanda eſt ex facultate concoctrice, atque adeò ex temperamenti valore & robore. *Qualitas* etiam obſervanda eſt; quia cibi ratione temperamentorum corporis nutriendi qualitatem habent ſalutarem, aut inſalubrem; ità ut qui calido ſunt temperamento, debeant uti frigidioribus & humidioribus cibis, è contrà, qui valdè humidâ ſunt conſtitutione, debeant uti cibis calidioribus & ſiccioribus. Cibus autem, in quo eſt qualitas cum exceſſu, ſivè qui eſt nimis calidus, vel nimis frigidus, ſemper eſt inſalubris. *Ordo* ciborum requirit, ut con-

coctu

coctu facíliora iis, quæ difficulter concoquuntur, ſint præmittenda, & liquida ſolidis & lubrica aſtringentibus, *Tempus* ſpectatur vel ratione diverſæ ætatis, vel ratione diverſarum partium anni aut dierum: diverſis enim ætatibus diverſi cibi conveniunt, ut & diverſis anni temporibus. Denique etiam obſervanda eſt conſuetudo, quæ nec facilè immutanda, ſi invaluit; necità anxiè eidem inhæreſcendum, ut non interdum ab eâ diſcedatur, ubi manifeſta ratio aut neceſſitas ſubit.

Homo non eſt Ens mathematicâ unitate ſubſiſtens.

13. His ità de virtute nutritivâ Animæ vegetantis relatis licet inferre, quod homo dum ob deperditas aliquas partes easdem nutritione debet reſtaurare, non ſit Ens per ſe unitate mathematica ſubſiſtens per continuationem perfectum, ſed ſolùm phyſicâ, quæ reſultat ex continuatione plurium partium, quæ licet continuentur, perfectè conjungantur tamen cum ſubordinatione mutuâ, & cum ordine ad eandem Animam rationalem.

§. II.

De Augmentativâ, ſeu Auctrice facultate corporis vivi.

Augmentatio quid ſit.

1. Nutritionem ſequitur *Augmentatio* ſivè *Accretio*, & hæc ab illâ dependet; eſtque nihil aliud quàm facultas Animæ Vegetantis, quæ corpus in omnem dimenſionem quoquoverſùs extendit per novæ ſubſtantiæ quantæ additionem. *Keckermannus in ſyſt. phys lib.* 3. *cap.* 13. Auctricem virtutem propriam corpori vivo deſcribit eſſe, quâ mutatur ad majorem quantitatem propterea, quod per agglutinationem copioſioris nutrimenti partes corporis vivi extendantur ad trinam dimenſionem, id eſt ſecundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem.

Augmentatio à Nutritione quomodo differat.

2. Quamvis nonnullis manifeſtum videatur, nutritionem ab augmentatione verà differre, propterea quod ſint ſeparabiles à ſe invicem, ut docet *Keckermannus loc. cit. ſiquidem ut ait, augmentativa virtus in homine ceſſat circà* 25. *annum ætatis, virtus verò nutritiva durat per omnem vitam*: credibiliùs tamen videtur, Augmentativam non eſſe realiter diverſam à Nutritivâ, quod illarum actus non ſint diverſi: ſotmaliter tamen differre conceditur, quin eadem potentia; ut nutrit, dicitur nutritiva; ut auget, augmentativa. Et licet quantitas in genere Entis realiter à ſubſtantiâ diſtinguatur, quam intendere videtur *Augmentatio*: ut tamen eſt objectum Augmentativæ, ità nunquam acquiri poteſt ſine ſubſtantiâ, ac ſi non eſſet diſtincta à ſubſtantia; atque ita Nutritiva & Augmentativa circà diverſa verſantur in genere Entis, non autem in ratione objecti. Ita cum *Tylkowski part.* 5. *phys cur. de anima num.* 13. utriusque modum breviter deſcribens *Le Grand. Inſtit philos. part.* 8. *cap.* 9. docet corpus tum nutriri, cum defluxus ſeu diſſipatio quæ uni fibrarum carnium contingit, ſimili materiæ portione reſtauratur, quæ alteri extremitati adjuncta eas fibras ante ſe propulſat & impellit: Augeri verò, dum plus materiei adjungitur, quàm ex veteri diſſipatum eſt: ſicut in craſſo quodam exemplo, inquit panem turgere videmus, majoremque molem acquirere, dum in ejus meatus plus lactis aut vini effuſum eſt, quàm aëris ex eo expulſum.

Motus quis.

3. *Augmentationis & accretionis* motus eſt ſucceſſivus, quia non fit per diſtantia, uti volunt, qui illum diſcretum aſſerunt. Pars enim diviſibilis non poteſt moveri inſtantaneè localiter.

Partes accretionis quales eſſe debeant.

4. Ut fiat *Accretio* ſemper deſiderantur novæ partes, quæ & accedant, & addantur corpori viventi. Illæ autem partes accedentes & additæ, ſi ſint inſenſibiles poroſque corporis ità permeent ut aliis corporis partibus non uniantur, non tam augent corpus, quàm diſtendunt, adeoque tunc non fit propriè accretio, ſed rarefactio. Quocircà partes augentes debent eſſe aut fieri ſenſibiles & aliis corporibus uniri, non per extrinſecæ materiæ appoſitionem, ſed per ejusdem intus ſuſceptionem, hauſto ſcilicet diſtributoque intùs alimentoque motus quidam ad locum efficitur.

Cauſa efficiens augmentationis.

5. Cauſa efficiens *Augmentationis* diverſa notari poteſt: Remota ſcilicet, Propinqua & proxima. Remota eſt ipſum alimentum, quod aſſumitur: Propinqua eſt acceſſio copioſioris alimenti, ſivè nutrimenti ad ſingula corporis vivi membra. Proxima eſt extenſio realis membrorum juxta trinam dimenſionem ut ſuprà dictum eſt. Quæ etiam per internam partium amplificationem fit, ita ut non ab externo aliquo principio principaliter proficiſcatur, ſed à vi quâdam intus operante dilatante & extendente. Differt autem augmentatio à pinguefactione, quia hæc non fit ſecundùm omnes dimenſiones, ſed maximè tantum ſecundùm profunditatem.

Quomodò partes extendantur.

6. Dum fit *augmentatio* in corpore vivente aliquæ ejus partes primariò extendi ſolent, aliæ ſecundariò. Priori modò extenduntur partes ſolidiores, ut ſunt nervi, ligamenta, venæ, fibræ, cartilagines & oſſa. Secundariò verò & mediatè excreſcunt & extenduntur partes fluidæ & liquidiores: ut ſunt humores & ſpiritus. Hinc quædam corpora citiùs & faciliùs, quædam tardius & difficiliùs accreſcunt, prout partium humiditas, deindè calor major aut minor illas partes extenſibiles faciliùs aut difficilius protrudit aut propellit. Hinc homines calidi & humidi fiunt proceri, quia calor protrudit facilè & extendit humorem: ubi autem nimius eſt calor & deeſt humor, ibi calor exſiccat oſſa, ut non poſſint extendi. Ubi autem nimius eſt humor & deeſt calor; ibi corpora ad juſtam ſtaturam pervenire non poſſunt, quia deeſt calor tanquam protruſor, qui partes ſolidiores protrudere debet.

7. Corpus vivens dum augetur, quævis pars uniformiter difformiter etiam augetur, quia quævis pars nutritur etiam unifor-

Quo-modo fiat.

configuratio non fit inſtantaneè, ſed lentè certis quibuſdam gradibus, ità ut alia ſit obſcurior & imperfectior; alia perfectior. Illa eſt, quâ corpus vivum obſcurè & imperfectè diſcernitur: Perfectior autem eſt efformatio, quando jam membrorum articulatio evidenter apparet, ſicut humani corporis figura & delineatio jam perfectè animadverti poteſt.

Semen unde proveniat.

6. Semen *generationi* deſerviens & generativum deciditur à cerebro, corde & renibus, quia iſtæ partes ejus profuſione patiuntur. A cerebro enim per ſpinam delabi docent *Hippocrates*, *Ariſtoteles*, *Galenus*, & communiter Medici, illudque productione hujus diminui. *Fernelius* quoque notat eos, qui ſunt malè affecto cerebro, vel non generare, vel aliquid defectuoſum. Undè etiam, qui plurimum cerebro laborant, uti faciunt Eruditi, & ſtudiis literariis addicti plerumq; aut debiles procreant liberos, aut fatuos. Oculorum etiam caliginem & debilitatem incontinentiam ſequi in comperto eſt. A corde ſemen prodire docet *Averroes l. de ſperm. c. 2. & Fern.* Siquidem à corde oriuntur venæ & arteriæ ſemen conficientes. Reliquas etiam partes ad ſemen collaborare oſtendit ejus confectio, quæ eſt actio individui; hinc ad omnes pertingit affectio in ejus excretione, ob ſpirituum ſcilicet commotionem; non quod tunc ejus fiat deciſio.

Cauſa finalis Generationis.

7. Cauſa finalis ſicut Nutritivæ eſt conſervatio ſui in individuo: & Augmentativæ acquiſitio debitæ molis, ità generativæ eſt conſervatio ſui in ſpecie, ut ſic perpetuet & non omninò intereat. Plura circà *Generationem*, & fœtûs efformationem, atq; ejusdem in lucem productionem dedimus ſuprà *Diſq. præced. c. 2. §. 1.*

§. IV.

Admirandæ Nutritionis & Exoticarum rerum comeſtionis Exempla mirabilia.

Educatus mero veneno.

1. Regem *Cambayæ*. ſicut *Myſoponerus in Satyricis* narrat, *Machumar*, parer ſuus mero veneno educari, alique juſſerat, ex quo poſteà annis ſucciduis ità intoxicatus eſt, ut muſcæ etiam cuti ejus inſidentes, humoremque ſugentes indè intumuerint, tandemque crepuerint. Inſuper de eodem ſcribitur, nullum adeò robuſtum ac validum fuiſſe, qui halitum Regis tam virulentum ad mediam etiam horam portare valuerit. De quodam Indorum Sultano *Suratta* In provincia *Guſaratti* nomine *Machamut* ſcribit *Ludovicus de Barthema*, eum manè quotidiè veneni quid aſſumere conſueviſſe, undè tam virulentus fuit, ut in quos denudatos ſputum cum foliis quibusdam & calce ex oſtreis commixtum afflaſſet, intrà dimidiam horam in terram procumbere & interire faceret. uxores ter aut quater mille habuiſſe dicitur, quarum ſingulis noctibus ea, quæ cum ipſo concubuit, manè exanimis reperta fuit. Nullus veſtem aut interulam (quamvis ſingulis diebus novam indueret) auſus fuit aſſumere. Tantæ verò virulentiæ cauſa fuiſſe dicitur, quod à parentibus veneno educatus fuiſſet.

Mithridati venena innoxia.

2. De *Mithridate* ſcribit *Plinius*, quod hauſta quotidiè venena, præſumptis tamen remediis illi ex conſuetudine innoxia fuerint, adeò, ut captus à *Pompejo* ſe in carcere interimere, ut volebat, non potuerit. Anum quandam Athenienſem magnam cicutæ ſine noxâ eſitâſſe quantitatem *Galenus* Author eſt. *Hipoth. Empiricus* triginta drachmas aliam ſine læſione ſumpſiſſe perſcripſit. *Lyſidem* quendam quatuor Opii deglutiiſſe drachmas *Idem* teſtatur. *Thraciam* mulierem ex manipulis veratri gratiſſimum habuiſſe obſonium refert *Jonſtonus Thaumatogr. claſſ. 10. cap. 2.*

Solo lacte victitans.

3. Refert *Ariſtoteles* & *Theophraſtus* & ex ipſis *Athenæus lib. 2. cap. 2. Philinum* quendam nullo alio cibo per totam vitam uſum fuiſſe, quàm ſolo lacte. *Byzonos* Mediterraneos lacte bubulo victitare, nec ullo præterea veſci cibo ſcribit *Eraſmus in Adagiis.* Tradit & *Plinius lib. 11. Nat. Hiſt. cap. 42. Zoroaſtrem* in deſertis caſeo vixiſſe annis 20. ità temperato, ut vetuſtatem non ſentiret.

Sanguine viventes.

4. Biſultæ Scythiæ populi nutriuntur equorum ſanguine permiſto lacte, uti *Virgilius* refert *lib. 3. Georg.* Tartari etiam cùm aliquò proficiſcuntur, & fame ſitique premuntur, equis, quibus inſident, venas incidunt, hauſtoque eorum ſanguine ſitim, famemque ſedare perhibentur. Equarum etiam lacte ſuprà modum delectantur, quo robuſtos, pinguesque ſe fieri arbitrantur.

Vermibus veſcentes.

5. Teſtatur *Plinius lib. 17. cap. 24. Romæ* vermes grandes roborum, quos Coſſos vocant, in cibum delicatum receptos, atque farinâ ſaginatos altiles fuiſſe redditos. Phryges quoque ac Ponticos vermes albidos obeſosque capite nigricante, quià carioſis promantur materiis inter delicias habuiſſe ſcribit *Cælius lib. 28. Ant. lect. cap 2.* Bodinos Scythiæ populos pediculos eſitare ſcribit *Sabellicus lib. 6. cap. 1. ex Herodoto.*

Lacertis & ſerpentibus.

6. Lacertis virentibus veſci Afris in more eſſe teſtatur *Alexander.* Candei ſeu Ophiophagi ſerpentibus, quorum fertiliſſima eſt eorum regio, in eſu delectari perhibentur. Pueri etiam ſerpentivori meminit *Kircherus in Chinâ illuſtr. pag. 82.* his verbis. Ferebatur in urbe *Agra* puer ſeptennis ὀφιοφάγος Brachmani cujuspiam filius, qui tanta aviditate in cibum ſectabatur venenoſa animalia, araneos, ſcorpiones, ſerpentes omnis generis, ut iis vix ſatiari poſſe videretur. Quam rem cum primùm intellexiſſet *P. Henricus Roth* hujus rei à ſe experimentum ſumendum cenſuit: Præcepit ſuis, quibus præerat Neophytis, ut puerum quæſitum ſiſterent, atque unà ſerpentes, quos poterant, magis peſtiferos, ea tamen cautela abſconditos adferrent, ne puer primo ſtatim intuitu in eos nimio appetitu perculſus

dörfferus in Theat com. hiſt. 67. de fœmina Pariſienſi, quæ ex inordinato appetitu, cum videret pretioſa illa fila oculara, ſeu inſtitas, quæ collaria lintea exornant, *Genuæ* elaboratas & *Lutetiam* devectas (Germanicè Spitzen oder Borten) earundem pro 400. Imperialibus, ſeu centum piſtoleris moneræ gallicæ unâ vice devoravit, & poſt triduum rurſus alias pro aliis centum piſtoletis, ex quibus *Cleopatræ* quaſi Luxurioſa filia pretioſum ſibi conſtruxit convivium.

Vivum felem devorans.

15. Vidit *Joan. Nierenbergius* in Aulâ Philippicâ hominem, qui omnia guſtaret, omnia devoraret, laneos pannos, coria, vivos mures: imò aliquando viſus eſt manducare vivum felem cum pelle, pilisque, ipſumejulans & repugnans animal ipſe mordebat *Nierenberg. lib. 3. Hiſt. Nat. peregr. cap. 7.*

Lazari vitrivori Patavienſis hiſtoria.

16. Faceta eſt hiſtoria & à pluribus decantata de *Lazaro* quodam Patavienſi, quem *Vitrivoracem* vulgus appellavir. Hic enim vitra, lapides, ligna, piſces è vivario extractos adhuc ſalientes voravit. Lutum etiam, pannos lineos, laneosque, fœnum, ſtipulas, & quidquid illi fuit oblarum abſumpſit. Quâdam etiam vice præviâ ſtipulatione carbones ſacco vimineo contentos cum ipſo ſacco devoravit, ita ut Pharmacopola ad Angeli inſigne *Patavii*, qui fuerat ſtipulatus, eum à pharmacopolio abegerit, metuens ne ſe & pixides ſuas omnes cum tota officina devoraret. Voracitatem tamen iſtam naturalem fuiſſe teſtatur *Realdus Columbus*, qui corpus illius poſt mortem diſſecuit, in quo compertum quartam nervorum conjugationem, quæ guſtûs gratiâ in aliis hominibus à naturâ producta eſt, in hoc *Lazaro* neque ad palatum, neque ad linguam reptâſſe, ſed ad occipitium reflexam fuiſſe.

17. Vidiſſe ſe ſcribit *Cardanus de Variet. l. 8. c. 40.* Germanum quendam Tribunum militum, qui cum Gallis ſtipendia merebatur, ſolitum vinum haurire immoto gutture. Addit deindè; *Alii*, inquit *ligatis cruribus ac brachiis amphoras plurimas ſorbent, quas perpetuò mejunt.* Vidiſſe *Idem* memorat hominem, qui urceos vitreos, clavos ferreos, aliaque multa devorabat modicâ ſtipe, inde paululum contractis præcordiis ſingula reddebat. Idem aliquandò octoginta porros crudos comediſſe fertur.

Urceos vitreos clavos ferreos devorans.

18. Vitrivoros tres refert *Hildanus cent. 5. obs. 2.* qui robuſtiſſimi & ſine noxâ vitra quam plurima cum aviditate devorârunt & ſat commodè vixerunt: quorum hiſtorias Idem repetit *cent. 6. & in append. Epiſt. 763.* Gallum quoque innoxiè ſæpiſſime vitrum devorantem vidit *Borellus* ut ſcribit *cap. 1. obs. 52.* uti & alium *cap. 1. obs. 69. Mangiaſaſſo* dictum, qui lances integras calculis pollicem craſſis refertas deglutivit. *Dantiſci* tamen, ut refert *Keckermannus ſyſt. phys. l. 3. c. 12.* fuit Comes quidam, qui in gratiam alterius ſui Amici vitrum devoravit, ſed cui malè ceſſit inſolitum eſculentum; tantos enim ſenſit dolores, ut moriendum illi fuiſſet, niſi Medicus arte quadam malum avertiſſet. Coxit enim frumentum Saracenicum, Buchweitzen Grütze, eique comedendum ità craſſiuſculè dedit, ut nempè particulæ vitri ſeſe immiſcerent pulti iſti craſſiori, & ità ſimul excernerentur.

Petri Corogii abſurda edacitas.

19. De *Petro Corogio* Aulico *Ludovici* Hungariæ Regis narrat *Nicolaus Iſtbuanſes l. 8. Rer. Hung.* & cum eo *Th. Lanſius Orat. contra Hung.* quod is mures vivos, præciſas felium caudas, abjecta in plateas cadavera tabo vermibus que ſcatentia absque ullâ nauſeâ devorârit.

Bajuli Bononienſis mira edacitas.

20. Noviſſe ſe teſtatur *Aldrovandus in Monſt. Hiſt. à Barthol. Ambroſino editâ Bononiæ* bajulum Anno 1626. qui ſponte volens, vel mercede incitatus urceos, clavos, coria, ligna, anguillas, aves implumes & mures vivos devorabat, & absq; vitæ diſcrimine per anum omnia denuò egerebat.

Hominis Pragenſis mira voracitas.

21. Vixiſſe perhibetur *Pragæ* eo tempore hujus ſæculi, cum pars urbis præſidio Suecico firmata eſſet mirandæ conſtitutionis homo, qui notante *Harsdörffero in Theat Trag. hiſt. 164. §. 12.* canes & alia animalia viva comedit: memorabile verò hoc de ipſo refertur, eum in conſeſſu plurium Suecicæ militiæ præfectorum mercede aliquot imperialium conductum porcellum vivum unà cum ſetis dentibus arripuiſſe, nec deſtitiſſe, donec eum totum remotis ſolummodò inteſtinis abſumpſiſſet: tandem rogatus, ut & inteſtina farta comederet, pretio unius ducati inductus, eadem quoque omnibus ſtupentibus & ad iſta fercula canina nauſeantibus deglutivit.

Argillæ eſus.

22. Fœminam cachecticam recenſet *Hier. Reiſnerus in obs à G. Hieron. Welſchio editis obs. 69.* quæ eſu argillæ ſatis expleri non potuit, & ab *Antonio Junckero* Medico Duc. Saxon. tandem percurata.

Inſolita edacitas puellæ Amſtelredamenſis.

23. Filiam Conſulis Amſtelredamenſis non tantùm delectatam, verùm & avidè ad ſatietatem usque fruitam ceſpite ſulphureo ac plumbi laminis minutatim conciſis adinſtar alimenti vel maximè familiaris, incidiſſe tandem in morbum ut diuturnum ac moleſtum, ſic ſummè exitialem atque mortem denique ipſam ſcribit *Tulpius obs. Medic. lib. 4. cap. 24.*

Pueri epileptici abſurdorum edacitas.

24. Mirabilis hiſtoria memoratur *Eph. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 2. obs. 150.* de puero Epileptico, qui mirè abſurdorum eſu delectatus fuit. Stercora ſuilla & anſerina, intra pedum digitos collecta in deliciis habuiſſe perhibetur. Animalium inteſtina in fimetis reperta, cum ob tenacitatem membranaceam dentium aciem eluderent, more ciconiarum deglutiit; ut mirum plane fuerit, ſpiritum nunquam ei fuiſſe interclusum: hæc ipſi poſtea fuêre ad ulnas aliquot è faucibus protracta, quod Agyrtæ cum tæniis facere aliàs ſpectaculo, facere aſſolent. Corium, lintea vetuſta, limum figulinum, ramos & folia arborum, & fenum, lactucam & braſſicam capitatam unà cum caulibus magnâ copiâ devoravit. Aliquandò ſpecies pro nodulo purgante aliquot vicibus exhauriendo & alteri

præſcripto vino infuſo, cum vino, ſpeciebus & linteo involucro unâ vice abligurivit, nec indè quidquam incommodi paſſus, quàm ut anxiè ſudaret.

Pyrophagus Londinenſis.

25. Pyrophagum Londinenſem cultros, novaculas comminutas & lapides rotundos devorantem, laminas item ignitas lambentem: maſſam ex pice, ſulphure, laccâ, reſinâ & cerâ totam flammantem ore volventem & maſticantem *Olius Jacobæus in Act. Med. Hafn. vol. 5. obs. 107.* deſcribit: qualis etiam mulier *Mitaviæ* in Curlandiâ Anno 1679. & *Crailshemii* viſa quæſtum iſtiusmodi epulis factitans memoratur.

26. *Petrum Tvens* ferrum cotis vicem apud laniones præbens, pedem ollæ æneæ, cultros, & alia hujusmodi devorantem, & hæc ipſa deindè per hypochondriorum abſceſſus rurſus egeſta narrat *Zodiacus Medico-Gallicus Mens. Majo obs. 2. Ann. 1.*

Comitiſſa fila linea aſſueta comedere.

27. *In Scholio obs. 150. Ann. 2. Dec. 2. Eph.* deſcribitur illuſtriſſima quædam Comitiſſa Vidua annorum 38. quæ fila linea perditiſſimè appetere conſuevit: Undè ſemper in culeo glomeramina duplicati fili, quę comedat, portat; menſæ accumbens fila è mappis & mappulis, denique quocunque loco ſtat aut verſatur, ex induſio proprio, ſtrophiolis, lodicibus &c. extracta perpetuò mandit, à primâ juventute hoc aſſueta. Hinc è lino contexta utenſilia filorum hâc ſucceſſivâ extractione clathrata quaſi efficit ac turpiter defœdat, nec quoquo modo ab horum eſitatione averti poteſt, quin teſtatur nil ſuavius aut poſſe dici aut dulcius quicquam eſitari. Aliam quandam fœminam fila ex veſtibus comedere ſolitam teſtatur *Tricanellus l. 7. cap. 5.* Aliam goſſipium & lanam *Luſitanus cent. 5. curat. 86.*

28. His denique adjungere viſum eſt virumquendam plebejæ ſortis, ut refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 4. ob. 70.* cui per plures annos nihil magis in deliciis fuit, quàm araneos fortè obvenientes in eſcam capere, cancros viventes, cruſtaceâque veſte adhuc indutos deglutire, candelasque ſevaceas amplo oris hiatu devorare ſinè ullâ noxâ, non ſine adſtantium ſtupore & horrore. Ejusmodi admirationis ſunt, qui ſcorpiones aliaque inſecta pro grariſſimo habent edulio; quorum hiſtorias *in Ephem. Germ. Dec. 1. Ann. 2. obs. 205.* itemque anno eodem obs. 10. collectas habebit Lector. Coloniæ etiam *Albertus M.* ait ſe vidiſſe mulierem, quæ magnâ cum voluptate araneos devorabat. Sed pro exoticis ejusmodi eſitationibus concipiendis ſupponitur fermenti ſtomachalis certa quodam diatheſis, quâ talia & appetere & concoquere poſſunt. Multum attribuunt nonnulli acri ſucco ſtomachali depravato ad hos potiùs, quàm alios cibos diſſolvendos. Hinc cenſent quidam bile depravatâ laborantes calcem, carbones, & ſimilia appeti: pituitâ acidâ peccante acidos ſapores concupiſci: bili vitellinæ corruptæ lardi, ſevi & aliorum hujusmodi appetentiam aſſignant. Generales tamen cauſa videtur eſſe appetitus iſtiusmodi depravati & vitioſi rerum ad nutritlonem ineptarum, aut certè incongruarum, vel quoad quantitatem vel qualitatem miaſma quoddam inexplicabile fermentum ventriculi & nevoſas partes afficiens. De inſignibus Edonibus & Bibonibus exempla plura dabimus infra *cap. ſeq. §. x.*

Vir araneos & cruſtaceos cancros devorans.

CAPUT III.

De fame & ſiti, & admirandis indè natis Caſibus & Eventibus.

STomachus nutritivæ facultatis & Animalis Oeconomiæ officina prout diverſimodè à certis liquoribus ipſum vellicantibus afficitur, ità nonnullorum quædam appetentia vel averſatio & nauſea indè exoritur; ſicut in præſenti capite prevlter explicare conabimur.

§. I.

De fame ac ſiti quædam obſervationes.

Fames quid ſit.

1. Fames *Galeno* nihil aliud eſt, quàm ſenſatio divulſionis Ventriculi; *Ariſtoteli* appetitus calidi & ſicci, Recentioribus communiter juxtà *Chauvinum in Lexico philos*; dicitur ſenſus per ventriculum ab acido ſucco intùs vellicante ortus. Nimirùm ſivè ex vaſis glandulas vicinas deonerantibus; ſivè ex ipſis arteriis perennibus veluti rivulis ſuccus quidam acidus indeſinenter inſilit in ventriculum: quamdiu verò illic tantum alimentorum includitur, quantum ad ſuſtinendum acidioris hujus ſucci impetum ſufficit; tamdiu idem ſuccus exemptá epulis ſame vires ſuas in incluſos cibos convertit ad digerendas eſcas laboraturus: Ubi verò exhauſtis alimentis ſtomachus itàvacuus eſt, ut in eo nihil, aut parum ſuperſit alimenti, in quod prædictus ſuccus vim ſuam exerat, tum ſuccus ille converſâ ſuâ in ventriculum acie diffuſos undique illius nervos ità laceſſit vellicando, ut continuato ad caput usq; impetu, & medium cerebrum & mens huic præſertim inſidiens commoveatur, ideoque homo eſurire dicatur. *In Lexico medico Caſtelliano* Fames in genere ſignificat omnem ciborum defectum & inediam; accuratiùs verò ſenſum indigentiæ, qui fit in orificio ventriculi ſiniſtro, & nervis ad illud excurrentibus: & hæc fames dicitur *Animalis*, quemadmodum defectus alimenti in toto corpore

corpore *Fames Naturalis.* D. Le Grand. *Inſtit philos. part. 8. cap. 21. Fames*, inquit, *eſt cibi appetentia, quam quædam ventriculi vellicatio provitat.* : quâ ratione verò hoc fiat: *obſervandum eſt*, ſubjungit, *quod ventriculo inanito hoc eſt, cibis illis vacuo, qui corporis nutritioni famulantur, ſuccus, ſeu liquor, qui ex arteriis in ſtomachum defluere ſolet, & qui ad cibos in eo diluendos inſervit nihil materiæ reperiens, in quam vim ſuam exerceat, ſtomachi nervos commovet, & excitat, atque hic motus ad cerebrum usque delatus famis ſenſum, ſeu cibi appetentiam excitat.*

Fames alia naturalis; alia præternaturalis.

2. Quomodocunque verò jam definita aut deſcripta fames conſideretur; dupliciter ea contingere poteſt, nempe vel ſecundùm naturam, aut præter naturam. Priori modo conſiderata eſt Cupiditas aut deſiderium eſculentorum vel à ſucco acido ventriculum intùs vellicante; vel ab effluviis & halitibus acidis ſpiritus animalis in orificio ventriculi & ejusdem nervis moleſtiæ quodam ſenſu afficientibus proveniens. Hæc, quæ præter naturæ ordinem contingit: quadruplex eſſe cenſetur: *Aucta* nempè, *abolita, imminuta & depravata.*

Bulimia & Limanchia

3. Ad Nimiam ſivè Auctam pertinet *Bulimus ſivè Bulimia & Limanchia.* Illa eſt vehemens frequentior & nimiùm aucta fames, eſtque Symptona præter naturam aucti appetitûs ciborum etiam cum animi deliquio. Differt ab appetentiâ *caninâ*, quod hanc Vomitiones ex nimiâ ſequantur ingluvie: in Bulimo non item ſed animi deliquium ſit hujus comes & ſymptoma proprium atque inſeparabile. *Limanchia* dicitur ſumma inedia, & omnimoda abſtinentia, cum quis nimia fame diſcruciatur & ſtrangulatur.

Anorexia & Apoſitia

4. Ad *abolitam* famem pertinent *Anorexia & Apoſitia.* Illa etiam dicitur *Aſitia*, eſtque inappententia ciborum, cum ſtomachus Intemperie affectus, aut humorum redundantia gravarus cibos reſugit. *Apoſitia* faſtidium ciborum habet. Undè quoque multi perſæpè cibos non appetunt, qui tamen non faſtidiunt.

Pica, citta vel malacia

5. Ad famem *depravatam* ſpectat *pica*, quæ & *picatio*, *citta & malacia* vocatur, eſtque appetitus depravatus & vitioſus rerum ad nutritionem ineptarum, aut certè incongruarum cum languore anxietate, & quandoque cum animi deliquio. Affectus fœminis præſertim gravidis familiaris, rariſſimè maſculos infeſtans, quo inordinata, inſolita & incongtua appetuntur, comprimis acria, acerba, acida, terra, teſtæ, creta, carbones, aranei, carnes crudæ, panni veteres, putrida abſurda, à naturà aliàs aliena & exoſa. Exempla plura dedimus *cap. præced.* §. 4. de his prædictis apperentiis, earumq; cauſis proximis aut remotis vide *Mœbium in Epitome Inſtit. Med. l. 2. part. 2. c. 5.*

Differentia famis ab irritantibus aut extinguentibus eam.

6. Non ſolùm ex diverſis generibus quædam famis diſtinctio eſſe ſolet, ſed etiam ex iis, quibus fames irritari, & quibus extingui poteſt. Aliqua enim fames contingit pleno ventriculo; aliqua vacuo. Illa contingit ex eo, quod ut tanta acidioris ſucci copia, tantusque illius acor, ut nihil morantibus cibis ad fundum usq; ſtomachi vis illa penetret, hujus fibras vellicando ad ſenſum famis commoveat: ut contingit in fame Bulimia, & caninâ ſeu rabidâ. Eſtque hic affectus vel morbus, aut morbi præſagium. Quæ verò fames evacuato, jejunoque naſcitur ventriculo, hæc naturalis eſt & optima valetudinis nota: quamobrem etiam Medici monent, non ante ſumendum eſſe cibum, quàm ejusmodi fames ventriculum ab ingeſto cibo vacuum docuerit.

Succus famem excitans qualis ſit.

7. Succus vellicans & famem excitans acidus eſt & mordax, utpote ex utraque bile, flavâ nimirùm & atrâ proveniens: ut docet *Le Grand. Inſtit. philos. part. 8. cap.* 21. Hinc Melancholico cholerici plerumque præ aliis voraces ſunt: quorum ſuccus ex utraque bile profluens acredinem quandam mutuatur, quo cibi quemadmodum metalla Aqua forti penetrantur, & inteſtina ad promptam egeſtionem ſollicitantur. Acida hinc etiam eſculenta, velut acetum, ſuccus citreus, ſal, piper, olivæ, Sinapi, Alkalia tam fixa, quàm volatilia famem irritare ſolent, quatenus videlicet propria acredine ſuâ prædictam ſucci acidi vellicationem adjuvant. Econtrà pinguia & adipoſa & omne uncti pulmentarii genus citiùs famem explere valent, eòquod prædictus ſucci vellicantis acor glutinoſis ejusmodi corporibus veluti implicatus non eo, quem diximus modo, vellicando ventriculum pungere queat.

A diverſitate temperamentorum fames qualis ſiat.

8. Pro diverſitate temperamentorum in corporibus fames, vel diutiùs vel minùs diu ſervari & tolerari poteſt. Unde non rarò accidit, ut nonnulli etiam impaſti nullâ unquam fame laborent, nullâque cibi appetentiâ teneantur, quales paſſim ſunt phlegmatici & ſanguinei, Quoniam hic ſuccus quibusdam obſtructionibus, quo minus ventriculum ſubeat, impeditur, vel quia nimis dilutus eſt, ut vim ejus ventriculus ſentiat, vel quia ejus actio à frigidis & glutinoſis quibusdam humoribus retunditur; vel denique, quia ex acri illo humore nihil aut parum in ſtomachum effunditur. Harum enim Cauſarum ſemper una eſt, quæ appetentiam tollit, & ægrotis præſertim continuam veluti ſatietatem adducit. Imo accidir, ut etiam bene valentibus iisdem ferè de cauſis nulla inſit ciborum cupido, ut diu ſine ullo doloris ſenſu impaſti permanere valeant; dum nempè liquor famem generans arcetur & omnes illi ad ventriculum adirus denegatur, vel frigidis & glutinoſis humoribus vis ejus rerunditur, vel ſanguinis temperamentum corrumpitur, quo ſuccus in ventriculum impulſus degenerat & diverſæ ſit à ſolito naturæ. vide *Le Grand. Hiſt. nat. part. 8. artic. 5.*

Pituitoſorum fames

9. Qui pituita dulci abundant longius etiam tolerare famem queunt: Unde etiam *Nicolaus Monardus* Medicus Hiſpanus citatus à *Keckermanno ſyſtem. phys. l. 3. c. 12.* memorat de viribus herbæ *Nicotianæ*, quam vulgò Tabacum dicimus, quod pilulæ ex eâ

confectæ

Digitized by Google

loca hoc munere deſtituta divertitur. *Quinta* eſt peculiaris defectus glandularum ſalivalium; vel obſtructio vaſorũ excretoriorum ab illis promanantium: Undè vel non excipitur latex, vel exceptus non ſeparatur, vel ſeparatus liberè per impeditam viam non effluit, ſed in parte cumulatur, ibique tumores efficit. Ultima cauſa eſt qualitas ſalivæ mutata. Hæc enim ſecundùm naturam ſe habens eſt tenuis, aquea, lenis, limpida; Si autem hisce qualitatibus quoquo modo orbetur, ad explendam ſitim juſto ineptior redditur.

Potus cur ſumatur. 21. Potus rarò eſt, qui ſimul non ſit cibus ac unà nutriat: quare verò aſſumatur, plures ſunt cauſæ. Imprimis provehit cibum tenuitate ſuâ per meatuum & venarum anguſtias. Deinde juvat concoctionem potiſſimum illam, quæ fit in ventriculo: nam ſe habet iſta per modum elixationis, cibum quoque permeat, ut ſuccus facilius ex illo eliciatur. Siccitatem denique membrorum & fervorem ſanguinis temperat, & hoc modo nutritionem adjuvat & impedit, ne humidum à calore abſumatur: qui ſuccus ubi deficit, membra illum à vicinis extrahunt ſimili modo, ac contingit in fame.

§. II.

Raræ & admirandæ voracitatis ac bibacitatis in quibuſdam hominibus Exempla.

Bovem devorans. 1. Antiquum adagium: *Bovem in faucibus portat*, indicant *Zenodotus & Suidas* ortum vel à *Theagene Atbleta Thaſio*; vel à *Milone Crotoniata*, quorum alter bovem ſolidum ſolus comedit; alter in Olympiis taurum quadrimum humeris ſuſtulit, ac ſtadii ſpatio retento anhelitu geſtavit, eumque eodem die ſolus comedit. Eundem ſcribit *Theodorus* carnium minas viginti deglutiviſſe, & panis totidem. *Athenæus lib.10. cap. 1. & Gellius.*

Dioclis voracitas. 2. *Diocles*, ut refert *Athenæus lib.8.cap. 6.* cùm agnum in obſonia liguriſſet, ac calidum piſcem, cœlum ſibi dixit combuſtum; reliquum eſt, ait illi *Theocritus Chius*, ut mare ebibas: tunc enim tria maxima abſumpſeris, terram, mare, cœlum.

Mira voracitas F. Seleuci. 3. *Firmum Seleucum* ſcribit *Sabellicus lib. 10. cap. 10. ex Capitolino*: Struthio camelum, quo nullum volucre eſt majus, uno die comediſſe: Eundem & Hippopotamos eſitaſſe, & impunem inter Crocodilos ejus animalis adipe delibatum nataſſe.

Cteſiæ. 4. *Cteſiam* quendam infinitæ Voracitatis fuiſſe *Anaxilas* Comicus teſtatur apud *Ælianum*. *Plutarchus in Convival. lib. 1. quæſt.* ſcribit pugilem *Heraclidem* fuiſſe propè infiniti cibi potûsque capacem, nec ullum in potando parem illi repertum.

5. *Aſtydamas* Mileſius ab *Ariobarzane* Perſâ ad cœnam fortè vocatus, cùm veniſſet, pollicitus eſt ſe, quæ omnibus parata eſſent, ſolum eſurum eſſe; quod & præſtitit. A quo cum petiviſſet Perſa, ut dignum aliquid ageret ſuis viribus, pedem lecti æratum fregit. Solus itaque comedit, quæ novem viris in cœnam fuerant parata. *Athenæus lib. 10. cap. 4.*

Mœnii Scurræ. 6. Deſcribit *Horatius in 1. Epiſt. Mœnium* Scurram ſibi notum Gulonem voraciſſimum his verſibus.

Mœnius ut rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis Urbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, qui non certum perſæpè teneret
Impranſus civem, qui non dignoſceret hoſte,
Quælibet in quemvis opprobria dicere ſævus
Ingluvies & tempeſtas, barathrumq; macelli:
Quidquid quæſierat, ventri donabat avaro;
Exhauſtusq; bovis, patinas cœnabat Omaſi
Pinguis, & agnini, tribus Urſis quod ſatis eſſet.

Eriſichtonis. 7. *Eriſichton* Theſſalus ita gulæ deditus fuiſſe perhibetur, ut Poëtarum fabulis occaſionem dederit, qui eum omnia devoraſſe fingunt adeò ut filiam *Meneſtram* proſtituerit, & ex eo quæſtu ſe ſuſtentarit, *Athænus lib.1. cap.1. Ælianus lib. 1. var. hiſtor.*

Clodii Albini. 8. *Clodius Albinus* Imp. *Capitolino* teſte, in Gallia uno accubitu ſolitus fuit comedere quingentas ficus, centum perſica campana, melones oſtienſes decem, Uvarum Lavicanarum pondo viginti, ficedulas centum, oſtrea quadringenta & capones decem.

Herodoti tubicinis. 9. *Herodotum* tubicinem Megarenſem magnitudinis trium ulnarum cum dimidiâ ſcribit *Athenæus lib. 10. cap. 1.* Sex panis ſemodios ediſſe, carnium libras viginti, & binos vini congios bibiſſe. Addit *Aglaim* tubicinem comediſſe carnium duodecim libras, quatuorque ſemodios panis ac vini congium bibiſſe.

Phlagonis ſub Aureliano Imp. 10. *Aurelianus* Imp. Mimis plurimùm delectatus, ut recenſet *Flavius Vopiſcus*, ſed præ cœteris *Phlagone* portenſoſæ Voracitatis, qui in convivio uno die totum aprum, vervecem unum, porcellum unum & cum his panes centum comediſſe, & per infundibulum ori impoſitum vini orcam (quæ vas eſt vinarium amphorâ majus) bibiſſe perhibetur.

Patagonum Gigantum ad Fretum Magell. 11. *Cardanus de Variet. lib. 8. cap. 43.* memorat, juxta fauces Freti Magellanici in Boreali littore ad 52 partes altitudinis eſſe *Patagones* Gigantes octo palmis longiores magnis pro ſtaturâ pedibus, qui crudis veſcuntur carnibus, piſcibus aſſatis, & pane carent. *Unâ* verò *buccâ*, ut inquit *libras duas carnis aut piſcium ſumunt, tantum aquæ uno hauſtu bibunt, ut duodecim hominibus ſufficere poſſet.* Addit poſt pauca hæc ſequentia: *Sagittas adeò profundè in gulam demittunt, ut in ventriculum pervenire exiſtimentur, quod ipſi pro egregio ſpectaculo habent.*

Edacitas & potulentia Maximini. 12. *Maximinum* Imperatorem, qui *Alexandro Mammeæ* filio ſucceſſit, ſcribit *Sabellicus lib. 10. cap. 10. & lib. 6. Ennad. 7. ex Capitolino*, non magis corpulentum, & validum, quàm edacem & potulentum fuiſſe, quippè qui 40 (alii volunt 60) libras carnis uno die eſitârit, biberitque vini amphoram, adeò ubertim ſudante corpore, ut calice ſudor colligeretur, impleretque uno die tres ſextarios.

Potatores inſignes. 13. *Panaretum* potatorem *Martialis lib. 6.* arguit, quod ſolus ampliſſimam vini lagenam exſiccâſſet. *Tergilla Ciceronem Marci* filium binos congios ſimul haurire ſolitum ipſi objicit, *Marcoque* Agrippæ à temulento Scyphum impactum: ut refert *Plinius lib. 14. cap. ult.*

Certamen potatorium.

14. Extat apud *Camerarium Hor. ſuccis. part. 1, cap. 44.* fuiſſe celebratas nuptias in Nariſcis, ac propoſita præmia illi, qui plus vini hauſiſſet: fuiſſe verò unum, qui octodecim menſuras Germanicas exhauſiſſet.

Germani potatores.

15. De Germanis illud planè monſtrificum, inquit *Seneca*, proximis annis in Gallia hominum in bibendo capacitatem fuiſſe omnibus miraculo, quippè ſingulis menſis ſinguli quaternos quartarios vini exſiccârunt, ſic ut potatores novem amphoras exinanirent binas.

Meri certamen.

16. Manet in Hiſtoriis antiquis exaratum quod *Ælianus lib. 2. de var. hiſt. Athenæus lib. 10. cap. 12. Suidas, Plutarchus* & plures alii commemorant. Cùm *Alexander* exequias *Caſani* Indi, qui in Pyram accenſam ſe conjecit, & mortuus eſt, celebraret, muſicum certamen & palæſtram, item ob Indos vini ſtudioſos, meri certamen inſtituit, in quo primum prœmium erat talentum; ſecundum Minæ triginta. Tertium verò decem. Ex iis, qui vinum biberunt, triginta & quinque continuò ob ingens gelu obortum interiêrunt: At ſex pauco intervallo interpoſito mortui ſunt in tentoriis. Qui plurimùm bibendo vicit, meri quatuor choas hauſit *Promachus* Macedo, & propterea ab *Alexandro* talenti coronâ donatus eſt, ſed triduo tantum ſupervixit.

Lityerſas vorax.

17. *Lityerſas Midæ* filius notus, celænorumque eorum, qui Phrygiam incolebant, Rex vir aſpectu agreſtis & inſuavis erat valdè vorax: de quo *Soſitheus* Tragicus ſcribit hunc in modum in Actu *Daphnide*, ſivè *Lityerſa*, ut refert *Athenæus lib. 10. c. 1.*

Totum Clitellarum trium panem ipſe edit
Parvo die, mox ebibitque unam bonam
Vini metretam - - -

Timocreon.

18. Multùm *Timocreon* Rhodius edebat, ac bibebat, cum Athleta eſſet, ac Quinquertio velut Epigramma ſignificat in ejus ſepulchro

Plurima edens, permulta bibens, mala plurima dicens
In cunctos; jaceo hic Timocreon Rhodius.

Vir miræ ingluviei.

19. Anno 1511, ut recenſet *Surius*, *Maximilianus* Cæſar Comitia indixit apud *Auguſtam*; ubi illi oblatus eſt vir quidam prodigioſæ vaſtitatis & craſſitudinis, atque incredibilis ingluviei, itàut integrum vitulum crudum & ovem incoctam unâ devoraret, & tamen necdum famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuiſſe, ubi ob locorum frigora ſolent homines eſſe edaciores. Similem refert *Zonaras* mulierem Thracem ſub *Juſtino* extitiſſe.

Mulieres voraces & bibaces.

20. Alias ſubdo mulieres voracitate & bibacitate celebres. *Athenæus* ſcribit mulierem Alexandriæ fuiſſe, quæ libras carnis duodecim, panis quatuor chænices, id eſt totidem & ampliùs librarum, vini autem congium ebiberet.

21. *Phalæcus* mulierem quandam *Cleo* nomine, bibacem fuiſſe narrat in Epigrammat. quam nemo vel potuit, vel voluit bibendo vincere. *Athenæus lib. 10. cap. 12.*

Scotorum voracitas.

22. Non eſt Silentio prætereundum, quod narrat *H. Boeth. lib. 17. Scoth.* his verbis: *Scotos ſenſim Anglorum imitatione tanta inceſſit voracitas, tanta ingerendi cibi delicatioris aviditas, ut nullis eſcis plerique expleri queant, quoad venter adeò ſit diſtentus; ut difficulter etiam anhelitum remittat. Quibusdam non ſatis eſt quantum naturæ vi haurire poſſunt, ſed infundibula inſuper in os inferunt, aliis munus infundendi præbent, atque ingentes exhauriunt menſuras, ſpiritum pariter ac potum arte quadam perverſâ trahentes.*

Homo inſatiabilis in Brabantia.

23. Noviſſe ſe in Brabantia ſcribit *Beyerlinck in Theat. vitæ hum. V: cibus.* quendam mediocris ſtaturæ, ſed macilentum & pallidum, qui vix genio ſuo faciebat ſatis, niſi abſque intermiſſione cibum ſumeret. Vocatus ab ignaris ad convivium, vel ſolus abſumebat, quidquid apponebatur, vel famelicus menſâ abſcedebat. Obſervatum fuit tantum nonnunquam ciborum ſolum abſumpſiſſe, quantùm octo alii. Solebat autem invitatus domi ſuæ præmittere in Stomachum pulmentum, ne nimiùm taxaretur intemperantiæ, ſi accederet famelicus. Unde vocatus ad prandium ab Urbis prætore dùm vorantem Uxor moneret, ut parcius & cum decoro cibum ſumeret: Ille latrante ſtomacho excitatior: *Quid,* inquit, *me inquietas? quaſi Dominus Prætor ignoret capacitatem vaſculi mei, & quàm cito accepta tranſmittat.* Riſerunt convivæ: ille vero uti cœperat, cibos cibis accumulare, ventrémque diſtendere cum omnium admiratione perrexit.

Mulier omni tempore cibos ingerens.

24. Meminit *Gemma Friſius lib. 1. Coſmocrit. cap. 6.* cujusdam mulieris ſuâ ætate non adeò grandævæ, quæ ne ad momentum quidem abſque ingeſtione ciborum, & potuum vivere potuit, quin illicò anxia ſuprà modum exiliret, & tanquam injecto laqueo ſtrangulanda quamprimùm videretur.

Faceta hiſtoria de voratore.

25. Facetum & jucundum eſt, quod narrant de quodam inſigni voratore, qui cùm piſtorem artocrearum videret artocreas calidas è furno extrahere: eundem ſciſcitatus eſt, quanto pretio ſoluto liceret ſibi ad ſaturitatem comedere? mox hic ſolutâ quartâ imperialis parte, quam nempè piſtor pro pretio exigebat, ad unam omnes quotquot è furno extrahebantur, artocreas abſumpſit. Quod ſtupens piſtor ſuaſit voratori, ut potum ſuperadderet: Sed ille repoſuit: Tum bibam, cum alterius furni artocreas etiam abſumpſero, nondum enim ſatur ſum. Quo audito contriſtatus piſtor pretium ſolutum reſtituit, & voratorem abegit.

Hiſtoria alia de Potatore.

26. In Europæi cujusdam Magni Principis aulâ contigiſſe ſcribit *Schottus Phyſ. cur. lib. 3. part. 3. cap. 12.* quod jam ex Eodem refero: Princeps iſte habebat inſignem potatorem in aulâ, qui quoscunque ad potandum invitabat, vincebat. Sciens hoc alius Princeps, qui hunc vel officii vel negotii cauſâ convenire ſtatuebat, è tota ampliſſimâ ditione ſuâ elegit bibonem potentiſſimum, quem ſecum adduxit. Convivii tempore cum poculis certatum, implet prior modium integrum vino, propinat biboni hoſpiti, unicoque exhaurit hauſtu. Hoc hoſpes videns, ac velut contemnens tam modicum poculum, alterum alloquitur. *Da moram ſodes, ut probem prius, num unico etiam*

hauſtu

hauſtu, ut tu evacuare queam; moxque impletum exhauſit: *tum poſſeme video* inquit: *imple ergò denuò & vide ſis*: & cum dicto denuò exhauſit, plauſumque tulit.

Inſignis potator in Franconiâ.

27 Illum bajulum, cujus meminit *Schottus eod. cap proximè citato,* qui ex ingenti atque ampliſſimâ cuppa muſtum bibit unâ ſorbitione, ut notabiliter in cuppâ muſti deficientia adverti potuerit, benè novi: imò adhuc alia ipſum præſtitiſſe ſcio. Tulit aliquando per plures ſcalas ad ſuperiora domûs cujusdam Domini in utroque humero ſaccum plenum ſiligine, ac quamprimùm ſcalas omnes aſcendendo ſuperavit, utrumque ſaccum ab humeris dejecit, & integram vini menſuram illic de induſtriâ & conventione oblatam unico tractu, & hauſtu nullâ reſpiratione interpoſitâ exhauſit. Aliâ vice dum rurſus frumenta in granarium cujusdam Domini portaret, tranſiens triclinium, ubi jam pro hoſpitibus menſa ſtrata erat, advertit extra januam urceum aliquot continens menſuras vini optimi in ſcamno repoſitum, quem clam arripiens unico evacuavit hauſtu, & abiit. Servus menſæ cum neſciret quid factum, velletq; deinde vinum menſæ inſerre, urceum verò evacuatū reperiret; coram Domino conqueſtus fuit de furto. Factâ tandem inquiſitione, cum Bajulus iſte ſuam ſitibundam fateretur audaciam compulſus eſt, ut ſi liberum ſe à ſolutione per flagra & fuſtes conficiendâ expedire vellet alterâ adhuc vice hoc ipſum coram hoſpitibus præſtaret, & denuo repletum exhauriret urceum. Quod ſine ullo reniſu & difficultate præſtitit, & iteratâ vice denuò aliquot menſuras ex eodem vaſe unico hauſtu evacuavit, ſicque cum plauſu diſceſſit.

Vini faſtidium quomodò inducendum.

28. Ad nauſeam vini, alteriusve potûs procurandam & nimiam bibacitatem ſeu bibendi cupiditatem in bibulis & ebrioſis extinguendam varia ab Expertis præſcribuntur remedia. *Democritus* vini deſideria in bibulis extingui docuit ſanie, quæ putatis vitibus emanat, ſi inſcio temulento in potu adijciatur. *Joan. Baptiſta Porta Mag. nat. lib. 14. cap.* 12. docet anguillas tres vel quatuor immergere vino, & ibidem ſuffocare ac de hoc vino potum ebrioſis propinare, unde vini faſtidium & nauſea concipietur. Ex *Myrepſo* docet *Idem*, teſtudinem vino abluere juſto tempere, & hoc vinum jejuno clam manè bibendum dare dimidii calicis menſurâ. Recentior verò ebrioſitatis cura per mortificationem, ut vocant, inſtituta ex cujusdam Angli præſcripto recenſetur *Ephem. Germ. Curios. Dec.* 3. *An.* 1. *obſ.* 15. quæ ſic inſtituitur. Vas quoddam nimirum cantharus videlicet, vitrum vel aliud hujusmodi intra brachium mortui cujusdam per aliquod horas collocatur, & poſteâ ex hoc vaſe liquor contentus ebrioſo ſeu bibulo propinatur, qui nauſeam potûs illius per totam vitam inducere perhibetur. Experimentum in ebrioſa Uxore primarii cujusdam viri in Comitatu Mansfeldenſi degentis ex vino & cereviſia Islebienſi ejusmodi vaſi infuſo, ac deindè propinato ſumptum veriſſimum comprobatum teſtetur *ibidem.*

§. III.

Inediæ diuturnæ, & famis longiùs toleratæ Exempla mirabilia.

Quamdiu naturaliter homines inediam tolerare queant.

1. Rara ſunt exempla Anorexiæ diuturnæ, ſeu inediæ famisque longius toleratæ. *Kekermannus Syſt. Phyſ. lib.* 3. *cap.* 12. corpora biliosa, quæ calidum habent ventriculum antè quartum diem absque ſumptione ullius cibi emori notat, ſi nempè ſana ſint. Contrà quæ pituitoſa ſunt, & unà melancholica, in quibus pituita craſſa, & glutinoſa in Ventriculo abundat, diutiùs naturaliter inediam ferre poſſe ſcribit, nempè diebus ſex aut ſeptem, antequàm moriantur. Communiter tamen Medici ultrà dies undecim vix aliquem natutaliter absque ullo cibo & potu ſupervivere poſſe docent, ſi aliàs corpora fuerint ſana, nec aliundè quid alimenti loco ſuppeditetur. Habemus tamen Exempla haud pauca longioris inediæ & abſtinentiæ ab ullo cibo & potu in utriusque Sexûs hominibus, & undè contingere queat, dum cauſa aperta & manifeſta non ſcitur, meritò in admirationem quisque adduci poteſt. Quæ verò abſtinentiæ, & inediæ de viris Sanctis, veluti Chriſto Salvatore, Moyſe, Elia, & nonnullis aliis memorantur, cùm ſupernaturali virtute factæ ſint, hic attingere non cupimus.

Abaris abſtinentia

2. *Abaris Scytha Seuthi* filius Legatus *Athenas* veniens ad ſuos Hyperboreos rediiſſe ab *Herodoto* ſcribitur nihil comedens.

Homo totâ vitâ nil comedens.

3. *Olympiodorus* Platonicus interpres *Ariſtotelis* ſcripſit, *Ariſtotelis,* qui rem vidit, teſtimonio, fuiſſe hominem, qui donec vixit, neque manducavit unquàm, neque dormivit. Cœterum in Sole manendo alimentum accepit. His in *Phædone* perſimilia *Plato* conſcribit, ut notat *Cœlius lib.* 24. *Ant. Lect. cap.* 21.

Potu abſtinentes.

4. *Magon* Carthaginenſis & *Laſyrtus* Laſionenſis omni potu abſtinuiſſe perhibentur. Idem refert *Cœlius* de quodam Neapolitano, & *Ariſtoteles* de *Androne* Arginenſi.

5. Admiratione dignum eſt, quod *Carolus Cluſius in annot. ad cap.* 3. *Garz ab Hort.* refert, Sacerdotes quosdam Indos viginti interdum diebus ſine cibo & potu vivere.

6. De *Leonardo* Pictorienſi ſcribit *Cardanus de ſubt. lib.* 11. qui cò ſe traduxit, ut ſemel tantùm in hebdomada cibum ſumeret. Et ſub *Clemente* Pontifice ejus nominis Septimo vir Scotus juvenis, pilisque rubeis, & ut videbatur, habitu piloſo, cùm ſe ſponſe obtuliſſet, diebus undecim in cuſtodia habitus absque cibo, alioquin aſſuetus usque ad 20 diem, & usque ad 30 in eadem inedia miraculi prœmium accepit.

ad dies 20 vel 30 cibo abſtinens.

7. Teſtatur *S. Auguſtinus ep.* 86. *ad Caſulanum* temporibus ſuis quendam vixiſſe quadraginta diebus ſine cibo. De alio quoque aſſerit *Petrarcha* citatus à *Fulgoſo lib.* 1. *cap.* 2. & *H. Benedictus* Medicus apud *Lilium Geraldum dial.* 17. *in Theſauro Critico Gruteri fol* 2. idem feciſſe *Venetiis* & à multis rei experimentum fuiſſe factum.

Puella ad ſesquiannum cibo & potu abſtinens.

8. De puellâ in Helvetia *Quercetanus in Diætetico* narrat, quæ quatuor annos nata, & jam ſesquiannum ſinè cibo & potu exegerat. Inveniſſe ſe etiam, ſubdit, ejus abdomen, hypochondria, ventrìculum, meſenterium inſtar marmoris induruiſſe: temperamentum inſuper habuiſſe Melancholicum, fuiſſe raciturnam, membris invalidam pendente ſemper capite, reliquis membris, ut brachiis & cruribus moveri neſciis: ſucceſſu temporis, creviſſe, inceſſiſſe, ac tandem naturalem edendi ac bibendi appetitum recepiſſe.

Puella alia longam ferens inediam.

9. De alia puellâ *Apolloniâ Chrier* nuncupatâ (quam tamen *Keckermannus Apolloniam Scregerin* appellat) natâ in quodam pago *Galz* dicto, ditionis Bernenſis *Idem Quercetanus* memorat, eam citra ullius rei ingeſtionem aliquot imprimis diebus, deindè hebdomadibus, ac tandem integro anno valetudine inregrâ duràſſe. Ductam etiam ſcribit unà cum matre juſſu Bernenſis Senatûs *Bernam* ad Xenodochium, ut obſervaretur, num clanculum ei à matre cibus porrigeretur; cui rei cùm per aliquor dies accuratè invigilatum eſſet, cognitum tandem verè fuiſſe, illam citrà ullam alimenti ingeſtionem vivere.

Vir 40 diebus abſtemius.

10. Recitat *Joan. Bocatius*, ut teſtatur *Cornelius Agrippa Philoſ. occult. lib. 1. cap. 58.* fuiſſe ſuo tempore virum apud *Venetias*, qui ſingulos annos per quadraginta dies absquè ullo cibo ageret jejunium. Quodque magis mirum eſt, fuiſſe eodem tempore in inferiori Germaniâ mulierem, quæ in triceſſimum annum nihil unquàm cibi ſumpſiſſet.

Fœmina 20 & 30 diebus abſtemia.

11. *Albertus M. lib. 7. Animal.* poſteris transſcripſit, *Coloniæ* fuiſſe fœminam ſub Friderico II. Imperat. quæ ſine cibo dies quandoque 20 transmiſerit; ſæpè verò & 30. Virum quoque Melancholicum ſe noviſſe ſcribit, qui ſine cibo ſeptem perſeveraverit hebdomadas alternis tantùm diebus aquam ſorbens.

Puella hauſtu aquæ ſolùm vivens.

12. *Cælius Rhodiginus lib. 13. cap. 24.* teſtatur, viſam in Hiſpaniâ puellam, quæ comederit nihil, ac hauſtu tantùm aquæ vitam protraheret ad multos annos. *Idem* recenſet, quendam toto biennio nil prorſùs vel comediſſe vel bibiſſe.

Aliæ pluribus annis abſtemiæ à cibis.

13. Narrat *Jonſtonus Claſſe 10. Thaumatol. cap. 2. art. 7.* puellam quandam undecim annis jejunam permanſiſſe. Et ex *Petro Apon. Problem. 10.* refert aliam annos 18 jejunam perſeveràſſe. *Rondeletius* etiam teſtatur quandam toto decennio jejunâſſe; poſt verò fœcundam extitiſſe prolemque enixam.

Alia decennio abſtinens ob imprecationem.

14. *Lazius Genealog. Auſtriacæ Commentar. lib. 8.* refert puellam quandam Anno 1348 in Auſtriâ tempore magnæ cariſtiæ, cùm à matre panem poſtulâſſet, & illa impatiens doloris famem decennem imprecata fuiſſet, decennio omni cibo abſtinuiſſe raro admodùm aquæ potu ſe reficientem.

Abſtemius Helvetus per 15 annos.

15. Etiam clarum in Annalibus manet, quod *Fulgoſus lib. 1. cap. 6.* notavit de *Nicolao* quodam Helveto *Undervaldenſi*, qui ad annum 1460 vixit, & poſt ſuſceptos ex conjuge quinque liberos tandem diſcedens haud longè à pago ſolitariam egit vitam, & per annos quindecim, nec cibum nec potum ullum guſtavit. Meminit etiam *Conciliator* puellæ in *Normandia*, quæ per 18 annos nihil guſtavit.

Intra 60 annos plures abſtemii reperti.

16. Teſtatur *Keckermann. ſyſt. Phyſ. lib. 3. cap. 12.* quod nullum mundi ſæculum fuerit, in quo plura & frequentiora extiterint hominum, qui ſine omni nutrimento vitam perduxerint, Exempla, quàm ab annis proximis ſexaginta ſui temporis. Nam primò in Diœceſi *Spirenſi* Anno 1542 puella quædam ſine cibo & potu triennium vixit. Deindè in Ditione Principis Palatini in pago Schmittweiler non procul *Neoſtadio* puella per integrum novennium ſine omni cibo & potu perduravit, quæ poſteà convaleſcens nupſit & liberos procreavit. Anno 1595 alia puella Coloniæ per tres annos in iſtâ vixit abſtinentiâ. Anno 1601 alia in *Galliis* ad *Confluentem Viennæ* biennio in abſtinentiâ vixit & fortaſſis etiam diutiùs; nam cùm hiſtoria edita fuerit, nondùm finis erat vel abſtinentiæ vel vitæ. Anno quoque 1604 in Ditione Reip. *Bernenſis* puella octodecim annorum *Apollonia Scregera* trienno ſine omni cibo & potu ſupervixit: de quâ tamen ſuprà jam mentionem fecimus. Quod verò *Cornelius Agrippa* aſſerat, graves Authores eſſe, qui herbam quandam Spartanam deſcribunt, quâ Scythas duodecim dies durare ſine cibo & potu eâ ſemel guſtatâ vel in ore retentâ tradunt, *Plinius lib. 25. cap. 8.* herbam Scythicam dictam, & aliam Hippicem à ſimili effectu memoret; non abſimilis quoque virtutis herbam, quæ apud Indos reperiatur nomine *Cacaore*, atque famem repellat ore retenta, *Torreblanca in Epit. delict. lib. 2. cap. 21. tr. 8. ex Petro Chieza & Auguſt. Zarate* narret; Aliâ ratione fieri credendum non eſt, quàm attractione pituitæ è cerebro ad ventriculum, quæ ſic cibi potûsque omnem defectum ſupplere queat.

Inediæ diuturnitatis cauſæ variæ.

17. Verùm ejusmodi Inediæ diuturnæ vel ad aërem nutritoriâ facultate præditum & continuâ inſpiratione attractum, ſeu vapores & odores in aëre contentos; vel ad potum, quo tales homines à cibo abſtinentes, clam uſi ſunt, ut conſtat de quodam captivo, qui ſuâmet Urinâ potâ diu vitam ſuſtentavit; vel ad terram aliasque res ſalſugineo quodam liquore affectas; Sicuti factum conſtat in Lucernenſi illo Victore per ſemeſtre ſpatium à ſalſugineo quodam liquore ex ſcopulorum parietibus exſtillante ſuſtentato, ut *præced. Scrut. diſq. 3. cap. 17. §. 2. num. 12.* retulimus. Vel ad conſuetudinem, vel ad occultas alias naturæ qualitates & proprietates referri poſſunt. Tandem non pauci humoribus excrementitiis, ut pituitæ vel ſucco Melancholico cauſam hujusmodi affectuum attribuunt; vel etiam in partium internarum colliquamento quodam eundē inveſtigare ſatagunt. *Fotun. Licetus* putat in ejusmodi corporibus nutritionem ceſſare, prout in bulbis, radicibus Plantarum, & animalibus quibusdam ... brumali

brumali tempore latitantibus contingere ſolet. *Clariſſ. Senertus lib. 3. Med. pract.* variis in hoc negotio opinionibus examinatis exiſtimat veram diuturnæ abſtinentiæ cauſam ſtatuendam eſſe humoris, qui corpus noſtrum conſervet, eam diſpoſitionem, ut à calore abſumi nequeat. Non negat tamen inter iſtam materiam ad calorem variam eſſe poſſe proportionē. Vide etiam de hac materiâ uberius differentem *Paulum Zacchiam qu. Medico-leg. lib. 4. tit. 1. qu. 7.* ubi plura diuturnioris inediæ exempla reperies.

Inediæ aſtu dæmonis etiam fieri poſſunt.

18. Denique non eſt etiam prætereundum ipſius Dæmonis ope longioris temporis Inediam & diuturnam ab alimentis abſtinentiam procurari poſſe, qui ſuis clam ſubſtituere poteſt nutrimenta, quibus vitam prorogent, putenturque tantùm à cibis & alimentis abſtinere, cùm aliundè ex culinâ & officinâ cacodæmonis eſculenta miniſtrentur. Finiam, ſi jucundam & ludicram adhuc retulero hiſtoriam, quæ hîc in Franconiâ noſtrâ paucis abhinc annis contingit. Inſignis quidam Nebulo multos Confeſſarios, comprimis Paſtores & Parochos in Diœceſi Herbipolenſi, inſigniter decepit. Simulavit in confeſſionali ſe deſperatæ vitæ hominem, & dæmoni mancipatum, velle quidem liberari ab illius ſervitio, ſi modò poſſet media honeſtæ ſuſtentationis obtinere. Deindè inter alia confeſſus fuit, nullo cibo & potu ſe indigere, habere ſe verò à dæmone ſtrophiolum, cujus ſuctione, dum fameret & ſitiret, tantum acquireret robur, ut à nullo alio nutrimento ſimile ſperare poſſet. Confeſſarii mox dehortati ſunt eum ab improbo ſuſtentationis medio, ſeverè dein adhortati, ut ſi liberari velit, ante omnia ſtrophiolum illud *Vulcano* conſecrandum extraderet, & in manus quamprimùm dimitteret. Sed cùm ille reponeret, quod nulla haberet alia ſuſtentationis media; mendicatum verò ire detrectaret: Parochi tandem ejus miſerati liberali manu tàm ex ſuis propriis, quàm Eccleſiæ aliorumque fidelium amicorum mediis ejusmodi ſtrophiolum pretio admodùm caro emercati ab eo fuerunt. Quousque tandem inſignis iſtius Nebulonis fraus ità detecta fuit. Convenerunt aliquandò plures in viciniâ Parochi, cùmque diſcurſum inſtituiſſent de gravioribus conſcientiæ caſibus ſolvendis, unus hunc ipſum caſum de hoc Nebulone protulit, cui mox omnes & ſinguli ſe eundem habuiſſe faſſi ſunt, & quilibet quo pretio ab eo ſtrophiolum emercatus fuerit, indicavit. Caſus tandem delatus *Herbipolim* ad Concilium Eccleſiaſticum, indeque reſcriptum, & mandatum, ut in falſarium hunc Nebulonem inquireretur; ſed ille fortè ſubodoratus imminens ſibi malum, hinc exceſſit, erupit, evaſit. Qui plures de longiori vitâ toleratâ perlegere cupit hiſtorias, adeat *Cœlium lib. 13. Lect. antiq. cap. 24.* & alibi. *Raviſium in offic. Text. lib. 2. tit. de ſobr. & temper. Joubert parad. 2. Dec. 1. Marcel. Donat. lib. 4. hiſt. Med. mirab. cap. 12. & Greg. Horſt. lib. 7. ejusd. hiſtor. cap. 1. Cagnat. lib. 1. de Sanit. tuendâ cap. 5. Kornmann. de mirab. vivor. tit. de jejun. Schenck lib. 3. obſerv. tit. de Aſitis, ac Licetum lib. 1. de his, qui diu ſine alimento vivunt.*

§. IV.

Caſus & Eventus tragici à communi famis calamitate famoſi & mirabiles.

Ingens famis calamitas.

1. Inter miſerias triſtes, quæ graviter genus affligunt humanum, non ultimo, ſed facilè primo loco in cenſum venit fames, quam Poëtæ non immeritò *rabidam*, *maleſuadam*, *inſanam* aliisque infeſtis nominibus turpem appellant, de quâ jam olim apud Veteres cantionibus, comprimis *Homeri Odyſſeâ* ſententia celebrata fuit iſta:

Dura quidem miſeris mors eſt mortalibus omnis:
At periiſſe fame res una miſerrima longè eſt.

De hac etiam *Livius Decad. 1. lib. 4.* pronuntiavit ajens: *Fames, quàm peſtilentia, triſtior*; & *lib. 5. ejusdem Decad. Famem unam Natura vinci non ſinit.* Item *Dec. 3. lib. 1. ultimum ſupplicium humanorum fames. Appianus de bello Punico* inter alia famis mentionem faciens ait: *Fames conſultrix in rebus alienis peſſima, præſertim apud egenos omnium.* Quid, oro, triſtius, quid atrocius, quid crudelius eo, quod ſcribit *Seneca lib. 3. de Irâ cap. 20?* Famem exercitûs Perſici deſcribens: In quâ deficiente omni victu *Cambyſis* milites decimum quemque ſortiti alimentum habuêre fame pejus. *Sabellicus lib. 2. Ennead. 3.* memorat ſtipendiarios Carthaginenſium poſt primum Punicum bellum ſeditione motâ ad extremum periculum res Carthaginenſium deduxiſſe, nec niſi fame ab *Hamilcare* domari potuiſſe; conſtat autem, illos captivorum primò, mox & ſervorum corpora crudeliter abſumpſiſſe.

2. In ſacris litteris plures memorantur famis calamitates: ut *Gen. 12.* tempore *Abrahami. Gen. 20. Gerara* ob immanem famem ad *Abimelech* ſe contuliſſe refertur. Similiter *Iſaac* expertus famem, *Gen. 26.* Sub *Pharaone* ſeptem annorum fames memoratur *Ruth cap. 1.* Sub *Joram* Rege Iſraëlitarum ſeptennio integro fames Iſraëlitas afflixit *lib. 4. Reg. cap. 8. Bennadab Syriæ* Rege *Samariam* obſidente caput Aſini 80. argenteis; quartanis ſtercoris columbini loco ſalis quinque argenteis veniiſſe ſcribitur *4. Reg. cap. 6. Ibidem* & memoratur ſequens immane facinus: *Joram* Rex Samariæ cùm muros obiret, occurrit ei mulier conquerens de ſuâ contubernali, quod cùm ipſa ſuperiore die filium ſuum mactâſſet, & illam alterum in convivium adhibuiſſet, illa nunc ex pacto ſuum mactare nollet, Rex facinoris immanitate territus veſtimenta ſua laceravit. At *Eliſæo* vate prædicente hoſtibus divino terrore fugatis poſtridiè ſumma annonæ vilitas ſucceſſit, ut refert etiam *Joſephus lib. 9. cap. 4.*

Digitized by Google

Fames Jeroſolymitana.

3. Hieroſolyma cùm à Romanis obſideretur Anno Chriſti 72. tanta fuit famis in ea calamitas, ut nullis ex æquo verbis deſcribi poſſit. Multi, ut inter alia refert *Joſephus lib. belli Judaici cap. 11.* clam univerſa bona ſua uno frumenti modio permutârunt. Menſa nusquam appoſita, ſed incoctum ſubtrahentes igni cibum diripiebant; uxores viris & filii parentibus, & quod miſerrimum matres cibum infantibus ex ipſo ore rapiebant, & marceſcentibus inter manus chariſſimis nemo parcebat, quin vitæ guttas auferret. Sicubi clauſam domum vidiſſent, eos, qui intùs erant, cibum capere hoc ſuſpicabantur indicio, ſtatimque ruptis foribus irruebant ipſos faucibus ſtrangulantes. Pulſabantur ſenes, ne cibum defenderent; lacerabantur mulieres ea, quæ haberent in manibus occulentes; nullaque miſeratio vel cani capitis erat vel infantiæ, ſed abſtractos pueros & ex bucella pendentes humo allidebant. Si quis autem incurrentes anteveniſſet, quodque rapturi fuerant, devorâſſent tanquam læſi cruentiores erant. Acerbiſſimos autem cruciatus excogitabant, dummodò alimenta reperirent, nunc excruciando genitalium vias, nunc virgis acutis podices transfigendo. Alii Authores, veluti *Hegeſippus de Excid. Hieros. lib. 5. cap. 40. Nicephorus lib. 3. cap. 7. Baronius tom. 1. Annal. Ann. 72.* tradunt, quod tanta fames populus in urbe illâ tunc invaluerit, ut neque herbæ, quibus veſci poſſent, ſupereſſent, è ſtabulis fimum, collectumque domatim ſtercus in cibos quæſiverint. Fame hâc magis invaleſcente, neque humanis carnibus abſtinuerint, imò calceamentis, cingulisque ac inſuper coriis, quibus ſcuta tegebantur detractis, inſumptisque famem ſedare ſtuduerunt. Eo etiam immanitatis redacta eſt fame improbâ compellente nobilis ac prædives mulier *Maria* nomine, filia *Eleazari* à ſeditioſis jam omnibus exuta vitæ præſidiis fortunisque, ut lactentem filium occiderint, & ad edendum coxerit. Sed vide Authores citatos. Similia de fame *Melia* & *Peruſina* narrari poſſunt.

Fames Sagunthina.

4. *Saguntbus* urbs Hiſpaniæ olim amiciſſima Romanis longâ *Pœnorum* obſidione eò famis redacta eſt, ut cives extructo in foro igne, ſuas res omnes eò conjicecerent, ſeque ac ſuos poſtremò liberos, ne in manus hoſtium venirent, eodem præcipitarent.

Ob famem mulieres ac liberi devorati.

5. *Calagurium* urbs eſt Hiſpaniæ, cujus incolæ à *Cn. Pompejo* obſeſſi, ut fidem *Sertorio* præſtaret, in tantam famen duraverunt, ut uxores ſuas ac liberos in uſum extremæ cladis converterent, cùm nullum aliud animal in urbe ſupereſſet, quo veſci poſſent.

Funes lictorum in cibos aſſumpti.

6. In Caſtro *Seſto*, ut tradit *Herodotus lib. 9.* obſeſſi ab Athenienſibus Perſæ tàm dirâ fame vexati ſunt, ut funibus lictorum nullâ re aliâ ſuperſtite, elixatis veſcerentur.

Coria & cadavera abſumpta.

7. Athenienſes obſidente *Sylla*, ut refert *Appianus lib. de bello Mithridat.* conſumptis alimentis omnibus coria elixari, & diſcocta in alimentum verterunt, quin nec à ſuorum *cadaveribus* abſtinuerunt.

Filius adversùs patrem ob murem dimicans.

8. Cùm *Demetrius Poliorcites Athenas* terrâ marique infeſtans brevi ad eam redegiſſet inopiam, ut tricenis drachmis væniret modius frumenti, *Plutarchus* ſcribit, & ex ipſo *Sabellicus lib. 7. Ennead. 4.* memoriæ proditum filium in eâ egeſtate adverſus patrem ob *murem*, qui fortè de tecto exanimis deciderat, ferro dimicâſſe.

Fames Rhegienſis.

9. *Dionyſio* tyranno Siculorum undecimum jam menſem *Rhegium* obſidente obſeſſi tantâ fame preſſi memorantur, ut tradit *Diodorus lib. 14.* ut primùm quidem equos, aliaque jumenta in alimenta adhibuerint, poſteà verò ipſis quoque coriis ac pellibus maceratis, & coctis pro cibo uſi fuerint, Poſtremò urbem egreſſi herbas circà murum creſcentes pecudum more depaſti fuerint. At *Dionyſius* extremum etiam malum iis inducere volens herbas loci ejus & gramina paſſim ſuccidi ac evelli juſſit, quò putrefacta pro cibo eis amplius eſſe non poſſent. Quibus malis Regini victi urbem dare coacti ſunt. Tyrannus ingreſſus urbem magnam cadaverum eorum reperit copiam, qui fame omnes perierant: ſuperſtites adhuc mortuis quàm viventibus ſimiliores erant. Collectis autem infirmis & languidis quoque captivorum plusquam ſex millia *Syracuſas* miſit, vel talento redimendos, vel ſub haſtâ vendendos.

Sævitis famis in uxores, liberos, & tandem ſeipſos.

10. Cùm *Rutilius* Romanorum Imperator *Tauromenium* ſervili bello recuperavit, ad tam acrem famem deſertores ſervos ibidem compulit, ut primò liberorum ſuorum carnibus veſci non abhorruerint; mox ad uxorum ſuarum corpora ſe converterint, poſtremò ne ſibi quidem invicem pepercerint, ſed & aliis alios devorare adorti ſint. *Diodorus lib. 4.*

Petilinorum fames.

11. *Petilini Brutii* ab *Hannibale* obſeſſi, quia à Romanis deficere noluerunt, tantam famem ſuſtinuerunt, ut frugum & carnium alimentis abſumptis, coria ſutrinis detracta in cibum verterint. Herbis indè, radicibus corticibusque deficientibus nullus fuit tàm infandus cibus, à quo obſcœna abſtineret fames. Poſtremò corporibus miſerabili tabe confectis, ut ne veſtigio quidem conſiſterent ampliùs ab *Himilchone* expugnati ſunt. *Athenæus lib. 12. cap. 11. Sabellicus lib. 3. Enn. 5.*

Caſus mirabilis ob murem venditum 300 argenteis nummis.

12. Admirationem omnem meretur, quod *Plinius Nat. hiſt. lib. 8. cap. 57.* & *Sabellicus lib. 3. Ennead. 5.* referunt. Dum *Hannibal Caſilini* Romanorum præſidium obſidens

obſidens ad ultimam inopiam redegiſſet, ita ut quidam fame adacti ultrà ſe præcipitâſſe dicantur, alii nuda corpora obtulerint hoſtibus conficienda: intercepto dein à Pœnis commeatu, quem Romani miſerant, omni ſubſidio deſtituti fuiſſent: ad tantam omnium rerum penuriam ventum eſt, ut lora & pelles ſcutis detractas aquâ emollitas mandere coäcti fuerint, nec muribus interim aliiſque obſcœnis abſtinuerint: ſed quod maximè admirandum eſt, ajunt, trecentis argenteis nummis murem unum memorabili eventu væniſſe, emptoremque eâ alimonia ſervatum, eo, qui vendiderat, extincto.

Cadavera eruta medullæ cauſâ.

13. Refert *Avenzoar Arabs*, teſte *Cardano lib. 8. de variet. cap. 45.* quandoque in Arabiâ eò ventum penuriæ, ut cadavera mortuorum è ſepulchris eruerent homines medullæ cauſâ.

Ob famem mulieres parentes partum devorantes.

14. Horrenda & tragica fuit fames illa *Perpignanenſium*, quam deſcribit *Marineus lib. 18. Rerum Hiſpan.* ſub *Joanne Aragoniæ* Rege à *Ludovici* Galliarum Regis exercitu inducta. Ab iis enim, qui arcem tenebant, Gallis à tergo & à fronte 40000. Gallorum preſſi ſolâ fame domari potuerunt. Multis diebus nihil præter mures ac feles ac domeſticos canes, quos mulieres per vicos oppidi linteis & longis latisque palliis venebantur, manducavêre. Quibus etiam deficientibus non ſolùm Gallorum, quos occiderant, ſed ſuorum quoque Cadavera devorârunt. Nonnullæ mulieres cùm peperiſſent, rabie famis agitatæ, utero ſuo continuò fœtus reddiderunt. Aliæ matres ſuos ipſæ filios ſive fame ſive alio caſu peremptos miſerabilibus lacrymis aſperſos comederunt. Rarum certè famis & extremæ neceſſitatis Exemplum! honeſtis tandem à Gallorum Ducibus oblatis conditionibus pax inita & utrimque firmata remoto exercitu penuriam etiam ablegavit.

Ob famem pueri à vicinis ſuffurati.

15. Quo tempore Scotia *Eduardi Balioli* & *Davidis Bruſii* Regum factionibus conflagrabat, tantâ fame laboratum eſt in Angliâ pariter & Scotiâ, ut equos, canes, feles & ſimilia ob aliarum penuriam rerum ederint. Traditum inſuper à quibusdam eſt, ſicut *H. Boëth. lib. 15. Scot.* narrat, eò inopiæ redactos quoſdam, ut diutinam famem non ferentes pueris à vicinis ſuffuratis miſerabili calamitate non pepercerint.

Humana excrementa devorantes.

16. *Hebridum* inſularum Incolæ rebelles ab *Ethodio* Scotorum Rege in ſaltu quodam ſeſe incautiùs abdentes, foſsâ ſepti & vallo eò redacti ſunt inopiæ, ut conſumpto commeatu arborum frondibus, & herbis priùs, deindè earum radicibus; & illis abſumptis humanis excrementis veſci cogerentur, tandem fame domiti pacis conditiones acceptârunt. *H. Boëth. lib. 5.*

Refimet manus ſibi corrodentes.

17. *Syndoroviam Serviæ* Regiam narrante *Cuſpiniano* contrà *Amurathem II.* ſoli omnium *Novomontani* & *Samandrini* memorabili fide & virtute quadriennio defenderunt tantâ rerum omnium inopiâ, ut ſuper vetitos obſcœnoſque cibos reperti ſint, qui fame adacti ſuis ipſi corroſerint manus, poſtremò inediâ victi cum *Gregorio* Principis filio ultrò in hoſtium venêre poteſtatem. Sic *Syndorovia* expugnata cum centum armatorum millibus.

Filiorum in mancipia venditio ob famem.

18. Per *Hungariam* præcedente Sæculo ſpecialiter ad Annum Chriſti 1586. tanta famis calamitas fuiſſe perhibetur, ut violato Naturæ jure parentes filios vendiderint in mancipia, vel pro frumento commutaverint. In *Italiâ* eodem Anno ob famem populus ſeditionem movit in opulentiores. *Gallia* quoque penuriam hanc ſenſit, ità ut eo anno Rex Navarræ exercitum exauctorare coäctus fuerit annonæ defectu.

Fames ingens Pariſiis.

19. *Alexandro Gameſio* bellicoſiſſimo *Parmæ* Principe *Pariſios* obſidente Anno 1590. tanta ibidem fames exorta eſt, ut Principes, qui inerant, famelico populo ſuppellectilem, omneque peculium diminutum diſtribuerint, ſed mox equinæ carni etiam pretium poſitum fuit, eoque inopiæ deventum, ut lora, detractæque cadaveribus beſtiarum pelles pro deliciis ſumerentur, canes aliaque id genus unà cum radicibus & corticibus abſumerentur, ſic ut plures fame mortui conciderint. *Beyerlinck.*

Horribilis fames ſeptem Britannorum.

20. Vetuſtioribus exemplis addam horribilem planè tragœdiam, quam non ità pridem conſpexit India Occidentalis in ſeptem Britannis, quibus neceſſitas famem fecit, fames verò audaciam omnibus ſæculis ſtupendam. Proponam verò iiſdem, quibus graviſſimus Author *Nicolaus Tulpius*, eam deſcripſit, verbis *obſerv. medic. lib. 1. cap. 43.* hunc in modum: *Septem Britanni accinxerant ſe in Inſulâ Chriſtophorianâ unius ſolummodò noctis itineri: ultrà quam etiam non extenderant commeatum. At interveniens tempeſtas abripuit imparatos longiùs in mare, quàm ut potuerint reverti ad portum deſtinatum ante diem ſeptimum decimum. Quo tempore pepercêre quidem tam impensè cibo uni nocti duntaxat deſtinato, ut ſuffecerit ipſis in diem quintum: Verùm eo utique transacto luctandum fuit, reliquos undecim cum omnimodâ inediâ; quæ eò ipſis fuit gravior, quo ardentiùs id temporis æſtuaverit Sol, & vehementiùs exſucca ipſorum guttura exareſecerit exhalans incaleſcentis maris ſalſedo. Cujus intricati erroris nullum finem promittente ſpatioſo mari adigebantur tandem (ô durum neceſſitatis telum) ancipiti ſorti committere; cujus carne urgentem famem, & quo ſanguine compeſcerent inexplebilem ſitim: ſed jacta alea (quis eventum hunc non miretur) deſtinavit primæ cædi primum hujus laniene auctorem; non ſecùs ac olim Phalaris teſte ipſius epiſtolâ, æneo tauro incluſit Perillum primum crudeliſſimi illius inventi fabricatorem. Sed quod ſummè mireris, fuit hic vir non magis promptus in dando, quàm imperterritus in ſuſtinendo ferocis ſui conſilii eventu. Addens confidenter meticuloſis animum, & obteſtatus*

non

non ſemel perterritos, præſidium audaciâ mutuandum; Audaces fortunam juvare, neque ullum ipſis deinceps reſtare effugium; niſi dictum ac factum fugientem vitam ſtiterint humana carne; ſe libenter fortunæ teſſurum, imò beneficii loco accepturum; ſi quidem vel mortuus amicis proſit. Idem olim etiam ab aliis in ſimili infortunio nonnunquam factitatum: ſic matres devorâſſe ſuos fœtus; uxores maritos; liberos parentes, imò alibi alios ſeipſos; alios verò filios ſuos ob hanc ipſam cauſam præcipitâſſe in ardentem rogum. Ac proindè nullam legem neceſſitati hactenùs poſitam; quin cuique liberum eſſe, quod invito extorquet inevitabile infortunium. Qua ratione ut non parum lenivit horrendi facinoris atrocitatem, ſic erexit utique usque eo flaccidos ipſorum animos, ut tandem reperiretur aliquis, ſorte tamen prius ductus, qui petiêrit animosè perorantis jugulum, & intulerit vim volenti. Cujus cadaveris (horreſco referens) expetiit quilibet eorum tàm præproperè fruſtum, ut vix potuerit tàm feſtinanter dividi: reſpuentibus interim nec carnem famelicis dentibus, nec ſanguinem ſitibundo ventriculo, nedum inexpiabile hocce facinus animo à neceſſitate jam planè devicto. Reperiebatur tamen inter ipſos aliquis, qui ob arctiorem cum occiſo familiaritatem averſatus Thyeſteam hanc cœnam, noluit fieri tanti facinoris reus, certus quidvis potiùs perpeti, quàm ſe polluere tàm amico ſanguine. Quæ ſententia tàm obſtinatè retenta conjecit ipſum poſtridiè ejus diei in rabiem tàm ſævam, ut eâ percitus ſeipſum præcipitem dederit in mare: ſed qui aderant ſocii, non patiebantur tàm inopportuno tempore famelicis ſuis dentibus tàm deſideratum eripi bolum. At concepta rabies vitiaverat jam tum ità ipſius ſanguinem, uti carnes venis circumpoſitas, ut in univerſo corpore vix quidquam eſſet eſui aptum præter exta, quibus ſolis videbatur id relictum, quod faceret ad avida ipſorum palata. At tandem miſertus miſerrimi hujus erroris DEUS deduxit ipſorum naviculam ad Inſulam Martiniam, in quâ à præſidio Belgico & humaniter excepti & benignè ad ſuos reducti fuêre. Sed vix attigerant terram, quin accuſaretur à prætore homicidii; ſed diluente crimen inevitabili neceſſitate dedit ipſi brevi veniam ipſorum judex, ut cum Juvenale loquar:

- - - dira atque immania passis;
Et quibus ipſorum poterat ignoſcere manes,
Quorum corporibus veſcebantur.

Ità *Tulpius* ait, ſincerè ſibi relatum à teſtibus oculatis, qui hæc ipſa ventorum ludibria & humaniter navibus ſuis excepêre & officiosè ad ſuos reduxêre. Quocircà etiam verè & genuinè de famis ingenti calamitate & triſtibus indè enaſci conſuetis eventibus ſcripſit *Sabellicus lib. 10. cap. 7.* ajens: *Fames inter tetra & dira monſtra in veſtibulo inferni, ut vates ſummus ingeniosè fabulatur, omnium, quæ mihi ſunt, teterrima, & ad omne ſcelus ſuadendum efficaciſſima exiſtit. Ex nullo malorum fonte fœdiora manârunt Exempla: filiorum cædes & infandæ epulæ hinc ſunt; hinc præcipitationes aliæq; feſtinatæ mortes, & quod omnium atrociſſimum eſt, reperti ſunt, qui ſeipſos laniârunt, quando obſcœnos morſus in alios vertere non potuerunt.*

21. Annectimus his denique ex recentiſſima hujus noſtri temporis hiſtoria tragicum exemplum à fame contra Naturæ legem & jura ſedatâ multùm infame: Matres ſiquidem captivas in nuperâ obſidione Viennenſi, quæ tandem feliciter ſoluta fuit, à Turcis coâctas infantes ſuos verubus affixos aſſare & fame diutinâ preſſas ſemiputridos comedere ab expeditione illâ reduces affirmârunt. Plura alia in præſentem materiam Exempla ſuppeditant *Nauclerus vol. 2. generat. 17. 18. Büthnerus epit. Hiſt. Paul. Diacon. hiſt. miſcell. lib. 16. cap. 15. Chron. Carniol. lib. 4. & plures alii.* Infantes in verubus aſſati à matribus.

CHRONICON

Memorabilium diræ famis calamitatum in diverſis Geocoſmi locis & temporibus poſt Chriſtum natum Salvatorem.

Anno Chriſti.

72. *Tito* Imperatore *Jeroſolymam* obſidente ſepti incluſique Judæi adeò fame laborare cœperunt, ut innumera hominum millia inediâ quotidie necarentur. *Joſeph. lib. 7. de bell. jud. cap. 6. Hegeſip. de Excid. Jeroſol. lib. 5. cap. 40. Nicephorus lib. 3. cap. 7.*

130. Cometes luxit, quem ſecuta interfectio *Bareſchab* Pſeudo-Meſſiæ Judæorum horumque ultrà quinies centena millia trucidatorum & fame interemptorum ſtrages. *Lubieniecius in Theat. Com.*

324. Lues, fames & omnis generis calamitates exundarunt. *Raynaud. in Chron.*

367. Fames immanis ſub *Valente* Imperatore fuit. *Idem.*

374. Imperii *Valentiniani* ſeptimo magna fuit *Cæſareæ* ſiccitas, quam ingens fames ſubſecuta eſt. *Hieronymus in Chron. & Baſilius ſerm. 3. in divites.*

409. Romæ ingens annonæ caritas & fames fuit ſub *Alarico* tunc obſeſſa. *Sigonius lib. 10. Imp. Occid.*

446. Fames & peſtis magna ſucceſſit Cometæ An. 442. conſpecto. *Lubieniecius.*

450. Tantâ in *Italia* annonæ penuriâ laboratum eſt, ut multi fame adacti filios & parentes ſuos pretii cauſâ vendiderint. *Sigonius lib. 13. Imp. Occid.*

455. *In Phrygiâ, Gallaciâ & Cappadociâ* ingens ſiccitas, indeque fames & peſtis extitit, longiusque propagata homines ad noxia & abominanda alimenta atque indè ad inflammationes, tumores, oculorum amiſſiones, ſubitasque mortes perduxit. *Nicephorus lib. 5. Hiſt. Eccleſ. cap. 10.*

538. *Mediolani* ingens frumenti inopia fuit, tantaque tum in *Lyguria* ciborum penuriâ laboratum fuit, ut matres famis impotentes rabiem ejus in liberos exercuerint. In *Piceno* non minùs quinquaginta millia hominum periêrunt, & extra *Jonicum Sinum* multò plures. *Sigonius l. 18. Imp. Occid.*

539. Dira fames vexavit Italiam *Procopius* de bello *Goth. lib. 2. Baronius tom. 7. Ann. 539.*

546. Romani qui *Placentiæ* erant, inopia rei frumentariæ usque adeò laborare cœperunt, ut carnes humanas eſui adhiberent. Quibus malis adacti ſemet cum urbe *Totilæ* Gothorum Regi ſubjecerunt. *Sigonius lib. 19. Imp. Occid.*

593. In *Italiâ* præ fame liberi devorati à matribus. *Raynaudus in Chronico.*

607. & 608. *Italia* annonæ inopiâ & fame plurimum infeſtata eſt. *Lubieniecius in Theatro Comet.*

678. Poſt cometam viſum fames dira ſecuta eſt, cujus cauſa ſæpe quadraginta homines, ſæpius plures famis acerbitatem non ferentes ad ripas maris ſe contulerunt, junctisque manibus ſe fluctibus abſorbendos miſerè præcipitârunt, Idem ex Antiquitatibus.

849. Fames prævalida totam miſerabili vaſtatione conſumpſit *Germaniam*, ita ut multa hominum millia fame morerentur. *Trithemius in Chronico. Hirſ.*

850. Graviſſima fames afflixit Germaniæ populos maximè circà *Rhenum* habitantes. *Pithæus in Annal. Franc. Baronius. tom. 10. Anno 850.*

899. Fames magna genus humanum in Germaniâ & Galliâ præcipuè oppreſſit, quæ in multis locis adeò invaluit, ut ſe homines mutuò (quod horrendum eſt audire) cogerentur manducare. *Trithemius in Chron. Hirſaug.*

944. In Italia miræ magnitudinis ac proceritatis cometes continuis noctibus apparuit igneos diffundens radios, qui imminentem famem, quâ paulò poſt univerſa Italia preſſa eſt, ſignificavit teſte *Luitprando & Sigeberto*: quamvis *Urſpergenſis* Cometam ad Ann. 945. referat.

969. Poſt viſum in Cœlis Cometam & terræ motum maxima in Germania fames fuit. *Lubieniecius in Theat Comet.*

975. Cometam octo menſibus conſpicuum ſubſecuta fuit agrorum magna ſterilitas & dira fames. *Lubieniecius.*

938. Maxima in omni terrâ ſiccitas fuit, quæ frumentum, & quidquid ex humo naſcitur, quaſi penitùs deſtruxit. Hinc fames magna ſubſecuta eſt, & multi præ famis magnitudine crudeli morte obiêre. *Tritbem. in Chron. Hirſaug.*

988. Magna Germaniam fames oppreſſit, quam ſtatim peſtilentia ingens ſubſecuta eſt, & infinita hominum millia abſumpſit. *Idem Tritbem. ibidem.*

1005. Poſt valde horribilem cometam flammas huc illuc jactantem magna annonæ penuria & fames per totam non tantùm Europam, ſed univerſum penè terrarum orbem ſecuta eſt. *Lubieniecius in Theat. Comet.*

1006. Fames & peſtis adeò invaluit, ut ſepelientium tædio vivi adhuc ſpiritum trahentes cum mortuis ſepelirentur. *Idem.*

1009. Apud Saxones fames & peſtis ſæviit. *Idem.*

An. Ch. Locuſtis & fame vexati Cappadoces, Armeni & Paphlagones ſolum magnâ
1040. ex parte vertere coacti ſunt. *Raynaud. in Chron.*
1083. Gravis adeò annonæ caritas in Italiâ fuit, ut multæ matres prævictus inopia in proles ſuas fame ſollicitatæ ſævierint. *Sigonius lib. 9. Regni Ital.*
1095. Fames graviſſimè omnes afflixit pauperibus per furta & incendia ditiores graviter vexantibus. *Sigon. in Chron.*
1098. Tanta fuit in Scotia fames, ut hordei modius quinquè coronatis aureis ægrè comparari poſſet. *H. Boeth. lib. 13.*
1124. Tyrus Urbs à Venetis & Latinis reliquis fame capta fuit Kalend. Julii. *Tyrius.*
1145. Ingens fames Galliam afflixit, ità ut quidam dividens carnes hominum à ſe jugulatorum coctas deprehenſus laqueo necatus ſit. *Sigeb. Contin.*
1146. In Gallia fames permaxima graſſata eſt. *Robertus Abbas in Chronico.*
1177. Italia ſummâ rei frumentariæ inopiâ laboravit, & frumentum ſolidis argenteis 32. in ſingulos ſextarios ſtetit. *Sigonius lib. 14. Regni Italiæ.*
1312. *Carnioliam, Stiriam, Carinthiam & Auſtriam* tanta oppreſſit fames ut etiam ex Sicilia frumenta adduci debuerint. *Valvaſor in Carniol. lib. 15. cap. 2.*
1313. Peſtem in Germania tanta fames, & inopia victualium ſubſecuta fuit, ut his, qui viventes relicti fuerunt in tanto defectu vivere omninò videretur gravius, quàm illis, quos peſtis abſumpſerat, mori. Fames tam valida fuit & diuturna, ut Mercatores lucri cauſâ frumentum de Siciliâ in Germaniam per mare navigio laborioſè adduxerint. *Tritbem in Chron. Hirſaug.*
1315. Pluviæ totâ æſtate famem & peſtem adduxerunt, quibus tertia pars viventium, ut *Funckius* arbitratur, abſumpta creditur. Poloniam omnem fames ità afflixit, ut nullo quamvis fœdo edulii genere, ne cadaveribus quidem humanis abſtineretur, & parentes in liberos & hi viciſſim in illos ſævirent. *Cromerus lib. 11.*
1316. Tanta fuit frumenti penuria, *ut Gorlicii* homines tenuioris fortunæ ex meſpilis, corticibus tiliarum panem coquerent: parentes etiam filiis vix abſtinerent. *Annal. Corlic.*
1347. Fames valida in totâ ferè Europâ, præcipuè verò in Italiâ fuit. *Lubieniecius in Theat. Comet.*
1363. Poſt cometam ingentis magnitudinis in Cœlo ſpectatum fames & peſtis Germaniam afflixit. *Idem.*
1377. Fames in Italiâ maxima fuit. *Idem.*
1439. In Thuringia panis inopia innumeri mortales periêrunt, ita ut omnes per totam regionem viæ, omneſque in urbibus, vicis & villis plateæ mortuis corporibus refertæ eſſent. *Leonard. Fuſchius lib. 2. inſtit. medic.*
1468. Peſtem latiſſimè graſſantem annonæ caritas ac fames excepit. *Crom. l. 27.*
1479. Ingens annonæ caritas in Carnioliâ, & vicinis circum regionibus fuit, quam & mortalitas ſecuta ex febribus acutis, quæ homines ſtatim in rabiem egerunt. Multis vermes in capite creverunt, qui per aures, quoque & nares infirmis egreſſi, omnibus horrorem incuſſerunt. *Valvaſor in deſcript. Carniol. lib. 15. cap. 10.*
1491. Cometam in Vere conſpectum inſecuta eſt magna ſiccitas, ingens deindè annonæ caritas, peſtiſque pecorum. *Lubien. in Theat. Comet.*
1500. Dira lues per totam Germaniam unà cum magnâ annonæ caritate graſſari cœpit. *Idem.*
1501. Per totam Sueviam fames magna & multa frumentorum inopia preſſit mortales. *Tritbem in Chron. Hirſaug.*
1504. Magna ſiccitas indeque annonæ caritas ſecuta, quæ per plures annos duravit. *Idem.* Carnioliam quoque preſſiſſe ſcribit *Valvaſor Carniol. l. 15. c. 10.*
1530. Menſe Auguſto *Florentiam* dira fames poſt aſinos feles & mures, alioſque cibos ſordidos jam dudum conſumptos afflixit. *Nemoperegrinus.*
1531. Magna annonæ caritas Sueviam, Helvetiam, & Alſatiam afflixit. *Lubieniecius.*
1539. In Italia & Brabantia annonæ caritas & inde nata peſtis multa hominum millia abſumſit. *Idem.*
1556. Caritas frugum & annonæ in Belgio fuit. *Idem.*
1565. Fames latrociniis redempta fuit. *Nemoperegrinus.*
1569. Centum & quinquaginta Ruſtici ad ædificandam arcem *Orlo* à *Joanne Baſiliade* Moſchorum Tyranno miſſi coacti ſunt ob annonæ penuriam ex ſuis novem mactare & illorum carnibus veſci. *Alexander Guagninus in Moſcovia.* Hoc eodem anno *Pictavienſis* fames *Saguntinæ* ferè ſimilis poſteris memoriam reliquit. *Nemoperegrinus.*
1580. Peſtis & annonæ caritas fuit, quam fames inſecuta. *Valvaſor Carn. l. 15. c. 24.*
1585. Bruxellenſes dirâ preſſi fame, cum miſſa aliunde annona cæſo præſidio fuiſſet intercepta, ſe *Farneſio* dederunt. Hic quàm grave telum ſit fames, mulier oſtendit, quæ liberis panem petentibus toxicum, quod & ipſa hauſit, deſperabunda porrexit. *Nemoperegrinus.*
1586. Per Hungariam fames exorta, ut violato Naturæ Jure parentes filios vendiderint in mancipia & pro frumento commutaverint. Alii in Danubium eos præcipitaverunt. *L. Bayer in Chronolog.* In Carniolia incolas viliſſima

quæque

An. Ch. quæque in eſcam aſſumpſiſſe, & ex quibusvis obviis panes paraſſe ſcribit *Valvaſor. in Carn. lib. 15. cap. 34.*

1587. Annonæ penuria usque adeò in Belgio ingraveſcebat, ut paſſim ex omni genere leguminum conficeretur panis, menſura ſiliginis *Antuerpiæ* vænibat 24. florenis; Tritici 36. *Beyerlinck.*

1590. Pariſienſes ab *Alexandro Gameſio* Parmenſi Principe obſeſſi adeò fame preſſi ſunt, ut non tantùm equinas carnes eſitarent, ſed & canes, lora, detractas beſtiis pelles, radices, corticesque arborum, & ejusmodi pro deliciis abſumerent. *Beyerlink.* Per Julium & Auguſtum 2400. Equos in cibum abſumptos præter aſinos, canes, mures & alia memorat *Nemoperegr.*

1591. Ingens fames Italiam affilxit. Hoc eodem Anno *Navarrus* Pariſios intercluſo undique commeatu ita preſſit, ut caput mulæ 50. coronatis venditum fuerit. *Nemoperegrinus.*

1596. Cometam ſiccitas, hanc caritas & annonæ penuria ſubſecuta fuit. *Lubieniecius.*

1612. In Carnioliâ tres Soles viſi, quos inſecuta ingens caritas annonæ & defectus vini, frumenti aliorumque victualium, & poſt duos annos ſæva peſtis, *Valvaſor in Carniol. deſcript. lib. 15. cap. 32.*

1630. Germania bello infeſto laborare cœpit, inde magna rerum omnium inopia, ingens annonæ caritas & dira tandem fames emerſit.

1692. & 1693. Gallia magna frugum penuria laboravit, unde nata ingens annonæ caritas ac dira tandem fames, qua multa hominum millia interierunt.

CAPUT IV.

De reſpiratione Animaſticâ.

Sicut ad plantarum & vegetabilium vitam, nutritionem & augmentationem aër, ejusque applicatio omninò neceſſaria eſt; uti ſupra cum de plantis actum eſt, docuimus: ita ad animalium vitam conſervandam & prorogandam aër ejusque reſpiratio comprimis requiritur, ut proinde benè ſcripſerit *Clariſs. D. Joannes Suamerdamus tract. de reſpir. uſuque pulmonum in præfat.* ajens. *à reſpirationis eâ parte, quæ inſpiratio dicitur, vitam auſpicamur, in alterâ ſeu exſpiratione eandem plerumque finimus: Eâdem ceſſante vita quoque ceſſat, eâdemque iterum exſuſcitatâ velut poſtliminio in vitam hanc renovari videtur. Quidquid ab extra nos ambit, quidquid intra noſtrum corpus continetur, reſpirationem augere, minuere, accelerare, retardare, imò planè extinguere valet.* Unde etiam *Ariſtoteles* vitam ipſam in hauriendo ac reddendo Spiritu ſitam eſſe pronuntiavit; & animas ab ἀνέμου nomen tenuiſſe videtur. Sed miſſis ambagibus de reſpiratione, ac quis ſit inde fructus jam portò proferemus.

§. I.

De reſpiratione, ejus organis, muniis, & uſibus.

1. Quàm certum eſt dari reſpirationem in corpore vivo, & hominem abſque reſpiratione vivere non poſſe, tam abſtruſa & difficilis explicatu eſt ejus natura A *Chauvino in Lex. philos.* Reſpiratio dicitur altera pulmonum æſtuantium aut reciprocantium commotio aere per aſperam arteriam accedente recedenteque thorace, diaphragmate, & abdomine tanquam muſculis famulantibus. *A Joann. Swammerdamo tract. de reſpir. ſect. 1. cap. 1.* definitur *motus Thoracis, pulmonumque, quo modo aër per nares, os, aſperamque arteriam in pulmones impellitur, modo ex iisdem ad ulterius ſanguinem refrigeratione, vaporumque inutilium ſegregatione potiſſimum elaborandum, ſicque ad ultimam in ſiniſtro cordis ventriculo futuram tandem perfectionem, perficiendum iterum efficitur.* Aliis communiter & breviſſimè Reſpiratio dicitur Actio vitalis, vel potius vitanimalis, conſtans ex inſpiratione & exſpiratione.

2. Duplex igitur eſt ſpirandi modus, ſivè duæ ſunt vices Reſpirationis: nempè Inſpiratio, quæ acceſſus, & Exſpiratio, quæ receſſus aëris dicitur. Inſpiratio eſt ea partialis actio, quâ aër per tracheam ſeu aſperam arteriam dilatatum pulmonem ingreditur: vel eſt acceſſus aëris pulmones ſubeuntis. In inſpiratione igitur thorax, ubi pulmo delitèſcit, per motum coſtarum ac diaphragmatis ſenſibiliter dilatatur: coſtæ nimirum ſurſum ſimul & deorſum trahuntur, ſicq; thorax attollitur, eodemq; momento convexitas diaphragmatis abdomen ſpectans cum planitie immutatur, ita ut patente ſatis niſu manum admotam feriat, adeoq; inſpiratione pectoris cavitatem derelinquendo hanc longiorem & fundum thoracis depreſſiorem reddat. Reſpiratio duplex. Inſpiratio & Exſpiratio.

3. Exſpiratio, ſeu aëris receſſus non incongruè in *mediocrem* ſeu *naturalem*, & *violentiorem* ſeu *intenſiorem* diſtinguitur. Illa leniter non mediantibus peculiaribus muſculis, horumq; activitate contingit, ſed ipſi præſtante ſola coſtarum reſilitio, ſeu partium thoracis ambientium motus reſtitutionis, & diaphragmatis realxatio ſufficit, quę ideò etiam minore temporis ſpatio peragitur, niſi forſan muſculo ſterni triangulari aliquantulũ hactenus extenſo munus cartilagineas coſtarum inferiorum appendices detrahendi, ſicque thoracem leviter conſtringendi concedere velimus. Intẽſior autem & violentior exſpiratio, qualem loquentes, canentes, fiſtulantes, tuſſientes &c. præſtamus, muſculis abdominis adjuvatur, qui viſcera hujus Exſpiratio mediocris & violenta.

cum diaphragmare ſurſùm impellunt, ſicque aërem è pulmonibus majori cum impetu exrurbant; ita tamen ut horum obliqui coſtis in ferioribus inſerti has ſimul aliquatenus detrahant.

De reſpirationis modo ſententiæ tres.

4. Quomodo verò reſpiratio perficiatur, itâ ut aër pulmones ſubeat ad finem ab Authore Naturæ deſtinatum, tres comprimis ſententiæ ab Aurhoribus memorantur: quarum prima aſſerit pulmones aërem vacui vitandi cauſâ ſubintrare, & ab his quaſi attrahi: quæ ſententia jam communiter à Doctioribus rejicitur. Altera *Carteſianorum* eſt, aſſerens, aërem à diſtenſo thorace propulſum intrà aſperam arteriam urgeri; ſivè quia ob pectoris dilatationem aër thoracem, abdomenque ambiens de loco ſuo ob fluiditatem facilè depellitur, & nullus alius locus eſt, qui eum recipiat, quàm is, qui intrà pectus aperitur, hinc fieri, ut aër à thorace, pulſus alium ori naribusque vicinum pellat, cogatque per aſperam arteriam pectus ſubire: ſed neque hæc ſententia admittenda videtur, cum ſuis non careat difficultatibus. Tertia verò Recentiorum eſt iſta. Ajunt nempe: Atmoſphæram aut vi ponderis ſivè proprii ſivè aëris incumbentis, aut per particularum elaſticarum turgeſcentiam pulmones pectoris dilatati irruere haud diſſimili ratione ac veſicâ aut pulmones alicujus animalis ſolli ita incluſi, ut illius collum, aut trachæa cum roſtro hujus commune orificium nanciſcatur ad ſollis laterum diſtractionem ab aere ambiente replentur ac diſtenduntur. Unde duo in hac ſententiâ ſupponuntur, aëris ſcilicet gravitas, ejusdemque vis elaſtica, utrumque verò aëri ineſſe aut convenire ſuprà *Scrut. III. Diſq. I. Cap. I.* docuimus.

Pulmonum compages & ſtructura.

5. Adhoc, ut pulmonum officium pro uſu reſpirationis ritè intelligatur; non eſt negligendum, quod de eorum ſtructurâ obſervavit *Clariſs. D. Marcellus Malpichius ut in Ep. ad Joann. Alphonſum Borellum datis* videre licet, ubi contra alios Anatomicos à ſe deprehenſum oſtendit, pulmones non eſſe ſubſtantiam quodammodò carnoſam, parenchymatibus haud ſecus ac hepar aut lien annumerandum, ſed ſi vaſa, inquit, excipias, nihil eſſe aliud, quam aggregatum quid ex leviſſimis & tenuiſſimis membranis, quæ extenſæ & ſinuatæ pene infinitas veſiculas orbiculares & ſinuoſas efformant, veluti in apum favis accidit, quæ talem habent ſitum & connexionem, ut ex trachæâ in ipſas mox ex unâ in alteram patens ſit aditus & tandem deſinant in continentem membranam. Obſervavit præterea mirabile quodpiam rete, quod nerveum eſſe ligamentum ſuſpicatur, quo ſupradictæ veſiculæ vinciri & colligari videntur. Tum præter quatuor aut etiam plures vulgò notos lobos innumeris aliis lobulis propria membranâ obvolutis eos conſtare aſſerit. *In ſecundâ* verò *Epiſtolâ ad eundem Borellum datâ*, rete illud nullatenus nerveum eſſe ſcribit, ſed ex arteriæ & venæ pneumonicæ productionibus & ramificationibus capillaribus mutuâ anaſtomoſi junctis conſtare docet. Unde jam inferunt totam pulmonum compagem merè fiſtuloſam eſſe, ac ex tubis diverſi generis atque magnitudinis variè imò intricatiſſimè diſpoſitis conflatam eſſe, qui tamen ubiq; ſibi continui, & cum mutuâ ad ſe invicem habitudine protenſi aërem, ſanguinem, lympham & ſpiritus animales propter acceſſorios quosdam uſus huc illuc ordinatim & regulari convehant atque diſponunt.

Aëris ſubtilitates in reſpiratione.

6. Aëris per reſpirationem intrà pulmones & pectus admiſſi plures recenſet uſus *Swammerdamus tract. de reſpir. & uſu pulm. ſect. 1. cap.* 1. nam *primò*, à dilatato ſurſumque moto pectore propulſum appulſumque ſalivæ expreſſioni atque ſuctui inſervire ſtatuit. *Secundò* impulſum inſpiratumque aërem odoratûs gratiâ atque ad mucum è naribus per fauces depellendum, naribus utilem eſſe; ſic & eundem ad coctionem in ſtomacho, chyli elaborationem, diſtributionemque apprimè facere, omnibus ſatis conſtare arbitratur. *Tertiò* retentum verò, ſicque concluſum aërem excernendæ urinæ, fœcum egeſtioni, & partui depellendo expellendoq; prodeſſe, imò ad robur corpori addendum, chyli, lymphæ & cæt. atque ſanguinis, præſertim totius maſſæ motum commodiùs promovendum commodum, atque neceſſarium eſſe luce meridianâ clariùs eſſe putat. *Quartò* expulſum, exſpiratumque aërem loquelam propter & vocem, tuſſim, oſcitationem, ſternutationem exſpuitionem, ſufflationem, efflationem &c. animantibus datum fuiſſe dicit; præ cæteris denique animalia maximum à reſpiratione in uſum vitæ fructum percipere, hinc licere dignoſcere ſcribit: quod reſpiratione vel minimo intervallo impeditâ, cohibitâve vitam ipſam ſtatim in diſcrimine verſari, imò & deperdi ut plurimùm videamus. Ut patet in ſuffocatione, ſtrangulatione, aliisque caſibus manifeſtè. Quam nam verò vitæ utilitatem præbeat reſpiratio; reſpondens ſubdit, præbere eum uſum illum cordi idque gratiâ conſervationis vitæ, quem præſertim in ultima ac poſtrema ſanguinis in ſiniſtro ejus ventriculo perfectione conſiſtere arbitratur. Hujus ulreriorem expoſitionem vide *apud eundem loc. cit.*

Præcipui reſpirationis uſus.

7. Verùm meliùs præcipuos reſpirationis uſus declarare videtur. *Du Hamel phys. part. 3. tract. 2, cap. 5.* Quorum Primus eſt, ut ſanguinis per pulmones circuitum promoveat: adeò ut pulmones ſint velut ſanguinis torcularia, inquit, cum in ipſâ inſpiratione è vaſis ſanguineis compreſſis ſanguis velut exprimatur: contrà in exſpiratione in eadem vaſa ſanguis è corde impellatur. Sic enim vaſis ſanguineis identidem preſſis & dilatatis motus ſanguinis jugis eſt & celerior, ut in corporis habitu ex levi muſculorum contractione ſanguinis circulatio promoveatur. Hinc ait, ubi ſecatur vena, ſanguis liberiùs fluit, quando brachium extenditur, aut

baculus

baculus manu contrectatur & volvitur, quo motus muſculorum adjuvetur. Secundò ex levi illa pulmonum dilatatione & preſſione ſanguis etiam percolatur & comminuitur, isque fit fluidior & à cöagulatione vindicatur. Tertiò probabile videtur illi puriorem & vitalem auram partim in pulmonum veſiculis retineri, partim in capillaria vaſa adigi, partim tenuem & poroſam pulmonum ſubſtantiam penetrare & thoracis implere cavitatem. Hinc ſubdit, aërem fluiditatem ſanguini & colorem coccineum conclliare; *nam*, inquit, *ad fluorem duo requiruntur. primò ut partes illius ſint exiguæ, attritæ & diviſæ, tum in perpetuo motu verſentur: hunc motum in liquoribus ſubtilis aër efficit. Cum itaque ſanguis ex partibus conſtet heterogeneis, ut qui ex variis alimentis prodierit, ac diverſis partibus alendis ſerviat, non dubium eſt, quin aërem ſuis poris concluſum habeat, ut cœteri liquores, qui in machina pneumaticâ ob eam rationem ſolent ebullire. Hic fluorem ſanguinis tuetur & obſtat ne diſſimiles adeò partes inter ſe cohæreant. Hinc vario & jugi motu cientur, ut partes quædam ex crudis & fixis fiant volatiles. Accedit etiam in aëre eſſe quasdam partes nitroſas, ſolidas & penetrantes, quæ vaſa capillaria ſubeunt. & ſanguinis motum concitatiorem efficiunt.* Ità *Du Hamel*. Ex quibus conficitur reſpirationem non ſanguinis refrigerationi, ut comuniter Antiqui crediderunt, ſed ejus potius morui & fluiditati promovendæ comprimis ſubſervire. Quamvis ramen & aliæ ſupratecenſitæ reſpirati aëris utilitates non ſint contĕnendæ: præcipuus tamen reſpirationis uſus in ſanguinis motu promovendo videtur admitrendus.

Juxta aëris naturam effectus ſunt reſpirationis.

8. Juxra naturam & qualitates aëris, ex ejus etiam reſpiratione effectus aliquos licet advertere. Ita cum aër eſt plùs æquo rarus, ut in excelſis montium jugis, aur in machina pneumaticâ vi ſua elaſticâ magis exutus, cum pulmonum vaſa ſatis comprimere non valeat, nec ſanguinem promovere, nec alios uſus facilè conferre poteſt, quocircà reſpirationi minus idoneus eſſe valet. Et contrà ubi etiam eſt craſſior, ut in magnâ hominum turbâ, aut loco pulverulento, cum capillares aſperæ arteriæ tubulos pene obſtruat, ſimiliter reſpirationi aptus eſſe nequit: neque etiam purior aër cum ſanguine ritè permiſcerl valet; facilior tamen reſpirarloni convenit aër ſerenus, quàm turbidus. Quorum tamen ſanguis craſſior eſt & fœculentior, iis purus & nitroſus aër magis convenit; ſed quibus ſanguis ſubtilis eſt, tenuis, ac qui facilè diſſolvitur, & inſuper pulmones habent molles, teneros & rarioris texturæ, iis craſſus, ſulphureus, & fumoſus aër ſalubrior eſt, eòquod ſanguinem nlmium ſubtilem nonnihil incraſſet, & figat.

Reſpiratio qualis in anguſto pectore.

9. Qui infirmo & anguſto ſunt pectore, his ferè omnibus ventus borealis & frigidus infeſtus eſt; tuſſim enim peripneumoniam, & ejusmodi infirmirates procreat, vel quod perſpirationem inhibeat, vel quod vaſa pulmonaria contrahat. Cum enim ii plerumque acriore ſanguine præditi ſint, uberiorem perſpirationem exigunr. Aër humidus & tranquillus, qui nullis ventis perflatur, nulli ſalubris eſt.

Varii morbi à reſpiratione.

10. Cum pulmones inſtar telæ innumeris fibris & vaſis, quæ inter ſe plurimis modis complicantur, contexti duplici comprimis muneri ſervlant, ducendo nempe Spiritui, & movendo ſanguini, in quibus vita potiſſimum conſtitit: tanto etiam organorum apparatu, & partibus tam tenuibus conſtent; mirum eſſe non debet, quod ea pars corporis variis expoſita injuriis ità facilè lædi, inquinari, & à ſtatu bonitatis & ſanitatis deturbari queat. Quocirca patet etiam quomodò per reſpirationem aëris peſtilenris & inquinati ſtatim ſanguis infici, & peſtis contrahi poſſit: quomodò per contagium facile morbi epidemici febres malignæ, aliæque infirmitates propagari queant. Quomodò item dum ſanguis contagio peſtilente inquinatus corrumpi, & in grumos concreſcere Incipit, facilè pulmonibus affectionem parvam impertiri, & inde per exſpirationem novum contagium excitare, & in alios ſimilem derivare queat pravitatem. Verum etiam ſcripſiſſe videtur *Clariſs. Malpichius in ep. 1. ad Joann. Alphons. Borellum*, tantâ nempe pulmones dignitate ad vitam pollere, ut perpetuò hoc verum ſit morbos, ut plurimum vel ab ipſis pulmonibus initium capere, vel in ipſos deſinere.

Reſpiratio minus frequens unde proveniant

11. Quibus ampli & capaces ſunt pulmones, multisque foraminibus pervii, ut ex *Lemnio* tradir *Mizaldus memorab. arcan. cent. 7. cap. 6.* diutius anhelitum cohibent, ac celerius currendo viam multam conficiunt: iidem egregii ſunt Urinarores, & fundo aquæ longo tempore inhærenr, ſuffocatique ac undis obruti paucos poſt dies emergunt. Quibus ferè aſſentiri videtur *Keckermannus*, dum *ſyſt. phys. lib. 3 c. 18.* hoc ponit theorema. Animalia, inquit, quæ rariorem & frigidiorem obtinent ſanguinem; atque adeò, quorum pulmones ſunt fungoſi, & concavi, ut ſunt ranæ & teſtudines minùs cerebrò reſpirant idque propterea quia cor eorum paucioribus halitibus, atque adeò minori calore obſidetur. Et deindè quia pulmo fungoſus & concavus multum in ſe aëris recipir, ut non ſit neceſſe tam citò aërem inſpirare. *Ariſtoteles* tamen *lib. de reſpir. cap. 2.* & 4. diſcrimen reſpirantium animalium explicans, hanc ponit theſin. Quo animal uberiori ſpirituum copiâ circà cor æſtuar, eò frequentius reſpirat, contrà eò rariùs reſpirat, quo paucioribus ſpiritibus cor ejus ohſidetur. Verùm ad diutius anhelitum & reſpirationem continendam multùm facere videtur conſuetudo, deindè pulmonum firmitas & amplitudo, qua aër copioſiùs concipirur & arctius, cum volumus continetur, ſanguinisque bona temperies, quæ attritione & commotione tantâ non indiget, ut ideò continuò novus aër inſpirari debeat.

 12. Mo-

Digitized by Google

Vehemens reſpiratio poſt motum. 12. Motus & exercitatio vehemens reſpirationem vehementiorem poſt ſe trahit. quod confirmat *Cardanus lib. 12. de ſubtil.* ajens: *Ubi motus frequens, ibi reſpiratio frequens eſt neceſſaria tum magna: ob id animalia magna, quæ parum & tardè reſpirant. brevis vitæ ſunt ut boves: parva enim reſpiratio parvi caloris eſt indicium, qui magnam molem diu regere nequit.* à motu itaq; & exercitatione vehementi magis ſanguis effervеſcit & rareſcit: Unde plures ejus particulæ per vaporem aut ſudorem abeunt, quæ continuò ab aëris attractu reſarciri debent.

Difficilis reſpirationis cauſæ variæ. 13. Reſpiratio etiam difficilis redditur variis ex cauſis, ut in *Dyſpnœâ*, quæ modicam, in *aſthmate*, quod vehementiorem; in *Orthopnœâ*, quæ vehementiſſimam reſpirandi habet difficultatem. *Dyſpnœa* eſt exiguè denſa & frequens reſpiratio citra ſonum & anhelitum à leviori brachiorum pulmonis obſtructione, vel muſculorum thoracis læſione ortum trahens. *Aſthma* eſt crebra & denſa ſpiratio cum anhelitu ac ſono. *At Orthopnœa* eſt, cum non niſi erecta cervice ſpirare quis cogitur. Omnis autem difficilis reſpirationis immediata cauſa eſt læſio motricis facultatis in pulmonibus, diaphragmate & muſculis. Mediatæ vero cauſæ proximiores ſunt imprimis Spirituum animalium defectus, vel ob ſummum ſenium, vel ob nervorum obſtructionem, ut in apoplexia fieri ſolet. Deinde humores craſſi viſcidi, non nunquam etiam tenues ac ſeroſi, ſed copioſi pulmonum bronchia obſidentes. Præterea etiam vapores ad diaphragma aſcendentes, vel etiam muſculis thoracis ſeſe inſinuantes ſæpius hujus mali authores ſunt. Denique & liquores acidi ac ſtyptici aliæque res externæ in aſperam arteriam fortuitò delabentes anhelitum retardare ac retinere ſolent. Remotiores verò cauſæ eſſe queunt vel naturales, ut temperamentum corporis humidum, & nativa pulmonum debilitas, ut & diſpoſitio hæreditaria. *Non naturales*, ut aer & victus frigidus & humidus: motus vehemens, curſus concitatus, nequè terror & ira ſuâ carent efficaciâ. *Præternaturales* deniquè queunt eſſe intemperies pulmonum calida & ſicca, vel à primo ortu, vel per conſenſum in febribus ardentibus & plures ejusmodi aliæ, de quibus Medici conſuli queunt.

Reſpiratio alia Naturalis alia Voluntaria. 14. Illud etiam reticeri minimè debet, reſpirationem aliam *Naturalem* eſſe, aliam verò *voluntariam*: quarum illa, quæ nobis etiam ſomno ſopitis naturaliter accidit, maximè tamen neceſſaria eſt ad vitam, cùm eâ ſublatâ neceſſum ſit hominem interimi. Undè *Galenus lib. 6. de locis affectis cap. 5.* dicebat: *Viventem non ſpirare eſt impoſſibile.* Et *Hippocrates*: *Cibo & potu per dies aliquot carere poſſumus: at interceptis reſpirandi viis ne unam quidem horulam vitam ducimus. Porrò cum aliæ quævis actiones intervalla quietis admittant; ſola reſpiratio eſt, à quâ nunquam deſiſtunt animantia.* Reſpiratio *Voluntaria* eſt, qua mens cogitatione ac voluntate ſpiritus animales in muſculos, qui reſpirationi famulantur, viciſſim determinando pectus modò ampliat, modò conſtringit. Unde mirabile eſt etiam per reſpirationem compreſſam vitam tolli ſpontaneè poſſe: quod confirmatur Exemplo à *Valerio Maximo* & *Galeno* adducto de Syro quodam ſervo malefico, qui cùm propter maleficia captus & ſupplicio affici deberet; reſpirationem ità compreſſit, ut animam ſibimet extingueret.

An & quomodo fœtus in utero materno reſpiret. 15. Cùm reſpiratio ad vitam omninò neceſſaria ſit, benè quæritur: An infans in utero materno etiàm reſpirare queat. Pro quo reſolvendo nonnulli docent, quod infans omninò reſpiret, idque propterea primò, quia habet cor & pulmones. Secundò quia movetur; ex quò motu defatigatur. Contra verò alii ſtatuunt, fœtum in utero planè non reſpirare, idque propterea, quod cor ejus in utero materno non moveatur: deindè quod nulli in corde ſpiritus generentur. *Cur igitur*, inquit *And. Laurentius lib. 2. Anatom. cap. 14. opus habet reſpiratione, cùm finis reſpirationis non adſit, nimirùm cordis refocillatio.* Sed hæc ſententia durior videtur, quod cor infantis non moveatur, cùm ipſe infans moveatur. Si igitur movetur infans, movetur miniſterio ſpirituum, qui à corde generantur, & cor eſt principium, ſine quo reliqua moveri non poſſunt. *Cor* enim, juxta *Ariſtotelem, eſt primum vivens & ultimum moriens.* Si verò quæratur: Si infans reſpiret, quomodò reſpiret? Reſponderi aliter non poteſt, inquit *Kekermannus ſyſt. phys. lib. 3. cap. 18.* quàm quod ità attrahat aërem aut potiùs halitus ex matre, ſicut attrahit ſanguinem & nutrimentum per easdem vias. Alii, inter quos eſt etiam *Paulus Zacchias in quæſt. Medico-leg.* dicunt, fœtum in utero materno aërem per nares, aut per os attrahere quidem non poſſe; tranſpirare tamem ad matris reſpirationem per vaſa Umbilicalia: Unde etiam pereunte in matre reſpiratione, neceſſe eſſe etiam in fœtu perire tranſpirationem, & illum vitâ deſtitui. Clariſſ. *D. Le Grand* reſpondet naturam alio modo Embryonis ſaluti conſuluiſſe efficiendo, ne ſanguis in corde calefactus & rarefactus in illud ampliùs niſi valdè exiguâ regrediatur quantitate. *Quià cum pulmonum via ob compactam eorum conſiſtentiam intercipiatur, ſanguis è dextro cordis ventriculo per aliam viam in ſiniſtrum traducitur, nimirum per truncum venæ cavæ, ex qua in venoſam meatus aperitur, quem ovale foramen appellant, & alius ex vena arterioſâ in magnam arteriam, per quas ſanguis iter ſuum capeſſere cogitur. Fœtu autem edito ſanguis per arteriam venámque pulmonarem ingreditur, vel quia vaſa pulmonum potentiora ſunt, liberaliorèmque ipſi introitum præbent; vel quia foraminis ovalis & canalis arterioſi meatus paulatim obſtruuntur, & in ligamen abeunt.* Ita ille. Sed hæc Medicis diſcutienda relinquamus. Videatur *Joannis Mayow tractatus de reſpirat. fœtus in utero & ovo.*

Experi-

§. II.

Experimenta quædam & obſervationes circa Reſpirationem animaſticam.

Reſpiratio per aures.

1. Latitare in ore humano duos anguſtos ductus ſcribit *Tulpius obſerv. medic. lib. 1. cap. 35.* aſcendentes utrinque ad latera maxillæ verſus aures inter proceſſum maſtoideum & ſtiliformem ſupra glandulam ſuperiorem juxta gulæ principium poſitam: quarum ingenito aëri ut advehunt pabulum, ſic concedunt interdum exitum per aures ſpiritui ob gutturis anguſtiam, aliàs hominem certò ſuffocaturo. Uti bis à ſe obſervatum *idem* memorat in orthopnœâ, à cujus periculoſiſſimi morbi ſuffocatione vidit duos ægros liberatos effuſo Spiritu per vias jam communicatas.

Puer pro libitu ſanguinem ex vulnere mittens.

2. In Leidenſi Noſocomio Academico Spiritûs retenti ope per patulùm aliquod in pede vulnus magnam aliquando ſanguinis copiam pro voluntate à puerulo excretam ſe vidiſſe ſcribit *Joann. Swammerdamus tract. de reſpir. ſect. 1. cap. 1.* Unde in diſſitis etiam partibus reſpirationem ſanguinem movere poſſe conſtat.

Halitus Gibboſorum & Simorum unde fœteat.

3. Gibboſorum halitus ſicut & Simorum ut plurimùm fœtere ſolet; quia tales difficulter reſpirant; quod provenit ex viis inflexione arctatis. Ideo aër in viis diutius hærens ſæpè putreſcit, & ſic putridum exhalant fœtorem. Ob ſimilem cauſam ſimorum anhelitas ingratus eſt, quia naſi viæ ſunt impeditæ, ut ita purgamenta in eo detineantur & putreſcant.

Perſpirium & anhelitum ponderandi praxis.

4. Perſpirio multum homini abire, deprehendiſſe ſe putat *Sanctorius* Medicus hoc machinamento: appendit è bilance hominem ante cœnam, certi ponderis illi cœnam exhibuit: facta per ſomnum concoctione iterum expendit hominem, & invenit deeſſe priori ponderi: Undè inferebat, reliquum perſpirio abiiſſe, & ſæpiùs invenit libras quatuor. Sed ut res certa multum perſpirio abire; ità fallaci experimento uſus eſt hic Medicus, cùm multùm addant levitatis Spiritus, qui cibis conſumptis naſcuntur. Hinc aliquandò levior homo pranſus, quàm famelicus. Anhelitum quoquè ponderandi praxin perſcribit talem. Accipi debet ſpeculum & ponderari, ac deinde ante os & nares teneri ad halitum excipiendum: demum colligi debent guttæ aquæ ſpeculo poſt halitum exceptum adhærentes & ſimiliter ponderari, uti & denuò ſpeculum, cui adhuc aliquid de halitu adhæret. Sed quid inde colligetur? pondus quidem ſpeculi & guttarum exſpiratarum ad ſpeculum collectarum ſciri poterit, ſed quid de toto halitu ſciri poterit? quandonam etiam hæc praxis inſtituenda eſt hyeme vel æſtate, & quo loco, calido vel frigido? quæ certè circumſtantiæ multum conferre poſſunt. Meliorem praxin præſcribit *Nicolaus Cuſanus in dial. de ſtat. experi:* quæ apud eundem videri poteſt.

Cur poſt raram aut demiſſam reſpirationem ſuſpiremus.

5. Experientia conſtat, ſi quis aliquamdiu vel non omninò vel ſaltem rarius atque demiſſius, quàm ſolet, reſpiraverit, eundem ſuſpiriis mox laboraturum. Eſt autem *ſuſpirium* magnus hauſtus attracti aëris, ut reſtauretur, quod anhelitu intercepto neglectum eſt ex aere. Cauſa itaque illius experimenti eſt, quod in illo reſpirationis intermiſſæ vel demiſſæ intervallo pulmones ob aëris carentiam non compreſſi intumeſcant & ſanguine repleantur: ex quo fit, ut etiam pulſus ſolito minor evadat pulmonibus in ſiniſtram cordis cavitatem non idoneam ſanguinis vim exprimentibus. Inde tandem fit, ut neceſſitate (ne penitus ſcilicet ſuffocemur) dilatato thorace ingenti aëris hauſtu pulmonum vaſa comprimere, atque ad ſolitum tenorem revocare conemur. Ex quo etiam ratio patet, quare riſus effuſior ex ſimili cauſa nimiæ intumeſcentiæ in pulmonibus profundiori terminetur ſuſpirio.

Laqueo ſuffocati cur aliqui citius aliis moriantur.

6. Inter laqueo ſuſpenſos & ſuffocatos obſervare licet, alios aliis citius morti ſuccumbere. Cujus cauſa partim & præcipuè eſſe poteſt, quod quorundam ſanguis pronior ſit ad ſtagnationem, quàm aliorum: partim quod laqueus his adſtrictior, illis laxior pro arbitrio etiam & artificio Carnificis omnimodæ reſpirationis viam illis occludat. Quanquam fieri poteſt aliquandò, ut tracheæ varia conſiſtentia & fabrica non nihil diſcriminis huc apportet. Teſtatur enim *Cardanus* aliique, nonnullos, qui laqueo vitam finiiſſe videbantur, præfecto tamen fune vivere deprehenſos eſſe: in his autem aſperam arteriam, non cartilagineam, ſicut in aliis, ſed plane oſſeam fuiſſe poſteà compertum fuit; quo factum eſt, ut reſpiratione non omninò privatis, ſanguis à motu non ceſſaverit, adeòque ut non moterentur [illegible]ccaverit.

Venæ ſectio in omni ſuffocationis periculo conducit.

7. In omni penè ſuffocationis periculo, undecunque illud immineat conſtantibus viribus, aut non omninò proſtratis uſu compertum eſt, venæ ſectionem liberali manu celebratam (ſaltem in præſens) prodeſſe. pertuſa enim venâ ſanguis verſus pulmones properans, aut etiam jam in illis congeſtus aliorſum ducitur; adeoque pulmones ab onere ſuo ſe paulatim liberant. Quin etiam aërem hauſtum depleta nonnihil vaſa excipiunt; is autem cum ſanguine commixtus eundem & fluxiliorem facit, & ad fermentationem procliviorem. Unde Clariſſ. *Dn. Malachias Thruſton in diatriba de reſpirationis uſu primario* teſtatur, plusquam ſemel ſe expertum quoſdam anheloſos, quorum anima ſummis quaſi labris hærere tum ſibi, tum adſtantibus viſa erat tam ſubito levamen hoc pacto ſenſiſſe, perinde, ac ſi per factum vulnuſculum vitam prius fugientem retraxiſſent, adeò in ipſo opere ſeſe novo ſpiritu donatos exclamâſſe. Ob eandem rationem factum eſſe ſubdit, ut ſtrangulati quidam, & ut videbantur, planè mortui in duas luminis horas, ut ille loquitur, reverſi

fuerint

fuerint ad vitam. Quale quidpiam *Oxovij* aliquandò contigiſſe *Joubertus* etiam præſtitiſſe gloriatur. Nempè ſanguis emiſſus eſt & corpora excalefacta, frictiones etiam adhibitæ & vini meracioris hauſtus ſubinde propinatus, quæ omnia illud agebant, ut ſanguinem ventilando atquè agitando priſtinam movendi rationem ac vim illi conciliarent.

Pulſus reſpirationi reſpondet.

8. Conſtanter obſervatum fuit, ac *Galeni* teſtimonio comprobatum, mutationes pulſuum & reſpirationis conſimiles eſſe, atque à conſimilibus cauſis tum in ſanis, tùm in morboſis corporibus provenire. *Nam qui exercentur*, inquit Galenus. *& qui balneo lavantur, quique alio quovis modo excaleſiunt, eorum cùm reſpiratio celerior, frequentior, & major evadit, tum pulſus pari modo mutatur, ſicut è contrario eorum, qui aliâ quacunque ratione refrigerantur; uti reſpiratio rarior, tardior & minor, ita conſimiliter & pulſus. Citatior enim ſanguinis motus celeriorem efficit & pulſum & reſpirationem.*

Quidam ſolâ reſpiratione viventes.

9. Illud quidem jam canonizatum eſt abſque reſpiratione vitam perſiſtere non poſſe: Verum non minus admirandum, aliquos ſola reſpiratione, & ſolo rerum quarundam odore vitam diutiùs produxiſſe. *Timonis* in *Cilicia* aviam (ſivè nutricem) *Ariſtoteles* memoriæ tradidit, deliteſcere ſolitam quoque anno ad bimeſtre ſpatium, quam nulla re aliâ, quàm ſpiratione vivere deprehenderunt, ut *Plutarchus* memorat *lib. 8. quæſt. convival. 9.* Hominem fuiſſe, narrat *Rondeletius l. 1. de piſcib. c. 13.* qui undecim annis *Romæ* enutritus fuerit ſolâ aëris reſpiratione *Hermolaus* quendã Sacerdotem ſolâ aëris inſpiratione ſuperſtilem per quadraginta annos fuiſſe teſtatur. *Plinius lib. 7. cap. 2.* tradit, Indorum quandam gentem ad extremos fines halitu & [illegible]te ex pomis vitam prorogare. *Hercules* etiam odore coturnicis ab *Iphiclo*, cum in certamine defeſſus ſuccubuiſſet, ſervatus dicitur. Pomi perſuavi odore prorogatam aliquamdiu *Ariſtoteli* vitam notat *Cœlius Ant. Lect. lib. 24. cap. 21.* Refert *Oribaſius 1. Aphor. 12.* quendam ad ſolum mellis odorem quadraginta vixiſſe diebus. Alius toto vitæ curriculo nec comedit, nec dormivit, & hic ſeſe Soli exponebat, quoties nutriri vellet. Plura longioris inediæ & à cibis abſtinentiæ dedimus *cap. præced.* Sed hæc ſi vera ſunt, indubiè maximam merentur admirationem.

Vocum differentiæ unde proveniant.

10. Omnis vocum differentia vel ex naturali aſperæ arteriæ & laryngis conſtitutione oritur, vel ex inſpirato & exſpirato aëre, vel ex modo exſpirationis. Ratione aſperæ arteriæ & laryngis quæ proveniunt differentiæ, eæ ſunt vel ab ejus temperamento, vel ab accidentibus temperamentum conſequentibus. Temperamentum verò arteriæ & laryngis vel eſt humidum, vel ſiccum, vel calidum, vel frigidum. Accidentia ſunt figura, magnitudo, lævor, aſperitas & ſimilia. A temperamento humido, ſi eſt ſine affluxu humorum, vox efficitur obſcura, confuſa; & ſi cum affluxu humorum, rauca. Temperamentum calidum aut frigidum nullas per ſe vocis differentias fundunt; Sed ſolùm per accidens, prout calor laryngem vel exſiccat & dilatat, frigus verò conſtringit & coarctat. Si autem temperamentum fuerit moderatum, vox producitur ſonora, dulcis, amœna, blanda & limpida. Differentiæ vocum ab accidentibus tales proveniunt. Cùm figura interior in longitudinem rotunda procurrit, vox efficitur æquabilis, ſonora non diſtorta. Magnitudo in meatu arteriæ conſideratur, qui ſi latus ſit & amplus, vox redditur gravis & magna: Si anguſtus: exilis & parva provenit, ut communiter pueri & mulieres habere ſolent. Lævor vocem levem, puram & blandam; aſperitas autem aſperam, inæqualem & inſuavem reddit. Aër inſpiratus & exſpiratus eſt vel tenuis, qui levem; vel craſſus, qui gravem vocem reddit, ideò etiam ob aſperitatem in hyeme voces ſunt graviores, quàm de æſtate. Modus ipſe exſpirandi nempè celeriter & cum copia; Tardè & cum paucitate; vehementer & cum conatu; remiſſè & ſine conatu vocem efficit, gravem, vel acutam, parvam vel magnam, ſtabilem vel tremulam, &c.

Morum & affectionum animi ex voce indicia.

11. A voce ejusque efformatione non admodùm vana dantur morum & internarum affectionum indicia. Quocircà non malè etiam antiquus ille Philoſophus, dixit cum naturam cujusdam adoleſcentis indagare vellet: *Loquere Adoleſcens, ut te videam.* Sic qui craſſam habent vocem, communiter modicum pigri ſolentes: quia tales aërem non poſſunt fortiter expellere, alioquin vox eſſet ſonora, itaque habent virtutem debilem, quæ aërem expellit; quæ fit debilis ob craſſos ac frigidos humores: Ubi verò ſunt ejusmodi humores; ibi communiter pigritia & languor eſſe ſolet. *Ariſtoteles* de voce & conjecturis ex eâ nonnulla haud imperitè conſcripſit. Qui magnâ inquit, voce vociferantur, ſunt Aſinini, contumelioſi & petulantes: arteriam enim magnam habent, multumque aëris emittunt. Tardam vocem habentes, frigidi & ſicci, terreſtris temperamenti, avari, timidi, abjecti animi & inſolentes ſunt. Qui gravi incipiunt, acutâ verò deſinunt, ad boves referuntur; multùm enim aëris attrahunt & expellunt: indè vox gravis initio & calor collectus expellitur, indè ſequitur acumen. Qui acutam, mollem & fractam habent vocem, id eſt, tardam & remiſſam, ut mulieres & pueri, blandientes, molles, & effœminati reputantur. Caloris eſt defectus & humoris exceſſus: calor exit aut molliter movet, & ab humore obrutus deficit, unde humor calido prædominatur; ſuntq; animi abjecti. Qui magnam & gravem habent vocem, præcipites, audaces, fortes manu prompti & robuſti ſolent eſſe, quia vehementer calidi & ſicci ſunt. Terreſtre & ſiccum gravem fundit vocem: calidum multũ impellit velociter aëris, unde vox magna & præcipitans. Qui molli voce, nec contentâ, ad voces re-

fert

fert puerorum & virginum, dum ſunt hilares, nec turbati, manſueti, timidi, parum iraſcuntur, ferunt injurias, ſunt temperamenti frigidi & humidi. Qui acutam & denſam habent vocem, ad capras refert: iracundi ſunt, petulantes, temperamenti calidi ad ſiccitatem vergentis, melancholiam habent pituitâ mixtam; hinc quia non concordat temperamentum, graveolent. Communiter etiam qui vocem inæqualem habent, malæ ſunt conſtitutionis? quia vocis inæqualitas fit ob inæqualitatem vocalis arteriæ, quæ ex partibus partim excoctis, partim crudis, atque ſibi minus convenientibus, quæ malam conſtitutionem arguunt, enaſcitur; multùm etiam vigilantium vox eſſe ſolet aſpera? quia dùm vigilamus, multùm crudi humoris in arteriam vocalem labitur, per quam dum expulſus aër ad vocem formandam decurrit, ſonos efficit ſtreperos ad eum modum, quo aqua, dum per ſaxa minora labitur, etiam ſtrepere ſolet.

CAPUT V.

Animæ per ſenſus exteriores facultas Senſitiva exponitur & declaratur.

VIdimus Animæ facultatem vegetativam, qualiter operatur & conſervatur in corpore; conſequens eſt, ut & facultatem ſenſitivam perſcrutemur. Eſt autem ſenſus nihil aliud, quàm facultas quædam cognoſcitiva, quâ anima objecta ſenſibilia certo quodam organo & modo percipit. Undè præclarè mihi videtur eſſe dictum à Philoſopho *lib. 1. de plant. cap. 1. Senſum eſſe cauſam illuſtrationis vitæ.* Formæ nimirum corporum in tenebris omninò jacent, nec quid in exteriori mundo geratur, anima cognoſcere poteſt. At in ſentientibus Natura diſpoſuit quasdam veluti portas irradiationis, per quas extranearum rerum radii excipiuntur, quibus illæ ſe ſentientibus manifeſtant, ut vel appetantur vel repudientur, motùque ſe animal iis vel applicet, vel ab iis removeat. Communis ſenſuum diviſio eſt in Exteriores & Interiores. Illorum ſunt quinque *Viſus, Auditus, Guſtus, Odoratus* & *Tactus*: Horum verò communiter juxta *Ariſtotelem* enumerantur quatuor; nempe *ſenſus communis, Imaginativa* ſive *Phantaſia*, *Aeſtimativa* & *Memorativa*. Vocantur autem ſenſus Exteriores, quorum Organum proprium exterius in corpore patet, ſicut Interiores, quorum Organum proprium interiùs latet. Nos hoc Capite de ſenſibus Exterioribus Notatione & admiratione digniora conquirimus, & conquiſita breviter in medium ad facillimum captum producere cupimus.

§. I.

De Senſibus Exterioribus in genere.

Senſûs neceſſitas ad Intelligentiam.

1. Senſitivæ facultatis notitia tantò ſcitu dignior videtur, quantò ſenſus ad intelligentiam ſive intellectum requiritur ampliùs, aut magis eſt neceſſarius. *Ariſtotelis* equidem Axioma eſt: *nihil eſſe in intellectu, quod non fuerit priùs in ſenſu.* Et communiter aſſerunt Philoſophi omnem ſcientiam à ſenſibus hauriri. Senſus verò quamvis jam ſupra fuerit deſcriptus à *Cardano* etiam *lib. 8. de variet. cap. 41.* dicatur potentia quædam in corpore animato cognoſcens certam habens ſedem: ac Doctiſſ. *Williſio tract. de anim. brut. part. 1. cap. 10.* Facultas percipiendi objecta ſenſibilia: reſtrictiore tamen & accuratiore ſignificatione eſt notitia ſive apprehenſio objecti ſenſibilis excitata & acquiſita per ſpecies ab objecto ſenſibili profectas & in organo ſenſorio, ſive inſtrumento ſensûs receptas, ab anima verò factâ affectione in cerebro apprehenſas & dijudicatas; quæ omnia meliùs in ſequentibus intelligentur.

Potentia ſentiendi & actualis ſenſatio.

2. Senſus comprimis dupliciter uſurpatur *ab Ariſtotele* & ejus aſſeclis: primò quidem pro potentia ſentiendi, ſive pro facultate naturali ſenſitivâ, quæ proximè competit naturaliter animæ ſenſitivæ, etiamſi actualis denegetur ſenſatio, ut in cœco, qui licet ſenſum visûs actu non habeat, potentiam tamen habet naturalem videndi, tanquam inſeparabilem ab animali, & animæ ſenſitivæ proximè competentem. Secundò ſumitur pro ipſo actu & operatione ſentiendi.

Requiſita ad actualem ſenſationem.

3. Ad actualem ſenſationem duo requiruntur. Primò requiritur incurſus & impulſus objecti per ſpecies impreſſas in organum delatas, adeò ut ipſum afficiant & moveant. Unde vulgatum eſt illud axioma: *Objecta movent ſenſus.* & *Ariſtoteles 2. de Anima cap. 5.* omnem ſenſum in motione, conſiſtere docuit, ajens: *Fit ſenſus, cùm movetur atquè patitur aliquid.* Secundò debet motus ille fieri non ſolùm in Organo, ſed etiam in cerebro, ſive impulſus ille ab organo exteriori ad cerebrum uſquè propagari debet; quo nimirùm mens, quæ ibi ſedem habet, objectum oblatum etiam percipere debet. Undè verum eſt, quod communiter aſſerunt Philoſophi: *Vere nos non ſentire, niſi ſentiamus nos ſentire.* Quod experientiâ quoquè confirmatur, mente ſcilicet ſopitâ in ſomnò, aut alia contemplatione diſtractâ, aut in extaſi collocatâ, quantumvis oculi ſint aperti, & aures arrectæ, nihil tamen viſu aut auditu percipi. Ut igitur mens objectum oblatum percipiat, ad illius motum ab objecto exteriori ad ſenſorium commune ſpirituum miniſterio propagatum attendere, illiúsque impreſſione affici debet.

debet. Unde ſenſatio dici poteſt perceptio mentis à corporis motu velut monitæ atque excitatæ.

Senſus quomodò ſit paſſio & Actio.

4. Etſi ſenſus primariò conſiſtere videatur in operatione & actione mentis ad objectum per ſpecies communicatum attendentis: neceſſariò tamen ſenſum præcedit paſſio: Siquidem ſenſatio fieri nequit, niſi objectum agat in inſtrumenta ſen-ûs, atque adeò niſi ab objecto iſto, ejusque ſpeciebus receptis mens cerebro inſidens moveatur ad ſenſationem. Adeóque percipere objectum ſenſibile nihil aliud eſſe videtur, quàm cognoſcere paſſionem ſuam aut actionem, quam in ſe ab objecto oblato recipit. Quocircà cùm Philoſophi diſputent: Utrum ſenſus ſit potius Actio, quàm Paſſio? Reſponderi poteſt, ſenſum & Actionem, atque etiam Paſſionem dici poſſe cum diverſo reſpectu. Quatenus enim ſenſus conſideratur reſpectu ſuæ cauſæ remotioris, nempè ratione excitationis & commotionis iſtius, quâ objectum agit in ſenſum: tùm utique ſenſus dici debet Paſſio, quia patitur ab objecto, ſivè ab illo movetur. Quatenus verò illa cauſa excitans ſenſum non conſideratur, ſed jam ipſa perceptio & dijudicatio objecti ſpectatur, quæ propriiſſimè eſt ſenſus; tùm utique ſenſus non eſt Paſſio, ſed Actio.

Senſitiva facultas non poteſt ſemper ſentire, quod vult.

5. Quia ſenſus externus præſupponit paſſionem, ideò ſentiens facultas non ſemper ſentire poteſt quod vult, ſed neceſſariò illud objectum tantùm ſentire poteſt, per quod excitatur, ſeu à quo ſpecies in ſenſûs organum derivantur. Ex quo patet inſignis differentia ſenſuum exteriorum ab interioribus, quod illi non conſervent ſpecies, nec abſente objecto eſſe queant; Interiores verò conſervare queant ſpecies & objecto etiam abſente fieri poſſint. Vide *Cardanum de rerum varìet. lib. 8. cap. 41.*

Certa conjunctio aut diſtantia objecti inter & ſenſum requiritur.

6. Ad ſentiendum univerſim requiritur certa quædam conjunctio aut diſtantia objecti ſenſibilis & facultatis ſentientis, ſeu ſenſorii: nimis enim dùm propè eſt objectum, ſentiri non poteſt, juxta commune Axioma: *Senſibile ſuprà ſenſationem poſitum non facit ſenſationem*: quod tamen non nulli ſtrictè de ſenſu viſûs intelligendum putant. Rem tamen ità ſe habere conſtat Experientiâ, & ratio eſt: quod principia ſenſationis debeant conjungi, ut fiat ſenſatio: Sunt autem hujuſmodi conjunctiones ad effectus prærequiſitæ, non niſi cauſæ applicationis. Unde verum eſt, quod dixit *S. Auguſtinus*: *Objectum & potentia pariunt notitiam*: at vix rectè intelligi poteſt quomodò objectum notitiam ſenſualem pariat, niſi imprimendo aliquid ipſi potentiæ, quo compleatur principium ſenſorium, quod debet intrà certam diſtantiam, aut cum quadam conjunctione fieri.

Quatuor ad ſenſum requiruntur.

7. Generaliter etiam ad ſenſum quatuor iſta requiruntur, quorum vel uno deficiente ſenſus fieri nequit. Primum eſt objectum ſenſibile. Secundum ſenſorium ſivè inſtrumentum ſenſationis. Tertium Medium per quod fit ſenſus, quod item habet cauſæ inſtrumentalis rationem. Denique juſta diſtantia in iſto medio. Ex quibus multa licet inferre.

8. Objectum Senſûs non poteſt eſſe res immaterialis: cùm non poſſit profundere ſpeciem ſenſibilem. Res enim immaterialis improportionata eſt, ſicut improportionata eſt ſpecies materialis potentiæ ſpirituali: alioquin Angelus aut ſpiritus ſentire poſſet. Quod autem ignis infernalis urat animas, ſingulari virtute divina elevatur ad id præſtandum, de qua conſuli poſſunt Theologi.

Res immaterialis ſentiri non poteſt.

9. Senſus nequit percipere & ſentire ſubſtantias quaſcunque materiales. Subſtantiæ enim ſpeciem non profundunt, cum nonniſi mediis accidentibus extrà agant. Perceptis autem ſolis accidentibus arguimus dari ſubſtantias, tanquam illorum ſubjecta. Sicut itaque accidentium proprietas immediata eſt ſenſibilitas, ità ſubſtantiarum mediata. Neque tamen etiam accidentia omnia immediatè ſenſibilia ſunt: nam magnetis virtutem aliáque hujuſmodi accidentia nullo ſenſu percipimus, ſed ſolùm ex effectibus intellectu arguimus & ſubinferimus.

Subſtantiæ non ſentiuntur.

10. Quamvis res aliqua materialis ſit, ſi tamen minima ſit ac penè indiviſibilis, ſenſu nequit percipi; debet enim objectum habere ſenſibilem quantitatem organo proportionatum. Conſtat enim experientiâ, quò minus eſt objectum, eò difficilius percipi. Si itaque minimum ſit indiviſibile, omninò ſenſu attigi non valet. Ita mica panis guſtari non poteſt, & minimus atomus guſtari nequit.

Minimum non ſentitur.

11. Objectum tamen ut ſentiatur, debet eſſe ſingulare ac individuum, non univerſale, juxta commune axioma Phyſicorum. *Senſus eſt ſingularium; intellectus univerſalium.*

Nec Univerſale ſentiri poteſt.

12. Privationes, cùm non ſint entia, non poſſunt à ſenſu percipi, judicare tamen de illis poteſt ſenſus ſed negativè. Ita tenebræ cùm ſint inviſibiles, judicat tamen de illis viſus negativè, lucem non eſſe.

Privationes nequeunt ſentiri.

13. Objectum etiam ſenſitivæ facultatis diſtinguere ſolent Philoſophi in ſenſibile vel *per ſe*, vel *per accidens*. Illud etiam dicunt eſſe, quod per propriam ſpeciem à ſe productam & ad ſenſorium transmiſſam ſentiri poteſt. Quodque rurſus ſubdividunt *in proprium* & *commune*: Hoc volunt eſſe quod omnibus aut pluribus ſenſibus percipi poteſt; Illud autem, quod ab uno ſolo quodam ſenſu ſentiri poteſt; veluti à ſolo auditu percipitur ſonus, à ſolo viſu color & lux, & ita de cœteris.

Objecti aliquæ diſtinctiones.

14. Certum videtur, quod licet ſenſus fallantur & fallant, in objecto tamen proprio falli non poſſe, ſi præter aptam ſenſorii conſtitutionem debitæ ſequentes adſint conditiones. 1. Si juſta ſit diſtantia inter ſenſibile & ſenſorium, inter quam ſentiri poſſe ſit poſſibile. 2. Si Senſibile juſtam habeat magnitudinem.

Senſus non fallantur circa objectum proprium.

3. Si

3. Si ſenſibile debitum habeat ſitum; nec extra lineam radiationis aut profuſionis ſpecierum collocetur. 4. Si juſto tempore & debita morâ ante ſenſorium commoveatur: nam quæ ſubitò prætervolant ſpecies, ſenſorium movere non poſſunt. 5. Si mediocriter & non præter modum ac nimiùm afficiunt ſenſorium. Unde ſolem oculis intentis ob nimiam in organo viſorio affectionem videre non poſſumus.

Objectum Commune. 15. Objectum Commune eſt, quod omnibus, vel ſaltem pluribus objicitur ſenſibus. Cujusmodi ſenſibilia objecta ſunt quinque, nempe *Magnitudo, figura, numerus, motus* & *quies.* ad hæc cætera reducuntur, Unitas ſcilicet ad numerum: ſitus ad quietem; aſperum, læve, acutum ad figuram; æqualitas ad magnitudinem &c. Quomodo autem ſenſibilia communia ſentiantur, duæ ſunt præ reliquis ſententiæ celebriores. Una *Scoti in 4. diſt. 12. q. 3.* docentis: Senſibilia communia propriam ſui ſimilitudinem diverſam à propriorum ſenſibilium ſpecie in ſenſibus producere. Altera communior & *S. Thomæ 1. p. q. 78. a. 3.* aſſerentis, ſenſibilia communia peculiares ſpecies non injicere ſenſibus, eòquod nulla ſit neceſſitas tales ſpecies adſtruendi, cum objecta propria per ſe ſufficiant ad ſeſe hoc vel illo loco aut *ſitu*, in hac vel illâ diſtantiâ figurâ aut magnitudine repræſentandâ ex ſolo modo, quo in ſenſorium per proprias ſpecies appellant. Vide quæ docui In *Oculo meo Artificiali fund. 1. ſyntag. 3. cap. 7.*

Objectum per accidens. 16. Objectum ſenſibile per accidens eſt id, quod licet in ſe non percipiatur, eſt tamen conjunctum cum eo, quod per ſe percipitur, vel eſt quod ſentitur mediante alio aliquo tanquam effectu aut conſequente. Ità ſpiritus per ſe ſentiri non poſſunt, ratione tamen effectuum, quos edunt, audiri, palpari &c. atquè ità ſentiri dicuntur. Sic etiam dulcedo in lacte per ſe videri non poteſt, quia tamen eſt conjuncta cum lactis albedine, per accidens etiam videri poſſe dicitur.

Organum ſenſorium. 17. Senſus omnis requirit Organum ſenſorium, quo ſpecies objectorum recipit & ſenſationem edere valet. Diſtinguitur in *proprium* & *Commune*: item *in Adæquatum* & *Inadæquatum.* Proprium eſt, quod uni tantùm ſenſui inſervit; ut oculus viſui, auris auditui, naſus odoratui, lingua guſtui, & membra corpori ſuperteníà tactui. Commune eſt quod ad omnem ſenſum concurrit; ſicut Cerebrum omni ſenſationi inſervit, dum ſpiritus animales oculis, auribus, naribus, linguæ & membranis communicat. Adæquatum eſt, quod objectum totum cognoſcit: ſic ad omnem tactum membrana requiritur. Inadæquatum, quod partem objecti reſpicit; ſicut entis organum, quo qualitates tactiles obſervamus, quanquam & ibi tactus, ubi entis non eſt.

18. Omnia ſenſuum organa numero aucta, ac comprimis duplicia ſunt ob neceſſitatem, ne uno organo deperdito ſtatim ſenſus intereat, præter linguam, quæ guſtûs eſt organum, & unica ſive ſimplex conceſſa eſt. Quanquam ut benè notavit *Le Grand Inſtit. Philoſoph. part. 8. cap. 13. num. 3.* Omnes muſculi linguam in duas partes tendinoſo quodam funiculo ſecundùm longitudinem partiantur; innuente quodammodo Naturâ, quod ſicut aliorum ſenſuum organa fecit duplicia, ita & iſto aliquam geminationem oſtenderet.

Senſus plures & pauciores in brutis. 19. Quandoquidem ſenſus externi animalibus potiſſimum ſunt conceſſi, ut de neceſſariis ſibi provideat ac proſpiciat: hinc concludunt non pauci, propter rerum, quæ ipſis animalibus prodeſſe aut obeſſe poſſunt, varietatem, unumquodque animal pluribus aut paucioribus gaudere ſenſationibus, imò in quibusdam homines à brutis ſuperari. Quod ſanè non abſolutè impoſſibile videtur, ut *Chauvinus in Lex. phil.* tradit, plures ſenſationes huic vel illi animalis ſpeciei, quam Nobis contigiſſe, dùm in eorum quibusdam pauciores potentiæ ſe exerunt, eorum alia contrà talia præſentiunt, quæ noſtra comprimis ſenſoria quinque attingere non poterunt. Ita lumbrici terreſtres & reliqua inſecta, præſertim teſtacea pleraque vix tantillum alterius cujusdam ſenſûs præter tactum commonſtrant. Econtrà quædam animalia etiam plures ſenſus habere inde perſuaderi poteſt, quod eorum nonnulla tempeſtatum augurio polleant, quo Nos & totum reliquum animale genus deſtituimur: quædam his moleſta, quæ aliis gratiſſima & viceverſâ exiſtunt. Ità quis non ſuſpicetur aliquem ſenſum ſpecialem in Veſpis, muſcis, &c. quod in conclave, in quo ſaccharum, aut mel detinetur, per longè diſſita loca & per anguſtiores feneſtrarum rimas ferantur? quis, inquam, non immeritò ambigat peculiarem quandam ſenſûs ſpeciem ab odore diverſam hujusmodi animalibus conceſſam, præſertim cum ſenſibilium horum ad diſtantiam adeò magnam perſæpè contingens impreſſio naribus minùs proportionata eſſe videatur.

Cauſa finalis ſenſationis. 20. Longè etiam alia, eaque non parum diſpar ratio & cauſa finalis ſenſitivæ facultatis in brutis animantibus atque homine omnium animalium perfectiſſimo videtur eſſe. Sicut enim hic reliquis animalibus longè perfectior eſt, ita perfectior quoque ſentiendi finis eidem competere debet. Illis enim ſenſus potiſſimùm datus eſt causâ ſalutis tuendæ, atque adeò propter appetitum utilium & fugam noxiorum, ut nempe nutrimenta, quibus vita ipſorum conſervari poteſt, ſenſibus indagent & exquirant. Homini verò datus eſt ſenſus non tantùm propter nutrimenta inveſtiganda, atquè adeò propter perſecutionem bonorum, & fugam malorum, ſed etiam propter contemplationem, nempe ut per ſenſum tanquam cauſam inſtrumentalem excitetur ad intelligendum: deinde ut adminiculo ſenſuum colligat varias experientias & obſervationes, quibus tàm theoricas,

quàm practicas ſcientias acquirat, ſecundùm quas conſilia & vitam gubernet, tùm in communi, tum etiàm ſpeciali, nempè in oeconomico & politico vitæ genere.

Senſus ab excellenti ſenſibili læditur.

21. Senſus omnis temperiem quandam requirit, ut ritè ſentiat: ab excellenti verò ſenſibili plurimùm infeſtatur ac læditur ut conſtat Experientiâ. Imprimis enim lux nimis excellens, ut in Sole reperitur, organum viſûs adurit ac lædit. Nocet quoquè auditui ingens ſonus ob vehementem aeris commotionem, quâ vehitur. Olfactui teſte *Ariſtotele lib. 2. de anima cap. 9. text. 99.* nocent odores admodùm graves ob excedentem calorem fumidæ exhalationis, quâ interdum uſque ad proceſſus mamillares devehuntur. Denique tactum & guſtatum lædunt tactilia & guſtatilia propter caloris & frigoris, aliarumque ejusmodi qualitatum exuperantiam.

Animalia in ſenſatione ſe invicem ſuperant.

22. Non omnia animalia æqualiter ſentiunt in omnibus ſenſuum organis, ſed in ſentiendi facultate unum animal alii præcellit in aliquo ſenſu & ſenſationis efficaciâ. Sic homo reliquis animantibus tactu, guſtuque præcellere dicitur, viſu tamen, auditu & olfactu ab aliis ſuperari perhibetur. Aquilæ enim perſpicaciùs vident, talpæ acutiùs audiunt, vultures & canes ſagaciùs, eminentiúsque odorantur. Sunt qui dicunt hominem etiam guſtu à protogeuſte Indico animali vinci, item ab araneis tactu: juxtà vulgatum illud carmen:

Nos Aper auditu, Lynx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Docet tamen *Ariſtoteles* veriùs *lib. 1. hiſt. Animal. cap. 15. & lib. 2. de Animâ cap. 9. text. 94.* hominem tactu & guſtu omnibus præcellere animantibus; cauſam aſſerit bonitatem temperamenti in his duobus ſenſibus in homine. Undè bonitas eorum quoquè ſequitur. Quæ verò de aliis animantibus, ſimiâ ſcilicet, & araneâ dicuntur magis poëticè, quàm philoſophicè dicta cenſentur. Certè *Albertus M.* in araneâ obſcurum, hebetemque tactum agnoſcit, quod frigidi ſit temperamenti, & viſcosâ abundet humiditate, quæ minus perfectum efficiunt tactum.

§. II.

De ſenſibus externis in Specie: ac comprimis de Viſu.

1. De Viſu omnium ſenſuum nobiliſſimo multa utiliter ſcienda in medium produci poſſunt, ſed quia in *Oculo meo artificiali* totum hunc ſenſum ubertim expoſui, haud neceſſe videtur plura hîc repetere & fuſiùs declarare. Scitu tantùm digniora breviter libet attingere. Benè deſcribitur viſus ſivè Viſio, quod ſit ſenſatio, quâ ex juſtâ & variâ nervi optici motione factâ in fundo oculi per lucis radios ab objecto prodeuntes, & in cerebrum ad ſenſorium commune delata mens rem illuminatam, illiusque quantitatem, qualitatem, & modum percipit. Unde inchoatur quidem viſio in ipſo organo exteriori, nempè Oculo, & non alibi perficitur quàm in Cerebro, cùm mens objectorum viſibilium impreſſionibus afficitur. Hinc apertis oculis leporum more dormientes radios quidem objectorum in oculo admittunt: non vident tamen, quià mens non attendit, nec percipit quicquam illorum, quæ in organo exteriori contingunt.

Viſus, ſivè viſio quid ſit.

Oculus, viſûs organum cum ſuis tunicis & humoribus deſcribitur.

2. Organum viſûs eſt Oculus, cujus fabrica tribus conſtat membranis, ſive tunicis præcipuis, totidèmque humoribus. Membrana omnium duriſſima, quæque eſt duræ matris propago, denſa eſt admodùm & firma parte poſteriore Sclerotica, ſeu dura nominatur, uti pars illius anterior Cornea vocitatur ex muſculorum tendinibus contexta oculum ſuæ orbitæ alligat. Secunda oculi membrana ex nervi optici piâ matre, ſeu tenui tunicâ producta ſuam ducit orginem, parte ſui poſteriore Choroides, anteriore Uvea nominatur, eáque cùm ſit perforata, foramen illud pupillæ nomen accepit: quæ etiam nigrior in homine ex atro choroidis colore ſuperficies concava fulvo aut alio colore nitet. Tertia Oculi membrana ſive tunica Retina ſeu Reticularis cœteris minor è medullari nervi ſubſtantiâ prodit: hæc mucoſa in oculi interioris concavi inſtar chartæ candidæ lumen aut ſpecies per pupillam trajectas excipit, eamque eſſe proprium Viſûs organum jam vulgò creditur. Hæc circà humoris cryſtallini limbum deſinit, èàque cùm inferioris iridis ora connectitur. Irim vocant fibrarum contextum in orbem aptè diſpoſitum, qui exteriùs circà pupillæ foramen variis diſtinctus coloribus apparet. Quæ verò cryſtallinum cingit, & cum retinâ cohæret, nigris velut ciliis compingitur: Unde & proceſſum ciliarem vocant. Humores etiam ſunt tres: Aqueus ſcilicet, Cryſtallinus & vitreus. Primus, tunica cornea & uveâ incluſus globoſam oculi figuram efficit. Spirituoſus eſt, quod acerrimo frigori expoſitus non congeletur, ſectâ tamen corneâ diffluere ſolet. Cryſtallinus ſive glacialis in medio oculi hæret inſtar vitri lenticularis, per quem etiam ſubeuntes radii ab objectis externis propagati poſt illum concurrunt & imaginem penicillis ſuis efformant. Subſtantia illius idcircò eſt clara & pellucida, ac etiam mollis. Ut comprimi aut dilatari facilè poſſit: ne verò diffluat tenui membranulâ, quam araneam vocant, involvitur. Tertius humor poſt cryſtallinum eſt vitreus in propriâ tenuiſſimâ tunicella, quæ Hyaloides dicitur, contentus reliquam Oculi cavitatem à cryſtallino intra araneam & retinam occupat. Reliquis humoribus eſt copioſior, vitróque non diſſimilis; Unde & nomen habet: minus etiam fluidus eſt & magis corpulentus reſpectu aquei, minùs verò ſolidus & magis fluidus reſpectu cryſtallini: Figura convexo-concavus eſt cavitate

Gryſtallino

Cryſtallino ſe conformans, convexitate verò retinam, cui inſidet, adæquans. Accuratiorem Oculi partium deſcriptionem habes *in Oculo meo Artificali Fund. I. Synt. I. capite ſecundo*, vitioſiſſimè tamen impreſſam.

Oculus cur Sphæricus.

3. Oculum ſphæricum meritò Natura effecit, quia ſic & obliquè adventantes recipere, & in omnem partem immoto corpore facilè circumagi poteſt. Convenit etiam poſteriore parte, quâ ſpecies recipit, rotundum fieri, ut ſic omnes radii ſpecierum æquali à cryſtallino humore, diſtarent longitudine. Quamvis oculus etiam rotunditate ſuâ multùm ſpatii perluſtrare poteſt; non poteſt tamen ad amplitudinem ſemicirculi ſivè grad. 180. ſed tantum ad 100. gradus Horizontem videre.

Nervus animaſticus & opticus.

4. Sicut pomum aliquod è ſtylo enaſcitur, ſic oculus è duobus nervis, tanquàm pedunculis, ſtylisque in cavernam ſuam proſerpit. Horum nervorum unus dicitur *Animaſticus, communis, Arterialis vel Notorius*, eſtque minor: alter ab officio vocatur *Opticus*, & major eſt. Prior Animaſticus è cerebro per oſſis ocularis magnum & obliquum foramen inſpicienti directè oppoſitùm ingreſſus muſculos oculi diſperſis ramulis ingreditur, eosque primum conſtituit in tendines atque tenues membranas deſinentes, quibus ipſam oculi tunicam conſolidativam mordicus apprehendit, non tantum à tergo undiquaque circa nervum alterum Opticum explicatus, ſed etiam in anteriora proreptando usque ad ipſum Oculi Solem, ſivè iridem, atque adeò corneæ ambitum, in quem etiam aut omninò deſinit aut potiùs coaleſcit. Alter nervus Opticus ſeu Viſorius dictus, ex quo interior oculi ſubſtantia tanquam nucleus è caule pronaſcitur, immediatè ex cerebro tanquam communi ſentiendi principio derivatur, conſtatque duabus meningibus, *Durâ*, ſcilicet & *Pia Matre*, ac ipsâ cerebri medullâ, undè per anguſtos calvariæ, ſivè cranii meatus intra frontis & naſi promontorium tereti canali deſcendens, tandem ex latere ejusdem naſi haud procul à foramine nervi animaſtici per propriam atque rotundam cavitatem erumpit, ac in diverſas tunicas ſe ſe explicat. Quamvis verò uterque nervus opticus utriusque oculi in uno foramine concurrant, non tamen hoc ita contingit, ut in unam ſubſtantiam coaleſcant, ſed tantùm, ut ſe mutuò contingant ſicut accuratior Anatomia docuit.

Muſculi in oculo.

5. Muſculorum, quos Nervus Animaſticus ingreditur, eosque conſtituit, officium eſt, motum aptum quaquaverſus oculo conciliare. Numerus horum controvertitur. Aliqui aſſignant ſex, alii ſeptem, nonnulli ultrà ſeptem aſſerunt. *Carolus Sponius in Myologiâ* verſibus ſequentibus ſex ita deſcribit.

Nec verò geminis quaſi ſoles corporis hujus
Deſtituuntur equis, quorum moderamine currunt.
Sex numerantur enim, duo Limi & bis duo Recti.
Limi ſidereum lepidâ vertigine bulbum
Circumagunt & Amatorum cognomine gaudent.
Quorum unus major, trochlearisq́; at Minor alter.
Sunt autem Recti: Suſtollens ſivè Superbus,
Quo duce notitiam patriæ cœleſtis habemus:
Dein Humilis terram demiſſo lumine figens:
Sed Lectorius ac Indignatorius, ambo
Efficiunt, ut utrumque oculus declinet ad hirquum.

Muſculorum verò originem & inſertionem aliis verſibus Sapphicis *Idem Sponius* ità decantat.

Muſculis rectis oculi dant ortum
Orbitæ conus; ligulæ at ſupremæ
In plagam bulbi varie inſeruntur
Anteriorem.

Major obliquus trochleator audit
Oſſe Sphenoide oriundus, intra
Orbitæ fundum, penetratq́; ad hirquum
Nomine Magnum.

Poſteà in chordam gracilem faceſſit
Proximam, quæ per cochleam voluta,
Corneam membranam oculi pateſcit
Ad latus hærens.

Sed minor Limus ſolet exoriri
Orbitæ infernâ ab regione & ante
Quæ genæ exilis duo rima quædam
Oſſa maritat.

Tendinem porrò camuram reflectens
Angulum verſus properat minorem:
Tum ſupergreſſus ſpatii, quid ultrà
ire recuſat.

6. Situs oculorum maximè congruus eſt; primò propter debitam inter ſe diſtantiam; quæ ſi minor foret, non ritè cerni poſſent objecta lateralia; ſi verò major; non tam commodè in ejusdem rei intuitu conſentirent. Secundò quod ſint in æquilibrio poſiti, ita ut radiorum ab objecto unico vibrationes per filamenta nervorum opticorum homologa (quæ nempè ad amuſſim ſibi mutuò reſpondent) ad cerebrum traducantur, indeque anima noſtra (veluti cum duæ cytharæ chordæ uniſonæ ſimùl pulſantur, ut inquit *Guilielmus Brigges ophthalmograph. cap. I.*) unicum tantum motum perſentiſcit: Ita porrò nervi motorii verſùs origines ſuas ſociati ad oculos deferuntur, ut uno oculo moto alter ſtatim in eandem cœli plagam collimet. Situs oculorum.

Digitized by Google

Optima Oculorum partium conſtitutio pro viſus efficacia.

7. Aptiſſima ocularis fabricæ conformatio ad bene videndum à multis commendatur & probatur: *comprimis* autem *à quantitate mediocri*, cum nempè oculi optimâ proportione capiti conformantur; nec juſtò majores aut minores exiſtunt. *Secundò à colore*: ſi fuerit medius ſcilicet inter glaucum & nigrum. *Tertiò à ſitu*: cum nempè profundè nonnihil recondiri fuerint oculi. *Quartò à formâ & figurâ* partium ocularium, ut ſi pupilla fuerit parva, humores, præcipuè cryſtallinus perfectæ ſphæricitatis &c. *Quintò à ſanitate puritate & perſpicuitate* partium diaphanarum, per quas ſpecies & formæ rerum trajiciuntur. *6. à prompto muſculorum officio. Septimò à moderatâ puriorum Spirituum copiâ*, ne ſcilicet eorum multitudine obruantur, indeque organum nimium incaleſcat, & quaſi inflammetur; neque etiam defectu illorum aut inopiâ, item tenuitate aut impuritate viſus deficiat.

Viſûs objectum proprium & commune.

8. Proprium & adæquatum Viſûs objectum communiter ab omnibus ſtatuitur duplex, Lux ſcilicet & color. Hæc enim duo Viſu percipimus ſolo. Lucem aliqui dicunr Formale, & colorem Mareriale objectum, non quod color reverà in ſe non percipiatur, ſed quod ſine luce actu tanquam informante color non videatur. Lux autem tanquam formale aptum eſt de ſe potentiam viſivam informare. Objecti communis, quod ſcilicet ab aliis etiam ſenſibus attingi poreſt, *Ariſtoteles libro ſecundo de Animâ capite ſexto* ſpecies quinque enumerar, quæ ſunt: *Modus, Quies, Numerus, figura & magnitudo.* Alii ſtatuunt eſſe novem: Ur ſequenres docent verſus.

Sunt objecta novem Viſûs communia: Quantum,
Inde figura, locus, ſequitur diſtantia, Situs,
Continuumque & Diſcretum, motusque, quieſque.

De luce & lumine, coloribus, item eorum affectionibus & proprietatibus multa protuli *in Oculo meo Artif. Fund. 1. Synt. 2.* Videatur & *Vopiſcus Fortunatus Plempius Ophthalmog. lib. 2.* & plures alii.

9. Objectum Viſibile non immediatè per ſe, ſed mediatè per ſpecies, ſivè imagines à ſe præciſas & derivatas, atque in Organum Viſorium delatas cum viſivâ potentia ad actum videndi concurrit. Species ergò eſt tales objecti imagines, quæ ejus formam ac figuram propriaque lineamenta continent. Hæ verò ſpecies à coloribus producuntur ad eum modum, quo lumen à luce: ſicuri enim lumen à corpore lucido perpetuo fluxu emanat, ſine ullâ diminutione corporis lucidi, ſic dimananr à corporibus ſpecies viſibiles objecto per illuminationem excitato & colorato.

Viſibilium ſpecierum affectiones

10. Præcipuas ſpecierum viſibilium affectiones, quas alii fuſiùs exponunt, nos hic breviſſimè tantùm indicamus, eæque ſunt, ur ſequuntur. I. Species viſibiles per totam Sphæram activitatis extenſæ producuntur immediatè ab objecto viſibili II. Species ſemper lineis breviſſimis, ſivè rectis ab objecto emanant. III. A qualibet parte rei viſibilis in quamlibet medii diaphani partem ſpecierum fit ejaculatio, idque in momento. IV. Objectorum contrariorum ſpecies viſibiles inter ſe contrariæ non ſunt. V. Unde etiam ſpecies diverſorum objectorum ad eandem partem medii ita conveniunt, ut ramen in unam ſpeciem minimè coaleſcant. VI. Unaquæque pars ſpeciei ordinem habet & connexionem cum certis & definitis objecti partibus, quas ſingulæ repræſentant, non cum aliis. VII. Speciebus haud ſecus ac luci repercuſſio ſeu reflexio & refractio ſivè infractio accidit. VIII. Species diverſa media cum tranſeunr, colores mediorum induunt. IX. Species lucidæ, dum valdè ſunt exiles, degenerant in colorem cæruleum: ita cœlum; montes è longinquo & ſylvæ colorem induunt cæruleum. X. Species rerum verè ſunt & propriè viſibiles XI. Longiùs provectæ ſpecies ſenſim langueſcunt. XII. Sublato objecto ſpecies, ne momento quidem temporis in ſubjecto perſeverant.

Viſio fit per receptionem ſpecierum

11. Viſionem ipſam quod attinet, non ea fit per extramiſſionem radiorum, ſed ut ex dictis jam colligi poteſt, per receptionem ſpecierum in oculo; cum nempè exacta objecti imago per ſpecies delata in fundo Oculi, ſivè tunicâ reriiculari radiis ſcilicet inſtar penicilli collectis depicta exprimitur: Cujus veram idæam & typum præbet commune Specierum phænomenon in camerâ obſcura expreſſum de quo conſule *Oculum meum Artif. Fund. 1. Synt. 3. capite quinto.*

Viſio [illegible] anima mediante organo.

12. Ex dictis etiam adverti poteſt, quod actus videndi non ſubjectetur in ſolâ animâ, quia exercetur per Organum corporeum; neque ſit ſubjectivè in ſolo corpore, quia non eſſet vitalis: neque ſit in utroque ſimul, quia idem accidens eſſet in duobus ſubjectis: ſed quod ſit in anima mediante organo corporeo.

13. Videndi facultas, ſeu potiùs anima in cerebro reſidens objecta viſibilia ita apprehendit, diſcernit, & judicat, prout eorum radii ſub certis angulis ad organum viſorium deferuntur. Hinc objecta majora vel minora apprehendit, prout ſub majore vel minore angulo Viſûs orgäno offeruntur. Quocirca etiam quò res à nobis magis recedit, eò minor apparet, & quò magis accedit, nobiſque propiùs admovetur, major: eoquòd objectum, quò ampliùs à nobis removetur, eò acutiore, minoreque angulo appareat, atque minorem affectionem imprimat.

[illegible] opum [illegible] ſus.

14. Cur aliquorum viſus longiùs remota cernanr meliùs & acutiùs, quàm propinqua: qualem viſum habentes communiter *Presbytæ* vocantur, & ſeniores habere comperiuntur: aliorum econtrà propinqua meliùs cernant quàm remota: cujus etiam viſûs homines *Myopes* dici ſolent. Cauſa non in ipſa cernendi facultare; ſed organi ejuſque partium aptitudine ac conſtitu[illegible]

ſtitutione ſita eſt, & quidem in diverſitate humoris cryſtallini, vel retinæ majoris aut minoris ab eodem remotione. Presbytis enim planior eſt humor cryſtallinus, aut retina ad eundem propinquior: Myopibus verò globoſior prædictus humor aut retina ab eodem remotior: Illi etiam juvantur perſpicillis convexis; hi concavis. Vide Ocul. *Act. Fund. 1. Synt. 2. cap. 8.*

Motus Spirituum animalium quid faciat.

15. Spiritus quoque Animales, qui neceſſariò ad Viſionem requiruntur, multùm præſtant ad actum videndi meliorem: blandus enim & æquabilis eorum motus in muſculos & nervum opticum efficit, ut res diſtinctè apprehendi & percipi queant: Ubi verò (ut in ebriis & maniacis) inæquali motu & deſultorio cientur, ſtatim confuſa admodùm rerum phasmata produci ſolent. Ab eâdem cauſâ dependet alteratio illa à primo Nicotianæ hauſtu, navigatione, gyratione & ejusmodi actionibus, quatenus Spiritus in motum inuſitatum & præruptum concitantur, adeoque muſculi in varias partes contorquentur, ut radii proindè ab objectis provenientes modo inſtabili, nunc in hæc, nunc in illa retinæ filamenta vibrari, indeque inepto quodam modo per ſpiritus animæ in cerebro communicari debeant.

Spirituum animalium quantitas.

16. Sicut verò motus, ita etiam debita Spirituum animalium quantitas (quâ nempè tunicæ oculi ritè tenſæ & viſioni accomodæ conſerventur) ad objecti ſenſationem meliùs producendam haud dubiè requiritur. Hinc quorum oculi magnâ Spirituum animalium penu replentur, optimè vident: eorum verò defectu (ut in ſenibus verſùs crepuſculum comprimis accidit propter flaccidam tunicarum indolem) malè omnia diſtinguuntur: dum interim juvenes eadem ſatis benè dignoſcere valent, cum eorum oculi perenni Spirituum animalium copiâ inflentur. Idcircò etiam uberiorem ſanguinis emiſſionem in venæ ſectione multum oculis obeſſe demonſtrat *Plempius ophthalmog. lib. 4. probl. 73.* ajens. *Nimirum uberi ad viſionem acrem opus eſt Spiritu; hic pro vehiculo habet ſanguinem; atque excuſſo vehiculo etiam id, quod vehitur, excuti, deturbarique neceſſe eſt. Certè per largas ſanguinis evacuationes oculos Spiritibus orbari, ipſis noſtris oculis eſt manifeſtum. Videmus enim illos; quibus nimium iſte vitæ theſaurus exhauſtus eſt, oculis eſſe obſcuris, nullo ſplendore, nullâ luce, nullo igne micantibus: id quod non aliundè, quàm ex ſpirituum defectione venit: ab his enim & ſplendor ille & lux & ignis, qui ex oculis emicat, proficiſcitur.*

Proportio inter Spirituum & radiorum motum.

17. Præter motum debitum & prædictam Spirituum animalium quantitatem; certam etiam quandam proportionem, ſeu analogiam inter ſpirituum & radiorum ab objecto profluentium motum ad perfectam viſionem requiri docet *Guilielmus Brigges ophthalmogr. cap. 5. Dum enim radiorum vibrationes* (inquit) *Spirituum animalium motui præpollent, viſionis munus non ritè exercetur. Hinc ſanè e loco obſcuro egreſſi Lucis radios ægrè intuemur, quatenus Spiritus animales tardiùs & remiſſiùs in tenebris agitati radiorum impetum ſtatim ſuſtinere nequeunt, donec recollectis viribus more quodam ealſtico reſiliant, & à prædictis forſan radiis in motum rapidiorem concitentur.* Sed vide plura circa hanc proportionem requiſitam apud *eundem loc. cit.*

Viſum adjuvantia & depravantia.

18. Sicut multa ſunt, quæ videndi facultatem promovent, eandem adjuvant, & confortant: Ita etiam multa ſunt, quæ eandem imminuunt, depravant, aut omninò tollunt. Et ſicut in aptâ organi viſorii, ejusque partium diſpoſitione & conſtitutione blando Spirituum motu & benignis aliis accidentibus viſus præſtat, conſtat, multumque excellit: ità econtrà ex ineptâ organi viſorii, ſeu oculi ejusque partium diſpoſitione & conſtitutione, earundem morbis & malignis accidentibus, uti & ex quocunque opticorum Spirituum vitio viſus etiam imminuitur, plurimùm læditur aut omninò depravatur. Circà hanc Viſus imminutionem & depravationem videri poteſt *cap. 6. Erotema 12. in Oculo meo Artif. Fund. 1. Synt. 1.* Quia verò ibidem tabulam collocavi, quæ mendis typographicis multùm deformata & deturpata eſt; quæque eorum omnium tam quæ viſum acuunt & confortant, quàm etiam eundem imminuunt & depravant, compendioſam exhibet doctrinam, eam hìc à mendis repurgatam Curioſo Lectori correctiorem denuò proponere libuit.

Tabula

TABULA SYNOPTICA.

Rerum Naturalium, quæ in ſpecie comprimis Viſum acuunt, roborant & confortant: aut eundem debilitant, lædunt, imminuunt & depravant.

	Viſum acuunt, confortant, & roborant.	Debilitant, imminuunt, & depravant.
Anni partes	Ver. & Æſtas.	Autumnus. & Hyems.
Temp[o] diurnum.	Pomeridianum. Veſpertinum.	Nocturnum. Matutinum.
Aëris diſpoſitio.	Temperies grata, ſicca, tranquilla, ſerenitas maximè poſt pluvias. Nubes albæ; raræ, rubeſcentes. Venti moderati, ſicci.	Intemperies humida, æſtuoſa, aut nimiùm frigida. Caligo, Nebulæ, pluviæ, nubes denſæ, nimbi, turbines, venti validi. Nives.
Influxus Aſtralis.	Genitura in prima domo habens ♃. aut ♀. aut ☽. in corde ♏.	Genitura tempore & horâ Eclipſeos, vel habens in prima domo ☉. ☿. ☽. ♂. Si ☽. vacua in Pleiadibus, aut à ♂. vel ♄. percuſſa: cœcitatem cauſat. Aliàs ♃. in ♎. & ♑. item ☿. in ♋. viſum debilitant.
Ætates	Juvenilis, & Virilis ad Annum circiter 45. Inde viſus incipit deficere.	Infantilis, puerilis, ſenilis & decrepita.
Animi pathemata.	Lætitia, Hilaritas moderata. Amor, Audacia. Spes. Concupiſcentia. Ardens invidia.	Triſtitia. Melancholia. Ira vehementior, Timor. Puſillanimitas.
Corporis actiones.	Labores & exercitia moderata. Ablutio crebra oculorum cum frigidâ aut tepidâ aquâ. Frontis fricatio. Intuitus in viridia. Helicanthari ſivè aureo-viridis Scarabæi aſpectus frequentior.	Balnea frequentiora. Venus immodica. Potationes crebræ. Vigiliæ nimiæ. Ploratus. Sternutatio crebra. Vomitus frequentes. Larga narium hæmorrhagia. Copioſior ſanguinis effuſio aut è venis emiſſio. Obtutus fixus & continuus. Labor immodicus. Somnus pomeridianus.
Potus.	Aquæ limpidæ claræ.	Cereviſiæ lupulo multùm conditæ. vini intemperantior.
Cibi	Tenues, boni ſucci. Carnes ficedularum, picarum, hirundinum, anſerum, avium rapacium. Viperarum, lupinæ & hœdinæ. particula Valerianæ ſub lingua tenta. ruta in cibo & potu aſſumpta.	Craſſi, viſcoſi, acres, flatulenti, acetoſi. Panis calens. Legumina omnis generis. Barbi fluviatiles, cancri, farcimina omnia capita gallinarum, Lacticinia. Ova in butyro frixa.
Facultates.	Retentrix. Naturalis. Coctrix. Vitalis. animalis.	Expultrix. Generativa.
Colores	Viridis. cæruleus. flaveſcens. gratè purpureus. Cyanæus. roſeus.	Rubeus. flammeus. nimiùm coruſcus. lucidus aut ſplendidus.. albus. niger fuſcus.
Odores.	Suavis. fragrans. Aromaticus. exhilarans.	Fœtidus. Narcoticus. Acris.
Sapores	Aqueus. pinguis, dulcis. acutè gratus. temperatè ſalſus.	Acerbus. auſterus. amarus. vehementer acris. ſalſus. acidus.
Herbarum radices.	Fœniculi. Chelidonji majoris. Valerianæ. malvæ ☉ ingrediente ♍ effoſſæ & appenſæ ad tollendam epiphoram. Hieracii amuleticè appenſi. Anemonis radix emplaſtrata. Acontici pardalianchis	Ceparum. porri, allii.

Viſum

	Viſum acuunt, confortant, & roborant.	Debilitant, imminuunt, & depravant.
Plantæ. Folia.	Euphraſiæ vino immenſæ. Chelidonii majoris. Fœniculi. Aniſi. Hieracii. Roriſmarini. Rutæ. Centaurei minoris. Salviæ. Majoranæ. Betonicæ. Serpilli pimpinellæ.	Lactucæ crebriùs comeſtæ. Naſturtii. Braſſicæ.
Flores.	Potentillæ. Betonicæ. Cichorii ☉. ingredienre Sign. ♌. collecti. Cyani. Euphraſiæ. Chelidonii. Calendulæ. Tormentillæ. Satureiæ. Hieracii. Aſteris attici. Roſarum. Scabioſæ. Calthæ. Borraginis. Roriſmarini. Portulacæ.	
Semina	Aniſi. Fœniculi. Rutæ. Sileris montani. Raparum. Raphani. Grana nigra Herbæ paris, ſeu aconiti ſalutiferi. Hyoſcyami ſemen cum farina impoſitum.	Lentium. fabarum, & omnium ferè leguminum. Naſturtii. Anethi. Cannabis, Sinapis.
Fructus	Solani. Haliacacabi ſivè Ceraſorum Judaicorum. Item 5. vel 7. grana juniperi manè & veſperi comeſta.	Nuces juglandes. Avellanæ. Caſtaneæ. Tubera. Fungi.
Liquores, ſucci, olea & Salia.	Hieracii. Euphraſiæ. Betonicæ. Aniſi. Chelidonii. Verbenæ. Roſarum. Cichorii. Rutæ. Oleum myrrhæ. Succini. Serapini. Oppoponacis. Quinta eſſentia Chelidonii. Sal abſynthii. Sanguis hirundinis aut columbæ, præſertim ſub alâ dextrâ oculis illitus. Sicut & ſel grunum, perdicum, noctuæ, cujus & pinguedo ſalutaris.	Acetum & omnes liquores acres acetoſi, nimium conſtringentes & exaſperantes.
Ligna, Gummi & reſina.	Guiacum. Santalum. Aqua roſacea, in qua thus extinctum, idque poſt vigeſimam accenſionem.	Fumus ex quibuslibet lignis, præſertim viridibus & reſinis omnibus nimiùm effumantibus. Occœcat penitùs fumus ex pulvere Euphorbii, piperis, calcis vivæ, cineris ſarmentorum & arſenici ſublimati præparatus.
Aromata.	Nux moſchata. Macis. Nux indica. Cariophylli. Cinnamomum. Xiloäloës	Zingiber. Piper.
Lapides	Smaragdus. Sapphirus. Achates. Iris. Beloculus.	Calx viva. Gypſum. pulvis quilibet exaſperans oculis injectus.

Indicia propenſionum internarum ex oculis.

19. Illud prætereundum non eſt, cum de viſu ejusque organo notabiliora conquirimus, in nullâ corporis humani parte plura, eaque certiora interioris animæ conſtitutionis ejusque propenſionum & inclinationum indicia præberi, quàm in oculis: ita ut ſicut mens humana ex ipſis ſumit rerum externarum notitias, & ſcientiarum haurit fontes ac ſemina, ita & per ipſos tanquam feneſtras, per quas mens exſpicit, etiam hujus interiora viciſſim inſpicere & perluſtrare valemus. Ut bene etiam his verſibus indicare voluit *Martialis*, dum cecinit:

Eſt ſpeculum mentis facies, oculique revelant
Quales ſint intùs mens animusque viri.

Antiquus etiam naturæ intimæ Scrutator *Plinius lib. 11. cap. 37.* de oculis *ſcribit. Neque ullâ ex parte majora animi indicia cunctis animalibus, ſed homini maximè id eſt moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odii, amoris, triſtitiæ.* Rectè quoque *Cicero: Animi,* inquit, *eſt omnis actio & imago animi vultus eſt, indices oculi. Nam hæc eſt una pars corporis, quæ quot animi motus ſunt, tot ſignificationibus poſſit efficere.* Quod etiam Medicorum ille Princeps *Hippocrates* obſervavit, ubi dixit: *Oculi ut valent, ita & totum corpus.* Plura ejusmodi teſtimonia non tantum à prophanâ, ſed etiam ſacrâ authoritate petita videbit Lector *in oculo meo Artif. Fund. 1. Synt. 1. cap. 6. Erotem. 7.* Cum rationibus etiam ibidem adductis. Et certe Magiſtra rerum experientia docuit jam dudum mentis imaginem ex oculis conjicere, virtutes & vitia divinare, iratum vel propitium, lætum aut triſtem animum perſpicere. Sic Luſcos, pœtos, ſtrabones, & qui obliquo ſidere, limisque obtuentur oculis, nemò

Digitized by Google

nemo facilè ſinceros, atque omninò integros vitæ ſceleriſque puros comprobabit; Vitium ſiquidem in oculis, quoniam circà cerebrum mentis domicilium vel potiùs regiam conſiſtit, uti foris nonnihil oculos deformat, ita animum quoque quibusdam vitioſis affectibus imbuere poſſe non vano prorſùs arbitratu conjici poteſt. Plura alia, quæ ex oculorum inſpectione de internis animæ affectionibus & propenſionibus, aliiſque curioſè ſciendis inclinationibus & accidentibus conjectari poſſunt, in præſenti Tabulâ Ophthalmoſcopicâ videri poſſunt, quàm à pluribus mendis, vitiiſque typographicis, quibus in *ſupracit. loco Oculi mei Artificialis* referta proſtat, repurgatam & emendatam hic denuò Curioſo Lectori Tabula Ophthalmoſcopica proponere libuit.

§. III.

De Auditu & Auditione.

Auditus & Auditio quid ſit. 1. Auditus eſt alter ſenſus externus auris beneficio ſoni ſpecies recipiens & cognoſcens. Auditio verò eſt ſenſatio illa, quâ ex juſto fibrillarum nervi auditorii motu auribus impreſſo, & in cerebrum ad commune ſenſorium delato mens ſonos percipit & de iis judicat. Undè auditio, quemadmodum quævis alia ſenſatio externa nititur operâ & corporis & mentis: atque præter affectionem ipſius mentis, corporis quoque actionem neceſſariò includit, aut præſupponit.

Auditus diſciplinæ ſenſus. 2. Sicut Viſus *Inventionis*, ita Auditus *Diſciplinæ* dicitur ſenſus ab *Ariſtotele lib. de ſenſu & ſenſili cap.* 2. plurimùm enim conducit ad artes & ſcientias per ipſum tanquam magiſtrum comparandas: nec minus etiam animalibus, quàm homini videtur neceſſarius. Nam cum multa animalib' occurrere poſſint, quæ illa lædere, & offendere poſſint, Auditum ipſis natura largita eſt, quo admoneantur hoſtilia & inimica ſibiq; incongrua fugere; grata verò & benefica quærere & proſequi. Unde etiam benè *Ariſtoteles l. 3. de Anima c. 13. text. 68.* Auditum *animantibus Natura dedit, ut aliquid ſibi ipſa ſignificent.* Animantia quoque ea, quæ Auditu carent (cujusmodi creduntur eſſe Mytili, oſtrea, omniaque durâ teſtâ tecta) omnis diſciplinæ expertia, nec facilè injuriis & incommodis, quæ fugere debeant, obnoxia comperiuntur. Excellentior autem homini, quàm aliis quibusvis animalibus convenit Auditus non ad intellectum & Sapientiam tantùm homini magis proprium, & ad omnis doctrinæ atque divinorum, humanorumque præceptorum partem auribus capeſſendam, ut nulli ſenſuum plùs debeamus: Sed etiam hoc excellentiam illius comendat, quod omnium ſenſuum minimè nos lædat, & ſolus animam pariter & corpus exhilaret, & quamvis ſupra modum eodem delectemur, nullâ tamen labe nos contaminet.

Sonus quid ſit. 3. Auditûs organum, quod Auris dicitur, duas comprimis partes habet; Externam & Internam. Illa exterius in capite prominet, Sphæramque habet inæqualem, vanno haud abſimilis, diciturque aliàs Auricula, quæ partes cum toto communes habet muſculos ſcilicet, glandulas, cartilaginem & vaſa: has partes ſuccinctè deſcriptas vide *in Lexico Philoſ. Chauvini*. Interna auris intra oſſis petroſi ſinus latet, principium ſuum habens, ubi os excavari incipit & in quatuor cavitates diſtinguitur, quas *Idem Chauvinus loc. cit.* quoque breviter & benè deſcribit. Sed ut quàm breviſſimè Auditûs organum exponamus: Auricula exterior à naturâ inſtituta eſt ad ſonum colligendum, & primos ejus appulſus excipiendos ex pinnâ & lobo conſtat: Hæc pars ſatis latam circumferentiam habens paulatim coarctatur, donec in cavitatem deſinat. Cavitatem exteriorem excipit meatus, ſeu ſpecus vel antrum auditorium diverſis anfractibus tortuoſum, quatenus ſonus, qui aëre vehitur, eos penetrando intendatur & per varias fractiones augeatur. Hoc flexuoſum antrum ducit ad membranam tenuiſſimam & ſicciſſimam, quam circulus oſſeus terminat, diciturque communiter *Tympanum*, eoquòd aëris appulſum obliquè excipiat, & à ſono verberetur; juxta verò illud tria oſſicula cum muſculo annectuntur, quæ dicuntur malleus, incus, & ſtapes invicemque ad uſum, quem præſtare debent, aptiſſimè connectuntur: Malleus nempè incudi inarticulatur & incus ſtapeti. Tribus etiam oſſiculis hoc ſpecialiter convenire dicunt, quod cum cœtera humani corporis oſſa cum ætate, & totius corporis mole paulatim creſcant, tria tamen illa oſſicula omne ſtatim incrementum in primâ pueritiâ capiunt, nec majora in viris, quàm in pueris cernantur, ut notavit *Fallopius lib.* 1. *cap.* 6. Antrum verò, in quo prædicta oſſicula reperiuntur, à quibusdam concha, ab aliis pelvis vocari ſolet. Satis autem eſt amplum & quaſi rotundum, ex quo ad innumeras cavernulas via ducitur. Anatomici exactiores dividunt antrum iſtud in tres cavernulas, ſeu ſinus & antra: Primam cavernulam vocant Concham ſeu pelvim, quod in modum conchæ, ſeu pelvis excavata ſit; alteram propter varios cuniculos, quibus conſtat, labyrinthum & fodinam; Tertiam cochleam & buccinam, quod in buccinæ modum recurva atque contorta ſit. *Veſalius* vocat Antrum buccinoſum, ſicut autem Viſûs organum pluribus tunicis & humoribus conſtat, ut objectorum ſpecies ibidem diverſimodè refringantur, quousque tandem ità refractæ debitè ad retinam concurrunt, ibique diſtinctam præſentent imaginem: ita pariter ſonus cochleæ infunditur, perque cuniculos & ambages illas circumductus flectitur & reflectitur, ſicq; feſſus, fractus & modulatus ad ultimam cochleæ cavitatem tam molliter appellit, ut nulla inſignis Echo (niſi validiſſimus ſit ſonus) à cavitate illa reſiliat, qui audiendi actionem obturbet. Prolixiorem & accuratiorem Auditûs organi deſcriptionē videre licet apud

Tnum, propen-

Viſus & temperamenti Oculorum.		ant,	Circa vitam, valetudinem, morbos, & mortem.	Significant,
Viſus optimi.	C Pa ta cr	mar- limi, tres , ubin-	Oculi magni cum brevibus ſuperciliis.	* Vitam brevem.
	Pu va	, vn-	Venoſi, ſicci.	* Maniam præſentem aut futuram.
	O vi	umi-	Diſtillantes & rubeſcentes.	* Phlegmati abundantiam in cerebro.
	C au M rit	rigi- oque n-	Lippientes cum dolore capitis per longum tempus.	* Cœcitatem,
Hebetioris,	* (fa tia ca. Pa	flexi hinus tes, eno-	Rubentes in febribus.	* Diuturnam alvi malignitatem.
	nu pro	In- pal-	Cavi, fixi in ægritudine.	* Mortem,
	Pu na Oc ent	Cir- ue tes ,	Palpebræ retractæ vix oculum claudentes.	* Mortem propinquam.
	So cus	ican- lcen-	Obliqui in febre acutâ.	* Mortem.
Oculi benè temperati,	* P cur Me	, illa- es ,	Subſidentes aut cornei nihil videntes.	* Mortem propinquam.
	fter bili Spi	es , ii ,	Feroces, Horridi.	* Convulſionem, ac mortem.
Calidi,	der * Fo nen lor ous cen Lon ſpe Viſi Inc Ver Pau men ris i tia.	refu- lenti , Cavi-	Illacrymantes, lucem fugientes, perverſi, ut unus altero major: eorum album rubeſcens aut liveſcens cum nigris venis. Item Adhæreſcentiæ grumiarum, ſivè ſordium: cilia retorta. Oculi fixi, continenter conniventes, in colore immutati.	* Malum ad interitum ſive mortem.
Frigidi,	* In prof Rig tas. Min ctus. Frig leran		Oculi pleni, ſplendidi, lucem ſine moleſtiâ ferentes,	* Bonum ab ægritudine, & reconvaleſcentiam.
Humidi,	* Gr Mag carn gelc Excr mult		Eminentiæ circa oculum erumpentes. Album ex nigro aut livido clareſcens.	
Sicci,	* Sig traria dis.			

Tab
Opł
mo(

Aud
Auc
qui

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Auc
dite
ſenſ

s
9

apud *Schelhamerum tract. de Auditu. Joſephum Du Verney tract. de Auditûs organo*, & plures alios.

Sonus quid ſit.

4. Senſûs Auditûs objectum eſt ſonus, qui eſt qualitas paſſibilis ſolo auditu ſenſibilis orta ex corporum ſe collidentium virtute ſonativâ. Aliis dicitur ex parte corporis ſonantis aut ſonori motus taliter modificatus, ut ex illo reſultent frequentiſſimæ vibrationes plurium exiguarum partium diſperſarum in corpore, à quo ſonus proficiſcitur: vel eſt motus, ex quo reſultat tremor propriè dictus in corpore, cui ipſe ineſt. Sonus autem acceptus relativè ad Auditum eſt modificatus ille motus, uti jam indicatum cum tremore propagatus ad organum Auditûs, ſivè aurem, & tali modo ipſam afficiens, ut indè ſequi poſſit cogitatio quædam in mente, putà, perceptio & judicatio hæc aut illa. Juxta *Ariſtotelem* Sonus *eſt motus ejus, quod poteſt moveri hoc modo, quo reſultantia à levibus, cum aliquis percuſſerit*. Sivè ut explicant communiter: Sonus eſt actus vel qualitas, quæ ex percuſſione in corpore motu vibrationis ſeu criſpationis concitato reſultat per ſe audibilis. Ex omnibus his definitionibus patet, ſonum abſque motu fieri non poſſe: ſivè is fiat ex colliſione duorum corporum, vel ex violentâ alicujus corporis diſcerptione, vel ex attritione aëris ad aliud corpus, ut cùm inflatur tuba: in omnibus enim caſibus intervenit motus. Benè etiam docuit *Ariſtoteles*, aſſerens ſonum fieri alicujus ad aliquid alliſione in aliquo, id eſt, fieri dum duo corpora vel ſolida, vel ſolidorum rationem habentia ad ſe invicem alliduntur, ſeu qualicunque vi ſibi admoventur, idque in medio aliquo fluido, per quod deindè poſſit propagari.

Radiatio ſoni.

5. Radiatio ſoni luminoſam profluentiam æmulatur. Ita ſonus duorum corporum colliſione, vel tactu excitatus, ut primùm liber fuerit, omnis in orbem ſe diffundit inſtar luminis. Conſtat enim experientia, ſi quâ ſonus editur, non modò in unâ parte ex adverſo ſtantes illum audire, ſed etiam reliquos, qui circùm iſtum locum, ex quo manat, poſiti ubique ſunt, eundem percipere: antè, retrò, ad latus, ſuprà, infrà in alto perpendiculariter, & tandem nuſquam non. Nullo modo verò id fieri poſſet, niſi in orbem ſonus diffunderetur; & quidem cum hoc ſemper accidat, ubique & in quovis loco, non ex aliquo accidente id fieri, ſed de ipſamet ſoni naturâ eſſe & conditionem ei perpetuam, res ipſa per ſe loquitur.

Radii ſonori.

6. Dantur radii ſonori, ſeu phonici, uti dantur radii luminares. Admiſſo enim, quod in Sphæram ſonus diffundatur, negari ampliùs hoc non poteſt: Sicut enim ab objecto illuminato ad ſolem dantur lineæ directæ, quæ à circumferentia circuli ad centrum lucem diffundentes, in unum tandem concurrunt, & radii viſivi appellantur; ſic etiam neceſſariò à circulis ſonoris ad punctum phonicum, ſivè ſonorum, datur intermedium ſono plenum recta linea ad centrum à circumferentia decurrente, atque illud ipſum eſt, quod radios ſonoros appellant. Parallelas varias alias ſoni & luminis adducit *Kircherus Phonurgiæ lib. 1. ſect. 1. cap. 1. prælus. 1. Schelhamer. tract. de Auditu part. 2. cap. 2.*

Auditus per radios ſonoros perficitur.

7. Auditus fit per radios ſonoros. Conceſſis enim radiis ſonotis, hoc ipſo quoque ſequitur auditum fieri, dum ſonus in orbem diffuſus ad aurem externam appellit, indeque in internam flectitur. Externæ autem auriculæ non ſunt inutiles; nam ſonos colligunt, quibus ſi quis caruerit, inquit *Sennertus Inſtit. Medic. l. 2. p. 3. S. 1. c. 3.* illi ſoni & articulatæ voces fluctuantis aquæ, aut reſonantis cicadæ modo afferuntur. Quomodò etiam ſonus ad auditum propagetur, afferunt communiter cum quibuſdam quaſi gyris & undulationibus deferri: quorum gyrorum manifeſtam ſimilitudinem videmus in aquâ, in quam, ſi lapillus injiciatur, apparet, quomodò circuli inter ſe continuati afficiantur longo etiam ambitu. Non diſſimiliter aërem quoque dicunt ſono impulſum circulos quoſdam & gyros gignere, quibus tandem inter ſe continuatis ſonos ad aures deferri.

Diverſitas inter ſonum & lumen.

8. Quantumvis lumen cum ſono magnam habeat convenientiam, diverſitas tamen etiam reperitur, quod ſonus comprimis non tantum propagetur ſecundùm lineas rectas, ſed etiam curvas: ut patet in tubis ſtentorophonis, in quibus non tantùm commodè ſonus ducitur, ſed etiam plurimùm augetur & roboratur: Undè etiam longiùs, quàm in aperto aëre propagatur. Deinde licet lumen ſecundum rectas lineas in orbem diffundatur, ſonus tamen etiam per Undulationes circulares progreditur. Item ſonori radii tardiùs feruntur quàm luminis: hi enim in inſtanti, priores verò ſucceſſivè propagantur.

Medium ſoni aër & aqua.

9. Medium ſoni, quo ejus radii ad auditum deferuntur, non ſunt ſubjectum ſonorum, ſed Aer & aqua: & quidem de aëre nullum eſt dubium: de Aquâ verò Experientia nos certiores reddit. Siquidem piſces certo ſonitu congregari & certo nomine, uti *Plinius* etiam teſtatur, advocari ſolent; quin & tonitrua vehementer eos formidare compertum eſt, quod non fieret, niſi ſub aquis audirent. Urinatores etiam ſub aquis vehementiores ſonitus ſe percipere aſſeverant, & tantò faciliùs, quantò propiores natant verſùs aquæ ſuperficiem. Faciliùs tamen ſonus per aërem, quàm per aquam propagatur haud ſecùs, ac ſpecies viſibiles per medium rarius faciliùs, quàm per denſius prolabuntur: Unde hebetantur ſpecies ſonoræ in aquæ craſſitudine, uti ſpecies viſibiles in medio denſiore. Experientia quoque ab inſigni Mathematico compertum ſcribit *Kircherus in Phonurg. lib. 1. ſect. 1. cap. 1. prælus. 1.* Sonum alicujus campanæ duorum ex gr. graduum extrà aquam, quinque graduum intra aquam fuiſſe. Cujus quidem rei, ut inquit, cauſa alia non eſt, niſi raritas & denſitas diverſorum mediorum. Aqua enim ſonori

ſpiritûs incitatione varios quoquè inducit effectus. Hinc cùm ſpiritus velocioribus harmoniacis & ſpiſſioribus motibus concitatur & veluti criſpatur, oritur ex illa criſpatione rarefactio quædam; ex rarefactione verò ſpiritûs dilatatio, quam conſequitur lætitia & gaudium; quæ omnia tantò majores affectus habebunt, quantò moduli fuerint concinniores, aptiores, complexionique & conſtitutioni naturali homini proportionatiores. Ità cum *Kirchero. P. Adalbertus Tylkowski* ſimiliter ferè explicat Muſicæ vim in paſſionibus movendis *part. 5. phyſ. de Anima num. 38.* aſſerens: *Sonat Muſica & tremulum reddit aërem: hic ab homine attrahitur, eumque ſpiritus, qui in corde ſunt, recipiunt. Hos reliqui per corpus diſperſi æmulantur moventque muſculos aut cohibent, pro ut numerorum lex vel crebreſcit incitationibus, vel tenore compoſito quieſcit. His imaginatio commovetur & appetitum commovet.* Et poſt pauca ſubdit. *Verùm cùm non ſit eadem omnibus temperies, diverſis diverſi placent. Nam ut placeat cantus, debet habere cum indole audientis conſonantiam. Hinc melancholici humore lento gravati acutos ſpiſſosque tonos abhorrent, quia motus harmonioſus ſpiritui hominis lentiori non æquali tempore reſpondet, fit ut vellicando quaſi ſpiritum loco jucunditatis horrorem ob vehementem commotionem inducat. Cholerici ſpiritus agiles & mobiles acutis gaudent modulis, quia æquali tempore cum eorum ſpiritu concitantur.* Plura alia vide apud Eundem *loc. cit.*

[illegible] auditus ſignum. 23. Denique ut etiam ex auribus, externo ſcilicet Auditûs organo de bonitate ipſius auditivæ facultatis judicare poſſimus, *Ariſtoteles lib. 5. de gener. Animal. cap. 2.* docet, auriculas longas & imbricatas melius audire: & *lib. 1. Hiſt. Anim. cap. 11.* dicit, aurium alias eſſe leves, alias piloſas, alias medium tenere, & has ad audiendum eſſe aptiſſimas. Phyſiognomi communiter aſſerunt, aures magnas & piloſas ſignum eſſe boni auditûs. Ego cum *S. Bernardo* in quadam Epiſt. dico, & præſentem finio materiam. *Auris bona eſt, quæ libenter audit utilia, prudenter diſcernit audita, obedienter operatur intellecta.*

§. [illegible]

De ſenſu Guſtûs, ejus organo, & objecto.

Guſtus & guſtatio quid ſint. 1. Guſtus communiter dicitur ſenſus externus linguæ beneficio ſaporis ſpecies recipiens & cognoſcens: Ipſa verò Guſtatio rectius definitur ſenſatio, qua ſapidum facta ſui juſtâ impreſſione in papillulis linguæ capitatis & poroſis mens in cerebro illud percipit & de eo judicat.

Guſtus & ſenſus neceſſitatis. 2. Guſtus benè vocatur *ſenſus alimenti*, propter alimentum ſcilicet potiſſimum animalibus inditus. Unde etiam *Ariſtoteles lib. de ſenſu & ſenſili*, Tactum & Guſtum vocat ſenſus neceſſitatis, eòquod hi ſenſus ad alimentum quærendum & aſſumendum maximè pertineant. Hinc quoquè *Clariſſ. Williſius tract. de anima brut. part. 1. cap. 12.* benè ſcribit: *Ab hoc ſenſu & vita & vegetatio animalium præcipuè dependet: namque hic ſuccum pro nutritione idoneum eligit, ingeritque; quo munere ut rectè defungi poſſit, & conſtanter velit, tum facultate, ſive inſito quodam judicio inſtruitur, quo quidem alimenta cuique individuo ſalubria & congrua ab incongruis & noxiis diſcernuntur, tùm inſuper velut in mercedem operis, functionis ſuæ exercitio inſigni modo delectatur; nam eſculenta idonea, niſi gratiſſimâ ſaporum jucunditate ſalivam moverent & quaſi condirent, victûs capeſſendi appetitum & deſiderium illicò aut oblivio, aut tædium extingueret; adeò pro individuo non minus quam pro ſpecie tuendâ cupidinem & venerem intercedere oportet.* ità *Willis.*

Analogia quædam Guſtûs cum Tactu. 3. Analogiam aut ſimilitudinem quandam Guſtûs cum Tactu, ut plerique cum *Ariſtotele* (qui *de ſenſu & ſenſili cap. 1.* docet, Guſtus eſt Tactus quidam) habere dicunt. Nam cùm in cœteris ſenſibus organa ab objectis eminus feriantur, & per ſpecies ab eis emiſſas ad ſenſationem moveantur, Guſtus ſenſorium intimum contactum cum objecto ſuo poſtulat, & â nulla re diſtanti afficitur. Sapidum enim, dum guſtatur, organum attingit, imò intrà meatus illius & poros ingeritur, cum hac tamen differentiâ, quod res ſapida altius linguam ſubeat, quàm res tactilis manum: illa quippè meatus linguæ penetrat, & intimius ſeſe inſinuat. Hinc ſubita ſpirituum refectio à vini libamine & poſt longam inediam non prius lingua vini ſpiritum aut generoſum liquorem attingit, quàm novas in nobis vires experiamur. Quod indè haud dubiè fit, quia liquor penetrans nerveas papillas ſubit, hinque ad nervos ipſos penè in momento pervadit.

Guſtûs organum. 4. Organum ſenſorium Guſtûs veriſimillimè conſtituunt papillulæ linguæ capitatæ & poroſæ, ſeu funiculi ex intima linguæ membrana, quæ mucoſæ & reticulari ſubjecta eſt, prodeuntes. Præter enim extimam linguæ membranulam, quæ epidermidis aut cuticulæ loco haberi poteſt, cuique ſubiecta eſt glutinoſa quædam ſubſtantia variis foraminulis inſtar reticuli pervia, eſt & alia membrana, aut corpus nervoſum ac papillare præcipuum Guſtûs organum: papillæ verò illæ nihil ſunt, niſi funiculi ex intima linguæ membrana, quæ mucoſæ & reticulari ſubjicitur, prodeuntes. In his igitur papillulis ex ſubintranti ſapido humore cum titillatio & mordicatio [illegible] dam efficitur, ſenſatio etiam guſtûs contingit. Fuſa ſiquidem ſalia & conſimilia ſalivæ, vel alteri humori commiſta proprio pondere vel prementis aëris ope poros illos papillularum ſubintrantia, nerveas papillas diverſimodè feriunt, vel blando quodam modo ipſas demulcent; ita ut ex diverſâ figura ingredientis ſalini corporis, ejuſque vario motu & inſinuatione diverſa ſaporum ſpecies naturæ cognatæ vel eidem adverſæ emergant. Nervoſæ vero illæ papillæ cum glandulis in radice linguæ aut palato poſitis confundi non debent: Nam

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

Digitized by Google

TABULA exhibens Sapores ſ lia

Sapores ſimplices.	*Particulæ figuratæ ſapidi ejusmodi corporis.*	*is aboletur, alteratur, immutatur, aut tollitur.*
Acris Qualis in pipere, aut pyrethro.	Sunt teretes & aculeatæ atque eo modo figuratæ, ut ſimiles Urticarum aculeis ſenſorium pungant & fodicent.	S æ & herbæ vino albo maceratæ. t rioli cum ſale tartari commixtus. l ſublimatus ſummè acris & corroſivus, erâ Mercurii vivi quantitate ſublime-
Amarus Qualis in felle aut abſynthio.	Aculeis furcatis conſitæ, quæ ſenſorium non altè, ſed tantùm ſuperficietenus fodicant, & triſtem afferunt ſenſum.	S fficillimè tollitur. In cerevifia ta- ci ex lupulorum Incoctione aliquan- ſ cens ſapor longâ fermentatione dul- uores etiam ob empyreuma contra- ſcentes acri humido dio expoſiti aut mixti diſtillatione corriguntur.
Salſus.	Particulæ plurimis angulis & laterum aciebus aculcatæ ſenſorium quaſi incidunt non aliter, quàm ſi ſruſtula vitri confracti manibus arctè comprimantur.	ſ Sales repetitis diſtillationibus in ace- s tranſeunt. Sales volatiles albi aën oſiti in liquorem rubicundum, non val cetoremque fumi & fulginis redolen- cunt.
Acidus.	Tetrahedricæ (quæ nimirum cuſpide tereti & acuto & dein corpore inſtar cunei majorem in molem acuto conſtant) adeò ut quovis modo Senſorio applicatæ ipſum pungant & comprimendo nonnihil conſtringant.	S oſi, Sulphuris, Salis vitrioli &c. longa circulatione dulceſcunt. Acetum inil ſolutione imprægnatum dulceſ- quicunque minerales acetoſi, uti & atum vegetabilium ſucci aciditatem orallia injecta margaritas aut lapides rodendo diſſolvant.
Auſterus vel Aſtringens.	Particulæ ſunt hamulis quam plurimis confertæ, quæ inter maſticandum evolutæ Senſorio infiguntur & fibras ejus valdè contrahunt, & convellunt.	S uscunque generis longa deſtillatio- ione cum Spiritu vini facta dulceſ- P rictoriam perdit. Oleum Tartari impræġnatis infuſum dulcedinem umptum fumo tabaci mellitum effi-
Acerbus.	Hamulis & uncinulis conſtant, quæ ſunt hebetes & obtuſæ magis Senſorium obtundentes, ejusque porulos obſtruentes, quæ ipſis ſemel infixæ non facilè dimoventur: Undè ſtupor dentibus & palato conciliatur.	S i aut bonitate cœli aut bonitate ſo- In Vinum in vappam degeneratum tar- mpræġnatum vigorem recuperat. iſiæ aceſcentis cyathus vini genero- nitatem reſtituit.
Dulcis Qualis in Sacchato.	Particulæ in molles aculeos ita ſunt figuratæ ut leni affrictu ſenſorium titillent, haud aliter ac plumarum ſtriæ hypocondriis ac pedum volis admotæ titillationem cauſant.	P nimium cocta amareſcunt, Saccha- li ſtillatione alterantur. Saccharum ti uſionis expoſitum in merum plum- c ſcit. Si in Retortâ deſtiletur Spi- m & odoriferum exhibet.
Oleoſus ſeu Unctuoſus.	Particolæ ſunt ut plurimùm Sphæricæ & globoſæ, quæ Senſorium non vellicant aut pungunt, nec deſtillatione, ſed tantùm leni & molli allapſu demulcent.	P uoſa cùm veteraſcunt aut nimium er agitata incaleſcunt. Rancida eva- n & pinguedo acri humido diutiùs unt mucida: dein in aquam & ter- m reſolvuntur.
Inſipidus.	Particulæ ſuperficieculis non omnino aſperis, ſed glabris & lævigatis præditæ ſunt, quæ ſenſorii porulos non ſubeunt, ipſumque nullo modo fodicant aut vellicant.	Ac putreſcit ac fœtorem mucoremque umen ovi ad duritiem coctum ſap- crem acquirit.

hæ glandulæ compreſſæ mucum aut humorem præbent, & ſuo quæque donantur vaſe excretorio, quod ſcilicet humorem aquoſum excernit. Cum itaque ſoluti alimenti ſalinæ particulæ eas penetrant, palati glandulæ menſtruum quaſi ſolvendis cibis idoneum ſuppeditant: Undè etiam cùm nos ad edendum applicamus, apicem linguæ palato identidem admovemus, ut ſalivam moveat, eàmque diluendis cibis neceſſarium exprimat. Salivam verò arteriæ ſuppeditant: cùm ſanguis uberior per arterias defertur, quam per venas refluat in glandularum præſertim anguſtiis: tum enim ſeroſus humor per vaſa lymphatica, quæ ſeroſum humorem deferunt, excernitur. Quæcunque verò aciditatem habent cum aliquâ acerbitate conjunctam, eadem ſalivam movent maximè: cùm enim ſanguinem figunt & coagulant, aut nervos ſtringunt, ſimul impediunt, ne ſerum cum ſanguine miſceatur & per venas refluat, atque ita per ductus ſalivales uberius ſaliva profluere debet.

Objectum Guſtûs eſt ſapor. 5. Objectum Guſtûs ſapor eſt, de quo plures, eæque diverſæ ſunt Philoſophorum ſententiæ; quæ tamen facili negotio reduci poſſe videntur ad duas tantummodò claſſes: & unam quidem, Aſſerentium, ſaporem nihil eſſe aliud, quàm qualitatem quandam in determinatis compoſitis ex elementorum diverſorum miſtione reſultantem, ac proindè iis ſolùm compoſitis guſtatricem facultatem moveri poſſe, quæ hujusmodi accidente inſigniuntur. Alteram verò affirmatium ad guſtum excitandum nihil aliud requiri, quàm determinata corpora certæ magnitudinis & figuræ, fruſtràque in proſcenium qualitates advocari.

Ariſtotelicorum ſententia de ſapore. 6. Saporis tria principia aſſignare videtur *Ariſtoteles de Senſu cap. 4.* ut etiam *Tyſkowscki* recenſet *phyſ. part. 5. num 44.* Humorem, ſiccitatem, & calorem. Hinc qui *Ariſtotelem* ſequuntur, omnia, quæ ſolùm ſicca ſunt, inſipida comperiri dicunt, & ipſam linguam ſapores non percipere, niſi humeſcant. Humida afferunt etiam ſinè admixtione ſicci carere ſapore: Hinc aquæ purum elementum non facere ad guſtum. Calorem verò quantum ad saporem concurrat, oſtendere dicunt maturationem fructuum & coctùram ciborum: humorem tamen debere dominari ſiccitati, ſicut in odore ſiccitas dominatur humori. Alii, qui *Ariſtotelis* ſententiam amplectuntur, eam melius explicare volentes, ajunt; Quoniam illa aquæ natura eſt, ut cujuslibet ſaporis ſit expers, cum experiamur tamen eandem cujuscunque ſaporis eſſe capacem, quod oportet, ut ipſi quid accedet, & ut aliquid patiatur ac transmutetur, & quoniam ignis eſſe non poteſt & ſola calidi virtus: cumque aquæ humor ſit omnium humorum ſubtiliſſimus, & vel ipſo ſubtilior oleo; evidenter inſuper pateat aquam ſapidam craſſiorem eſſe, quod à ſola virtute caloris obtineri non poteſt, cùm aqua igni expoſita ex ſe ſolâ craſſitudinem nullam indipiſcatur; hinc affetunt à terreâ ſiccitate paſſionem illam obtingere, quæ ſaporem cauſat. Dicunt porrò ſaporem nihil aliud eſſe, quàm paſſionem factam à dicto ſicco in humido guſtus eundem de potentiâ ad actum reducentem. Alia varia Aſſerta hujus ſententiæ aliorum Authorum vide apud *Laurentium Bellinum tract. de Guſtus organo cap. 2.* Argumenta etiam in contrarium vide *ibidem cap. 3.*

Chymicorum ſententia. 7. Chymici à ſalibus ſaporum naturam derivant; ac primum ſapidum ſal eſſe, & à variis ſalium generibus varios ſapores provenire docent: Undè ſaporem definiunt per ſalis actionem, quæ motu locali continetur, quæque tactu quodam, ut reliqua ſenſibilia, percipitur. Quam ſuam ſententiam ex eo confirmant, quia corpora cuncta aliàs ſapidiſſima, ſi iis ſal intrinſecum tollatur, cum hoc ſaporem omnem amittunt, hujusque ne tantillum quidem linguæ imprimunt: ſapida verò mox eadem redduntur, ſi ipſis ſal addatur, ut vel coquorum, inquiunt, experientia nos docere poteſt. Verùm quæ huic ſententiæ opponi poſſint, videri poſſunt apud *Chauvinum in Lex philoſ.*

Sententia probabilior. 8. Aliis probabiliùs videtur ſalinas quidem particulas in concretis ſaporum cauſas exiſtere, non tamen quocunque modo ſe habentes, ſed magnitudine, figurâ & motu determinatas ac modificatas, adeò ut ſapor ſeu actio vel motus corporis, quo organum guſtûs modò adſtringitur, modò laxatur, modò pungitur, derivari debeat non ab hujus uno alterovè principio activo, ſed peculiari etiam illorum cum paſſivis concurſu, ac combinatione, ſeu à totâ Concreti texturâ & habitudine ad ſalinam ſubſtantiam. Undè Clariſſ. Dn. *Laurentius Bellinus tract. de Guſtûs org. cap. 4.* dicit, nihil aliud ſaporem eſſe, quàm ipſum ſal determinatis linguæ partibus applicatum, in quibus & ratione figurarum ipſius, & ratione conformationis partium linguæ illa paſſio excitetur, ex qua dolor aut delectatio determinata proveniens dicatur jucunda, vel injucunda, Guſtatio, ſuavis aut inſuavis, talis ac talis ſapor. Atque hanc ſuam doctrinam experimentis confirmat, ut apud ipſum videre licet.

9. Quod ſapores attinet in ſpecie, eorum alii ſunt ſimplices, alii compoſiti: Illos *Williſius lib. de Anima brut. part. 1. cap. 12.* enumerat novem: qui ſunt Acris, Amarus, Salſus, Acidus, Aſtringens, acerbus, dulcis, oleoſus, inſipidus. Singulorum verò particulas, earumque figuras, quibus organum guſtûs afficiunt; principia quoque præpollentia, præter ſubjecta, ſeu concreta, tam naturalia, quàm artificialia, in quibus quilibet ſapor reperitur, præſens exhibet Tabula, Ex qua unico penè intuitu tota ſimplicium ſaporum doctrina facillimè addiſci poteſt. Tabula

Sapores compoſiti. 10. Sapores Compoſiti ex ſimplicibus, eorumque diverſâ conjugatione producuntur; & quoniam ejusmodi complicationes & conjugationes innumeræ eſſe queunt, ſic impoſſibile videtur eas ſingulas recenſere. *Williſius loc. proximè memorato* inſigniores ſolum adducit ſequentes.

1. Acidi

Conjugatio

1. Acidi & dulcis : cujusmodi habent vinum generoſum, confectiones è citro, lujulâ, oxycanthâ &c. Saccharatæ, acetaria ſaccharo condita. Conjugatio eſt palato gratiſſima.
2. Dulcis & Aſtringentis, nec non Dulcis & Acerbi : ut in Diacydoniatis, prunis ſylveſtribus conditis, pyraceo cum ſaccharo epoto &c.
3. Dulcis & Unctoſi : ut in lacticiniis, ſaccharatis, artocreate, &c. Sapor palato gratus eſt, ſtomacho tamen nauſeam creat.
4. Dulcis cum Acri , amaro aut ſalſo prorſus inepta & ingrata.
5. Amari cum aliis quibuslibet palato ingrata.
6. Salſi cum acri : ut in carnibus ſalitis & piperatis. Cum Unctuoſo ingratum eſt condimentum.
7. Acidi , Aſtringentis & Acerbi cum dulci benè convenit ; minimè cum cœteris.

11. Particulæ ſapidæ, quia perſæpè ita ſenſorio impinguntur, ut meatus planè occupent : hinc fieri cenſetur, ut ſapor unus non rarò alium excludat. Sic cum dulcia, quæ ſunt viſcoſa & valdè obſtruentia, prælibamus, accuratiorem vini guſtum impediunt, aut pervertunt. Quocircà, ut facultas impedita denuò reſtituantur , ſalſa aut acria comeduntur , quæ nempè , linguæ poros aperiunt & viſcoſitates inhærentes abſtergunt.

Saliva guſtui neceſſaria.

12. Ad ſaporum porrò perceptionem & dignotionem humiditas quoque ſalivalis requiri comperitur. Pro hujus enim diverſo affluxu & conditione fit, ut res modò ſapida, modò inſipida, modò peregrini ſaporis exiſtimetur. Unde etiam ſalivam nonnulli medium dicunt eſſe , quo res ſapidæ percipiuntur , ita ut ſalivalis humor vehiculum quoddam ſaporum iis dicatur. Idcirco etiam, cùm omnis humiditas ſalivalis abſumitur , ut in æſtu vehementi & febribus, ſapor nullus percipitur. Similiter quæ ſunt planè ſicca, ut Zingiber, cinnamomum & ſimilia non ſapiunt nobis, ſi ad linguam penitùs ſiccam admoveantur, & non imbuantur humore ſalivali; ita etiam qui ictero laborant , cibos, quos guſtant , amaros eſſe putant ; qui error à flavâ bile provenit, quæ humorem ſalivalem inficit, ab hoc autem cibi dum ſubiguntur , ſimili ſapore imbuuntur.

13. Admirandum eſt in hoc ſenſu, quod fœminis uterum gerentibus enormiter & vagè appetens ſit etiam inſipidi & mortiferi præſertim ad tertium menſem , ut ſuprà jam indicavimus.

Guſtûs excellentia.

14. Cœterùm pro ſenſûs hujus excellentia facit , ut benè etiam notavit *Willis loc. ſupracit.* quod univerſæ hujus mundi regiones longè latèque perquirantur , quin & cuncta circà ipſum elementa occupentur. Cœteri quoque ſenſus omnes eidem ſubſerviant : Nihil enim palato arridet, niſi idipſum comprobent viſus & Auditus, Olfactus & Tactus. Delicias quoque hujus ſenſûs in ſex conſtare aſſerit *Cardanus de variet. lib.13. cap.66.* Primùm, in electione ſubſtantiæ : Secundò in electione in unoquoque genere : Tertio in obſonandi ratione : Quartò in condimentis : Quintò in ordine : Sextò denique in Tempore. Sed de his latius diſſerentem ipſum vide *Cardánum loc. cit.*

§. V.

De Olfactu ſive Odoratu , ejus organo & Objecto.

Olfactus quis ſit.

1. Olſactûs non adeò facilem eſſe conſiderationem ſenſit *Ariſtoteles lib.1. de Anima cap.9.* eòquod ſubtilitas ejus ad ſubtilitatem illam propè accedat , quam habet modus videndi & audiendi. Dicitur autem Olſactus communiter ſenſus externus naſi oſſis cribroſi & proceſſuum mamillarium beneficio odores recipiens & dignoſcens. Os cribroſum in mediâ frontis baſi ſitum ad ſum̃am naſi radicem fertur narium totam ferè cavitatem opplens : plurima habere dicitur foramina , per quæ aëri & odoribus ad cerebrum patet tranſitus. Proceſſus verò mamillares duo ſunt tubercula , in quæ nervi olfactui dicati inſeruntur, ſimilitudinem verò cum papillis mamillarum ; unde nomen accepêre , habere dicuntur.

2. Non videtur tamen *Antonio le Grand Inſtit. phil. part.8. cap.14.* Olfactûs organum in proceſſibus mamillaribus eſſe ponendum, quia uterque ille proceſſus mamillaris , ut inquit , portio eſt ipſius cerebri & ex ipſius medullâ conſtat : nullum verò Medicorum adhuc agnoviſſe ſcribit , Cerebrum externi ſensûs Organum eſſe. Taceo alias rationes, quas ſubdit. Conſtituit tandem Olfactûs organum in naribus , hoc eſt, in tenuiſſimis fibris à baſe cerebri ad nervos propagatis. Et quis non , inquit , experitur, ſe in ipſis odorari , hoc eſt, affectionem ab ipſis objectis odoriferis impreſſam ſentire ? Addit deinde : quod cùm hæc affectio ſubtiliſſima ſit, utpotè ab halitu ſubtiliſſimo, in quo odor diffunditur, impreſſa, fieri non poſſe videtur in oſſe, cartilagine aut craſſiori membranâ , ac proindè in ſubtiliori nervearum fibrarum plexu debere peragi. Vide etiam *Honoratum Fabri lib. de Homine prop. 56.* qui fuſius hæc ipſa aſſerta ibidem exponit & declarat.

Olfactûs Organum.

3. Probabilior etiam mihi videtur ſententia Eorum , qui in externis Naſi partibus primarium Olſactûs organum (quod ſcilicet primas odorum impreſſiones recipit) conſtituunt, comprimis verò in membranâ narium interiori , ſicut mirabilis illius textura ſatis indicare videtur ; & *Clariſſim. Du Hamel Phyſ. part. 3. diſſert. 3. cap. 3.* ex Doctiſſimo Anatomico & Philoſopho *Vernæo* oſtendit his verbis. Primò : Narium cava innumeris propè lamellis cartilaginoſis, quæ in plures alias, tanquam in totidem folia diducuntur, diſtincta apparent, atque eæ lamellæ ad radices narium poſitæ ſunt numeroſiores , ſed anguſtiores , & oſſi cribroſo omnes adhæreſcunt : adeò ut ſatis ſi

vero

veroſimile os cribroſum ex earum lamellarum extremis cöaluiſſe, & foraminula, quibus pertuſum cernitur, nihil eſſe præter lamellarum intervalla. Secundò. Interior membrana omnes lamellarum anfractus & receſſus obducit, ſicque mirabili naturæ artificio tenuiſſimæ illius telæ, quod genuinum eſt olfactûs organum, ſuperficies intrà anguſtum ſpatim adeò extenditur, eaque luci expoſita infinitis penè velut radiis, nervulis nimirùm, venulis & arteriolis diſtincta apparet; ita ut præcipuo cuidam uſui deſtinata videatur. Neque aliam ob cauſam ſic eſt explicata & ampla, niſi ut halitus odoriferus, qui ſatis eſt debilis, plures illius membranæ partes afficiat, in his hæreat, & nervorum fibras percutiat. Hinc lamellæ cartilaginoſæ ſunt numeroſiores in animantibus, quæ exquiſito pollent olfactu; ut in cane venatico: in homine verò, cujus olfactus eſt obtuſior, paucæ admodum ſunt. Quorſum autem tam exquiſitus in eâ parte ſenſus, aut membranæ textura tam peculiaris, niſi huic uſus quoque peculiaris à naturâ tributus? Hinc in diſtillatione aut coryza, cùm hæc tunica nimio humore madet, olfactus penitus obtunditur. *P. Honoratus Fabri* loc. ſupracit. hanc membranam in ſingularem etiam, & accuratum fibratum plexum abire docet, quem & paulò ſicciorem eſſe dicit, humoris quoque appulſu depravari, ut in Rheumate contingit: & in hoc quoque à guſtûs organo diſcrepare, quod humidum eſt, & nimia ſiccitate vitiatur. Porrò addit hunc plexum talem eſſe, ut inſpiratus adductusque odoratûs halitus in adverſas fibras incidat: hinc tot in naribus cavernulas, foſſulas, valvulas eſſe, quarum oſtium versûs extremum naſum patens eſt. Igitur non eſt mirum, inquit, ſi prædictum halitum excipiant, ac proindè affectio imprimatur; cum tamen eidem halitui emiſſo, & exſpirato præfata oſtiola non pateant, utpotè qui in adverſas fibras non incidit. Hinc affectio intacto ſcilicet organo non imprimitur; hinc ratio, cur teter anhelitus per nares exſpiratus non ſentiatur ab ipſo duntaxat exſpirante; item cur ſuffitus per tubulum naribus inſertum immiſſus organum minimè afficiat, &c.

Olfactûs objectum.

4. Olfactûs objectum, ut omnes ſentiunt, eſt odor, qui juxta *Ariſtotelem lib. de ſenſu & ſenſili*, eſt fumoſa evaporatio. Fumoſa autem evaporatio ab igne eſt. Undè volunt, odorem eſſe motum fumoſæ cujuſdam exhalationis ad olfactûs organum, ſivè nares continuatum. Aliis odor dicitur halitus, qui ex odorifero corpore exhalans & per aërem diffuſus organum naribus inſertum certo modo agitat, pulſat, titillat, vellicat, fricat, ſtringit, tendit, laxat, implicat, dividit &c. Ex quâ multiplici, eâque diverſa Olfactûs organi affectione, etiam multiplex odorum differentia & diverſitas intelligi poteſt.

Calor & ſiccitas conferunt ad odorem.

5. Calor, & ſiccitas multùm conferunt ad odorem. Undè in calidis & ſiccis locis herbæ & flores multò ſunt odoratiores: ſicque aridi & fervidi Terrarum tractus, ut Arabiæ & Syriæ plerumque odorum feraces ſunt. Humida verò & frigida plerumque inodora ſunt. Hinc ut amica eſt guſtui humiditas, ita & ſubtilis humiditas organum Olfactûs vitiat, ſicut patet in Rheumate & aliis humoribus illud obſidentibus.

Motus confert ad odores.

6. Confert & motus ad odores, cùm corpus non moveat niſi & hoc ipſum quoque moveatur. Undè fumeæ exhalationis corpuſcula olfactûs ſenſorium non movent, niſi & ipſæ aliundè moveantur. Et quò magis & minùs odoriſera corpuscula commoventur, eò major & minor evadit odor. Sic aqua roſarum ſtillatitia, dum igne ſenſim incaleſcit, quod tum ejus corpuſcula magis commoveantur, etiam halitum ſpirat ſuaviorem. Sic univerſim corpora quæ odora ſunt, majorem cùm calent, quàm cùm frigent, diu quàm noctu, æſtate quàm hyeme odorem emittunt, quia ſcilicet tunc magis commoventur.

Odorata tandem flacceſcunt.

7. Quod corpora odorifera ſubtiles adeò halitus emittendo continuâ ſerie per plures annos eosdem exſpirent, non improbabile videtur, quod ut nonnulli ſentiunt, ejusmodi halitus ad ſuum principium perpetuo quodam circuitu revertantur, & novam ibidem exſpirationem moliantur. Aſſiduâ tamen ejusmodi exſpiratione corpora odorifera haud parùm flacceſcunt atque etiam abſumuntur: quòd eorum ſubſtantia dùm olet, in prædicta fumeæ exhalationis corpuſcula continuo motu abeat, & ex iis plurima deperdantur.

Odor idem diu perſeverans tandem non ſentitur.

8. Qui rem odoram diu naribus admotam tenent, aut in loco odore aliquo repleto per aliquod tempus degunt, tandem nullum amplius percipiunt odorem; quòd halitus è corporibus odoriferis perpetuò exſpirent, & ſucceſſivè ad nares per aërem devehantur, quas ubi ſubeirint, non illicò regrediuntur, ſed illic aliquamdiu inhærent, & ſenſorium replent, ut qui perveniunt, penetrare eas nequeant, & vim novam inferre non poſſint. Quapropter qui rem odoram, veluti flores odorantur, naſo per vices admovent, ut odoratis particulis ex organo deſcendendi tempus concedatur & novis odoribus ſupervenientibus viæ pateant.

Odoris & ſaporis cognatio.

9. Odoris & ſaporis magna eſt cognatio, ut omne ſapidum odoratum ſit, & omne inſipidum odore quoque deſtituatur. In eo tamen differunt, quod in ſapore humiditas; in odore ſiccitas prævaleat. Hinc nitrum eſt odoratius ſale, & ſal ſapidius nitro, quia in nitro plus ſicci, in ſale plus humidi eſt; & res odoratæ ſi nimis humectentur, odorem amittunt. Tamdiu verò ſaltem odor durat, quamdiu ſiccitas humiditatem ſuperat: quandò verò humiditas ſuperat ſiccitatem, odor perditur. Deindè compertum habetur, quod uno ex prædictis ſenſibus, odore ſcilicet & ſapore ſublato aut depravato, alterum quoque imminui, tolli aut depravari videamus. Hoc ipſum expertus ſum his diebus, dum hæc ſcripſi, in quibus gravi catharro laborans odoratum penitus depravatum, imò nullum habui, ſimul & omnis ſapor abiit & cibi appetentia

Digitized by Google

dejecta fuit, ut nullum penè ciborum guſtum habere potuerim. Quando verò odoratus rediit, hoc ipſo quoque & cibi denuò ſapere cœperunt.

Narium cavitas quid conferat.

10. Juvat multùm ad olfactûs bonitatem Narium cavitas, præſertim ſi initio latior eſt; quoniam tunc odorifera corpuſcula halitui admixta ad cerebrum facilius deferuntur. Hæc enim ad modum camini ſe habet, per quem volantes in aëre corporum particulæ aſcendunt, & collectæ in narium cochleam liberiùs penetrant. Hinc qui porrectas habent nares, acutiore ſunt olfactu, ſagaciusque res externas odorantur, quia plures halitus ſimul attrahunt, ſitque major odoribus ingrediendi copia.

11. Qui compreſſas à Naturâ vel ictu nares habent, hi plerumque aut nullo aut debili ſunt odoratu, quod fibræ olfactoriæ nimium iis cöarctentur.

Ingenioſi cur obtuſiore ſint odoratu.

12. Qui ingenioſi ſunt, obtuſiore plerumque ſunt olfactu. Cauſa eſt, quod ii maximè ingenioſi ſint, quibus cerebrum probè defœcatum eſt, exonerato ſcilicet ſuperfluo & excrementitio, pituitoſo humore, quo expeditum cerebrum promptius efficitur ad ea opera exequenda, quæ ab ingenii facultate pendent: ii autem, quibus pituita defluit, & ad narres continuò delabitur, non poſſunt non eſſe hebetiore olfactu, quod pituitoſus humor nares obducat, advenientes odores arceat, & eorum vim ſenſorium afficiendi obtundat.

Suffitus boni conducunt ingenio & memoriæ.

13. Valent tamen & conferunt multùm ad ingenium acuendum atque memoriam confortandam odores boni & grati. Quocircà & *Marſil. Ficinus* in egregio libro *de ſanitate ſtud.* omnes ſtudioſos hortatur, ut muſæa ſua commodis odoribus repleant, ac fœtorem omnem magnâ evitent ſollicitudine. Huc etiam facit illud *Maſſarii apud Athen*: aſſerentis: *An*, inquit, *noſti ſenſus noſtros, qui in cerebro ſunt, excitari odorum ſuavitate & puriores reddi?*

Medium odoratûs aër & aqua.

14. Sicut omnes ſenſus requirunt medium, per quod ab objectis deciſæ ſpecies ad organum prolabuntur, ita & olfactus ſuum quoque habet, illudque aptiſſimum ac primarium aërem, cùm odor non modò per illum longius, ſed & facilius diffundatur. Hinc & odores verſus illam regionem magis diſtrahuntur, in quam aëer vento impellitur. Debet & res odorifera à naribus aliquantum diſtare ad odoratum excitandum: quia data juſtâ diſtantiâ particulæ odoratæ, quæ uberiori copiâ aëri inſunt, facilius ità diffunduntur & à ſe invicem melius ſecernuntur. Secundarium verò medium etiam eſt aqua, per quam odores quoque ſparguntur. Sic piſces videmus per mediam aquam odorari & intervallo ſatis longo ad cibum aquæ injectum adnatare.

Odores quidam utiles, alii valdè nocivi.

15. Sicut odores nonnulli cerebro multum infeſti ſunt, atque ingrati, ita ut multum nocumenti afferant, ita quoque alii cerebrum confortare & mirificè recreare, atque inter animalia comprimis hominem exhilarare ſolent. Nam ſicut aura pulmonibus inſpirata pulmones ipſos vel confortare vel vitiare quandoque poteſt, nec omnis ſemper iis confert: ita odores quoque cerebro hauſti & percepti propter bonorum aut malorum halituum admixtionem cerebrum etiam diverſimodè afficere poſſunt. Sic Aſtomi (gens Indorum ad extremos fines Indiæ circâ fontes *Gangis*, de quibus ſuprà) ſolo odore, quem è floribus & pomis capiunt, vivere dicuntur. Sic multi odores, ac commprimis aceti à mentis deliquio liberant, cerebrum juvant, ac mulcent. Econtrà ſunt qui certo rei odore animo linquuntur, capitis dolorem, vertiginem & alia ejusmodi ſymptomata incurrere comperiuntur: ut conſtat apud *Mercurialem lib. 1. de morb. mul. cap. 2.* & ex *Ariſtotele* ſolo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire poſſe. Teſtatur & *Bruyer de re cibaria lib. 9. cap. 12. Jacobum* Forolivienſem Medicum inſignem ab allii odore tanquam à re peſtilenti lædi conſueviſſe. Quin etiam nonnulli ab aliàs gratis odoribus malè affici ſolent, quòd idem odor non probè omnibus conveniat. Sic roſæ odorem nonnullis lypothymiam ac ſyncopem excitare narrat *Amatus Luſitanus curat: medic. cent. 2. cur. 36.* atque talem naturam paſſum fuiſſe *Oliverium Caraffam* Cardinalem tradit *Pierius Valer. Hieroglyph. lib. 8. in Scarabæo.* Quemdam etiam Epiſcopum ſolo roſarum odore extinctum fuiſſe ſcribit *Cromerus de reb. Polon. lib. 8.* Novi & Ego virum, qui amaraci odorem perferre penitus nequivit, ita ut herba illa non viſa, ſed tantùm odore perceptâ ſtatim impalleſceret & abire cogeretur. *Cardanus* quoque *lib. 2. de Venenis cap. 1.* univerſim de omnibus venenis aſſerit, quod odorata vertiginem, dolorem capitis & ſuffocationes afferant, & idcircò à ſimilium odoratu homines abſtinere debere monet.

16. Odorata omnia, tàm ſemina quàm plantæ urinam homini cient: acriùs etiam quæcunque aromata cinere quàm igne ſuffita olent. Si quis allium ederit, urinam allium quoque redolentem reddere perhibetur. Quidquid etiam de Terebynthinâ quis ſumpſerit, Urina violæ odorem redolere comperitur.

Nares patentes aut anguſtæ quid ſignificent.

17. Qui nares habent valdè patentes, prudentiâ pollere dicuntur: quià cerebrum illis probè perflatur, & ab infeſtâ fuligine facilè liberatur. Similiter qui tales habent nares; pacatiores, manſuetiores & tractabiliores eſſe comperiuntur. Econtrà qui nares anguſtas habent; iracundiores, audaciores, & magis præcipites eſſe ſolent, quòd narium anguſtia alias quoque reſpirationis vias anguſtas arguat, atque dùm fel illis commovetur, non facilè attemperari ac compeſci poſſe teſtetur.

18. Hominis odoratus latiùs extenditur quàm brutorum: quia hic in brutis ut docet *Ariſtoteles cap. 5. de ſenſu*, ſolùm in ordine ad alimenta dignoſcenda procedit: In homine verò ad alimentum, ad delectationem, & ad cognitionem intellectivam ſervit. Unde etiam finis ſpecialis odoratûs à Deo homini collati à *Keckermanno ſyſt. phys. lib. 3. cap. 24.* ità deſcribitur, quod ſit *vel communior ad alimenti dijudicationem*

vel

vel magis determinatus & reſtrictus, ut homo medicamenta quoque odorando exploret, utque cerebrum confortet, & cor ad intellectûs & voluntatis functiones promptius obeundas, ſeſeque adeò exhilaret, & lætificet, & varias rerum proprietates ex odore cognoſcat; tandèmque ex mirâ odorum varietate divinam potentiam & benignitatem manifeſtiùs agnitam prædicet.

§. VI.

De Senſu Tactûs, ejus organo & objecto.

Senſus Tactûs neceſſarius, per totum corpus diffuſus & communiſſimus.

1. Tactus eſt ſenſus externus ad tutelam & vitam animalis maximè neceſſarius, per totum corpus diffuſus, quamvis in extimâ cute vigeat maximè, ut corporum, quæ circumjecta ſunt, impreſſiones excipiat. *Ariſtoteles lib. 2. de Anima cap. 11.* Senſum etiam vocat ſummè neceſſarium; & *lib. 2. de part. Animal. cap. 8.* Tactum appellat primum inter reliquos ſenſus: primum verò non dignitate, ſed neceſſitate. Videtur itaque ſenſus iſte quoad eſſe animalis præ reliquis eſſe præcipuus ac princeps, quia nullum animal illo penitùs amiſſo & ſublato poteſt vivere, ſicut aliis ſenſibus amiſſis, vivere tamen adhuc valemus. Quod etiam per totum corpus, ſingulaſque ejus partes diffuſus ſit, cùm reliqui in certâ aliquâ corporis parte conſtituantur, meritò inter omnes ſenſus exteriores communiſſimus appellatur. Ignobilis tamen etiam præ reliquis habetur ſenſibus & quaſi belluinus, quod ad conſervationem corporis potiùs, quàm ad animæ perfectionem ſit neceſſarius. Undè etiàm *Ariſtoteles lib. 1. Hiſt. Animal. cap. 15.* & *lib. 2. de Animâ cap. 11.* item *lib. 3. Ethic. cap. 10.* poſtremo loco ſenſum Tactûs eſſe dicit, quaſi belluinum, & qui hominibus, non quà homines ſunt, conveniat, ſed quatenus naturam habent cum beſtiis communem.

Tactus alius internus, alius externus.

2. Tactum nonnulli diſtinguunt in *Internum* & *Externum*: quià nervi & fibræ, quæ ab illis aſſeruntur, hujus ſenſûs organa non minus intrà, quàm extra corpus extenduntur, hac ſentiendi facultate pollent. Unde etiam venæ, arteriæ, membranæ internæ, earumque appendices, inteſtina, veſicæ, cutis, perioſtium, muſculorum & carnis fibræ hujus ſenſûs participes ſunt, præprimis tamen nervi. Ex quolibet enim motu horum in quacunque corporis parte hic ſenſus dignoſcitur, modò in fibroſâ parte fiat, quæ ſufficiat illum ad cerebrum, ceu commune ſenſorium traducendi. Unde latiſſimè patet hic ſenſus & Organum hujus totum corpus & omnes ejus partes tám in- quàm externas complectitur.

Tactûs organum diverſum à diverſis aſſignatur.

3. De Tactûs Organo diverſimodè ſentiunt Authores. Aliqui illud valdè extendunt, & aſſerunt cunctas partes fibris nerveis inſtructas, ſcilicet præter cutem, membranas omnes, carnes muſculorum & parenchymatum tangere: à quibus parùm recedunt, qui membranis cunctis, & quicquid de membranaceâ texturâ participat, munus hoc demandant; attendentes in nullo membro tactum effici, quod membranæ expers ſit: membranis autem obvoluta ſingula tangibilium rerum vim perſentiſcere. Alii autem cutem ſolam adæquatum tactûs organum volunt, cùm quæcunque membra illâ obvoluta ſunt, virtutem tangendi habeant; quæ illa deſtituta ſunt, haud verè tangere comperiantur. Quænam verò cutis pars primarium & immediatum Tactus organum ſit, iterùm diſſentiunt.

Recentiores in nerveis papillulis conſtituunt.

4. Alii veroſimiliùs nerveas cutis papillulas à Recentioribus, Clariſſimo comprimis *Malpichio* detectas primarium & immediatum Tactûs organum proclamant. Pro quo etiam ritè intelligendo obſervari volunt primam cutis laminam conſtituere cuticulam, quæ eſt pellicula exterior tenuis, denſa tamen, quæ cutis ſubjacentis ſubſtantiæ cohæreſcit, & ubi perforata eſt, per ſuos poros ſudoris vaſculorum orificia oſtendit. Quâ ſublatâ reticulare quoddam deprehenditur corpus, involucrum ſcilicet inſtar retis formatum, intrà cujus foramina ſivè areas crebriora non tantùm ſudoris continentur vaſcula, ſed per eaſdem papillulæ quoque cum illis à ſubjacente laminâ emergunt, quæ ad cuticulam terminantur. Sub hac expanſione cutis demùm ſubſtantia fibroſa ex arteriarum, venarum, nervorum, ac tendinum extremitatibus contexta conſpicitur, quibus glandulæ miliares numeroſæ vaſis ſuis excretoriis, ſivè ſudoriferis donatæ denſiſſimè interponuntur cum pyramidalibus papillulis nervis continuis & cum ſudoris vaſculis ad cuticulam exurgentibus. Per has autem papillulas pyramidales Tactum imprimis celebrari, ex his probabiliter deducitur: primò quod papillulæ illæ quædam ſint nervorum ac tendinum propagines è muſculorum fibris profectæ: cùm verò Tactus à nervis & tendinum fibris peragatur, non videtur commodiùs aſſignari poſſe Tactûs organum, cùm ex *Stenonis* obſervatione cutis magnâ ex parte ex nervis, arteriarum ramulis & venis ſit contexta. Deindè in organis, quæ tactu exquiſitiore pollent, numeroſior & major illarum eminentiarum apparatus velut in volâ manûs ac digitorum apicibus, minor verò in reliquo corporis habitu conſpicitur: Unde etiam nulla pars ſenſu Tactûs deſtituta illis gaudet, vel cui hæ deſunt, tactu pollet. Aliæ rationes apud ipſos videri poſſunt.

Tangendi modus exponitur.

5. Ipſe Tangendi modus ut intelligatur, preſſionis quædam ſpecies eſt concipienda: percelluntur enim papillaria illa corpuſcula per contactum tangibilium, ut horum ictibus, qui à varia illarum particularum ſuperficialium figura, magnitudine & impulſu prodeunt. Undè ab objectis cùm magis aut minus tenduntur fibræ harum papillularum, ſpirituum intrà nervos ſibi continuos undulationes multifariam immutant ac determinant, eoſque ad primum uſque ſenſorium concutiunt. Non enim objectum aliquod vel leviſſimè contingere, aut quovis modo premere poteſt nervi extremitatem, quin non ſtatim ſpiritus ipſi inexiſtens ſimul etiam quaſi

Digitized by Google

prematur, qui neceſſariò trudit alium proximum, usque dum per continuam horum ſeriem principium ſenſûs communis percipiat ſpeciem organo impreſſam. *D. Le Grand inſtit. phil. part. 8. cap. 12.* Tangendi modum his verbis declarat, nempè per omnes corporis noſtri partes quædam filamenta è cerebro orta diſpergi dicit, quæ nervos componunt ſpirituum animalium etiàm copiâ refertos, qui velut chordæ ſeu fides diſtenduntur & per totum corpus diffunduntur. Cùm verò nervi illi ſolitò vehementiùs agitantur & premuntur, confeſtim cerebri partes trahunt; quemadmodùm ſi funis extremitas trahatur, campana cui altera ejus extremitas cohæret, eo prorſus momento ſonum edit. Quo fit ut anima in cerebro reſidens ſenſum habeat ejus rei, quæ in nervos impegit. Sic ille.

Tactûs objecta. 6. Objecta diverſarum affectionum & dijudicationum ab animâ, cùm Tactus exercetur, communiter ab omnibus recenſentur: Calor & frigus, Humor & ſiccitas, Durities & mollities, gravitas & levitas, lævor & aſperitas, voluptas & dolor, & aliæ ejusmodi modificationes, motus, texturæ & figuræ, quæ partibus tangendi facultate præditis mutationem quandam inſerunt. Totum autem diſcrimen à diverſitate objectorum, quæ papillulas aliter afficiunt, aut nervos aliter trahunt & agitant, ad eum ferè modum, quo barbiti aut cytharæ chordæ à diversâ pulſantis percuſſione varios edunt ſonos, dependet. Unde ſi partes alicujus corporis inſenſibilis variis modis agitatæ celeriùs quàm corporis noſtri particulæ concitentur, calor ab anima ſentitur; ſin illæ particulæ tardius moventur, frigus. Ubi exigua illa filamenta, ſicut inquit *Le Grand loc. ſupracit.* tanto impetu trahuntur, ut diſrumpantur & à membro, cuj annexa ſunt, evelluntur, anima dolorem percipit: Ubi verò exigua filamenta non rumpuntur, ſed pari ſermè impetu citraque læſionem moventur, anima voluptatem quandam, quam titillationem vocamus, ſentiet: quæ quamvis à dolore reſpectu cauſæ, à qua provenit, parùm diſter, contrarium tamen gignit effectum. Quando autem corporis particulæ, quibus illud terminatur, æquali ſuperficie cutim premunt, anima læve illud & politum eſſe apprehendit: Si verè inæqualiter; aſperum ſivè ſcabrum. Ubi corpora efficaciùs deorſum feruntur, animæ gravitatem indicant. Ubi autem leniùs, levitatem. Ubi particulæ corporis ità diſponuntur, ut manui, aliive ex membris noſtris motanti reſiſtant, anima duritiem percipit. Ubi verò particulæ corporis ita ſunt in motu, ut alia corpora undecunque ſibi occurrentia non remorentur, fluiditatem. Et ità de aliis modificationibus, quibus fibræ nerveæ afficiuntur ad diverſas alias ſenſationes efficiendas, eſt differendum. Alii cum *P. Honorato Fabri lib. 2. de homine prop. 50. & 51.* affectionem illam, circà quam Senſus Tactûs verſatur & exercetur, aliter explicant, ajuntque multiplicem ac variam ideò evenire, cùm vel tenduntur plus æquo fibræ, vel ſtringuntur & comprimuntur, vel roduntur, mordentur, vellicantur, pulſantur, diſtrahuntur vel dividuntur, ſolvuntur, deglutinantur, vel alio quovis modo afficiuntur. Sed de his videatur *Ipſe Fabri loc. cit.*

7. Tactus, ut etiam notavit *Williſius de Anim. brut. part 1. cap. 11.* pleriſque aliis ſenſibus circa objecta ſua minus certis criteria ſuppeditat. Unde viſus ſi quandò larvam ſivè ſpectrum à corpore ſolido diſtinguere nequit, examine per tactum adhibito ſtatim res extra dubium ponitur, pariter Olfactus & Tactus ſenſibilia ſæpè repudiant, & propius amplecti verentur, niſi prius palpando attrectentur. Tactus aliis ſenſibus occurrit.

8. Nullum animal tactu carere conſtat, & quò perfectius eſt, eò magis hic ſenſus in illo viget. Inter homines etiam quò quis perfectior exiſtit, eò meliorem tactum habere comperitur. Hinc etiam doctè Philoſophus vult ex Tactûs bonitate ingenii perſpicacitatem colligi poſſe. Homo etiam præ cæteris quibusvis animalibus hoc ſenſu pollere, & hac ſentiendi prærogativa præeminere videtur ob inſignem cutis temperiem, ſubtilem fibrarum plexum & papillularum aptitudinem, quibus cætera animalia præcellit. Exquiſita quoque tangendi vis in vola manûs, extremisque digitis potiſſimùm dignoſcitur, quoniam in illis partibus nervorum filamenta exilia ſunt & facili negotio commoventur. Unde fit, ut naturæ inſtinctu, dum aliquid tactu explorare aggredimur, manum admovemus, & digitorum extremitatibus utimur. Tactus in homine perfectior.

9. Finis hujus ſenſûs in homine duplex comperitur: alius Generalis, alius ſpecialis. Ille eſt, ut Homo tactu explorare queat ſibi profutura aut nocitura. Hic vel ad ſcientiam ordinatur; ut cum homo res naturales tactu exploret: vel ad artem & laborem: ut hoc ſenſu varia conſtruat opera, & diverſos perficiat labores, quibus vitam tutari & ſuſtentare queat. Finis hujus ſenſûs.

CAPUT

CAPUT VI.

Senſuum Externorum Mirabilia.

DE Senſibus Externis notabilia Scitu digniora præcedente Capite ex optimorum Philoſophorum ſententiis adduximus; hoc verò Capite mirabilia circà eosdem Senſus ex variis Authoribus collecta ſubmittimus.

§. I.

Viſûs & Oculorum mirabilia.

1. Viſus certe Senſuum omnium præſtantiſſimus, *quia Solus*, ut ait *Cardanus totum objectum & omnes ejus partes percipit: Solus miram objectorum varietatem dignoſcit, nec impeditur contrariis. Unde menti ſimillimus, qui ad capeſſendas ſcientias utiliſſimus, omnium homini dilectiſſimus, qui Solus ad cognitionem ſiderum ducit, omnium velociſſimus cujus organum pulcherrimum.* De hoc certe multa proſtant admiranda. Ab Acumine in minimis perſpiciendis & perficiendis incipimus. *Myrmecides* quidam, teſte *Solino cap. 6. & Plinio lib. 7. cap. 21.* quadrigam ex ebore feciſſe perhibetur, quàm muſca alis tegeret; & navim, quæ apiculæ alis abſcondi poſſet. *Callicrates* formicas & alia minuta animalia in ebore ſculpſit, quorum partes quædam ab aliis cerni nequibant. Eodem *Plinio* teſte Ilias *Homeri* in membranam adeò conciſè & minutim à quodam olim notata fuiſſe fertur, ut teſta nucis includeretur. *Hadrianus Junius lib. 1. Animad. cap. 7.* refert quendam *Franciſcum* Alumnum in denariolo ſine notis perſcripſiſſe ſymbolum Apoſtolorum & Principium Evangelii S. *Johannis.* Idem ſcribit vidiſſe ſe cerasi nucleum in modum quaſilli exſculptum, quo continerentur quindecim paria teſſerarum ſuis punctis affabrè diſtincta. Sed plura alia ejusmodi minuta artificia jam paſſim videntur. Quæ cum vivaciſſimum viſûs acumen demonſtrant, magnam eapropter etiam admirationem Spectatoribus ingerunt.

Acumen, Viſûs in minimis.

2. Antiqui Authores mira de *Strabone* quodam narrant: eum nempe tam acutâ Viſûs acie fuiſſe, ut á Lilybæo Siciliæ promontorio portu Carthaginenſium ſolventes naves diſtinctè videret, & numeraret: Scribit autem *Plinius* diſtantiam portûs illius eſſe ad 1800. ſtadia, quæ faciunt milliaria germanica ferè 56. Refertur etiam à *Jonſtono*, Hiſpanum quendam *Lopem* in Gadibus fuiſſe, qui ex edito monte, quem *Calpen* vocant, per fretum illud oppoſitum acie penetrabat, & ex Europâ Africæ littus (cujus tractus teſte *Cleandro in epiſt. ad Jacob Labecum* mari tranquillo trium aut quatuor horarum eſt) colluſtrabat, quæque ibi agebantur, indicare poterat.

Acumen viſus ad longinqua.

3. Oculos tam lucidos *Auguſtus* Cæſar habuiſſe fertur, ut in quos paulò attentiùs eos intuitu firmo defixiſſet, hos tanquam ad Solis fulgorem oculis connivere coëgiſſet. Apud *Livium lib. 7. Decad. 1.* memoratur, quod oculi Romanorum viſi ſint ardere in prælio Samnitibus. Et Aquileienſes milites, qui ſubitâ eruptione ex occulto cuniculo factâ *Attilam* paucis comitatum invaſerant (quem tamen non noverant) poſtea faſſi ſunt, ſe nullâ re magis perterrefactos fuiſſe, quàm quod in oculis ejus ſcintillas velut igneas, cum pugnans eos fremebundus aſpiceret, emicantes conſpexerint; ſicut *Nicolaus Olaus* ſcribit: Non fruſtra idcircò *Cornel. Tacitus* ſcripſit: *primi in omnibus præliis oculi vincuntur.*

Oculi mirè ſplendentes.

4. Si *Gellio lib. 9. cap. 4.* fides adhibenda; in ultimâ terrâ, cui *Albania* nomen eſt, incolæ in pueritia caneſcere, & noctu acutiùs quàm interdiu cernere perhibentur fulgore ſcilicet teneram viſûs aciem obtundente. De *Tiberio* Cæſare ſcribit *Suetonius*, eum noctu experrectum omnia in tenebris vidiſſe. Idipſum & ſibi quandoque obtigiſſe teſtatur *Cælius lib. 15. cap. 1.* *Cardanus* ſe etiam primâ inventâ ejusmodi viſum habuiſſe ſcribit *lib. 8. de variet. cap. 43.* ut experrectus in maximis tenebris omnia diſtinctè videret. *Aſclepiodorus* Philoſophus in nocte lucernâ nihil adjutus libros legiſſe ſcribitur. *Conimbricenſes lib. 2. de Anima cap. 7. quæſt. 9.* Narrant civem quendam Brigantinæ Urbis de nocte adeò clarè accuratèque videre ſolitum, ut minutiſſima quæque diſtingueret. *Thomas Willis de animâ brut. part. 1. cap. 15.* noviſſe ſe ſcribit, quendam cerebro calidiori præditum, qui poſt uberiorem generoſi vini potum in profundis tenebris diſtinctè literas legere potuit. *Cornel. Gemma* quoque refert *lib. 8. Coſmocrit cap. 7.* ſibi quendam notum, qui de nocte haud ſecùs ac de die literas perfectè legerit.

Noctu & in tenebris videntium Exempla.

5. Similia & paulò recentiora, magisque admiranda Viſûs in tenebris Exempla ſunt, quæ ſequuntur. Vir eruditus, uti refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 1. Ann. 1. obs. 42.* animum curis & laboribus feſſum muſicâ recreaturus, cum fides aptaret, una chordarum diſrupta oculum dextrum plagâ dolorificâ afflixit. Proſpicitur ſtatim oculo læſo refrigerantibus ophthalmicis, quibus inflammationi imminenti obviam itur, ita ut nil ampliùs timendum videatur. Nocte jam adultâ ex ſomno evigilans cuncta clarè, ac ſi de die eſſet, videt adeò ut & minimos picturarum & tapetum tractus obſervare, characteresque ex libro legere poſſet: miratur cauſam, læſumq; oculum claudit: hic denſæ ubique tenebræ: ſanum dum claudit, ubiq; lux clara. Inclamat ſervum, jubetque apportari lumen, ſed ſuſtinere non

Alia magis admiranda Exempla.

Digitized by Google

poteſt ob ſplendidos ad moleſtiam usque apparentes colores. Idem de die fit, ſi modò Sol aliquantulùm ſplendet : unde coactus eſt oculum clauſum ſemper firmare. Hoc Symptoma durabat per aliquot dies, indè ſenſim evaneſcebat. *Antonius Merindolus* Medicus & Profeſſor Aquenſis *part. prior. Theor. de Spir cap.* 3. narrat *Joannem Leraud* eruditum Pharmacopolam *Saloni Petreæ* habitantem ſibi fuiſſe teſtatum, ſe ante aliquot annos per unum alterumve menſem ſingulis noctibus talem paſſum eſſe affectum, ut ab horâ penè undecimâ ad primam poſt mediam noctem aut circiter lumen ex propriis oculis effunderet, à quo totum cubiculum ita illuminaretur, ut ipſe quæcunque in cubiculo continerentur, liberè poſſet intueri. Quo caſu principio perterritus, cum ſe totum ſub ſtragulis occultaret, non ſolùm ibi eodem lumine proprium corpus & lintea illuſtrata advertebat, ſed aliquandò libros ſecum etiam includens illos legebat. Atque id evidentiùs & in longius tempus patiebatur, cum in latus ſiniſtrum lienem comprimendo decumberet; minùs verò quando in dextrum. Juvenem quoque ſe vidiſſe teſtatur *D. Joſeph Landzonus Eph. Germ. Cur. Dec.* 2. *Ann.* 1. *obs.* 25. in tenebris videntem, adeò ut epiſtolas etiam noctis tempore absque luminis ullius auxilio perfectè legeret, ac ambulantes per vicos agnoſceret.

Acies oculorum firma. 6. Gymnoſophiſtas Indorum Philoſophos ſcribit *Plinius lib.* 7. *cap.* 2. aciem oculorum tam firmam ac lucis tam patientem habuiſſe, ut ab Exortu ad Occaſum Solis perſtarent immobilibus oculis Solem contuentes, atque etiam ferventibus arenis toto die alternis inſiſterent pedibus. Viginti quoque Gladiatorum paria in *Caji* Principis ludo fuiſſe, Veteres tradunt Scriptores, qui contra comminationem ullam non conniverent, & ob hoc invicti.

Ex acie debili ſe ipſos videntes in aëre. 7. Quidam *Antipheron Oretanus*, ut refert *Ariſtoteles lib.* 3. *Meteor.* ſemper ante ſe videbat ſimulachrum quoddam, quod erat ſui ipſius imago, reſpiciens ipſum : id autem fiebat ob debilitatem viſûs, ob quam ſpeculum ei fiebat, propinquus aër : Simile eſt quod *Vitellio in optic.* recenſet de aliquo Studioſo ſibi amico : hic enim cum noctes aliquot inſomnes duxiſſet ; & peregrè deindè proficiſci coactus fuiſſet, per fluminis crepidinem obequitans alterum vidit equitem ſibi præeuntem atque omnia plane facientem, quæ ipſe faceret : quod cum *Vitellioni* deindè retuliſſet, ab eo intellexit, ſe ſibi terrori fuiſſe, nec aliud vidiſſe, quàm ſuiipſius ſimulachrum in aëre reflexum.

8. In Cumanâ regione *Peru* littorali homines parum videre ſcribit *Cardanus de variet. lib.* 1. *cap.* 4. *Nebulæ* enim, ut inquit, *in eorum oculis generantur, ſeu ex fluminis natura, ſeu ciborum, quibus veſcuntur.*

Mira Viſûs efficacia. 9. Stupenda plane ſunt, quæ de vi & efficaciâ viſus in rerum immutationibus varii ſcribunt Authores. *Vairus* narrat fuiſſe quendam, qui cum in lapidarii cujusdam manibus gemmam pretioſam miro politam artificio vidiſſet, fixisque oculis contemplatus fuiſſet, illam ſubitò in duas partes diſſiliiſſe. Quidam *Valentinus* Eques, ut ajunt, cum ex gravi morbo convaluiſſet, & patinas fictiles in menſa poſitas aſpiceret, ſolo aſpectu illas findebat in partes. In Africâ etiam certæ quædam familiæ fuiſſe ſcribuntur, quarum aſpectu & laudatione ſegetes interibant, areſcebant arbores, moriebantur infantes. *Hieronymus Vida lib.* 2. *Bombic.* de Sene per oculos faſcinante hos tradit verſus.

- - - - - memini Tuſci alta in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dira vigebant
Ora, graveſque oculi, ſuffecti ſanguine circum,
Fronsque obſcœna ſitu, hirtique in vertice cani,
Ille truci (ſcelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, parvasque volantes,
Quin etiam ſi quandò hortos ingreſſus, ubi annus
Exuit expleto turpem novus orbe Senectam,
Floribus & paſſim per agros incanuit arbos;
Ille hortis ſtragem dedit, arboribusq; ruinam,
Spemque anni agricolæ mœſti flevêre caducam.
Nam quocunq; aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubitò afflatos langueſcere flores.

10. *Olo, Syvardi* filius Norvegus ex *Haraldi* Danorum regis ſorore editus adeò viſu efferus erat, ut quod alii armis, ipſe oculis in hoſtem ageret, & fortiſſimum quemque vibrante luminum acritate terreret. *Saxo lib.* 7. Olo viſu efferus.

11. Hominem aliàs cœcum ſe vidiſſe teſtatur *Henricus Smetius lib.* 5. *miſcell. medic. ep.* 13. naſo pro oculis utentem, ejusque beneficio omnia diſcernentem, *is dextro*, ut inquit, *oculo ante annos multos, cum puer eſſet, privatus fuerat, tandem juvenis factus (ruſticus erat) ex ceraſo in palum dumi ligneum faſtigiatum delapſus vultum impegit. ut naſum unà cum oculo ſiniſtro, genâ palpebrâ utraque & ſupercilio diſrumperet adeò fœde, ut chirurgus oculi globum avulſum prorſus crederet, eumque palo inhæſiſſe : cicatrice tandem obductâ poſt annum ab acceptaplagâ, dum in gramine apricatur, forte lucem ac floſculorum candorem humi animadvertere occepit per naſi cavitatem &, jam per quinque aut ſex annos continuos viſionem eo modo exercuit, ut quidquid offeratur naſo oculato diſtinguat exactè, ſed deſpectando : Suſpectando enim lucem ferre nequit.* Scribit etiam *Kepplerus* à *Mathæo Waggero* narratum ſibi olim quid ſimile *Heidelbergæ* contigiſſe : nempè quendam oculo altero amiſſo, altero manûs palmo tecto, ſi ſplendens quidpiam infrà Naſo videntes.

nares

nares ſiſteret, ſplendorem agnoſcere atque etiam internoſcere quadantenus potuiſſe.

Urina per oculos excreta.

12. Memorabile eſt quod *Petrus Borellus cent. 3. hiſt. Med.* 1. & 67. narrat de perſpicillis ab oculorum effluviis ſenſim corroſis, mirabiliùs tamen urinam per oculos quoque excretam, uti refert *Chriſt. Franc. Paullini in obs. Medico-phys. obſervat.* 111. Adoleſcentulus 16. annorum enim in Laalandiâ, inquit, urinæ ſuppreſſione ob conglutinatum à viſcida pituita veſicæ cervicem frequentiùs vexatus manibus ventrem fortiter premens ad ſudorem ſummo præ dolore curſitationibus ſe defatigabat, donec feſſus in lectum, ſtramen, ſcamna &c. concideret; tunc ad horulam ferè acerbiùs notabile ſenſit levamen: lacrymæ verò quoad colorem & odorem planè erant Urinaceæ.

Viſus in oculo ad nares propendulo.

13. Admiratione magna dignum eſt, quod refert *Henricus ab Heer obs.* 4. quod quidam oculo vi extra orbitam ſuam protenſo & ad extremitatem naſi usque propendulo, videre tamen benè potuerit.

Viſus omnia inverſa videns item duplicata.

14. De Humore cryſtallino in ipſo oculo inverſo & omnia inverſa deindè referente memorabile Exemplum recenſet *Sennertus lib. 1. Med. pract. cap. de viſus depravatione* in Medico Dresdenſi, qui cum fortè ſcalam librum petiturus aſcenderet, oculosque fortiùs ſurſum verteret, accidit ut ei deinceps omnia inverſa apparerent. De Nobili quodam lue Venereâ laborante, cui præprimis caput & humeri gallicis ulceribus obſita fuerant, memorant *Ephem. German. Cur. Dec. 1. Ann. 1. obs.* 93. Huic, cum cœtera ſymptomata remitterent, viſum ita depravatum fuiſſe, ut omnia objecta ipſi duplicata comparerent; Senſim tamen hoc malum cum luis venereæ curâ evanuiſſe. Mentio fit ibidem fœminæ *Hanoveranæ*, cui ex febre tertianâ Scorbutica reconvaleſcenti omnia geminata apparebant.

Viſus ſubinde amiſſi reſtitutio.

15. Viſus per intervalla nunc præſentis, nunc abſentis & ablati exempla patent in *Joanne XVIII.* Aragonum Rege: hic enim teſte *Marin. lib. 16. cap.* 17. præ ſenio viſu interdum deſtituebatur: ſed eundem iterum per intervalla recipiebat; itâ Victoriâ *Ferdinandi* Filii ad *Caluſum* oppidum de *Petro* Luſitano regni æmulo auditâ, viſum præ gaudio recepit. Subindè cum *Ferdinandus à Joanne* Andegavenſi (quem mortuo *Petro* rebelles regem optarant) *victus eſſet ad Gerundam*, præ dolore & anxietate viſum paulò ante amiſſum iterum recepit. *Ophioneus* etiam *Meſſenius* vehementi capitis dolore viſum conſecutus denuò abscedente dolore cœcus factus eſt.

§. II.

Viſûs imminutionis, depravationis, & cœcitatis Exempla mirabilia.

Cenſent nonnulli *Cœcum* à verbo *cædo*, ſivè *cædere* derivari, quòd oculis, ut inquit, *Plempius Ophthalmogr. lib. 4. probl.* 69. exciſis ſit, ſive quod oculis careat. Ex quorum ſententia, *Cæcitas* eſt ipſorum oculorum orbitas & carentia, ſeu organi totius viſorii abſentia. Verùm communiùs eſt & uſitatius, illum etiam vocari & eſſe cœcum, qui etſi oculis adhuc præditus ſit, ob affectus tamen præter naturam partibus oculorum inſidientes lumen non poteſt percipere. Quamobrem cœcitas non ſemper erit oculorum ſed facultatis viſivæ ablatio ſive orbitas, quæ eſſe poteſt, oculis etiam præſentibus, nec ipſis penitus deſtructis aut corruptis. Miris autem modis viſivam facultatem imminui, depravari, aut penitus tolli poſſe, ſequentia docebunt Exempla.

Cœcitas à ſomnio.

2. De *P. Corn. Ruffo M. Curii* in conſulatu collega ſcribit *Plinius lib. 7. cap.* 50. eum dormientem viſum amiſiſſe, cum id ſibi accidere ſomniaret.

Ex nivis continuo aſpectu.

3. *Xenophontis* milites, ut refert *Galenus lib.* 10. *de Uſu part. cap.* 3. è Perſide redeuntes per multas nives iter facientes oculis læſi fuerunt.

4. Ferunt eodem memorante Galeno *Dionyſium Siciliæ* Tyrannum domum ſuper carceres clariſſimam & ſplendidiſſimam calce illitam conſtruxiſſe, in quam vinctos ex imo & obſcuro carcere eductos intuentes ex nimiæ lucis occurſu excœcatos fuiſſe.

A nimio fletu.

5. *Fara* Virgo (quæ ſub *Heraclio* Imperatore floruit) dum ab *Hagerico* patre ad nuptias compelleretur, in tantas prorupit lacrymas, ut inde cœcitatem contraxerit. *Raviſius.* De *Numeriano* quoque, qui comes, patri *Caro* Imper. in bello Perſico fuit, ſcribit *Cuſpinianus* nimio fletu ob paternam necem ſibi oculos corrupiſſe.

Cœcitas & viſûs imminutio à venæſectione.

6. Venæſectionem Viſui perſæpè maximè obfuiſſe, mira docent Exempla *David Schirmer. in ſerm. convival. num.* 9. & ex eo *M. Joan. Georg. Schiebelius in domo amœnitatum hiſtoric. part* 2. *pag.* 137. refert Auguſtiſſimum Imperatorem *Ferdinandum I.* aliquandò narrâſſe, ſe inter milites ſuos centurionem habuiſſe, qui ſtatim à venæſectione viſum amiſerit cœcusque factus fuerit, & quod demùm poſt aliquot ſeptimanarum ſpatium viſum recuperârit, ſed admodum debilem & imminutum. De Virgine quadam narratur, illam ſanguine adhuc ex apertâ venâ fluente exclamâſſe: *Ego nihil videre poſſum*: cui quidem ſtatim vena clauſa fuit, nihilominus tamen omnem reliquam vitam ſuam cœca tranſigere coacta fuit. Sic etiam *Jo. Udalricus Rumlerus obs.* 70. *p.* 41. meminit civis Auguſtani *Matthæi Baleri*, cui ob diuturnum capitis dolorem nullis remediis compeſcibilem tandem à Medico ſanguis ex cephalicâ miſſus eſt. Quo facto, eo ipſo momento doloribus evaneſcentibus repentè cœcus factus eſt, & ad obitum usque permanſit. Refert etiam *Nicolaus Fontanus Analect. obs. cap.* 11. *Exempl.* 8. Ophthalmia quendam laborantem à venæ cephalicæ ſectione cœcum redditum, ſed clyſteris applicatione & venæ baſilicæ apertione curatum. Conſtat etiâ pluribus experimentis à ſectione venæ præſertim cephalicæ (quæ nempè inter pollicem & indicem manûs eſt) viſum diminui, cœcitatemq; induci poſſe. *Vopiſcus Fortunatus Plemp. ophthalmogr. l.* 4. *prob.* 73.

Viſûs

viſûs imminutionis cauſam ex multâ ſanguinis eductione his verbis declarat. *Nimirum uberi ad viſionem acrèm opus eſt Spiritu; hic pro vehiculo etiam id, quod vehitur, excuti, deturbarique neceſſe eſt. Certè per largas ſanguinis evacuationes oculos Spiritibus orbari ipſis noſtris oculis eſt manifeſtum. Videmus enim illos, quibus nimium iſte vitæ theſaurus exhauſtus eſt, oculis eſſe obſcuris, nullo ſplendore, nulla luce, nullo igne micantibus; id quod non aliunde, quàm ex ſpirituum defectione venit; ab his enim & ſplendor ille, & lux & ignis; qui ex oculis emicat, proficiſcitur.* Subdit deindè *Plempius*, liberaliorem ſanguinis miſſionem iſthoc præſtare quidem in omnibus nationibus, maximè tamen Belgis & Germanis, non item in Gallis & Hiſpanis, Sed vide illum *loco cit.*

Cœcitas ex barbæ raſurâ.

7. Ex barbæ raſurâ viſum depravatum & ſublatum refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec.* 2. *Ann.* 7. *obs.* 152. Ubi memoratur, Monachum quendam toties viſum amiſiſſe, quoties barbam radi curâſſet, miſerrimum aliàs futurum, niſi hunc novo recepiſſet aucupio, quoties illam prolixiorem aleret. Econtrà *in Scholio ibidem* refertur contrarius effectus de alio Monacho debilis viſûs, qui quoties crines ſub alis radere curaverat, rectiùs viderit, quoties veró creſcere permiſerit, obſcuriùs.

A ſtramine in nare fracto.

8. Cœcitatem à ſtramine in nare fracto inductam puero cuidam ſedecim annos nato docent *Ephem. Germ. Cur. Dec.* 2. *Ann.* 6. *obs.* 37. hic enim in horreum fruges repoſiturus, mergites cum tractaſſet imprudentiùs, fractumque ſibi cum inſigni ſtrepitu in dextro nare ſtramen intenſiſſimos creaſſet dolores, mox totum etiam occupantes caput, quos niſi ſomno placare non potuit, ab eo tempore decreſcere cœpit & imminui hujus oculi viſus, donec tandem perpetua ipſi obduceretur caligo.

Cœcitas certo anni tempore invadens.

9. Virginem quandam plebejam vidiſſe ſe *Monſpelii*, octodecim aut circiter annorum ſcribit *D. Joann La Serre*, ut refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec.* 2. *Ann.* 6. *obs.* 79. Quæ ſingulis annis ad menſem Majum perfectâ occupabatur cœcitate, ſub Veſperam paulò poſt Solis Occaſum. illaque durabat ad poſteriorem usque lucem, donec Sol denuò ortus foret; tunc enim nullum apparebat in ejus oculis priſtinæ cœcitatis veſtigium. In tali verò ſtatu perſeverabat per tres quatuorve menſes; & integro ante invaſionem menſe videbantur ipſi nubeculæ obſervari oculis; Virginis porrò hujus amitam, hujusq; duos liberos eodem affectu detentos fuiſſe, ſicut & alium quendam ruſticum, refertur ibidem.

In fœmina quoties cunque gravidâ.

10. Fœminam ſe vidiſſe ſcribit *Salmuth cent.* 3. *obs.* 27. quæ quoties eſſet gravida, toties cœca reddebatur. A partûs laboribus cœcitatem in tribus quoque aliis ſe obſervâſſe ſcribit *Idem cent.* 1. *obs.* 75.

Cœcitas à variis accidentibus inducta.

11. Ex alapâ inflicta cœcitatem obortam notavit *Zacutus lib.* 1. *prax. adm. obs.* 52. A vulnere ſuperioris palpebræ, ut & largâ narium hæmorhagiâ Hildanus *cap.* 6. *obs. chir.* 6. à ſternutatione nimia *Idem c.* 1. *obs. chir.* 24. à diuturniore Lunæ inſpectione adoleſcenti viſum valdè debilitatum fuiſſe notavit *Salmuth. cap.* 3. *obs.* 82. à forti cerebri concuſſione, lapſu, vel contuſione cœcitatem ortam fuiſſe teſtatur *Idem c.* 3. *obs.* 42. à Scabie retropulſâ *Sennertus lib.* 1. *Med. pract. cap. de cœcit.* Ob ruptam uveam ictu baculi cœcitatem ortam notavit *Hildanus cap.* 5. *obs. chir.* 15.

Diodorus Stoicus cœcus optimus Geometra.

12. A cœcis quoque multa legimus peracta, quæ admirationem pariunt maximam. De *Diodoro* Stoico cœco referunt Hiſtorici, quod non modò Philoſophiam ac Muſicam, ſed & Geomerriam quoque didicerit, & hanc ultimam (quod ferè videtur incredibile) docuerit, præcipiens diſcipulis ubi, unde, & quò linea quælibet eſſet ducenda.

Cn. Aufidius cœcus & Hiſtoricus.

13. *Cn. Aufidius* civis Romanus oculis captus, cum eorum uſu careret, nec atrum ab albo poſſet diſcernere, videbat tamen in litteris & græcam hiſtoriam ſcribebat.

Dydimus Alexandr. cœcus quid præſtiterit.

14. *Dydimus* Alexandrinus Præſul Cæſarienſis à teneris annis oculis captus, & ob id etiam primarum literarum ignarus, ità Geometriam & Dialecticam, quæ magno indigent uſu, jam grandis natu cum primis didicit elementis ut præclara quædam opera in Mathematicis ſcripſerit: in pſalmos quoque, & in Evangelium *S. Matthæi & Joannis* commentaria reliquerit. Sub *Valentiniano* Imp. Alexandrinæ Scholæ præfuiſſe perhibetur. *Socrates lib.* 4. *cap.* 25. *Ruffinus lib.* 2. *Eccleſ. Hiſt. cap.* 7. *& Platina.*

Joan. Fernandus cœcus inſignis Muſicus.

15. *Johannes Fernandus* patre Hiſpano in Belgio ortus, teſte *Fulgoſo & Philipp. Camerario*, cœcus à nativitate fuit ac inops: his duobus ſuperatis, quæ permultùm obſtant doctrinæ: Pöeta tamen, Logicus, Philoſophus, Muſicusque tam excellens evaſit, ut ſolus memotiter quatuor vocum carmen componetet: id quod aliì vix ſcribendo conſequi poſſent, præterquam quod aliis muſicis inſtrumentis tam peritè ſonos modularetur, ut audientium aures non ſolùm ſuavitate maximâ demulceret, ſed etiam artificii magnitudine veluti captas detineret.

Scheckius cœcus.

16. *Jacobus Scheckius* Tubingæ profeſſor Medicinæ viſu penitus Anno 1577. privatus integro decennio ſtudia majori alacritate proſecutus eſt & varios tractatus medicos edidit. Cum etiam quidam Ophthalmicus ſe viſum ei reſtituere velle pollicitus eſſet, Reſpondit: *multa ſe in vita vidiſſe, quæ maluiſſet non vidiſſe: optare etiam, ut ad nonnulla ſurdus fuiſſet.*

Nicaſius de W[illegible]

17. Trimus viſum amiſit *Nicaſius Werdamus* in Brabantia oriundus, & tamen *Camerario & Fulgoſo* teſtibus, magiſterii Philoſophiæ gradum, Theologiæ licentiam, Juris utriusque Doctoratum obtinuit, atque imperante Friderico III. in Colonienſi Univerſitate Canonica & Civilia Jura profeſſus eſt. Diu ſacrarum rerum concionator extitit, & aliena uſus manu in Inſtitutiones & ſuper Libros Sententiarum multa ſcripſit,

quibus

quibus Theologales quæſtiones atque epiſtolas eruditas addidit. Obiit *Coloniæ* Anno 1492.

Aſconius Pedianus cœcus.

18. *Aſconium Pedianum* Grammaticum & Hiſtoricum inſignem, cum ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno captus eſſet oculis, atque ita duodecim annos vixiſſet, eleganter tamen hiſtorias quasdam magnâ cum diligentiâ & Induſtriâ ſuperato ætatis atque oculorum impedimento ſcripſiſſe narrat *Fulgoſus lib. 8. cap. 7.*

Cœcus vaticiniis clarus.

19. Claret in Annalibus urbis Pragenſis mirabile Exemplum de Cœco Vaticinante, quod itâ ſe habet. *Carolus IV*. antequàm in Regem Romanorum eligeretur, propè *Norimbergam* adiit cœcum quendam natione Schytam Vaticiniis clarum, quolibet die nonniſi ad unam quæſtionem reſpondentem. Eum perſonatus ſalutavit *Carolus* ajens: *Salve ſi ex Deo es: ſi non es, nulla ſit tibi ſalus.* Ille verò reſpondit: *Ex Deo ſum: tu viciſſim Salve Carole Marchio Moraviæ mox futurus Romanorum Rex.* Commutatis ultrò citroque verbis interrogavit illum *Carolus* de Succeſſione Regum Bohemiæ. Ille acceptâ charta, haſce in eâ deſcripſit literas, ſivè ut alii volunt, duabus vocibus barbaris expreſſit. *ICUS ALGUIFMA* easdemq; interpretatus eſt: *Joannem, Carolum, Venceslaum, Sigismundum, Albertum, Ladislaum, Georgium, Uladislaum, Ludovicum, Ferdinandum, Maximilianum, Albertum* (ſed ultima litera Hiſtoriæ non reſpondit *Rudolpho II.* Imperat. Auguſto feliciter regnante) Tum *Carolus*, *quid fiet poſteà?* & cœcus: *Idquod fuit anteà.*

Juvenis arcularius cœcus miræ perficiens.

20. *Laurentius Stengelius lib. de monſtris cap. 16. §. 10.* memorat, Anno 1612. *Ingolſtadii* in Bavariâ juvenem quendam arcularium, dum fiſtulam æneam expoliret, & pulverem nitratum incautius tractaret, illo incenſo utrumque oculum miſerando caſu perdidiſſe, cœcumque factum in hoſpitalem domum fuiſſe receptum. Ibi cum in mediâ Senum & Vetularum turbâ ſecretus habitaret; lectum ſibi & exiguum juxta locum tabulis affabrè circummuniviſſe & picturis affixis exornaſſe. Duo deindè minutiora molendina (quę piperi molendo idonea forent) cum ſcalis, rotis, radiis, dentibus, & axibus, cumque omnibus denique rebus perfectiſſimo molendino neceſſariis cultro exſculpſiſſe adeò exactè & ad amuſſim, ut unum illorum dignum fuerit habitum, quod *Monachium* ad res Principis raras & artificioſas in pinacothecam transferretur.

Cœcus in Angliâ mirabilis.

21. Omnem pene fidem ſuperare videtur, quod *Kenelmus Dygbæus* narrat de cœco filiorum ſuorum pædagogo *tract. 1. de nat. corp. cap. 28.* Erat ille oculis usque adeò captus, ut ne ſolis quidem claritate moveretur: chartis tamen pictis vel latrunculis tàm peritè ludebat, ut à paucis vinceretur: in illo etiam ludi genere, in quo rotundæ argenti, alteriusvè metalli laminæ ſupra menſam pelluntur, miſſiles globulos dextrè ad metam torquebat. In oblongis deindè cubiculis, xiſtisque directè ſemper obambulabat, tam liberè etiam & confidenter ubivis in domo incedebat, menſæque accumbens tam aptè ſe componebat, ut nullus oculorum defectus à neſcientibus animadverti poſſet. De hoſpitis jam primò adventantis ſtatim ac cum eo collocutus fuerat, ſtaturâ totiusque corporis habitu absque errore judicabat: imò in diſcipulis, cum declamaret coram illo, geſtus omnes & ſitum corporum perfectè dignoſcere, ut & nubilum diem à ſereno diſcernere potuit.

Halberſtadienſis cœcus.

22. *Halberſtadii* Cœcum quendam fuiſſe *Joannem Linneman* dictum, qui peritus tàm organis muſicis rite utendi, quàm conficiendi, & quod præterea admiratione non caret, fila foramini acûs curioſè non ſecus ac ſi cerneret, inſerere novit, refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 1. obs. 71.* Talem etiam novi cœcum *Herbipoli* fuiſſe, ſed jam defunctum, qui inter alia ludicra fila quoque acui peritè valuit inſerere.

§. III.

Aurium & Auditûs mirabilia.

Aures magnæ.

1. Aures ab hauriendis ſonis dictas nonnulli putant, quas in tantam magnitudinem Gentibus quibusdam excreſcere notavit *Cœlius lib. 3. Ant. Lect. cap. 29.* ut totum corpus inſtar veſtium iis tegere queant: hos etiam *Faneſicos, ſivè Satmolos Pomponius* vocat: cubantes ſtrati vice his uti quoque perhibentur. *Thomajus* etiam *in horto Mundi cap. 19.* narrat, tempore *Gregorii* cujusdam Pontificis, natum in *Lombardiâ* infantem tàm magnis auribus ut corpus obtegerent.

2. *Macrino* Imperatori aurium alteram perforatam fuiſſe Maurorum ritu undè oriundus erat, memorat *Pio & Cælius loc. ſupracit.*

Aures pro arbitrio moventes.

3. Scribit *S. Auguſtinus lib. 14. de civ. Dei cap. 23.* fuiſſe quosdam, qui aures pro arbitrio moverent, vel ſingulas vel ambas ſimul. Idem, qui totam cæſariem capite immoto, quantum capilli occupant, ob cutis laxitatem & robur deponerent ad frontem, revocarentque cum vellent. *Cardanus* etiam *lib. 8. de variet. cap. 40. Veſalium* ſcribit vidiſſe *Patavii* Jurisconſultum *Claudium Simeonium* Forojulienſem virum facetum, & *Petrum Ravaſcherium* Genuenſem virum fortem & ſtrenuum, qui aures pro arbitrio movere poterant.

Carcer ſivè Auris Dionyſii.

4. Locus eſt extra muros urbis Syracuſanæ, referente *Kirchero Phonurgiæ lib. 1. ſect. 6. cap. 3. qui carcer Dionyſii vel Auricola Dionyſii* paſſim dicitur. Fuit autem à Tyranno in formam auris ad naturæ exemplar ſingulari ingenio & induſtriâ hæc fabrica conſtructa. Exciſa eſt ex vivo ſaxo, quæ cochleato ductu in anguſtum canalem deſinens cubiculo cuſtodis carceris ſpeluncæ ſupra poſitæ inſinuabatur. Fiebat itaque, ut omnis vel minimus ſtrepitus aut ſubmurmuratio quælibet ſubmiſſè prolata, ac ſi pręſentia fuiſſent percipiebantur. Hodiè (ut vidit & benè notavit *Kircherus* oculatus teſtis) muro obturato voces immurmuratæ in pulcherrimam & mirificam Echum degenerant:

nerant: Unde & vulgò nunc dicitur *La Grotta della favella.* Voces enim non ſicut reliquæ Echi reddit æquales, ſed ſubmiſſam vocem in clamorem extollit, exſcreationis ſonus tonitru exhibet, percuſſio pallii manu facta tormenti exploſio videri poſſet. Plura de hoc carcere vide ſupra *Tomo. 2. Scrut. 4. Diſquiſit. 1. cap. 4. §. 4. pagin. 32. numer.* 8.

Echo mirabilis in villâ Simonetta.

5. Haud longè *Mediolano* uno circiter milliari, ut narrat *Idem Kircherus*, diſſita eſt villa celeberrima olim *Conzaga*, nunc vulgò *Simonetta* à comitibus hujus nominis, qui eam poſſident ita nuncupata. In hâc villâ fabricam olim erexit *Ferdinandus Conzaga* Urbis Mediolanenſis Gubernator non tantùm architectonicâ ſymmetriâ, quàm Echo mirificâ comprimis nobilem; In hujus fabricæ ſupremâ contignatione ambulacrum quoddam eſt, in quo vox prolata vigeſies *P. Hieronymo Dandino* teſte oculato & aurito *in Comment. lib. 2 de anim. tex.* 80. auditur. *Joſephus Blancanus* verò in ſuâ *Echometriâ & in additione ad Theorema* 20. de Echo Polyphonâ & infinitâ oculatus & ipſe auritusque teſtis narrat à ſe & à multis aliis audiram eſſe, & quotidiè à plerisque audiri Echum, quæ pro intenſione vocis directæ vocem diſſyllabam reflectat aliquandò ſepties, interdum decies, quandoque vicies, nonnunquam trigeſies. Hinc etiam colligit *Blancanus*, non repugnare Echum infinitam, quæ vocem ac ſonum ſine fine repetat, ſi nimirum vox directa & primaria magis ac magis finitè in infinitum augeatur & intendatur. Sed de variis aliis admirandis Echonibus videatur *Kircherus* in ſuo de Muſicâ opere, *& in Phonurgiâ lib. 1. ſect. 4. cap. 3 & 4. Schottus Mag. Nat. part. 2. ſynt. 4.*

Tubæ inflatio ubi nociva.

6. In Regno Bohemiæ, teſte *Hageko*, pagus eſt, in quo nemo cornu, ſeu tubam paſtoritiam inflare audet, quin ſurdeſcat. propterea quod olim unus aliquis ex ejus pagi incolis *S. Adalbertum* Archiepiſcopum dormientem tali tubâ petulanter & per injuriam excitaverit.

Homines valde ſonorâ voce.

7. In Americâ perhibentur eſſe homines voce adeò ſonorâ & ingratâ, ut bovis mugitum aut Elephanti barritum potiùs quàm hominis vocem exprimere videantur. *Veſcennius Niger* Imperator, de quo *Spartianus* adeò vocalis etiam fuiſſe dicitur ut in campo loquens per mille paſſus audiretur. Celebratur quoque ab Antiquis *Stentor* Tubicen Trojanus, cui *Homerus* ferream & invictam tribuit vocem, quòd etiam quinquaginta alios ſimul clamantes voce ſuâ vincere potuerit. Multùm ad hoc contulit magnitudo & ſiccitas organi. *Ariſtoteles de audibil.* docet non poſſe magnam vocem efformare eos, quibus pulmo exiguus vel durus, vel denſus ſit.

Surdi ſubmiſſas voces percipientes.

8. Narrat *Borellus cent. 4. obs. 23.* de Nauta apud Santones à quinto ætatis anno per morbi violentiam ſurdo facto cum difficultate loquelæ, eum loquentes ſubmiſſâ voce, imò labia tantum motitantes nullo emiſſo ſono, quæ dicerent, capere potuiſſe & ad petita reſpondiſſe. Veriſimile verò putat *Borellus*, quod Spiritus, qui alias aures & linguæ organa agitare ſolent, recurrerint ad imaginationem, quæ fortior facta, eundem perſpicaciſſimum in viſu (ad motum labiorum obſervandum) reddiderit. Quod verò ſubmiſſos ſonos & non violentos exceperit, credibile fieri in auditu ob mutationem organi eâ ratione, ſicut aulæ arte architectonicâ parantur, in quibus remoti ea audiunt, quæ in angulo inſuſurrantur. Sub ditione quoque Comitis de *Hobberg*, in pago Saltzborn, Scriniarium vixiſſe, qui poſt variolas ſurdus factus eſt, memoratur *in Scholio obs. 25. Dec. 1. Ann. 1. Ephem. Germ. Cur.* Qui tamen cum omnibus maximè verò cum iis, quibus aſſuetus fuit, verba miſcuit, & colloquentes cum ipſo, ſi ſaltem ſibilabant, melius intellexit, quàm eos; qui ſonorè clamitabant, & hæc omnia ex ſolius linguæ & labiorum motu, quæ fixis intuebatur oculis. Refert etiam *Tulpius lib. 4. obſerv. cap.* 18. de quodam Hollando, qui ſurdus factus ex lapſu de tecti, quod is ſolo colloquentium labiorum motu conciones domi enarraverit, & prout colloquentium labia glabra vel piloſa, tenuiora, vel craſſiora, pro eo vel citiùs vel tardiùs intellexerit eorum mentem.

Surdis & mutis loquela quomodo adduci poſſit

9. Solent plerumque muti à nativitate ſimul eſſe ſurdi: Cauſæ quædam afferuntur *in Scholio obſerv. 25. Dec. 1. Ann. 1. Ephemerid. Germ. Cur.* Quibus verò modis hiſce ſurdis & mutis loquela feliciter adduci poſſit, docetur ibidem ab *Helmontio La. Colloq. I.* Teſtatur etiam *Helmontius* in ſurdo Muſico ſe experimentum feciſſe, quem trium hebdomadarum ſpatio eousque perduxit, ut ad omnia, quæ quis tardè & ore aperto cum ipſo comprimis locutus fuerit, reſponderit, linguam quoque hebraicam brevi admodùm tempore didicerit. Quod verò *Helmontius* præſtitit in linguâ hebraicâ; hoc inſignis alius in Angliâ Mathematicus *D. Wallis* raro artificio præſtitiſſe perhibetur in linguâ anglicâ ſurdos ac mutos illam linguam docendo: ut Exempla citato ſuprà loco declarant. De Nobili Hiſpano ſonum oculis percipiente, & quomodo ita ſit inſtructus, vide *Digbæum de Nat. corp. tract. 1. cap. 28. pag. 324.*

Dentibus quomodo audiri poſſit.

10. Oris patentis meatûs ope fit, ut aure utrâque obturata, ſi muſica inſtrumenta baculo contingantur & dentibus prehendantur, eadem exquiſitiùs audiantur, & in viâ alicujus procul adventantis ſtrepitus è longinquo magis percipiatur, ſi enſis alterum extremum terræ affigatur, alterum verò dentibus apprehendatur. Docet etiam *Kircherus in Phonurgia*, ſurdaſtros muſicam percipere poſſe, ſi teſtudo oblongo collo fidibus inſtructa à ſurdaſtris apprehendatur dentibus & poſteà teſtudo in harmonicos incitetur motus. Sonus enim teſtudinis per collum intrà os propagatus per nervos in organo acuſtico vim auditivam mirificè excitat. In

Scholio

Scholio quoque *obſ. 25. Dec. 1. Ann. 1. Ep. Germ. Cur.* Narratur de fœmina ſurda, quod cornu ori imponens rogaverit colloquentes, ut orificio prominenti cornu labiis admotis voces ſibi in os inſpirare vellent; ſicque perfectè perceperit.

Statuæ loquentes.

11. Tradit idem *Kircherus in Oedipo Ægypt.* Statuas varias ab Ægyptis confectas, quæ articulatè quodlibet pronuntiarent. *Albertus M.* caput hominis, quod articulatè voces pronuntiaret, admirabili ſolertiâ confeciſſe dicitur. Admirandam etiam fabricam ſtatuæ omnis generis ſonos exprimentis indicat *Kircherus in Phonurgia lib. 1. ſect. 7. cap. 11. Techn.* 3.

Sine linguâ loquax.

12. Inauditum pene eſt, quod recenſet *Thomas Bartholinus cent. 2. Hiſt. rar. 22. Salmuri* in Galliâ ex variolis quendam expuiſſe linguam totam, nec tamen loquendi promptitudinem amiſiſſe. Exactè quidem aliqua literarum elementa proferre neſcivit, meliùs tamen illas literas, quæ ſine linguæ alliſu enuntiantur, & velut è gutture eructantur, ut A: vel à labiis eduntur, exprimere valuit.

Puella novennis muſices peritiſſima.

13. Phonurgicum ſpecimem pene prodigioſum *Romæ* exhibitum in puellâ novenni deſcribit *Kircherus in Phonurg. lib. 2. ſect. 2. cap.* 3. quæ in tantillâ ætate tantam tam Muſicæ, quàm inſtrumentorum, quæ fidibus conſtant ſonandorum peritiam nacta fuit, ut etiam ex petitiſſimis Muſicis Romanis non defuerint, qui quidpiam humanâ arte ſuperiùs ſub ipſâ latere ſuſpicati ſint.

Mirabiles Muſicæ effectus.

14. Vim potentiſſimam ad morbos perſanandos, animosque commovendos habere Muſicam variis conſtat exemplis. *Galenus lib. 4. de locis affectis cap. 30. & Avicenna* docent, morbos aliquos non tantùm levari, ſed & omninò curari Muſicâ. Ità *Aſclepiades* muſicâ ſanabat ſurdos, ut ſcribit *Faber Stapulenſis Boet. lib. 1. cap.* 3. narrat, Philoſophum quendam lyrâ ab homine dæmonem expuliſſe. Memorant & *Pythagoram* ſolitum fuiſſe ebriis Muſicâ ſobriam mentem reddere. *S. Baſilius hom.* 45. ſcribit, *Alexandrum M. Mileſii* melodiâ ad menſam canentis ita ad bella accenſum fuiſſe, ut velut inſanus ad arma proſiliêtit, Eundem verò remittente cantu etiam furorem remiſiſſe. *Davidem Saulis* Regis furorem cytharæ ſono ſublevâſſe conſtat *ex libro 1. Reg. cap. 16.* In Daniâ ſub *Erico* Rege, cognomento *Bono* fuiſſe Muſicum, qui homines in quoscunque vellet, affectus vocaret; ex mœſtis efficiendo lætos, ex alacribus triſtes, ex indignabundis placatos, ex placidis indignantes, & usque ad furorem inſanientes, ſcribit *Crantzius lib. 5. Daniæ cap. 3. Olaus M. in Hiſt. Septentr. Saxo Grammaticus lib.* 12. Exemplum etiam memorabile adducunt in ſupranominato Rege *Erico*, quem dicunt à præfato Muſico in tantum furorem concitatum fuiſſe, ut effractis atrii foribus arrepto enſe quatuor transfoderit; ubi verò menti reſtitutus fuit, relicto Regni Procuratore Filio *Hieroſolymam* expiandorum gratiâ profectum, atque in *Cypro* defunctum. *Olaus M.* ſcribit tantum fuiſſe robur viri, cum nempè inſaniret ut pugno quosdam exanimârit. Teſtantur etiam Hiſtorici à *Timotheo & Pythagora* juvenes libidine nimium exardeſcentes per muſicam ad continentiam revocatos. Nota quoque Hiſtoria eſt de pueris *Hamelenſibus* à Mago per fiſtulæ ſonum abductis. De Tarantiſmo affectis per muſicam curandis jam ſuprà diximus.

Juvenis inſtar ovis balans.

15. Teſtante *Tulpio obſ. med. lib. 4. cap.* 10. allatus *Amſtelodamum*; omniumque oculis expoſitus fuit adoleſcens ſedecim annorum, qui in Hiberniâ à parentibus fortè devius inter oves ſylveſtres ab incunabulis altus induerat quaſi naturam ovillam. Corpore pernici, perpete pede, vultu truci, carne durâ, cute exuſtâ, artubus ſtrictis, fronte ut obtuſa & depreſſâ, ſic occipitio convexo ac tuberoſo, rudis, temerarius, imperterritus, & excors humanitatis; cœtera ſanus & optimè valens. Deſtitutus voce humanâ balabat inſtar ovis & averſatus cibum potumque nobis uſitatum: manducabat ſolum gramen ac fœnum & quidem eo delectu, quo curioſiſſimæ oves obvolvendo identidem unumquodque, & æſtimando ſingula minutatim ſeligebat, guſtabatque tandem modò hæc, modò illa, prout naribus & palato judicarentur gratioſiora, magisque convenientia.

Morio exactiſſime horas indicans.

16. Mirabilem recenſet hiſtoriam *Williſius de anim. brut. part. 1. cap. 16.* de Morione, qui ut ut futilis & ineptus, horarum tamen intervalla ſine quovis indice exactiſſimè dignoſcere, & quoties integræ horæ elapſum eſſet ſpatium, quaſi vivum fuiſſet horologium, illicò tot idem numeratis bombis iſtius horæ numerum talem perſonate valebat, nullâque circà res alias occupatione in hujus penſi omiſſionem ſeduci poterat; cum enim ab initio horologii ſonantis ſingulos ictus altâ voce obſtrependo imitari ſoleret, quotiescunque nimirum campanæ horologæ ſonitum audivit, ſtatim inclamando unum, duo, tria &c. eveniſſe hinc indicat *Williſius*, quod Spiritus animales à diuturna imitatione tali motu juxta ſtata temporum intervalla citari aſſueti, tandem ſponte ſuâ, nulloque ducente, quaſi rotis dentatis ſpatia latentia emetiretur, easdem periodos diſtinguere potuerint.

Mutus horâ quâvis primâ meridianâ loqui valens.

17. Singularis obmuteſcentiæ & memorabilis pro certo tantùm tempore per diem conceſſæ facultatis loquẽdi rariſſimum exemplum refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 1. Ann. 9. & 10. obſ. 83. bis verbis. Georgius Algaier Georgii Algaieri cauponis Ieſingæ propè Kirchemium in Ducatu Würtenbergico filius temperamenti Cholerici, annorum 25. jam antè ante annos 15. feſto S. Stephani ſtatim poſt cœnam adeò malè toto in corpore habuit, ut nullibi etiam ſe continere potuerit. Anxietas cordis erat tanta, ut niſi per Vomitum ingentem levatus fuiſſet, ſuffocari ſæpe ſibi videretur. Horâ poſt vomitum prælapſâ agebat meliùs, at per totum trium menſium decurſum valdè triſtis & melancholicus, interdum etiam terrore quaſi percuſſus eva-*

debat. Elapſo hoc tempore primo ſaltem per unum ferè momentum vocem & loquelam, quam priùs accuratè callebat, amiſit, ita ut ne verbulum quidem, neque ullam vocem de ſe emittere poſſet: quotiescunq; verò loquela amittebatur, toties tum (quod tamen ultrà dimidium annum non duravit) è ventriculo aliquid ſurſum fauces verſus repere ſentiebat. Atque uti primum vocis & loquelæ ſuppreſſio ſaltem momentanea, ſic eadem pòſt indies, indiesque creſcere incipiebat, ita ut à momento ad ſemihorium, totam horam, duas, tres & ultimò 23. horas, inordinatè tamen duraverit. Tandem typum adeò conſtantem habebat locutionis reſtauratio, ut jam per 14. annos, non niſi ſingulis diebus ab horâ duodecimâ meridianâ per horæ integræ ſpatium, ad primæ ſcilicet pomeridianæ punctum usque loqui poßit. Nec falli poteſt hominis horologicus ſenſus horarum tranſpoſitione, cum vel nullis campanis ſonantibus terminum horæ duodecimæ usque ad primam ſemper & quàm accuratiſsimè obſervet. Hæc ibi. Quæ reverà valdè ſunt admiranda. Plura alia adhuc de muto iſto ibidem videri poterunt.

18. Rarum experimentum præcavendi animi deliquium, quod metus ſanguinis miſſionis invehere ſolet, memoratur, *in Zodiaco Medico-Gallico Ann. 2. ſivè 1680. menſ. Jul obſerv. 10.* per validiſſimam tympanorum bellicorum agitationem ſeu pulſationem, quâ animus non tantùm aliò diſtrahitur, ſed & aër impulſus excalefactus, totque pulſationibus attenuatus cerebrum per aures ingreditur, ſubitamque Spirituum generationem in ſupplementum eorum, quos terror exhaurit, efficere, itaque animum confirmare valet.

Surdus ſi- dens in inſtrumento muſico concordans.

19. Teſtatur *P. Bonaventura Baro in Naturæ miracul. arca. 2. §. 3.* in paternâ domo *Laurentii Baronis* hoc contigiſſe. *Plures* inquit *fœminæ, in quibus ſoror mea, item noverca, noverant cymbalum ad numeros ferire. Aderant ergò aliquot ejusmodi muſica inſtrumenta, quorum aliquod, cùm ex frequenti pulſu cacophoniam incurriſſet, conductus eſt, qui fides ad concordiam redigeret; quod & fecit quiſpiam tam ſurdus interim quàm ſaxum.*

Inſecta in aures irrepentia cauſa horrendorum ſymptomatum.

20. Inſecta nonnunquam in aures irrepere, præſertim, dum in campis aut pratis decumbitur, ac horrenda cauſare ſymptomata, pluribus conſtat exemplis. Ita puello ſeptenni in prato obdormiſcenti formicam aurem ingreſſam atque parvâ, eâque agili corporis ſui mole ad ejus interiora penetrâſſe, hincque dolorem intenſiſſimum (quem miſellus geſtibus miſerandis & exaltato clamore adſtantibus ſatis oſtendebat) enatum fuiſſe; lacte verò calefacto auri appoſito, ſicque dulci hujus vapore vix ingrediente moleſtiſſimum hoſpitem denuò retractum fuiſſe memoratur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 4. obs. 145.* Fœminæ cuidam in Comitatu *Sorano* grillum in aurem irrepſiſſe, adhibitis verò pluribus remediis nihil effectum, & poſt immaniſſimos dolores tandem obiiſſe, refertur earundem *Eph. Dec. 2. Ann. 2. obs. 39.* Exiſtimârunt verò grillum hunc in capite grillos juniores excluſiſſe, qui tantas moleſtias excitârunt, ut velut furibunda exiſteret hæc fœmina, cum ſe moverent in calvariâ. Mentio fit etiam ruſtici, *Dec. 1. Ann. 4.* & *5. obs. 5.* cui grillus in aurem aliquando irrepſerat, qui tamen feliciter expulſo hoſpite ſanatus eſt. Vermes etiam mirabiles quosdam caudis oblongis, alios ſine caudis mirâ agilitate & vivacitate ſubſultantes ex aure cujusdam ruſtici extractos memorant *Eædem Ephemerid. Decur. 2. Ann. 2. obſerv. 57.*

21. Sordes aurium dulces inſtantis mortis præſagium affirmant plures ad mentem *Hippocratis lib. 6. Epidem. ſect. 5. §. 18* ubi ait *Sordes hominibus in auribus dulces, mortales; amaræ verò non.* Hujus præſagii exemplum habetur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 3. obs. 91.* In juvene quodam Chirurgo phthiſico materiam lentam, purulentam & fœtidam extuſſiente & per intervalla ſeroſum auribus fluxum cum dolore & ſurditate patiente: Cauſam vide *in Scholio cit. obſervationis.*

Præſagium mortis ex aurium ſordibus.

22. Addendum his mirabile, quod *Felix Platerus lib. 3. obs.* in puellâ tredecim annorum ſcribit obſervatum; quæ urinam in dextrâ aure ad omnium ſtuporem emiſit & quidem unâ vice ad duas ſæpè menſuras, idque per aliquot dies.

Urina per aures excreta.

§. IV.

Linguæ & Guſtûs mirabilia.

1. *Jacobus Rolandus* Chirurgus Salamurienſis Juratus in tractatu, cujus Titulus *Agloſſo ſtomagraphia* agit de mirabili caſu cujusdam è *Pictaviâ* inferiori oriundi, qui puer quinquennis lingua ſphacelo à variolis tum temporis ibi locorum epidemialiter graſſantibus totam corruptam & putrefactam amiſit, ut nihil prorſùs in buccâ remanſerit: omnes tamen quinque functiones, quæ huic parti tribuuntur; ut ſunt, loqui, ſcreare, guſtare, cibos in ore intermaſticandum volutare & denique deglutire, benè & diſtinctè cum omnium ſtupore & admiratione potuit obire. Plures Sanctos Chriſti Martyres abſciſſis etiam linguis optimè locutos, varii tradunt Hiſtorici, inter quos Victoc *de Perſecut. Wand. Juſtinus lib. 1. de offic. præf. præt. Procopius lib. 3. de bello Wand. Greg. lib. 3. dialog. Petrus de Natal. Sigebert.* & complures alii. Mutum etiam quendam natum, cum ipſi fuiſſet præciſa lingua, loqui cœpiſſe non aliter, quàm ſi lingua ipſi impedimento fuiſſet ad loquendum, & ſic Arianorum impietatem refutâſſe, notavit *Paulus Zacchias quæſt. Medico-leg. lib. 5. Tit. 3. quæſt. 5.*

Lingua carens omnes tamen ejus functiones perficiens.

2. Puellam quandam, cujusdam Galli filiam quintum ferè annum egreſſam à nativitate duplicem habuiſſe linguam, memorant *Ephem. Germ. Cur. Dec. 1. Ann. 9. & 10. obs. 137.* fuiſſe tamen elinguem ſivè mutam: propter magnitudinem enim, gravitatem, & craſſitiem linguarum ſibi invicem

Puella bilinguis.

invicem incumbentium, rimâque circum circà tantùm ſeparatarum vix linguam movere potuit, multò minus loqui.

Homines diviſas linguas habentes.

3. Refert *Diodorus Siculus lib, 2 cap. ult.* in quadam inſulâ Oceani verſus meridiem homines fuiſſe, qui diviſam haberent linguam, ſciſſamque parte inferiore, ut duplex à radice eſſe videretur: imitatos verò avium diverſarum cantum, & cum duobus hominibus locutos; Sic ut uni reſponderent; ab alio reſponſa expoſcerent.

Lingua enormis.

4. Teſtatur *Galenus de differ. morb.* vidiſſe ſe quendam, cui linguæ ſubſtantia non tantum intumuiſſet, ſed in enormem magnitudinem excreviſſet, uti mulieribus, inquit, interdum mammæ, vitis teſticuli.

Ex linguâ tumida lapillus expreſſus.

5. Memorante *Joanne Kentmanno de calculis in hum. corp. Joannes Stridelius Joan. Friderici* Saxoniæ Ducis tubicen tuberculum ſub linguâ abſque dolore aliquot annis habuit. Eo mox accreſcente & vocem impediente chirurgorum opera aperto tumore & expreſſo lapillum duorum piſorum magnitudine totundum lauri baccæ ſimilem excrevit. Similia Exempla calculorum ſub linguâ exciſorum vide *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Anno. 10. obs. 116.*

Linguarum morbus in Saxoniâ.

6. Sub. *Carolo Calvo* Imp. ſerpſit in Saxoniâ lacrymabilis morbus, ut tradit *Cranzius lib. 2. Metrop. cap. 18.* intumeſcebat in ore lingua maximo cum dolore, nec valebant Medicorum remedia: donec *Bertholdo* Mimigardevordenſi Epiſcopo quinto in Deum reſpicere jubente, cùm litanias & jejunia populo indiceret, *Arnulfo* imperante plaga ceſſavit.

Ciborum comeſtorum ruminatio in Suevo.

7. Sed relictâ linguâ Guſtûs & locutionis organo, ad ipſius Guſtûs mirabilia veniamus. Fuit in Germaniâ quidam Suevus, ut ſcribit *Joannes Faber Lync. pag.* 633. qui cùm tam cœnæ quàm prandio cœteris lautius conviva aſſediſſet, remotis epulis poſt mediam horam à conſeſſu in angulum cœnaculi ſe compoſuit, & ingeſtum quàm citiſſimè potuit, cibum deruminavit. Quæſitus quonam id modo coactus eſſet? reſpondit; ſibi quidem à puero acidos exurrexiſſe ructus, pòſt trigeſimum ætatis annum tùm demum neutiquam evitare potuiſſe, quin cibum reſurgentem in ipſum os admitteret. Rogatus, an ex illâ iteratâ cibi attractione voluptatis quidpiam caperet? *Equidem*, inquit, *mel merum mihi videor lingere.* Ejuſdem filius 24. annos natus idem præſtare potuit, quoties voluit.

Manna omnem habens ſaporem.

8. Magnum fuit miraculum in filiis *Iſraël*, quod dùm manna cœlo delapſum comederent; quemcunque ſibi cibum imaginarentur, eundem guſtu perciperent: Unde etiam vocabant *Manhu*! quaſi admirantes: *quid eſt hoc*!

9. *Pityllum* cognomento *Tentben Suidas* tradit, vaginam linguæ membranacem geſſiſſe & muniiſſe linguam ad perfruendas voluptates. Fertur etiam digitalibus adhibitis eſitâſſe obſonia, ut illa calidiſſima linguæ admoveret.

Vitellii guloſitas.

10. *A. Vitellius* Imper. *Suetonio* referente, non profundæ modò, ſed intempeſtivæ quoque ac ſordidæ gulæ, ne in ſacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem ſtatim fatta penè rapta à foco manderet, circaque viarum popinas fumantia obſonia, vel pridiana atque ſemieſa manducaret.

Piſcium eſus appetentea.

11. *Vedius Pollio*, uti refert *Suetonius in Auguſto*, ſervor conjiciebat in piſcinam, ut piſces humano cruore paſti delicatiores eſſent. *Antipater* Tarſenſis Stoicus *lib. ſuperſtit.* 4. famam eſſe dicit apud nonnullos, quod *Gatis* Sytorum Regina ità fuerit obſoniorum ſtudioſa, ut per præconem edictum fieri juſſerit, ne quis piſce ſine *Gatide* veſceretur, atque ideò *Atergatis* à nonnullis fuerit nominata. Similiter *Athenæo teſte lib. 7. cap. 1. Philoxenus* Cytherius paraſitus à piſcibus *Philichthys* eſt cognominatus: & *Callimedon* Rhetor, eodem teſte, *Carabi* nomen eſt aſſecutus, quod piſce iſto ſupra modum delectatetur. *Licinii* quoque apud Romanos *Murenæ* cognominati ſunt ob hujus piſcis uſum in cibis ad guſtûs delectamentum: uti etiam *Sergius Orata* cognominatus eſt, quod ei auratæ dicti piſces chariſſimi & ad eſcam gratiſſimi fuerint teſte, *Macrobio lib. 3. ſaturnal. cap. 15.*

Variorum fructuum eſu delectati.

12. *Plato*, teſte *Athenæo lib. 7. cap. 1. Philoſycus* dictus, quod ficubus impensè delectaretur. *Arteſilaus* eodem teſte, uvis ſummopetè delectabatur. *Philippus Macedo* & *Alexander* filius ejus *philomeli* dicti ſunt; quia inventa inventis prope *Babylonem* optimis pomis edita ab Alexandro Melomachia eſt onuſtis navibus ut narrat *Cœlius lib. 13. Ant. lect. cap. 15.* Cucumis mirâ voluptate *Tiberio* Principi expetitus fuit teſte *Plinio lib. 19.* quem *Sicomarius* ager propè Ticinum profert, ſic delectabatur, ut diceret: *Si in paradiſo eſſem ac melone veſci probiberer, in diſcrimen fortaſſe transgreſſionis Adæ exemplo deducerer*, ità recenſet *Bern. Sacrus lib. 14. Ticinenſis hiſt. Camatberus* Logotheta apud *Manuelem Comnenum* Imp. viridibus fabis impensè delectabatur, earumque tota conſumebat arva, ut refert *Nicetas lib. 3. de reb. Manuelis.*

M. Antonii expenſæ in cibis à Cleopatra ſuperatæ.

13. *Marci Antonii* Triumviri expenſæ in cœnam ſolitæ conferri ſolâ unionis à *Cleopatrâ* uxore conſumpti æſtimatione ſuperatæ ſunt: Nam ut *Macrobius lib. 3. ſaturnal. cap. 17.* & *Plutarch. in Antonio* ſcribunt; cùm *Antonius* quidquid mari aut terrâ, vel etiam cœlo gigneretur, ad ſatiandam ingluviem ſuam natum exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet, eâque re captus de Romano Imperio ſacere vellet Ægyptum Regnum, *Cleopatra*, quæ vinci à Romanis nec luxuriâ dignaretur, ſponſione provocavit ſe in ſumere poſſe in unam cœnam ſeſtertiûm centies. Id *Antonio* mirum viſum,

nec moratus ſponſione contendit, pignus cuſtodiente *Numatio Planco*, qui tam honeſti certaminis arbiter electus eſt. Altera die *Cleopatra* pertentaſs *Antonium* pollucibilem ſanè cœnam paravit, ſed quam non miraretur *Antonius*: quippè qui omnia quæ apponebantur, ex quotidianis opibus cognoſceret. Tunc Regina arridens phialam popoſcit, cui aceti nonnihil acris infudit, atque illuc unionem demtum ex aura altera feſtinabunda demiſit, eumque maturè diſſolutum, ut natura eſt ejus lapidis, abſorbuit. Et quamvis eo facto ſponſione viciſſet, quippè cùm ipſe unio centies ſeſtertiûm ſine contentione valuiſſet, manum tamen ad alterius unionis aurem admovit, niſi *Numatius Plancus* judex ſeveriſſimus, ſuperatum *Antonium* maturè pronuntiaſſet. *Apitius Plinio* teſte *Æſopi* Tragœdi filius, tam etiam profuſus in guſtûs delicias fuiſſe perhibetur, ut etiam uniones liquefactas cœnis apponeret.

Galieni delicias ad guſtum.

14. Deliciarum, referente *Cardano lib. 13. de variet. cap. 66.* usque ad contemptum & abuſum omnem *Galienus* perpetuò, donec imperavit, exhibuit exemplum. Inquit enim *Trevetius*, vere cubicula de roſis fecit, de pomis caſtella compoſuit, uvas triennio ſervavit, hyeme ſummâ melones exhibuit, muſtum quemadmodum toto anno ſervaretur, edocuit, ficus virides & poma ex arboribus recentia alienis menſibus præbuit. Mantilibus aureis ſemper ſtravit, gemmata vaſa fecit. Ita in turpiſſimo luxu, inquit *Cardanus*, non deeſt etiam quòd laudes: nam ingenium laudo, luxuriam ac judicium non probo.

Luculli cœna extemporanea.

15. *L. Lucullum*, teſtatur *Plutarchus in Lucullo*, extemporaneam *Pompejo* & *Ciceroni* appraraviſſe cœnam, impendio quinquaginta millium tanta epularum & rerum lautitiâ ut convivas in admirationem traheret.

Vitellii cœna mirabilis.

16. *Vitellius* Imper, ut refert *Suetonius*, fecit cœnam unam, in quâ (quod factum difficillimū putes) Scarorum piſcium jecinora, phaſianorum & pavonum cerebella, linguas phænicopteri, murænarum lactes à Carpathio usque freto Hiſpaniæ per navarchos ac triremes petitarum commiſcuit, de ejus ingluvie cecinit Vellejus.

Ingluvie inſanis, tractusque Vitellius unco
Ludibrium populi cæſus & ipſe fuit.

Caligulæ luxus in cibis.

17. C. Cæſar *Caligula*, ut recenſent *Suetonius* & Dion, nepotinis ſumptibus omnium prodigiorum ingenia ſuperavit: commentus novum balneorum uſum, portentiſſima genera ciborum atque cœnarum, ut calidis frigidisque unguentis lavaretur: pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorberet, conviviis ex auro panes & obſonia apponeret: aut frugi homines eſſe oportere dictitans Cæſarem.

Heliogabali profuſa in guſtûs delicias prodigalitas.

18. *Heliogabalus* omnis in Gulæ & guſtûs deliciis prodigium luxûsque miraculum, ſicut *Lampridius* & *Sabellicus lib. 6. Enn. 7.* tradunt; ex Colorum ratione convivia dabat: primo die rubentia omnia: ſecundo praſina: perſea tertio: Vini roſis conditi primus fuit inventor: triclinia, lectos & abacos roſis, violis, atque liliis integebat. In piſcinis odoriferarum aquarum natabat. Roſaceâ aquâ piſcinas implevit, lectos leporino pilo, aut quæ ſub perdicum alis creſcunt, plumis conficiebat. In lucernis balſamum adhibuit. nunquam minus centum cœnavit ſeſtertiis, interdum tribus millibus, nunquam non floribus ſuffultus, odoribusque exquiſitiſſimis convivatus eſt, appellabatque pretioſa obſonia, quæ etiam plurimi empta ſibi dici volebat, ut ſuaviora eſſent ad convivii orexin, pomis gemmas miſcuit. Sexcenta ſtruthionum capita unâ cœnâ appoſuit, ut ex his cerebella duntaxat aſſumerentur. Circenſibus ludis navale certamen dedit in Euripo vini pleno, in maritimis locis nunquam piſcibus convivatus eſt: cùm verò procul mari abeſſet, omnia marina exhibuit. Murænarum & luporum lactibus ruſticos in mediterraneis pavit. Totum triclinium inſtravit croco, cùm primores civitatis ad cœnam vocâſſet, ejusmodi fœno dicens, eſſe dignos, qui convivio adhibiti eſſent. Multa præterea alia verum prodigalitatis monſtrum præſtitit, quæ omnis meritò jam Mundus obſtupeſcit.

19. Quis non etiam admiretur ſtupendum illud guloſæ prodigalitatis exemplum in *Kieo* Imperatore Sinico, ut recenſer. *p. Martinus Martinius lib. 4. hiſtor. Sinicæ*? Hinc enim impuriſſimæ *Vibiæ* conjugis ſuæ ſuaſu in amœniſſimo campo lacum effodi, & navigiis etiam ferendis aptum apparari curavit; quem vino deindè totum implevit, ac ſtrenuos potatores numero ter mille convocavi, quos ad ripam hujus vinoſi lacus procumbentes lingua velut canes ad ebrioſam inſaniam usque vinum hinc lingere voluit: Ebreios deinde & temulentos ad proximam ſylvam Carneam ſic dictam propter aſſatos ibi ſuſpenſos in arboribus boves, cervos, Capreas, apros & alias ejusmodi feras ad ferinam etiam huic belluinæ potationi ſuperaddendum cibum hinc indè titubantes, aut per humum beſtiarum more reptantes cernere jucundiſſimum viſui exiſtimavit ſpectaculum. Plura alia abominandi luxus & deteſtandæ prodigalitatis flagitia de Sinico hoc imperatore memorantur quæ ſilentio potius obtegere, quàm verbis multis exponere convenit.

Kiei Sinici imperatoris prodigalitas.

20. Quando *Galeacius II.* Vicecomes Mediolanenſium Princeps filio ſuo *Joanni Galeacio* in ponſam expetitâ *Iſabellâ Caroli V.* Galliæ Regis ſorore, *Leonatoque Clarentio Britanniæ* Regis filio in Generum adſcito ſolemne inſtituit epulum, regio planè faſtu inauditam omnibusque ſtupendam oſtendit munificentiam. In convivio enim, uti teſtatur *Jovius in vitâ Galeacii*, ſingulos ferculorum miſſus, qui ſuprà tringinta fuere, totidem inuſitatæ magnificentiæ munera ſequebantur: ea omnia *Joannes Galeacius* delectæ juventutis Princeps ad menſam perducens *Leonato* obtulit. Fuerê in uno tantùm miſſu ſeptuaginta Equi inſignes argenteis & ſericis ephippiis ſtrati:

Galeacii ſtupenda in Epulo magnificentia.

In aliis

in aliis verò vaſa argentea, hiero falcones, venatici canes, equeſtria arma, nobiles loricæ, ſolidoque ferro ſplendentes thoraces, galeæque item & caſſides prælatis comis exornatæ, indumenta margaritis picta balthei militares: poſtremo præſtantes aliquot gemmæ aureis emblematibus inſertæ & aureæ purpureæque telæ ad viriles veſtes vis ingens. Is porrò convivii apparatus fuit, ut relatæ de menſâ dapes decem millibus hominum abundè ſufficerent.

21. Dux Lituaniæ *Suitrigalus*, ſicut *Æneas Sylvius lib.2. com. in Panorm.* refert, nunquam peregrè proficiſcebatur, quin diſpenſatorem percontaretur, an librum, quem de arte coquinariâ componi curârat, ſecum ferret. Cœna in ſex horas ad minimum protrahebatur, ferculis non minus 130. utebatur. Mirabile eſt *Getam* Imp. lautiſſima prandia juxtà Alphabetum parari curâſſe, in quibus nempe prima fercula incipiebant ab A. ut Anas, Anſer, Aprunga &c. ſicque deinceps per ordinem Alphabethi, ut ſcribit *Alexander lib. 5. cap. 20.*

Cibus aulicus Othon. Imperator.

22. *Otho* Imperator, ſicut *Erneſtus Brotuſſus* narrat *lib. 2. Chron. merib. cap. 1.* ſingulis ſeptimanis in cibum aulicum utebatur mille porcis, viginti octo tauris, mille modiis frumenti, octo plauſtris vini, decem plauſtris cereviſiæ: exceptis oleribus, piſcibus, ovis, gallinis, carnibus ferinis, butyro, adipe, larido & caſeo. *Polyneus lib.4.* recenſet, *Alexandrum* in Perſarum regiâ prandium *Cyri* Regis & cœnam in columnâ æreâ inſcriptam reperiſſe, cumque immenſum luxum & prodigalitatem legiſſet, deriſiſſe atque dixiſſe: *nequaquam utile eſſe regibus tam prodigè & intemperanter cœnare addiſcere.* Sed quis hæc inauditi luxus & prodigalitatis in guſtûs & gulæ deliciis exempla non admiretur, non obſtupeſcat? Plura alia, quæ paſſim apud varios hiſtoricos occurrunt, recenſere piget.

Nauſea & averſatio quorundam ciborum.

23. Ad Guſtûs mirabilia pertinet etiam quorundam ciborum averſatio & ſingularis antipathia, quam perſæpè nonnulli habent, ita ut occulto & naturali quodam horrore certos quoſdam averſentur cibos, nec ullis adminiculis ad eoſdem guſtandos commoveri poſſint. Ita *Braſanolus in Comment. 34. ad 2. Hippocrat. de rat. vict. in morb. acut.* teſtatur, Illuſtriſſimam Tarraconenſem *Federici* Regis Neapolitani filiam natu minorem carnes nec edere nec guſtare potuiſſe, adeò ut ſi bolum in os ſumeret, in vehementiſſimam incideret ſyncopen & horrendo clamore ejularet, in terramque decidens volutaretur, ac tali in ſymptomate per ſemihoram perſeveraret. *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 2. obs. 42.* memoratur Virginem quandam tertianâ intermittente laborantem itá averſaram carnes, ut deliquia inſtarent, quamprimùm odorem earum perciperet. De nauſeâ Carnis ob diſciſſum gallum à fœminâ contracta vide *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 7. obs. 44.*

Anguillarum averſatio.

24. Clariſſimus *Pareus introd. ad chir. cap. 12.* ſcribit, ſe inter Galliæ proceres primariæ nobilitatis virum noviſſe, qui appoſitâ anguillâ medias inter epulas ſic conſternabatur, ut repentè in præcipitem virium omnium prolapſum incideret. Alius, teſte *Weinricho in Comm. de monſtris cap. 8.* anguillarum non modò eſum, odorem & aſpectum tolerare non poterat, ſed nec in ædibus, in quibus vivæ, quamvis occultæ aſſervabantur, manere volebat. Fertariæ fœmina quædam, ut referunt *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 9. obs. 208.* dum uterum gerebat, ſtatim antipathia cum anguillis laborare incipiebat, ita ut hoc ſolo ſigno ſe gravidam eſſe judicaret. Tunc enim nec edere, nec videre anguillas poterat, ad earum ſolummodò præſentiam in vomitum incidens, poſt partum autem hæc ceſſabat antipathia, imò eiſdem coctis tanquam delicato ferculo utebatur.

Piſcium nauſea.

25. *Amatus Luſitanus Cent. 2. curat. 36.* narrat, ſe noviſſe quendam Hiſpanum, patriâ Toletanum, nomine verò *Stephanum* ſurdaſtrum, qui piſces omnes adeò abhorrebat, ut cùm die quadam ab amico ad cœnam invitatus, piſcis fruſtum cibis aliis obvolutum ignoranter comediſſet, in tantas animi anguſtias & cordis preſſuras cum vomitu & ſeceſſu devenerit, ut parum abfuerit, quin ſpiritu linqueretur & moreretur.

Horror olei olivarum.

26. *Horſtius in obs. ad Lev. Lemnium Arnſtadii* Comitem, ſcribit, ab olivarum oleo tantoperè abhorruiſſe, ut omnia ex eo parata edulia, eodemque quo ille conclavi aſſervata ſubitò auferri oportuerit, ni exitiali cum ſyncope periclitari vellent.

Panis nauſea.

27. Panis nauſea etiam multis accedit. Sartor quidem Cacheticus, ut refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 2. obs. 42.* Soræ per triennium nec micam panis guſtavit, panemque ita averſatus eſt, ut etiam mentio hujus illi crearet moleſtiam. Habent PP. Dominicani hîc in Germania Virum religioſum, ut ab ipſis relatum accepi, qui panem non comedit, pinguibus autem apprimè delectatur. Dùm etiam ante ingreſſum Ordinis Chriſtianiſſimo Regi militaria exhiberet ſervitia, ideo abinde denuò dimiſſus dicitur, quod ut cæteri milites ali non potuerit. *In Scholio obs. 159. Ann. 4. Dec. 2. Ephem. Germ. Cur.* memoratur etiàm Magiſtrum quendam Equitum, qui ſecalinum quidem bene, ſed ſiligineum & triticeum panem citrà deliquium comedere non poterat: cui etiam odore moſchi confecturis (quas vocant) immixti in deliquio cruſta panis ſecalini toſta naribus admota medebatur. *Schottus phys. cur. lib. 3. cap. 27. §. 1.* Sibi ab avo, dùm puer eſſet, meminit narratum de quodam ruſticano tùm vivente, qui panem adeò abhorrebat, ut ſi inadvertenter etiam aliis condimentis obvolutum bolum ſumpſiſſet, ſtatim ad vomitum provocaretur.

28. Not.

Digitized by Google

Solis ovis veſcens.

28. Normannum quendam ruſticum noviſſe ſe ſcribit *Bruyerinus lib. 1. de re cib. cap.24.* qui nec panem, nec carnes, nec piſces, nec caſeum unquam deguſtâſſet, ſed ſolis veſcebatur ovis. Econtrà ut *Marcellus Donatus* refert, illuſtris cujuſdam Comitis puer, dum ova comedebat, labia tumeſcebant, & facies purpureis nigriſque maculis conſpergebatur, osque ſpumâ circumdabatur, acſi venenum ſumpſiſſet. Verùm nauſeæ & averſationis quorumlibet Eſculentorum Exempla quamplurima recitantur ab Authoribus, quæ longum foret omnia recenſere, & paſſi ubivis occurrunt. Ita communiter plures abhorrent caſeum, alii carnem ſuillam, alii cancros, alii cepas & allia, alii laticinia, alii alia. Cauſa verò, cur aliqui certos quosdam abhorreant cibos, univerſalis & generalis non videtur poſſe aſſignari. Speciales verò plures eſſe queunt. In aliquibus enim cauſa poteſt eſſe averſatio matrum prægnantium ab illis cibis, quæ deinde in proles derivatur. In aliis è contra eſt vehemens pica matrum in cauſâ, ſivè deſiderium cibi illius, quo fuere defraudatæ. In aliis eſt certum ſtomachi ac ventriculi temperamentum, cui contrarius eſt talis cibus, qui abhorretur. In aliis denique aliæ videntur eſſe cauſæ, quæ in hoc negotio, ſicut in aliis plerisque, quæ per antipathiam explicari ſolent, ſunt occultæ in particulari.

Cauſa averſationis aliquorum ciborum.

29. Addo præcedentibus caſum mirabilem, quem ex *Matthiolo* recenſet *Jonſtonus Thaum. Claſſ. 10. cap. 6. art. 4.* in valle *Anania* ruſticus à ſerpentis decollati capite abſciſſo præter expectationem demorſus, morſui cùm os admoviſſet, ſuctu eidem medicaturus, repentè mutus factus obiit.

§. V.

Naſi & Odoratûs mirabilia.

Homines adunco naſo à Perſis amati.

1. Naſi & odoratûs mirabilia nunc etiam veniunt enarranda. *Plutarchus in Apophth. polit.* & *Cælius Rhodiginus Ant. lect. lib. 8. cap. 2.* narrant, Perſas amâſſe homines adunco naſo præditos, quos Græci *Grypos* appellant, eosque pulcherrimos eſſe putâſſe, eòquod *Cyrus* eorum Rex, quo, non alius Regum populo huic fuit charior, talem habuerit naſum. Duplex verò *Gryporum* genus eſſe volunt. Unum, cui ſtatim à fronte naſus inſurgit, quod *Ariſtoteles* putat eſſe ſignum imprudentis animi: & ad corvos refert. Alterum, cui curvatura naſi à fronte ſeparata eſt, ſed circa medium intumeſcit, & ad extremum tendens unci ſpeciem præbet: id ſignum probat *Ariſtoteles*, putatque magnanimitatis eſſe notam; & ad Aquilas refert: Qualem naſum *Carolum V.* Imperatorem habuiſſe notavit *Jovius lib. 27.*

Faceta hiſtoria de Rudolphi Imp. naſo.

2. Inſigni naſo aquilino *Rudolphum* Imp. fuiſſe *Cuſpinianus* ſcribit, & de eo facetum hoc enarrat. In declivi, inquit, ſemitâ obviam habuit dicaculum, qui Regis facetias & clementiam noverat. Is ex anguſtâ ſemita Regi cedere à ſatellitibus crebrò juſſus: *Regis*, clamat, *naſus viam implet, ut præterire nequeam.* Subridens Rex flexo in alterum latus naſo: *progredere fili*, inquit, *namque naſum meum digitis amovi, ne te impediat.*

3. *Mahometes II.* Turcarum Imperator, homo nervoſi ac robuſti corporis naſum habuit, *ut Jovius in Ejus vitâ* memorat, usque adeò aduncum, ut ſummitas ejus labra contingere videretur. Magni Mahometis II. naſus.

4. *Horatius Cocles* ità dictus eſt, ut quidam volunt, quod naſo eſſet adeò depreſſo, ut nullam inter oculos interſtitium & ſupercilia commiſſa haberet, teſtibus *Valerio Max. Livio, Plinio, Gellio & Floro.* Horatius Cocles à naſo depreſſo ſic dictus.

5. Naſus quoque in proverbium venit, ut eis, quos decipere & circumvenire cupimus; naſum nos vertere velle dicamus. In Naſo quoque irriſionis, deſpectionis & cavillationis ſedes jam ab antiquo poſita videtur. Hinc *Naſutos* dicimus illos, qui aſtutè alios carpunt, omnia contemnunt & derident. Quod *Perſius ſat. 1.* jam olim indicavit hoc verſu. Cur aliqui dicantur Naſuti.

Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

Similiter *Horatius*

- - - - - *Naſo ſuſpendit adunco.*

optimè hos *Naſutos* & *Zoilos* Poëta recens his verſibus arguit.

Si Criticis raſum mos eſſet tollere naſum,
Multis per mundum ſine naſis eſſet eundum.
Morem nemo feret: ſi mos tamen iſte vigeret,
Multi gauderent; naſutis namque carerent.

Etiam iræ Naſus index eſt, quod in canibus patet, dum irritati nares in rugam contrahunt. Hinc rurſus *Perſius ſat. 5.*

- - - - - *Ira cadat naſo.*

6. Ridiculum eſt videre naſum huc illuc liberè moventes. Talem ſe vidiſſe virum ſcilicet Religioſum ac doctum, qui inter loquendum dictâ ratione naſum movebat adeò manifeſtè, ut riſum inaſſuetis & ſibi ipſi ruborem induceret, teſtatur *Schottus phyſ. cur. lib. 3. cap. 33. §. 5.* Naſum moventes.

7. *In breviario rerum memorab. Iſibrordi ab Amelunxen & Alexandri de inſula num. 44.* narratur de puero quodam Æthiope, qui præter alia mirabilia in corpore habuit & naſum cæruleum. Cauſa ibidem aſſignatur his verbis: *Gravida mater linteamina lota amylo cæruleo (vulgo* blaue Stärck*) magis magisque cum expungaret, & nitidiora redderet: frater ejus fortè ſuperveniens clanculum immiſſo in patellam amylo plenam digito oblinit naſum ejus; ex quo terrore nævum iſtum aſperſerat infanti.* Puer naſum habens cæruleum.

8. In frigidioribus partibus Borealibus perſæpè contingit, ut naſus & aures gelu pereant hominibus, ſicut etiam *Digbæus* refert in diſcurſu de pulvere ſympathico. Unde alium ſibi naſum ex carne humanâ inſeri vel applantari quandoque faciunt, ſed infelici ſæpè eventu. Audi quid *Helmontius* de inſititiis & applantatis ejusmodi naſis referat de *magneticâ vulnerum curatione* his verbis: Naſi inſititii & applantati.

his verbis: *Bruxellenſis quidam in pugnâ naſum amiſit: audivit Chirugum Tagliacozzum Bononiæ degentem, ut naſum præſtolaretur: & cum inciſionem brachii ſui timeret, bajulum ad hoc conduxit, è cujus brachio naſum tandem dato pretio eruit. Mox tredecim circiter menſes à reditu in patriam repentè naſus inſititius friguit, & ab inde aliquot diebus putrilagine cecidit. Cujus rei inopinum caſum inveſtigantibus inventum fuit, eodem fortè momento, quo naſus friguit, exſpiraſſe bajulum. Superſtites ſunt horum teſtes oculati Bruxellæ.* Ita *Helmontius*.

Supplicium ſumptum de teſsad quamlibet naſi emunctionem.

9. Mirabilem vindicandi modum & ultionis genus memorabile de naſi truncatione recenſet *Bapt. Fulgoſus lib. 9. Juſtinianus II.* Imperator, inquit, poſt recuperatum imperium, quo eum, naſoque ſimul *Leontius* Patritius privaverat, acerbiſſimè injuriam ultus eſt. Nam quoties naſum emungebat, ſemper unum aliquem ſuorum hoſtium, quorum magnum numerum habebat in vinculis, capite mulctabat.

Vermes è naribus emuncti.

10. Vermes ſæpè turpes cùm nigris capitibus in poris naſi, tanquam araneas in foraminibus deliteſcere, microſcopia demonſtrant: hinc etiam reddi vult rationem: cur infantes, qui vermibus laborant, inſignem in naſo pruritum ſentiant. Mirabilius verò eſt, quod Ephem. *Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 1. obs 99.* refertur, vermem hirudinis adinſtar ſanguine turgentem aliquandò è nare ſiniſtrâ cujusdam ſtudioſi viginti circiter annorum cum longâ hæmorrhagiâ emunctum eſſe. In Scholio etiam cit. obſerv. additur, præcedente atrociſſimâ cephalalgia de quadam maleferiata per nares quatuor vermes albicantes oblongos, minimèque hirſutos excretos fuiſſe. Plura alia Exempla vermium poſt vigilias perpeſſas, cephalalgias & mentis aberrationes è naribus excretorum habentur in variis aliis Authoribus, comprimis iis, qui in ſupramemorato Scholio adducuntur.

Odoratus ſuſpitis.

11. Senſus in naribus, ſivè odoratus Exempla quoque non deſunt verè mirabilia. Inter quæ meritò hujus acumen demoſtrans primo loco meretur produci, quod in hiſtoria Antillarum Authore *P. du Tertre Ord. Præd.* continetur; In quibusdam nempè inſulis Æthiopes reperiri odoratu tam ſubtili præditos, qui ipſa etiam veſtigia hominis Galli à veſtigiis Æthiopis ſagacitate narium diſcernere poſſint, dummodò olfaciant locum viæ, ubi inceſſerunt.

Hamar odoratus mirabilis.

12. Quidam *Hamar*, ut *Leo African*: & *Cardanus de ſubtilit. lib. 11.* memorant, qui dux erat Caravanæ ex Ægypto verſus Indias Orientales per Arabiam deſertam peregrinantis; cùm ex lippitudine vel alio morbo viſu careret, & nullus alius adeſſet, qui viam in ſolitudinibus nôſſet, camelo præceſſit & ſingulis milliaribus juſſit ſibi exhiberi ad odorandum arenam recentem, ac veſtigiis tactam. Hac ſagacitate odorâ, cùm ſeptuaginta milliaria Italica adhuc deſperabundi in deſerto arenoſo & ſterili vagarentur, eos non procul abeſſe ab habitatis locis admonuit. Quam prædictionem nemo primò credere potuit, cùm cognoſcerent ex inſtrumentis aſtronomicis ſe 480 milliaria Ægypto abeſſe & meturent ſe, errando retroceſſiſſe. Verùm cùm in illo metu & ſollicitudinibus adhuc ultrà triduum verſarentur, tandem conſpexerunt tria caſtella habitata anteà ignota, incolas propè inermes. Conſpecta Caravana tanquam re inſolitâ, cùm trepidè portas occluderent, & ſe ad defenſionem pararent, poſt levem conflictum victos & caſtella occupata ceperunt, inde aquatione facta illis relictis iter ſuum proſecuti ſunt. Plures alios odore vitam prorogâſſe Antiqui teſtantur Hiſtorici. Ità *Hercules* odore coturnicis ſervatus dicitur ab Iphiclo, cum in certamine defeſſus occubuiſſet. Calentium quoque panum odore *Democritum* produxiſſe vitam ſcribit *Cælius lib. 21. A. L. cap. 3* & pomi præſuavi odore *Ariſtotelem* vitam prolongâſſe *idem* memorat *lib. 24. cap 21.*

Præſagium mortis ex odore.

13. Præſagium mortis perhibetur, ſi quis terram oleat. Ita *Borellus cent. 4. obs. 8.* recenſet, terram quendam oluiſſe & paulò poſt fato ceſſiſſe. Item *Martisburgi* in puellâ quadam febre conſumptâ obſervatum memorant *Ephem. Germ. Cur. Dec. 1. An. 1. obs. 144.* Adducitur & mater ibidem, quæ in quatuor infantibus inſtante fato ſe eundem odorem propriis hauſiſſe naribus ſanctè aſſeveravit.

Odorum ſtudioſi.

14. Græci teſte *Æliano lib. 12. de varia hiſt*: & *Athenæo lib. 15. cap. 15.* odorum ita ſtudioſi fuerunt, ut & corollas, & unguenta in potu aſſumerent. *Batylli* quoquè populi unguentis madere ſolebant Authore *Plinio*; uti & *Cyprii*, *Cicizeni*, *Corinthii* & *Parthi*. *Athenæus lib. 10. cap. 9.* ut & *Suidas* referunt, *Thraces* pulchrum eſſe arbitrabantur, vinum per veſtes effundere, ac vinum redolere.

Luxus in unguentis.

15. *Demetrius Poliorcetes* memorante *Æliano lib. 9. var. hiſt*: unguentis tùm ipſe, tùm pavimentum ejus diffluebat, & ſingulis anni partibus flores ei ſubſternebantur, ut in eis veſtigia ponerent. Fuit etiam conſuetudo quædam *Athenis*, ut qui deliciis deditì eſſent, pedes etiam unguentis perungerent; ſicut tradit *Cephiſodorus* in *Trophonio*. *Alexander* conſpergebat pavimentum pretioſo unguento, vinoque odorifero; myrrhâque & aliis ſuffimentis ſibi ſuffumigari patiebatur: ſicut tradit *Athenæus lib. 12. cap. 18.*

Antiochi Epiphanis unguentoſa prodigalitas.

16. *Antiochus Epiphanes*, quem *Polybius Epimanem*. id eſt, *inſanum* appellat *lib. hiſt. 26.* lavabatur in lavacris publicis unguentis perfuſus. Quem cùm privatus quidam vidiſſet. *Beatus es*, dixit, *ô Rex! qui ita magnificè oles.* Lætatus Rex: *Ego*, inquit, *hujus ſatietatem tibi inducam*, ac vas duas choas capiens craſſi unguenti in caput illius effundi juſſit, atque lubrico hinc facto loco, ipſe etiam *Antiochus* cecidit ridens & eorum plures, qui lavabantur.

17. *Dominici Sylvii* Venetorum Ducis uxor Conſtantinopolitana genere & natione cubiculum ſuum eâ odorũ refarciebat varietate, ut nimia ſuavitate ingredientium ſenſus penè obrueretur. *Sabellic. lib. 4. Decad.* 1.

Corporis Alexandri M. fragrantia naturalis.

18. In Commentariis *Ariſtoxeni* legitur, *Alexandrum Magnum* odorem ex corpore ſemper gratiſſimum efflâſſe, totumque corpus mirâ reddidiſſe fragrantiam, quam inte-

Digitized by Google

riores quoque tunicæ retinebant. In cauſâ fuiſſe dicunt fervidum & igneum corporis ejus temperamentum: cum ut ſentit *Theophraſtus*, odoris ſuavitas â concoctis per calorem humoribus enaſcatur. Quocircà aridi & fervidi tractus plurima optimaque proferre ſolent aromata.

Mirabilis aliquorum graveolentia.

19. Econtrà multi â Veteribus Hiſtoricis & poëtis memorantur fœtore graves & inſames: comprimis *Ozolæ* Locri indigenæ, ac *Lemniæ* mulieres. *Catullus* acuto carmine *Ruſi* graveolentiam carpit. De *Teleſillâ* hircum olente legi poteſt *Lucianus 2. Græc. Epigram. Martialis* acriter ob gravem omnibus fœtorem inſectatur *Gelliam Epigr. lib. 3. Coracinum lib. 5. Philenem lib. 9.* acerrimè verò omnium *Thaidem lib. 6.* his verſibus.

Tam malè Thais olet, quam non Fullonis avari
Teſta vetus, media ſed modo fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
Non detracta cani tranſtiberina cutis.
Pullus abortivo nec cùm putreſcit in ovo,
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus at hoc alio fallax permutet odore
Depoſitâ quoties balnea veſte petit.
Pſilotro viret, aut acidâ latet oblita creta:
Aut tegitur pingui terque quaterque fabâ.
Cùm benè ſe tutam per fraudes mille putavit
Omnia cùm fecit, Thaida, Thais olet.

Memorat etiam *Galenus lib. 6. Epidem. Com. 4. aphor. 9.* Medicum quendam Aſianum hircum ſub alis tàm putidum aluiſſe, ut nemo niſi benè olentibus communitus acceſſum ejus ferre potuerit. De Judæis communiter omnibus conſtat, tetrum eos exhalare fœtorem, quem etiam non aliter, quàm Chriſtianorum ſanguine eos mitigare poſſe vulgo tradunt.

Odoramenta quibus noxi fuerint.

20. Quod odoramenta nonnullis malè conduxerint, patet in *Muleaſſe* Tunetano Rege, qui infelici prælio fugiens odore veſtimentorum, quo ſupra modum delectabatur, proditus & captus fuit teſte *Jovio.* Similiter *C. Plotinus Plancus Munatii Planci* Conſularis & Cenſorii frater, cùm à Triumviris proſcriptus in Regione Salernitanâ lateret, delicatiore vitæ genere & unguenti odore occultam ſalutis cuſtodiam detexit: iſtis enim veſtigiis, ut ſcribit *Valerius Max. lib. 6. cap. 8.* eorum, qui miſerum perſequebantur, ſagax inducta cura abditum fugæ ejus cubile odorata eſt.

21. Qui moſchum ex Indiis advehunt, cùm odor magnâ ex parte exhalavit, pelle ejuſdem animalis involutum, aut veſicis incluſum in fœtidis locis per dies aliquot ſolent appendere, & veſicas variis pertundere foraminulis: quo medio Moſcho fragrantia reſtituitur. Similiter Cinnamomum fœtidis in locis expoſitum deperditam recuperat virtutem.

Odor pomorum quibusdam moleſtus.

22. Odores quantumvis gratos aliis nihilominus valdè moleſtos & infeſtos eſſe, plura demonſtrant Exempla. *Uladislaus Jagello* Polon. Rex ſic à pomis abhorrebat, *Cromero teſte lib. 20. hiſt. Polon.* ut ne quidem odorem ferre poſſet. *Brugerinus lib. 1. de re cibar. cap. 24.* ſcribit, ſe noviſſe *Joannem à Querceto* Pariſienſem, Regium *Franciſci I.* Secretarium, qui ſolebat malorum odore atque aſpectu adeò turbari, ut ſtatim illi abeundum eſſet à convivio, ſi appoſita cerneret; & ſi propiùs naribus admovebantur, repentè ſanguis effluebat. Obſervatum etiam in quodam viro, memoratur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 3. obſ. 214.* qui pomis veſci ſolebat ſatis cupidè, ſed ſcriniis incluſa (quod ſolo odoratu prædicebat) ceu ipſam mephitim faſtidioſus averſabatur.

Roſarum odor nonnullis noxius.

23. Roſarum odorem utut gratiſſimum averſantium Exempla plura congeſſit *Schottus phys. cur. lib 3. cap. 33. §. 4.* veluti ſunt, *Oliverii Caraffæ* Cardinalis ex *Pierio*; alterius Cardinalis ex *Scaligero*; *Henrici à Cardonâ* Cardinalis ex *Schenckio*; *Laurentii* Vratislavienſis Epiſcopi ex *Cromero*, *Petri Melini* ex ſupramemorato *Pierio*; Monachi Dominicani ex *Amato Luſitano*; Nobilis cujusdam Anglicanæ ex *Digbæo*, qui omnes odorem roſarum non tantùm averſati ſunt, ſed ex eo ſyncopen, ſeu deliquium, aliasque corporis moleſtias perſenſerunt. Quibus addi poteſt etiam *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 2. obs. 140.* illud de Mercatore quodam *Grünbergenſi*, qui, ut ibi refertur, quando roſas olfaciebat tempore roſeo, patiebatur pruritum oculorum ſuccedente eorundem inflammatione: lacrymæ involuntariæ copioſè rigabant genas, & quod durabat aliquot dies, cephalalgiâ intercurrente. Diligenter itaque cavebat, & quantum poſſibile, domi ſe continebat dicto tempore, ne fortè quiſpiam tenens roſam obviaret, & ipſi hæcce ſymptomata induceret.

Odor aliarum rerum quibusdam contrarius.

24. Aliarum etiam quarundum rerum odorem aliis noxium fuiſſe in Hiſtoricis legimus, ità *Bruyer de re cib. lib. 9. cap. 12.* teſtatum reliquit *Jacobum* Forojulienſem Medicum inſignem ab allii odore tanquam re peſtilenti lædi conſueviſſe. *Marcus Donatus lib. 6. Hiſt. mirab. med. cap. 4.* ſcribit ad rutæ odorem militem ſolitum arripere fugam. Novi Ego virum, qui amaraci odorem ferre non potuit. Apud *Mercurialem lib. 1. de morb. mul. cap. 2.* & *Ariſtotelem* conſtat etiam ſolo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire poſſe. Maximâ quoque videtur admiratione dignum, quod *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 3. obs. 214.* narratur de viro quodam, cui & placuit & diſplicuit anguilla; palato gratiſſima, naribus ingratiſſima. Hic enim quovis modo coctam libentius comedit anguillam, ſolus autem odor, quem ſpirabat anguilla ſalſa (exuviis adhuc induta) cùm in craticula torrebatur, adeò ipſum exagitabat, ut animo linqui neceſſe habuerit.

25. Odore

25. Odore veneni alios etiam infici & interimi poſſe, ſequentibus conſtat exemplis. *Alexandri* ſiquidem *Magni* equitatus in Indiâ peſtilentiſſimo cujusdam fruticis odore penè totus interiit. *Franciſcus* verò *Ordelaphus Forolivii* Capitaneus genus veneni habuit, quod injectum ſupra carbones omnes interimebat adſtantes. *Jonſtonus in Thaumatogr. claſ. 10. cap. 6. art.4.*

Cardani mirabilis odoratus.

26. Denique cùm de odoratûs mirabilibus agimus, prætereundum non eſt, quosdam odorem rerum nullum unquam percipere, alios verò ſemper rerum, quæ etiam præſentes non ſunt, odores perſentire. Ita *Cardanus lib. 8. de variet cap. 43.* de ſeipſo teſtatur, quod ſemper odorem aliquem perceperit; videlicet, nunc carnis, nunc thuris, nunc ſulphuris, nunc aliarum rerum. Cauſam refert ad maximam ſensûs ſui ſubtilitatem & cutis raritatem, humorumque tenuitatem.

§. VI.

Quædam Tactûs Mirabilia.

Capillorum mutatio ex attactu.

1. Nemo non mirari debet, quod ſcribit Noſter *Hieronymus Hirnbaim de Typho hum. gen. cap. 6.* Ordinis noſtri Religioſum ſe noviſſe, qui ſubita inviſæ rei cujusdam apprehenſione correptus, cùm caput palmâ extenſa supernè contigiſſet, quinque digitorum veſtigia eidem impreſſit, capillis, quos tetigerat, ſubitò de nigris in canos mutatis.

Lanius cœcus tactu belluas æſtimans.

2. *Aldrovandus in hiſt. Monſt.* tradit Lanium cœcum *Bononiæ* ſolo tactu belluas mactandas, quanti eſſent ponderis æſtimaſſe, libellas ſtateræ numerâſſe, moneras noviſſe, equitâſſe, aliaque multa ad munus Lanii ſpectantia feliciter obiiſſe.

Tactu album à nigro diſcernens.

3. De Comite Mansſeldico cœco refert *Keckermannus ſyſt. phyſ. lib. 3. cap. 16.* ſolo tactu album à nigro diſcernere; de Equo fuſco vel albo; item de columbâ nigrâ vel cæruleâ judicium ferre potuiſſe.

4. *Camerarius Hor. ſucciſ. cent. 3. cap. 8.* ſcribit de Francothalenſi quodam ab utero matris cœco, qui ex tribus filiabus cujusdam tactu manûs formoſiſſimam elegit.

Statuæ à cœco confectæ.

5. *Joannes Gambuſius* Volaterranus inſignis ſtatuarius teſte *Aldrovando in hiſt. Monſtr.* circa annum ætatis vigeſimum utroque oculo captus eſt. Cùm per decennium in hac arte nihil operatus eſſet, ſubiit tandem eum cogitatio ingenii in arte ſtatuaria aliquid experiendi & contrectata diligenter manibus ſtatuâ marmoreâ, quæ *Cosmum I.* Hetruriæ magnum Ducem referebat, aliam ex argilla adeò ſimilem expreſſit, ut omnes rei novitate ſtupidos reddiderit. Quare juſſu *Ferdinandi* Magni Hetruriæ Ducis *Florentiâ Romam* petiit & expreſſam *Urbani VIII.* Pont. Max. ex argillâ effigiem quàm ſimillimam eidem obtulit. Deinde multas etiam alias nonnullorum formas effinxit.

Ferri attactus mulieri noxius.

6. Honeſta quædam mulier Patavienſis talis eſſe naturæ deſcribitur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 1. An. 9. & 10. obs. 194.* ut quoties ferrum Ex. gr. clavos, acus, aut aliquid hujusmodi tractat aut tenet manibus, tanto ſtatim obruatur ſudore, quo toto corpore madeat: cùm aliàs quocunque etiam modo ſe moveat, nec guttam ſudoris emittat, ſed more communi fœminarum plerumque frigeat.

Pollex attactu ſanans.

7. Pollex dexter *Pyrrhi Epyrotarum* Regis, uti *Pinius* notat *lib. 7. Nat. hiſt. cap. 9.* ſolo tactu lienoſos liberabat: quarè cùm ejus cadaver, inquit, in rogo cremaretur, cæteris partibus combuſtis ſolus ille digitus incombuſtus permanſit. Verùm *Antonius Mirandulanus* citatus à *Derio diſq. mag. lib. 1. cap. 3. qu. 4* hoc mendaciis incredibilibus, ipſe verò *Delrio* dæmonicis potius viribus adnumerandum putat. *Veſpaſianum* Imp. *Alexandriæ* quendam etiam manu ſideratum tactu ſanâſſe *Suetonius* & *Tacitus* recenſent.

Attactus quorundam ſerpentibus infeſtus.

8. De Ophiogenum familiâ in Cypro ſcribit ſupracit. *Plinius lib. 28. cap. 3.* ſerpentum ictus eam ſolo contactu levare & manu impoſitâ venena extrahere. Addit deinde *Plinius* memorabile Exemplum ſequens. *Ex eâ familia*, inquit, *Legatus Hexagon nominè à Cons. Romæ in dolium Serpentum conjectus experimenti causâ, circum mulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum ejus familæ fuit vernis temporibus odoris virtus. Sudor eorum medebatur non modò ſaliva.* Pſyllos Africæ populos uti & Marſos *Idem ibidem* ſerpentibus terrori ſcribit eſſe & tactu ipſo levare percuſſos, ſuctu vè medico.

Tactu Strumas curantes.

9. Anglorum Reges ab *Edouardo III.* eorundem Rege divinitus acceptùm hoc beneficium, ut ſolo tactu ſtrumoſos curare queant, hæreditario quodam jure poſſidere *Polydorus lib. 8.* recenſet. De Franciæ quoque Regibus res non Annalium modò, ſed & Medicorum publicis literis, ut *Guidonis in Chirurg. magnæ trat. 2. doctri. 2 cap. 5.* ac *Joannis Tagautii lib. 1. Inſtit. Chirurg.* & quotidianâ certâque experientiâ eſt conteſtata; hoc illis beneficium quondam conceſſum fuiſſe, ut contactu ſtrumas, ſeu ſcrofulas ſanarent. Priſcos etiam Auſtriæ Principes ab Habſpurgenſibus oriundos ſtrumas ſanare divinâ quadam vi poſſe, cui manu ſuâ poculum vino plenum bibendum porrigunt *Joannes Pauli in Spudopædiâ* memorat. Aſſerunt denique omnem natum numero ſeptimum filium nulla internatâ fœminei ſexus prole eandem virtutem ſolo tactu curandi ſtrumas habere.

Puer attactu ſanans ægros.

10. Scribit *Michaël Medina lib. de recta in Deum fide cap. 7. ſe Salmanticæ* puerum quendam noviſſe, qui gratiam ſanitatis habere credebatur, & qui multos homines ſolo attactu graviſſimis liberabat morbis, ſed morbos tandem rediiſſe, quando jam ægrorum imaginatio deſerbuiſſet. *Joannes Sanchez de Valdes lib. 1. Hiſt. gener. cap. 30.* refert in pago quodam juxtà *Granadam* in Hiſpania fuiſſe mulieres, quæ ſolâ manuum impoſitione ſuprà oculos ſanabant illos.

Attactus venenatus.

11. Econtra & tactu Venenum concipi & vitam eripi certũ eſt. Ita Turcas venena habere docet *Cardanus lib. 1. de variet. c. 15.* quæ ſolo

attactu eodemdie interimant. *Otho III.* Imp. Romanorum à *Creſcentii* Romani Conſulis uxore ſpe conjugii fruſtratâ chirothecis venenatis interemptus perhibetur. *Joan.Galeacius* appoſito ſtapeti veneno cùm equitare vellet, è medio ſublatus eſt. Dryinus, ubi quis eum calcaverit, illius pedes excoriat & quod mirabilius manus Medici locum infectum curantis inde excoriantur.

Extaſi ſe reddentes inſenſibiles.

12. Ad tactûs Mirabilia referenda quoque videtur inſenſibilitas doloris & ſenſitivæ externæ facultatis amiſſio in nonnullis curioſè quandoque obſervata. De quodam presbytero *Reſtituto* nomine narrat *Cardanus lib. 8. de variet. cap. 43. qui quoties volebat, jacebat ut mortuus absque anhelitu, nec ſolum vellicantes, ſed & pungentes non ſentiebat & admoto igne comburebatur absque dolore. Id mirum & incredibile multis videri poſſet, qui hoc apud Turcas frequens eſſe ignorant.* Teſtatur deinde *Cardanus* de ſe ipſo, quod quoties voluerit, extra ſenſum quaſi in extaſin tranſire valuerit. Subdit etiàm ſequentia. *Vellicationem validam & podagræ dolores vehementiſſimos nihil prorſus ſentio, ſed dum eam ineo, ac (ut verius dicam) facio juxta cor quandam ſeparationem, quaſi anima abſcederet, totique corpori res hæc communicatur, quaſi oſtiolum quoddam aperitur. Et initium hujus eſt à capite, maximè cerebello, diffunditurque per totam dorſi ſpinam, vi magna continentur; hocque ſolum ſentio, quod ſum extra meipſum, magnâque vi quadam me contineo.* Ex *Avicenna* quoque refert *Idem Cardanus ibidem*, quendam fuiſſe, quem ſi ſerpentes momordiſſent, peribant, ipſe autem non lædebatur, & quod quoties vellet, fiebat paralyticus, id eſt, jacebat absque ſenſu & ſicut mortuus. De *Socrate* narrat etiam *Plato in Orat. Alcibiadis*, quod integro die eodem veſtigio cogitabundus ſteterit alio ſenſu deſtitutus: Ex hiſtoriâ Anglicana refert *Jonſtonus in Thaumatogr. claſſ. 10. cap. 7. art. 7.* Virginem Cantianam *Eliſabetham Burtoniam* à ſenſibus ſe abſtrahendi habitum à morbo quodam contractum fuiſſe.

Ectaſis ficta in quadam muliere Hiſtoria.

13. Mulierem Siculam ſatis ſibi notam vidiſſe ſe ſcribit *Paulus Zacchias qu. Medico-leg. lib. 3. Tit. 2. qu. 6.* quæ ſe, ubi frequens hominum cœtus in templis, ſacrisque conveniſſet, raptam in ectaſin effingebat & admiratione non parvâ dignum erat, quàm aptè ſimularet. Stabat extenſis brachiis in crucis modum, palpebris immobilibus, oculis fixis, & per horæ ſpatium ac ultrà in eo actu perſeverabat. Interdum veluti ad cœlum volatura & in aërem ſe elevatura corpus attollebat, illud mirum in modum extendens: ſed admirationem omnem ſuperare ſibi viſum eſſe, ſcribit Idem, quod vultum in mille colores vel ictu oculi commutaret: nam modò rubeſcebat & quaſi ardore quodam incendi videbatur, modò adeo palleſcebat, ut quaſi emortua langueret: denuò ac dicto citius rubore perfundebatur; ac deniq; veluti animo deficiens ad ſeipſam redire ſimulabat, ità ut circumſtantes omnes eam divino raptu prehenſam pro ſancta venerarentur, & ad illius veſtimenta devotionis ergo tangenda quæcunque mulierculæ & homunciones aderant, turmatim accurrerent non ſine præfati Authoris riſu & multo maiori ipſiusmet fœminæ deriſu, quam ipſe quidem intus & in cute agnoſcebat. Sed has fictas tamque exoticas metamorphoſes non aliundè quàm ab omnium ſtrigum principe Cacodæmone provenire quis dubitat?

Inſenſibilis ſaga extatica: alia hiſtoria.

14. *Bodinus lib. 2. Dæmonolog. cap. 5.* teſtatur ſe à Turettano Præſide audiviſſe Magam à ſe viſam in Delphinatu, quæ viva deinde fuit concremata. Hanc verò cubantem ad ignem manente domi corpore in ectaſin abreptam eſſe, & quia nihil intelligebat, graviſſimis virgarum ictibus ab hero percuſſam: tum etiam ut viderent, an de hac vitâ diſceſſiſſet, ignem partibus, quæ maximè valent ſenſu, fuiſſe ſubjectum, nec propterea evigilaſſe. Eam itaque jacentem ab hero, herâque mortuam eſſe exiſtimantibus ibi derelictam eſſe: mane jacentem in lecto inventam. Quod cum miratus herus quæſiviſſet, quid rei contigiſſet ipſi; exclamantem ſuo ſermone dixiſſe: *Ah here! quàm verberaſti me?* Id hero apud vicinos narrante, aliquem dixiſſe: *Saga eſt*, ideoque non deſtitiſſe herum, donec illa rem faſſa indicaviſſet, ſe animo cœtum Magorum adiviſſe. Sic alia inſuper ſcelera, quæ perpetraverat, agnovit & igni tradita fuit. Plures alias ejusmodi hiſtorias commemorat *Bodinus*, quas apud ipſum videre licet.

Illæſi ab igne pſeudo-Prophetæ.

15. *Jamblichus* etiam *lib. myſter. Ægypti*, teſtatur multos prophetarum admoto igne non uri, vel ſi urantur, uſtionem non ſentire, uti nec alia tormenta ulla; loquens de Vatibus Gentilium, addensque id fieri Deo intus afflante, qui repellat ignem, illaque cœtera hebetet. Sed ut rectè *Delrio disqu. Mag. lib. 2. qu. 21.* hæc ipſa referens: quis iſte Deus *Jamblichi* Magi, niſi Cacodæmon quiſpiam *Eurycles*? qui iſti prophetæ, niſi malefici?

Strigatricis puellæ indolentia ſublata.

16. Naraviſſe ſibi ſcribit *Idem Delrio loc. cit. P. Bernardum Oliverium* tum Societ. *JEſu* per *Belgium* Provincialem, prope *Samarobrinam* Anno 1599. captam puellam ſtrigatricem, quæ nec pedum uſtulationem ſæviſſimam, nec flagra ſentiebat validiſſima, donec ſacerdotis cujusdam monitu illi Agni benedicti ceream imaginem collo injecerunt. Tum enim vi ſacri amuleti dæmonis præſtigioſa ludibria depulſa, & illa vim doloris cœpit perſentiſcere. Unde patet, ſicut *Delrio* ſubdit, hanc indolentiam, quam agnoſcit etiam *Toſtatus qu. 354. in Gen. cap. 13.* non naſci ex ullâ causâ phyſica, ſed operâ Dæmonis induci.

Stigmatum teſſeris in ſtrigibus [illegible] dolore carentia.

17. Conſtat etiam ex plurium Authorum relatione variis experimentis & exemplis ſtabilita ſtigmatum illorum teſſeram, quam Diabolus imprimit ſtrigibus, ità ſenſu deſtitui, ut nec acus longiſſimæ figura dolorem minimum adferat, nec ſanguinem eliciat. Pluribus hoc demonſtrat Exemplis *Remigius lib. 1. cap. 5.* velut in *Iſabella Pardea Spinalii* Anno 1588. comprehensâ; *Claudiâ Bogartâ Brinduſii* Anno 1590. tormentis ſubactâ; *Mugetâ Eſſæi* Anno 1591. ſuppliciis addictâ: in quibus omnibus teſſeræ dæmoniacæ compertæ, cùm in eas etiam quæcunque aciculæ penitiſſimè infigerentur, nec minimum doloris ſenſum efficere, nec

ullam

ullam ſanguinis guttam exprimere valuerunt. Narrat quoque *Claudius Charondas* ſtigma famoſæ illius Sagæ, cui nomen *Bayaronne* in humero ſiniſtro valdè latens & imperfectiſſimè delineatum denarii tamen magnitudine, quaſi à centro ductis filamentis ad peripheriam prorſus omnis ſenſûs expers fuiſſe. De hujusmodi ſtigmatibus legi poteſt *Paulus Zacchias qu. Medico-legal. lib. 7. tit. 4.*

Mirabilis ſenſatio doloris in digitis manus abciſſi.

18. Eſt & hoc inter Tactûs mirabilia referendum, quod etiam poſt membri alicujus reſectionem à corpore animato dolor perſentiri poſſit, quaſi in ipſo membro adhuc corpori unito contingeret. Exemplum exoticæ ejusmodi ſenſationis recenſet *P. Fridericus Geiger in Theſibus ſuis inauguralibus Philoſ. Theſi* 46. his verbis. *Puella quædam gravi morbo afflictam habebat manum: Quoties accedebat Chirurgus, velabantur illi oculi, ne curationis apparatus turbaret illam. Poſt aliquot dies brachium usque ad cubitum propter gangrænam in eo ſerpentem amputatum fuit, ſubſtitutis in eum locum pannis, ut eo ſe privatam non animadverteret. Interim dum jam ſeparatum erat à reliquo trunco brachium, miſera puella varios dolores nunc in uno, nunc in altero ejus manûs, quæ abſciſſa erat, digito ſe perſentiſcere querebatur. Quis non miretur dolere puellam digitum in illâ manu, quam falx chirurgica amputaverat?* ſubdit verò hujus doloris cauſam ità: *Igitur quod puella hæc doluerit digitis in manu jam reſectâ, profectum eſt inde; quod nervi, qui prius ex cerebro ad ipſam manum deſcendebant, & poſt ſectionem brachii terminabantur ad cubitum, eodemmodo ibi moverentur, ut movere debuiſſent, vel moti fuiſſent in manu ipſa ad ſenſum hujus vel illius digiti dolentis animæ in cerebro reſidenti imprimendum.*

CAPUT VII.

De ſenſibus internis primariis: Senſu ſcilicet Communi & Phantaſiâ.

SIcut Senſus externus appellatur ille cujus organum exterius in corpore patet; ità internus is eſt, cujus organum proprium intrinſecùs, in capite ſivè cerebro latet. Quatenus verò internus ſenſus in medio cerebri, ut communi omnium impreſſionum centro perficitur, *Senſus communis* appellatur: qui ſpecies omnes ab externis ſenſoriis acceptas apprehendit & dignoſcit: quatenus verò ſpecies tum per externa ſenſoria adductas, quam abſentes & à ſe formatas diutiùs retinet, dijudicat, componit ac dividit; *Imaginatio ſeu Phantaſia* nuncupatur: Quatenus verò easdem ſpecies à phantaſiâ acceptas conſervat & retinet, ſuoque tempore depromit; *Memoria* nominatur. Sed de internis his animæ functionibus notabiliora quædam & mirabiliora ſpeciatim magis proferamus.

§. I.

De ſenſu Communi & Phantaſia Notabilia varia ſcienda proferuntur.

Senſus internus alius primarius, alius ſecundarius.

1. Senſus internus, ſivè interior, qui intus in cerebro perficitur, ibidemque ſuum habet organum, rectè cum *Keckermanno ſyſt. phys. lib. 3 cap. 17.* videtur ſtatui alius primus, vel primariò ſic dictus; alius à primo exortus, ſive ſecundariò dictus. Senſus interior primus eſt vel ſenſus communis vel Imaginatio, ſivè Phantaſia: ſenſus ſecundariò dictus & à primo ortus eſt Memoria: ſed de his ſpeciatim nunc magis agendum.

Senſus communis quid ſit.

2. Senſus communis eſt ſenſus interior, per quem ſpecies ſenſibiles externis inſtrumentis formatæ ac perceptæ partim apprehenduntur, partim judicantur, & à ſe invicem magis diſcernuntur. Unde hic ſenſus cunctarum ſenſationum externarum terminus communiter dici ſolet, & quaſi centrum commune, in quo & à quo corporis lucidi, colorati, ſonantis, ſapidi &c. Species percipiuntur, apprehenduntur & judicantur.

3. Senſûs communis objectum eſt omne illud ſenſile, quod externis ſenſibus percipi poteſt, atq; adeò omnis imago & ſpecies quæcunq; ab objecto ſenſibili formata. Undè ſenſus internus ab externis dependet ſpeciebus: ab Externis enim ſenſibus accipit ſpecies, circà quas occupatur, & quidquid viſum, auditum aut aliis ſenſibus perceptum in examen adducit & diſcernit: differentias enim inter variorum externorum ſenſuum objecta apprehendit, à ſe invicem diſtinguit & phantaſiæ ſeu imaginationi nomine phantaſmatis tradit. Quocircà non incongruè interſtitium ſeu mediator inter ſenſus externos & internos appellatur, quod ab illis ſuggeſtas ſpecies imaginationi & memoriæ concredat. Regis etiam aut Judicis inſtar eſt hic ſenſus, qui in throno ſuo ſedet, & ab externis ſenſibus, ſeu miniſtris fidelibus viſa, audita, odorata, guſtata & tacta accipit, æſtimat, & dijudicat.

Senſûs communis objectum.

4. Hujus ſenſûs varii & diverſi in genere ſunt actus, vel actuum exercitia, ſive munia & officia. *Primò* enim omnium externorum ſenſuum recipit ſpecies, atque per hunc prudens Natura multitudinem in unitatem revocat ſenſibus externis in unum internum communem confluentibus. *Secundò*, cum ſenſus externi quilibet proprio ſint contenti objecto, nec alieni curam habeant, hic tamen omnium objectorum curam habet & propria à ſe invicem diſcernit, velut colorem à ſono, ſonum ab odore, odorem à ſapore &c. Et ipſa propria cujusdam ſenſûs objecta etiam ejusdem ſenſorii diſtinguit à ſe invicem, ut colorem nigrum ab albo, ſonum acutum à gravi, ſaporem amarum à dulci &c. *Tertiò*, ſenſibilia propria à communibus diſtinguit, nempè colorem, ſonum &c. à figurâ, numero, magnitudine, motu & quiete. Denique reflexè cognoſcit ſe ſentire; videre ſcilicet, audire, guſtare, odorari & tangere. Nec enim ſenſus externi, horumq; ſenſoria ſuas percipiunt actiones: id eſt, ocul' non ſentit ſe videre, nec auris audire ſe ſentit &c. hinc videtur requiri

Hujus Actus & officia.

ſuperior quædam facultas, quæ ſenſationes externas percipiat & per quam de illis judicemus, id eſt non tantùm videamus, ſed etiam obſervemus non videre.

Centro Circuli comparatur.

5. Quia in ſenſu Communi omnium ſenſuum objecta conturrunt, non inconcinnè hic ſenſus centro cireuli *ab Ariſtotele lib. 3. de Animâ cap. 2. text.* 194. comparatur. Sicut enim omnes lineæ ductæ à circumferentiâ circuli conveniunt in centro; ita etiam omnes ſenſus exteriores, eorumque objecta concurrunt in ſenſu communi.

Non eſt multiplex, ſed unus.

6. Quamvis autem ſenſus communis omnium ſenſuum exteriorum objecta ità, ut dictum, apprehendat, judicet & diſcernat: non propterea tamen multiplex eſt, ſed unus ſpecie ſenſus; ſiquidem unâ eademque operatione diſcernit diverſiſſima objecta, haud ſecùs ac viſus, qui unus eſt idemque ſpecie: apprehendit tamen diverſos imo contrarios colores velut album & nigrum.

Senſuum internorum organa.

7. Cum, ut dictum, ſenſuum internorum organa ſint in cerebro, non conveniunt Authores inter ſe de organo proximo cujusque Senſûs interni, ac in quâ parte cerebri quisque ſedem ſuam habeat. Plerique cerebrum diſtinguunt in partem anteriorem, mediam, & poſticam ſive poſteriorem: & in parte quidem anteriori ſedem aſſignant ſenſui communi, in parte mediâ collocant phantaſiam, in poſtremâ verò Memoriam *P. Honoratus Fabri lib. 3. de homine prop.* 9. plexus ſecundinis haud abſimiles, qui retinam inrerioris cerebri componunt, organum ſenſûs interni conſtituit, & variis probat argumentis, comprimis negativo: cum enim in ipsâ cerebri ſubſtantia non fiat ſenſus internus, alioquin in toto cerebro fieret, & cum hic plexus duntaxat ſuperſit, nec quicquam aliud aſſignari queat eo munere defungens; reſtat ut in iis ſenſûs organum conſtituatur. Secundum argumentum ducit ab analogiâ ſenſuum externorum, præſertim viſûs, quod ex defœcatiſſimâ cerebri ſubſtantiâ, & innumeris tum arteriolis, tum venulis conſtat, aptiſſimum quoque ad excipiendam affectionem ſenſibilem. Dicit autem defœcatiſſimam cerebri ſubſtantiam per nervos opticos traductam; nempè craſſior in alias tunicas abit, vel ultrà non producitur; hinc retina ipſo nervo optico mollior eſt. Igitur ut retina, quæ tali plexu conſtat, eſt organum ſenſûs externi, ita ille interior cerebri plexus ſenſus interni ſedes eſt. Tertium argumentum ex viciniis collatoriis & ventriculis deducit: Quartum verò ex ſubtilitate & tenuitate illarum fibrarum atque præſente exquiſita ratione plexus, cui ſcilicet minima affectio facilè imprimi poteſt, nempè à cerebri baſi, in quâ nervorum originem omnes agnoſcunt, ac proinde affectio impreſſa organo ſenſûs externi facilè traduci poteſt, ſcilicet per nervos ex quibus conſtat ad prædictum plexum & inde per nervos motib' ſervientes in muſculos toto corpore diſtributos, imo in reliquas fibras ex quibus nervi, venæ & arteriæ componuntur. Hæc ſunt argumenta *Fabri*. Unde prædictus plexus non modò ex nervis, verùm etiam venis, arteriis, aliisque fibris membranoſis conſtat. Quo perſpicuum eſt, ſenſum internum in prædicto plexu poſitum eſſe, quod ultima ratio maximè probare videtur. Verùm quamvis hæc doctiſſimi viri ſententia, quam valdè eruditè & ingenioſè pro explicandis ſenſibus internis, eorumque affectionibus proſequitur, plauſibilis eſſe videatur: Veriſimilius mihi tamen videtur, quod *Du Hamel phys. part.* 3. *tract.* 1. *cap.* 4. ait: *Quæ ſint ſenſus communis, vis imaginatricis & memoriæ organa, quæ functiones, quæ inter eas vires ſit connexio, definire* (rite & accuratè) *nemo poteſt*. Prior itaque ſententia, ſicut communior eſt, ita ut probabilior acceptari poteſt.

Phantaſia quid ſit.

8. Imaginatio ſive phantaſia eſt ſenſus internus ſpecies à ſenſu communi ad ſe delatas diutius retinens, altiùs examinans, novasque inde eliciens. Ab hoc itaq; ſenſu interno ſpecies ſivè imagines ſenſiles à communi ſenſu priùs inter ſe diſtinctæ adhuc magis dijudicantur & inter ſe comparantur, ſic ut æſtimatio quædam fiat, per quam concluditur, quid amplectendum, quidvè fugiendum ſit.

Duplex ejus officium.

9. Officium imaginationis in ſuis ſpeciebus aut actibus producendis duplex eſt. Primum, ut accuratiùs, quàm in ſenſu communi factum eſt, judicet, qualis ſit res, quæ ſenſu percepta eſt: quod verò præſtat plures ſpecies acceptas inter ſe comparando atque adeò componendo ac dividendo, ut rectius judicare poſſit, quid amplectendum aut fugiendum ſit. Quod præclarè Exemplo canis declarat *Keckermannus ſyſt. phys. lib. 3. cap.* 18. Hic enim cum videt os, primò percipit oculis albedinem oſſis, poſtea ſenſu communi diſtinguit albedinem oſſis ab albedine nivis, aut alrerius cujusdam rei albæ, ſimulque odorem oſſis ab odore aliarum rerum. Tertiò judicat iſtum colorem & odorem fore ſibi nutrimentum; idcircò incipit illud arrodere, monitus nempe ſenſu phantaſiæ, qui dictitat huic materiæ talem ineſſe colorem, & ſaporem & odorem, qui conveniat naturæ hujus animalis. Itaque phantaſia judicat, qualis ſit iſta ſpecies ſivè res iſta, cujus ſpeciem apprehendit & ab aliis ſpeciebus diſtinxit ſenſus communis. Alterum officium eſt, quod Imaginatio ſpecies à ſenſu communi perceptas multiplicet & unam ex alterâ deducat, ſivè colligat: Unde novas effingit ſpecies, & alias ex aliis efformat, atque adeò inſtituit quandam deductionem ſimilem ferè cum quadam analogiâ ratiocinationi, quam Phyſici alias æſtimatricem & cogitatricem appellant facultatem: Eſt enim æſtimativa facultas nihil aliud in animalibus, quàm quædam concluſio & collectio unius ex alio conveniens naturæ & temperamento hujus animalis.

Æſtimativa quid ſit.

Exemplum hujus officii damus iterum in Cane: hic enim percuſſorem cum baculo videns, ſtatim latrat & fugam arripit, quamvis percuſſor non intendat percutere: canis enim percipiens ſpecies percuſſoris & baculi, qui pellem tangebat & dolorem afferebat, omnia hæc non tantùm

appre-

apprehendit in ſenſu communi, ſed etiam componit cum dolore, quem ex percuſſione ſenſerat, & inde deducit fugiendum, ne rurſus percutiatur & doleat.

Objectum Phantaſiæ.

10. Objectum phantaſiæ immediatum ſunt ſpecies illæ, quas ſenſus communis antea apprehendit atque efformavit: has itaq; ſpecies à ſenſu communi acceptas imaginatio aſſumit, eas variè comparat, & judicat quales ſint; aliquando etiam novas ex iſtis format aut ſaltem ſimiles.

Phantaſiæ ſedes in mediâ parte cerebri.

11. Sicut anterior cerebri pars ſenſûs Communis ſedes & organum communiter à Medicis & Phyſicis aſſeritur: ita interior media cerebri pars inſtrumentum & ſedes Phantaſiæ aſſignatur. Pro temperie tamen mediæ illius cerebri partis etiam phantaſia ſuas operationes exercere ſolet. Sic pro diverſitate temporum pueritiæ, nimirùm Juventutis & Senectutis, quia medium cerebrum modò inſtar aquæ fluidius ut in pueris exiſtit, ità ſpecies facilè imprimuntur, & obliterantur: modò inſtar terræ ſolidius eſt, ut in ſenibus & eæ difficiliùs imprimuntur; modò inſtar ceræ mollius eſt cerebrum ut in Juvenibus, & tunc impreſſa tenent veſtigia. Unde *Ariſtoteles de memoria* tradit, nec pueros, quod molliores ſint, nec Senes, quòd tardiores, optimè imaginari; ſecùs Juvenes quod medium motûs & quietis ſtatum obtineant. Pari modo pro diverſitate locorum, calidæ v. g. aut frigidæ, aut temperatæ regionis cerebrum modò magis aut minus moveri aptum majorem reddit aut minorem imaginandi virtutem. Sic denique pro diverſitate ſexûs diverſa etiam eſt in viris & mulieribus imaginandi vis, quod enim illa medii cerebri pars mollior ſit in mulieribus, quàm in Viris, idcircò mulieres etiam faciliùs imaginari poſſunt quàm Viri.

Phantaſia quomodò turbetur.

12. Variis ex cauſis phantaſia turbari ſolet multùm ad hoc conferente ſanguine, & ſpiritibus in eo perturbatis, aut vaporibus in cerebrum mediam phantaſiæ ſedem delatis. Si enim ſanguis effervèſcat, multumque ſpiritum emittat, qui ad carnium capitis illiſus circuletur, omnia gyrari videntur. Idem contingit, ſi crudi ſpiritus cerebrum petant, vel rejectamenta retenta calidos vapores exhalent, ac malignos, qui circumagant ſpiritus animales. Sic enim imaginatrix pervertitur, & inde vertigo provenit. Quodſi circà pectoris venas craſſus & melancholicus colligatur ſanguis, unde craſſi erumpant vapores, ac premant diaphragma, pulmonemque conſtringant, imaginatrix format ſpeciem ſuffocationis; qui morbus aliàs *Incubus* dici ſolet. Quod ſi cerebrum nimium ex humore melancholico aduſto incaluerit, facilè Mania ſequitur & delirium ut in extremè melancholicis haud ſine interno doloris ac commiſerationis affectu ſpectare licet. Si bilis flava aſſetur & cerebrum invadat, mox

Ora tument irâ, nigreſcunt ſanguine venæ,
Lumina Gorgonio ſæviùs angue micant.
Omnia ſunt hoſtis, furor, Eumenideſque triumphant.

Si verò halitus ſanguinei caput aſcendant, tum dulcis amentia phantaſiam pervertit, tunc Sardonici riſus, tunc cachinni, tunc miſeranda ſæpe jucunditas & flebilis lætitia. *tunc pede libero pulſanda tellus*; tunc ut *Juvenalis.*

- - - - verborum tanta cadit vis;
Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas
Pulſari.

13. Effectus phantaſiæ ſi conſiderentur, ii plane ſingulares ſunt & verè mirabiles: alii autem ex his ſunt in ipſo imaginante homine, alii extra imaginantem: quorum illi interiores, hi verò exteriores dici poſſunt. Interiores aliquos enarrat *Sperlingius Zoologiæ phys. cap.* 13. his verbis. *Cogitando læta lætamur; triſtia triſtamur: fætida movent nauſeam, jucunda appetitum. Auſteros fructus comedentes cum obſervamus, ipſi perfundimur horrore. Oſcitante uno, oſcitat alter. Eſurient magis edentes qui cernunt. Peſtis tempore peſte corripiuntur quandoque, peſtem qui ſibi imaginantur. Dolor dentium acerrimus fit, cum laborantes indulgent cogitationibus iſtis. Ex imaginatione inepta multa ſtulta cogitant, loquuntur & agunt amantes. Adeò quosdam tenet amor, ut ex obeſis macros, è ſanis ægrotos, è vivis mortuos præſtet.* Extaſis quoque & mentis alienatio ſubinde imaginationis eſt. Factâ enim vehementi & fixâ circà rem aliquam imaginatione: velut circa amatam perſonam, vel etiam circà cœleſtia, velut Angelos & Sanctos &c. confluere poſſunt in cerebrum omnes ſpiritus animales ſopitis aliis ſenſibus, & ſpiritibus motui deſtinatis. Quo Spirituum animalium ad cerebrum confluxu à ſenſibus prorſus alienatur homo, qui in eâ imaginatione hærens non ſecùs ac in ſomniantibus ſe rem præſentem habere exiſtimat, ac realiter videre & audire, quamcunque imaginatur; cum Angelis & Sanctis Dei colloqui, ſi circà illos imaginatio fuerit. Exteriores phantaſiæ affectus comprimis patent in fœtibus & prolibus ab imaginationibus parentum ſignatis. Sed de hac imaginatione vide, quæ ſupra jam attulimus *Diſq. præced. cap.* 3. Certum igitur eſt, phantaſiam cauſam eſſe mirabilium effectuum, multarumque perturbationum & alterationum tam in proprio quàm alieno corpore movendo ſcilicet & dirigendo potentias animæ, movendi & alterandi vim habentes, ut potentiam animalem, locomotivam, item appetitivam: denique movendo humores & ſpiritus, ac dirigendo potentiam conformatricem mediantibus animi paſſionibus, ut experientiâ notiſſimum eſt.

Effectus Phantaſiæ

14. Dæmonem etiam ſe immiſcere phantaſiæ, & multa in phantaſticis operari, quæ naturaliter fieri non poſſent, pluribus conſtat Exemplis. Ita *Gujanerius tract.* 15. *cap.* 4. ruſticum quendam melancholicum ſe vidiſſe

vidiſſe ſcribit, qui ſéper Lunâ exiſtente combuſtâ carmina componebat latina, & tranſactâ combuſtione circa duos dies ad aliam combuſtionem ne verba quidem latina proferre poterat. *Foreſtus* mulierem melancholicam cantilenas latinas cantâſſe docet, quas nunquam didicerat. *Eraſmus in Encom. Medicinæ* tradit, Spoletanum quendam idioma alias ignotum, dum ægrotabat, fuiſſe locutum; redditâ verò ſanitate penitus ignorâſſe. Verùm qui plura de phantaſiâ, ejusque vi & efficaciâ ſcire cupit, legat Picum *Mirandulan lib. de imaginat. Marſilium Ficinum lib. 13. de Theolog. Platonicâ, & in Priſciani Lydi Comment. de phant. & intellectu. Anton. Mirandulanum lib. 29. de ſingula. certam. Toſtatum in Gen. cap. 3. Michaelem Medinam lib. 2. de rectâ in Deum fide cap. 7. Vairum lib. 2. de fáſcino cap. 3. Valeſium de ſacra Philoſoph. cap. 11. Couymbricenſes in 7. Phyſic. cap. 2. qu. 1. Martinum Del Rio Diſq. Magic. lib. 1. cap. 3. qu. 3.* & plures alios.

§. II.

Phantaſiæ quidam effectus exotici, vel ejusdem ex Melancholiâ aliisvè de cauſis læſæ Exempla mirabilia.

Partus miro remedio ſolutus.

1. *Neapoli* in Campaniâ Illuſtriſſima quædam fœmina partûs difficultatibus obluctata pluribus jam horis ingenti moleſtiâ ut eniti non poſſet tentatis ferè omnibus remediis mediâ nocte ad ædes *Joannis Baptiſtæ Portæ* Viri in Phyſicis expertiſſimi miſit pulſatum, & remedium etiam importunè contra tot pericula petitum. Ille medicinam ſe non profiteri & ſomnum ſibi interrumpi conqueſtus abire famulum juſſit. Hic verò magis magisque inſtare & ſacram anchoram implorare non deſtitit. Quare *Porta* ut ſe eâ moleſtiâ eximeret, aquam neſcio quam (creditur verò fuiſſe capillorum Veneris) in chartulâ præſcripſit & ſubitò parturienti potandam. Ne autem levicuculum papyri folium per feneſtram jactum, à vento raperetur, ſordes pavimenti & quisquilias collegit, ac chartulâ involvit, ut illis tanquam ſaburra gravitaret. Famulus ratus ſe medicamentum *à Portâ* paratum domum ferre, juſſit ut ebiberet Hera, quod attulerat. Quare mulierculæ aſſiſtentes ex vino pulverem illum ſordidum confeſtim ſorbendum præbuerunt: & ecce quadrantis ſpatio enititur illa pulcherrimum maſculum. Dum manè è lecto in muſæum ſe recipit *Porta*, in ædibus ſuis plures Principis illius famulos, ſive anteambulones vino nobiliſſimo Campano, carnibus, volatilibus, piſcibus & fructibus, menſæque ſecundæ bellariis onuſtos reperit. Miratur rei novitatem: atque iſti ajunt, donaria eſſe, quæ Princeps eorum illi mitteret pro arcano & quaſi divino medicamento: pulvere nimirum illo, quem ante aliquot horas parturienti tranſmiſit uxori, quo hauſto feliciſſimè peperit. Porta rem ſimulavit & gratias egit Principi, atque à meridie ſe Eundem acceſſurum, ut gratularetur de prole promiſit, quod & fecit. *Joann. Fab. Lync. pag.* 497.

Serpentis devorati imaginatio ſublata.

2. *Alexander Trallianus* tradit mulierem quandam, quæ ſerpentem ſe devoraſſe exiſtimabat, per hoc fuiſſe ſanatam, quod Vomitorium ſumpſerit, atque oborto vomitu ſerpens clam in teſtam illâ non advertente fuiſſet injectus.

Imaginativa curatio appenſis amuletis.

3. Variis conſtat experimentis, multos à morbis quibusdam curatos fuiſſe geſtando ſolùm lapillos, ſordes, quisquilias aut varias etiam ſcripturas in ſchedulis: per hoc quod imaginarentur ſibi & crederent, ea præſtantiſſima contra morbos amuleta eſſe. Ità facetum eſt, quod de Studioſo quodam aſſerunt, eum diu à fæminâ quadam lippiente & magnos in oculis dolores patiente ſollicitatum fuiſſe pro remedio contra præfatum malum; cumque ex ſolo jocandi ſtudio eidem Schedulam quandam collo appendendam dediſſet, fœminaque illa à morbo tandem ſanata fuiſſet; plures hujusmodi malo preſſas eundem magnis precibus & pretio pro ſimili amuleto requiſiviſſe, quibus ſimiliter profuerit. Cum verò curioſior quidam ejusmodi ſchedulam tandem aperuiſſet, hanc in eâ ſcripturam reperit: *Diabolus eruat tibi oculos, & impleat eos luto.* Ita confidentia, fides, & fortis imaginatio multa perſæpè poſſunt efficere, quæ Natura & ars præſtare non valent: quamvis & Dœmonis aſtus etiam his ſe inſerere queat.

Purgatio imaginaria

4. De Herâ quâdam memorat *Salmuth C. obs. med.* quæ quoties purgari cuperet, pilulas ex officinâ depromptas ancillæ deglutiendas offerebat pretio conſtituto, & exindè, quod ſaltem adſtaret & pilulas deglutiri videret, cum nauſeabat, tum purgabatur.

Alvi laxatio ab imaginatione.

5. Fuit in celebri Germaniæ civitate Civis omnibus notus, inquit *Laur. Beyerlinck in Theat. vit. hum. V. imaginatio*, qui cum ætatis annos ad maturitatem perduxiſſet absque ullius medicamenti aut pharmaci ope vel uſu, contentus iis, quæ culina & tellus largâ manu donabant, tandem nonnihil alterationis ſentiens Medicum advocavit; qui explorato pulſu & cognitis imminentis morbi cauſis de expurgando ſtomacho per lenientia aliqua cogitavit. Igitur purgationem præſcripſit ad pharmacopæum deferendam. Ille verò tanquam de re arduâ deliberat præſcriptum Medici circumfert, cum amicis conſilia init, anxius, quid ſibi ex inſolitâ illâ potione eveniret. Et ecce dum mente turbatur, & chymeras aliquas ſibi proponit, tandem alvi laxatio, & luxatio ultrò ſine reali pharmaci ſumptione ſubſecuta fuit, ut bonus vir timeret, ne & inteſtina ac vitam retrorſum ejiceret, ſanitatem priſtinam paulò poſt recepit.

Mors à falſa imaginatione.

6. Obſervatum eſt ex falſâ etiam imaginatione ſæpè ingentia mala quibusdam accidiſſe. Ita refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. Ann. 3, obs. 81*, quendam ex falſa imaginatione mortuum eſſe. Sic enim ſe habent verba.

verba. *Viro Nobili moritur Uxor; die hunc obitum inſequente famulæ infidæ ac vinolentæ cella exportant vinum in urceo ſatis capaci. Hâc de re improviſò certior factus Nobilis, ac vinum modicè guſtans, rigoroſis punit verbis improbas iſtas œconomas. Hæ autem tales videri nolentes perſaudent ipſi, vinum hocce neutiquam fuiſſe clanculùm cellâ exportatum, ſed heri adhibitum pro abluendo uxoris ſuæ demortuæ cadavere. Inopinâ hâc relatione licet falſâ, Nobilis mirum quantùm perterritus tantam nauſeam, tantamque ſpirituum diſſipationem ac ſuffocationem veluti turdus ſibi excitat, ut paucis poſt diebus mundo valedicens idem, quod Uxor ingredi fuerit coactus ſepulchrum, veluti non ita pridem eundem lectum.*

7. Refert *Thomas à Vega*, quendam inter ſepulchra parentum, cum fortè fortuna calcaret lapillum, ſic ut calceis fortiter adhæreret; induxiſſe ſibi in animum, ſe à manibus ſuorum parentum trahi; & illâ imaginatione intrà ſeptimanam mortuum fuiſſe. Meminit etiam *Thomas Fienus tract. de Virib. imagin qu. 10.* quendam *Lovanii* ſub noctem cœmiterium pertranſeuntem concepto maximo à ſpectris timore ſubitò exſpiràſſe. Sed ejusmodi Exempla paſſim ſunt obvia.

Piſcis caput humanum imaginans.

8. *Theodoricus* Oſtro Gothorum Rex *Symmacho* atque *Boetio* interfectis, cum ei in cœnâ magni piſcis caput appoſitum eſſet, viſus eſt ſibi in eo *Symmachi* caput videre, inferius labrum in minitantis ſpeciem mordentis: quemadmodum ipſe Medico *Elpidio* faſſus eſt. Eâ imagine territus in cubiculum relatus ad extremum usque timore & mœrore confectus obiit. *Sigonius.* Verùm ejusmodi plura Exempla proſtant apud Authores, quæ phantaſiam talem cum remorſu conſcientiæ in pœnam peccati immiſſam fuiſſe demonſtrant.

Ex ſpeculi inſpectione morbū & mortem ſibi afferens.

9. Memorabile eſt, prout etiam memoravi *in oculo meo Artif. Fund. 3. ſynt. 3. c. 9.* §. 9. quod *Oxovii* in Franconia contigiſſe mihi relatum eſt a Viro fide digniſſimo. Fuit ibidem Vir curioſarum rerum amator in Senatoriâ dignitate conſtitutus, ſpeculum habens planum, quod facies inſpectantium ità deturpabat, ut eas faciebus infirmorum morti proximorum ſimillimas exhiberet. Accidit ut præfatum Virum Judæus ex pago Goſſmansdorff haud ita diſſito negotii cauſâ accederet. Ut primùm Judæus ingreſſus ad Dominum acceſſûs ſui cauſam protuliſſet, mox Dominus illum allocutus eſt: Miror, quod huc venire potueris tam infirmus & morti ferè propinquus? repoſuit Judæus, non eſſe ſe infirmum, ſed optimè valere. Quid ajebat alter: Tu valeres? Accede, ſpeculum vide, & judica de ſtatu ſanitatis tuæ: quod cum inſpexiſſet, ita ſtatim cohorruit, ut in ſilentio diſcedens & domum repetens in lectum ſe conjecerit, & poſt aliquot dies vitâ defunctus ſit.

10. Refertur communiter hiſtoria de Morione, qui in theatro ad ſupplicium per jocum expoſitus & panno frigidâ aquâ imbuto in collum percuſſus, putans ſe gladii ictum excipere, reipſâ exſpiravit.

11. Scribit rurſùs *Thomas à Vega*, quendam ex ſuis decumbentem frequenter in delirio obnixiſſimè Medicos rogâſſe, ut liceret ſibi in ilio ſtagno (pavimentum monſtrabat) natare: dicendo, quod exindè eſſet convaliturus, & medicos id ei tandem conceſſiſſe: illum tum ſe in pavimentum mox dejeciſſe & cum in eo aliquanto tempore fuiſſet volutatus cum ſummâ lætitiâ dixiſſe: Aquam nunc ad genua, & paulò poſt altius aſcendiſſe: & cum ultimò ſibi perſuaderet eam ad guttur usque jam perveniſſe, ſe modò ſanum eſſe, & reverà ſanum evaſiſſe.

In nudo & ſicco pavimento natando convaleſcens.

12. *Arthemidorus* Grammaticus, ut ex antiquis refertur hiſtoriis, viſo crocodilo tanto terrore perculſus fuit, ut omnium, quæcunque ſciverat, obliviſceretur, adeoq; firmiter ſibi perſuadebat brachio uno ac crure privatum ſe eſſe, ut hanc ei conceptam phantaſiam nemo adimere potuerit.

13. *Seneca* teſtatur *in Declamationibus Bibium Gallum* Romanum imitando geſtus, ſtulti, eos ita phantaſiæ impreſſiſſe, ut indè reverà ſtultus evaſerit, neque poſt eum diem indiguerit ſtultitiæ ſimulatione. Sed plures ejusmodi ſtultos eſſe factos compertum eſt, quod dum ab Heris ad ſtultitias aliquas exercendas uſurpati ſunt, verè tandem ſtulteſcere cœperint.

Stultum imitando ſtultus factus.

14. Manet etiam in Annalium fide, antiquis temporibus accidiſſe, quod Hiſtriones, qui agebant perſonas furioſorum: ut *Herculis, Athamantis, Thyeſtis, Oreſtis, Alcmæonis, aut Ajacis*: habuerint tam fortem imaginationem ad benè repræſentandum eorum facta, ut ipſimet actu furioſi facti fuerint. Sic nota & hiſtoria *Æſopi* inſignis hiſtrionis, qui exhibens perſonam Thyeſtis, ſceptro, occidit unum ſervorum ſuorum. *Lucanus* quoq; ſcribit de quodam, qui repræſentâs *Ajacem* furioſum à forti imaginatione ita perturbatus fuit, ut verè furioſus evaſerit.

Furioſi effecti à furioſorum repræſentatione ſcenicâ.

15. *Cippus* quidam Rex Italiæ electus moroſè defixus in aſpectu & cogitatione taurorum, qui ſibi invicem commiſſi erant ad pugnam, & cum voluptate advertens unum ex illis altero valentiorem ſocium impactis cornibus opprimere: exacto hoc ſpectaculo ſomno ſe dedit adhuc fixus in phantaſia & imaginatione duelli, poſtera die inventus eſt cornua per frontem emiſiſſe. *Ex Petro Meſſia*

Cornua à phantaſia, enata.

16. Vix tamen hoc creditum *Paracelſo* de quodam puero *Syro*, qui moribundus ſolâ imaginatione robuſti Adoleſcentis fortè ibi adſtantis naturam, vires, ſenſus, vitam cogitationesque in ſeipſum tranſtulit. Item quod per ſimilem imaginationem *Archaſius* quidam eruditionem atq; prudentiam ab aliis in ſe traduxit. Verùm nihil poſſe phantaſiam in corpus alienum disjunctum & ſeparatum ab imaginante, docent communiter Authores. Vide *Delrio diſq. mag. l. 1. c. 3. qu. 3.*

Per phantaſiam vires alterius in ſe transferens.

17. *Inſulis* in Belgio puerum quendam tam violentâ cogitatione ductum eſſe ſcribit *Idem Martinus Delrio in diſquiſ. mag.* ut flagrante deſiderio parentem viſendi quaſi per extaſin raptus, eam multis inde milliaribus abſentem inviſerit, & ad ſe rediens omnium, quæ viderat, memor, multa quoque ſigna præſentiæ ſuæ apud parentem dederit.

Inviſio parentis à forti imaginatione.

Cardani mirabilis vis imaginatrix.

18. *Cardanum*, quandocunque libuiſſet, vi imaginationis extra ſeipſum rapi potuiſſe, *præced. cap.* §. 6. *num.* 12. adduximus. Aliud verò ſingulare hoc quoque ſe habuiſſe teſtatur *eod. cit. cap.* 43. *lib.* 8. *de variet. quod* (ſicut inquit) *cum volo, video, quæ volo oculis, non vi mentis velut imagines illas, de quibus dixi, cum infans eſſem me vidiſſe. Sed nunc credo ob occupationes nec diu, nec perfectas, nec omnino ſemper cum volo, nec tamen niſi velim. Moventur autem perpetuò, quæ videntur imagines. Itaque video lucos, animalia, orbes, ac quæcunque cupio.* Addit deinde ſequentia: *Credo cauſam eſſe vim virtutis imaginatricis, viſûsque ſubtilitatem.*

Imaginatio deligatura

19. *Digbæus tract.* 1. *de nat. corp. cap.* 38. memorat ſe vidiſſe quosdam phreniti de laborantes, qui ſibi ſi perſuaſiſſent ſe ligari, nec loco, ubi conſtituerentur, migrare potuiſſe, & immotos perſtitiſſe de vinculis ſuis, carcereque conquerentes, & nec gradum quidem promoviſſe, ut cibum potumque in conſpectu poſitum caperent, quantumvis fame ſitique premerentur.

20. Morio quidam, ut *Gilbertus Cognatus lib.* 1. narrat, cum morderetur à pulicibus, extinxit lucernam, putans ab eis ſe non amplius videri, & ita neque morderi poſſe.

Catalepſis ab amore.

21. De Juvene Britanno amori impenſiùs indulgente, ut in illa ætate perſæpe accidit, ſcribit *Tulpius obſerv. Medic. lib.* 1. *cap.* 22. eum perculſum fuiſſe adeò vehementer ex inopinatâ matrimonii repulſâ, ut obriguerit inſtar ſtipitis, ſederitque in ſedili ſuo κάτοχος, ſivè detentus, ſivè congelatus per integrum diem retinens continenter eundem ſitum, & oculos apertos. *A quâ figurâ, ne latum quidem unguem cum recederet: juraſſes*, inquit *Tulpius*, *te ſtatuam potiùs, quàm hominem videre.* Adeò *quippè fuêre omnia non modò rigida, ſed plane immobilia. Verùm ubi exclamaretur altâ voce, rem ipſius meliori eſſe loco, & cupitam habituram amicam modò ad ſe reverteretur; proſiliit confeſtim ex ſedili, & quaſi excitatus ex profundiore ſomno rediit actutum ad ſe diſruptis protinus illis vinculis, quibus ipſum arctè illigaverat tenaciſſima hac catoche.* Catalepticorum aliorum exempla aliis tamen ex cauſis videri poſſunt *Ephemerid. Germ. Curioſ. Decur.* 2. *Ann.* 1. *obſerv.* 1.

Oſcitatio ex viſo porcello.

22. Virum quendam in Anglia fuiſſe teſtatur *Digbæus loc. ſupracit.* qui ſi porcellum aſſum aperto hianteque (ut in Angliâ parari ſolent) ore illatum menſæ intueretur, impedire non potuit, quo minùs diductis faucibus hiaret.

Phantaſtica manûs motio.

23. Mirabile quoque eſt, quod eodem teſte *Digbæo* de alio, ut inquit *ibidem*, circumfertur, quem certa quædam manus motio in aliis obſervata, ad ejusdem imitationem provocabat. Hic tegularius cum eſſet, unâque manu inſtrumenta, alterâ tectum ne decideret, teneret: factum à quodam adſtante motum hunc obſervans, tectum protinus dimiſit eundem imitaturus, percepsque in terram non ſine vitæ diſcrimine collapſus eſt.

24. De Studioſo quodam refertur *Ephem. Germ. Cur. Decur* 1. *Ann.* 9. & 10. *obs.* 47. à primâ infantiâ ſcopis pavimentum verri nullâ audire potuiſſe ratione: ſtatim enim anxius cum difficili reſpiratione altos trahebat Spiritus ſuffocationis metuens periculum, cum inter preces ex improviſo in ædibus pavimentum vel ſcopis vel ferulâ tantùm leviore verreretur, ſudore largiſſimo profluente anxius, pallidus feneſtram aperiebat, & cum altiſſimis ronchis aerem hauriebat: ex quâ non rarò proſiliebat, ſi ancillam ſcopis ſe proſequi animadverteret. In plateis publicis ſi præter opinionem ferulâ terra verreretur, quaſi amens aufugiebat. Imò in loco publico diſputationibus aſſidens ſi vexæ cauſa in longinquo (ita tamen ut ſtrepitus ad aures ejus pervenire poſſet) terra levi ferulâ fricaretur, aufugere, vel primâ arreptâ feneſtrâ aërem apricum haurire opus habebat, ut non fictam, non ſimulatam averſionem hanc fuiſſe certum ſatis eſſet.

Antipathia mirabilis cum ſcopis.

25. *Londini* in regio Manodochio, Anglicè *the Niew. Bedlam* dicto, inter alios ſtultos fuit, qui galli cantum toto die æmularetur. *Ephem. Germ, Cur. Decur.* 2. *Ann.* 5. *obs.* 84.

Galli cantum imitans.

26. Phreneticum *Pariſiis* vidiſſe ſe memorat *Le Grand. Hiſt. Nat. part.* 9. *art.* 6. qui integro die ſermones eosdem repetebat, & ſi caſu interrumpebatur à loquentis ore pendebat tanquam ad ſingula reſponſurus; ſed finito alloquentis ſermone, eandem quam prius, fabulam recitabat.

Sermones eosdem conſtanter repetens.

27. *Ariſtoteles lib. de admir. Audition.* refert de quodam, qui in *Abydo* Aſiæ Urbe multis diebus ſe in theatrum vacuum conferebat & ad ſpectaculum conſidens, manuum comploſione teſtabatur, ſibi omnia, quæ exhibita forent, mirificè placere. Idem faciebat alter haud ignobilis *Argis*, ur inquit *Horatius lib.* 2. *Epiſtol. Epiſt. ad Florum.*

Scenas theatrales videre putantes.

Qui ſe credebat miros audire tragœdos
In vacuo lætus ſeſſor, plauſorque theatro:
Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More, bonus perſæpè vicinus, amabilis hoſpes
Comis in uxorem &c.
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit Helleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol! me occidiſtis amici,
Non ſervâſtis, ait, cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error,

Videbat hic, quæ non erant, & lætabatur; effectus ſanus, triſtabatur, quod lætitiæ occaſionem perdidiſſet.

28. Alius quocunque progrediebatur nolæ ſonitum audire ſe putabat, eoque devenit dementiæ, ut aſſiduè eam in capite pulſari aſ-

Nolam in capite ſonantem [illegible]

ſari aſſereret, ejusq; motum ſe percipere clamaret: quâ phantaſiâ ut liberaretur, chirurg' modicâ verſus ſinciput ſectione factâ ſic ut ſanguis efflueret, nolam quandam in manicâ occultatam abindè quaſi ex capite decidere fecit, itaque inſaniam abegit.

Ranas inteſtina infeſtantes conquerens.

29. Quidam inteſtina ſua putabat ab aquaticis inquilinis, eaque ſaltantibus hinc inde & coaxantibus ranis infeſtari, donec medicus ei potionem dedit & ſubdito clyſtere in ſubjectam pelvim ranas conjecit: quibus viſis opinionem illam perverſam poſuit credens ſe eam ſobolem peperiſſe *Stengelius in Mundo Theorit. parte ſecunda cap.* 56.

Canem ſe putans.

30. Fuit, qui diceret ſe cum *Hecuba* in canem mutatum eſſe, quocircà identidem baubare & tranſeuntes allatrare ſolebat. Quin & oſſa more canum rodebat. *Idem ibidem.*

Caput alvear exiſtimans.

31. Alius, quod verè lepidum eſt, exiſtimabat caput ſuum alveat eſſe adeoque volebat fimo bubulo illud circumlini, ut apes tantò libentiùs tutiusque in eo habitarent. *Idem.*

Se capite deſtitutum imaginans.

32. *Ætius* meminit cujusdam, qui ſe capite carere aſſerebat, quod ob tyrannidem ſibi amputatum opinabatur: hunc ſubtilis & arguta philotomi Medici inventio priſtinæ reſtituit ſanitati: plumbeo namq; pileo capiti repentè impoſito, ut gravitatem ſenſit, caput ſe recepiſſe exclamavit, gaviſusq; plurimùm, vanâ tandem imaginatione liberatus eſt.

Naſi nimis magni imaginatio.

33. *Lovanii* in Collegio *Adriani VI.* Pontificis fuit aliquando ſacrarum literarum ſtudioſus, qui nimium ſtudiis intentus, aut quod ingenio foret minus capaci, ad reliqua omnia expeditus & prudens ſolùm id imaginatus, quod tam extenſum naſum haberet, qui totum locum ubi reſideret impleret; neque ad ſaniorem mentem rediit, niſi induſtria Medici interveniſſet, qui oppoſito naribus ipſius inteſtino ſanguine ſuffulto in partes reſciſſo ſuaderet læſione illa de naſo tantum adimi, quantum videbat in terram decidere. *Beyerlinck in Theat. vit. hum.* Eundem vel ſimilem Naſonem. *Levinus Lemnius lib. 2. de complex. cap. 6.* his deſcribit verbis. *Quidam putabat naſum ſibi excreviſſe in immenſum ut elephantis proboſcidem circumferre videretur. Medicus hunc ei morbum & phantaſiam hac arte exemit. Longum farcimen naribus admovit, arreptâque novacula illud ſenſim abſcidit, ac tandem extimam naſi partem perſtrinxit, ut ſanguis deflueret, itaque imaginarium ei naſum avulſit, atque præſcripta ei ſoporiferâ potione & ſalubri diæta eum planè curavit.*

34. Scribit *Marcellus Donatus l. 2. Hiſtor. ſuæ mirab. cap. 1. Vincentium* quendam imaginatum ſibi fuiſſe tam magnum corpus ſe habere, quod per oſtium tranſire non eſſet auſus: Medicum verò eum vi per oſtium transportari feciſſe: ægrum deindè conqueſtum fuiſſe, ſe in iſtâ transportatione totum fuiſſe interius confractum & paulò poſt eſſe mortuum.

Cornuum imaginatio

35. Alius quidam imaginatus ſibi fuit, ingentia ſe habere cornua: unde quamcunque portam intrabat, caput inclinabat, ne cornibus offenderet.

Vana imaginatio terræ ſuſtentationis.

36. Mulier quædam apud *Trallianum* medium manûs ſuæ digitum conſtringebat ac ſi in ipſo totum geſtaret orbem: plorabat eadem, vereri ſe dicens, ne ſi inflecteretur, tota mundi interiret machina. Timebat alius teſte *Galeno lib. 3. de locis affectis*, ſui aliorumque perniciem ex mundi ruina, quod *Atlas* juxta Poetarum figmenta ipſum ſuſtinens, ſed tanto onere langueſcens ipſum à ſe excuteret, ſuamque in cervicem deponeret. Refert etiam *Plutarchus in libello de facie, quæ apparet in orbe Lunæ*, de pharnace quodam, qui metuerit, ne Luna decideret in terram: quique commiſeratus ſit eorum vicem, qui Lunæ forent ſubjecti; cujusmodi ſunt Æthiopes & Taprobani, ſi tantum pondus in eos rueret. Idem veritus de terrâ, cœloque, niſi columnis Atlanticis fulciretur.

Ridiculæ imaginationes.

37. Teſtatur *Areteus lib. 1. de morbis longis*, ſe vidiſſe Melancholicum, qui ſe lateritium opinabatur, adeò ut potum omnem, ne liquore ſolveretur, reſpueret; Quidam piſtor ex butyro ſe compactum exiſtimabat, unde clibanum adire detrectabat, metuens corporis colliquationem. Alius granum milii ſe eſſe dictitans, gallinas & aviculas procul fugiebat, timens, ne ab iis devoraretur. Quidam etiam Melancholicus, ut *Galenus refert loc. ſupracit.* ſe figulinum vas exiſtimabat, atque idcircò timens ſui colliſionem obviantibus cedebat.

Mirabiles Vitri imaginationes

38. *Thomas Rhodaſius* vi philtri ab Amaſiâ porrecti dementatus exiſtimavit ſe totum ex vitro eſſe, voluitque inſtar vitri ſtramine compactus circumferri. Si quando per plateas incedebat, mediam ſemper viam tenebat, timens ne, ſi tegula ex tectis decideret, vitrum ſe confringeret. Alius ab Authoribus memoratur, qui ſe vitrea habere membra cenſebat; idcircò rogabat homines, ne ad ſe accederent propiùs, ſeque tangerent, metuebat enim ne frangeretur. Quin ajunt, eum opinatum eſſe, ſe caligas quoque ex vitro habere; unde ſemper ſtabat, metuens ne ſi ſederet, eæ quaſi vitri fragmenta diſſilirent. Nonnulli ex vitro ſibi nates conflatâs arbitrabantur, ut *Levinus Lemnius* refert. Alius vitreos ſe pedes habere imaginabatur, neque progredi audebat, metuens ne rumperentur.

Imaginaria oſſium mollities.

39. Inſignis pictor, teſte *Tulpio obs. Med. lib. 1. cap.* 18. infeſtatus aliquamdiu ab atra bile imaginabatur falſò cuncta corporis oſſa adeò mollia & flexibilia ſibi eſſe, ut inſtar ſequacis ceræ facillimè in ſe complicarentur, ſi vel minimum iis inniteretur. Quâ opinione menti penitus impreſſâ continuit ſe integram hyemem in lecto, veritus inde ſi ſurgeret, aliquid ſiniſtri, & certo certiùs eventurum, quam hactenus metuerat deformem oſſium ſuorum vel potiùs totius corporis conglobationem,

40. Quidam paſtor in Hiſpania, ut refert *Sanchez lib. 1. de mat. d. 8.* vehementer

timuit, ne cogeretur eſſe monialis, & idcircò petiit ſcriptum publicum, quo liberaretur à coactione.

De Mundo vana imaginatio.

41. Quidam apud *Montanum cap. 25.* imaginabatur totam mundi ſuperficiem ex ſubtiliſſimo eſſe vitro, ſubtùs ſerpentes latere & in lecto tanquam in inſula morari; Unde ſi egrederetur facilè in ſerpentes vitro fracto incidere poſſe.

De urinæ retentione lepida hiſtoria.

42. Maximè lepida & ridicula eſt hiſtoria, quam *Laurentius lib. de Melanch. cap. 7.* recitat de Senenſi quodam Nobili, cui nullo modo perſuaderi poterat, ut urinam redderet: ajebat enim, ſi minxiſſet, totam urbem diluvio perituram. Quem ad lotium excernendum eleganti commento Medici perduxerunt. Nam injecto in vicinam domum igne & pulſantibus campanis ad inſanientem famulos ac domeſticos dimiſerunt magno incendio urbem conflagrare nuntiantes enixeque rogantes, ut reddita urinâ civitati ſemiconcrematæ opem ferret, flammis cuncta vaſtantibus (quod unicum auxilii genus ſupereſſe aſſerebant.) lotii ſui copiâ extinctis. Commento hoc perſuaſus miſer ille melancholicus, ne perderet omnem civitatem, reddidit ad extinguendum incendium, quidquid veſicâ contentum, ſicque integram corporis valetudinem recuperavit.

43. Doctus quidam Vir, ut *Quecertanus Diætet. polybiſt. lib. 1. cap. ult.* recenſet, imaginatus eſt ſibi ab amico ex Italia reduce duos ſpiritus malos, qui in colloquium ſæpè cum illo venirent ingeſtos eſſe.

Vanè ſe mortuos exiſtimantes.

44. Quamplurimi reperti ſunt Melancholici, qui ſe mortuos exiſtimabant neq; ad cibum capiendum cogi poterant. Medici, ut hanc phantaſiam adimerent & ad cibum capiendum inducerent, hoc utebantur commento. In lecto penes infirmum collocabant ſervum aliquem, qui ſe mortuum ſimiliter fingebat, nihilominùs, ſi quid ori ingerebatur, devorabat, hocque aſtu melancholico perſuadebant mortuos non minus quàm vivos manducare & appoſitis uti alimentis. Quidam etiam Burgundus *Lutetiæ* ad ædem S. *Juliani* mortuum ſe affirmabat, & medicos, ne amplius animæ, quo minus evolaret è purgatorio ad cœlum, impedimento eſſent, rogabat: mox deindè moribundos imitabatur. *Scholiogr. ad cap. 17. lib. 1. Holler. de morbis internis. Tulpius* narrat de Fœmina quâdam *obs. Med. lib. 1. cap.* 19. poſt molam imaginariam à ſe curatam, etiam phantaſiam priore graviorem concepiſſe, ac firmiter credidiſſe ſe fato functam eâ conditione à Deo in mundum remiſſam, ut viveret deinceps excors: corde enim ſuo à Deo retento impensè doluiſſe aliam ſibi eſſe, quàm aliorum vitam, quam tamen imaginationem, cum nulla ſtratagemata diu abſtuliſſent, tardius tamen abſceſſiſſe.

Animam ſe exiſtimans.

45. Animam quidam etiam ſe affirmabat, ob idque omnem reformidabat cibum, quod animas edere negabat, tandem à fideli medico parata menſa mediâ nocte à nudis ſanâque oblitis hominibus cubili illata ſummo ſilentio accubuère. Rogat ille *quid agerent?* obmurmurans quidam reſpondit; *Eſtare.* mox ille: *quæ gens? Animæ: at animæ edones non ſunt*; Reſpondit alter. *Noſtro & non humano more edimus.* Hic exſiliens lecto: *Et ego anima*, inquit, *fruar unà veſtris epulis:* aſſedit, comedit & morbo evaſit.

Se Prælatos & Magnates imaginantes.

46. Communia ſunt eorum phantaſticorum deliria, qui ſe Imperatores, Reges, Pontifices, Cardinales, Epiſcopos, aliosque Monarchas & Prælatos imaginantur. Ita fuit, qui imaginaretur ſe Cardinalem eſſe, & rubri pilei epomidisque purpureæ loco in publicum proceſſurus ſupparum capiti injiceret coccineum, ut bardocucullum vel ſubuculatus geſtare videretur. *Joannes Huartus* meminit ſervi cujusdam Hiſpani, qui ſe regem arbitratus prudentiſſimos in morbo de regimine faciebat diſcurſus. Teſtatur *Le Grand. Hiſt. Nat. part. 9. Art.* 6. noviſſe ſe quendam *Londini*, qui ſe Archiepiſcopum Cantuarienſem eſſe diceret à Rege creatum & præſenti indubiè ſucceſſurum; cum interim in rebus aliis cœteris ſapiens videretur, & nullo alio phantasmate laboraret: nam ſua ſollicitè curabat, tempus ſeriùs impendebat, & muneri exequendo, cui adſtringebatur, ſolers & providus incumbebat. Viſum etiam narrat *Beyerlinck in Theat. vit. hum. V. Melancholia.* qui ſe omnium mortalium miſerrimum aſſerebat, quod nihil eſſet. Cui perſimilis eſt alter, qui cum miſerrimus eſſet, talem tamen ſe non agnoſcebat: ut in ejus perſonâ canit *Jac. Bilius in Anthologia.*

Veris ego citius flores & ſidera cœli
Enumerem, vitæ quàm mala cuncta meæ.
Corpus enim morbis quatitur, frigetque, caletque,
Sæpè fames illud, ſæpe ſitisque premit.
Mens quoque nunc rapitur furiis, atque æſtuat irâ:
Nunc timet, aut luctu debilitata jacet.
Quodque mali caput eſt, tam ſum miſer, ut miſer ipſe.
Cum ſim, me miſerum non tamen eſſe ſciam.

Ita etiam in ſe quisque & phantaſticum ſæpè videre poteſt, prout Cordubenſis ſapiens *Annæus Seneca* fecit & annotavit poſteris *ep.* 36. *Si quando*, inquiens, *fatuo delectari volo, non eſt mihi longè quærendus: me video.* Tam enim multa inſipienter ſolam ſequentes phantaſiam & imaginationem facimus, ut nunquam nos deſipuiſſe cognoſcamus, quàm eum deſipientiæ pœnam perſentimus, & in ſponte accerſitis malis tandem reſipiſcimus. Quocircà bene ſcripſit *S. Gregorius in Moral.* ajens: *quicunque ſtultus eſt in culpâ, erit ſapiens in pœnâ.* Innumera alia phantaſticorum Exempla ubivis occurrunt, cum ut *Eccleſiaſtes cap. 1. v. 15.* bene docet: *ſtultorum infinitus eſt numerus*; & verùm eſt illud *Tullii Ciceronis: ſtultorum plena ſunt omnia.* Notat tamen *Avicenna*, balbos, & qui oculos habent mobiles, labra ſpiſſa & magna, hir-

ſutos

ſutos & nigros, venis amplis præditos phantaſticis exceſſibus magis eſſe obnoxios. Adjuvant & promovent triſtitia, pavor, profundæ meditationes, intenſæ cogitationes & curæ, victûs ratio craſſi & melancholico humori gignendo idonea. Amor item inſanus & immoderatus, profuſa quoque lætitia nullis cöercita terminis. Quocircà ſapienter *Comicus* hæc partim dogmata, partim monita dat.

Arctiſſimum mœſtitia cordis vinculum eſt.
Metus futuri gaudium omne ſtrangulat.
Nihil ſic perindè animam ut cura exedit:
Permitte fato curas ingenio impares:
Ut mœrore contrahimur, ſic & geſtimus gaudio.
Sapiens tacito ſinu cöercet gaudia.
Summi doloris cauſa ſummum gaudium eſt.
Vita mors eſt viva cunctis deſtituta gaudiis.
Animi ægritudo, morbus potentiſſimus.
Animi dolor corporis languorem parit.
Animo generoſo corpus ægrum non nocet.

CAPUT VIII.

De Senſu interno ſecundario, ſivè Memoriâ.

PRæcedente capite actum eſt de ſenſibus interioribus primis ſivè primariis, Senſu ſcilicet Communi & Imaginativo; hoc verò ſenſum interiorem à primis illis exortum, qui memoria ſeu conſervatio & redditio ſpecierum à ſenſu communi apprehenſarum & à phantaſiâ conformatarum, dici ſolet; disquirere libet.

§. I.

De Facultate Animæ Memorativâ, ſivè Memoriâ, & Reminiſcentia Notabilia ſcienda.

1. De Memoria diverſimodè ſcribunt Authores, prout ab iisdem aliter ſumitur & intelligitur, nempè vel pro facultate recordandi: vel pro ipſo actu recordandi; vel pro habitu ſeu facilitate recordandi. Propriè & communiter dicitur facultas ſpecierum conſervativa: aut facultas miniſtra ſpecies à ſenſu primo dijudicatas retinens ac conſervans, atque denuò cum tempore reddens. Undè etiàm ab aliis dicitur *Vis animæ*, quæ rerum cognitarum imagines tanquàm depoſitum recondit ac ſervat, ut eas, cùm opus fuerit, exhibeat. Quò pertinere videtur illud *Damaſceni lib. 2. de fide orthodoxâ cap. 20. Vis ea qua meminimus, eſt memoriæ & recordationis origo ac promptuarium.* Ac illud *D. Auguſtini lib. 10. Conf. cap. 8. In prætoriis memoriæ reconditum eſt, quidquid vel cogitamus, vel augendo, vel minuendo, vel utcunque variando ea, quæ ſenſus attigerit, & ſi quid aliud commendatum vel repoſitum eſt, quod non ſorbuit, aut ſepelivit Oblivio.* Memoria itaque, ut benè ſcribit *Honoratus Fabri lib. 3. de Homine. prop. 40.* pro ea facultate ſumitur, qua res prioribus ſenſibus perceptas ſenſus internus deindè relegit, ſeu relegere poteſt: quod fieri duntaxat poteſt per excitationem impreſſorum phantasmatum: quomodò autem hoc fiat, pluribus explicare conatur, ut apud eundem videre licet.

2. Sicut Memoria eſt conſervatarum ſpecierum & imaginum ſivè phantasmatum exhibito, ità Reminiſcentia eſt oblitarum & obliteratarum recordatio, adeòque reſumptio per præſentem memoriam prius habitę, tum obliteratæ cognitionis: cujusmodi eſt inquiſitio & recuperatio notitiæ hominis, cujus oblivio nos ceperat per locorum, ludorum aliorumvè negotiorum præſentem memoriam. Atque ita ad reminiſcentiam requiritur, ut ſpecies & imagines partim ſint obliteratæ, partim non ſint, cùm ex veſtigiis earum ſpecierum, quæ ſuperſunt colligimus eas, quæ interciderunt. Differunt itaque Memoria & Reminiſcentia: quod illa ſit conſervatarum; hæc obliteratarum ſpecierum reductio. Unde etiam hæc à nonnemine *Memoria recidiva* dicitur: ab alio non inſcitè etiam Memoria vocatur *Reminiſcentia continua*, & Reminiſcentia dicitur *Memoria interciſa.* Reminiſcentia quid ſit.

3. Ex differentia Memoriæ & Reminiſcentiæ duos alii Memoriæ formant actus & objecta: Unum, qui accepto à potentia memorativa nomine Memoria dicitur; eſtque rei antè cognitæ ut cognita, repetita cognitio. Unde res præteritæ ſolum memoriæ ſubjiciuntur & nonniſi impropriè ad præſentia extenditur. Alterum actum vocant Reminiſcentiam, quæ eſt quædam progreſſio, quâ potentia memorativa venit in cognitionem ejus, quod memoriæ non occurrebat, ſic ut requiratur ad hanc antecedens oblivio cum notitia iterata rei, qua exciderat; Unde & diſcurſu quodam opus habet. Ideòque communiter Authores *cùm Ariſtotele de memor. & riminiſc. cap. 4. D. Thoma p. 1. qu. 78. art. 4. Fernelio lib. 6. phyſiol. cap. 14.* & pluribus aliis reminiſcentiam ſoli homini, non brutis competere docent. Idcircò etiam dociles utplurimùm reminiſcentia valere dicuntur, quia propter ſagacitatem & agilitatem animi facilè unum ex alio deducunt & colligunt: non item ſtupidi, qui reminiſcentia parùm valent, quia non pollent eâ mentis ſagacitate, ut obliterata facilè ex relictis colligant; quippè quod hoc fiat diſcurſu & ratiocinatione ex perſonis, Duo actus & objecta Memoriæ.

rebus, & circumſtantiis. Solius itaque hominis eſt reminiſci: ut etiam teſtatur *Avicenna 6. Natural.* aſſerens. *Cognoſcere aliquid ſibi fuiſſe, quod jam ſit abolitum, in homine eſt tantum & in rationali virtute.*

Memoria Naturalis & Artificialis.

4. Duplex communiter etiam ſtatuitur Memoria, & dicitur alia *Naturalis*, alia *Acquiſita artificialis*: Illa naturaliter nobis inſita eſt. Hæc verò conſiſtere videtur in hoc, quod rebus Memoriæ jam traditis res aliæ memoriæ narrandæ conjungantur: qua induſtria nonnulli innumerabilia penè vocabula græca, latina, barbara ficta nullo nexu cohærentia, quæ ſemel audiêrint, mox ſine ulla hæſitatione reddunt, nunc eodem, quo acceperunt, ordine, nunc niverſo, nunc interrupto, prout rogantur. Qua etiam ratione ſigna inſtituuntur, quibus in memoriam revocatis res illis conſignificatæ facillimè etiam commemorantur. Sed quia, ut in cœteris rebus ingenii bonitas imitatur ſæpè doctrinam; ars porrò naturæ commoda confirmat & auget: ita fit in hac re, ut nonnunquam Memoria naturalis, ſi cui data inſignis eſt, ſimilis ſit artificiali, & omnia promptiſſimè reddere valeat.

Naturalis eſt ſenſualis & intellectualis.

5. Memoria Naturalis iterùm duplex eſt: alia nempè *ſenſitiva*, ſivè *ſenſualis*: alia *intellectiva*, ſivè *rationalis*. Nam ſicut in homine duplex eſt notitia, ſivè vis cognoſcendi: Una Communis cum brutis, quæ dicitur ſenſus: altera Homini propria, quæ dicitur Intellectus: ità quoque duplex eſt in homine memorativa facultas cognita conſervandi; videlicet ſenſualis & rationalis ſive Intellectualis Memoria. Undè ſenſualis Memoria eſt, qua conſervantur imagines objectorum ſenſibilium, ſenſibus tùm internis, tùm externis cognitorum: Intellectualis vero Memoria eſt vis conſervandi imagines objectorum per intellectum cognitorum.

Intellectualis variæ diviſiones.

6. Memoriam intellectualem homini propriam diſtinguit *Keckermannus ſyſt. phys. lib. 4. cap. 6. in Primam & Ortam.* Illam dicit eſſe, quâ imagines ab intellectu formatæ & dijudicatæ firmantur, ſiſtuntur & confirmantur, ne evaneſcant. Ortam nominat vim recollectricem earum imaginum, quæ anteà quidem memoriæ adhæſerunt, poſteà verò evanuerunt: appellatque Reminiſcentiam. Primam rurſus diſtinguit in *perfectiorem* ſivè *Simplicem*, & in *Imperfectiorem* ſivè *Compoſitam*. Illam dicit eſſe, qua conſervantur imagines objectorum ſimplicium; Imperfectiorem verò, quâ tùm res, tùm verba conjuncta ſivè compoſita conſervantur. Utramque rurſum dividit in *Univerſalem* & *Particularem*: quarum illa conſideratur communiter, ſivè certo reſpectu ad peculiare temperamentum. Particularis Memoria correſpondet particulari intellectui ſivè ingenio, atque adeò pendet à particulari diſpoſitione ac temperamento corporis in homine. Plura alia de intellectuali Memoriâ vide apud *Eundem loc. cit.* Verùm quia *nihil eſt intellectu, quod non fuerit prius in ſenſu*, ut ajunt Philoſophi communiter cum *Ariſtotele*; ita quoque Memoria Intellectualis dependet à memoriâ ſenſuali, nec ideò tam accurata à nonnullis diviſio attenditur.

Temperatura organi memorativæ facultatis.

7. Conveniunt Phyſici omnes, Memoriam potiſſimùm pollere ex bonâ temperaturâ Organi, ſediſque, in quâ functiones ſuas exercet. Memoriæ ſiquidem organum, quod Cerebellum omnes aſſerunt, debet eſſe retentivum ſpecierum & imaginum, ideòque magis terreſtre & ſiccum: aliorum verò ſenſuum internorum organa, quia talia eſſe debent, quæ facillimè & recipiant & patiantur deleri illas ſpecies & imagines; idcircò magis humida & aquea debent eſſe. Omnis autem in ejuſmodi qualitatibus exceſſus, ſicut & defectus obſtat & officit. Unde benè *Plato* ſcripſit in *Theæteto*: *non rectè* inquiens, *anima ſe habet in denſo & lutulento, aut molli nimis aut duro*. Adeò etiàm prout ſenſus cujusvis interni ſedes & organum meliori conſtat temperie, etiam facultas ipſius in illâ ſede & organo prævalet; ſic in aliquibus hominibus viget ſenſus Communis; in aliquibus Imaginatio; in aliis Memoria. Item in ſomno ligatur ſenſus Communis, non imaginatio. In amentiâ quandoque depravatur Imaginatio, non ſenſus Communis. Quocirca rectè hæ potentiæ in diverſis partibus cerebri reſident, & pro illarum temperatura magis aut minus validæ & efficaces comperiuntur.

Cerebelli humidioris vel ſiccioris natura.

8. Qui humidius & mollius habent cerebellum, facilè quidem impreſſiones concipiunt; at facile denuò dilabi permittunt: ut conſtat in pueris, quorum cerebrum humidius eſt, & ideò facilè quidem res aliquas memoriæ tradunt; at ob nimiam cerebri mollitiem illicò impreſſarum obliviſcuntur ſpecierum. Econtrà qui cerebrum ſiccius & durius habent; ſigna quidem prius impreſſa diu cuſtodiunt, nova tamen imprimi vix ſinunt. Hinc ſenes præſertim decrepiti ob nimiam cerebri ſiccitatem omni memoriâ privantur, nec quicquam ſervant eorum, quæ ipſis committuntur: eorum autem tenaces ſunt, quæ olim memoriâ ſunt complexi, & firmiter illa infixa retinent. *Honoratus Fabri* juxtà ſententiam ſuam *lib 3. de Hom. prop. 40.* arbitratur plexum fibrarum molliorum & ſubtiliorum feliciori deſervire memoriæ: Hinc pueri, inquit, & fœminæ memoriâ pollere dicuntur, quia fibrarum moliore plexu ſunt. Ratio eſt, quia mollia facilè adducuntur, & figuram mutant, ſecus verò dura & rigida. Plura circa ejus de virtute memorandi ſententiam admodum eruditam vide *loc. cit.* Nobis hic communi via procedere præplacet.

Ad memor[illegible] requ[illegible]

9. Plurimùm & modicè ingenioſos compertum eſt, non valere memoriâ. Ratio eſt, quia humidiores ſunt, qui veloces ſunt ingenio; Hi verò duriores. Quibus autem Spiritus animales ſunt clari & mediocriter humidi calidique, ſimulque etiam cerebellum nec nimis calidum aut frigidum; iis memoria eſt fidelis ac tenax, atque adeò tum prompta & firma ad imprimendum, tum expedita ad reddendum.

10. Non ſolum nimia ſiccitas, & humiditas organi certis ætatibus propriè memoriam

moriam

Quæ memoriam vitient.

motiam vitiant, aut impediunt, ſed etiam cùm eæ qualitates morbo, aut aliâ quavis ratione inducuntur. Quoniam *Galenus lib. 9. de loc. affect. cap. 5.* agens de lapsâ ob ſiccitatem memoriâ refert, ſe noviſſe quendam, qui ex ſiccato organo ob aſſiduitatem in ſtudiis, nimiasque vigilias memoriam penè amiſerat. Item agricolam ſe vidiſſe ſcribit, qui ob labores, quos vites colendo ſubiverat, ſimulque ob victûs tenuitatem eodem malo affectus ſit. Quandoque etiam ex inſalubri ambientis aëris conſtitutione vitiatur memoria. Nam vetus eſt dictum: Ubi ſiccior eſt aët, ibi ferè etiam ptudentior, meliorque ſeu promptior eſt anima: Uti etiam habet *Galenus in libro. Quod animi mores &c.* Quin etiam ex caſu, ex percuſſione, & ex pluribus aliis injuriis labefactatur memotia; quorum exempla varia, & *ex Thucydide*, & ex aliis haberi poſſunt, & infra quædam adducemus.

Cauſæ principales debilitatis memoriæ Frigiditas & ſiccitas.

11. Maximè tamen duæ principales cauſæ ſunt, quæ memoriam debilitant, & eandem plurimùm depravant; frlgiditas nempè & humidias. Quæ etiam frigiditas perſæpè ſola eſt; vel cum humiditate conjuncta. Plùs tamen nocet frigiditas, quam humiditas. Frigidi equidem eſt ſiſtere, ſicut calldi movere: Unde frigiditas impedit motum neceſſarium ad memorandum. Retentionem verò impedit humiditas: hæc itaque retentivæ contrariatur, quæ ſicco proportionato confortatur. Siccitas autem ſuperflua nocet, præſertim apprehenſioni, dùm impedit, ne inſigillentur formæ. Ubi dominatut Cerebri humiditas, multa ſomni cupiditas adeſt, oris plurima eſt ſaliva & in naribus oculiſque pituita frequens: omnes motus hebetes ſunt. Tales præſentium recordantur & nuperrimè geſtorum. Dudùm verò actorum aut nequaquam aut difficulter recordantut; nam humiditatis eſt facilè admittere & dimittere quaslibet impreſſiones. Siccitas dominans, quæ humiditati contraria eſt, ex contrariis ſignis indicatur: Adſunt enlm capitis vigiliæ, levitates, & rariſſima illatum ſuperfluitatum emanatio, quæ à naſo, palato & oculis expelli ſolet: oculi ſunt cavi, citò fiunt calvi, autium verò abundabit cerumen. Quantum verò ad ipſam memoriam ſpectat, præſentia difficilius inſcribuntur, & inſcripta diutius retinentur, inde fit, ut quæ anteà geſta ſunt, facilius memorentut, & teddantur, quàm quæ nuperrimè geſta ſunt: ut in ſenibus apparet, qui geſta ab ineunte ætate ordinatiſſimè referunt, præſentium verò vix recotdari valent, aut ea ſaltem confusè memorare nôrunt. Quibus dominarur frigiditas: his facies albet, oculi languent, venæ inconſpicabiles fiunt, ſomnolenti ſunt, partes ad caput attinentes parum calent, nec admodùm rubent, mens eſt ſtupida, vertigineque gravatum caput, & tardæ rememotationis. Caliditas his innoteſcit notis: quæ circà caput ſunt partes, calidæ magis & rubicundæ comperiuntur: oculi verſatiles ſunt, eorumque venæ magis apparentes: capilli inlucem editis ſtatim oriuntur nigri, robuſti, criſpique fiunt, brevibus ſomnis nec profundis afficiuntur: motuum & recotdationis velocitas ineſt: cùm verò auctior & innaturalis erit caliditas, vlgiliæ adſunt, ſpiritus animales in fumos & fuligines abripiuntur. Quod ſi verò duæ qualitates adjungantur, juxtà proportionem, quâ iſtæ qualitates intendentur, aut remittentur, etiam earum ſigna magis aut minus comparebunt. Læditur etiam memoria quandoque ad tempus, aliquando citrà tegreſſum ac nonnunquam ex toto labefactatur, aliquando ex parte tantùm, prout læſionis aut labefactationis hujus cauſa ponitur.

Exercitatio multùm confert ad memoriam.

12. Quemadmodùm verò facilè memoria debilitari, multàque illam labefactate & depravare poſſunt, ita eandem multa quoque acuere & confirmare valent. Communis vetò & maximè comprobata ſine medicamentis ars eſt eandem eximiè petcolendi Exercitatio. Nam teſte *Quintiliano lib. 11. Orat. inſtitut. cap. 2. Nil æquè vel augetur curâ, vel negligentiâ intercidit, quin primum quod agit mors in provectioribus eſt memoria:* & *Cato Major*: *Memoria minuitur niſi exerceas eam.* Sed præcipua particularia memoriam vel adjuvantia, vel eidem nocentia paulò inferiùs videri poterunt.

Memoriæ præſtantia

13. Intet humanæ vitæ commoda teſte etiam *Senecâ*, ptimum ferè locum ſibi vendicare Memoria videtur. Tantùm enim ſcimus, quantum memoriâ tenemus; atque *Quintilianus lib. 11.* loquitur: *Omnis diſciplina memoria conſtat, fruſtràque docemur, ſi quid audimus, præterfluat.* *Ariſtoteles* proindè non inſcitè Memoriam appellavit *ſcribam intus manentem.* *Plutarchus* verò *in Cratone & Timæo*, Matrem Muſarum: & in *Catone Uticenſi* ait: *Nullum ærarium certius eſt ad retinenda bona, quàm Memoria: immemoribus enim & ſtupidis ea cum tempore effluunt, itaque nihil ſervantes in perpetuum vacui bonorum, ſpe pleni futura præſentibus dimiſſis ſpectant.* Memoria itaque Proma quædam eruditionis Cella, & diſciplinatum theſautus habetur: idcircò Veteres Matrem Muſatum fabulati ſunt Mnemoſynen (quod nomen à Mneme, hoc eſt, Memoriâ originem ducit) ut oſtenderent, nihil æque conferre ad ſcientiarum generationem & conſervationem, quàm Memoriam. Tanta verò & tam tecondita vis eſt Memoriæ, ut ea ſit ex iis verè admirandis, quæ ſolùm admirari debeamus, ſcire verò & intimè penetrare non valeamus. Quis enim non miretur, quâ ratione Memoria in teconditis ſuis conceptaculis tàm multa eaque tam diverſa excipiat, neque tamen illa confundat, ſed dlſcretim ſincera conſervet? quis ſatis expendat, aut indagare poſſit, qua virtute longo admodùm temporis intervallo concepta & dudùm recondita tam promptè, tam ordinatè, tàm diſtinctè ptoducat & reddat. Certè in hoc grandi Naturæ miraculo præſtat cum *D. Auguſtino lib. 10. Conf. cap. 8. & Theodoreto in lib. de Nat. hom.* ſolâ contentum vivere admiratione & Omnipotentis gloriam venerari: quàm in abditos cauſæ hujus receſſus penetrandos vano ſtudio & labore nos immittere. Sed hiſce ſic indicatis jam præcipua quædam Memoriam tam adjuvantia, quàm eidem damnoſa & noxia ſubdamus.

§. II.

§. II.

Præcipua quædam Memoriæ conducentia, vel eidem nocentia ſivè adverſantia indicantur.

Canones Phyſico-medicinales pro adjuvandâ & confortandâ Memoriâ.

I.

Exercitatio Memoriæ à teneris maximum illius incrementum adducit, cum nihil æquè aut curâ augeatur aut negligentiâ intercidat, atque ipſa memoria: quam proinde niſi uſu, cultu, ſtudio & exercitatione perficias, inertia ſitùque langueſcit.

II.

Juvat plurimùm viſorum & auditorum frequens recordatio, quâ ſpecies & formæ ſæpius repedare conſuetæ, etiam promptæ, quocunque recurrunt tempore: juxta illud

Sæpe recordari medicamine fortius omni.

III.

Ante ſomnum manda memoriæ, quod tenaciter eidem cupis imprimere, & poſt ſomnum recordare, quod facilè cupis reminiſci.

IV.

Aër ſiccus, tenuis, purus & mundus reſpiratus inſigniter memoriam adjuvat: ſicut & odores grati & ſuffimenta blanda confirmant. Habitatio verò eligenda, quæ ſit poſitione loci ſublimior & verſus Orientem potius, quàm aliam cœli plagam.

V.

Cùm difficulter recordaris, cerebellum fricas: Idem ſi moderatè præſtes ſæpius, frigus & torporem arces, & promptè ſpecies ad motum excitas & provocas.

VI.

Ardens ſcientiæ deſiderium ingens memoriæ eſt adminiculum. Quam ob cauſam impreſſio firma per amorem rei diſcendæ proveniens præ aliis memoriam egregiè adjuvat.

VII.

Cùm diſparata & varia recordari facilè cupis, artificio eadem diſtingue, & ſignis aliis conjunctis memoriæ commenda.

VIII.

Ante cibum morderatè & convenienter exerceri, non tantùm memoriæ, ſed & cœteris functionibus prodeſt.

IX.

Temperatorum ciborum & potus, ſicut comprimis gallinarum & perdicum præcipuè cerebellorum temperata refectio non tantùm memoriam, ſed & totum confortat corpus.

X.

Stare pedes poſt comeſtionem vel ſuaviter deambulare, quò cibus ad fundum deſcendat ventriculi, multùm expedit & confert ad bonam ciborum concoctionem, & ſic mediatè memoriam adjuvat.

XI.

Fructuum ſtipticorum ex naturâ vel arte poſt comeſtionem moderata ſumptio prohibendo fumos elevari, memoriam valdè juvat. Sic Coriandri benè præparati & ſaccharo inducti poſt cibum aſſumptio laudatur. Idem præſtat Diacotoneum.

XII.

Gaudium temperatum & honeſta oblectatio non ſolùm memoriam, ſed & virtutem intellectivam, cœterasque virtutes corporis etiam augmentat.

XIII.

Sæpè lavare pedes in aquâ calidâ, in quâ bullierint Meliſſophyllon, folia lauri, chamæmelon, ſimilia, capiti oculisque valdè confert.

XIV.

Abluere caput decimo quoque die cum lixivio, in quo parùm bullierint chamæmelon, meliſſophyllum, ſalvia, amaracus ſive ſampſucus, lauri folia vel ſimilia additis in æſtate roſis, memoriam corroborat atque mirificè confortat.

XV.

Maſticatio maſticis cum modico Zingibere facta jejuno ſtomacho ab humiditate phlegmaticâ ſine moleſtia caput purgat, indeque præpedita confortatut memoria.

XVI.

Thus albiſſimum in pulverem tritum poſitùmque in ſimplici aquâ frigidâ bibe in augmento lunæ in ortu diei, in meridie, & ſolis occaſu: facit bonam memoriam, acutum ſenſum: Exſiccat enim cerebrum & ventriculum. *Rhaſis* hunc pulverem in vino propinat, cùm frigus eſt; in aqâ vero decoctionis paſſularum, cùm æſtas eſt.

XVII.

Fel perdicis ſemel in menſe arteriis temporum illitum, ut penetret, ad memoriam confirmandam prodeſſe plurimùm tradit *Simeon Setbi.*

XVIII.

Granum unum thuris albi transglutitum, cum lectum petis, maximè confirmat memoriam: capitis enim humiditatem exſiccat, ut & ventriculi. Si nimia adſit humiditas, conducit bis tervè purgato priùs corpore per ſeptimanam iterare.

XIX.

Meliſſophyllum memoriam confirmat & acuit

& acuit ingenium, hominemque, quocunque modo comedatur, induſtrium facit: quod etiam naſturtium in frigidioribus & ſegnioribus præſtare perhibetur. Unde natum eſt in ſegnes & ingenio torpidos adverbium: *Naviga Anticyras* (locus eſt, ubi copioſè creſcit naſturtium) *ut ſapere diſcas*.

XX.

Ad recuperandam deperditam memoriam mirificè commendatur ſemen ormini, ſivè ſclareæ domeſticæ, ſi in pulvere ſumatur cum aliquo potu aut cibo. Sicut & Eboris limatura aboliendæ rursùm oblivioni conducit, ſi manè parùm de eâ in modico vino ſumatur.

XXI.

Oleum ex granis cotoneorum expreſſum unctione memoriam firmat. Ad idem confert lixivium factum ex cinere rutæ cum aquâ roſarum, ſi caput lavetur. Conducunt & unctiones in occipitio juxtà primam & ſecundam vertebram ex oleo Nardino, Coſtino, Nucis moſchatæ, de Caſtoreo vel de piperibus.

XXII.

Ad facilè quæcunque memoriter retinenda ſerviunt deniquè hæc tria, Intelligentia, Ordo, & Cura. Quibus ferè paria ſunt vehemens rerum addiſcendarum imaginario, admiratio, & Amor. Plura alia adjumenta ad memoriam conſervandam & confortandam vide apud *Weberum in arte Converſandi Reg.9. ſect.4.*

Canones alii Præcipua Memoriæ nocumenta indicantes,

I.

Omnes cruditates univerſim rationi, memoriæ, uti & toti corpori ſunt infeſtiſſimæ.

II.

Aër ſicuti ſiccus & moderatè calidus reſpiratione attractus memoriæ confert: ità obeſt plurimùm frigidus & humidus, præſertim cum fœtore.

III.

Omnis externa frigidita comprimis nocturna, ſi caput minus cooperiatur, multum officit memoriæ; ſicut & intenſa caliditas quandoque rationem perturbat, & memoriam labefactat.

IV.

Inter paſſiones animæ maximè memoriæ nocent Triſtitia, præſertim longa, & perſeverans, deinde metus. Videre etiam & audire, quæ animo diſplicent, quia eundem turbat: inde & caput infeſtat & memoriam debilitat.

V.

Multùm officit ſomnus immoderatus: is & qualiſcunque cibo propinquus antequàm ſcilicet hic in Ventriculum deſcenderit. Dormire etiam calceatis pedibus præcipuè cum ſotularibus ob vaporem reflexum memoriam infeſtat, nocet quoque plurimùm vomitus laborioſus & Venus immodica.

VI.

Quies ſuperflua, quia calorem debilitat, ſuperfluitates retinet & magis accumulat, ideò memoriæ multùm officit.

VII.

Ciborum fumoſorum ac flatulentorum comeſtio; veluti alliorum, porrorum, ceparum, quorumvis leguminum, ſicut & caſei, memoriæ non conducit, ſed obeſt haud modicum. Acetum etiam ac quæcunque aceroſa; herbæ item qualeſcunque crudæ comeſtæ memoriæ multùm ſunt infeſtæ, uti compertum eſt.

VIII.

Studia intenſiora poſt ſumptum cibum magnoperè obſunt memoriæ; quippè quæ caput cruditatibus replent & functiones naturales pro concoquendis cibis infringunt, caloremque ac ſpiritus ab organis concoctionis ad caput revocant.

IX.

Potus poſt comeſtionem, dùm cibi fit concoctio, eandem interrumpens, præſertim à Cœnâ, cerebro & memoriæ valdè officit: peſſima verò cenſetur vini præſertim potentis potio: vehementer enim humectat caput ac præter frigiditatem ferè nihil æque oblivionem inducit, quàm humiditas ſuperflua.

X.

Herbæ Nicotianæ ſivè Tabaci fumus ore exceptus & crebrò cerebro afflatus ita perſæpè debilitat memoriam, ut benè omnia prius cognita mente faciat excidere.

XI.

Naſalia medicamenta aut ſternutamenta præter morem & ſine modo frequentius aſſumpta, dum caput exſiccant & cerebrum concutiunt, memoriam debilitant & labilem reddunt.

XII.

Validæ aut violentæ capitis, præſertim in occipitio, percuſſiones, lapſus corporis, capitisque ad ſolida quæcunque alliſio memoriam non rantùm imminuunt, ſed penitus perſæpè tollunt, & omnium rerum cognitarum oblivionem inducunt.

XIII.

Morbi longi & ſævi infidelem reddunt memoriam; peſtilentes verò eandem perſæpè penitus extinguunt, ut in ſæviſſimâ quadam peſtilentiâ contigiſſe conſtat; de qua *Lucretius lib. 6. de rer. nat. narrat.*

Atque etiam quosdam cepêre oblivia rerum.
Cunctarum, neque ſe poſſent cognòſcere ut ipſi.

XIV.

Balnea immoderata memoriæ non conducunt, cùm facilè caput humore repleant, & fluxionibus memoriam debilitent.

§ III.

Memoriæ exoticæ actus memorabiles & Exempla mirabilia.

1. Hoc non immeritò inter memoratu digna de inſignioris memoriæ virtute principatum tenet, quod ſcribit *Euſebius in libro Temporum*, *Esdram* Hebræum omnes libros *Moyſis* memoriter recitâſſe, quos Chaldæorum Reges exuſſerant. Conſule *lib. 4. Esdræ cap. 14.* ubi per quadraginta dies continuos quinque ſcribis ſine intermiſſione ditavit libros 204. quando ab Angelo porrectum ſapientiæ poculum prius ebiberat, ità enim *cit. loco*, habetur. *Aperui os meum & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum ſicut aqua, color autem ejus ut ignis ſimilis. Et accepi & bibi; & in eo cùm bibiſſem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increſcebat ſapientia. Nam ſpiritus meus conſervabatur memoria. Et apertum eſt os meum, & non eſt clauſum amplius. Altiſſimus dedit intellectum quinque viris & ſcripſerunt quæ dicebantur exceſſiones noctis, quas non ſcribant. Nocte autem manducabant panem, Ego autem per diem loquebar & per noctem non tacebam. Scripti ſunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor.* Verùm majus quid humanâ memoriâ in illo fuit, ut rectè etiam ſentit *Joſephus lib. 11. Aniq. cap. 5.*

Eſdræ memoria lingua.

2. *Cyrus* Rex omnibus in exercitu ſuo militibus, ut *Plinius* tradit *lib. 7. cap. 24.* nomina reddidit. *Xenophon* autem *Expedit. lib. 5.* omnium ſuorum Ducum nomina memoriter tenuiſſe ſcribit. *Quippe cui*, ut inquit, *mirandum videretur, ſi qui in ſordida arte verſantur, ſinguli nôrunt artis ſuæ inſtrumentorum nomina; & Medicus nomina tenet & inſtrumentorum & medicamentorum, quibus utitur; & Imperator ità ſit fatuus, ut neſciat nomina ſubditorum Ducum, quibus ei opus eſt pro inſtrumento uti.*

Cyri Regis.

3. *Mithridates Ponti* & *Bithyniæ* Regis memoria incomparabilis in hoc excelluit, ut *Plinius loc. ſupracit. Solinus cap. 7. Plutarchus in Lucullo* & plures alii tradunt, quod viginti duabus gentibus, quibus per quinquaginta ſex annos imperavit, ſuâ cuique linguâ jus dixerit, neque de ſubjectis populis ullum per interpretem ſit allocutus.

Mithridatis.

4. *Idem Plinius lib. cit. cap. 25.* omnibus ſæculis admirandam *C. Julii Cæſaris* memoriam conſignavit, ajens: cum ſcribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum: epiſtolas quoque diverſarum rerum quaternas pariter librariis dictare; aut ſi nihil ageret ſeptenas. Undè etiam huic Cæſari ab hoſtibus concedebatur; quod eximiâ polleret memoriâ. De qua *M. Tullius* aſſerebat, quod nihil ſoleret præter injurias obliviſci.

C. Julii Cæſaris.

5. *Themiſtocles* Athenienſium dux ut annotavit *Cicero lib. 2. de finib.* civium ſuorum nomina memoriter tenebat. *Simonidi* artem memoriæ pollicenti dixit; ſe malle artem oblivionis; quod etiam meminiſſet, quæ nollet, & obliviſci non poſſet, quæ vellet.

Themiſtoclis.

6. De *Hadriano* Imperatore tradit Spartianus, eum uno eodemque tempore ſcripſiſſe, dictâſſe, audiviſſe & cum Amicis confabulatum fuiſſe. Quod utique ſine excellentiſſimæ memoriæ præſidio fieri non potuit.

Hadriani Imper.

7. *Portio Latroni Seneca lib. 1. Dec.* memoriam naturâ validam & artificio munitam tribuit & capacem ſimul & tenacem, itàque nec quæ ſcripſit, lectitabat; ſatis erat ſcripſiſſe, & cùm idipſum celerrimè faceret, in tranſcurſu dicebat; nec quæ ſemel hæſerant, avelli poterant. Qua memoriæ felicitate fretus librorum auxilio non egebat: ſcribere ſe animo gloriabatur, & quæ illic ſcripſerat, ſic in expedito habebat, ut nec in verbi quidem ullius unquam recordatione laberetur. Quaſi librum ſub oculis habens loquebatur. Cùm Ducis alicujus nomen proponeretur (tanta inerat hiſtoriarum memoria) ſtatim geſta illius celeriter & extempore narrabat, ita ut ea non ceu pridem cognita depromeret, ſed velut modò ſcripta perlegeret. *Item Seneca ibidem* teſtatur ſe in lectione Magiſtri ſui duo millia vocabulorum memoriæ mandâſſe, quæ lectione finita eo ordine quo dicta erant, & retrogrado recitaverit.

Port. Latronis.

8. *S. Auguſtinus lib. 4. de Anima & ejus origine*, cujusdam Amici ſui memoriam deprædicat his verbis. *Amicus quidam meus jam inde ab adoleſcentia, Simplicius nomine, homo excellentis mirabiliſque memoriæ, cùm interrogatus eſſet à nobis quos verſus Virgilius in omnibus libris ſupra ultimo dixerit: continuò celeriter, memoriterque reſpondit. Quæſivimus etiam ſuperiores ut diceret; dixit: & credimus eum poſſe retrorſum recitare Virgilium. De quocunque loco voluimus, petivimus, ut faceret; fecit. Proſa etiam de quâcunque Oratione Ciceronis quam memoriæ commendaverat, id eum facere voluimus, quantum voluimus ſurſum verſus ſecutus eſt. Cùm admiraremur teſtatus eſt Deum, neſciviſſe, ſe hoc poſſe antè illud experimentum.*

Amici cujusdam D. Auguſtini.

9. Idem Sanctiſſimus Præſul *Auguſtinus in ep. ad Cyrillum Ep. Hieroſolym.* teſtatur *S. Hieronymum* eâ fuiſſe memoriâ, ut Hebraicorum, Græcorum, Chaldæorum, Perſarum, Medorum, Arabicorum & penè Nationum omnium linguas, ac literas calluerit: Quarè hoc etiam in fine de eo profert elogium, inquiens: *Nullus hominum ſcivit, quod Hieronymus ignoravit.*

S. Hieronymi.

10. *Charmides* qui[illegible] in Græciâ, teſte *Plinio lib. 7. cap. 24.* quoſcunque libros in bibliotheca aliquâ legiſſet, eos confeſtim memoriter recitare poterat.

Charmidis.

11. The-

Theodeatis.

11. *Theodeates Phaſelites* ex Lycia tragicus, atteſtante Quintiliano, memoriâ ità excelluit, ut ſemel auditos multos verſus protinus repeteret.

Hortenſii.

12. *Hortenſius* in foro romano Cauſarum Rex ob eloquentiam dictus eſt. De eo *Cicero in Bruto* hæc tradit. *Primùm in eo memoria tanta, quantam in viro agnoviſſe me arbitror, ut quæ ſecum commentatus eſſet, ea ſcripto verbis eiſdem recitaret, quibus cogitaviſſet.* De Eodem fertur etiam, quod ſedens olim totum diem in auctione res omnes venales & pretia & emptores ordine ſuo recenſuerit argentariis recognoſcentibus, ita ut in nullo falleretur. Eum etiam *Lucullo* conferens *Cicero*, *Hortenſio verborum*, *Lucullo rerum majorem affuiſſe memoriam* ſcribit. Fuit autem *L. Lucullus* Dux Ampliſſimus & Philoſophus ſummus, eodem *Cicerone* teſte *lib.4. Academ. qu.* à *Fabio* ſecundus, qui res domi foriſque geſtas mirabili memoriæ theſauro tanquam præſentes ſemper ſpectaret, expeditè referre poterat.

Genethlii.

13. *Genethlius Genethlii* filius Palæſtinus Sophiſta, *Minutiani* & *Agapeti* diſcipulus adeò feliiciter teaci præditus fuit memoria, teſte *Suida*, ut totam declamationem auditam memoriter denuò recitaret.

Theod. Metochitis.

14. Inſignis planè fuit & *Theodori Metochitis* memoria, ut *Gregoras lib.7.* recenſet: Hic enim *Andronici Palæologi* Imp. tempore *Dromi* Logotheta fuit, & memoriæ præſtantia ad ſummum erudionis faſtigium conſcendit, ita ut ſi quid ex eo ſivè novum, ſivè antiquum quæreretur, ità recenſeret, quaſi ex libro recitaret. Quarè in ejus colloquiis parum aut nihil opus erat libris; Erat enim viva bibliotheca, & eorum quæ ſcire quis vellet, Oraculum.

Petri Comeſtoris.

15. *Petrus Petri Lombardi* frater Treeenſis presbyter, memorante *Trithemio*, *Comeſtoris* nomen accepit, quod ſacræ ſcripturæ authoritate in ſuis ſcriptis & concionibus tàm expeditè uteretur, atque ſi eam in ventrem memoriæ ingeſtum concoxiſſet, & in ſui ſubſtantiam convertiſſet.

Valentis Æliæ civitatis Diaconi.

16. De *Valente Æliæ* civitatis Diacono ſcribit *Euſebius Cæſarienſis lib.8. cap. 21.* divinarum literarum memoriam in pectus adeò illum incluſiſſe, ut quemcunque locum vellet, perindè expeditè illud faceret abſque ſcripto, atque ſi ex ſcripto legeret. *Idem cap. 22.* de *Joanne* Palæſtino cœco narrat, eum ob excellentem memoriam integros ſacrarum literarum libros memoriter ſciviſſe, ut interdum legis & prophetarum teſtimonia, ſæpe hiſtorias, nonnunquam Evangelia aut Apoſtolorum ſcripta memoriter ex animi domicilio tanquam ex quodam literarum theſauro proferre potuerit.

Maurilii Epiſc. Cadurcenſis.

17. *Atmoinus lib.3. de rebus geſtis Francorum cap. 34.* recenſet, *Maurilium* Cadurcenſem Epiſcopum ſub Rege *Guntranno* in ſacris ſcripturis ita verſatum fuiſſe, ut Genealogias Vet. Teſtamenti plerumque memoriter recitaret.

Ludovici Rom.

18. *Ludovicus* Romanus Protonatarius Juriſperitus, ut de eo ſcribit *Æneas Sylvius lib. 1. de Geſtis Baſil. Conciiil*, memor erat eorum omnium quæ ipſe unquam aut legiſſet aut, audiſſet, nec oblitus erat eorum aliquid, quæ ipſe vidiſſet. Nec ut cœteri Juris conſulti principia legum in diſputando allegabat, ſed quaſi Codicem legeret, ſic textum memoriter referebat.

Antonii Ravenn.

19. Ætate *Sabellici*, ut etiam refert *lib. 10. cap. 9. Antonius* Ravennas multa millia rerum ſtans percipiebat animo, & eo, quo accepta eſſent, ordine memoriter reddebat. *Joan. Picus Mirandula* quoque, uti de eo narrat *Joann. Franciſcus in ejus vita*, audita ſemel à recitante carmina, & directo & retrogrado recenſere poterat ordine.

Franciſci Carduti.

20. *Franciſcus Cardutus* Narnienſis vir inſigni præditus doctrinâ memoriter recitare poterat duas integras paginas, quas à tertio aliquo legente percepiſſet, eo, quo lectæ erant ordine, aut etiam, cùm petebatur, retrogrado. Eo etiam familiariter uſum ſe teſtatur *Leander Albertus in deſcript. Umbriæ.*

Clementis VI. Pont. Max.

21. De *Clemente VI.* Pont. Rom. ſcribit *Petrarcha de Memoriâ* eum quidquid vel ſemel audiviſſet, obliviſci ampliùs non potuiſſe. Illud verò maximè in eo mirandum ex vehementi capitis vulnere hoc illi bonum obtigiſſe.

Juvenis ex Corſicâ.

22. Juvenem quendam è Corſicâ oriundum Juris civilis ſtudioſum Patavii ſe noviſſe teſtatur *M. Ant. Muretus lib.3. var. lect.* qui ad triginta ſex millia nominum eo, quo recitata eſſent, ordine, abſque cunctatione, recenſere poterat. Artem verò hanc ſe à pædagogo quodam Gallo domi ſuæ accepiſſe ſcribit, eamque paucorum dierum ſpatio *Franciſco Molino* Patritio Veneto etiam communicâſſe magnâ admiratione, cùm *Molinus* anteà fuiſſet memoriæ maximè infirmæ.

Pueri Sueſſion.

23. *Majolus colloq. 4.* refert ex *Robert. de Ment.* Anno D. 1128. in Sueſſionenſi urbe puerum quendam omnem Vet. Teſtamenti hiſtoriam rithmicè retuliſſe: ipſum quoque Evangelium totum, & quidquid Chriſtus egiſſet in terris, occluſis oculis velut ex ſcripto recenſuiſſe. Fuit verò, quod magis mirandum, puer iſte aliàs cuſtos pecorum & omnium literarum ignarus.

§. IV.

Memoriæ mirabiliter læſæ, aut abolitæ quædam Exempla recenſentur.

Debilis memoria Thracum.

1. Quanta in his, quos ſuperiori § adduximus, excelluit memoriæ virtus, tanta in aliis comperta fuit ejus vilitas, ſive prava ab ortu conſtitutione, ſivè morbo aut alio accidente adducta. Dicitur de Theracibus, eos tam obtuſo fuiſſe ingenio, & memoriâ tam labili, ut quaternarium numerando tranſcendere non valerent. *Melithes* etiam, *Plutarcho* teſte, quinque numerare non potuit.

Curionis Orat.

2. *Curio* cùm pro *Sex. Nævio* diceret, *Cicerone* pro *Titiana Cotta* perorante ſubitò totam cauſam oblitus eſt, idque veneficiis & cantionibus *Titianæ* factum eſſe dicebat: adeò autem labili memoria fuiſſe fertur, ut aliquoties tria verba cùm propoſuiſſet, aut quartum adderet aut tertium quæreret. Quin etiam in ſcriptis obliviſcebatur, quid paulò antè poſuiſſet. Orator tamen habitus eſt propter verborum bonitatem & expeditam ac profluentem quodammodo celeritatem. *Cicero in Bruto.*

Claudii Cæs.

3. Inter cœtera in *Claudio* Cæſare teſtatur *Suetonius*, miratos fuiſſe homines ejus oblivionem & inconſiderationem: tàm enim labili fuit memoria, ut occiſâ *Meſſalina*, paulo pòſt, cùm in triclinio decubuit, cur Domina non veniret, requiſiverit. Multos quoque ex iis, quos capite damnaverat, poſtero ſtatim die & in concilium & ad aleæ luſum advocâſſe dicitur, & quaſi ſomniculoſos per nuntium increpuiſſe fertur.

Oblivio ab ictu lapidis.

4. Teſte *Plinio lib. 7. cap. 24*, quidam ictus lapide oblitus eſt literarum. Hunc ſcribit *Valerius Maximus lib. 1. cap. 8.* fuiſſe virum Athenienſem erudititſimum & literarum tantummodò græcarum, quibus inſerviebat oblitum; cætera omnia tenaciſſimâ memoria retinuiſſe.

Meſſalæ Corvini ab ægritudine.

5. *Meſſala Corvinus* ex ægritudine non tantùm propinquorum & ſervorum, ſed & proprii oblitus eſt nominis, ut *idem* ſcribit *Plinius*. Alium etiam teſtatur ex alto lapſum ac matris, affinium & propinquorum nomina perpetuò fuiſſe oblitum.

Antonii Caracallæ.

6. *Antonius Caracalla* Imp. adeò in literis & philoſophiâ profecerat; ſicut *Dion* & *Suidas* memorant, ut inter doctos numeraretur, magnamque diei partem philoſopharetur. Verùm ipſi tantam ſuperveniſſe dicunt oblivionem, ut literas, quaſi nunquam didiciſſet, ignorârit.

Oblivio à Senio.

7. In Senio pluribus deficere memoriam vulgò notiſſimum eſt. Sic ex antiquis conſtat Hiſtoriis: *Orbilium* pupillum Beneventanum Grammaticum illuſtrem ætate *Ciceronis* amiſiſſe memoriam. *Franciſcus Barbarus* Venetus è Scholâ *Chryſoloræ* utraque in linguâ erudititſimus poſtremò ſeneſcens, ut *Hermolaus* ait, literarum Græcarum, quas probè tenebat, omninò oblitus eſt. *Georgium* quoque Trapezuntinum virum doctiſſimum omnium literarum Græcarum Latinarumque in ſenio oblitum fuiſſe tradit *Volaterr. lib. 21. Antroph.* Benè itaque canit *Seneca Troad.*

Dediſcit animus ſerò quod didicit diu.

Theodor. Bezæ.

8. De *Theodoro Beza* refert *Thuanus*, eum antequam moreretur, præſentium memoriam debilitata mente amiſiſſe, præteritorum, dum ingenio valeret impreſſam ſervaſſe, & in languore hoc biennio permanſiſſe.

Oblivio è catti ſylveſtris cerebro comeſto.

9. *Ludolfus à Recklingbauſen* Præpoſitus olim inſignis Cœnobii Werbenſis in Comitatu Waldecenſi haud procul *Worbachio* acceperat à venatoris ſui uxore in abſentia mariti pro pulvere febriſugo cerebrum catti ſylveſtris exſiccatum, quod ad curanda oculorum vitia ille ſibi aſſervabat, ſumit *Ludolphus* de omni periculo ſecurus duo ferè cochlearia in vino exſpectando ſudorem. Sed cœpit multa inſolita contra morem agere, & planè ineptire cum tanta memoriæ amiſſione, ut nec templum, nec panem, nec ſcamnum amplius ſuo nomine vocare quiret. In hac miſeria occubuit referente *Meinhardo*, ut ex hoc recenſet *Chr. Franc. Paullini in obs. Medico. phys. 16.* Meminit ibidem aliorum virorum quorundam doctorum, quorum unus eò redactus, ut nominis ſui oblitus omnia ineptè ageret: alter verò in ſenio demum A b c darius factus legere & ſcribere didicerit, & prima denuò Grammatices elementa addiſcere debuerit.

Ab herba cujusdam eſu.

10. *Appianus* ſcribit Parthos à *M. Antonio* fugatos, cùm fame premerentur, in quandam herbam incidiſſe, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiſcerentur aut intelligerent, niſi quod lapides continuò effoderent, quaſi quidpiam magni operis facturi, & ſic debacchati bilem denuò evomentes interirent. *Plutarchus* tamen *in Antonio*, Romanis hoc accidiſſe ſcribit, cum hic è patria reduceret exercitum.

A læſo occipitio.

11. Oblivionis admirandæ à læſo occipitio exemplum recenſet *Tulpius* obs. medic. lib. 4. cap. 35. his verbis. *Famulus Nicolai Lonii iturus ſerâ veſperâ præproperè ad tabellarium Antverpianum per declivem burſæ fornicem ob glaciem id temporis ſummè lubricum procidit ſupinus in occipitium. Unde ortâ rerum omnium oblivione non meminis deinceps nominis ſui, nedum domûs, è qua veniſſet, aut quò contenderet delaturus, quas manu etiamnum contineret literas. Quem mentis ſtuporem brevi eatenus quidem emendavit ars, ut iterum recordaretur longè præterita; at quæ caſum hunc immediatè præceſſerant, illorum memoria planè exciderat.*

A puerperio.

12. De fœminâ quadam puerperâ memorant *Eph. Germ. Cur Dec. 2. An. 4. obs. 54.* quæ Anno 1685. in tam ſtupidam ſimplicitatem & memoriæ debilitatem incidit, ut nec differentiam ſexûs dignoſceret, ſed promiſcuè viros, fœminas, & has viros appellaret, nec propriam matrem ſuam agnoſceret.

Ex terrore & frigore.

13. Vir quidam Sexagenatius & Summè Melancholicus verno tempore per fluvium equitaturu, in eundem collapſus eſt: ex quo terrore & frigore graviſſimam ſibi contraxit febrim cum tantâ memoriæ læſione, ut etiam conjugis & liberorum ſuorum nomina oblivi[illegible]eretur & nihil omninò quod vellet, ſuo nomine vocare poſſet. *Chr. Franc. Paullini in obs. medico-phyſ. 1[illegible]2.*

A [illegible]

14. Memoriæ imbecillitatem ex venæ ſectione obver[illegible]le Exemplum afferunt *Ephem.*

Ephem. Germ. Cur. Dec. 2. An. 5. obs. 140. Sed magis admirandum eſt, quod refert *Fulgoſus lib. 1. cap. 6.* Clericum quendam Germanum natum in oppido, quod *S. Michaelis petram* appellant, dum *Fridericus II.* Auguſtus rerum potiretur, ex venæ inciſione ſervatâ aliarum rerum memoriâ literas itâ oblitum, ut nihilo magis legere aut ſcribere poſſet, quàm ſi nunquam didiciſſet: transacto dein anni ſpatio, renovatoque vulnere ejusdem venæ ad priſtinam legendi & ſcribendi peritiam reſtitutum.

CAPUT IX.

De Vigiliâ & Somno.

SOmnus & Vigilia quædam ſunt proprietates potentiæ ſenſitivæ: vigilia enim eſt uſus & ſolutio ſenſuum: Somnus eſt vinculum, & immobilitas eorundem circà principale ſenſorium. Sed de his nunc ſpeciatim magis diſquiramus.

§. I.

De Vigiliâ & Somno Theoremata & obſervationes.

Vigilatio quid ſit.

1. Vigilatio, ut benè *Chauvinus in Lexico philos.* eſt ſenſationis externæ in homine ab organorum libertate dependens actualis exercitatio. Dicitur verò *Exercitatio actualis*, ut à dormitione omninò diſtinguatur: cum nullus advertatur dormiens, in quo non ſupponatur potentia exercendi ſenſationem externam. Hæc autem actualis exercitatio dicitur dependens ab organorum libertate: quod enim ſit ſenſationis externæ exercitatio: profectò organis, iisque externis indiget: ſed quod ex voto fiat & procedat, orgınis liberis cum externis, tum internis, ceu conditioni ſine quâ non, acceptum referri debet. Organa igitur impedimento omni amoto ex ſe ſibi peculiarem uſum ipſo actu præſtare ſolent: eaque organorum libertas nihil aliud eſt, quàm pororum, cerebri, cerebelli ac nervorum medullæ imprimis oblongatæ dilatatio atque expanſio, quâ tum ſpiritui animali itio ac reditio, ſeu ultrò citroque facta undulatio libera obtingit; tum objectorum motus organis impreſſus pro ſenſationis cogitativæ lege ac more defertur ad cerebri meditullium, ſicque ad mentem: tum motiones denique corporis qualescunque pro voluntatis arbitratu & re natâ exercentur. Ita cùm *Chauvino*.

Naturalis & Præternaturalis.

2. Vigilatio alia eſt naturalis, quæ naturæ hominis maximè convenit, ac debito modo & ordine perficitur, vitamque hominis clarè refert: Alia eſt præternaturalis, quæ modum minimè ſervat & ultrà conſuetum naturæ ordinem & modum continuatur aut perficitur.

Vigilia quid ſit.

3. Vigilia, ut facilè ex dictis jam colligitur, nihil aliud ſignat, quam hominis ex organorum libertate pendentem promptitudinem eam, quâ ſenſationis externæ actualis obtinetur exercitatio. Eſtque adeò vigilia ſtatus, in quo homo propter copiam ſpirituum à cerebro ad propria ſenſuum organa profluentium multiplici, aut ſaltem uno ex ſenſibus externis afficitur. *Keckermannus in ſyſt. phys. l. 3. c. 29.* docet, quod Vigilia ſit liber uſus & liberum exercitium atque executio ſenſuum interiorum & exteriorum, itemque appetitus & loco-motivæ: Executio, inquit, orta ab iisdem cauſis, à quibus ipſæ affectiones, nempe ſenſus, appetitus & loco-motiva oriuntur. Subdit etiam & dicit, quod vigilia ſit quid conſequens ſenſum appetitum & loco-motivam; ſive quod ſit ipſe uſus & uſurpatio harum functionum. Sicut ergò uſus ſequitur rem, & oritur à re: ita, inquit, vigilia ſequitur ſenſum, & ab eo oritur, nec ſenſum tantùm ſed & appetitum & loco-motivam. *Ariſtoteles lib. de Somno & vigiliâ* breviter vigiliam dicit eſſe externorum ſenſuum vel omnium vel aliquorum ſolutionem & remiſſionem. *Avicenna* verò Vigiliam diſpoſitionem dicit eſſe, in quâ anima imperat ſenſibus & virtutibus exterioribus & movet voluntariè ad operandum.

Infans in utero an vitam à Vigilia vel ſomno ordiatur.

4. Diſputant nonnulli, utrum homo in utero materno vitam ordiatur à Vigiliâ, an verò à ſomno: & num ibidem potiùs dormiat, an vigilet? *Sperlingius in Zoologiâ cap 15. Axiom. 2.* ſic ait: *Natus homo ſentit & vitam auſpicatur à lacrymis. Hoc edimur Principio, nec alio principes ac Reges. In utero verò modo conceptus fœtus nec dormit propriè, nec vigilat. Naturales potiùs exercet actiones, quàm animales. Vigilia autem & ſomnus animalibus debentur actionibus: Vıvimus primò vitam plantæ; at nec vigilat planta nec dormit.*

Vigiliæ plures cauſæ adducuntur.

5. Vigilia à multis induci poteſt cauſis, ut eas etiam enarrat *Le Grand. Inſtit. philos. part. 8. cap. 20. num. 3.* Primò ab iis, quæ ſanguinem attenuant, vel nimium calefaciunt, eumque nimium agitando ſpirituum animalium copiam augent. Secundò, quæ meatus plexus choroidis & caroditum arteriarum aperiunt, viamque ſpiritibus ad ingreſſum præbent. Tertiò quæ corpus nimiùm concutiunt & concitato ſanguine, ejusque motu accelerato corpus ad actiones expeditiùs reddunt. Quartò, moderata quies aut Somnus, quæ vires reficiunt, corpusque alacrius reddunt ad penſum ſuum abſolvendum. Nos addimus cum *Honorato Fabri lib. 6. de Hom. prop. 13. num. 11* ea omnia, quæ impediunt & prohibent ſomnum, & ſunt I. inedia; ubi enim nihil novi ſucci ingeritur, ſanguis ſubtilior evadit; nempe humor continuè

Google

egeritur per urinas, ſudores, ſputa &c. Igitur calidior & ita ſomnum prohibet II. Intenſio febris ſomnum quoque fugat: motus enim cordis frequentior fibras ſollicitat. Adde vim caloris immodicam & actimoniam materiæ motbificæ quæ fibras vellicat, multamque bilem congregat. Hæc eadem ratio pro inedia militat. III. Motus vehementior paſſionis iræ ſcilicet, deſiderii, gaudii ſomnum impedit; ſomnus enim quietis amans eſt, quam paſſio turbat; nempè affectio fibris impreſſa motum ciet, qui obſtructionem excutit. IV. Dolor etiam præſertim acutus; quia hic magnum ſupponit ſenſum, & hic magnum motum, qui ſomnum prohibet. V. Magna capitis contentio paulò ante ſomni horam ſomnum arcet; quia caput accendit. VI. Febris acuta ſomnum fugat tum propter dolorem, tum quia partes ignis colliguntur, tum quia materia cruda & morbifica fibras impenſè vellicat, ac ſomnum turbat. Ad prædicta capita facilè reduces reliquas inſomnium noctium cauſas curas v. g. animi anxietates, ſeriam ſpeculationem, calorem nimium, affectum hemicranicum aliaque hujusmodi. Ita *Fabri*.

Vigiliæ commoda 5. Vigiliæ naturalis commoda haud levia à pluribus commendantur. *Plato lib. 7. de legib.* hæc docec: Quicunque vivere & ſapere cupit, maximè, quàm longiſſimo tempore vigilet ſolâ ſanitatis commoditate ſervatâ: ad hanc verò non multo opus eſt ſomno. Ideò etiam *Homerus* tam frequens eſt in decantandis laudibus vigiliarum, dum toties conſilium Deorum primâ luce habitum fingit. Hinc & *Heſiodus*, auroram omnibus vitæ, ſtudiorumque agitationibus accommodatam eſſe docet. *Ariſtoteles* quoque ingenii viribus tum acuendis, tum maximè excitandis conducturam matutinam vigiliam *in Oeconomicis* ſcriptum reliquit. Hinc *Plautus* quoque bene monuit.

Vigilare decet hominem
Qui vult ſua tempori conficere officia.
Nam qui dormiunt libenter, ſine lucro & cum malo quieſcunt.

Celebres etiam ſunt hi *Catonis* verſus:

Plus vigila ſemper; nec ſomno deditus eſto:
Nam diuturna quies vitiis alimentâ miniſtrat.

Somnus quid ſit. 6. Somnus vigiliæ oppoſitus eſt, & communiter dicitur ligatio ſenſuum; aliis eſt, privatio actionum ſenſus communis & ſenſuum exteriorum ex negatione ſpirituum ob animalium ſalutem facta: vel eſt ceſſatio ſenſus communis, atque adeò ſenſuum externorum, ſimul & appetitûs atque loco-motivæ ex ſpirituum animalium impedimento & cohibitione. A Clariſs. *Le Grand. loc. ſupracit. num. 4.* definitur ſomnus Laxatio cavitatum cerebri nervorumque remiſſio ab inopia ſpirituum animalium p[illegible]oveniens, quá ſenſoria ſiſtuntur, [illegible] fiunt ad motus objectorum in globoſam cerebri partem & ad communem ſenſûs ſedem deferendos. Omnium clariſſimè *Fabri loc. ſupracit. num. 2.* Somnus eſt quædam ſenſûs & motûs impotentia, & quoddam quaſi vinculum illius organi, ex quo in reliqua ſenſuum externorum & motuum organa virtus ſentiens & motrix derivatur. Hinc per ſomnum feriantur ſenſus, & majori ex parte nervi, qui motibus inſerviunt, fatiſcunt; hinc iis, qui ſedentes dormire incipiunt, palpebræ decidunt, caput nutat, manus concidunt, labant genua, & totum corpus omni motu ademppto quieſcere omninò videtur.

7. Unde verò hoc vinculum procedat, quo ſomnus inducitur, non ita facile eſt definire. Communior quidem ſententia cum *Ariſtotele* tenet à vaporibus excitari, qui à chylo & humoribus in ventriculo æſtuantibus elevantur & poſtea ad modum vaporum in aëris regione condenſatorum, & ſolis radiorum effuſionem impedientium cerebrum obnubilant, & torporem ſomniferum inſpirant. Verùm multis jam diſplicet hæc ſententia; quia concipere non poſſunt (præter alias rationes) quomodò hi vapores per tot viſcera & oſſeos carceres, velut tot obſtacula in cerebrum evehi poſſint; cum opinentur majorem partem humorum, quibus cerebrum madeſit, per arterias transmitti, & è ſanguinis maſſâ immediatè inſtillari. Quocircà cauſam ſomni inopiæ poriùs, & defectui ſpirituum animalium, & hinc enatæ motûs diminutioni attribuunt, ideò quod opium, papaver, mandtagora, aliaq; ſomnifera ſomnolentos efficiant, inde venire dicunt, quod narcotica & ſtupefactiva vi polleant, qua ſpiritus figant, & ex corde ad cerebrum mitti prohibeant. Obſtent etiam fuliginoſo ſuo humore, ne ſpiritus in cerebro contenti ad membra exteriora procurrant. Unde etiam cibi craſſiores, & dyspepti, qui diutiùs in ſtomacho hærent, ſomnum & torporem inducunt, quoniam ſpiritus animales in ſtomacho degentes figunt & aggravant, & ratione conſen[illegible], qui inter ſtomachum & cerebrum intercedit, ſpiritus in cerebro ſtupefaciunt, & hebetes reddunt. Cauſa effectrix ſomni.

8. Cauſam ſomni, li[illegible]tionis[illegible]ue ſenſuum alio modo explicat *Fabri loco ſuperius cit.* pro qua ſupponit potentiam motricem in aliis membris ligari, aut impediri poſſe, ſi vel fibræ, quæ motibus inſerviunt, plus æquo preſſæ aut tenſæ ſint, aut certè rigidæ ac proindè indociles ac minus expeditæ ad motum. Igitur, cum ſomnus impotentiam aliquam dicat tum in ſenſu, tum in motu: *nullum dubium eſt*, inquit[illegible] *quin hujusmodi impedimentum aut vinculum ab iis obſtructionibus procedat, quæ capita nervorum occupant. Oriuntur autem nervi à baſi cerebri non procul à ſentiente plexu, à quo ſcilicet ad nervorum originem impreſſa affectio facilè traducitur propter fibrarum communionem. Præ[illegible]di[illegible]a[illegible]ur obſtructio facit, ne fibræ ſint liberæ ad motum, & conſequenter ad ſenſum, cum unus ſine alio eſſe nequeat, & cum ſenſus ſit propter internum, qu[illegible]cunque aff[illegible]ctio impreſſa ſuo fine gaudere non poteſt; igitur ſi occupatæ ſunt fibræ, & indociles propter obſtructionem; quid mirum, ſi ſenſus ſerientur.* Cauſa ſomni à Fabri explicata.

Quomodo ab obſtructis fibris juxta Fabri ſententiam ſomnus inducatur.

9. Quomodo verò obſtruantur fibræ, varios exponit modos *Fabri.* I. Copioſi humoris appulſu: tunc enim percolatio & excretio pituitæ fieri non poteſt, quin multa vis humoris exundet in vicinos cerebri tractus, cum nempe Ventriculi cerebi poſiti ſint juxta plexum ſentientem; ut dicit, ac nervorum originem. II. Si ligentur arteriæ Carotides, vel ſoporales ut ajunt, aut ſaltem ſtringuntur, illicò ſopor irrepit. Ratio clariſſima eſt, quia his ductibus ſanguis arterioſus in plexum ſentientem influit. Hinc defectu caloris & humoris ſtupent & rigent fibræ. III. Idem accidit, ſi colli venæ obſtruantur, ut teſtatur etiam *Ariſtoteles lib. de Somno cap. 2.* Hinc è patibulo ſuſpenſi quaſi dormientes obire dicuntur. IV. Nonnulla quæ Narcotica pollent virtute, ſomnum conciliant; ut papaver, mandragora, vinum, lolium, crocus, aliaque hujuſmodi. V. Quidam morbi ſomnum conciliant: ut Lethargici aliique qui caput afficiunt; nempè materia morbifica meatus ac ſentientem plexum obſtruit. VI. Qui majori ſunt capite, ſomnolenti ſunt, quia major vis humoris ineſt: item Naniformes quod majori ut plurimùm ſint capite: Item ii qui tenues habent venas & arterias, quod ſcilicet anguſtiores meatus & ductus faciliùs obſtruantur. VII. Labor & defatigatio ſomnum conciliant, quod motu cordis motus ſanguinis acceleretur. Unde multa vis humoris in cerebrum aſcendit, quâ obſtrui poſſunt fibræ. VIII. Poſt febrilem paroxiſmum æger ut plurimùm ſomno laborat: ſumpto quoque cibo ſomnus molliter irrepit, quia multa vis humoris ſanguini admixta cerebrum petit. IX. Motus librationis pueris ſomnum inducit, quia hoc reciproco motu cerebri humores agitantur, quorum impulſus vel appulſus in plexum ſentientem, nervorumque originem obſtructiones facit. X. Iisdem quoque accerſitur ſomnus quodam cantu flebili uno tenore cadente, quia ſonus tremulum motum nervis auditoriis imprimit, quibus & tandem meatus quidam laxatur, unde humoris in quarto ventriculo contenti fit appulſus. XI. Levi ac continuo ſuſurro ſomnus inducitur quieſcentibus, præſertim aliis ſenſibus: à nonnullis etiam ſomnus advocatur propter eandem rationem. Accedit quod illo motu plexus ſentientis humor in nervorum originem quaſi percolatur: hinc obſtructio, hinc palpebræ cadunt, hinc caput inclinatur. XII. Qui diu vigiles fuêre, diu quoq; dormire ſolent, quia per vigiliam ſubtiliores duntaxat humoris partes avolant, craſſiores manent obſtruendis meatibus aptæ, quæ ratio etiam militat pro iis, qui longâ defatigatione ſomnum accerſunt. XIII. Triſtitia ſomni ſocia eſt, quia cum hujus paſſionis motus vaſa contrahat, venas ſcilicet & arterias, contracti meatus longè faciliùs obſtruuntur. Hinc Somnus. XIV. Frictione ſomnus inducitur, quia hæc facit, ut craſſum humorem in carnibus contentum fugant venæ, qui cum deindè cerebrum petat, conciliat ſomnum. XV. Silentia præbent ſomnum, quia fibræ quieſcentes plexûs ſentientis faciliùs obſtruuntur; motu enim ſomnus excutitur. Hæc juxta *Honorati Fabri* ſententiam. Ex his omnibus patet, quod dum fibræ in capite occluduntur, & quosvìs modo obſtruuntur, via ſpiritibus animalibus præpediatur, quorum deindè inopiâ (quæ generalis cauſa videtur eſſe ſomni) cum motus nullus perficiatur, ſenſus neceſſariò quieſcere, & ita ſomnus induci debet.

Somnus quotuplex

10. Somnus alius eſt *naturalis*; alius non *naturalis*; alius *præternaturalis.* Primus *Naturalis* ſivè ordinarius eſt, quo unusquisque totidem ſtatis horis quotidiè fruitur, ejusque acceſſio & duratio certò perficitur tempore, deinde redit vigilia, & homo denuò actualiter externas ſenſuum operationes exercet. *Non Naturalis* ſivè Extraordinarius propter quasdam occaſiones indebitâ menſurâ & tempore in congruo ſuccedere ſolet. *Præternaturalis* in morbis ſoporoſis contingit à cauſis morbum inducentibus. In ſomno verò naturali multum facit conſuetudinis vis, ut etiam notavit *Willis de An. brut. part. 1. cap. 16.* cum enim ſtatis quibusdam horis ſomnum inire conſuevimus, *circà idem tempus*, ut inquit, *Spiritus quaſi demiſſio motûs ſui elatere ſtatim opera quævis & externa commercia relinquentes introrſum cedunt, ac quieti indulgent.* Cujus rationem ſubdit, quod anima ſenſitiva ſiquidem omnis ſcientiæ & propriæ directionis expers eſt ab externis accidentibus, circumſtantiis ad hoc aut illud agendum determinatur: quarè ſpiritus animales, quâ ſemitâ ſemel ducuntur niſi impediti veſtigia priùs tractata ad amuſſim repetunt. Hinc ſolitis ſtatisque horis ubi dormimus, ita expergiſcimur, etiam prandii ac cœnæ eadem usque tempora exſpectamus, ægrè prætterimus. Subdit tandem: *ita ſolemnis naturæ mos eſt, idem agere, quod prius egit & donec novum edocta ſit œconomiæ modum, veterem conſtanter & exactè ſervare.* Hujusmodi aſſiduitatis naturalis exemplum quod ſubnectit, de Morione ſcilicet exactiſſimè horarum intervalla ſine quovis indice dignoſcente ſupra jam ex *Eodem* recenſuimus, cum phantaſiæ mirabilia produximus.

Somnus alius blandus & quietus alius turbulentus.

11. Somnus alius naturalis eſt blandus & quietus, qui naturam juvat: alius verò inquietus & turbulentus, qui corpus fatigat. Ille ab humore oritur, bono, eoque puro & rectè in ventriculo concocto, ſanguini admixto, & in cerebrum elevato, qui blandè inſtar roris fibras perfundit & ſpiritus figit, ità ut non inſcitè *Æginet a* Medicus ſomnum definiverit: quod ſit *quies facultatis animalis propter utilem humorem, quo cerebrum perfunditur.* Somnus turbulentus contrario modo accidit, ex impuro ſcilicet, incocto & naturæ adverſo humore. Talem ordinarie inducunt fabæ ac pleraq; leguminaaliaq; flatulenta, viſcoſa, & durioris concoctionis eſculenta. Quocircà rectè monet *Cardanus lib. 3. de ſanit. tuendâ cap. 89.*

Scias

Scias quod omnia, quæ caput conturbant & vaporem multum gignunt, ſi facilè corrumpantur, ut allia, cepæ, porri, gingiber & generaliter humido excrementitio abundantia, ut viticis ſemen, crocus & macropiper præſertim humidis cibis miſta ſomnos conciliant præcipuè turbulentos, ut de Styrace conſtat.

Moderati ſomni optimi effectus.

12. Moderatus ſomnus optimos parit effectus: quorum cauſa etiam à naturâ inſtituitur. Vires enim reficit, corpus feſſum recreat, noxios humores diſſolvit, digeſtioni & ciborum concoctioni deſervit: per ſomnum enim quieſcunt ſenſuum & potentiæ motricis organa, ac proindè minimè diſtrahuntur, quæ functionibus naturalibus & vitalibus famulantur. *Hinc* ut rectè inquit *Fabri loc. cit. num. 12. moderatus cordis motus, hinc libera ſanguinis circulatio, hinc perfectus facultatum naturalium uſus: nulla paßio turbat, nullus corporis motus obſtat, nullus ſenſus diſtrahit: hinc gratus calor toto corpore diffunditur, hinc partium inutilium effluvium & fuligo abigitur: hinc dulcis vapor per membra diffuſus totum hominem recreat, & ſi quæ eſt in carnibus obſtructio ſeparatur &c.* Commoda, quæ ex ſomni & dormitionis beneficio obveniunt, ſummatim quoque complexus eſt *Tertullianus in lib. de Anima cap. 43.* his verbis: *Somnus eſt recreator corporum, redintegrator virium probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitimè fruendo dies cedit nox legem fecit, auferens rerum etiam colorem.* Undè *Ovidius* quoque *lib. 11. Metamorph. fab. 10.* benè accinit.

Somne quies rerum placidiſsime Somne Deorum
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Feſſa miniſteriis mulces, reparaſque labori.

Somnus immoderatus eſt noxius.

13. Sicut porrò Somnus moderatus maximè confert animalium ſaluti: ità ex adverſo immoderatus multum officit: denſiores enim & craſſiores efficit humores, qui animalibus functionibus conficiendis maximè inidonei ſunt: cum enim Somnus calorem diffundat, quid mirum? ſi partes ſubtiliores avolent ac proindè quod craſſius eſt remaneat? Quocircà etiam docet *Hippocrates 2. Aphor. 3. Somnus & Vigilia, utraque ſi modum exceſſerint; Malum. & Averroes. 6. collig. cap. 4.* Cum medicis communiter docet, immodicum ſomnum laxare membra, calorem nativum hebetare, gravare caput, homines reddere ſtupidos, ſocordes, oblivioſos, ad vitia proclives, ad quoſvis labores, & ſtudia pigros, & inutiles: morborum plurium cauſas ponere, & ipſam deniquè mortem accerſere. Quod etiam *Ovidius de Amore lib. 2.* his indicavit verſibus.

Infelix totâ quicunque quieſcere nocte.
Suſtinet & Somnos præmia magna vocat.
Stulte quid eſt Somnus? gelidæ niſi mortis imago:
Longa quieſcendi tempora fata dabunt.

Sanguis in ſomno plus ardeſcit.

14. Sanguinem plus accendi multoque uberius deflagrare in Somno, quàm Vigiliâ ex *Sanctorii* obſervationibus ſtaticis demonſtrat *Willis loc. ſupra memorato.* quatenùs nempè dormientes ad ponderis longè majoris deceſſum exhalant, quàm vigilantes adhibitis licet exercitio & ſudore: ex ratione deindè & experientiâ ſic declarat. *Quemadmodum*, inquit, *materia combuſtibilis circà accenſionis focum juxtà poſita & concervata plenius ardeſcit, quàm ſi eadem per partes diviſa fumigans & ſemi-accenſa in varia & diſſita hic illic loca diſtraheretur; pariter & de ſanguine judicandum erit, qui ſcilicet in ſomno tranquillus, nulliſque aut paſſionibus aut muſculorum impulſibus è præcordiis avocatus aut foràs detentus pleno velut alveo pulmones ſubit, ibidemque accenſionis focum tardiùs pertranſit: Undè neceſſe erit, eum tunc uberiùs accendi, eumque majori flammâ ardeſcere, quàm ſi raptim ſolummodò & incendio leviori tactus ea loca trajiceret.* Experientiam quoque adducit, quam in ſeipſo quiſq; facilè obſervare poteſt; inter dormiendum ſcilicet præcordia plurimùm æſtuare, parteſque externas ad frigeſcendum aptas, quarè has ſtragulis cooperiri opus eſſe ſcribit, quo effluvia circà ambitum corporis detenta ipſum excalefaciant, dum interea phlogoſis in pectore verſatur, atque à flammâ & fuligine illinc aſcendentibus lingua & partes oris velut elixæ albeſcunt: hinc ut ibidem dicit, *ſub dio aut alicubi extra lectum dormientes niſi veſtibus bene muniantur, frigus contrahunt: nam ob calorem retractum aëris ambientis corpuſcula frigida poros ſubeunt, eoſque conſtipant.* Contra autem Aſthmaticos, & eos, quibus pulmones infarti, aut conſtricti, aut aliàs difficulter mobiles ſunt, intra lectum ægrè obdormire ſcribit, *quia nempè flammam in præcordiis accenſam calor ambiens in tantum adauget, eidem ut ventilando per arterias convehendo, pulmones utpote debiles ac in motu fatiſcentes vix aut ne vix ſufficiant.* Ex hoc quod ſanguis in ſomno magis exæſtuet & efflagret, deducit deindè Clariſs. Author ſomnum inordinationes quaſdam ſanguinis ſedare; & efficere, ut ſanguis munia ſua quorum præcipua ſunt, ſpirituum animalium exſtillatio, & partium ſolidarum nutritio meliùs imò potiſſimùm & ferè tantum exequatur. Sed de his fuſiùs *Eundem* diſcurrentem vide *loc. citato.*

15. Quia in ſomno calor vocatur ad interiora; & cor etiam calidis, & fuliginoſis halitibus magis obſidetur, quàm in vigiliis. Unde fit, quod in ſomno gravior ſit reſpiratio & ronchi etiam ſonori à nonnullis ducantur. Sunt autem hi ronchi nihil aliud quàm aër interceptus in faucibus, & naribus; dum videlicet aër non liberè fauces ac nares permeare poteſt. Unde ii, qui partes illas habent anguſtiores aut ſanguinem craſſiorem; qui & cum crapulâ & majori repletione ſe cubitum conferunt, item qui in dorſo potiſſimum decumbunt, graviores & crebriores ronchos ducere comperiantur. Unde & *Cardanus lib. 3. de ſanit. tuenda cap. 89.* confirmat, ajens. *Stertor*

Ronchi unde in ſomno proveniant.

accidit

accidit dormientibus ſupinè magnamque reſpirationem ac tardam & raram habentibus, quibus amplum pectus & anguſtæ fauces.

Somnus poſt venæ ſectionem noxius.

16. A phlebotomia quidem ſomnus facilè obrepere ſolet ob inopiam ſpirituum; qui una cum ſanguine emiſſi ſunt; is tamen ab omnibus Medicis & Phyſicis ut vehementer nocivus improbatur. Ratio eſt, quia ſomnus nocet omnibus, qui notabiliter ſunt exinaniti & debilitati: Spiritus verò in ſomno quia ad cor revocantur, cor autem ſi debile ſit, ex repentino affluxu facilè obrui, & inde magno affici nocumento poteſt. Itaque, ut aſſerunt, per phlebotomiam evacuati, ſi ſomnus iis ſuperveniat, in periculo ſunt, ne cor ſubitò obruatur & animi deliquium, viriumque vehemens conſternatio inde ſequatur.

Cur gravior vox poſt ſomnum.

17. Poſt ſomnum ordinariè vox gravior ſolet evadere: cujus cauſa videtur eſſe, quod multo humore trachæa in ſomno perfuſa graviùs inde ſonet, ut contingit in tympano madefacto, quod obtuſiorem etiam reddit ſonum, quàm cum exſiccatum eſt. Per ſomnum deindè cum nihil exſpuatur, humor circa fauces facilè diffundi ſolet.

Somnus levis profundus & ſopor.

18. Somnus etiam quidam eſt levis; quidam profundus, & quidam quaſi ſopor & quidam purus, ut inquit *Cardanus in Hippoc. Aphor. 2. Levis eſt, cum facilè expergiſcimur: profundus cum difficulter, ſed experrectus magnam facit mutationem in reſpiratione: in ſopore autem difficulter expergiſcimur, & ſit parva mutatio in reſpiratione: aut ſi ſit, non eſt naturalis. Hippocrates autem in Coacis prædictionibus* vult, quod omnis ſopor ſit malus. Differt verò ſopor in tribus a vero ſomno: profunditate, longitudine, & quod præternaturalis ſit. In Capitis vulneribus *Idem Hippocrates lib. de cap. vuln. ait*, ſoporem lethale eſſe ſignum; in acutis etiam potiſſimum phrenitidem vel delirium, vel convulſionem aut parotidas prædicere.

Tempus ſomni.

19 Tempus ſomni diverſum quidem eſſe poteſt, ſed non omne conducit ſomno, qui levet naturam, eique proſit. *Hippocrates lib. de ratione victûs in acutis* quatuor ponit ordines. Primus eſt, ut quis dormiat nocte, vigilet in die. Secundus eſt, ut dormiat de die usquè ad tertiam diei partem ſcilicet noctis etiam parte ultimâ. Tertius ut reliquâ parte diei. *Non dormire autem nec die, nec noctu, peſſimum eſt*: inquit. A ratione temporis communiter Somnus alius dicitur eſſe diurnus, alius nocturnus. Diurnus rurſum alius ante meridiem contingit jejuno ventriculo, qui tolerabilis, neque omninò noxius exiſtimatur. Meridianus autem ſivè potiùs Pomeridianus capitalis ſanitatis hoſtis reputatur; ut etiam ex antiquis illis Sapientibus *Plautus in Moſtell.* edixit.

Non bonus Somnus eſt de prandio.

Cauſam, quòd ita infeſtus & noxius ſit, communiter dicunt eſſe, quod cibos in ventriculo non concoquat, ſed corrumpat, ructus acidos, flatusque pariat, cerebrum multa & craſſa, mordacique humiditate, atque fuligine repleat: Unde gravedines, oſcitationes, vertigines, catharri, capitis dolores, anginæ, apoplexiæ, paralyſis, epilepſia, aliique morbi frigidi & mortiferi promanare ſolent. Rectè quoque *Seneca lib. 22. epiſt.* 123. eos reprehendit, qui ut in eadem Urbe quidam velut Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt; quos appellat *Sychnobios* id eſt *Lucernarios*: aitque hujusmodi homines contra naturam vivere, quod factitâſſe *Heliogabalum* Imperatorem teſtatur *Lampridius in ejus vita.* Aptiſſimum igitur ſomno tempus eſt nocturnum, propterea vel ipſum etiam noctis ſilentium nos ad quietem vocat: & à Poetis etiam non inſcitè, Nox ſomnifera, ſomni datrix, ſomniorum mater, ſomnorum genitrix, variisque aliis nominibus appellari conſuevit. Quod ſi tamen etiam de die admittatur ob nimiam laſſitudinem, aut cibum & potum uberiorem, aut propter noctis vigiliam, aut dolores, aut ventriculi imbecillitatem aut longam conſuetudinem: non improbatur à *Cardano lib. 3. de ſanit. tuendâ cap.* 89. Ubi etiam hæc ſubdit: *Dormire in die, & ob dormitionem vehementem, & ideò vel ab antecedente neceſſitate, vel à ſuccedente utilitate: ut etiam in febrientibus, ſi noctu longa acceſſio immineat, & ſuperdormire ſiti: bonum eſt.*

20. Tempus etiam pro ſomno Naturæ conſueto, quod ordinariè per naturalem diem dormitione inſumi debet, ut ſanitati conſulatur, *Idem Cardanus loco ut ſupra*, determinat his verbis: *Undecim horæ decubitus ſenibus; ſeptem juvenibus Conſiſtentibus novem: ab his ſi detrahas binas ſingulis, relinquentur horæ ſomni: Prima pars ventriculo maximè favet: ſecunda etiam, tamen jecori: ſed ultima cordi ac cerebro ſuavis & amœna, in quâ purum ab impuro ſegregatur. Sequenti* porrò *capite* 30. hæc tradit. *Longitudo ſomni horæ novem, ſeptem ſaltem; quinque ſunt neceſſariæ.* Verùm Expertiores Medici tempus ſomni non horarum ſpatio dimetiendum volunt, ſed abſoluto concoctionis opere, quod aliis citiùs, aliis tardiùs procedit. Quod tamen longiſſimum eſt, ſeptem vel octo horis perfici dicunt: perfectè illius indicium etiam præbere ſtatuunt ventriculum in ſe & ſuas tunicas ſubſidentem, urinamque flavam. Contrà verò tenſionem ventriculi, acidos ructus, capitis dolorem & totius corporis gravitatem imperfectam concoctionem teſtari. Alii cum *Andrea Laurentio lib. de ſeneſt. cap.* 9. veri & legitimi ſomni tempus decernunt ſeptem horarum juxta illud ſcholæ Salernitanæ.

Somni longitudo.

Septem horis dormiſſe ſat eſt juvenique, ſenique.

Et juxta antiquos hos alios verſus.

Ipſa parens rerum ſeptem tibi deputat horas:
Hæc igitur juſtæ tempora noctis erunt.
Nam dormire bonum & vigilare: ſed utraque quamvis.
Optima ſi fuerint, immoderata nocent.

21. Ad ſomnum ſalubriter conficiendum multùm etiam facit corporis ſitus, ſivè decubitus. *Plinius lib. 28. cap. 4.* pronos decubitus

Decubitus in ſomno.

bitus tuſſibus conducere, ac ſupinos oculis aſſeverat. Tradit quoque ex *Theophraſto* celeriùs concoqui dextri lateris incubitu, difficiliùs à ſupinis. *Andreas Laurentius loc. ſupracit.* hunc decumbendi modum præſcribit. *Caput*, inquit, *dormientis ſit paulò corpore editius, ne cibi è fundo ventriculi regurgitare poſſint ad ſuperius ejus orificium.* His deindè ſubdit: *Decubitus in dorſum noxius eſt: quia hac ratione excrementum cerebri, quæ ſe per os & nares expurgare ſolent, incumbent in ſpinam dorſi: accedente etiam aliâ cauſâ, quod decumbentes in dorſum nimium calefaciunt tam magnam venam cavam, quam arteriam magnam, quæ utræque innituntur lumbis: hæc autem vaſa ſupercalefacta calculos generare ſolent, & multos ad cerebrum mittere vapores.* Conſultum etiam dicit, ut primùm quis in dextrum decumbat latus, quo decubitu jecur ſubſternet ſe ventriculo, velut foculus menſarius & calore ſuo adjuvabit digeſtionem. Quo facto devolvendum exiſtimat corpus in latus ſiniſtrum, ut vapores venientes à dextro latere exhalare poſſint: poſtremò rurſùs decumbendum cenſet in dextrum latus, ut cibus concoctus faciliùs deſcendere poſſit. His deinde aliud conſilium medicum ſuggerit his verbis. *Debet autẽ dormiens membra ſua non directè extendere, ſed aliquo modo ad corpus attrahere;* quod *Gal. l. 1. de motu muſculorum monet quietẽ muſculorum in mediocri contractione conſiſtere. Amb. Paræus introduct. ad Chirurgc. 16.* Supinum recubitum etiam omninò refugiendum docet. Somnus autem ut *Cardanus l. 3. de ſanit. tuenda c. 89.* inquit, *ſuper latus ſiniſtrum & dextrum & declivè melior eſt omnibus elatis cervice & pedibus atque illis bene contectis ac capite etiam benè ſicco, ſed non gravi.* Monent tamen Medici communiter, calceatis aut veſtitis pedibus neutiquam eſſe dormiendum; quod ut *Magninus* docet, viſum debilitat, memoriam lædat, & totum corpus extraneo calore æſtuare faciat ob vaporum refluxum: non in loco etiam novo, nec dealbato gipſo, multò minùs calce, aut carbonibus accenſis dormiendum monet *Cardanus loc. cit.* nam, ut ait, conſtat unâ nocte plures periiſſe. Tragicum hujusmodi Exemplum proximo abhinc anno in ſponſis nuptui propinquis ſtupuit *Herbipolis*, qui fumi exaccenſis carbonibus fœtore in occluſo conclavi miſerabiliter ſuffocati, atq; poſt aliquot modò ſeptimanas reſerato conclavi, jam putidi & fætentes reperti ſunt.

22. Accidit quandoque dormientibus tergo præſertim incumbentibus quædam affectio, quam Græci *Ephialtem*, Latini *Incubum, ſivè Incubonem*, Flandri *Mare*, Galli *Coquemare*, Hiſpani *Peſadilla*, Germani das Alp vocant; quâ ii, qui corripiuntur, noctu præſertim, à Dæmone, vel ſpectro, vel ſtryge aliquâ ſe opprimi credunt, ut neque clamare, neque crura aut brachia, quibus ſe à ſpectro expediant, movere queant. Cauſam hujus affectionis indicat *Lemnius lib. 2. de occult. Nat. mirac. cap. 3. & ſeq.* ajens: *Quod ſi quis inter dormiendum tergo incumbat, denſi quidam & fuliginoſi halitus obſident, primò quidem cor, poſt etiam cerebrum: ex quâ repletione cordis, & cerebri miræ oriuntur imaginationes, & terriculationes dormientium.* Si quis enim tergo incumbat, fit, ut ſpina dorſi, & ea, quæ ſunt circà ſpinam cor ipſum propiùs attingant, & premant, ita ut liberum motum non poſſit habere. Motu autem cordis impedito facilè halitus fumoſi, & craſſiores circà cor colliguntur, qui deinde ad cerebrum elevati monſtroſas gignunt imaginationes, quaſi ſcilicet aliquid ſpectri adſit, quod thoracem, & pectus comprimat. Quia etiam corde ipſo preſſo pulmones premuntur, & vox velut intercipitur, ita affectione iſtâ preſſi pulmones liberè movere & vocem quâ aliorum opem implorare conantur, edere non valent. *Quicunque autem per ſomnum loquuntur, delirant quando nec ſanis integra ſit mens*, ut ait. *Cardanus in 2. Aphor. Hippoc. 1.*

23. Phantaſiæ totum adſcribitur, quod aliqui de nocte ſurgant è ſomno, & obambulent, aliaque peragant, quæ vigilantes perficere ſolent. [Unde aliqui de nocte ſurgant & obambulent.] *Anima enim* ut bene explicat *Jonſtonus in Thaumatogr. ſentiens in ſomno non ſolùm ab externo objecto incitata ad ſentiendum ſe convertit & primò obſcurè, poſteà clariùs rem percipit, ſed & ab interno objecto per ſomnum repræſentato affectu movet facultatem motricem. Excitatur autem imaginatio à reſervatis rerum ſpeciebus, circà quas, dum intenſiùs agit, facultatẽ motricem ſtimulat. Quod verò non excitantur vaporũ efficit pertinacia. Hi enim non permittunt, ut facilè excitentur. Contra ſpiritus animales vegetiores ſunt; ſit ut medio modo inter dormientes & vigilantes conſtituantur. Denique quod agunt, quod dormientes non poſſunt, periculi facit igioratio. Rationis obſcurata ratio motus à phantaſia excitatos impedire non poteſt.* De ejusmodi Noctambulis ſcribit *Cardanus lib. 3. de ſan. tuenda cap. 89. Tremere malum in ſomno, clamare deteriùs, ſurgere peſſimum, idque multis malè ceſſit. Keckermannus ſyſt. phys. lib. 3. cap. 29.* de Noctambulis hoc ponit theorema. *Quibus temperamentum eſt melancholicum, & præterea cerebrum ſiccum & deniq; ſpiritus ſubtiles ferventes & impetuoſi, ii facile in turbulentiſſimum illud ſomniorum genus incidunt, quod nocturnas deambulationes & oberrationes cauſatur.* Explicationem pleniorem vide apud *Eundem ibidem. Andreas Laurentius lib. 4. Hiſt. Anat. qu. 12.* hujusmodi affectioni obnoxios eos eſſe ſcribit, qui ſanguine ſpumante, & multo, fervidoque ſpiritu abundant, & in quibus imaginatio eſt vehementior, & qui acriùs perturbari, ac res tenaciùs apprehendere ſolent. Ait enim: *Dicamus moveri dormientes, quia exigua vis in muſculis, latens à forti imaginatione excitatur: propterea non moventur ſomniantes, niſi validâ imperante imaginatione brutorum imaginatione ſimillimâ. Majolus colloq. 4. ex Antonio Muſa & Tiraquello* refert hujusmodi morbo ſeu malo Betonicam herbã pro antidoto eſſe. Verùm optimum

Digitized by Google

optimum remedium alii ſuadent eſſe; noctambulones iſtos virgis, aut flagris excipere, & ita periculoſum hunc obambulandi morem compeſcere.

§. II.

De longo tempore Dormientibus & Noctambulonibus Exempla mirabilia.

Epimenidis longa dormitio.

1. *Epimenides* Cretenſis legitur continuo ſomno dormiſſe quadraginta ſeptem, aut ſi *Laertio* credimus, quinquaginta ſeptem annos, neque paucos poſteà ſupervixiſſe. Hujus pellis ceu res ſacra aud Lacædæmonios adſervata fuit, ut miraculi monumentum. Unde *Epimenideum corium* de re depoſita & miraculi loco ſervatâ in proverbium tranſiit, ut teſtatur *Eraſmus in adagiis* & de ſomno addictis: *ultra Epimenidem eos dormire*, dici conſuevit.

Pueri in ſpecu longa dormitio.

2. Puerum quendam æſtu, & itinere feſſum in ſpecu ſeptem & quinquaginta annos dormiviſſe narrat *Plinius lib. 7. Nat. Hiſt. cap. 52.* expergiſcenrem deinde mutationem rerum miratum, velut ſi poſtero experrectus eſſet die.

Septem Fratres Dormientes.

3. Sub *Decio* Imp. Chriſtianos perſequente ſeptem Fratres Epheſini iiſdem parentibus nati, ut narrat *Nicephorus Caliſt. l. 14. Hiſt. Eccleſ. c. 45. Conſtantinus Manaſſes in Annal, Carolus Sigonius* & alii: timore perſecutionis fugientes intra ſpeluncam proximi montis ſe abdiderunt. Cujus aditum perſecutores extrinſecus ita occluſerunt, ut evadendi facultatem quantumvis enixè molientibus eriperent. Ibi verò ut ſe clauſos, vallatosque ſenſerunt in mœrorem converſi, & repente ſomno acriore oppreſſi ſunt, atque trecentis & ſeptuaginta duobus annis usque ad *Theodoſii* Imperatoris tempora dormierunt.

Ruſtici Germani longa dormitio.

4. Narrat *M. Damaſcenus*, ut citat *Cornel. Agrippa phil. occultæ lib. 1. cap. 58.* ſuo tempore in Germania defeſſum ruſticum ſub fœni tumulo per totum Autumnum ſequentemque hyemem continuò dormiviſſe, donec in æſtate fœno paulatim depaſto experrectus tanquam ſemimortuus totusque extra ſe poſitus inventus eſt.

Septem viri dormientes in antro.

Eſt in Norvegia, ut ibidem *Agrippa ex Paulo Diac. & Methodio* Martyre recenſet, ſub eminente littore antrum, ubi ſeptem viri dormientes jacuerunt longo tempore ſopiti ſine ullâ corruptione, & ſæpè populos ad ipſos lædendum ingreſſos continuò fuiſſe contractos: denique accolas pœnâ præſenti cautos ab ipſorum læſione deſtitiſſe ajunt.

Populi Novembri ad Aprilem dormientes.

6. *Guagninus part. 2. Polon.* ſcribit populos quosdam ad Moſcoviam & Tartariam, quos *Grunſtinzos & Serponovicos* vocat, quot annis 24. Novembris mori, aut indormiſcere, & 24. Aprilis reviviſcere, ut ex ipſo memorat *Keckermannus ſyſt. phys. lib. 3. cap. 10.*

Studioſi Lubecenſis longa dormitio.

7. Mirabile prorſus eſt, quod recitat *Crantzius lib. 8. Wandal cap. 39.* de juvene ſtudioſo his verbis. *Ferunt Juvenem ſcholaſticis diſciplinis Lubecæ intentum ſecretiùs, ut ſine interpellatione dormitaret, ſe recluſiſſe nemine ſciente. Cum non appareret, quid de illo actum; requiſivêre: non invenientes arbitrati ſunt clam urbe profectum in patriam. Tranſiêrunt ſeptem illo ſopore anni, jam per caſum evenit, ut quispiam ſcrutaretur curioſè, quid concamerato in muro capſa contineret: vidit juvenem ſoporatum, & cum ignotus illi eſſet, graviter concuſſum excivit de Somno: jam redegerunt in memoriam, qui illum prodire viderant, ante ſeptennium diſparuiſſe juvenem, quem eundem mutatâ, non maceratâ facie certiſſimum judicârunt. Stupor apprehendit omnes. Ille miratur, quid ſtupeant: arbitratus ſe unam noctem cum parte diei ſomno conſumpſiſſe. Ubi audit factum, ſtupet cum ſtupentibus, nec edicere potuit, quid amplius eſſet paſſus, quàm ſolent homines profundo ſomno (lethargum vocant) ſoporati. Viderint Phyſici, ſi poterat humidus ille locus fovere & continuare tam diuturnum ſomnum ſine cibo & corporis maceratione. Hoc eſt illud tempus, quo Summus Pontifex Gregorius XI. curiam ſuam de Avinione Galliarum urbe reduxit in Urbem Romam. ita Crantzius.*

Die non Dormientes.

8. E converſo nonnulli longo etiam tempore ſomnum nullum admiſerunt. Ita *Mæcenas* tribus integris annis inſomnis permanſit, levi harmonia tandem liberatus, ut refert *Seneca de provid. Nizolius* Ciceronianus decennio non vidit ſomnum. *Heurn. cap. 16. de morb. capit.*

Noctambulones.

9. Sed omnium maximè admiranda ſunt Exempla eorum, qui noctu in ſomno ſurgentes obambulant, fores aperiunt, alta conſcendunt, aliaque peragunt, quæ vigilantes vix audent. *Hippocrates in lib. de morbo ſacro*, in principio dicit: quosdam in ſomno lugentes & vociferantes vidi: quosdam exilientes & fugientes, ac diripientes, quoad excitarentur.

In ſomno orans pro Defunctis.

10. Narrat *Cardanus lib. 8. de variet. cap. 44.* audiviſſe ſe quendam adeò divulſis principiis fuiſſe, ut indueret ſe ſomnians, legeretque ſupplicationes pro mortuis: ad vocantem Principem, cujus erat cubicularius, accederet, demum etiam interrogantibus reſponderet.

Galenus in ſomno ambulans.

11. *Galenus lib. 2. de motu muſc. cap. 4* ſcribit, ſeipſum dormientem & ſomniantem integrum fermè ſtadium confeciſſe, nec à ſomno prius excitatum fuiſſe, quàm in lapidem impegiſſet.

Ridicula equitatio in ſomno.

12. Ex *Joanne Horſtio* recenſet *Keckermannus ſyſt. phys. lib. 3. cap. 29.* Juvenem quendam è lecto ſurgentem indutum veſtimentis, & ocreis calcaribusque appoſitis ſuper feneſtram conſcendiſſe, & hinc atque inde divaricatis cruribus parietem perindè, ac ſi equus eſſet, incitâſſe.

Scalas aſcendens ciſtas aperiens.

13. Ex *Eodem ibidem* narratur de Artifice quodam, qui lecto ſemper noctu ſurgens ſcalas ædium aſcendit, & deſcendit, claves quæſivit, inveniens eas, ciſtas aperuit, multaque alia opera perfecit.

Ad pugnam provocans.

14. Apud *eundem* proſtat exemplum de juvene binoſo, contentioſo, & litigioſo, qui noctu ſurgens arma, velut enſes, pugiones, haſtas &c. comportavit, haſtas vibravit, ac contumelioſis verbis Antagoniſtam quaſi ſuum compellavit, non ſecus, acſi vigilans cum aliquo contenderet.

In ſomno nidum picarum diſſipans.

15. Memorabile æquè ac mirabile valdè eſt, quod *Horſtius* in arce *Bernſtein* contigiſſe ſcribit. *Tres*, inquit, *Juvenes nobiles fratres, iique bellicoſi: ex bis unus aliquandò nudus in ſomno ſurgit, & induſium ſecum manibus aufert, atque ad feneſtram arcis tendit ad quam feneſtram è trochleâ pendebat funis; bunc funem arripit, & eo nixus in arcis iſtius altam turrim conſcendit; in turri incidit in nidum picarum, quem nidum perturbat, & diſſipat; pullos in nido repertos involvit ſuo induſio, poſt eodem fune iterum regreditur ad ſuum lectum ibique placidè dormit. Tunc manè experrectus per jocum narrat fratribus ſe ſomnium babuiſſe de picarum pullis: poſt volens ſurgere quærit induſium; quod etiam implicatum ad pedes cum pullis invenit.*

In puteum deſcendens.

16. Stupendum eſt quod *Helmſtadii Idem Horſtius* contigiſſe memorat: ubi quidam è lecto ſurgens de ſcalis deſcendit in aream ædium, per quam aream ſpatioſiſſimam cum ſatis longè proceſſiſſet, venit in culinam ædium, cui propinquus erat puteus, in quem deſcendit, ita ut parietibus putei manuum, pedumque digitis acutiſſimè adhæreret: cumque aquam putei attigiſſet, frigore aquæ expergefactus exclamavit! O mein Bein! helfft mir/ helfft mir! quo clamore alii excitati in ædibus ubique hominem quærunt, donec tandem in puteo invenientes eum extraxerunt, ſed ita clamore iſto, horrore & caſu debilitatum, ut per aliquot dies mutus & immotus jacuerit.

17. *Andreas Laurentius lib. 4. Hiſt. Anatom. qu. 12.* ſcribit *Theonem* Stoicum dormientem in ſomnis ambulare; *Periclis* verò ſervum in ſummo tecto ſpatiari ſolitum.

In ſomno Sequanam tranans & alium interficiens.

18. De quodam Anglo *Pariſiis* degente mentio fit apud *Majolum colloq. 4.* Cui id in more poſitum erat, ut ſomno correptus domo egrederetur, ad templa proficiſceretur etiam procul remota: atque cum aliquando juxta Sequanam fluvium ſomno adhuc oppreſſum, ambulantem etiam puerum peremiſſe, ac ſe rurſus in lectum recepiſſe, nunquam dum illa perageret, expergefactum. Aliom quendam Pariſiis (ſi tamen non ſit idem) refert *Alemana comment. ad lib. Hippocratis de aëre* in ſomno ſurrexiſſe & gladio accinctum Sequanam tranâſſe, eumque interfeciſſe, quem interficiendum vigilans propoſuerat, poſt patratum verò ſcelus domum rediiſſe.

Somnambulans cum armis.

19. Apud ſupramemoratum *Majolum Bartolus* narr[illegible]t, civem quendam *Piſanum* in ip[illegible] ſomno ſæpe arma corripuiſſe, urbem inambulaſſe concinentem ſemper oppreſſum ſomno.

Puella ſomnambulans.

20. Apud *eundem Majolum Marianus Senenſis l. 5.* narrat noviſſe, ſe puellam, quæ è lecto cubilique oppreſſa ſomno egredi conſueverat, piſtoriamque exercebat, nunquam expergefacta. *Ruremundæ* etiam, dum illic pro ſtudiis ageret *Jacobus Maſenius*, ut teſtatur *ſpeculi imag. verit. occultæ lib. 1. cap. 12.* ancilla quædam ad ſorum dabat, quæ intempeſtâ nocte tabernam merceſque venales explicabat, ac per extremos ædium parietes tenuibus extantium lignorum adminiculis nixa ſummas ædes, quod vigilans nequiviſſet (ad quem neſcio laborem) conſcendebat.

21. De puero narrat *Libavius lib. de Noctamb.* qui nudus ad portam progreſſus, domumque reverſus in medio oppido vigilem ſedentem obſervavit.

Laici Religioſi ſomnambuli hiſtoria.

22. *Legione* Hiſpaniæ in quodam Religioſorum Collegio, ſicut *Martinus Delrio recenſet Diſq. Mag. lib. 1. cap. 3. qu. 3.* erat Laicus quidam *ſolitus interdiu pueros rudimentis Catechiſmi imbuere. Cogitationes eædem dormienti recurrebant, ita ut in ſomnis & præcineret, & doceret, & hortaretur. & increpparet pueros æquè clamosè & ferventer ac ſolebat interdiu; ſicque turbabat vicinorum ſomnum. Itaque qui propinquior illi babitabat alius Laicus, eum ſæpe monebat. Quodam die illi per jocum minatur: Si pergat bos clamores edere, ſurrecturum ſe noctu, & ad thalamum ejus iturum, & flagello ex funiculis intemperies bas abacturum. Quid noſter Conſalvus? (ſic enim vocabatur) ſurgit circa noctis medium dormiens, & egreſſus, ut decubuerat in induſio, cubiculum fratris Collegæ ingreditur manu forſices ferens ac prætentans, & rectà ad cubiculum alterius, qui fuerat interminatus, contendit. Vide Dei providentiam! Luna lucebat, & nox innubis erat, & frater iſte vigilabat: videt accedentem & celeriter ſe de lecto dejicit, quà paries erat nonnihil remotior. Noctambulus lecto proximus forſicibus culcitram ter, quater-vè petit, & confeſtim redit, unde venerat. Manè facto interrogatus negat ſe meminiſſe, neque id facere unquam in animum vel leviter induxiſſe: tantùm cogitâſſe, ſi alter cum flagello accederet illum intentatis forſicibus perterrefacere & abigere.*

[illegible] rara hiſtoria.

23. Rara eſt hiſtoria ſomnambuli, [illegible] refertur *Eph. Germ. Curioſ. Dec. 2. An.* [illegible] *obs* 189. de Juvene ſtudioſo, qui à Præceptore exhibitum ſæpius argumentum Germanicum latinitate donandum. Diſcipulus lucubrationes aliis impendens ſtudiis verſionem in latinum auroræ ſemper re[illegible]ſervavit. E lecto verò ſurgens manum a[illegible]mentem operi admoturus hoc a ſe infectum jamjam factum invenit. Re inſolitâ attonitus factus diabolicas ſuſpicatus eſt illuſiones: proindè præceptori omnia de[illegible]tulit. Juſſit hic binos ejuſdem c[illegible]litones accuratam dormientis curam ge[illegible]re. Dictum factum: Sanus ille æger unâ alterâque horâ ſomno uſus, ſurrexit, m[illegible]ſæumque ingreſſus l[illegible]tinitatis ſpecimina i[illegible]ſcius confecit, ac ad lectum rurſus ſe recepit pro ulteriori ſomno capeſſendo.

24. Mira-

Poëta in ſomno ingenioſiſſimos verſus componens.

24. Mirabilis etiam fuit eruditus quidam *Sileſius* vitæ modeſtioris ſtudioſus, ut refert *Chriſt. Franc. Paullini obſerv. Medico phyſ. 21.* qui crebrius poſt mediam noctem in ſomno ſurgens, preces recitabat matutinas, cantabat hymnos ſacros, aliquandò concionem vel lectam, vel nuper auditam ſine multâ hæſitatione repetebat, & demùm in lectum iterùm ſe conjiciebat: verſus etiam ſomnians ingenioſiſſimè fudit, & cudit, ſuâque manu ſcripſit. Inter hos lubet tantùm ſequentes in Eximium Juriſtam & Lucrionem pauperculo clienti marſupium exenterantem hic recenſere; Unde acutiſſimum ingenioſi ſomniantis laborem colligere poſſumus.

Addiderat vetus iſtud J.U.D. pro more lucroſus.
Quid ſibi cauda, rogat Ruſticus, iſta velit?
Tandem cum gemitu; nunc nunc ex ungue Leonem
Noſcito: Judæus ſic, ait, iſte fuit.
O Juriſta tuam modo clarius exprime mentem:
Cur non ſcribis Guth; cùm tamen iſtud amas?
Sed me ter miſerum! J.U.D. J.U.D. bona cuncta voravit.
Atra D. J. U. nigrum J.U. D. mihi morta fuit.
O Fugite hinc, quotquot ſapitis; latet anguis in herbâ:
J.U. D. Juriſtarum devorat omne bonum.

Carmina in ſomnis faciens & linguas peregrinas capiens.

25. *Zanardus*, ut *Sperlingius Zoolog. phyſ. cap. 16.* refert, de ſeipſo ſequentia ſcribit: *Hoc mirabile in me cognovi, quod cum non ſim in componendis carminibus multùm peritus (verùm fateor) neque in Græcâ, Hebræâque linguâ in ſomno currente diſcurſu carmina pulcherrima latina, vulgariaque formaverim. Et terminos antedictarum linguarum cognoverim, ut manè expertus ſum, concionesq; ordinatas, ornatas & pulchriores in ſomno confecerim, quàm in vigiliâ: & quæ in vigilia cum multo labore non penetravi, in ſomno in promptu habui, & plura hæc mihi acciderunt, quæ ſine opere intellectûs fieri non poſſunt.*

Somnambulorum adoleſcentum miræ actiones.

26. Viros fide dignos retuliſſe ſcribit *Chauvinus in Lex. philoſ.* ex duobus adoleſcentibus alterum licet natatûs omninò imperitum per ſomnum ſæpius natâſſe: alterum noctivagum in præceptoris culinam deſcendiſſe, ubi adſtantibus famulis, mirantibusque tacitus ſcopas, quas inſtar carnium in veru induerat, igni admovit, donec expergefactus non ſine pudore lectum repetiit.

Plures noctambuli ſimul obeuntes.

27. Clariſſimus *D. Williſius de Anima brut. part. 1. cap. 16.* teſtatur noviſſe ſe in quadam familiâ ubi pater & nati omnes huic affectioni ſunt obnoxii. *Fratres*, inquit, *noctu in ſomnis ſæpè per domum diſcurrere, interdum convenire, ac invicem obviam factos comprehendere, adeòque ſe mutuò exſuſcitare.*

28. Clariſſ. *Gaſſendus* nonnullas etiam de Noctambulonibus Hiſtorias recenſet. *Joannes Ferrandus*, inquit, meus ita conſurgit, ut fores aperiat, in vicum procedat, in cryptem vinariam deſcendat, vinumque ex dolio hauriat, quidvis ſimile faciat, ſcribet quoque interdum, ac licet iſta aliaque id genus in mediis tenebris peragat, perindè tamen clarè ac interdiu videat, neque id modò, ſed etiam ab uxore interpellatus ipſi appoſitè reſpondeat. Omnia interim, dum expergefatus eſt, recordatur, imo & cum in medio vico aut in crypte aut alibi expergiſcitur, offenditur quidem repentè tenebris, at interim tamen conſtius memorque ubi ſit, palpando in cubiculum aut lectum ſuum redit.

29. Ita etiam eodem *Gaſſendo* referrete *Ripertus* quidam inter ſomniandum aſſumptis grallis ut torrentem, in ima valle trajiceret, ita exſcendit, torrentemque trajecit, ut in ulteriore ripa expergefactus ſatis animi non habuerit, ut iteratò traiiceret, ſed exſpectavit omninò & diem & torrentis detumeſcentiam.

Mulio Noctambulus.

30. Sic & mulio quidam, ut idem refert, cum conſtituiſſet ſummo mane diſcedere duabus horis poſtquam cubuit, ſomniavit tempus diſcedendi eſſe: quarè ſolo induſio aſſumpto deſcendit in ſtabulum, clitellas, oneraque mulis impoſuit, ſuprà alterum aſcendit, neque ante fuit expergefactus, quàm ad quadrantem leucæ torrentem tranſiit: tum autem horrore plenus iter relegit unà cum famulo, quem uxor non auſa ipſum excitare inſequi illum juſſerat.

31. *Cœlius Rhodiginus lib. 27. cap. 9. Ant. Lect.* ſe cùm annum ætatis 22. ageret. locum quendam in *Plinio*, quem vigilans aſſequi non potuerat, dormientem enucleâſſe, & librum quoque, imò & Philluræ partem; ubi is ab alio enarratus eſſet, vidiſſe refert; excitatum denique librum arripuiſſe & omnia, ſicut in ſomno didicerat, comperiſſe. Verùm quod in ſomno nonnunquàm quarundam rerum notitia clariùs, & expeditius acquiratur, quàm in vigilia cauſam videtur indicare Clariſſ. *D. Kenelmus Digbæus Inſtit. peripat. lib. 2. lect. 21.* his verbis *Cùm autem homo in ſomno quietus quodammodo ſit, contingit ipſum de viſis interdùm rectius judicare, quàm cùm vigilat. Anima ſiquidem non perturbata ex natura ſuâ objectorum obverſantium, quam habet ad veritatem, vim clariùs percipit & latenter dirigit: inde fit, ut futura vel abſentia, quæ diſcurſu elicuiſſe non poteramus vigilantes, in ſomno interdum percipimus, ità Digbæus.*

CAPUT

CAPUT X.

De Somniis & Inſomniis notanda & miranda.

PRopoſitis & explicatis iis, quæ de ſomno ejusque mirabilibus videbantur adducenda, priusquàm ejus conſiderationem planè dimittamus, haud abs re erit, hoc capite de ſomniis vel Inſomniis quædam utiliter, & mirabiliter ſcienda ſubjicere: Sunt enim ſomnia connexa quædam & adjuncta ſomni: de quibus & Eorum ſignificatione *Ariſtoteles* ſingularem etiam conſcripſit librum. Quæ Nos quoque cauſa compellit, ut ſingularem hoc Capite de iis tractationem inſtituere cupiamus.

§. I.

De Somniis Aſſertiones & obſervationes Onirologicæ.

Somnium quid ſit. 1. Somnium vel Inſomnium, Græcè ἐνύπνιον communiter dicitur apparitio exhibita per ſenſum internum vel potius phantaſiam iis, qui ſomno conſopiti ſunt: Ab aliis vocatur Phantasma, ſive apparitio phantaſtica in ſomno facta. *Fracaſtorius lib. 2. de intell.* dicit eſſe affectionem ſomni, & vigiliam interioris animæ in ſomno cæterorum membrorum, id eſt, ſensûs interni, dùm externus ligatur. *Keckermanno ſyſt. phys. lib. 3. cap. 29.* Somnium eſt formatio imaginis ſine externo objecto præſente in animali dormiente. Ex Recentioribus *Honoratus Fabri lib. 6. de variis hum. corpo. affection. prop. 13.* docet, quod ſomnium ſit operatio ſensûs interni ſenſibus externis per ſomnum ligatis. *Nunquam autem*, ut dicit, *operatur ſenſus internus, niſi nova affectio plexui ſentienti imprimatur: hæc verò ab excitato phantasmate procedit, quod reverà per ſomnum excitari poteſt, in eo tractu, cui phantasmata inſunt, appulſu ſcilicet vel humoris vel halitûs. Quis enim neſcit humores etiam moveri inter dormiendum?*

Somnia unde fiant. 2. Somnia vel Inſomnia *Clariſſ. Williſius de Anim. brutor. part. 1. cap. 16.* dicit eſſe tantum excurſus quorundam ſpirituum in cerebro ligatione ſolutorum, qui cum cœteris arctè conſtrictis huc illuc ſine duce aut regulatore quovis divagantur, atque motuum typos veluti choreas priùs edoctas repetunt, rerum prius actarum cogitationes licet more valdè confuſo repræſentare ſolent: Spiritus autem duplici ratione, in motûs libertatem vindicari ſcribit, vel ob calorem & agitationem cerebri, eosque eſſe cerebri incolas dicit. Aliam ſpirituum exſuſcitationem, quà inſomnia producuntur, contingere ſcribit ob ſpiritus quosdam in aliis partibus, velut in præcordiis, ſtomacho, liene, genitalibus &c. perturbatos; à quibus dum perturbatio eadem per nervos in cerebrum communicatur, unus forſan aut alter ſpirituum manipulus, ibi concitatus varia phantasmata repræſentare facit. Sed vide ipſum *loc. cit.*

3. Varia ſomniorum genera, eorumque diſtinctiones à diverſis Authoribus afferuntur. *Author libri de ſpir. & anima cap.* Quinque ſomniorum genera.
25. quinque ſomniorum genera enarrat; videlicet, *Oraculum*, *Viſionem*, *Somnium*, *Inſomnium* & *Phantasma*. *Oraculum* eſſe dicitur, cùm in ſomniis aliqua ſancta gravisque perſona, vel etiam Deus ipſe eventurum aliquid apertè vel non eventurum, faciendum vel evitandum nuntiat. *Viſum* eſt, cum id, quod viderat quis ſomniis, eodem modo, quo apparuerat, evenit. *Somnium* eſt quid figuris tectum, quodque ſine interpretatione intelligi non poteſt; cujusmodi erat ſomnium *Nabuchodonoſoris* Regis, quod interpretatus eſt *Daniel*. *Inſomnium* eſt cum id, quod fatigaverat vigilantem (cujusmodi ſolent eſſe ſtudia) ingerat ſe dormienti. *Phantasma* eſt, quando quis dormire cœpit, & adhuc vigilare ſe exiſtimat, aſpicereque irruentes in ſe vel paſſim vagantes formas, aut lætas, aut turbulentas. *Macrobius lib. 1. de ſomnio Scipionis*, quem ſequitur *Salisberg. lib. 2.* Somnia ſimiliter dividit in *Inſomnium*, *ſpectrum ſivè phantaſma*, *Somnium*, *Viſum* & *Oraculum*. *Artemidorus* verò ea quinque ad duo revocavit, *Inſomnium* nempe *&* *ſomnium*. Sub Inſomnio ſpectrum ſive phantasma: ſub ſomnio verò viſum & Oraculum comprehendit, quoniam hæc illud conſequuntur. Somnium igitur ſtrictè ſumptum, ut opponitur Inſomnio, definiunt motum aut figmentum animæ multiforme futurorum bonorum, vel malorum ſignificativum.

4. *S. Gregorius lib. 8. Mor. cap. 13.* & Sex ſomniorum genera.
lib. 4. Dialog. cap. 48. ſex genera ſomniorum ex totidem cauſis orta commemorat. Aut enim, inquit, ex plenitudine vel inanitate corporis ſomnia exiſtunt, aut ex antecedentibus diurnis curis, aut ex illuſione Dæmonis, aut ex cogitatione hominis ſimul & illuſione Dæmonis, aut ex revelatione Dei, aut denique ex cogitatione hominis ſimul & revelatione Dei.

5. Alii à Causâ ſivè origine dividunt Duo ſomniorum genera.
ſomnia in duo genera: & dicunt eſſe vel Hyperphyſica, ſive ſupernaturalia: alia Phyſica ſivè naturalia. Illa ſunt, quando inter dormiendum imagines formantur à cauſis ſupernaturalibus; ſuntque vel divina vel diabolica. Divina ſomnia ſunt illa, quæ Deus Immittit, & format ſivè immediatè per ſeipſum; vel mediatè per angelos ſivè ſpiritus bonos. Somnia naturalia ſunt, quæ ex cauſis naturalibus ortum habent; eaque iterùm ſunt vel purè naturalia, vel mixta. Illa ex meris cauſis naturalibus proficiſcuntur, quæque vel ex relictis veſtigiis imaginum interdiu formatarum, vel ex certâ quadam corporis diſpoſitione; ut ex prædominante aliquo humore ſivè in ſano, vel

ægro corpore contingunt; ſuntque vel ſanguinea vel phlegmatica, vel bilioſa ſivè cholerica, vel deniq; melancholica. Mixta verò ſomnia ſunt, quæ partim ex diſpoſitione corporis & humore manifeſto, partim ex arcano quodam influxu & peculiari quadam proprietate oriuntur.

Tria ſomniorum genera. 6. Somnia communiſſimè nunc ab Authoribus triplicis differentiæ aſſeruntur. Divina ſcilicet, Naturalia, & Diabolica. Divina ſunt, ut jam indicavimus, quæ à Deo immittuntur, ſivè id fiat immediatè ab ipſo, ſivè mediatè ab angelis bonis, aut eorum interventu & miniſterio. Naturalia ſunt, quæ à cauſis naturalibus proficiſcuntur. Diabolica, quæ à dæmonibus immittuntur eodem modo, quo ab angelis bonis divina, ſed oppoſito fine, ſcilicet, ut homines terreant, obſcœnis & impuris cogitationibus, aut voluptatum illecebris contaminent, aut ſuperſtitione quadam imbuant, &c. Somniorum Divinorum cauſa eſt ipſe Deus vel bonus Angelus; Diabolicorum verò Dæmones. Somnia Naturalia proficiſci cenſentur, ut rectè docet *Martinus Delrio diſqu. magic. lib. 4. cap. 3. qu. 6.* vel à cauſâ ſomnianti intrinſecâ, vel à cauſâ eidem extrinſecâ. Intrinſeca naſcuntur quædam potiſſimùm ab animâ; & tunc dicitur cauſa animalis, aut ut quidam loquuntur, moralis: quædam potiſſimùm à corpore; & vocatur Corporalis; ab aliis ſtrictè loquendo Naturalis. Intrinſeca Cauſa Animalis eſt, quandò ſomnia obveniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis ante valdè fuit intenta, juxta illud *Eccleſ. 5. Multas curas ſequuntur ſomnia*: & juxta verſus illos *Claudiani.*

Omnia, quæ ſenſu volvuntur vota diurno
Tempore, nocturno reddit amica quies:
Venator defeſſa thoro cùm membra reponit:
Mens tamen ad ſylvas & ſua luſtra redit.
Judicibus lites, aurigæ ſomnia currus,
Vanaque nocturnis meta cavetur equis.
Furto gaudet amans permutat navita merces,
Et vigil elapſas quærit Avarus opes.
Blandaque largitur fruſtra ſitientibus agris
Irriguus gelido pocula fonte ſopor.
Me quoque Muſarum ſtudium ſub nocte ſilenti
Artibus aſſiduis ſollicitare ſolet.
Namque poli media ſtellantis arce videbar
Ante pedes ſummi carmina ferre Jovis.

Ideò etiam D. *Greg. Nyſſenus lib. de opificio hom.* peraptè hujusmodi ſomnia comparat cytharæ, cujus fides ceſſante manûs impulſu adhuc modicum extremâ motione trepidant ac tinniunt. Corporalis intrinſeca provenit à præſenti diſpoſitione & temperamento corporis, quod vel inedia exhauſtum, vel crapulâ repletum, vel humore aliquo nimis prædominante affectum, aut alio interiore vitio gravatum eſt: Undè deindè pacata vel turbida, & multiformiter affecta & varia naſcuntur ſomnia. Extrinſeca Cauſa naturalis ſomniorum eſt, quandò dormientis humores, vapores, & ſpiritus ac his mediantibus imaginatio movetur ab extrinſeco naturali. Hujusmodi verò agens cenſetur eſſe duplex aër ſcilicet ambiens, & rerum omnium ſeminibus ac ſpeciebus prægnans: Deinde impreſſio ſivè influxus corporum cœleſtium, quæ influendo in corpus & humores & in ipſam Organis immerſam phantaſiam poſſunt eam diſponere ac determinare ad ſpecies imaginabiles effectui à corporibus illis cœleſtibus provenienti conformes.

7. A Fine & Efficientiâ. *Cardanus* etiam *lib. 1. Somniorum Syneſiorum cap. 1.* quatuor genera ſomniorum recenſet, quæ nempè ſunt *Monitorium*, *ſuaſorium*, *deterrens* & *Impellens.* Sed de his vide *Eum loc. cit.* Quatuor genera ſomniorum.

8. Somnia alia quoque cenſentur eſſe fortuita: alia ſignificativa & cujusdam indicativa. Fortuita ſunt, quæ nec ex certâ nec probabili aliqua causâ certi quid indicant, etſi quandoque eventus conſequi videantur. Significativa ſunt, quando inter dormiendum ejusmodi imagines concipiuntur, quæ ſigna ſunt alicujus rei præſentis aut futuræ. Somnia præſentis rei ſunt eæ imagines, quæ certum corporis temperamentum, aut humorem redundantem, aut etiam morbi materiam præſentem ſignificant. Hinc *Hippocrates* integrum ſcripſit libellum *de inſomniis*, & *Galenus* tractatum *de præſagio ex inſomniis*, Hinc iis, qui ſomniant ſe ſuffocari & ſtrangulari, hoc accidit, quandò vel ſanguinis magna copia concurrit ad cor, illudque obtuit; vel quandò poſterior pars cerebri ab humore noxio obſtruitur, & malè afficitur. Quocirca qui ſupini dormiunt, vel in ſiniſtro latere, moleſtiora ordinariè habent ſomnia. Hinc etiam quibus in ſomno per guttur pituita dulcis deſcendit, res facilè dulces ſomniant: ſic & malè affectos pedes & dentes habentes ſæpè ſomniant, ſibi dentes evelli & pedes contrahi, vel aliquo modo malè affici phantaſiâ plurimum huc etiam conducente, dum illa vel etiam per minimam ſenſationem in ſenſu externo factam juvatur.

9. Quamvis beſtias communiter præſertim ſanguineas & calidiores, teſtetur Experientia ſomniare, ut conſtat in Equis, canibus, felibus & pluribus aliis, cùm eas ſomniorum terriculamentis ſæpè repentè expergiſci, & alia quædam ſomnium indicantia peragere videamus: inter omnia tamen animalia maximè ſomniat Homo, tum quod ſanguinem habeat ſubtiliorem, & inde halitus copioſius evaporantes in cerebrum, quibus ſomnia efficiuntur: tum quia interiorum ſenſuum inſtrumenta in homine ſunt agiliora & expeditora, quàm in beſtiis aliis. Homo maximè ſomniat præ aliis animantibus.

10. Quosdam homines nunquam ſomniare conſtat, & tales eſſe, quibus vapor copioſius fertur,

Unde quidam nunquam ſomnient.

fertur, omnèmque velut in aquâ turbatâ abolet imaginem. Undè benè docet *Ariſtoteles lib. de inſomniis cap. 3. Sicut in aquâ turbatâ aut nulla penitus effigies redditur, aut tortuoſa & monſtroſa: ità in cerebro, & ejus inſtrumentis magna halituum copiâ agitatis & turbatis, aut nulla penitus ſomnia formantur, aut valde tortuoſi, indiſtincta & minimè cohærentia.* Quocirca Experientiâ quoque conſtat, ante medium noctis aut rara eſſe in nobis ſomnia, aut valdè confuſa, quæque facillimè evaneſcunt ſine ullo pondere & momento obſervata. Contra verò circa tempus matutinum, quando concoctio jam abſoluta eſt, atque adeò ſanguis purior & non ita multos, neque ita crudos halitus in cerebrum emittit, ſomnia eſſe & frequentiora & evidentiora, & diſtinctiora, quæque magis mentem afficiant, & ad ſui obſervationem nos invitent: non ſecus ac in aquâ placidâ & quietâ nativi rerum colores & formæ diſtinctiores ac certiores efformantur.

11. Quamvis *Ariſtoteles* tradat infantes ante ætatis annum quartum vel quintum non ita facilè aut diſtinctè ſomniare: Animaſtici tamen complures docent contrarium; & dicunt, etiam infantes ſomniare non ita diu à nativitate, idque teſte Experientia: qua conſtat, infantes ſæpè inter dormiendum terreri, & cum quadam ejulatione expergiſcere. Verum tamen eſt, quod velle videtur *Ariſtoteles*, infantium ſomnia non ita crebra eſſe & diſtincta ob magnam cerebri humiditatem, ſummamque halituum & ſpirituum in cerebro inquietudinem.

Unde turbulenta aut ordinata ſomnia proveniant.

12. Quod aliquandò valdè turbulenta & diſtorta; aliquandò verò valdè ordinata & conformia contingant ſomnia; cauſa eſt, quia ſcilicet aliquandò vapores è ventriculo ad cerebrum tumultariè aſcendunt, & ſic nimium diſordinatè commovent ſpiritus & ſpecies: aliquandò autem commoventur ſpecies valdè inter ſe combinatæ & conexæ, ex quibus conſequens eſt ordinatiſſima formari ſomnia.

Somnia ſpecialia juxta quatuor humores.

13. Quia ſomnia naturalia formantur ut plurimum juxtà animi, corporis, humorumque conſtitutionem: Hinc ſanguineos & quibus copioſior ſanguis eſt, conſtat ſomniare flores, hortos, convivia, volatus per aërem, choreas, ſaltus, tripudia, lætas cum aliis converſationes & colloquia, aliaque ſimilias quæ animum exhilarare ſolent. Cholericos conſtat ſomniare rixas, pugnas, incendia, bella, & alia quæ flavæ bilis, natura aſymbola ſunt. Melancholicos compertum eſt ſomniare frequenter fumos, caliginem, tenebras, vagationes per loca ſolitaria, nocturnas aberrationes, tetra ſpectra, mortes, ſepulturas & alia triſtia ejuſmodi. Pituitoſos & Phlegmaticos conſtat ſomnia pleraque habere de aquis, natatu, prolapſu in aquas, naufragiis, imbrïbus, inundationibus, piſcibus, aquatilibus, ſordidis quoque & fœtentibus locis, cloacis, geſtationibus onerum, oppreſſionibus ponderum & pluribus aliis hujuſmodi.

§. II.

Artis ſomniſpiciæ ſivè Onirocriticæ probabilia quædam fundamenta & rationes adducuntur.

Ars divinandi ex ſomniis.

1. Ars divinandi ſeu præſagiendi futura ex inſomniis *ſomniſpicia* vocatur: à Græcis [illegible]; Unde & ſomniorum interpretes *Onirocritici* appellari ſolent. *P. Honoratus Fabri lib. 6. de Corp hum. affect. prop. 8. num. 16.* docet ex ſomniis naturalibus nonnulla conjici poſſe verb. gr. indolem, animi propenſionem, corporis habitudinem, morbum, aliaque ſimilia, quibus corpus ipſum afficitur.

Quænam ex naturalibus ſomniis conjecturari queant.

2. Ex ſomniis naturalibus licitè & probabiliter conjecturari poteſt bona, vel mala præſens corporis affectio ſomniantis, conſtitutio item Temperamenti, quin & paſſiones animi. Item non raro etiam præſens diſpoſitio, aut proximè futura aëris immutatio. Ratio eſt, quia peritiſſimi Medici ex ſomniorum obſervationibus utiliter ægrorum ſtatum cognoſcunt. Quod etiam *Hippocrates lib. de inſomniis*, & *Galenus lib. de præſag. ex ſomn.* faciendum ſuadent. Deinde affectiones animi & paſſiones quoque, uti & aër ambiens ſunt partiales cauſæ ſomniorum; Unde & ex affectibus licitè & probabiliter hæ cauſæ conjecturari posſunt.

Signum bonæ valetudinis ex ſomniis.

3. Præmemoratus *Hippocrates* non inſcitè videtur docere *lib. citato*; quando homo ea noctu ſomniat, quæ interdiu geſſit, ſignum eſſe bonæ valetudinis: quia indicium eſt, omnia eſſe intus benè diſpoſita: Si verò ſomnia non conveniant cum diurnis cogitationibus; indicium eſt malæ valetudinis ob oppoſitam rationem: quod tamen indicium mihi haud ſatis firmum videtur.

4. Quando in ſomnio corpora monſtroſa & horrifica ſe objiciunt, morbum periculoſum minitari volunt: ſignificant enim magnam humorum perturbationem & corruptionem, ex quá ſpecies illæ horrificæ conſurgunt.

Somnia ſunt affectionum ſymbola.

5. Somnia non incongruè quædam ſymbola cenſeri poſſunt earum affectionum, quæ in ſomniante reperiuntur, ac plerumque veluti effectus ſuum principium, cauſaſque deſignant. Ita ex inſomniis maximè redundantes & peccantes humores cognoſcere docet *Galenus lib. 1. Epidem. com. 3.* Item *Rhaſes in 3. c. ad Alma. 204.* cujus hæc ſunt verba: *Si quis ſe volare ſomniari & invadere ſicut accipiter, & capere; ſiccitatis monſtrabitur receſſus atque humorum levitas ac ſubtilitas. Si quis ſe quaſi ab aliquo aggravari ſomniat, repletione laborare oſtenditur. Qui autem in ſomnis videt; quod quaſi incedat per hortos bonum habentes odorem, æqualitas humorum ſignificatur, & à putredine quod ſint remoti: per loca verò anguſta ſi quis ambulare conſpicit, inſtrumenta anhelitûs gravera pati ægritudinem demouſtrantur, quæ ipſi tantam aëris quantitatem attrahere vetant, quanta ei eſt neceſſaria.*

6. Imaginum in ſomniis comparentiæ,

Imagines inſomnio ordinatiores quid ſignificent.

quò ſunt ordinatiores, diſtinctiores, & veris accommodatiores, eò ſaniorem & meliorem cerebri ac ſenſuum internorum conſtitutionem deſignant. Non enim eſt improbabile aliquos etiam in ſomnio miſceri actus intellectus & voluntatis, ut docet S. *Thomas.1.part.qu.84.art.8.ad.2.* Undè quò hi actus etiam ligatis aliis ſenſibus diſtinctius & ordinatius perficiuntur, eò etiam potentiæ ipſæ & eorum organa probatiora poſſunt argui: non tamen in ſomnio libertas eſſe poteſt, ut *Idem* docet *qu. 28. art. 3. de verit. ad6.* ajens: *Uſus liberi arbitrii ſequitur judicium rationis, per quem voluntas in Deum convertitur, in dormiendo ſufficiens eſſe non poteſt, quia etſi ſit aliquis motus voluntatis magis ſequitur phantasma, quàm judicium completum rationis.*

Quomodò peritia naturalium ſomniorum interpretandorum acquiri poſſit.

7. Juxtà Sineſii ſententiam, cùm accidentia ſunt eadem rebus eisdem, ſimiliaque ſimilibus; &: ſi quis in idem aut ſimile viſum aut ſomnium inciderit, eandem aut ſimilem ſibi deſignare poterit ſententiam, paſſionem, fortunam, actionem & eventum. Et quemadmodum, ut ait *Ariſtoteles*, ſenſu confirmatur memoria, ex memoriâ verò ejusdem rei ſæpius obtentâ naſcitur peritia, ex pluribus peritiis paulatim cumulatur Ars & ſcientia: Simili ratione & circà ſomnia oportebit incedere. Unde jubet *Sineſius*, unumquemque ſomnia ſua & ſuos indè obortos obſervare eventus, ſcilicet quæ viſa in quales inciderint eventus, ac hujusmodi regulas ſcilicet viſa & accidentia cum ſomniis, tum vigiliæ memoriæ commendare atque ſedulâ quadam hac obſervatione hujusmodi perplures regulas penes ſeipſum accumulare; in qua tandem accumulatione ars quædam divinatoria, & ſuorum cuique ſomniorum interpretandorum peritia paulatim conſurgit.

Unde ſomniorum certitudo aut probabilitas.

8. Tam certa cenſentur eſſe ſomnia, quàm certa eſt eorum cauſa: Unde ſi hæc effectum certum certò producit, etiam ſomniorum prædictio certa eſſe poterit; ſi probabiliter, probabilis; ſi fortuitò, fortuita & fallax, ità *Delrio Diſq. magic. lib.4. cap.3. qu.6.*

Obſervatio ſomniorum quando licita.

9. Somniorum ex naturalibus cauſis derivatorum eatenus licita eſt obervatio & interpretatio, quatenus cauſæ naturales effectibus cauſæ ſuæ conjunctis ſunt adæquatæ. Undè quando ſomniorum cauſa eſt intrinſeca & animalis, poſſumus ſomnium obſervare, ut in poſtetum ſtudia vitamque noſtram melius & ſecurius inſtituamus. Quandò cauſa intrinſeca eſt corporalis, poteſt quis inſtantes morbos metuere ſeque præmunire. Quandò verò cauſa naturalis eſt extrinſeca, videri poteſt, an effectûs ſui principium aliquod in nobis habeat, an verò eventûs principium ſomnianti ſit prorſus extraneum. Sed de his uberius diſſerentem *Delrium* vide *loco citato.*

Somnia quomodò excitari queant.

10. Poſſunt ſomnia quædam naturalibus mediis & cauſis excitari & procurari: ita ut amœna procurentur ſomnia, ſuadent nonnulli, parùm veſperi comedere, & in lecti ingreſſu maſticare hypogloſſum & meliſſam herbas: vel ſucco eleoſelini, & populi junioris, & calami aromatici, aliorumque grati odoris & coloris ungere cervicem & venas ſoporarias, atque partes jecori vicinas. Cauſa eſt, quod prędictæ ſpecies ſangvineos excitent ſpiritus blandè cerebrum afficientes, & ita ſimilia phantasmata commoventes. Turbulenta verò ſomnia provocare ſolent fabæ aut cepæ comeſtæ, alliumvè aut lenticula, porri, braſſica, raphani, & quò iſtorum virtus magis excitatur, ſi vinum ſuperbibatur. Idem docent nonnulli eventurum, ſi collum & venæ ſoporariæ fuligine vel aliis rebus combuſtis perfricentur cum aceto. Turbulentiſſima autem ſomnia viſurum dicunt, qui upupæ ſanguine perunxerit tempora. Vide *Joan. Bapſt. Portam Mag. Nat. lib. 8. cap.3.*

Somnia juxtà fortunæ caſus & ſtatum.

11. Varii fartunæ caſus & ſtatus varia præſtant ſomnia conformia ſtatui & caſibus. Ita cui fortuna favet, jucunda ſunt ſomnia: quem premit adverſa, ſuos patitur manes. Hinc benè ſcribit *Fracaſtorius*: *Sunt & alia quædam, quæ ſolent nonnulla ſomnia frequenter inducere, ut iis, qui in paupertate ſunt, quod ſemper vident, ſibi deeſſe aliquid, ſæpiſſimè etiam ſomniant de ſe ipſis, ut carentibus quibusdam, & in præſentia aliorum eſſe aut ſine veſtibus, aut ſine calceis, aut iisdem mutilatis & ſimilibus. Contrà verò quibus multa ſuperabundant, ſomniant aliis dare, geminatas habere veſtes & ejusmodi. Qui verò valdè ancipites & perplexi ſunt, vel conſiliorum vel inquiſitionum circà ſcientias, illi ſæpè ſomniare ſolent circuitu longo de domo in domum, de viâ in viam progredi, ac demum in anguſtiis quibusdam ſeſe invenire. Formidoloſis certa ſunt ſomnia & maximè ſibi familiaria, certa avaris, certa amantibus: & nemo ferè hominum eſt, qui peculiaria quædam non faciat ſomnia propter peculiarem corporis diſpoſitionem.*

De futuris contingentibus ex ſomniis nihil conjecturari poteſt.

12. Ex ſomniis nihil licitè nec etiam probabiliter de futuris merè contingentibus conjecturari poteſt. Prima pars patet, quia hoc in Lege prohibitum eſt *Levit. 19. verſ.26. Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia*: deinde illorum interpretatio non videtur obtineri poſſe niſi ex pacto cum dæmone; quod prorſus illicitum eſt. Secundæ partis ratio etiam patet; quia futurorum conringentium cognitio ipſi Dæmoni certò non conſtat: & licet aliquandò poſſit aliquid conjecturare, eſt tamen ſpiritus mendax, & pater mendacii aliud non quærens, quàm defraudare & decipere hos, qui ipſi fidunt.

Dæmoniaca ſomnia quando obſervare licet; & quando non.

13. Dæmoniaca Somnia obſervare ut fraudem dæmonis caveas, licet: ad occultorum ſcientiam obtinendam vel eventus futuros præſciendos nec licet, nec expedit. Ità cum *Delrio loc. ſupracit.* Prior pars patet, quia hoc animæ ſalutare eſt & aliquandò neceſſarium. Ratio ſecundæ partis eſt, quia non poteſt horum interpretatio citrà miraculum haberi, niſi ex pacto cum Dæmone, quod prorſus illicitum eſt. Nec etiam expedire poteſt, quia ſic accepta occultorum cognitio curioſa & ſuperſtitioſa eſt: futurorum verò contin-

gentium nonniſi fallax, ut pote ipſi diabolo incerta, ut ſuperà jam memoravimus. Unde quoque *Ecclеſ. cap. 34. v. 7.* habetur: *Multos errare fecerunt ſomnia & exciderunt ſperantes in eis.* Huc etiam pertinet illud *Petri Bleſenſis*, quod ſcribit his verbis: *Ignoramus, inquit Apoſtolus, aſtutias ſatanæ: mentibus hominum phantaſticas illuſiones immittens, nunc avium volatu, nunc incurſu hominum, nunc ferarum, ſomniiſque aut aliis modis promittit ſcientiam futurorum, & ſic rerum eventus lætos, infauſtos-ve denuntiat, ut quietem cordium vana curioſitate ſollicitet, atque ut aliquid paulatim de fidei ſinceritate incruſtet.* Deinde poſt pauca addit ſequentia: *Veruntamen ut fidem habeam ſomniis, nulla me ſomnia inducent. Non inficior, quin anima frequenter figuret imagines, ſed crebrò decipitur. Nam ſicut per experientiam didici ex eâ viſione, quæ mihi gaudium quandoque nuntiaverat, poſteà contrarium reportavi. Somnia itaque ne cures Amice chariſſime*, Ità ille *ep.65.*

Somnia divina.

14. Omnibus & ſolis ſomniis divinis, ſivè ea immediatè à Deo, ſive mediatè ab Angelis & bonis ſpiritibus proveniant, fides, adhiberi poteſt. Ratio eſt, quia hæc ſola cum re ſignificata infallibilitatem habent. Horum autem ſomniorum varii ſunt fines ut patet ex Scripturâ ſacrâ. I. Ut quis à malo abſterreatur: ſicut factum *Abimelech Gen. 2.* & *Regi Geraræ* & *Labano Gen. 31.* Sic etiam inſinuat *B. Job cap.4. v.13. in horrore viſionis nocturnæ*, inquiens, *quandò ſolet ſopor occupare homines, pavor tenuit me.* Et alibi. *Terrebis me per ſomnia & per viſiones horrore concuties.* II. Ut horretur Deus ſomniantes ad aliquod bonum; ſicut fecit *Gedeoni. Jud. 7.* & *Judæ* ejusque exercitui *2. Macch. cap. 15.* III. Ut moneat vel doceat, quid agendum, fugiendumque; ut *B. Joſeph. Matth.1.* & *2.* Tres Magos. Indicavit hunc quoque finem *S. Job cap. 33. v.15.* his verbis. *Per ſomnium aperit aures virorum & erudiens eos inſtruit diſciplina, ut avertat hominem ab his, quæ facit.* IV. Ut ſpiritum prophetiæ vel aliud ſpirituale donum ſimul largiatur. Unde *Num. 12.* dicit: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad eum.* Sic & donum ſapientiæ & prudentiæ in ſomnis datum legimus *Salomoni 3. Reg.3.* V. Ad revelationem alicujus myſterii, velut *Gen.28.* vel magnam Reipublicæ aut imperii viciſſitudinem, ut *Iſraelis Gen.41. Ægypti* & *Nabuchodonoſoris, Dan.2. & 4.* Ad hæc enarrata capita omnia alia ſomnia divina, quorum in Hiſtoriis Sanctorum fit mentio, revocari facilè poſſunt. Finis itaque horum ſomniorum ſemper bonus eſt vel nempè, ut aliquod malum avertatur; vel bonum aliquod procuretur; vel moneatur, quid in periculis agendum; vel ut myſterium aliquod reveletur, vel magnæ quædam ac communes calamitates præcaveantur. Rara tamen ſunt & diſcretos requirunt arbitros ac Viros à Deo illuminatos. Nam ſicut *D. Paulus 1.Cor.2. v.11.* ait, *Quæ Dei ſunt, nemo cognovit, niſi ſpiritus Dei*, Vide etiam *Danielis cap.2. v.11.* *Cardanus* quoque hoc agnoviſſe videtur, dùm *ſomniorum Syneſiorum lib.1. cap.1.* ait: ut *nonniſi Medicis medendi facultas eſt, & Sacerdotibus divina tractandi, & Legum peritis judicandi; ita non niſi ſapientibus licere debet ſomnia interpretari.*

§ III.

Somniorum mirabilia, & ridiculæ quædam vanitates recenſentur.

1. *Homeri* figmentum eſt de Somniis, quorum quæ ſubvolent per portam *Corneam*, vera ſunt; quæ per *Eburneam*, vana ac falſa. Corneæ involucro deſignans oculos ob coloris ſimilitudinem; Eburneæ verò os, candoremque dentium, ut docet *Eraſmus lib.8. Apoph.* Idem figmentum indicavit *Virgilius* his verſibus.

Figmentum de Portâ Corneâ & Eburneâ.

Sunt geminæ ſomni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris.
Altera candenti perfecta nitens Elephanto:
Hac falſa ad ſuperos mittunt Inſomnia Manes.

Nimirum ut *Jacobus Maſenius* explicat *ſpec. imag. verit. occult. lib. 1. cap. 12.* per Portam corneam immitti fingebant in animam vera ſomnia, quod pellucida cornuum natura ſit, ut inquit *Macrobius in ſomnio Scipion. lib.1. cap.3.* per Eburneam verò Portam vana ſubire dicebant; quod Ebur ſolidum ac minimè pervium ſit imaginibus.

2. In Sueciâ Septentrionali, ſicut teſtatur *Olaus Magn. lib.18. cap.8. Gulo* animal voraciſſimum capitur, cujus pellis pretioſiſſima dormientibus: ſub harum verò pellium tegumentis evenire ſolent ſomnia ejus animalis naturæ conformia quoad ingluviem & inſidias beſtiarum.

Somnia ſub Gulonis pelle.

3. Exiſtimatur eum, qui in ovinâ pelle dormierit, vera ſomnia viſurum, *Cardanus lib.8. de variet. cap.43.*

In ovina pelle.

4. Romani olim oblata de rebus publicis ſomnia, fidem rerum abditarum facere, ac minimè vana eſſe credebant, ut Roſinus *lib. 2. c.2.* recenſet. Quocirca ſolemni victimarum expiatione prævia lotoque vino in anime corpore; aut onirocritæ ſeu Interpreti ſomniorum illa aut certe Diis Penatibus enarrabant, ac poſtridiè publicè civibus vulganda Præconi offerebant. Captabantur verò etiam ſomnia, cùm ſe non offerrent in delubris templorum, juxtà *illud Virgilii Æneidos lib.8.*

Romani ex ſomniis quomodo de futuris judicabant.

. . . . . Huc dona Sacerdos
Contulit, & cæſarum ovium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnosque petivit.

Ut proindè prævio ſacrificio victimarum pellibus incubantes ſomnia exſpectaſſe videantur.

5. *Cardanus de utilitate ex adverſis capienda lib.3. cap.25.* recenſet inter ſigna eximiæ potentiæ & gloriæ genus eſſe ſomniorum, quæ vel naſcentem infantem præcedunt, aut oriuntur, cum primùm mulier concepit; velut ... *Aſtiagis*,

...ximia gloriæ ex ſomniis ...cium.

Aſtiagis, *Hecubæ*, *Actiæ* & *Octavii Auguguſti* Parentum, matris quoque *Echelſtani* Regis Britannorum & *Gulielmi* Normandorum, & *Iſabellæ Dàrchæ* parentis *Joannæ* puellæ Gallicanæ, quæ fulgur peperiſſe ſomniaverat; uti & *Ecelini* Romani civis.

Somnia quænam veriora.

6. Ex anni Temporibus, ut *Idem Cardanus* tradit *Synes. ſomnior. lib.* 1. *cap.* 5. æſtas & Hyems, quia magis conſtant, veriora habent ſomnia: Ver autem & Autumnus, cùm in mutatione quadam conſiſtant, minimè. Sic & tranquilla tempora ad veritatem ſomniorum juvant; venti autem irrita, & quantò acriores, tantò magis illa reddunt. Somnia prætereà brevia & ordinata, veriora ſunt; ſunt enim evidentiora, & à causâ magis conſtante fiunt: neque enim ab humore vel cibo vel rerum agendarum meditatione ſomnia ordinata fieri poſſunt, niſi ut meditatus es. Somnia quoque ſomniis connexa vera ſunt, & quantò diutius eorum disjunctio permanere videtur inde continuari, eò ſunt firmiora. Quæcunque etiam in ortu ſolis & ante, aut poſt tertiam usque horam, veritatis expertia eſſe non poſſunt: Sed & quæ propè meridiem & ſolis occaſum. Sol enim author eſt verarum & conſtantium rerum, ideoque cùm prope angulos fuerit, veriores reddit imagines. In fine tandem *capitis* hæc memorat *Idem Cardanus*. *Scias quod ſomnia ſimplicium virorum & imperitorum plerumque veriora exiſtimantur, quia anima purior eſt, ac minùs impedita*: melancholicos etiam plerumque vera ſomniare ſcribit *Idem*.

Gemmæ certa ſomnia inducentes.

7. Refert *Plinius* & ex ipſo *Cardanus Synes. ſomn. lib.* 1. *cap.* 9. Umetrim gemmam eſſe filici perſimilem, in Bactris natam, quæ capiti ſuperpoſita ſomnia vera oſtendat. Inter gemmas quoque Smaragdus, quia viret ſplendore jucundo, & Achates virens jucunda efficere ſomnia perhibentur: Rubeus autem terribilia; niger triſtia, veluti & ſardonyx. Referunt & genus eſſe cryſtalli cæruleo colore, quæ jucunda efficiat ſomnia.

Efficacia ſomniorum à ſolis ....

8. Efficaciora ſcribit eſſe ſomnia *Cornelius Agrippa de occulta philoſ. lib.* 1. *cap.* 59. quandò ſol illud pervertit ſignum, quod fuit in nonâ radicis nativitatis vel revolutionis illius anni, vel in nono ſigno à ſigno profectionis.

9. Omnia ſomnia majorem cenſentur habere efficaciam in jam inchoatis & præparatis ut ſuſpendii in vincto vel fure: ita *Cardanus Syneſiorum ſomniorum lib.* 1. *cap.* 15.

Somniorum procuratio.

10. Quæcunque immodicè ſunt ſicca, videre faciunt multa inſomnia, ſed minimè conſtantia. Quæ illinuntur magis imagines movent in ſomnis. Undè quæ arteriis temporum & manuum ac pedum illinuntur, tum etiam magis colli, ubi ſunt, quas ſoporarias vocamus, in vaporem & halitum converſa ſtatim occupant ſpiritus ac mentem, adeò, ut etiam per vigilias multa videre faciant. *Idem*.

11. Unguentum Populeon, à frondibus dictum, ut *Cardanus* docet *lib.* 18. *de ſubtil.* arteriis pedum ac manuum illitum, atque etiam temporum (quidam etiam dicunt, jecori) inplerisque ſomnum conciliare, & in horam maxima parte læta oſtendere ſomnia: quod ſuccus frondium novarum Populi animam exhilaret & imagines claritate ſuâ, & colore infectas oſtendat. Lamiarum unguentum deſcribit *idem Card. ibid.*

Unguentum ad ſomnia læta.

12. Quæcunque ſomnos conciliant, odorèque & ſapore acri ac tetro carent, ſomnia jucunda movent; magis autem mitia; ut violæ & Nymphea; lactuca quoque his accenſetur. *Idem*.

Somnia qualia veriſſima.

13. Somnia in quibus homo verſatur, & non confuſa ſunt, ſed ſibi conſentientia, & quæ animam vehementer afficiunt, & clariora ſunt, concoctoque cibo, & poſt parcam cœnam, exorienteq́ue ſole, veriſſima ſunt & evidentia. *Idem*.

Somnia varia quæ cauſent.

14. Caſtaneæ, legumina, caules, ſomnia falſa & terribilia immittunt: Jucunda, quæ dulcem generant ſanguinem. Et generaliter juxtà humorum generationem cibi abſtinentia mediocris vera: nimia autem triſtia facit. De Somniis etiam terribilibus haud dubium eſt: quæcunque turbulenta generant, talia movere: generant autem omnia acria, quæ malè olent, & quæ flatus cauſant: etenim ciens motum in ſpiritibus cum vinculo velut cepæ, allia, porri, fabæ, caules, caput polypi. Solanum & malum ſpinoſum, & quæcunque multùm virent, jucunda oſtendunt ſomnia, ſola braſſicâ exceptâ. At fabæ, cùm ſiccæ fuerint, terribilia. *Ex eodem*.

15. Ignes faciunt videre, quæ exuſtum aliquid ſecum habent, ut fuligo. Theatra verò & viridaria Apii ſuccus & mollium herbarum ac ſplendentium. *Idem*.

16. Irrita reddere ſomnia dicunt comprimis hæc. Si mendax ſit ſomnians: ſi quid pridianæ actionis ſomnio immiſcentur, & oblivio, & eſus ciborum inſomnia moventium, & Croci maximè. Juxta *Eundem*.

Somnia meticuloſa non ſunt manifeſtanda.

17. Antiquis in more poſitum refert *Idem Cardanus Synes. ſomn. lib.* Somnia meticuloſa nemini patefacere, ſed ſibi ſoli enarrare, itemque averruncare ac quaſi avertere. Id autem quomodo facerent ex *Perſio* diſcere licet.

Hæc ſanctè ut poſcat Tyberino in gurgite mergis,
Mane caput bis, terque & noctu flumina purgas.

Quidam nunquam ſomniantes.

18. Atlantes Africæ populos nulla inſomnia videre ſcribit *Herodotus lib.* 4. Ætate *Plutarchi* ut refert *de def. orat. Cleon Dauslienſis* prædicabat multis, quos vixerat, annis nullam ſibi in ſomniis unquam ſpeciem obverſatam. Ex Antiquioribus hoc idem de *Thraſymede Heræenſi* commemoratur. Cauſam fuiſſe perhibent optimam corporis temperaturam. *Neronem* etiam nunquam ſomniare ſolitum fuiſſe dicunt, niſi poſt matrem interfectam, ut tradit *Suetonius*.

Contra mala ſomnia.

19. Referunt dentes Equi maſculi, ſeu collo appendantur, ſeu brachio ſiniſtro, eos, qui mala ſomnia videre ſolent, curare.

20. E Memoria ſomnium mox elabi &

oblivioni denuò tradi volunt, cùm quis poſt illud in ſomno habitum evigilans protenſis pedibus lecticam, aut locum, in quo decubuit, calcat. Omitto multa alia ineptiſſima, quæ comprimis de Somniorum interpretatione & futurorum ex iiſdem divinatione conſcripſit *Artemidorus Daldianus in 5. libris Onirocriticis. Hieron. Cardanus in 4. libris Syneſiorum ſomniorum* ac plures alii. Rectè enim *Levit. 19. Deuter. 18. Jerem. 27. Iſa. 44.* damnantur Somniorum Interpretes: & *Salomon* in *Eccleſiaſte cap. 5. v.* 6. benè ait: *Ubi multa ſunt ſomnia, plurimæ ſunt vanitates & ſermones innumeri. Tu verò Deum time.* Item *Eccl. 34. v. 1. Somnia extollunt Imprudentes: quaſi qui apprehendit Umbram & perſequitur ventum, ſic & qui attendit ad viſa mendacia.* Ut tamen Curioſus Lector videat ridiculas quaſdam maleferiatorum horum Authorum ineptias, nonnulla eorum deliramenta hic breviter ſubnectam.

Regulæ quædam ſpeciales pro Conjectatione & divinatione ex Somniis juxta *Artemidorum*, *Cardanum*, *Michaelem Scotum* & alios.

Apparitiones & Viſa in ſomniis.	Significata.
Serpentes per ſomnium interimere	Victoriam ſignificat.
Vela videre	Malum.
Dentes omnes habere ſanguinolentos	Mortem ſomniantis.
Dentes extrahi	Mortem alterius.
Aves intrare domum	Jacturam.
Flere	Gaudium.
In crucem agi	Nuptias inire.
Nummos tractare	Iram.
Mortuos videre equos	Felicem rerum eventum.
Monachos videre inter ſomniandum	Mortem vel calamitatem.
Pingues videre boves	Rerum abundantiam.
Oculum vel dentem amittere	Amici aut affinis alicujus mortem vel infortunium.
Mutum eſſe	celerem lætitiam.
Boves arare	Lucrum.
Eoſdem aquas ingredi	Malum.
Aquilæ per ſomnium ſupra caput volantes	Infortunia portendunt.
Suam faciem in aquâ contemplari	Vitam longam.
Apes ſectari	Lucrum.
Nuptiis intereſſe	Mortem affinis.
Deum adorare	Lætitiam.
Speculum contueri	Sobolem.
Oleo perfundi	Gaudium.
Pontem fractum inter ſomniandum tranſire	Timoris præſagium eſt.
Capillitio caput privari	Amicorum mortem ſignificat.
Manus mundare	moleſtiam.
Eaſdem ſordidas videre	damnum & periculum.
Agnos paſcere	dolorem.
Muſcas captare	injuriam.
Fornaces ardentes videre	peregrinationem, domorum incendia, infamiam.
Leporem vidiſſe	mortem denuntiat.

Obſervationes & Conjecturæ ex Somniis verſibus comprehenſæ & ab *Hadriano Junio* Medico divulgatæ.

Celare noli ſomnium, quandò liquidum eſt.
Pigrè moveri, ſemitam duram facit:
Actus ſecundat ſomnies ſi currere.
Calcare prunas noxiam ſignat gravem:
Botros edere, cavilla ſcurrarum notat.
Moleſtias ſignat vorare dulcia.
Comeſa lactuca indicat morbum gravem.
Ova edere, continereque oſtendit mala.
Si ſomnians ridebis, angor te premet:
Sed ſi fleas, repleberis tunc gaudiis.
Succendi ad iras, hoc acerbum eſt ſomnium.
Petræ inſidens ſtabili bonam ſpem contine.
Muro inſidentem ſors ſecunda te manet.
Mulctâ gravaberis ſuper ſtercora ſedens.
Putoris omen eſſe crede moleſtias.
Animæ inquinamentum notat cœno inſici.
Cœnoſa peragrans ſentiet vitium ingeni.
Fons limpidus mentem ſerenam denotat.

Potare

Potare limpidam, bonum omen prædicat.
Cœnoſam aquam bibens agit in anguſtiis.
Ebulliens aqua perduelles nuntiat.
Serenat animum vappidi potus meri.
Sopit dolores dolio exhauſtum merum.
Vinum bibentem pugna te manet gravis.
Fluvius inundans hoſtilem incurſum notat.
Æquor ſerenum nare, fauſtum eſt ſomnium.
Æquor natare turbidum angores notat.
Aurum tenere ſomnians voto excides.
Clavos tenens ab hoſte periculum cave.
Jactura certa eſt, paſſer evolans manu.
Tenens columbam numinis ſperes opem.
Votum obtinebis, ſi manu accipitrem premas.
Accipiter evolans malum adfert Principi.
Claves tenere ſtabile fœdus indicat.
Remoram notant flagella torta vitium.
Se eluere totum exterminat curas graves.
Abluere dextram curarum faſcem fugat.
Eluere plantas diluit curas graves.
Latos pedes habere portendit malum.
Viam ingredi nolito ſucciſo pede.
Inglorius eris te uſtulatum ſomnians.
Curis eris liber necem ſi ſomnies.
Volare ſucceſſum rei letum notat.
Præſagiunt pugnas hoſtiles baſia
Adverſa ſors portenditur præcipitio.
Se jacere pronum in foſſâ, ſignat triſtia.
Eſt myſticum, Cœlum videri volvier.
Currentem Equi pullum videre, myſticum eſt.
Damnum ominare, ſi columbas videris
Viſi boves ſiniſtra portendunt mala.
Diram augurantur mortui peſtem boves.
Viſum cadaver indicat necem gravem.
Eſt ominoſa res atros videre equos.
Albos videre equos fauſtus nuntius.
Signant periculum ab hoſte veſparum agmina.
Videre lumen, res loco in claro notat.
Pelagus quietum cernere eſt omen bonum.
Fremitus maris negotii turbas notat.
Albens caro res auſpicata eſt admodum.
Nigratio cutis bonum nullum notat.
Hoſtile conamen cadet viſâ nive
Omen bonum in ſomno eſt Amictus candidus:
At pulla veſtis curæ inanem nonfacit.
Purpurea veſtis non gravem morbum notat.
Rubens ſtola eventus rerum felicitat.
Magnam fovet ſpem regiâ indutus ſtolâ.
Diſrupta veſtis curarum faſcem eximit.
Præciſa Zona celeriter expedit viam
Damna in negotiis coma abraſa indicat.
Diſcrimen ingens crinium caſus notat.
Tentus manu enſis auguratur prœlium.
Confringere enſes hoſtium ſtragis nota eſt.
Tonitrua ſomni nuntiorum dicta ſunt.
Qui ſenem videt, manet eum dignitas.

§. IV.

Somniorum cum ſecutis miris eventibus Exempla mirabilia ex variis Authoribus collecta.

1. Somnia varia in ſacris præcipue literis habemus, ipſis eventibus, prout ipſorum Interpretes indicabant, certificata. Sic celeberrimus juvenis *Joſephus Genes* 37. ſidera cœleſtia ſibi vidit inclinata, & manipulos fratrum ſuum devenerari ſecuto eventu, quo ſuper fratres ſuos elevatus, & ab ipſis deinde adoratus fuit; ut ſomnia illa ipſimet fratres interpretati fuerunt. Sic ex ſomnio, quod pincerna & piſtorum magiſter in palatio *Pharaonis* incarcerati viderant *Idem Joſephus* prædixit hunc ſuſpendendum, illum poſt tres dies liberandum; uti & factum eſt. *Gen.* 40. Pari modo *Idem* ex ſomnio *Pharaonis* ſterilitatem prædicebat *Gen.* 41. ſimiliter *Daniel* interpretatus eſt ſomnium *Nabuchodonoſor* & quæ ipſi ventura certò præſignificabat. Plura alia S. Scripturæ ſomnia cum eorum ſignificatione jam explorata non proſequor. Somnia in ſacra Scriptura.

2. *Hecuba Priami* Trojani Regina per ſomnium viſa eſt ſibi ardentem facem in ventre geſtare; nec falſò: verificatum eſt enim id in *Paride*, qui raptu *Helenæ* cauſam dedit incendio Trojano. Somnium Hecubæ.

3. *Accia Octavii* mater, cum hunc utero geſtaret, ſomniavit viſcera ad ſidera deferri, explicarique per omnem terrarum & Cœli ambitum. Viſcera quidem filium, quem ex viſceribus continebat, ſignificabant; cujus potentia in terris uſque ad divinitatis opinionem explicata eſt. *Cardanus Synes. Somn. lib. 4. cap.* 3. Acciæ.

4. *Octavius* quoque *Auguſti* pater ſomniavit ex *Acciæ* utero jubar exortum Solis: ita inter homines ejus ætatis facta *Auguſti* reſplendere, ut Solis jubar in Mundo. *Idem* ubi *Libero* patri barbarico more ſacrificâſſet, viſus eſt ſequenti nocte videre filium mortali ſpecie ampliorem cum fulmine & ſceptro, exuviiſque *Jovis* ac radiatâ coronâ ſuper laureatum currum biſſenis equis eximio candore illum trahentibus. *Idem. ibid.* Octavii.

5. *Antonius Muſa* Medicus *Auguſti* Imp. ut refert *Keckermannus ſyſt. phys lib. 3. cap.* 29. *ex Peucero in Tract. de divin. ex ſomniis* ante prælium, quo in *Philippis* depugnatum eſt, ſomniavit tabernaculum ſui Imperatoris *Auguſti* in caſtris diripi: quapropter admonitus fuit *Auguſtus*, ut inde diſcederet; nec falſum fuit omen ſomni: inter pugnandum enim tabernaculum *Auguſti* à *Bruto* direptum eſt. Antonii Muſæ.

6. Diabolicum fuiſſe videtur ſomnium *Hannibalis*, de quo *Valer. Max. lib. 1. cap.* 7. item *Bruti*, cui dictum eſt: *Ego Genius tuus ſum: hodie me Philippis videbis.* ubi etiam *Brutus* interfectus eſt. Hannibalis & Bruti.

7. *Alexander M.* cum *Tyrum* Urbem ſeptem menſibus terrâ marique ingentibus copiis, operibusque circumſediſſet, ut *Plutarchus* recenſet *in Alexandro*: noctu illi per ſomnium Satyrus oblatus eſt, qui officioſe alluderit. Hunc *Alexander* diu hac illacq; ſubterfugientem conſectatus, deniq; obtinuiſſe Alexandri M.

viſus eſt. Conſultus interpres expenſo nomine: *Satyrus*, inquit σὰ τύρος eſt. Quod *Tua Tyrus* latino nomine redditur. Idem Rex eodem loci temporisque *Herculem* ſibi è mœnibus Tyriorum manus offerentem invitantemque viderat non obſcuro Urbis intercipiendæ ſchemate.

Socratis.

8. *Socrates* in ſomniis *Platonis* diſcipuli eximiam ſapientiam prævidit, ut narrat *Pauſanias in Atticis.* nam pridiè quàm à patre adoleſcens in ipſius diſciplinam traderetur; candidum cygnum per quietem in ſuum ſinum advolare, dulcique aërem concentu implere admiratus eſt. Quod ſomnium, ut puerum conſpexit, non ignarus futurorum expoſuit.

Cujusdam Virginis Meſſenicæ.

9. Pridie ejus diei, quo *Ariſtomenes Meſſenius* induciis factis cum Lacedæmoniis à ſeptem Cretenſibus ex inſidiis captus fuit & in tuguriolum quoddam agri Meſſenici perductus: Virgo quædam orba ibidem habitans cum matre per ſomnium viſa eſt ſibi videre pertrahi illuc à lupis vinctum leonem, ereptis verò unguibus illum ſe è vinculis exemiſſe, & cum eo tanquàm viro conveniſſe, ungues illi dediſſe, nec multò poſt à Leone lupos dilaniatos fuiſſe. Deducto itaque *Ariſtomene* agnovit puella expreſſam vero eventu ſomnii imaginem, auditoque à matre viri nomine, confirmavit ſe, & cum in Eum intueretur, facilè quod ſignificaret, intellexit. Vinum itaque largiùs Cretenſibus fudit, cumque omnes vinolenti ſe abjeciſſent: *Ariſtomenes* graviore ſomno conſopito pugiunculum eripiens vincula ſibi abſcidit, omnesque jugulavit Virginem verò illam pro navata ſaluti ſuæ operâ filio ſuo *Gorgo* in uxorem dedit. *Pauſanias in Meſſenicis.*

Alexandri.

10. Cum *Ptolomæus Alexandri* familaris in prælio telo venenato ictus eſſet, eoque vulnere ſummo cum dolore mori inciperet, *Alexander*, aſſidens ſomno eſt conſopitus: tum ſecundùm quietem viſus ei dicitur Draco is, quem mater *Olympias* alebat, radiculam ore ferre & ſimul dicere, quo illa loco naſceretur (neque longè aberat locus) ejus autem eſſe vim tantam, ut *Ptolomæum* facile ſanaret. Tum *Alexander* experrectus narravit amicis ſomnium, & dimiſit, qui illam quærerent radiculam: quâ inventâ & *Ptolomæus* ſanatus dicitur & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati.

Somnium matris filio proficuum.

11. Ætate *Plinii* ut etiam memorat *lib. 26. cap. 2.* mater cujusdam militis in ſomnio vidit radicem ſylveſtris roſæ, quam *Cynorbodon* vocant, blanditam ſibi aſpectu pridiè in fruticeto, quam mitteret filio bibendam in lacte. In Lacetaniâ res agebatur Hiſpania proximâ parte; caſuque accidit, ut milite à morſu canis rabidi incipiente aquas expaveſcere, ſuperveniret epiſtola matris orantis, ut pareret religioni; ſervatusque eſt ex inſperato, & poſtea quisquis auxilium ſimile tentavit.

Veſpaſiani Somnium.

12. *Veſpaſianus* in ſomnis Imperatorem ſe fore didicerat, cum *Nero* dentem perdidiſſet, ſicut teſtatur *Joſephus* inſignis Hiſtoricus Galilææ Præfectus & egregius ſomniorum interpres *l. 3. bel. Judaici cap. 14. Nero* quoque per quietem viderat currum *Jovis* duci ad ædes *Veſpaſiani*: quæ quidem omnia, cum egerent interpretatione, *Joſephus* ante ab eo captus, ſtrictusque vinculis ridens ait. *Nunc quidem me vincies poſt annum autem ſolves, cum fueris Imperator. Xiphilinus in vita Veſpaſ.*

13. *P. Corn. Ruffinus cum M. Curio* Conſul cum ſomniâſſet viſum ſe amiſiſſe, experrectus cœcum ſe factum invenit. *Plinius lib. 7. cap. 50. Fulgoſ. lib. 1. cap. 5.*

Somnium filiæ Policratis.

14. Ridiculum pene eſt ſomnium, quod filia *Policratis Samiorum* Tyranni mortalium omnium ferè feliciſſimi ſpectavit, referente *Herodoto lib. 1.* Hæc per quietem vidit parentem in aëra ſublimem elevari, quem deinde Jupiter lavabat, Sol de Cœlo inungebat. Territa hoc ſpectaculo filia jam abiturientem *ad Oretem Cambyſis* Præfectum detinere conata eſt. Sed hic nihil indè motus ultimum vitæ fortunatæ actum clauſurus infeliciter abiit, atque in crucem ſublatus Jove pluente & Sole irradiante perfuſus eſt.

Ptolomæo fatale ſomnium

15. *Ptolomæum Ceraunii Ægyptium* Regem, ut refert *Plutarchus de tardâ vindicta*, Amici per quietem *à Seleuco* Aſiæ Rege in judicium trahi videbant, lupis & vulturibus judicantibus, carnesque partientibus. Nec multò poſt à Galatis interfectus inter cœtera cadavera vulturibus ac lupis præda fuit.

Amilcaris Somnium.

16. *Amilcar* Carthaginenſis in oppugnatione Syracuſana viſus eſt ſibi excipere vocem dicentem: *Cras Syracuſis cœnabis.* Quæ ei nimis vera prædixit: poſtero enim mane oborto tumultu in caſtris *Amilcaris* Syracuſani eâ occaſione impetum in illa fecerunt, & captum *Amilcarem* in civitatem duxerunt. *Filiſthuis Dyonis Agaocli.*

Domitiani Somnium.

17. *Domitianum* ferunt ſomniâſſe gibbam ſibi ponè cervicem auream enatam, pro certoque habuiſſe beatiorem poſt ſe, lætioremque portendi Reipublicæ ſtatum; uti ſane brevi evenit abſtinentia & moderatione ſucceſſorum Principum, ſicut teſtatur *Suetonius.*

Conſtantis

18. Quo die *Heraclii* Imp. filius *Conſtans* claſſe cum *Abulanaro* Duce congrederetur, per ſomnium ſe *Theſſalonicæ* eſſe exiſtimavit: cumque illud conjectori propoſuiſſet; *Utinam!* dixit ille, *O Imperator hâc nocte neque dormiviſſes, neq; ſomnium tibi fuiſſet oblatum. Quod enim tibi Theſſalonicæ verſari viſus: indicat; alteri cede victoriam.* Verum conjectâſſe probavit eventus. *Cedrenus in Conſtant. & Beyerlinck in Apopht. Chriſt.*

Juſtiniani Imp.

19. *Evagrius lib. 4. cap. 16. ex Procopio* refert *Juſtinianum* Imper. per viſionem in ſomnis admonitum, juſſumque irruptionem propoſitam ne differret, eòquod res Wandalorum oppreſſurus eſſet, ſi Chriſtianos vindicaret. Miſſo igitur *Beliſario* Africam ſubegit & Wandalorum regnum funditùs evertit.

Magni Regis Daniæ Norwegiæ

20. *Magnus* Danorum & Norvegorum Rex contra Sclavos in Jutiâ pugnaturus, nocte, quam belli dies inſecutus eſt, ſomnum

nium capienti imago cujuſdam obſervata prædixit eum hoſte ſuperiorem futurum. Progreſſo exercitu aquilam; quæ in quiete monſtrata fuit, cominùs conſidere conſpectam pernici equo advolans haſtâ petivit, fugamque alitis veloci antevertit jaculo, & mox facto prælio Sclavos magnâ ſtrage vicit. *Saxo lib.* 10.

Navarchi cujuſdam Somnium.

21. *Ericus III.* Danorum Rex ex Freto Seleſuicenſi Seelandiam petiturus, cum navem ſubiiſſet, navarchum audivit ſomnium exponentem, quo credidiſſet, equo ſe inſolenti inter montium juga vectari, abripique, ac denique inter opaca vallium relictum noctuarum unguibus laniari. Quod Rex de navi, velut ligneo quodam equo, cujus præcipiti impetu ad interitum rapiendus eſſet, interpretatus, hominem deſeruit atque in aliam transgreſſus navem, pereunte dein alterâ ſervatus eſt.

Ingerdis Somnium.

22. *Ingerdis Erici Sueciæ* Regis Uxor, cum tempore quodam ſomnum caperet, viſa ſibi eſt videre magnum Juporum numerum ex *Gothia in Sueciam* tendentium; ante ipſos ire velut ducem Lupum unum cœteris ſpecie & magnitudine conſpectiorem, atque poſt coloris albi urſum ore purpureo inſignem. Properabant omnes *Upſaliam* verſus, ubi conſtituta erat *Ingerdis* cum Rege marito ſuo. Itaque tam infeſti agminis perterrita ipſa exclamare voce ſublatâ, maritique opem implorare. Qui è ſomno excitatus quærit ſubiti clamoris cauſam, & ex *Ingerde* cuncta ordine intelligit. Non ita multò poſt venit Rex Weſtro-Gothorum *Rolſo cum Ingieldo* fratre, armatisque pluribus ad petendam ſibi *Torbergam Erici* filiam in Matrimonium, Quâ ex re non pauca prælia, cædesque, donec virtute ſuâ *Rolſo* expugnaret animum puellæ ad rem nullam aliam, quàm nuptias iſtas minus proclivem. *Scheſſerus Memor. exempl. Suet. gent. cap.* 4.

Somnium mirabile de leone marmoreo

23. Tragico-comicum videtur eſſe, quod *Petrarcha Patavii* accidiſſe ad vetus *D. Juſtinæ* templum memorat. Somniaverat non nemo à marmoreo Leone ſe morderi ictu lethali. Quod dum eo loco tranſieret, ſociisque cum riſu nocturnum exponeret ſomnium. *Ecce*, inquit, *Leonem* (erat is in Templi veſtibulo lapideus) *cujus morſum noctu horrui*, ſimulque inſertâ in oris hiatum manu: *Experiundum*, ait, *num dentes figat*? At Scorpio intus in receſſu marmoris latens manu attactus & irritatus lethale vulnus eidem inflixit.

A Serpente morderi ſomnians.

24. *Conradus Geſnerus* Tigurinus Medicus cum ſomniâſſet, ſe à ſerpente morderi, peſtilentiâ ſe moriturum paucis ante obitum menſibus prædixit, idque ſomnium literis non irrito eventu mandavit. *Simberg. in ejus vita.*

A nigro cato vulnerari ſomnians.

25. *Arnoldus* Villanovanus Philoſophus & Medicus doctiſſimus, teſte *Fulgoſo lib.* 1. *cap.* 5. ſomniavit à nigro cato ſe in pede vulnerari: poſtridiè eâ in parte cancer eidem enatus eſt.

26. *Cælius lib.* 27. *cap.* 7. *Ant. lect.* memorat ex *Alberto M.* quendam qui per ſomnium arbitrabatur in pectus atriorem ſibi affundi picem, mox illuceſcente die atram bilem copioſè rejectâſſe.

Aquarum mole ſe oppreſſum ſomnians

27. Magnus *Sforcia*, ut teſtatur *Jovius in ejus vitâ*, pridiè quàm ab *Orthona* contra *Braccium*, qui Aquilam Urbem obſidebat Anno 1425. diſcederet, ſub auroram ſomniavit, profundâ ſe aquarum mole oppreſſum in extremo vitæ periculo verſari, proſpexiſſeque virum gigantem ſpecie *D. Chriſtophoro* perſimilem, à quo vel magna, ac iterata voce opem fruſtrà imploràſſet. Verùm ſomnio nihil motus *ab Orthonâ* diſcedens in trajectu *Aterni* amnis (qui hodie è *Piſcaria* oppido nomen habet) dum puero armigero periclitanti opem ferret, protenſâ dextrâ cœnoſo ſubſidente vado ejus Equus quanquam inſignis poſterioribus cruribus defecit, atque ita gravantibus armis ſubmerſus eſt.

Pompeii Columnæ Somnium.

28. *Pompejus Columna* memorante *Jovio in ejus vita*, à *Proſpero* patruo ad Cæſarem *Maximilianum I.* in Belgium mittendus, amicis licet vehementer improbantibus nocturno viſo eſt confirmatus. Vidit namque per quietem ſeſe in palæſtram deduci, atque illic feſſo, victorique pampineam coronam cum *Julianæ* uvæ racemis imponi à Virgine gigantæâ certaminis judice, nec aberravit imago; Cum Cæſari deindè gratiſſimus; & Romanæ ſedi commendatus dignus Eccleſiæ viſus eſt, qui purpureum Cardinalium galerum ferret.

Somnium de ovo ex faſcia pendente.

29. Detulit ad Conjectorem quidam, ut narrat *Cicero de Divinat.* 2. ſomniâſſe ſe, ovum pendere ex faſciâ lecti ſui cubiculi. Reſpondit Conjector & interpres, theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto. Quæſivit, invenit auri aliquantum, idque circumfuſum argento. Miſit interpreti, quantulum de argento viſum eſt. Tum ille: *nihilne de vitello*? id enim ex ovo videbatur aurum ſignificare, ſicut & album ovi, argentum.

Aliud de Ovo.

30. Simile ferè eſt, quod *Drexelius* narrat: ſtuduiſſe *Patavii* quendam externum, eumque, dum à parentibus ſubſidia nummorum exſpectaret, viſum ſibi per ſomnium à Tabellario ovum accipere, moxque frangere & nucleo totum corpus perungere; quod ad amuſſim impletum eſt. Accepit namque ille pecuniæ ſubſidium, quod partim aureis, partim argenteis conſtabat nummis, candido ſcilicet luteoque ovi. Sed enim vix nummos accepit, cum in graviſſimum morbum incidit, quo illud aurum argentumque abſumptum fuit.

Somnium Conſalvi.

31. Turcæ *Cephaleniæ* ab Hiſpanis Venetisque obſeſſi, ut tradit *Jovius in Conſalvo*, cuniculum perfecerunt, per quem noctu erumperent, & ad *Conſalvi Magni* tabernaculum deferrentur. Sed ipſe tantum diſcrimen ſomno monitus vitavit ita adverſo cuniculo, ut cum nece teterrimâ Barbarorum conjecto in illum, incenſoque pulvere ſulphureo obviam iretur.

Ludovici Jun. ſomnium.

32. *Ludovico* Juniori Francorum Regi, uti memorat *Robertus Gaguinus lib. 8. de geſt. Francorum.* priusquam naſceretur filius *Philippus Auguſtus*, videre viſus eſt in

ſomniia

ſomnis filium calicem manu tenere, humani cruoris plenum, eumque ſuis proceribus propinare, ex quo ipſi imperterriti bellorum biberent, quæ cum Anglis geſſit, portentum.

Manuelis Comneni ſomnium.

33. De *Manuele Comneno* Imp, narrat *Nicetas lib. 6.* cum Sultano *Iconii Clyzaſtblani* inferre bellum ſtatuiſſet, quod in ſomnis ſibi viſus ſit conſcenſâ nave Imperatoriâ cum multis familiaribus Propontidis oram legere: ſubitò verò Europæ & Aſiæ montes concidiſſe, fractâque nave cæteris omnibus ſublatis ſe vix manibus in littus enatâſſe. Quo autem die periculoſas illas vias ingreſſurus erat, homo quidam duarum linguarum peritus, natione Romanus cognomento *Mauropolus* ei dixit: ſe viſum in ſomnis *Cyri* ædem ingredi, & dum Genitricem Dei placaret, vocem ex eâ editam audiviſſe, quæ diceret. Nunc in ſummo diſcrimine verſatur Imperator: & quis ei nomine meo feret opem? cum quidam ex obſcuro dixiſſet: Abeat *Georgius.* illam reſpondiſſe: Tardus hic eſt, illo iterum dicente: Abeat *Theodorus.* eo quoque repudiato, tandem mœſtum exclamâſſe, neminem malum illi imminens præcavere poſſe.

Ambroſii Grimaldi ſomnium de angue flammas evomente.

34. *Ambroſius Grimaldus* Genuenſis, cum inſula *Chios* eſſet à Venetis obſeſſa & oppugnata, quo tempore rerum Genuæ Dux Mediolanenſis *Philippus* potiebatur, ſomniavit ſe ab horrido angue, qui flammas evomebat, occidi. Itaque decrevit eo die prælio atque armis abſtinere. Sed cum hoſtes muris nimium appropinquarent atque Genuenſes eruptione magis offendi poſſe hoſtes, exiſtimarent; *Ambroſius* ipſe armatorum multitudine præter animi ſui ſententiam erumpentium impetu ab urbe ablatus eſt; retrò tamen cedens: ita ut muris tegeretur videndi cupiditate quandoquidem pugnantium clamorem ac ſtrepitum exaudiebat, prolato aliquantiſper capite bombarda in caput acceptâ periit. *Fulgoſus lib. 1. cap. 5. Jacobus Barcellus lib. 3. Hiſpan. belli.*

Gulielmi Neſeni ſomnium.

35. *Gulielmus Neſenus* lintre piſcatoria trajecturus *Albim*, id quod ſæpe ab eo animi recreandi gratiâ factum fuerat, cum impegiſſet illam latenti ſub aquis arboris trunco, de improviſo vacillante, inflexâq; in latus lintre excidit, & in amne eſt ſuffocatus: cum quidam eo die poſt prandium paululum conſopitus talem ſpeciem offendentis ſcilicet lintris & fluctuantis prolabentisque ſui ipſius influvium per ſomnium ſibi oblatum vidiſſet. Idipſum adventanti tum ex patriâ Philippo, qui crebrò accedere eum ſoleret, narravit deridens cum jocis ſomniorum vanitatem.

Marii cujusdam ſomnium de matre defunctâ.

36. Res eſt memoriâ & admiratione digna, ut inquit *Alexander ab Alexandro Genial. dier. lib. 1. cap. 11.* Jacebat in lectulo *Marius* alumnus & cliens meus, cujus ego ingenium & animi indolem ſæpè demiratus ſum. Is cum per quietem matrem defunctam efferri & funus apparari vidiſſet, graviſſimos gemitus & lugubres querelas, quamvis ſomnio confuſus edebat; quem cum excitari juſſiſſem, & cauſam tam luctuoſi gemitûs requiſiviſſem: retulit matrem vitâ functam ſib per quietem viſam efferri & funerari. Obſervavi ego diem, & tempus, quo ſpecies hæc obſervata fuerat, notavi. Haud multò poſt nuntius defunctæ matris ad me venit, à quo cum diem requiſiviſſem, convenit ipſo die, quo mater per quietem efferri viſa fuit, illam è vitâ exceſſiſſe.

Mulieris de fratre mortuo.

37. Simile præcenti, ſed multò recentius eſt, quod refertur *Ephem. Germ. Cur. Dec. 3. Ann. 1. obs. 24.* his verbis. *Mulier plebeja in lectulo dormiens jacebat, ut feſſos ſpiritus ope quietis recrearet. Hæc cum per quetem fratrem militantem in Sabaudiæ caſtris morientem vidiſſet, ſomnians gemitus edebat: at à ſociâ, quæ cum illâ dormiebat, interrogata de querelæ cauſâ reſpondit, fratrem mortuum in bello ſe vidiſſe. Nonnullis autem elapſis diebus Ferrariam venit miles quidam, qui retulit mortem fratris ſomniantis fœminæ. Hic interrogatus de mortis tempore aſſeruit, facto à nobis computo fuiſſe eandem noctem, qua mulier ſupra dicta in ſomnio vidit fratrem morientem.* Sed quis omnia hujusmodi ſomnia conquirat? quis ſingula conſcribat & referat? Plurima enarrat *Cardanus* tàm propria, quàm aliena *lib. 4. Synes. ſomniorum.* Item *Beyerlinck in Theat. vit. hum. V. Divinatio.* & plures alii paſſim. Unicum hoc ſolùm coronidis loco his addere libet, quod memorat *Laertius lib. 9. cap. 5. de Zenone Eleate*, eum nempe dicere ſolitum è *ſuis quemque ſomniis deprehendere poſſe, quantum in philoſophia profeciſſet; ſi nihil illic vel appeteret, vel faceret nefariæ rei: Tum enim animus in profundâ tranquillitate conſtitutus veros affectus prodit. Contraquæ vigilantes non audent profari aut agere, ea noctu occurrant in ſomniis.*

CAPUT

CAPUT XI.

De Animâ cognoſcente, ſivè Intellectu humano.

PRimam, eamque maximè admirandam in Animâ dignitatem attingimus, quâ verè in toto Compoſito humano admirabilior cogitari non poteſt; eſtque Intellectus humanus, quem ob excellentiam *Scaliger* Rerum omnium Dominum appellavit. *Alexander Aphrodiſienſis* Deum eſſe docuit immediatò in corpora noſtra agentem, cui videtur illud *Ovidii 6. Faſtor.* conſonare.

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo.

Alii genium quendam in nobis exiſtentem putârunt, quaſi Intelligentia quædam nobis aſſiſteret ad intelligendum. Pluribus etiam nominibus indicari conſuevit: Undè à multis vocatur Ratio, quæ etiam ſumitur tum pro facultate cognoſcendi ſivè intelligendi, tum pro ipſo actu, qui etiam nominatur Cogitatio, Meditatio & Intellectio. Vocatur communiſſimè quoque Mens, quæ etiam, ſicut ipſe Intellectus & Ratio, aliquando pro ſubſtantiâ Animæ ſumitur; interdum pro facultate ſeu potentiâ intelligendi & cognoſcendi; interdum pro ipſo actu ſivè actione, ſive pro ipſâ notitiâ & cognitione rerum. Sed his ita prælibatis nunc ad ipſius Intellectûs humani dignitatem accuratius diſquirendam accedamus.

§. I.

De Intellectu humano, ejusque operationibus Theoremata.

Intellectus humanus quid ſit. 1. Intellectus humanus, ſi rectè perpendere velimus, aliud nihil eſt, quàm Anima Cognoſcens: Communiter tamen cenſetur Animæ facultas, quæ eſt immediatum principium volendi. À Peripateticis definitur Facultas animæ rationalis organi expers (quia ſpiritualis) quæ verſatur circà Intelligibile quatenus intelligibile eſt. A Doctiſſimo *Honorato Fabri tract. de Homine lib. 7. de Animâ Ration prop. 59.* aſſeritur Potentia cognoſcitiva Spiritualis ab Animâ indiſtincta cujus objectum eſt id, quod verum eſt, ſaltem apparenter.

Intellectus duplex. 2. Intellectus communiter in duas vires aut facultates dividitur, ſicq; duplex ſtatuituitur. *Agens* nempe, & *Patiens*, ſeu, ut etiam vocari ſolet, *Poſſibilis.*

Agens. 3. Agens intellectus dicitur Facultas Animæ rationalis, per quam ad præſentiam phantaſmatum rerum cognoſcendarum fabricantur imagines & ſpecies impreſſæ; ſcilicet intellectus, quia penitus à materiâ ſegregatus, ideo à phantasmatis corporeis adeò improportionatis ad parturiendam cognitionem fœcundari non poteſt; unde proportionatas ſibi ſpecies proprio marte elaborare tenetur: idcircò Agens appellatur, Communis enim ſententia tenet, rerum imagines per ſenſus velut animi feneſtras ſubeuntes in ipſâ imaginatione depingi, quæ phantaſmata convertere & ex iis ſimulacris alias imagines, quas ſpecies intelligibiles dicunt, efformare, atque hoc Agentis intellectûs opus eſſe volunt.

4. Intellectus Patiens ſeu Poſſibilis eſt, qui ſpecies ab intellectu Agente excuſas excipit & erumpit in actualem cognitionem. Non dicitur autem Patiens, quaſi non agat, ſed quia ſpecies ab Agente productas recipit ſuo ſinu, quibus fœtus actualem concipit, & parturit cognitionem. Patiens, ſeu poſſibilis.

5. Inter ſpecies ab objectis prodeuntes, & eas, quas ipſe intellectus concipiendo depingit, hoc intercedit diſcrimen, quod illæ intellectui inſculpantur & imprimantur: hæ verò ab intellectu exprimantur. Undè illæ quidem impreſſæ, hæ expreſſæ ſpecies vocari ſolent. Illæ res intelligibiles, hæ verò intellectas efficiunt. Illæ ſimiles ſunt figuris ceræ impreſſis; nam & diutiùs durant, etiam cum non percipimus; hæ autem ſimiles ſunt imaginibus, quas in ſpeculis, vel aquâ tum, cum nos intuemur, depingimus. Species impreſſæ, & Expreſſæ.

6. *Honoratus Fabri* Mentis ſivè Intellectus modum operandi in eo poſitum docet *tract. de homine lib. 7.* quod res exprimat & repræſentet eo modo, quo ſunt vel reipſa, vel apparenter producto ſcilicet actu vitali intellectionis, quæ eſt formalis repræſentatio objecti, dicitque eſſentialiter actionem à termino indiſtinctam: Ut verò actio eſt, reddit animam agentem, cum intelligere ſit agere: Ut verò terminus eſt, ſeu imago formalis, ſeu ſpecies expreſſa, ſeu Verbum mentis (quæ verba omnia idem exprimunt) reddit intelligentem. Igitur Verbum mentis non diſtinguitur realiter ab ipſâ actione, per quam fit. Et hinc conſtat, intellectionem eſſe ſuam durationum. Ita ille. Intellectûs operandi modus.

7. Intellectus porrò Agens, ut idem docet, uullo modo diſtinguitur à Patiente: eſt enim prorſùs eadem anima, quæ agit & in ſe agit. Imò cum non poſſit dici Agens, niſi vitaliter, id eſt, ab intrinſeco, ſivè eſſentiatialiter in ſe, non poteſt dici Agens, niſi ſimul dicatur & Patiens. Hinc Recentiores quoque non niſi unum agnoſcunt intellectum, eumque tantùm Patientem, repudiant autem Intellectum Agentem, quia imagines, quas ipſum fabricare putant, futurum intellectûs ſubſidium non aliud illis videtur, quàm oſcitantis ingenii commenta. Argumenta vide apud *Chauvinum in Lexico philoſoph. v. Intellectus.* Agens à Patiente non diſtinguitur.

8. Cum Intellectus humanus eâ vi polleat, quâ poſſit aliquid repræſentare, modo ad talem repræſentationem & cognitionem terminetur. Pro uno idcircò repræſentando major talis vis non deſideratur quàm pro alio. Unde ſicut potentia viſiva ad omne viſibile, auditiva ad omne audibile; ita pariter intellectiva ad omne intelligibile ſe extendit. Intellectus ad omne intelligibile ſe extendit.

Digitized by Google

tendit. Quocircà etiam nihil aſſignari poteſt, quod intellectus non valeat attingere. Quámvis tamen non omnia clarè & perfectè intelligere poſſit, ſed aliqua tantum obſcurè & confuſè, eo ſcilicet modo, quo à cauſis ſecundis ad tales aut tales actus poteſt determinari.

Quomodo res co[r]poreas percipiat.

9. Ea videtur eſſe humanæ mentis conditio, ut de rebus corporeis vix ullam habeat cognitionem, quæ à ſenſibus non ducatur: nosq; ita ſumus à primâ ætate affecti, ut cum de re aliqua cogitare volumus, plerumq; incurrant phantaſmata, quæ vix amoliri poſſumus. Hinc etiam quę imaginationem implét & maximè feriunt, eadem plerumq; intellectum movent vehementiùs; qui ad eorum præſcriptum reliqua ſolet percipere. Duplex idcircò etiam diſtingui ſolet mentis perceptio. Una quæ propriè imaginatio dicitur, cum mens ſe ad phantaſma quoddam ſeu veſtigium in cerebro relictum & impreſſum applicat. Altera eſt ipſi propria, quæq; intellectio vocatur, cum nempè rem percipit, cujus nullum extat in cerebro veſtigium, nullum omninò ſimulacrum.

Peripateticorum & Platonicorum differentes ſententiæ.

10. Communis Peripateticorum contra Platonicos ſententia eſt, cognitionem omnem noſtram in ſenſibus ortum ducere, adeo ut nihil ſit in intellectu, quod non fuerit prius in ſenſu, nec quicquam ab intellectu percipiatur, quod in cerebro, vel imaginatione inſculptum non fuerit: quam quidem impreſſionem, ſicut diximus, communiter phantaſma ſolent appellare. Econtrà Platonici mentem ab omni ſenſu abducunt; fallax enim cujusq; ſenſûs judicium prætendunt, ac mentem tum demùm Veritatis luce perfundi dicunt, cum diſcedit à ſenſibus, & ita in ſeipſam recedit, nec ulli credit, præterquam ſibi. Poſſunt tamen Platonici cum Peripateticis conciliari. Quod enim *Ariſtoteles ait*, eum, qui contemplatur, oportere phantaſma quoddam contemplari; id quidem verum eſt de rerum ſenſibilium & corporearum cognitione: nam & ratio, quam adducit, eum, qui non habet aliquid, non poſſe id intelligere, quod volumus, planè efficit res corporeas ſine ſenſu comprehendi non poſſe; ſed non continuò res omninò ſpirituales, quæ nullâ ſpecie corporeâ exhibentur, per phantaſmata conſpicimus. Undè non ita quævis actio mentis à phantaſmate dependet: vis tamen imaginatrix, quia feriari non poteſt, cum intellectus in rem aliquam intendit, ideò ſeſe agitat & movet, ut menti laboranti poſſit quovis modo ſuccurrere. Vix igitur quicquam mentis acie poſſumus intueri, quin phantaſmata non præcurrant vel ſubſequantur: excitant enim, admonent, dirigunt, atq; ex iis omnis ferè noſtra cognitio ducit initium.

Intellectio alia Hominis alia Animæ.

11. Intellectio etiam quæ ineſt homini tanquam toti compoſito, à ſenſu pendere videtur: quæ verò propria eſt Animæ ſeparabilis à corpore non cenſetur pendere à ſenſu, quia Anima ſeparata à corpore, non eſt animal & per conſequens non ſentit. Deindè intellectio illa propria Hominis tanquam totius compoſiti lædi poteſt ab organis & inſtrumentis corporeis, ita ut Homo non amplius exerceat actum intelligendi aut ſaltem depravatè exerceat; ut patet in Phreneticis, maniacis, epilepticis & dormientibus. At verò intellectio, quæ ineſt Animæ, ut ſpiritui ſeparabili à corpore impediri non poteſt: quia non pendet ab inſtrumentis corporis, & poteſt anima intellectionem ſuam perficere ſine ullis organis corporalibus. Hinc etiam patet diſtinctio inter intellectionem hominis, & inter intellectionem Animæ; quia ille deſinit cum ipſo homine; intellectio verò Animæ inhærens non deſinit cum homine, ſed etiam poſt mortem hominis durare poteſt.

Cerebri diſpoſitio ad bene intelligendū.

12. Qui cerebrum habent temperatum ac diſpoſitum & in eo fibras facilè mobiles, faciliùs & expeditiùs intellectu operari valent, quia expeditiùs & faciliùs plura per illum motum phantasmata excitari poſſunt. Qui verò cerebrum habent obſtructum, impeditum, occupatum, aut alio quovis modo depravatum vel vitiatum; ut dormientes, delirantes, ebrii, ſtupidi &c. ritè intelligere non poſſunt. Ad facilitandum igitur intellectum, ejusq; operationes liberum caput eſſe oportet, & minimè gravatum ab humore, vapore, fumo; item cerebrum debet eſſe minimè perturbatum copioſi ſcilicet humoris motu vel appulſu, ut in vehementibus paſſionum motibus accidere ſolet.

Tres Mentis operationes.

13. Tres communiter Mentis operationes agnoſcunt Philoſophi. Nam primò vel res ſimpliciter intellectas concipit, exprimit, repræſentat, nihil prorſùs affirmando, aut negando: & dicitur *ſimplex apprehenſio*: vel unam cum alterâ componit de eâ affirmando, vel unam ab alterâ dividit, negando ſcilicet: & dicitur judicium. vel unam ex aliâ cognoſcit & dicitur *Ratiocinū*. Atq; hæ ſunt tres Mentis operationes in ſcholis decātatiſſimę.

Simplex apprehenſio.

14. Simplex objecti cujuslibet apprehenſio ſeu conceptus ſine affirmatione aut negatione, duplicis generis eſt; complexûs ſcilicet & incomplexus: ſivè compoſitus vel ſimplex. Iſte eſt, quo unum tantùm objectum; ille quo plura ſimul concipiuntur. Quo verò plura ſimul concipiuntur, ſingula minus clarè repræſentari debent, ut quivis facilè advertet & concedet.

Conceptus Complexus duplex.

15. Conceptus complexus duobus modis fieri poteſt: vel enim plura concipi poſſunt per modum unius eſſentiæ, vel per modum plurium: ut ſi concipiatur homo, & turris haud ſecus atq; oculus plura ſimul objecta videre poteſt. Cum per modum unius eſſentiæ ejusmodi complexus ſit, obſervari poteſt, an termini ſint connectibiles, ut ſi concipiatur animal rationale per modū unius eſſentiæ, nempè hominis: vel an termini ſint inconnectibiles & invicem repugnantes, eoquòd invicem connecti non poſſint, ut ſi concipiatur Hircus & Cervus per modū unius eſſentiæ nempè Hirco-Cervi: qui termini conſtituunt Ens rationis, ſivè non Ens cognitum per modum Entis ob terminos reales, qui tamen connecti non poſſunt. Se[d] de his vide Scholaſticos.

[illegible] Mentis opera[tio] ſemper [illegible]

16. Prima Mentis operatio ſemper eſt vera, quia ſemper conformis ſuo objecto, nec falſa & difformis eſſe poteſt. Quantumvis enim verſari poſſit circà Ens falſum falſitate entitativa, non objectivâ, cui reſpondet formalis in actu, nunquam tamen falſa eſſe poteſt, cum nihil affirmet aut neget, quod reverà ineſt; cumque ſemper concipiat id, quod concipit, ubi ſemper eſt

veritas

veritas. Magis autem aut minus diſtincta, & evidens eſſe poteſt. Cognoſcuntur enim aliquando res quædam clarè & diſtinctè, aliquando confuſe & indiſtinctè. Hoc autem duobus modis contingere poteſt: primò nempè cum multa ſimul cognoſcuntur, ut vix unum ab alio diſcerni ſeu diſtingui poſſit: ſecundò cum cognoſcuntur res imperfectè per actum ſcilicet remiſſum ac debilem. E contrario clarè res cognoſcuntur, cum diſtinctè diſcernuntur & per actum intenſum & fortem.

Secunda Mentis operatio, ſive Judicium.

17. Secunda mentis operatio eſt compoſitio quædam, qua mens ſivè intellectus unum cum alio componit per affirmationem ſivè aſſenſum; vel unum ab alio dividit per negationem, ſivè diſſenſum. Unde etiam dicitur Judicium, aſſenſus, enuntiatio vel actus animæ, quo unum de altero affirmatur vel negatur. Eſt & veritas quædam objectiva, circà quam intellectus ſe exercet per aſſenſum vel diſſenſum, quæ omnia concordant. Quamvis autem primam mentis operationem non includat, eam tamen ſupponit: fieri equidem non poſſe videtur, ut unum alteri attribuatur, niſi prius utrumque concipiatur. Actus proinde cenſetur indiviſibilis, qui fit in inſtanti, eſtque ſua duratio, quod omni actui vitali competit, ut docet *Fabri tract. de Hom. l. 7. propoſ. 6. num. 4.*

Tertia Mentis operatio, ſive Ratiocinium.

18. Tertia Mentis operatio eſt Ratiocinium, cujus natura in eo poſita eſt, quod unum ex alio, cum quo connexionem habet, cognoſcatur: Unde ratiocinari eſt unum ex alio cognito cognoſcere: & ratiocinium eſt cognitio unius deducta ex alio: vel etiam eſt cognitio diſtincta ex aliâ confuſâ deducta: non tamen in ratiocinio unus actus producit alium, ſed eſt quoddã determinativum, quo anima velit, uti poteſt, ad aliam cognitionẽ diſtinctam habendam ſine ſenſuum operâ. Atque hic actus mentalis, cum ſit ſimplex & indiviſibilis, etiam fieri poteſt in inſtanti, ut tradit *idem Fabri ibidem prop. 64. num. 5.* In Ratiocinio itaque ex conceptu confuſo anima ſe determinat ad diſtinctum. Sicut autem ſecunda mentis operatio ſupra primam addit aſſenſum vel diſſenſum, & in hoc ab illa diſtinguitur: ita tertia ſupra ſecundam & primam Mentis operationem ſuperaddit deductionem, illationem, rationem illam cognitionis deductæ, uſum prædictæ facultatis, quâ ſe anima ad cognoſcendum determinat. Per hanc itaque deductionem Tertia Mentis operatio ab utraque, primâ ſcilicet & ſecundâ diſtinguitur.

Comprehenſio ſive Cognitio.

19. Comprehenſio, quæ eſt omnium cognitionum præſtantiſſima, ea cenſetur cognitio intellectûs, quâ nempe ſibi obverſans objectum omni modo, quo cognoſcibile eſt, cognoſcit. Sic enim totum quaſi prehendit ac complectitur. Triplex eſſe poteſt, nempe *Vulgaris, ſtricta & ſtrictiſſima.* Vulgaris eſt qua res aliqua cognoſcitur, & cognoſcuntur ſimul termini & effectus, quos ipſa reſpicit naturaliter, ſed generatim tantùm, hoc eſt, ita ut cognoſcat, quis rem illam eſſe talium effectuum productivam non autem in particulari, hos tam effectus, quàm terminos perfectè. Stricta eſt, quâ res cognoſcitur, & effectus ejus omnes ſigillatim & in particulari, ita ut nihil eorum, quæ ad rem illam ſpectant, lateat cognoſcentem. Strictiſſima verò dicitur, qua res cognoſcitur, quantùm eſt cognoſcibilis non extenſivè tantùm, ut in Comprehenſione ſtrictâ, ſed intenſivè, ſeu ita ut cognitio ſit proportionata objecto, oriaturque à principio tam perfecto, quàm ſit ipſum objectum. Unde tria volunt eſſe de ratione comprehenſionis. I. continere fines rei, ſeu cognoſcere quidditativè rem. II. omnia attingere, quæ vel formaliter vel virtualiter ſunt in eâ. III. habere cognitionem rei ipſi proportionatam. Ex doctrina verò *D. Thomæ* tres iſtæ requiruntur cognitiones ad cognitionem comprehenſivam. Prima eſt *ex S. Auguſtino ep. 112. c. 3.* ubi ait: *Comprehenſio eſt cognitio, qua ita res perfectè cognoſcitur, ut nihil ejus lateat cognoſcentem.* Secunda ut omnes habitudines & connexiones, quas objectum habet cum aliis rebus cognoſcantur; imo quas habere poteſt. Tertia eſt, ut ita clare & evidenter cognoſcat, ut cognoſcibilitas objecti exigit.

20. Quantumvis intellectus humanus extendere ſe poſſit ad omne intelligibile: non poteſt tamen aliquam Veritatem intimè comprehendere, quin alioquin attingeret omnes connexiones, quas habet: quod dici non poteſt. Comprehenſio ſiquidem penetrare debet objectum aliquod, ut nihil ejus lateat cognoſcentem, nihil, inquam, tam abſolutum, quàm reſpectivum. Cum igitur quodlibet objectum innumeras habeat relationes, habitudines & connexiones, illaſque omnes humanus intellectus diſtinctè cognoſcere non valeat, ideo etiam comprehendere non poteſt.

Intellectus humanus non poteſt aliquid comprehendere.

21. Objectum intellectûs humani, ad quod naturâ ſuâ ordinatur, quodque appetit naturali quodam impetu, & à quo perficitur, ut ſentiunt communiter, eſt Veritas convertuntur autem Veritas & Ens, ſicut Verum & Ens: hoc eſt; Veritas nihil aliud eſt, quàm eſſentia rerum. Unde etiam veritas rei, ſivè veritas Metaphyſica nihil aliud eſſe cenſetur, quàm ipſiſſima cujuslibet rei exiſtentis entitas. Quod enim reipſa eſt, id verè eſt. imò patet, ſicut unumquodque eſt, ita & verum eſt. Hinc Deus ter Opt. Max. eſt ipſa veritas, quia verè & propriè eſt.

Objectum intellectûs eſt veritas.

22. Veritatis judicium non in ſenſu, ſed in mente, quatenus ſeſe ad idæas convertit, videtur eſſe conſtituendum. Nam quæ ſenſu percipimus, quàm citiſſimè fugiunt, ac perſæpè inquirentes decipiunt, & fallunt. Quocircà etiam *Lucretius* bene canit *l. 4.*

Sic igitur ratio tibi rerum falſa neceſſe eſt
Falſaque ſit, falſis quæcunque à ſenſibus orta eſt.

Veritatis judicium ubi conſtituatur.

23. Quod primum omnium in cognitione ſub mentis conſpectum cadit, videtur eſſe ipſius entis quædam generalis notio: ex qua gradatim ad ultimam usque rei differentiam progreditur. Et ſi rem meliùs perpendere velimus, ipſius exiſtentiæ vel Entis notionem ita ad mentem pertinere comperiemus, ut hanc ſtatim omnibus, quæ perſpicit, impertiatur. Eſt quippè ut communiſſi-

Quid primum omnium cognoſcatur ab intellectu.

Digitized by Google

muniſſima, ita ſimpliciſſima Entis perceptio; nihilq; citra iilam concipitur. Imò Clariſs. *Digbæus* exiſtimat ſolam exiſtentiæ intelligentiam eſſe abſoluram, reliquas notiones quas tanquam ramos Entis notioni inferimus, nihil eſſe quàm relationes quasdam, quæ ex rebus in ſe collatis emergunt. Saris itaque probabile videtur communem Entis rationem confuſâ ſaltem cognitione primùm à mente percipi.

Singularia priùs quàm Universalia cognoſcuntur. 24. Singularia prius ab intellectu cognoſcuntur, quàm Univerſalia, horum enim conceptus non poteſt efformare, niſi prius collatis inter ſe ſingularibus. In quâ quidem collatione quid ſingulis individuis proprium ſir, quid omnibus commune, deprehendens, proprietatibus quaſi rejectis id ſolùm apprehendit, in quo omnia ſingularia conveniunt, atq; ira Univerſalis notionem efformat. Inter Univerſalia deinde prius cognoſcit ſpecies quàm Genus: quo quid enim propius eſt individuis, hoc prius cognoſcitur. Sicut itaq; collatis individuis efformantur notiones ſpecierum, ita collatis ſpeciebus ejusdem generis, relictisque differentiis ſpecificis formantur notiones proximi Generis: atq; ſic porro donec ad ſumma aut ſummaria genera perveniatur. Notandum tamen non ſemper primò intellectum cognoſcere ſingulare ſecundùm ultimam rationalem individui, ſed aliquandò, ut ſingulare genericum aut ſpecificum; imò ut *præcedenti n.* dictum, ſemper prius ſub ratione Entis.

Quomodo intellectus novos actus producat. 25. Quomodo Anima cognoſcens, ſive intelligens ſemper novos actus producat, benè explicat *Fabri de Hom. lib. 7. prop. 26.* his verbis. *Anima*, inquir *cognoſcit eodem modo, quo Senſus ſentit: nam unum ex altero per ratiocinium diſtinctè cognoſcit. Ex quo iterum diſtinctus ſenſus conſequitur: Ex hoc novi ſenſus confuſi, atque ex his novæ cogitationes confuſæ: ex quibus aliqua diſtincta ultrà deducitur, quæ novum etiam ſenſum diſtinctum parit. atque ita deinceps in orbem itur à confuſis ſenſibus in confuſas cognitiones, ex his in aliquam diſtinctam: ex hac in novum ſenſum diſtinctum: ex hoc demum in novos confuſos; atque ita deinceps per mille gyros & ſpiras diſcurritur, donec tandem mens inveniat, quod latebat, & ſimulacrum illud emergat, quod quærebatur. Hinc nomen Diſcurſus, hinc capitis contentio, calor, dolor, defatigatio.* ita *Fabri.*

Docti faciliùs intelligunt. 26. Hinc ſequitur: quod is, qui plura ſcit, & plura rerum ſimulacra aſſervat, etiam citiùs inveniat, quod indagat: & quod is, qui parum ſcit & pauciora aſſervat ſimulacra, ratiocinari facilè non poſſir. Ille enim citius intelligit, & facilius ratiocinatur, qui plura rerum ſimulacra, ſivè phantaſmata aſſervat, quia plura ſentit confuſè ubi aliquid diſtinctè ſentit. Igitur & plura confuſè cognoſcit. Quidquid autem confuſè cognoſcit diſtinctè cognoſcere etiam poteſt. Is igitur plura diſtinctè cognoſcere poteſt. Cum hoc ſir ratiocinari, ex confuſè cognito diſtinctè cognoſcere.

Infantiæ præjudicia erronea. 27. Inter præcipuas errorum cauſas, quibus ab infantiâ mens noſtra obſidetur, referri debet, quod de rebus abſolutè, non ut ſunt in ſeipſis, ſed ut corpora noſtra afficiunt, lædunr, aut juvant, plerumque judicemus. Idcircò quia in primâ ætare omnia pene noſtra judicia ad ſenſus referuntur, nec quicquam aliud eſſe credimus quàm id, quod ſenſus noſtros incurrit, præjudicatas ab infantiâ opiniones vix aut ne vix quidem creſcente ætare ſolemus exuere, eoquòd nobiſcum adoleverint. Itaque illa judicia quanquam ab intellectu prodeant, ſenſibus tamen tribuuntur, quod cum ſenſuum perceptionibus, quas in primâ ætate habuimus, juncta ſint & copulata. Hinc nihil ita cognitioni obeſſe ſolet, quàm infantiæ præjudicia, quibus omnia ad corpus referuntur.

28. Quin & educatio, conſuetudo, ſocietas cum aliis hominibus, Authoritas eorum, quos colimus, conſenſus hominum & alia ejus generis plurima, ne res ipſas ſincerè & purè intelligamus, obſtanr maximè, & in varios errores nos abducunr. Unde quod ſemel nobis probarum fuit aur creditum, vix dimittimus, adeò ut voluntatis vitia aut affectus mentem ipſam velut contagio quædam imbuant. Plura alia circà intellectum ejusq; operariones vide apud Scholaſticos. Impedimenta alia ſani intellectûs

§. II.

De Ingenio, ejus diverſitate, præſtantià & variis proprietatibus eidem connexis.

1. Ingenium, quod propriè aliâs ſignificat naturam cuique ingenitam, aliud tamen eſſe non videtur, quàm extenſio quædam intellectûs ad intelligibilium cognitionem. *Ab Ariſtotele Ethic. Nicom. l. 3. c. 5.* dicitur, vis eligendi & diſcernendi rectè, quod verum eſt. *Tullius Cicero l. de finibus*, Docilitarem & Memoriam uno ingenii nomine voluit contineri. Alii ſtatuunt: Ingenium eſſe vim Intellectûs, quâ difficilia cognitu facilè comprehenduntur. Ab aliis deſcribitur vis illa hominibus inſita intelligendi, agendi, ſeipſum & alios regendi, virtures & vitia perpetrandi, quibus in rebus unus ſæpè alteri plurimum præſtat, ut alio ingenioſior dicatur, & ſit. Videntur tamen omnes convenire in hoc, quod ingenium conſiſtat in cognoſcendi aptitudine, celeritate, promptitudine & facilitate. Ingenium quid ſit.

2. Virtus aut debilitas ingenii plurimùm dependet ab organis corporeis, à diſpoſitione nempe cerebri ac plexu fibrarum, à ſpiritibus animalibus, eorumq; motione ad operationes animales, ſenſirivas, ac ſimiles alias concurrentium, & per conſequens ingenii vires intendi aut hebetari ſolent à corpore. Undè etiam hinc dantur indicia externa ſatis probata bonitatis aut debilitatis ejusdem.

3. Inter naturalia dona Ingenium bonum meritò præferendum eſt. Undè *Ariſtoteles l. 3. Eth. c. 5*, benè ſcripſir: *Eſt & hoc maximum ac præſtantiſſimum, quodque nemo accipere ab alio poßit, nec diſcere; ſed qualecunq; à natura cuique tribuatur, tale obtinebit. Cujus ſi ſumma & excellens quædam à naturâ conceſſa ſit facultas, ea demum perfecta veraque ſit indoles neceſſe eſt.* Quod eriam indicare voluit *Ovidius l. 3. Triſt. Eleg. 7.* canens. Ingenium bonum ingens [illegible]

Singula quid referam? nil non mortale tenemus
Pectoris exceptis, ingeniiq; bonis

En ego

En ego cùm patriâ caream vobiſque domoq;
Raptaque ſint, adimi quæ potuêre mihi.
Ingenio tamen ipſe meo comitorque, fruorque:
Cæſar in hoc potuit juris habere nihil.

Dolendum tamen, quod hoc ipſum donum naturæ à multis parùm æſtimetur atque excolatur; quod ipſum denuò Idem Poëta jam olim etiam doluit *lib. 3. Amor. Eleg. 7.* his verſibus:

Ingenium quondam fuerat pretioſius auro:
At nunc Barbaries grandis habere nihil.

Ingenia præcocia non durant.

4. Pueros, qui in ætate tenerâ ſunt valdè ingenioſi, citò mori compertum eſt. His enim cerebrum eſt juſto ſiccius: in aliis verò humiditas ſepelit ingenium. Sed ſicci, dùm magis ſiccantur, vel moriuntur, vel ſtulti fiunt. Quod etiam indicat *Quintilianus Inſtit. orat. lib. 1.* ajens: *Ingeniorum velut præcox genus non temerè unquam pervenit ad frugem.* Ingenia itaque præcocia vix durant: cùm enim in tenerâ ætate ingenium ab his magis exercetur, cerebrum etiam magis ſiccatur, & inde torpet. Ità novimus multos, qui in infantiâ ingenio plurimum valuerunt, adulriores deinde factos eſſe ſtupidos, aut brevi è vitâ deceſſiſſe.

Muliebre ingenium debilius virili.

5. Muliebri ſexui ingenium ſolet eſſe debilius quàm virili; quia juxtà Medicos minus habent cerebri, quàm viri, deindè etiam illud ipſum magis eſt humidum & frigidum: cujus ſigna ſunt capilli prælongi, rariſſima autem vel nulla calvities. Idcircò etiam *Ovidius ep. Hero. ad Leandrum* benè cecinit.

Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris
Ut corpus teneris ſic mens infirma puellis.

Hanc muliebrem temperiem conſequitur quod ut plurimùm ad profundiores ſcientias ſint inhabiles; etſi in iis valere poſſint, quæ magis nituntur memoriâ, quàm ingenio: uti eſt Muſica, linguarum peritia &c.

6. Multùm formoſi, ſicut forma, ità moribus, conſtantia, judicio & ingenio fœminis ſunt ſimiliores.

7. Monſtroſi corpore plerumque moribus & ingenio tales quoque eſſe ſolent; quia, ut docet *Ariſtoteles*: *Animæ corporum qualitates conſequuntur.*

Ingenii exercitatio.

8. Ingenium ſicut exercitatione & culturâ augetur, & expolitur; ſic negligentiâ intercidit, minuitur & torpeſcit. Quocirca rectè *Ovidius lib. 5. Triſt.* illud agro comparat, qui Incultus, aut neglectus ſterileſcit, vel ſpinoſus evadit.

Adde quod ingenium longâ rubigine læſum
Torpet, & eſt multò, quàm fuit ante, minus.
Fertilis aſſiduo ſi non renovetur aratro,
Nil niſi cum ſpinis gramen habebit ager.

Et 3. Art. idem.

Scilicet ingenium placidâ mollitur ab arte,
Et ſtudio mores convenienter eunt.

Ingenioſiores, qui aquas accolunt.

9. Qui ad flumina & aquas habitant, ingenio validiores plerumque ſunt, & præſtantiores his, qui longius ab his remoti campos, ſylvas, alioſque terræ receſſus incolere ſolent. Trahuntur enim à converſatione mores, & à conſortio peritiorum magis excolitur & per commercia, quæ ibidem vigent, magis acuitur ingenium.

Dementia admixta ingenio.

10. Nullum ingenium, inquit *Seneca de tranquill. animi c. 15.* fuit ſine mixtura dementiæ megnum. Raròequidem invenitur corpus tam benè attemperatum, in quo non aliquod phantaſma ſit corruptum. Hinc provenit illa ſtultitia, ut à multis in rebus magnis contemnantur damna, nec præmoniti moveant caſus, niſi cùm admoti premunt:

Sic nihil in mundo eſt ex omni parte beatum,
Et ſua ſtultitiæ quemlibet aura rotat.

Doctorum lapſus aliorum lapſibus graviores.

11. Ingenioſorum & Doctorum errores atque lapſus graviores aliorum lapſibus non tantùm apprehenduntur, ſed reipſa ſunt. Idcircò benè *Plutarchus* in *Demetrio* ait: *à magnis ingeniis ut magnæ virtutes, ità vitia etiam magna proficiſcuntur.* Sicut enim corpori moto, inquit *Ariſtoteles lib. 6. Ethic. circa finem* contingit fortius percuti, quàm infirmo: ita planè habentibus vires majores naturales, ſi non agunt juxtà lumen prudentię, contingit magis errare, quia majoribus viribus errant.

Ingenioſi inconſtantes.

12. Ingenioſi varii, magis inconſtantes & mutabiles comperiuntur; quia niſi melancholia temperet, velocia habent phantaſmata, & jam hoc, jam aliud ſe illis offert, proinde jam hoc, jam illud ſequuntur.

Moventur paſſionibus.

13. Facilè paſſionibus moventur & agitantur ingenioſi: corpus enim talium eſt molle, ideò humidum. Facilius autem humidum movetur à quavis imaginatione, quàm iſti habent vivaciorem ob puritatem & ſubtilitatem ſpirituum.

14. Qui valent ingenio, dùm abſorpti ſunt ſtudio literarum, plus ſpuunt & emungunt, eoquod labore illo caput caleſit, & materia, quæ cerebro inerat, ſolvatur & effluat.

Cholerici & Sanguinei habent vaga ingenia.

15. Cholerici & ſanguinei non facilè cogitatione inhærent eidem argumento; quia propter calorem Cholerici lucidos atque paucos, Sanguinei ob copiam materiæ plurimos habent ſpiritus, qui dùm frequenter hinc inde erumpunt, jam hoc, jam illud objectum, ſeu potius phantaſma illuſtrant, quod illuſtratum movet jam hanc, jam illam cognitionem.

Docti malè ſcribunt.

16. Docti & ingenioſi plerumque charactères formant ineptos, quia ſcriptura & opificia ſubtiliora requirunt imaginationem; qui verò ſpeculativis ſcientiis dediti, cerebro ſunt ſicciore: prætereà docti majoribus intenti ſcriptionem quàm velociſſimè tranſcurrunt & negligunt.

Profundè docti rarò boni Oratores.

17. Ingenioſiores & profundè in ſpeculativis docti rarò boni ſunt oratores. Eloquentia ſiquidem fundatur in imaginatione & memoria, ac proindè cerebro humidiore, quod illis eſt ſiccius, prætereà contemnunt verborum nitorem, & toti ſunt in eo, ut rem percipiant, non ut ornatè eloquantur.

Calidorum eſus ingenio prodeſt.

18. Calidorum eſus excitat ingenium: ſi tamen nimis ſint calida, ſpiritus adurunt: moderatè verò calida ſpiritus elevant, & ſubtiliant, ſicque clariores reddunt, qui plurimùm conferunt ad phantaſmata meliora, quibus habitis anima melius operatur.

19. Ejuſdem nationis aut familæ ſimile, ut plurimùm, habent ingenium; quià ſimilem plerumque habent cerebri conſtitutionem

cooperan-

Nationis & familiæ ingenia ferè ſimilia.

cooperante multùm eodem aëre, iisdem alimentis, ſimili educatione &c. ità jam olim *Ægyptii* decantati ſunt callidi, dociles, laſcivi, temerarii, avari, ſed& ſapientes; *Thraces* iniqui,pigri; *Celtæ* feri indociles; *Scythæ* crudeles; *Hiſpani* docti, prudentes, ambitioſi, tardi; *Galli* leves, verſuti, ſuperbi; *Germani* veraces, fideles, laborum patientes, fortes, generoſi, prodigi, ſtrenui, potatores & voratores. *Itali* callidi, fallaces, laſcivi, avari, *Siculi* acuti; *Cretenſes* ſemper mendaces, &c.

20. Ingenia hominum prout operantur, aut ſe per actionem extendunt; triplicis poſſunt eſſe generis; vel bona, vel mala, vel indifferentia. Exempla quorumvis generum ordine Alphabetico ſic exhibemus.

Ingenia humana in genere bonorum Ordine Alphabetico deſcripta.

A. Activum, Æquum, Affabile. Alacre. Altum. Amans publici. Amicabile. Amœnum. Animoſum, Apertum. Aſſiduum.

B. Beneficum. Benevolum. Benignum. Bonum.

C. Candidum. Capax. Cautum. Civile. Clarum. Clemens. Come. Commiſerativum. Conceptuoſum. Concinnum. Cordatum. Corrigibile. Conſtans. Conſummatum.

D. Defœcatum. Diſcretum. Docile.

E. Efficax.Elegans.Excellens.Expeditum.

F. Facundum. Fœcundum. Feſtivum. Fidum. Firmum. Frugale.

G. Generoſum. Grave.

H. Habile. Hoſpitale. Humanum.

I. Indefeſſum. Induſtrium. Infractum. Intrepidum. Judicioſum.

L. Laborioſum. Lentum. Liberale. Liberum.

M. Magnificum. Manſuetum. Maturum. Moderatum. Modeſtum. Morigerum.

N. Nobile.

O. Officioſum. Opimum. Optimum.

P. Pacatum. Penetrativum. Perſeverans. Perſpicax. Politicum. Populare. Practicum. Probum. Profundum. Promptum. Providum.

Q. Qualificatum. Quietum;

R. Reale. Rectum. Religioſum. Reſolutum.

S. Sagax. Sedatum. Serium. Simplex. Sobrium. Sociabile. Solers. Solidum. Speculativum. Stabile. Studioſum. Sui potens.

T. Temperatum. Tractabile.

V. Validum. Verecundum. Verſatum. Vigilans. Vivax. Univerſale. Urbanum.

Z. Zeloſum.

Ingenia humana in genere malorum Ordine Alphabetico digeſta.

A. Abjectum. Abſurdum. Abuſivum. Aculeatum. Adulatorium. Adverſum. Ægrum. Æmulum. Ærumnoſum. Affectatum. Affectuoſum. Ambitioſum. Ardens. Argutum. Arrogans. Aſperum. Aſſentatorium.

B. Bardum. Bovinum. Brutale.

C. Cavilloſum. Cholericum. Confuſum. Conſternatum. Contentioſum. Criminatorium. Curioſum. Cynicum.

D. Debile. Deceptorium. Delicatum. Delicioſum. Deſperatum. Detrectatorium. Dicax. Diffidens. Diſcors. Diſſentioſum. Diſſolutum. Diſtractum. Doloſum. Dubium. Durum.

E. Effœminatum. Effœtum. Efferum. Erroneum. Execrabile. Exitioſum. Exſoletum. Exuberans.

F. Falſarium. Faſtidioſum. Faſtuoſum. Fatuum. Flagitioſum. Fluctuabundum. Frivolum. Fucatum. Furioſum. Furtivum.

G. Garrulum. Grave.

H. Hæſitans. Hebes. Humile. Hypocriticum.

I. Jactabundum. Ignavum. Igneum. Illiberale. Illuſorium. Immoderatum. Impatiens. Imperioſum. Imperitum. Impetuoſum. Impium. Importunum. Impudens. Inane. Incapax. Incentorium. Inclemens. Incorrigibile. Incredulum. Incurium. Ineptum. Iners. Inexorabile. Inexplebile. Infidum. Inhumanum. Iniquum. Injurioſum. Inquietum. Inſidioſum. Inſociabile. Inſolens. Invidioſum. Joculatorium. Jracundum. Irreſolutum.

L. Languidum. Laudipetum. Leve. Loquaculum. Lubricum. Luxurioſum.

M. Malignum. Malitioſum. Mendax. Meticuloſum. Mobile. Moroſum.

N. Negligens. Nequam. Novicupidum. Nugatorium.

O. Oblatrativum. Obliquum. Oblivioſum. Obſcurum. Obſtinatum. Obtuſum. Oſtentativum.

P. Parcum. Paſſionatum. Pavidum. Perfidum. Perfunctorium. Pertinax. Præceps. Præcox. Probroſum. Procax. Prodigum. Protervum. Puſillanime.

Q. Querulum. Quæſtuoſum.

R. Rapax. Recidivum. Refractarium. Rimatorium. Rixoſum.

S. Sanguinarium. Satyricum. Scandaloſum. Sciolum. Seditioſum. Servile. Simulativum. Socors. Sordidum. Stupidum. Subdolum. Subruſticum. Subſtultum. Succenſorium. Suggeſtivum. Sugillatorium. Superſtitioſum. Suſpectum. Suſpicax. Suſurronium. Sycophanticum.

T. Tædioſum. Tardum. Temerarium. Tenax. Tenue. Tepidum. Terticum. Timidum. Triſte. Trux. Tumidum. Tyrannicum.

V. Vagabundum. Vafrum. Vaniloquum. Vanum. Vecors. Vehemnes. Ventoſum. Verſatile. Verſutum. Vexatorium. Vindicativum. Voluptuarium. Vulgare.

Z. Zelotypum.

Ingenia

Ingenia humana in genere Indifferentium Ordine Alphabetico exhibita.

A. Acutum. Apprehenſivum. Arcanum. Argutum. Audax. Auſterum. Authoritativum.
C. Cenſorium. Circuitivum.
D. Difficile. Diſcurſivum. Diſſimulativum.
E. Extremum.
F. Facetum. Facile. Familiare. Fervidum. Feſtinans. Fidens. Flexibile.
I. Immobile. Indignabundum. Inſinuativum. Joviale.
L. Largum. Lautum. Lepidum. Luctabundum.
M. Meditabundum. Melancholicum.
N. Negotioſum.
O. Obſequioſum, Officioſum.
P. Privatum. Proſperum.
R. Reconditum. Rigidum.
S. Satagens. Scholaſticum. Scrupuloſum. Secretum. Securum. Segrex. Sequax. Severum. Solitarium. Sollicitum. Stoicum.
T. Taciturnum. Triſte.
V. Vaſtum. Velox.

Ingenium optimum pro ſtudiis.

21. Optimum pro profundis & ſolidis ſtudiis ingenium cenſetur eſſe, quod ex æquâ bilis & melancholiæ permixtione conſtat. Ratio videtur eſſe, quod à bile oriatur facilis apprehenſio, ab imaginatione velox diſcurſus, motus agiles, & acres. Ob melancholiam verò fiat, ut animus ab externis avocetur, diu meditetur, & maturius de iis, quæ invenit, judicet. Unde *Ariſtoteles* quoque docet *ſect. 30. probl.* omnes viros, qui ante ejus memoriam ingenii gloriâ floruerunt, & in variis artibus & facultatibus excelluerunt, melancholicos fuiſſe. Dici etiam conſuevit, multum ac ſedulum ſtudium hominem aut melancholicum requirere aut melancholicum reddere.

Ingenii præcellentis ſignum.

22. *P. Caſpar Schott Techn. Cur. lib. 11. cap. 11.* characterem novum phyſiognomicum excellentis ingenii ex Amici cujusdam communicatione deſcribit his verbis: *Præcellentis ingenii ſignum eſt duarum minimum rugarum in fronte Horizontalis parallelismus, ſivè duarum rugarum in fronte diſtantia à pavimento in homine erecto. Quod ſi plures rugæ adſuerint, majorem denotabunt ingenii præſtantiam. At verò diſtortæ rugæ, neque in directum continuatæ aut ſitui oculorum æquidiſtantes ingenii debilitatem manifeſtant.* Porrò notatum etiam ſubdit, ex rugis colligi poſſe, quinam homines ingenio ſint *lato*, quinam *Filato*. *Filatum* autem ingenium vocari dicit, quod uni rei profundè conſequentiarum indagine inſiſtere ſolet, ad alia tamen rimanda minùs aptum. Quo ſolo ingenio homines præditi ad gubernandum inepti; ad altiores verò ſcientias aptiſſimi comperiuntur. *Latum* ingenium vocant, quod plurima minùs tamen clarè ſeu profundè ſimul intueri ſolet: & hoc ad gubernandum peraptum eſſe volunt. Illud etiam ingenium oculo unam rem fixè & clariſſimè intuenti; hoc verò oculo multitudinem florum totius alicuius horti ſimul, minus tamen clarè videnti comparat. *Filati* igitur ingenii indices rugas easdem dicit eſſe, quæ præſtanti ingenio aſſignantur. *Latum* verò denotari ſcribit multitudine tenuium rugarum parallelè diſpoſitarum, ſubindè etiam nonnullos dari notat, qui utroque ingenio ſunt prædití; & tales utriusque ingenii indices rugas habere. De Signis aliis boni vel debilis ingenii vide quæ diximus ſupra hujus *Scrutinii diſquis. 1. cap. 8.*

§ III.

Ingenia quædam exotica mirabilia referuntur.

Salomon Rex ingenioſiſſimus.

1. Nemo non mirari debet, Regis Judæorum Sapientiſſimi *Salomonis* ingenium, quo perſpicaciſſimè de omnibus rebus, quæ in natura ſunt, ſcripſiſſe dicitur ab hyſopo ad cedrum usque. Nam præter *Eccleſiaſten*, *Proverbia*, *Cantica*, & *Librum Sapientiæ*, octo præterea millia librorum alterius argumenti compoſuiſſe traditur, in quibus carminum, odarumque mille & quinque; Dramatum tria millia. Unde *Joſephus lib. 8. Antiq. cap. 2.* de ipſo ſic ſcribit. *Compoſuit libros odarum & carminum quinque ſupra mille: ac parabolarum & ſimilitudinum libros ter mille; cuilibet enim ſpeciei plantarum ſuam adbibuit parabolam ab hyſopo usque ad Cedrum: Idem fecit de pecoribus & ceteris terreſtribus, natatilibusque & quæ per aërem feruntur.* Verùm ingenium iſtud & indè natam ſcientiam divinitùs eidem inditam fateri debemus. Sicut Deus ipſe *3. Reg. cap. 3. v. 12.* Eundem alloquens teſtatum facit: *Dedi tibi cor ſapiens & intelligens in tantum, ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.* Divinum itaque hoc donum fuit, quo omnes tàm antè quàm poſt ſe natos ingenii ſagacitate ſuperavit.

Zoroaſtres.

2. *Poſt Salomonem* hominum omnium ingenioſiſſimum â canâ Antiquitate celebratur *Zoroaſtres Perſa Mesraim Cham filius*, de quo recens nato ſcribunt eum contrà aliorum infantium morem mox ab enixu riſiſſe, ejusque cerebrum inſolito more palpitâſſe futuræ ſcientiæ præſagio. *Hermippus* teſtatur, uti & *Plinius lib. 30. cap. 1.* eum centum millia verſum de Magia, cujus inventor dicitur, edidiſſe.

Ariſtoteles.

3. *Ariſtoteles Nicomachi* filius *Stagyræ Macedoniæ* oppido, Unde *Stagyrites* dicitur, natus vir extitit admirabili planè ingenio, multâque doctrina excellens. Unde etiam *Averroes* eum vocavit *Naturæ genium, Intellectûs humani finem, atque à Divinâ Providentia, ut ſciremus, quidquid ſciri poteſt, datum.* Libros ejus Laërtius recenſet, ſummàmque ad 4000. producit, de quibus nulla ſit dubitatio. Sed horum major pars injuriâ temporum intercidit, adeò ut non plus viginti nunc extent. Tantùm etiam in Scholis nomen *fuit Ariſtotelis* ut Philoſophus κατ' ἐξοχήν habitus fuerit.

Plato.

4. *Plato* ob humerorum latitudinem ſic dictꝰ, cum anteà ex Avi paterni nomine *Ariſtocles* vocaretur, natꝰ *Athenis* tanta ſermonis & copiâ & ſuavitate fuit præditus, ut dictum à quibusdam fuerit, *Jovem* ſi græcè loqueretur,

non

Digitized by Google

non alio quàm Platonico ſermone uſurum. De Deo tàm multa tàmque recondita ſcripſit, ut *Divinus* Philoſophus vocitari meruerit. Multi etiam Eccleſiæ Patres eum ob doctrinam ſolidiorem venerati ſunt: inter quos *Juſtinus* Martyr eandem ſibi ad credenda fidei Chriſtianæ myſteria plurimùm profuiſſe fatetur. *Origenes* ejusdem doctrinæ Platonicæ præſidio *Celſum* confutavit: & *D. Auguſtinus* illustriſſimos ſui ævi Doctores à Platonicis Scholis ad Eccleſiam tranſiiſſe dixit: quamobrem ipſe *Auguſtinus* huic *Platonis* doctrinæ multùm ſemper addictus fuit. A multis verò creditur eum ſacra volumina adhibito interprete evolviſſe, & inde doctrinæ ſuæ principia deduxiſſe.

5. *Theophraſtus* ita dictus ob oris eloquentiæ ſuavitatem, ut tradit *Ælianus de var. hiſt.* qui prius *Euphraſtus* & *Tyrtamus* dictus eſt ex *Ereſſo Lesbi* civitate Philoſophus ad trecenta volumina *Laërtio* teſte reliquit: quorum catalogum apud Eundem videre licet. *Demetrium* Phalereum verò *Theophraſti* Auditorem librorum multitudine & verſuum numero omnes ferè temporis ſui Peripateticos ſuperaſſe ſcribit *Idem Laërtius lib. 5.*

Epicurus. 6. *Epicuro Neoclis* filio patriâ Athenienſi, ex pago tamen *Chagellims* oriundo *Lucretius* tantum tribuit ingenium, ut non dubitet affirmare reliquorum omnium Philoſophorum lumen obſcurâſſe, quemadmodum ſol ſuo ſplendore aliorum ſiderum claritatem aufert. Hunc infinitos penè libros ſcripſiſſe, omneſque alios copiâ ſuperâſſe, quem & *Chryſippus* æmulatus eſt, notavit *Laërtius lib. 10. Epicuri* philoſophiam redivivam, ſed erroribus, quibus ſcatebat, repurgatam, non ita pridem à celeberrimo *Gaſſendo* accepimus.

Apollodorus. 7. *Apollodorus Epicuri* diſcipulus ultrà quadringenta conſcripſit volumina: ſimiliter & *Sidonius Apollodori* auditor, ut teſtatur *Laërtius in Epicuro.*

Chryſippus. 8. *Chryſippus* Solenſis diſcipulus & ſucceſſor *Cleanthis Epicuri* imitatione ſuprà 700. volumina ſcripſit, inter quæ trecenta & undecim Logica fuerunt, Ità teſtatur *Laertius* & *Suidas.*

Didymus. 9. *Didymus* Alexandrinus Grammaticus à primâ ætate cœcus, qui *Ciceronis* tempore floruit, *Chalcenteros* ab aſſiduo lucubrandi ſtudio dictus, plus quèm tria millia & quinquaginta confeciſſe fertur volumina. Sed quis hos magnos ingenii labores & partus non obſtupeſcat?

Ovidius. 10. *P. Ovidius Naſo* Sulmonenſis ingenio valuit poëtico celeberrimo, ut ipſe de ſe teſtatur *lib. 4. Triſtium.*

Sponte ſuâ carmen numeros veniebat ad aptos:
Et quod conabar dicere, verſus erat.

Ariſtarchus. 11. *Ariſtarchus* Grammaticus Alexandrinus diſcipulus *Ariſtophanis* Grammatici Olymp. 156. ſub *Ptolomæo Philometore* ſcripſit Commentarios ſupra mille. Taceo plura alia veterum ſcriptorum ingenia: ut *Empedoclis*, qui tria & quadraginta volumina; *Acteji Capitonis* Conſulis, qui ſexaginta; *Servii Sulpitii*, qui centum & octoginta; M. *Varronis* Romanorum Doctiſſimi, qui libros ſcripſit ſupra quingentos, quorum tamen pars maxima triumvirali tempeſtate periit.

Origenes. 12. *Origenes Adamantius* Alexandriæ eruditus *Leonide* patre pro fide interfecto bonis fiſco addictis decennis cum matre & ſex fratribus pauper relictus, presbyter ordinatus ob excellens ingenium *Phirmilliano Cæſareæ* Epiſcopo, aliiſque gratus & admirabundus, omnem penè diſciplinam, artemque ac Hebraicam linguam aſſecutus non in Sacris tantùm ſed, & in profanis literis tradendis adhærentes ſibi quampluri-mos habuit. Ad ſex millia librorum teſte *Epiphanio Hæreſi* 64. ſcripſiſſe aut dictâſſe fertur.

Chryſanthius Sardianus. 13. *Chryſanthius* Sardianus Sophiſta, ut *Eunapius in ejus vitâ* recenſet, *Juliani* Imperatoris familiaris Octogenario major propriâ manu tot libros exaravit, quot vix alii juventâ florentes legere valent: quo factum eſt ut extremi digitorum articuli ob juge ſcribendi exercitium curvati, contractique fuerint.

Galenus. 14. *Galenus* Medicorum facilè princeps *Suida* teſte, non tantùm in Medicina, ſed & in Philoſophiâ, Grammaticâ & Geometria plurima conſcripſit, ità ut qui eundem ſcribendi, commentandique diligentiâ vicerit, aut in ſingulis propè artibus numero ſuperaverit, invenias neminem. Ad quingentos enim libros ſcripſit, quot vix ſcribendo tantùm abſolvere quisquam nedum meditans ſimul ac literis mandare potuiſſe credatur. Quorum tamen vix dimidia pars ad nos pervenit, ut Doctiſſimus *Julius Alexandrinus* advertit. *Fernelius* in Medicinæ ſuæ præfatione præter ducentos & quadraginta, inquit, quos de aliis diſciplinis, de Medicinâ ſuprà quadringentos conſcripſit. *Athenæus in Dipnoſophiſtis* inquit, *Galenum* tot philoſophica & medicinalia condidiſſe volumina, ut Scriptores ante ſe ſuperaverit omnes. Horum plurima ad nos non pervenerunt, quoniam vel incendio conſumpta, vel ob barbariem temporum in Aſiâ Græciâque ſecutam, aliasque ob cauſas perierunt.

D. Auguſtinus. 15. *D. Aurelius Auguſtinus Tageſte* in Africa natus adhuc puer docilitate ingenii æquales longè antecellens brevi omnes doctrinâ ſuperavit. *Lib. 4. Confeſſ. cap. 16.* ingenii acumen in intelligendo & diſputando divinitus ſibi datum ipſemet fatetur: quod etiam tam excellens fuit, ut in ſecundâ pueritia, ſicut ait, anno ſcilicet 12. Logicos & Rhetoricos *Ariſtotelis* libros nullo interprete per ſe intellexerit, adeòque exactè perceperit, ut facilè eos, qui ſub optimis Magiſtris eorum doctrinam hauſerant, ſuperaverit, Virum deinde omni ſcientiarum genere exquiſitæ eruditionis extitiſſe, quæ poſt ſe reliquit, teſtantur monumenta, ſic ut meritò Doctor Doctorum Eccleſiæ, & *SS. Trinitatis* Apoſtolus nominetur. Suæ porrò eruditionis & doctrinæ tot tantaque edidit monumenta, tam multa, tam varia, tamque recondita ad-

verſus

Digitized by Google

verſus Hæreticos ſcripta reliquit, ut vix omnia â ſtudioſiſſimo quoque evolvi & legi queant. Undè etiam *Poſſidius in ejus vita*, eum decipi ſcripſit, qui omnia, quæ *Auguſtinus* ſcripſit, ſe legiſſe arbitretur.

D. Thomas Aquinas. 16. *S. Thomas Aquinas* illuſtris genere, multo tamen illuſtrior ſanctitate & doctrina fuit. De hoc ſcribit Sixtus Senenſis proximè eum cum S. Auguſtino inceſſiſſe, atque hujus mentem & reconditos ſenſus introſpexiſſe. Subdit deindè quatuor in ſe implacabiliter pugnantia indiſſolubilis pacis fœdere conjunxiſſe, videlicet *Copiam*, *brevitatem*, *facultatem* & *ſecuritatem*, quas nulli unquam literarum Profeſſori vel ante, vel poſt eum contigit ſemel potuiſſe connectere. *A Pio V. Pont.* Max. idcirco quatuor Eccleſiæ Doctoribus tanquàm quintum ejuſdem ſplendidiſſimum lumen aſſociatus fuit. Huic quoque ab ipſo Chriſto datum fuit teſtimonium quod, *benè de ſe ſcripſerit. Innocentius IV.* Rom. Pont. hoc quoque Eundem celebravit elogio. *Qui S. Thomam impugnavit, ſemper fuit ſuſpectus de Veritate: & qui eum tenuit, nunquam invenitur à tramite Veritatis deviâſſe.* Scripta quoque Ejus, ut in *Romano Breviario* memoratur, & *multitudine & varietate & facilitate explicandi res difficiles adeò excelluit, ut ob eam cauſam nomen Doctoris Angelici jure ſit adeptus.*

Tomas à Kempis. 17. Angelicus Doctor jam memoratus *Thomas Aquinas* provocat huc & alterum *Thomam à Kempis* nominatum, Canonicum Regularem Ord. *S. Auguſtini*, qui pietate, manſuetudine aliiſque virtutibus præclarus clariſſimo ingenio ſuo præclarè multa ſcripſit. Præ omnibus tamen libellus de *imitatione Chriſti* poſt ſacra Biblia maximè celebris eſt, ita ut nullus alius liber in tam variis linguis excuſus ſit. Eundem & Imperator Turcarum in linguam ſuam converſum venerari dicitur. Quocircà cùm quidam Religioſus Anno 1600. Argirium in Mauritania profectus veniſſet pretium redemptionis captivorum laturus; Rex ei in bibliothecam ſuam ducto varios codices oſtendit, & inter hos etiam Libellum de imitatione Chriſti vulgari Turcarum lingua impreſſum, dicens: *pluris ſe Unicum illum facere, quàm omnes reliquos Mahumetanorum.*

Dionyſius Carthuſianus. 18. *Dionyſius Ryckelius* vulgò *Carthuſianus* nominatus, ingenium habuit mirè perſpicax cum memoriâ ad ſtuporem tenaciſſimâ. Tanta eſt operum ejus moles, ut librorum multitudine *D. Auguſtinum* ſuperâſſe dicatur, & quod mirandum, propria manu omnia conſcripſit, nullo uſus Amanuenſi. Doctoris etiam *Eccleſiaſtici* nomen promeruit, quemadmodum D. *Thomas Angelicus*, *S. Bonaventura Seraphicus* & *Joannes Duns*, ſivè *Scotus ſubtilis* dici conſuevit.

Hieronymus Cardanus. 19. *Hieronymus Cardanus* Patritius Mediolanenſis propter edita ingenii monumenta toti orbi celebris fuit & propter Aſtrologiæ, Metopoſcopiæ, & Chiromantiæ ſingularem cognitionem multis magnatibus gratiſſimus fuit. Scriptioni deditus multa publicis tabulis conſignando mandavit, cumque podagræ doloribus fuiſſet obnoxius, eos non aliâ ratione lenire ſolitus eſt, referente *Scipione Gentili*, quàm ſi in ſtudia ſe abdens, quaſi extra ſe raptus, ſenſum omnem corporis amiſiſſet. Novarum rerum inventione felix plura ſcripſit, quàm legerit, plura docuit quam didicerit. *Ex elogiis virorum doctorum Jacobi Philippi Tomaſini.* De eodem in dedicatione ſuorum operum ad *Guilielmum de Lamoignon* ſupremi Galliarum Senatûs Principem hoc etiam memoratur, *quod vaſtitate ingenii univerſa in ſcientiis complexus ſit, quæ vix ſingula ſinguli aſſequi potuêre.*

Guilielmus Budæus. 20. *Guilielmo Budæo* Juris conſulto Pariſienſi Gallia acutiore ingenio, acriore judicio, exactiore diligentia, majore eruditione nullum unquam produxit. Omnium, qui eo ſæculo vixerant, fuit ſine controverſia doctiſſimus, qui omnium nationum homines in ſui admirationem convertit: idcircò & Galliæ portentum ab *Eraſmo Roterodamo* vocatus eſt. Nihil fuit unquam Græcorum vel Latinorum Scriptorum, quod ille non evolverit, legerit, excuſſerit. Nihil fuit tàm reconditum, tamque abſtruſum in linguis Græca ſcilicet & Latinâ, quod non perveſtigârit, adiêrit, inſpexerit, & velut *Cerberum* è tenebris produxerit in lucem. Infinitæ ſunt, ſeu vocum ſignificationes, ſeu loquendi figuræ ac proprietates, quas unius *Budæi* operâ ſciunt homines ſtudioſi prioribus ſæculis ignotatas. Et hæc quidem omnia tanta, & tam admirabilia ipſe per ſe ſine Magiſtro ullo perdidicit. Felix certè & mirè fœcundum habuit ingenium, quod in ſe uno invenit & doctorem, & docendi viam, rationemque; & cujus decimam partem alii ſub magnis Magiſtris vix diſcunt, id totum ipſe à ſe edoctus eſt Magiſtro. Plura illius encomia vide apud *Ludovicum Vives in 2. lib. D. Auguſt. de civit. Dei cap.* 17.

Joannes Picus Mirandulæ Comes. 21. E Galliâ in Italiam revertimur, ubi *Joannes Picus Mirandulæ* comes, alias *Dominus Concordiæ*; ab Italis *Phœnix* cognominatus, Princeps formoſus, comis, facetus, omnibus corporis animique dotibus excultus doctrinæ & eloquentiæ fuit planè admirandæ. In diſputationibus ingenio ſubtili uſus fuit cum perſpicaci ſemper prudentiâ. Anno ætatis decimo quarto imberbis Philoſophus & Theologus perfectus. Exactè tenuit linguas, Græcam, Hebræam, Chaldaicam & Arabicam: utque fuit excelſi ſpiritûs, ingeniique ad maxima quæque evecti, ardore juvenili impulſus *Romam* venit, ubi 900. concluſiones in omni ſcientiarum genere diſputandas propoſuit, quarum 500. fuerunt in Philoſophia Veterum, Matheſi, Cabala, & Magia, in quibus invictum ſe, & admirabilem omnibus tanto ingenii acumine, tantâ facundiâ & gratiâ reſponderit, ut de omnibus triumphum retulerit. *Ex elogiis virorum doctorum Pauli Jovii.*

M. Antonius de Paſſeribus. 22. *M. Antonius de Paſſeribus* à Genuaex illuſtri *Paſſerinorum* familiâ, quæ *Mantuæ*, olim

olim ac *Mutinæ Carolo* Saraceno teſte feliciter imperavit, oriundus, primus fuit, qui in illuſtri philoſophiæ cathedrâ *Ariſtotelis* abditos ſenſus ex Græcis textibus explanavit, & ævo ſuo peripateticam doctrinam interpretum ambagibus involutam luce meridianâ clarius illuſtravit. Usque adeò portentoſo ad rem quamlibet fulſit ingenio, & vaſtâ memoria, mirâque in arcanis Naturæ parentis aperiendis facilitate præditus, ut aliqui ſuſpicarentur, eum ad tantarum rerum ſcientiam ductu familiaris cujusdam ſpiritûs perveniſſe.

Petrus Aponenſis

23. *Petrus Aponenſis* Philoſophus, Medicus, & Aſtrologus peritiſſimus herbarum & lapidum virtute certo cœli aſpectu & ſtatis horis utens faſcinare homines credebatur. Philoſophiam cum medicinâ & Aſtrologiam cum naturali magiâ arcto vinculo ingenioſiſſimè copulans *Conciliatoris* ſortitus eſt nomen. Magiæ tamen ſuſpectus cùm in jus vocatus & eo pendente mortuus eſſet, in effigie ſupplicium tulit, quæ publicè flammis tradita fuit. In unâ tamen prætorii Patavini parte Statuæ ejus lapideæ hæc leguntur inſcripta.

PETERUS APONUS,

PATAVINUS PHILOSOPHIÆ MEDICINÆQUE SCIENTISSIMUS, OB IDQUE CONCILIATORIS NOMEN ADEPTUS, ASTROLOGIÆ VERO ADEO PERITUS, UT IN MAGIÆ SUSPICIONEM INCIDERIT, FALSOQUE DE HÆRESI POSTULATUS, ABSOLUTUS FUIT.

Nicaſius Werdanus.

24. *Nicaſius de Werda*, natione Brabantinus, *Mechliniæ* natus à tertio ætatis anno morbillorum acerbitate oculis captus & omninò cœcus factus, atque ob id elementorum omnium penitus ignarus alterum ſe *Didymum* Alexandrinum exhibuit, dum in omni ſcientia erudiriſſimus apparuit. In univerſitate Lovanienſi gradum Magiſterii ſuſcepit, poſteà Scholas aliquanto tempore *Mechliniæ* rexit. *Lovanium* reverſus in S. Theologiâ Licentiatus factus inde publicè ad populum conciones habuit. Quin & poſt hæc gradum Doctoris Utriusque Juris in Academia Colonienſi cùm accepiſſet, in Gymnaſio ibidem publicè Jura cum omnium ſtupore docuit, atque libros Utriusque juris, quos nunquàm viderat aut legerat, auditu verò tantum perceperat, mente retinuit, & memoriter, cum voluit, recitavit.

Aldrovandus.

25. *Ulyſſes Aldrovandus* Bononienſis incomparabilis Naturæ operum perſcrutator varietate doctrinæ, ubertate ſcriptorum, reconditis eruditionis & ingenii viribus cunctos ſui & præterlapſi ſæculi homines ſuperâſſe videtur. Muſæum habuit rebus naturalibus rarioribus refertum; fueruntque gummi, lacrymæ, radices, herbæ, lapides, animalia, gemmæ, quæ totius Mundi mercatum videbantur referre; quæ nunc in Curia Bononienſi magnifico apparatu ab exteris quotidianâ propè viſitatione cum maxima admiratione honorantur.

Puer ſeptennis exoticè doctus.

26. Propinquam noſtris temporibus & maximè admirandum exotici planè ingenii exemplum fuit Anno Chriſti 1647. in puero ſeptenni nomine *Jacobo Martini*, nativitate Veneto, educatione Bononienſi, genere Mutinenſi, qui die Pentecoſtes apud *S. Marcellum* ſub Præſidio Magiſtri ſui *Joannis Baptiſtæ Mizeti* Ordinis Servorum *B. Mariæ Virg. à Butrio* theſes publicas ex Theologia, Jurisprudentia, Medicinâ, & aliis diſciplinis publico examini ac diſputationi expoſuit, diverſis S. R. E. Cardinalibus, pluribusque Viris primariis audientibus & maximo cum ſtupore admirantibus. Verùm dicendorum finis non foret, ſi viros quavis eruditione præcellentes recenſere omnes cuperem, cùm in diverſis terrarum tractibus nullo non tempore omni doctrinarum genere exculti quamplurimi, ſique tales reperti fuerint, qui exotici ingenii dotibus præcelluerint: quorum monumenta, dùm contuemur, ingemiſcimus, atque nihil è contra aut parum nos ſcire & intelligere palàm profiteri debemus.

CHRONI-

CHRONICON

Scriptorum præcipuorum diverſis Sæculis florentium poſt natum Chriſtum Salvatorem.

Sæcula	Scriptores Sacri & Eccleſiaſtici.	Severiorum diſciplinarum naturalium periti.	Viri politiore literaturà clari.
I. Ab anno Chriſti 1. ad annum 100.	S. Petrus Pontifex Maxim. S. Paulus Doctor gentium. S. Judas. S. Jacobus. SS. 4. Evangeliſtæ. S. Clemens Papa. S. Ignatius Martyr. S. Polycarpus. S. Martialis Epiſc. S. Dionyſius Areopagita Papias Epiſc. Hermes ſivè Herma. Philo Judæus.	I C. Artejus Capito. Labeo Antiſtius. Coccejus. Nerva Pater & filius. Maſurius Sabinus. Cajus. Caſſius. Longinus. Cælius Sabinus. *Medici.* Crinas & Carnus. Theſſalus Methodicus. Pedacius Dioſcorides. Andromachus Cretenſis. Celſus. *Philoſophi.* Athenodorus Stoicus. Nicolaus Damaſc. Socion. Xyſtus Pythagoræus. Alexander Ægæus. Chæremon Stoicus. Seneca. Serapion. Apollonius Thyanæus. *Mathematici.* Julius Higinus.	*Hiſtorici.* Strabo. Valerius Max. Titus Livius. Pomponius Mela. Plinius. Dionyſius Halicarnaſſ. Vellejus Paterculus. *Rhetores.* Domitius Afer. Aſconius Pedianus. Quintilianus. *Poëtæ.* Publ. Ovidius. Feneſtella. Perſius. Silius Italicus. Lucanus. Seneca. Juvenalis. Valerius Flaccus. Martialis. Statius. *Philologi.* Columella. Plutarchus.
II. Ab anno Chriſti 100. ad Annum 200.	Aquila. Juſtinus Martyr. Melito Epiſc. Theophilus Epiſc. Athenagoras. Dion Corinthius. Hegeſippus. Tatianus. Menæus. Pantanus. Tertulianus. Clemens Alexandrinus.	I C. Juventius Celſus. Neratius Priſcus. Ulpius Marcellus. Jubilenus. Domitius Labeo. Voluſius Mentianus. Salvius Julianus. Serbidius Scævola. Vindius Verus. *Medici.* Galenus. *Philoſophi.* Plutarchus. Cheronæus. Sextus Empyricus. Phavorinus Gallus. Epictetus Arianus. Taurus. Numenius. Maximus Tyrius. Apulejus. *Mathemat.* Ptolomæus Alexandrinus. Diophantes.	*Hiſtorici.* Solinus. Tacitus. Suetonius. Ælius. Phlegon. Pauſanias. Juſtinus Trogi truncator. Florus. Ælianus. Appianus Alexandrinus. *Rhetores.* Dio Pruſæus. Chryſoſtomus. *Philologi.* Plinius Junior. Agellius. Lucianus. Athenæus. Macrobius. Julius Pollux. Aphtonius. Philoſtratus. Frontinus.
III. Ab Anno Chriſti 200. ad Annum 300.	Tertullianus presbiter. Clemens Alexandrinus. Minutius Felix Hyppolitus Epiſc. Julius Africanus. Origenes Adamantius. Ammonius Alexandrin. Gregorius Thaumat. Cyprianus Africanus Dionyſius Alexandrin. Victorinus Pictav. Methodius Zeno Epiſcop. Lactantius Firmianus. Arnobius. Dorothes Tyrenſis.	I C. Æmilius. Papianus. Cajus Marcellus. Ulpianus. Pomponius Gordianus. Sabinus Hermogenes. Modeſtinus. Celſus. Julius. Paulus. Triphonius Venatus. Alphenus. Florentinus. Calliſtratus. Venutius. Severus. *Medici.* Q. Serenus. Sammonicus. *Philoſophi.* Alexander Aphrodiſ. Plotinus. Ammonius. Amelius. Longinus Mulcus. Porphyrius. Jamlichus. Ædeſius.	*Hiſtorici.* Dio Caſſius. Nicætus Herodianus. Vulcatius Gallicanus. *Poëtæ*, Oppianus. Nemeſianus. Olympius. *Philologi.* Cenſorius.

Sæcula	Scriptores Sacri & Eccleſiaſtici.	Severiorum diſciplinarum naturalium periti.	Viri politiore literaturâ clari.
IV. Ab Anno Chriſti 300. ad Annum 400.	Euſebius Cæſarienſis Antonius Abbas Pachomius Abbas. Athanaſius Ep. Alexandrinus. Serapion Ægypti Ep. Julius Firmicus. Hilarius Pictavienſis Ep. Didymus Alexandrin. Optatus Milevitanus Ep. Cyrillus Hieroſolym. Ep. Titus Boſtrenus Ep. Ephrem Diacon. Baſilius Magnus Ep. Gregorius Nazianz. Ep. Damaſus Papa. Fauſtinus Diacon. Epiphanius Ep. Philo Carpathius Ambroſius Mediol. Ep. Ithacius Clarus Ep. Cæſarius. Hieronymus Stridonienſis. Theophilus Alexandr. Ruffinus Aquiljenſis. Palladius Galata. Gaudentius Brixienſis. Joan. Chryſoſtomus Ep. Baſilius Seleuciæ Ep. Auguſtinus Hippon. Ep.	I C. Oribaſius. *Medici.* Sextus Avienus. Ruffus. Abifelden Syrus. Julius Maternus. *Philoſophi.* Maximus Epheſius. Themiſtius Marinus. Syrianus. Olympiodorus.	*Hiſtorici.* Capitolinus. Lampridius. Vopiſcus. Trebellius. Spartianus. Aurelius Victor. *Rhetores.* Victorinus Afer. Libanius. Nazarius. *Poëtæ.* Ruffus. Proba Falconia. Aurelius Prudentius. Juvencus. *Philologi.* Terentianus Maurus. Prohæreſius. Ælius Donatus.
V. Ab Anno Chriſti 400. ad Annum 500.	Maximus Ep. Syneſius Ep. Paulinus Ep. Nolanus Severus Sulpitius. Paulus Oroſius. C. Cælius Sedulius. Cyrillus Ep. Alexandr. Theodoretus Ep. Eucherius Ep. Lugdun. Claudianus Mamercus Ep. Sidonius Apollinaris. Joannes Caſſianus. Iſidorus Peluſicta. Petrus Chryſologus. Leo Papa. Nilus Monachus. Hilarius Arelat. Ep. Proſper Aquitanus. Arnoldus Junior. Valerianus Ep. Salvianus Ep. Claudius Marius Victor. Æneas Gazæus. Victor Uticenſis. Gelaſius Papa. Gennadius Ep. Nemeſius Ep. Gildus Sapiens. Paſchaſius Cardinalis. Cæſarius Aretanenſis.	*Medici.* Maugantius. *Philoſophi.* Colutus Thebanus. *Mathematici.* Diocles. Proclus Alexandr. Theon Alexandr. Eutocius Aſcalonita. Pappus Alexandr.	*Hiſtorici.* Socrates. Sozomenus. Eunapius Sardianus. Zozymus Comes. *Rhetores.* Symmachus. Sylvius Bonus. Godelbertus. *Poëtæ.* Auſonius. Claudianus. Rutilius.

Fulgen-

Sæcula	Scriptores Sacri & Eccleſiaſtici.	Severiorum diſciplinarum naturalium periti.	Politiore literaturâ clari
VI. ab anno Chriſti 500. Ad ann. 600.	Fulgentius Ep. Remigius Rhem. Ep. Aurelius Caſſiodorus Anaſtaſius Sinaita. Primaſius Ep. Joan. Climacus. Gregorius Turonenſis. Evagrius Scholaſticus. Liberatus Ennodius Ep. Victor Caprianus Ep. Petrus Diacon. Fortunatus Ep.	IC. Tribonianus cum aliis ſedecim Juriſperitis Compilator Digeſtorum. Theophilus. Dorotheus. *Philoſophi.* Damaſcius. Simplicius. Joan. Philiponus. Boetius. *Mathematici.* Hero Mechanicus. Heliodorus Lariſſæus.	*Hiſtorici.* Procòpius. Agathias. Jornandes. Marcellinus Comes. *Rhetores.* Theleſinus Elius *Poetæ.* Fortunatus Arator. Merlinus Caledonius Vates Anglorum. *Philologi* Priſcianus.
VII. Ab Anno Chriſti 600. Ad Annum 700.	Gregorius M. Papa. Iſidorus Ep. Hiſpalens. Hildephonſus Ep. Sophronius Ep. Eſaias Abas. Eligius Ep. Adhelmus Abbas. Anaſtaſius Nicenus Ep. Joann. Moſchus.	*Philoſophus & Mathem.* Martianus Capella	*Hiſtor.* Nennius Bancherenſis. *Poeta.* Georgius Piſides. *Philologus.* Joann. Stobæus.
VIII. Ab ann. Chriſti 700. Ad ann. 800.	Venerab. Beda Presbyter. Joann. Damaſcenus Uſuardus. Antonius Meliſſa Albinus Flaccus Paulinus Aquilejens. Ep. Jonas Monachus.	*Mathematicus.* Hemoaldus, cognomento Providus Bedæ familiaris.	*Hiſtoric.* Paulus Diaconus *Rhetores.* Aldelmus. Iglacus. *Poetæ.* Cudbertus Mageſcus. Tatvinus.
IX. Ab ann. Chriſti 800. Ad ann. 900.	Theodorus Studites. Angelomus. Strabus. Aymo Epiſc. Walofridus Metaphraſtes. Anaſtaſius Bibliothecarius. Paſchaſius Addo Viennens. Ep. Ansbertus. Amalarius Ep. Jonas Aurelius Ep. Leo ſapiens. Photius.	*Philoſophus & Mathem.* Joann. Frijugena. *Mathemat.* Michael Pſellus.	*Hiſtorici.* Gildas Bancherenſis. Eginhardus. Theophanes. Aimoinus. Freculphus. *Poetæ.* Wandelbertus. Briſtanus Groylandenſis.
X. Ab ann. Chriſti 900. Ad Annum 1000.	Marcus Eremita. Moyſes Barcephia. Ep. Stephanus Eduens. Ep. Odo Monachus. Rudolphus Flaviacenſis. Fridegidus Diacon. Seclo Darevernenſis. Dunſtanus Ep. Oſwaldus. Odnius Epiſc.	*Philoſoph. & Mathemat.* Briſſerius. Alpharabius. *Mathemat.* Albumanaſſar. Alfraganus.	*Hiſtorici.* Luitprandus. Eduardus. Suidas. Porphyro genitus. Conſtantius.
XI. ab anno Chriſti 1000. ad annũ 1100.	Berno Abbas. Guido. Burchardus Ep. Wormatiens. Fulbertus Ep. Bruno Herbipol. Ep. Glaber. Hermannus Contractus. Anſelmus Archi-Ep. Cantuar. Lanfrancius Ep. Theophilactus Ep. Marianus Scotus. Ivo Carnotens. Ep.	IC. Burchard. Ep. Wormat. Ivo Carnotenſis. *Medici.* Avicenna. *Mathemat.* Albazenus. Albalegnius. Campanus Ungobardus. Joann. Serapion. Quido Aretinus. Franco Scholiaſticus. Olivaroius Malmethurienſis.	*Hiſtorici.* Joan. Xiphilinus. Maginfredus. Adrianus Scotus. Joan. Curopalates.

Cc 3 Leo

Sæcula	Scriptores Sacri & Eccleſiaſtici	Severiorum diſciplinarum naturalium periti	Politiore literaturâ clari
XII. Ab Anno Chriſti 1100. Ad Annum 1200.	Leo Oſtienſis Ep. Cedrenus. Euthymius. Rupertus Tuitienſis. Zonaras. Bernardus. Hugo à S. Victore. Richardus à S. Victore Petrus Comeſtor. Guilielm. Tyrius Ep. Joann. Cypariſſiotus. Petrus Cluniacenſis. Hugo Etheria. Petrus Bleſenſis Otto Friſingens. Epiſc. Theodorus Balſamon Ep. Joachimus Abbas. Petrus Lombardus.	IC. W ernerus ſivè Iznerus Joann. Bodianus. Pileus Modicenſis. Azo Bagarotus. *Medic.* Joann. Meſue. *Philoſophi.* Averrores. Bailiardus Abbas. *Mathematici.* Rabi Abraham. Alpetragius. Daniel Morleius.	*Hiſtorici.* Michael Glycas. Joan. Picûs Anglus. Florentius wigornienſis. Guilielmus Malmesburienſis. *Poetæ.* Guntherus. Gotfridus Vintonienſis. Guilielmus. Ceſtrienſis Galfredus. *Philolog.* Joan. Sarisberienſis.
XIII. Ab Anno Chriſti 1200. Ad Annum 1300.	Innocentius III. Papa Raymundus de pennâ forti Jacobus de Vitriaco. Vincentius Belluac. Ep. Thomas Cantipratan. Ep. Durandus Mimalens: Ep. Nicolaus de Lyra. Nicephorus. Calliſtus Guilielmus Altiſiodor. Ep. Guilielmus Pariſiens. Ep. Albertus M. Bonaventura Ep. Card. Thomas Aquinas Ægidius Columna.	IC. Jacobus de bello viſu. Roffredus Beneventanus. Henricus de Seguſiâ Epiſc. Ægidius de Fuſcariis. Guilielmus Durandus. Speculator. Bonaquida. Aretinus. Accurſius. Odofredus. *Medici.* Hugo Atratus *Mathemat.* Vitellio. Thebit Arabs. Joannes à ſacro boſco. Alphonſus X. Rex Caſtellæ. *Philoſophi.* Alfredus Robertus. Kilvaridius. Petrus Hiſpan. Michael Scotus.	*Hiſtorici.* Saxo Grammaticus. Godefridus Viterbienſis. Conradus Vrsbergenſis. Martinus Polonus *Poetæ & Rhetor.* Joſephus Iſcanus
XIV. Ab Anno Chriſti 1300. Ad Annum 1400.	Nicolaus Lyranus Ludolphus Quido Carmelita Ep. Simon de Caſſia O S. Auguſt. Taulerus Rich. Ep. Berchorius. Raymundus Jordanus vulgò Idiota. Durandus de portiano Ep. Joannes Duns Scotus. Robertus Holkort. Gregorius Ariminenſis. Joann. Bacconus Carm. Petrus Paludanus Domin. Thomas Argentinas Marſilius de inguen.	IC. Guilielmus Mandagoti Archi-Epiſc. Dinus Mugellanus. Petrus de bella pertica. Oldradus de ponte! Joannes Carderinus. Cynus piſtorienſis. Bartolus de Saxo ferrato. *Medici.* Thomas de Galbo. Bonominus Permonenſis. Joann. Gadisdanus Petrus de Apono. Thaddæus Florentinus. *Philoſophi.* Joann. Viſtonas Burlæus. Rob. Crucius. Godefridus Cornubiens. *Mathem.* Rocherius Bacco. Joannes Cantuariens. Joannes Eligerius.	*Hiſtorici.* Nicephorus. Gregorius. Joannes Villani *Philologi.* Franciſcus Petrarcha. Nicolaus Oreſinus. Emmanuel Chryſoloras. Leonardus Aretinus.
XV. Ab Anno Chriſti 1400. Ad Annum 1500.	Thomas Waldenſis Epiſc. Carmelita. Vincentius Ferrerius. Bernardinus Torrecremata Card. Nicolaus Cuſanus Card. Æneas Sylvius Papa. Joan. Picus Mirandulanus. Laurentius Juſtinianus Nauclerus, Thomas à Kempis Alphonſus Toſtatus Ep. Joan. Capreolus Dionyſius Richelius Cartus. Joannes Boſſolis Gabriel Biel.	IC. Barthol. Salicetus Joann. de Imola. Franciſcus de Zarabellis Antonius de Butryo. Baldus de Ubaldis. Paulus de Caſtro. Nicolaus de Tudeſchis. Marianus Socinus. Andreas Barbatius. *Medici.* Hugo Senenſis. Jacobus de Forbivio. *Philoſophi.* Paulus Venetus. Joannes de Marliano. *Mathem.* Joannes de monte regio. Georgius Burbachius.	*Hiſtorici.* Flavius Blondus Coccius Sabellius. Trithemius. *Philologi.* Georg Trapezuntius. Theodorus Gaza. Nicolaus Peroſus. Laſcarus Poggius. Laurentius Valla. Ambroſius Calepinus. Rudolphus Agricola. Pomponius Lætus. Baptiſta Mantuanus. Jovianus Pontanus. Alexander ab Alexandro. Ximenes

Sæcula	Scriptores Sacri & Ecclefiaſtici	Severiorum diſciplinarum naturalium periti	Politiore literaturâ clari
XVI. Ab Anno Chriſti 1500. ad ann. 1600.	Ximenes Card. Petrus Caniſius Toletus Card. Ludovicus Granatens. Sadolerus Card. Laurentius Surius. Franciſcus Ribera. Franciſcus Turrianus. Cornelius Ribera. Alphonſus Salmeron. Lippomanus Gard. Eckius. Thomas Morus. Genebrardus Ep. Andreas Vega. Maldonatus. Melchior Canus. Alphonſus Deza. Sanctesius, præter innumeros alios.	IC. Jaſon Magnus. Andr. Tiraquellus. Martinus Navarrus. Jacobus Cujacius. Carolus Molinæus. Didacus Covarruvias. Andreas Alciatus. *Medici* Joan. Fernelius Hieronym. Fracaſtorius. Hieronym. Cardanus Joan. Argenterius. Jacob. Carpentarius. *Mathematici.* Orontius. Finæus. Abraham Ortelius. Franciſcus Viera. Gerardus Mercator Tycho. Brahe.	*Hiſtorici.* Joan. Aventinus Franciſcus Guicciardinus Carolus Sigonius. Paulus Jovius. Conradus Geſnerus. *Poetæ.* Hieronym. Vidad. *Philologi.* Beroaldus. Pierius. Turnetus. Cœlius Rhodiginus.
XVII. ab anno Chriſti 1600.	Roberrus Bellarminus Card. Petrus de Villars. Jacobus Petronius Card. Thomas Bzovius. Franciſcus Saleſius Ep. Cornelius à lapide. Florimundus Raymundus Jodocus Coccius. Martinus del Rio. Theoph. Rainaudus. Svarez. Vaſques. Leſſius. Layman. Sanchez. Becanus. Salianus Euſebius Nierenbergius & innumeri alii.	IC. Joſephus Maſcardus Proſper Farinacus. Nicolaus Garſia. Petrus Barſa. Auguſtinus Barboſa. Ludovicus Molina. Corvinus Carpzovius. *Medici.* Hieron. Mercurialis Andreas Laurentius. Caſpar Bartholinus Caſparus Hoffmannus Thomas Bartholinus. Thomas Willis. Simon Pauli. *Philoſophi.* Rubius. Oviedus. Arriaga. Comptonus. Dandinus. Honoratus Fabri *Mathematici.* Chriſtophorus Clavius. Scheinerus. Keplerus Longomontanus Galilæus de Galilæis. Joan. Hevelius. Athanas. Kircherus. Caſpar Schottus. Rheita. Hugenius. Ricciolius. & alii complures.	*Hiſtorici.* Cæſar Baronius Famianus Strada Jacobus Gallutius. Bollandus. *Rhetores.* Antonius Muretus Perpinianus. *Poetæ.* Jacobus Balde. Sarbievius. Bauhuſius. Bidermannus. Avancinus. Joan. Baptiſta Maſculus. *Philologi.* Juſtus Lipſius. Ericius Puteanus. Iſaac Cauſaubonus. Jo. Roſinius Jacobus Pontanus Quido Pancivolus. Simon Majolus.

CAPUT XII.

De Ingenioſis rerum notabilium & mirabilium Inventoribus.

Inventio duplex

INventio, de quâ hîc agimus, duplex eſſe poteſt: Ingenioſa sivè Intellectualis, vel Fortuita sivè Caſualis. Plerumq; autem dum Intellectus humanus caſualiter quid invenit, vel advertit; ingenioſè deinde alia nova hinc deducit ac reperit. Unde *Kircherus in Oedipo Ægypt. Tom. 1. part. 2. claſ. 7. sect. 3. cap. 1.* exiſtimat inventiones rerum homini inſitas eſſe, *nec libris ſolùm diſci, ſed & intellectu, aliquo inſigni, neceſſitate cogente vel caſu aut experientia, vel genii ſuggeſtione erui.* Quibus verbis abundè principia inventionis quarumvis rerum novarũ voluit inſinuare.

Musicæ inventio.

Muſicæ idcircò principia & originem ex arundinibus, avenâ, tibiis gruum aliisq; cavis plantarum thyrſis promanâſſe, atque ita fiſtularum muſicarum rudimena profluxiſſe; *Jubalem Lamechi* filium deindè inſtrumentorũ muſicorum inventionem hinc deduxiſſe putat. Ipſe enim (*Jubal*, ut conſtat *Gen. c. 4. v. 21*) fuit *pater tractantium ſivè pulſantium cytharam & organum.* Poſt diluvium tamen Ægyptios ſtatuit primos fuiſſe perditæ Muſicæ inſtauratores. Hi enim, inquit, à *Chamo & Meſraimo* filio ejus inſtructi Muſicam in tantum illuſtrârunt, ut vel ab Ægyptio verbo *Moys* Muſica etymon ſuum ſumpſerit, eoquòd ad ſtagnantes Nili paludes occaſione arundineæ, papyraceæq; ſobolis (ex quâ lituos ſuos efformabant) ibidem copioſè repullulaſcentis inventa, & inſtaurata ſit. *Lucretius* ex hominum obſervatione cantus inventos arbitratur in hunc modum ſcribens.

At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit, multò quam levia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent aureſq; juvare,

Et Ze-

Digitized by Google

Et Zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſtes docuere cavas inflare cicutas:
Inde minutatim dulces docuere querelas
Tibia quas fundat digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſylvas, ſaltusque reperta.
Per loca paſtorum deſertaque devia ſylvis.
Sic unum quicquid paulatim protrahit ætas.

Pythagoras Muſices inventor.

2. Apud Græcos *Pythagoras* Muſicæ artis inventor fuiſſe perhibetur, dum ex malleorum ferientium inæqualibus ponderibus, & ex chordarum inæqualitate, vel inæquali tenſione, atq; etiam ex calamorum inequalium longitudine diverſos obſervavit ſonos, eosque dein ad numeros harmonicos reduxit, & Muſicæ principia detexit: ut tradit *Boethius lib. 1. ex Laertio.* Græcos tamen *Euſebius de præparat. Evang. lib.* 2. Muſicæ harmoniæ inventionem *Dionyſio* attribuere ſcribit.

Mercurius Lyræ inventor.

3. *Mercurium Trismegiſtum* curioſiſſimum rerum naturalium inveſtigatorem Lyram inveniſſe ſcribit *Pauſanias lib.* 5. eamque *Apollini*, cum pax inter illos poſt furtum boum orta eſſet, largitum eſſe. Hinc Lyra quaſi Lytra fuit, prœmium ſcilicet pro bobus redimendis.

Cybele quæ invenerit

4. *Diodorus lib.* 4. ſcribit *Cybelem Minois* vetuſtiſſimi Phrygiæ Regis filiam multas artes ingenii acumine & inveniſſe & docuiſſe mortales; ſicut cantum tibiæ, luſus, choreas, cymbalorum, tympanorumque ſonitus.

Cytharæ inventor.

5. Cytharæ inventio diverſis attribuitur à diverſis Scriptoribus. Ejus enim, ut *Plinius* refert, Amphion fuit repertor: ut Aliis *Orpheus vel Linus*; ut verò *Diodoro* placet, *Apollo*.

Cornuum

6. Cornua & tubas Tyrrhenorum inventum fuiſſe ſcribunt *Athenæus lib.* 4. *cap.* 24. *Diodorus lib.* 5. *cap.* 9. Tibias verò Marſiam inveniſſe teſtatur *Euſebius.*

Tripodis

7. *Pythagoram Zacynthium* Muſicum inſtrumentum, quod Tripodem vocant, reperiſſe teſtatur *Athenæus lib.* 5. *cap.* 14. *Architam Tarentinum* crepitaculum inveniſſe aſſerit *Ariſtoteles* 8. *Polit.* Ægyptios verò ſiſtrum tradit *Plinius lib.* 7. *cap.* 56.

8. *Joſephus lib.* 7. *Antiq.* teſtatur *Davidem* varia inſtrumenta muſica inveniſſe; organa longè à noſtris diverſa, Nabla, pſalterium & ſimilia.

Campanarum.

9. *Paulinus Nolæ in Campannia* Epiſcopus primus in ſuâ Eccleſiâ campanæ uſum inveniſſe proditur, ut narrat *Gilbertus Cognatus lib.* 3. Unde etiam nomina iſtorum inſtrumentorum, quæ communiter *Nolæ & Campanæ* dicuntur, proveniſſe videntur.

10. *Laſcum Hermioneum* primùm de Muſicâ ſcripſiſſe, primùm dythyramnos in certamen invexiſſe, primùm cyclicos choros inſtituiſſe *Gyraldus* tradit.

Chorearum inventor.

11. Quamvis ſaltationes & choreæ primæ ab ebriis hominibus videantur inſtitutæ, *Theſeum* tamen ex *Cretâ* redeuntem, ubi in *Delum* inſulam appulit., ſaltationem cum pueris iniiſſe, quæ labyrinthi præferret errores. *Plutarchus in Theſeo* refert.

Notæ Muſicæ.

12. Notæ muſicæ *Ut. Re. Mi. Fa. Sol. La.* à *Guidone Aretino* excogitatæ memorantur Anno poſt Chriſtum natum 1012.

Tuba ſtenterophona

13. Tuba ſtenterophona, quâ voces articulatæ in longam diſtantiam trajici poſſunt, inventa eſt in Anglia ab Equite *Morlando* ad Annum Chriſti 1670.

Literarum inventio.

14. *Ipſa gens Phœnicum in gloriâ magnâ literarum inventionis*, inquit *Plinius lib.* 12. Unde etiam *Lucanus.*

Phœnices primi (famæ ſi credimus) auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Clemens Alexandrinus lib. 1. *ſtrom. Cadmo* inventionem literarum adſcribit, dicens: *Cadmus erat Phœnix, qui fuit Græcis literarum inventor: ut ait. Euphorus* Teſte *Eupolemo apud Euſebium lib.* 10. *de præparat. Evang Moyſes* literarum primus inventor viſus eſt, vel *Moyſe* antiquior *Abrahamus* Teſte *Philone.* Judæus alii à *Moyſe* acceptas literas ſuperato mari rubro in Palæſtinam & Phœniciam intuliſſe volunt: Unde Phœnices deinde literarum inventores habitos fuiſſe dicunt. Sed videatur *Joannes Tzetzes Chil.* 12. *var. Hiſtor. Caſpar Schottus Techn cur. lib.* 7. *cap.* 7. §. 12. *aſſert.* a. probabiliſſimum exiſtimat literarum & ſcribendi artem ab humani generis Protoparente *Adamo* derivari.

Grammatica philoſoph

15. *Prometheus* temporibus Judicum Hebræorum apud Græcos celebris primus dicitur, qui Grammaticam Philoſophiam, id eſt, literarum ſapientiam invenerit. Idcircò de illo dicebant euoi homines finxiſſe: quod ita intelligendum volunt *Suida* interprete, eum nempe effeciſſe, ut rudes atque indocti ſapientiam Mundo antea incognitam cognoverint.

Notæ abbreviatoriæ.

16. *M. Tullius Cicero* notas præpetes (uti vocantur ab *Auſonio*) primus, (ut *Plutarchus in Catone Minore* refert) docuiſ[illegible] fertur, easque ſcribis primùm commu[illegible]cáſſe dicitur *in orat Catonis contra Cat*[illegible] in Senatu habitâ excipienda, quod minut[illegible] & brevibus figuris multarum vim literarum complecterentur atque hinc etiam *Notariorum* nomen videtur profluxiſſe.

17. Proſodiam, qua ſyllabarum quantitates noſcerentur, *Pherecides* Syrus *Pythagoræ* præceptor primus *Laert*[illegible] teſte inveniſſe dicitur.

18. Linguarum diviſionem ortam à diſperſione gentium poſt confuſionem in ædificatione Turris *Babel* declarat ſatis Scriptura ſacra *Gen. cap.* 9. & 10. Ortas verò e[illegible] confuſione illâ linguas 72. tenent *S. Auguſtinus Hieronymus, Proſper & Epiphanius* eoquòd tot numerentur perſonæ, poſteri *Noemi*, à quibus gentes diviſæ dicuntur. Veruntam

runtamen *Corn. à lapide in Pentateuch.* arbitratur demendum *Cain* & nomina patrum, eoquod hi non diſtinguant à filiis novam familiam & gentem: Unde iis demptis ſupereſſent tantùm 55. filii, à quibus ſingulæ ortæ, cum in diſperſione *Babel* ſingulæ propriam linguam vel Idioma ſortitæ ſint. Vide *Pererium in Gen. lib.* 15. & 16.

Linguæ, matrices. 19. Linguas matrices quarumvis aliarum toto orbe diſperſarum iſtas recenſet *Genebrardus.* Hebraicam imprimis cæterarum altricem genuiſſe dicit Syriacam & Arabicam &c. Latinam verò Ialicam, Callicam, Hiſpanicam, Walachicam: A Cræcâ ortam Doricam, Jonicam, Æoliam; Atticam, Sclavonicam, Polonicam, Bohemicam, Moſcoviticam &c. Germanicam peperiſſe Helveticam, Anglicam, Flandricam: Tartaricæ velut filias ſubortas Turcicam, Sarmacanicam &c. ex Abyſſina profectam Æthiopicam, Sabæam. &c.

Chartæ ſeu papyri inventio. 20. Chartam *Alexandri Magni* victoria repertam Author eſt *Varro*, ut ſcribit *Plinius lib. 13. cap. 11.* juxta *Volaterranum* verò primus papyrum reperiſſe perhibetur *Aſpaſius Biblus*, uti recenſet *lib. 12. Antropolog. cap. 4. Suidas* eam à biblo, quæ arundinis ſpecies eſt, factam ſcribit & ab hâc nomen ſuum *Aſpaſiam* accepiſſe tradit. *Guilandinus lib. de chartâ & Pancirolus lib. 11. tit. 14.* Chartam ita dictam volunt à *Chartâ* Tyri Urbe, propè quam primùm inventa ſit papyri arbor, è quâ deinde facta eſt charta. Ajunt verò papyrum fruticem eſſe vel arbuſculam obliquâ radice triangularem longam cubitis decem, in gracilitatem faſtigiatam; ex cujus foliis tenui phyllurâ acu deductis conficitur chartâ ad ſcribendum, quæ ob id papyrus appellatur: quod etiam nomen noſtræ chartæ retinent, quamvis ex contritis linteis conficiantur, cum eidem ſcribendi deſerviant uſui. Harum verò noſtrarum chartarum artificium inventum circà Annum Chriſti 1470. tradit *Jo. Rajus de plant. hiſtor. lib. 22. pag. 1302.* quo tempore ait ex Galliâ duos viros *Antonium. & Michaelem* in Germaniam & *Baſileam* veniſſe, ſecumque artem illam antea Germanis ignotam attuliſſe.

Typographiæ inventio. 21. Typographicæ artis inventor controvertitur, ſicut & Annus, quo nobilis ars iſta lucem videre meruit, quem aliqui poſt natum Chriſtum volunt eſſe 1401. Alii 1440. Alii 1452. *Hadrianus Junius* Batavus & *P. Bertius* Leydenſis quondam ſcholæ Profeſſor Harlemenſi cuidam *Laurentio Joannis* dicto inventionem attribuunt: Alii nominant *Joannem Fauſt ſive Fuſt. Nicolaus Ferrarius* ex manuſcripto quodam ſequentia recenſet *Hoc autem urbis noſtræ Moguntiaci triumphale perpetuæ laudis eſt præconium, quod hanc ingenioſam characterizandi artem non ſolers Italorum indago, non celebris Græcorum ſapientia, non multiformis Gallorum ſcientia, neque callidum Barbarorum reperit ingenium, ſed induſtrioſi nobilis urbis Moguntiaci cives Joannes Gudenberg, qui cum omnem ſubſtantiam ſuam propter artis difficultatem ferè profudiſſet, tandem auxilio Joannis Fauſt, Joannis Medinbach & aliorum civium adjutus rem perfecit. Poſt quem Gudenberg, qui morabatur in Junghiem, qui usque nunc ejus artis nomine nuncupatur Petrus Opilionis id eſt Schœffer, ejus generis artis impreſſoriæ dilatator extitit. Qui etiam ſuo tempore multa impreſſit opera.* Hæc *Ferrarius* Verſibus quoque hujus rei hiſtoriam decantavit *Joannes Arnoldus Bergellanus* inter quos hos etiam poſuit:

Authorem quærunt, primus qui invenerit humo
Archetypos artis, primaque puncta tulit.
Decertantque duæ non parvi nominis urbes,
Quælibet artificem vendicat usque ſibi.
Annaleſque tuos quidam Germania torquent:
Bullatis nugas hac quoque parte vomunt.
Sed ne te fallat mendacis opinio vulgi,
Illius referam, quæ ſit origo rei.
Clarus Joannes en Gudenbergius hic eſt,
A quo ceu vivo flumine manat opus.
Hic eſt Aonidum cuſtos fidiſſimus, hic eſt
Qui referat latices, quos pede fodit equus.

Subdit deinde poſt aliquot verſus occaſionem inventionis, quæ digna videtur, ut etiam memoretur.

Stemmate præſtabat, vicit virtute ſed illud:
Dicitur hinc veræ nobilitatis eques.
Annulus in digitis erat illi occaſio prima,
Palladium ut cœlo ſollicitaret opus,
Illum tentabat molli committere ceræ,
Redderet ut nomen litera ſculpta ſuum.
Reſpicit Archetypos auri veſtigia luſtrans,
Et ſecum tacitus talia verba refert.
Quàm bellè pandit certas hæc orbita voces
Monſtrat & exactis apta reperta libris.
Quid ſi nunc juſtos æris ratione reducta
Tentarem libros cudere mille modis?
Robora proſpexit, dehinc torcularia Bacchi
Et dixit præli forma ſit iſta novi &c.

Neque hic videtur reticendum, quod de *Chriſtophoro Plantino* Architypographo regio *Antverpiæ* dicunt, cujus ſcilicet induſtriâ & ſtudio infinita opera tam vetera, quàm nova magno rei literariæ bono in publicum prodiêrunt. In cujus Typographeo duodecim prælis conſtante ultera centum linguæ diverſæ potuerunt imprimi

quod ideò Octavum Mundi Miraculum *Hubertus Goltzius* vocare ſolites eſt. Hujus videodi gratiâ *Iſabella* Hiſpaniæ Infans Anno Chriſti 1631. *Mariam Mediceam* Galliæ Reginam *Antverpiam* deduxit, quo tempore *Balthaſar Moretus Chriſtophori Plantini* ex filiâ nepos vir eruditus Typographiæ præfuit.

Ars inciſoria in ære.

22. Artem inciſoriam, quâ in ære vel ligno formæ quæcunque ſivè imagines ſcalpello vel cultello inciduntur; & deindè coloribus expreſſæ in chartam transmittuntur, primus inveniſſe traditur *Albertus Dürerus* præſtantiſſimus ſui temporis pictor *Norimbergæ*, quamvis eandem prius inventam, illum duntaxat perfeciſſe velint. Sicut hæc ipſa ars per inſignes noſtri temporis Artifices multò jam amplius evecta eſt.

Machinamentorum ars.

23. *Eudoxus Gnidius & Archytas Tarentinus* Pythagoreus ejus præceptor primi Geometriam variis cælaturis exornantes machinamentorum artem inchoavêre, ipſiusque Geometriæ rationes, difficilesque demonſtrationes per ſenſum & inſtrumentorum exempla edidêre. *Archytam* autem primùm mechanica mechanicis expoſuiſſe principiis tradit *Laertius lib.* 8. cujus ingenii fuit ſpecimen lignea columba certâ ratione compacta, quæ aërem ſemel ſortita perpetuo volatu per ipſum inane ſpiritu intus concluſo agebatur, niſi ſolidum aliquod offendiſſet corpus. Simile artificium exhibuit *Regiomontanus* in Aquilâ, quæ *Carolo V.* Cæſari *Norimbergam* adventanti obviam extra Urbis portam volavit, revolavitque cum Eodem urbem ingrediente. Vide *Schottum Mag. Natur. part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 2. *Mach.* 5.

Machinæ tractoriæ veterum.

24. Famoſæ ſunt machinæ plures Veterum, quibus immania pondera terrâ & aquâ vehi aut trahi valuerunt, nempè *Scytala Ariſtotelis*, *Machina Cteſiphontis & Metbaginis*, *Cheminin* Ægyptii, *Pappi* Alexandrini, *Satyri*, Architecti Trochlea cum tignis & ſuccula, Polyſpaſtus Ægyptius, aliæque permultæ: quibus etiam accenſenda videtur Machinula *Kircheri* ex pluribus complicata, quâ minimo digito talenti pondus elevari poteſt.

Machina pneumatica.

25. Præclarum, ingenioſum & mirabile machinamentum, hoc eſt, machinam pneumaticam hoc noſtro ſæculo ad aëris naturam & ejuſdem proprietates indagandas excogitavit D. *Otto Gericke* Magdeburgenſis Reipubl. Patritius & Conſul. Ampliùs verò perfecit *D. Robertus Boyle* illuſtris Angliæ Eques, & plura inde experimenta phyſico-mechanica de vi aëris elaſticâ & ejuſdem effectibus deduxit.

Experimentum Torricellianum.

26. Experimentum hydrargyri, ſivè argenti vivi intra vitream fiſtulam perpendiculariter ſupra hydrargyrum erectam ſuſpenſi ad certam aliquam altitudinem pro Horizontis aut aëris ratione non multis abhinc annis in Italia detexit *Evangeliſta Torricelius* inſignis *Hetruriæ* Ducis Mathematicus. Unde Communiter etiam *Experimentum Torricellanum* vocari ſolet.

Thermometra.

27. Thermometra hoc noſtro ſæculo ab inſigni Batavo *D. Drebbelio* inventa ſunt: ſicut & Barometra à *D. Chriſtiano Hugenio* primùm reperta Anno 1672.

Machinæ Hydraulicæ.

28. Hydraulicas machinas primus invenit *Cteſibius* Alexandrinus Tonſoris filius, ut teſtatur *Vitruvius lib.* 9. Horologium etiam ex aquâ primus reperit, ut refert *Polydorus lib.* 2. *de rer. invent. cap.* 5.

Quadrigæ.

29. Quadrigas *Erichtonio vel Tregillo* attribuit *Ælianus lib.* 3. *var. Hiſt.* Vehiculum cum quatuor rotis *Phryges* inveniſſe dicuntur. *Belgæ* verò eſſeda vehicula, ut etiam Virgilius memorat *lib.* 3. *Æneidos.*

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

Naves.

30. *Thucydides ac Libanius declamat quadam* teſtantur *Orinthios* omnium primos coocinnâſſe naves: iidem etiam inter Græcos primi triremes compegiſſe memorantur; quando & navium fabricator, quem *Naupegum* vocant *Aminocles* patria Corinthius Samiis naves fertur conſtruxiſſe numero quatuor, ut *Cælius* refert *A. L. lib.* 21. *cap.* 31.

Ars navigandi.

31. Artem navigandi homines à piſcibus & avibus primum didiciſſe memorat *Plinius lib.* 10. *cap.* 10. Eum verò, qui primus illam adhibuit & mari ſe commiſit, ut nimium vitæ prodigum & petulantes audacem declamant Poetæ, inter quos comprimis *Seneca Med. Act.* 2. ſic canit.

Audax nimium qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit,
Terrasque ſuas poſt terga videns
Animum levibus credidit auris,
Dubioque ſecans æquora curſu,
Potuit tenero fidere ligno
Inter vitæ mortisque vias
Nimium gracili limite ducto.

Non abſimilis eâdem de re fuit ſenſus *Claudiano*, qui *in præfat. de raptu Proſerp.* ita canit:

Inventa ſecuit primus qui nave profundum
Et rudibus remis ſollicitavit aq...
Qui dubiis auſus committere flatibus ...num,
Quas natura negat, præbuit ar... vias
Tranquillis primum trepidus ſe credidit undis
Littora ſecuro tramite ſumma legens.
Mox longos tentare ſinus & linquere terras
Et leni cœpit pandere vela Noto.
Aſt ubi paulatim præceps audacia crevit
Cordaque languentem dedidicêre metum.
Jam vagus irrupit pelago, cœlumque ſecurus
Ægeas hyemes, Joniumque domat

32. T-

Æris & ferri primi opifices

32. *Tubalcain* Filius *Lamech* & Nepos *Cain* omnis ærarii & ferrarii opificii primus fuit Fabricator, ut conſtat *Gen.* 4. *Dactyli Idæi* verò etiam ferrum primum excudere adorti perhibentur *Cybele* monſtrante. Sunt idcircò, qui dicant Idæos Dactylos appellari corybantes ſub *Idæ* montis radice habitantes. Opinio quoque *Sophoclis* fuit, quinque primos viros fuiſſe, qui ferrum excogitantes primùm fabricavêre, aliaque permulta mortalium uſui neceſſaria: eorum quinque etiam extitiſſe ſorores; ab eo verò numero Dactylos, id eſt digitos nuncupatos. Unde etiam antiqui verſus iſti enarrante *Apollonio ex Phoronide* profluxerunt.

- - - - - illic habitabant
Montigenæ Phryges Idæi gens arte celebris
Celmis, Damnamenusque ingens, Acmanq; ſuperbus
Montanæ ducti cultores Adraſteæ.
A *quibus ars Vulcania primis eſſe reperta*
Dicitur & nigrum nemoroſo in monte repertum
In varios uſus monſtravit cudere ferrum,
Impoſitumque igni miro ſplendeſcere cultu.

Ferruminatio.

33. Ferri glutinum, ſivè ferruminationem *Samius Claucus* primùm excogitâſſe fertur; enato etiam hinc adagio de iis, quæ facilè perficiuntur, ut Clauci arte perfecta dicantur, ut refert *Cælius A. L. libro ſexto cap.* 6.

Ferri temperies.

34. Temperiem ferri *Delæ* Judæo attribuit *Clemens*, quem *Heſiodus* & Scytham fuiſſe ſcribit; ut etiam memorat *Polydorus lib. 2. de rer. invent. cap.* 19.

Ferreæ Soleæ.

35. Inductio ſolearum ferrearum equinis pedibus per *Laſcum* Polonum, primùm facta perhibetur juxta quosdam ad Annum Chriſti 799. *Polydorus* tamen Pelentheonios primos equorum ungulas ferreis ſoleis munire cœpiſſe ſcribit.

Pecuniæ caſio.

36. Lydos primos nummum aureum & argenteum cudiſſe ad utendum ſcribit *Herodotus lib.* 1. *Hermodicem* verò *Midæ* Phrygum Regis uxorem ſapientia & artifici ingenio præſtantem Cumæis primam cudiſſe nummos tradit *Cælius A. L. lib.* 21. *cap.* 48.

37. *M. Tullius*, & plerique alii Scriptores antiqui æs Corinthium caſu mixtum indicant *Corintho*, cum caperetur, incenſa. peruſtis namque incendio plurimis ſtatuis atque ſimulacris æris, argenti, aurique venæ invicem confluxerunt & mixturam illam confecerunt. *Cadmum* autem primùm metalla & eorum conflaturam reperiſſe antiqui tradunt Authores.

Aurum tonans.

38. Ars auri tonantis caſu obvenit, dum fulmen caſuale extracti ab auro ſpiritûs magna alembicorum chymicorum ſtrage contigit.

Aurichalcum.

39. Aurichalcum factitium excogitatum fuit priori ſæculo, uti & aquæ fortes æris ab auro vel argento ſeparationi inſervientes, nec non & cupella, vaſculum ſcilicet ex oſſe bubulo ad auri & argenti expurgationem.

40. *Ephorus Anacharſis* Scythæ inventa profert exſuſcitatores ignis folles, bicipitem anchoram & rotam figularem, ut refert *Strabo lib.* 7. *Dædalum* vero pleraque fabrilis artis inſtrumenta excogitâſſe dicunt; ut ſerram, aſciam, perpendiculum, terebram; glutinum etiam primum adhibuiſſe & ichtiocollam.

Menſuræ & pondera.

41. Menſuras & pondera primus inveniſſe dicitur *Cain Adami* filius referente *Joſepho lib.* 1. *Antiq. Laertius* verò *lib.* 9. *ex Ariſtomeno* recenſet *Pythagoram* primum Græcis adinveniſſe.

42. Arborum colliſione ignem excitari poſſe, paſtores primum obſervâſſe tradit *Vitruvius lib.* 2.

Magnetis inventio.

43. Magnetem lapidem, quem alii Sideritin, alii Heracleon alii Herculeum etiam lapidem vocant, *Magnes* primum reperiſſe dicitur in *Ida*, ut Author eſt *Nicander*: inveniſſe autem fertur clavis crepidarum & baculi cuſpidi adhærentem, cum armenta paſceret, uti refert *Plinius lib.* 36. *cap.* 16.

44. Marmori aliiſque lapidibus intimè colores metallicos inducendi & ſic quasvis Imagines imprimendi artem oſtendit primus *Romæ* Eques *Vannius*, ut ſcribit *Kircherus in Mund. ſubterran. lib.* 8 *ſect.* 1. *cap.* 9.

Inunctio Hydrargyri.

45. *Jacobus* Karpenſis uſum inunctionis hydrargyri invenit, Unde teſte *Fallopio* 40000. aureorum præter cælatam argenteam materiam collectam *Alſonſo II.* Ferrariæ Duci ex teſtamento reliquit.

Vitrum

46. *Sidon* Urbs Phœniciæ, inquit *Plinius lib. 5. cap.* 19. vitri inventione clara. *Idem* tamen *lib. 36. cap.* 25. vitri originem ex *Belo* amne haud procul *Ptolemaide*. ſe in mare exonerante ſic deducit. *Fama eſt*, inquit, *appulſâ nave mercatorum nitri, cum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri è mari ſubdidiſſe, quibus accenſis permiſta arena littoris translucentes nobilis liquoris fluxiſſe rivos & hanc fuiſſe originem vitri.* Vitrum malleabile quoque ſub *Tiberio* Cæſare à quodam artifice inventum ſcribit *Plinius & Iſidorus*: prœmium verò inventionis mors fuiſſe perhibetur, ne dum hoc cognitum fieret, aurum pro luto haberetur, omniumque metallorum pretia detraherentur, ſicut ſcribit *Iſidorus lib. 16. cap.* 15.

Ignis marinus.

47. *Balinicus* Architectus ab *Heliopoli* Syriæ ad Romanos fugiens ignem, quem marinum vocant, invenit, quo uſi Romani naves Saracenorum exuſſerunt. Noſtra quoque ætate hoc ipſo durante contra Turcas bello ignis mixtura à quodam Franciſcano inventa eſt, quæ nullâ ratione extinguibilis, omnia deflagratione devaſtare conſuevit.

Pyrii pulveris inventio.

48. Pyrii pulveris inventio attribuitur *Bertboldo Schwartz* Germano Goslarienſi Monacho Ord. S. *Benedicti*, & Alchymiſtæ Anno 1354. vel ut alii volunt 1380., qui tamen non tam humana induſtria, quàm caſu ab ipſo inventus ſcribitur ex mixturâ nempe ſulphuris, nitri, & carbonis fortuitò accenſi cum ſecuto ingenti ſtrepitu & violentia manifeſtatus.

Bombardæ.

49. *Auguſta* Vindelicorum prima inter Germaniæ urbes bombardis uſa ſcribitur à *Stumphio lib. 13. Helvetiæ. Egnatius* verò Venetos primos ex Italis arte à Germanis acceptâ contra Genuenſes Clodienſi bello tormentis uſos refert.

50. Admirabilis eſt cuniculorum ratio: hujus tam atrocis inventi *Card.* teſte *de var.* Author fuit *Franciſcus Georgius* Senenſis.

Bombæ Carcaſſi.

51. Inter recentia inventa numerantur globi majores ferrei pulvere pyrio farti, quos nunc communiter *Bombas & Carcaſſos* vocant. His primû uſus fuit *Bernardus de Gall* Epiſcopus Monaſterienſis, dum non ita pridè *Monaſterium* Weſtphaliæ Urbem expugnaret & ſuo dominio plene ſubmitteret.

52 *Pan* inter *Bacchi* duces non poſtremus primus cornua in acie *Polyæo* teſte reperiſſe fertur; hinc *Cornutus* etiam a Poetis fingitur.

53.. Ordinem Exercitûs, ſigni dationem, teſſeras & vigilias invenit *Palamedes Nauplii* filius in Trojano bello, ut *Plinius l. 7. cap. 56.* refert. Inducias reperit *Lycaon*; fœdera *Theſe*'; claſſe prim' depugnavit *Minos*

Equites deſultorii.

54. Equites quidam ab *Alexandro* inſtituti ſunt memorante *Cælio lib. 11. A. L. cap. 51.* quos à duplici pugnæ genere appellabant *Dimachas*: & hi quidem ex equo pugnabant peritiſſimi: ubi verò exigeret neceſſitas & foret regio equitatui inepta, mox deſilientes ex equis, congrediebantur ut pedites. Quocirca & nunc etiam *Deſultorii* Equites vocari ſolent.

55. Arietem machinam oppugnatoriam inventum Carthaginenſium fuiſſe ſcribit *Tertullianus. Vitruvius* verò notat in oppugnatione *Gadium* repertum.

Tympana ænea.

56. Tympana ænea, ſivè ahenos cavos pellibus obductos utrinque ab equo, cui tympaniſta inſidet, pendentes in triumphis publicis & ſolemnibus Magnatum pompis pulſandi ritus à Germanis deſcendiſſe perhibetur.

Ludorum inventio.

57. *Lydi* inventores ludorum aſſeruntur ab *Herodoto lib. 1.* Teſſerarum & talorum Inventor dicitur *Palamedes* teſte *Panſania in Phocicis. Orlcadmus* luctæ & pugillationis fuit Legislator, ſuâque induſtriâ Siculum morem pugillandi, ut vocant, excogitavit, ut tradit *Ælianus lib. 11. var. Hiſt.* Palæſtram *Pollux* invenit, ut idem memorat *Ælianus lib. 5.*

Ars piſtoria.

58. *Pilumnus Fauni* filius, *Pirumni* frater rationem invenit pinſendi frumenti, propter quod à Piſtoribus colebatur. *Annus* verò quidam Ægyptius clibanorum uſum, quibus panes coquerentur, excogitâſſe fertur; ſiquidem priſci pulte, polentâq; victitabant, cocti panis uſum neſcientes.

Cribrorum genera.

59. Cribrorum genera teſte *Plinio lib. 18.* è ſetis equorum Gallia invenit. Hiſpania ex lino excuſſoria ad excutiendam farinam & pollinaria ad purgandum pollinem, id eſt, craſſiuſculum pulverem: Ægyptus verò ex papyro, juncoq;, poſtea ex pellibus ſuillis Italia ita *Polydorus.*

Sutoria ars

60. Sutoriæ artis inventionem cuidam *Boethio* tribuit *Plinius*: verùm Hebræos jam calceatos inceſſiſſe, itaq; Sutores jam habuiſſe probant ſacræ literæ: cum *Exodi cap. 3. Moyſen* calceatum fuiſſe memorent.

Lanificium

61. Uſum lanificii *Juſtinus lib. 2.* Athenienſes primos docuiſſe tradit; quod alii tamen *Minervæ* potius attribuunt: ſiquidem illa erat, antequam *Athenæ* conditæ forent: & quoniam lanificium callebat, credibile eſt eam primo Lanificium monſtraſſe *Polydorus de rerum invent.*

Serici origo.

62. Sericum fœminarum virorumque luxuriæ uberrimum alimentum *Seres* Scytharum populos, à quibus nomen habet, primùm inveniſſe ſcribit *Plinius lib. 6.* Serici ex bombycum ovis conficiendi rationem Europæ innotuiſſe per Monachos ex Indiâ appulſos circa annum 557. tradit *Theoph. Raynaud. in Chron.* Bombycinas verò veſtes captivatis Græcis opificibus orbi occiduo innotuiſſe agente *Roderico* Siculo ibidem notat in ſæculo XII.

Purpuræ color.

63. Lanas infecerunt primùm Sardibus *Lydi*, inquit *Plinius*, purpuram verò hoc modo inventam ex *Polluce* refert *Polydorus lib. 3. de rerum invent. cap. 6.* Tyrii ferunt captum amore *Herculem* Tyrium cujusdam Nymphæ indigenæ, cui nomen *Tyros* quem ſequebatur canis, qui irreptantem ſcopulis purpuram conſpicatus, pereſâ carunculâ ſuâ ſibi labra cruore puniceo infecit. Cum igitur ad puellam adiiſſet Hercules delectata illâ inſuetâ tinctura, affirmavit illam ſe poſthac non admiſſurum niſi ad ſe veſtem afferret canis illius labris ſplendidiorem. Quocirca *Hercules* inventa animante, collectoque ſanguine munus puellæ detulit primus, ut Syrii dictitant, puniceæ infecturæ author. *Suidas Phœnici* Regi obtuliſſe, eumque primùm purpuram geſtâſſe ſcribit.

Diverſorum colorum intextura.

64. Babylonii omnium primi diverſos colores intexuerunt, unde & *Plautus* Babylonica vocat peripetaſmata; & *Joſephus* aulæum Babylonicum. *Martialis* quoque *lib. 8.* concinit.

Non ego prætulerim Babylonica picta ſuperbe
Texta Semiramiâ, quæ variantur acu.

Geometria

65. A Mechanicis ad nobiliores artes intellectuales revertimur. Geometriam ab *Abrahamo* Ægyptiis demonſtratam ſcribit *Joſephus lib. 1. Antiq.* Etſi eam *Herodotus lib. 1. Diodorus lib. 2. Strabo lib. 17.* in Ægypto ortam, nec aliundè illatam arbitrentur. *Sabellicus* etiam *lib. 1. Enn. 1.* memorat ex annuâ *Nili* alluvione agrorum fines turbante ejus terræ accolas dimetiendi artem inveniſſe.

Tabulæ Geographicæ.

66. Tabulas Geographicas tradit *Eraſtodines Anaximandrum Thaletis* familiarem, vel ut *Strabo* ait, ejus diſcipulum, & *Hecatæum* Mileſios primum conſtruxiſſe: illum quidem prius de ſitu orbis deſcriptam edidiſſe tabulam, Hecatæum verò codicem reliquiſſe. *Laertius* etiam teſtatur *l. 2. Anaximandrum* primum terræ mariſq; circuitus deſcripſiſſe.

67. *Chri-*

Novus Orbis.

67. *Chriſtophorus Columbus* aliàs & *Colonus* vocatus, natione Genuenſis deſpectis *Herculis* columnis per Oceanum, quem Atlanticum vocamus, ad Antipodes feliciter primus navigavit, Ubi & Novum orbem, terras alias & ſtellas novas, quas nunquam Hiſpania vidit, omnium mortalium primus invenit.

America.

68. *Americus Veſputius* excellens Aſtronomus & Coſmographus, artiſque navigandi plurimum peritus januâ per *Chriſtophorum Columbum* patefacta in novum orbem navigationem ſuſcepit, & noviter à ſe inventæ orbis terraquei parti *Americæ* nomen à ſuo nomine impoſuit.

69. Sideralis ſcientiæ inventum ad *Zoroaſtrem* Bractrianorum Regem *Diodorus*, *Herodotus* & *Strabo* referunt: *Sabellicus* verò *lib. 1. Enn. 1.* tradit ante diluvii tempora *Sethi Adami* Protoplaſti nepotes in duabus columnis aſtrorum ſcientiam deſcripſiſſe, ac deinceps per *Noëmum*, qui illi longo ordine ſucceſſerunt, ejus cognitionem propagâſſe.

Aſtrologia.

70. Babylonios non tantùm curam in contemplatione ſiderum collocâſſe, ſed & omnium primos Aſtrologiam inveniſſe; ab his verò Græcos polum, gnomonem, & duodecim diei horas didiciſſe *Diodorus Siculus* recenſet.

Gnomonica.

71. Umbrarum rationem, & quam vocant Gnomonicen, invenit *Anaximenes Mileſius Anaximandri* diſcipulus, primusque horologium, quod vocant Sciatericon *Lacedæmone* oſtendit, ut refert *Plinius lib.2.c.76.*

Anni diviſio.

Palamedes Nauplii & *Clymenis* filius Annum, menſeſque ad curſum ſolis apud Græcos primus accommodavit, ut tradit *Philoſtratus in Heroicis.*

Stellarum numerus.

73. *Hipparchus Nicæus* primus ſtellas numeravit, organaque excogitavit, per quæ ſingularum loca & magnitudines deprehenderentur. *Plinius lib.2.cap.12. & 25.* item *Sabellicus lib.10.cap.8.*

Inſtrumenta Aſtronomica.

74. *Avicenna* Aſtronomiæ per decem annos cum *Sorzano* diſcipulo operam dedit, & inſtrumenta plurima cæteris ignota ſuis paravit manibus; ut *Sorzanus in ejus vitâ* teſtatur. Noſtro quoque Sæculo *Joannes Hevelius* Gedanus magnis impenſis inſignia planè paravit organa pro cœleſtium corporum obſervationibus, quæ funeſto denuò incendio periêrunt.

Teleſcopium.

75. Teleſcopii, quo æquè cœleſtia & terreſtria corpora longiſſimè diſſita acutius conſpici & diſtingui poſſunt, inventionem nonnulli *Zachariæ Joannidi* Middelburgenſi Zelando attribuunt circa Anuum Chr. 1590. alii Batavo cuidam *Joanni Liperſeim* circa Annum 1609. Binoculum vero Teleſcopium, quod ambos recipit oculos ad longius proſpectandum primus invenit *Antonius Maria Schyrlæus de Rheita Capucinus.*

Comites Jovis obſervati.

76. *Galilæus Galilæi* Mathematicus Florentinus, cùm ex Flandria per literas intellexiſſet, quod Opticus quidam *Mauritio* Principi *Auriaco* perſpicillum obtuliſſet, quod res longè diſſitas, tanquam proximè conſtitutas oculis repræſentaret: tale etiam mox proprio Marte fabricavit, quo præter alias ſtellas novas quatuor Planetas ſivè Comites Jovis detexit, quibus Mediceorum nomen impoſuit. Eodem etiam Solis & Lunæ maculas artificioſe detexit.

Veneris obſervatio

77. Stellæ Veneris vagam naturam, Solisque & Lunæ æmulam *Pythagoras* Samius primus deprehendit *Plinio teſte lib.2. cap.8.* *Parmenides* verò *Eleates Xenophanis* auditor primus animadvertiſſe fertur Eandem eſſe Veſperum & Luciferum, ut *Phavorinus* teſtatur: quamvis alii hoc etiam *Pythagoræ* attribuant *Laertio teſte lib.2.*

Saturni obſervatio

78. Annulum circa Saturnum tubis ſuis aſtronomicis primus detexit *Chriſtianus Hugenius.* Tres verò circa Eundem Satellites obſervavit *Caſſinus* Chriſtianiſſimi Regis Galliæ Aſtronomus.

Solis maculæ & faculæ.

79. Solis maculæ & faculæ detectæ ope teleſcopii primùm fuerunt à P. *Chriſtophoro Scheinero* S. I. Ingolſtadii Anno 1611.

Eclipſes.

80. Defectum Lunæ *Anaxagoram* primum obſervâſſe & aliis monſtrâſſe *Plutarchus* notat *in vitâ Niciæ.* *Atreus* verò Solis Eclipſin primus obſervaſſe dicitur. *Plinius* vero *lib.2.cap. 12.* *Sulpitium* Gallum Romani generis primum Eclipſeos rationem in vulgus extuliſſe ſcribit.

81. *Sabinianum* ſummum Pontificem *Phoca* imperatore horas diei tintinnabulorum ſono primùm diſtinxiſſe tradit *Volaterranus lib.22.*

Horologia automata.

82. *Boëtius Severinus* primus horologia automata, quibus hodie utimur, antiquis ignota, libratis ſcilicet ponderibus acta *Romæ* componi curavit.

Admirandum Horologii opificium.

83. *Jacobus Donbus* Patavinus Medicus (qui à medicamentorum collectione *Aggregator* dictus eſt) invenit admirandum horologii opificium, quo non modò horæ diei ac noctis, ſed & annos Solis curſus per duodecim Zodiaci ſigna, & Lunæ menſtruæ aſpectus ſingulis diebus ſicuti in cœlo cernitur, præter alia plura videri potuerunt. Hic quoque ob tam præclarum inventum antiquato priore cognomine *Jacobus ab Horologio* deinceps eſt appellatus, & tota ejus familia poſtmodum *Patavii* honoribus & divitiis claruit. *Bern. Scard. lib.2. claſſ.9. Hiſt. Patav.* Verùm tam curioſa & admiranda horologiorum artificia à præclaris artificibus ſunt inventa ut operoſum nimis foret ſingula recenſere.

Anemoſcopium

84. Anemoſcopium, quo locus Horizontis, undè venti exurgunt, facilè adverti poterat, primus Athenis paravit *Andronicus Cyrrheſtes*: conſtruxit enim turrim, teſte *Vitruvio*, & in ſingulis ejuslateribus imagines ventorum exſculpſit contrà cujusque flatum, ſupraque metam marmoream poſuit, ac in eâ Tritonem æreum dextrâ virgam porrigentem, quem ità fabricatus eſt, ut vento circumageretur, ſtaretque ſemper contra venti flatum, virgâ interim ad ejus venti imaginem verſâ.

Augurii diſciplina.

85. Apud Etruſcos augurii primùm ſivè atuspicii diſciplinam claruiſſe, ejusque inventorem extitiſſe fertur *Tagem*: quam poſteà Romani ab eisdem ſuſcepernut. *Sidon in 2. paneg.*

Quid rogo bis ſeno mihi vulture Thuſcus
Aruſpex
Portendit?

Polygraphia.

86. Polygraphiam novam univerſalem excogitavit *Athanaſius Kircherus*, qua triplici methodo quivis etiam linguarum ignarus ſolius vernaculæ fultus beneficio cum omnibus populis & nationibus reciproco literarum commercio communicare poteſt. Dein alio quoque modo priori oppoſito, quo quivis etiam linguarum imperitus quolibet linguarum genere literas conſcribere & animi ſui arcana alteri artificium callenti manifeſtare poteſt.

Arithmetica Logorithmica.

87. Arithmeticam novam per logorithmos numerorum à ſe excogitatos primus reperit *D. Joannes Neperus* Baro Merchiſtonii.

88. Theriacam ab *Andromacho* Cretenſi in primo Chriſti nati Sæculo fuiſſe inventam memorat *Theoph. Raynaud. in Chron.*

Ars memoriæ.

89. *Simonides Ceus* Medicus artem memoriæ primus invenit, eàmque conſummavit *Metrodorus* teſte *Plinio lib.7.cap.24.*

Stapes in auditûs organo.

90. *Joannes Philippus Ingraſſias* Siculus Rachelburenſis ingenii ſubtilitate & doctrinæ feracitate nemini ſecundus Medicinæ Profeſſor *Neapoli* auditûs inſtrumentum, quod Stapedem aut à forma ἀναβολεὺς appellant, primus invenit & ſcriptis celebravit teſte *Gabr. Fallopio.*

Origo nervorum opticorum.

91. *Conſtantinus Varolius* Chirurgiæ Profeſſor *Bononiæ* primus nervorum opticorum originem ex Spinalis medullæ principio contrà communem priorum Medicorum opinionem detexit, & ideo ab *Hieronymo Mercuriali* & *Dominico Leone* Medicis clariſſimis in eorum ſcriptis laudatus eſt.

Membrorum abſciſſorum reſtitutio.

92. *D. Gàſpar Tagliacotius* Philoſophiæ & Medicinæ Doctor atque etiam Chirurgus ſingularis ingenii ſui ſubtilitate modum invenit, naſum, labia, & aures abſciſſas reſtituendi; ideoque librum inſignem edidit de Curtorum chirurgia per inſitionem.

Toracis ductus lacteus & vaſa lymphatica.

93. A Clariſſimo *Thoma Bartholino* celeberrimo Medico & Anatomico ejusque Profeſſore *Hafniæ* varia inventa fuêre Anatomicis anteà inviſa & incognita: uti ſunt comprimis Lacteus Thoracis ductus in homine, & vaſa lymphatica, quæ ipſi & nomen debent ac publicam famam. Verùm quis omnia recenſeat, quæ à præſtantiſſimis Anatomicis Antiquitati penitùs incognita hactenus reperta ſunt.

Herbæ inventæ.

94. Ex Antiquis nonnulli quasdam herbas inveniſſe dicuntur: Unde ab iis etiam nomen ſortitæ ſunt. Sic *Mercurius* Moly herbam reperiſſe dicitur: *Hercules* Heraclion herbam; *Teucer* Teucrion; *Gentius* Rex Gentianam; *Lyſimachus* Lyſimachiam; *Juba* Rex Euphorbiam; *Scythæ* Scythicen; *Thraces* Iſchemonem; *Verones* Veronicam; *Servilius Democrates* Hiberidem; Hirundines Chelidoniam; Canes Canariam; Circinæ Elaphoboſcon; Sardonia Peucedanum, herbas; *Chiron* artem herbariam.

Clyſterum inventio.

95. Enemata ſivè Clyſteres primùm Ægyptii applicare didicerunt ab ibide ave [illegible] familiari. Hæc enim cùm ſit avis ciconiæ perſimilis naturâ calidiſſima & ſæpenumerò obſtructionem alivi patiatur, roſtro ſuo adunco aquam marinam per podicem in inteſtina injicere & ita inteſtina lubrica, ut excrementa excerni poſſint, reddere ſolet. Quod Ægyptii advertentes uſum Clyſterum didicerunt.

Leges poſitæ.

96. *Rhadamantus* primus leges tuliſſe dicitur. *Olympius* legem tibialem; *Artaxerres Longimanus* legem Venationis conſtituit. Quos ſecuti alii Dominatores alias præſcripſere leges. *Darius* primùm tributa exegit. Primordia feudorum in Francia ſub *Carolo Simplici* Anno Chriſti 900. in Germania vero ſub *Conrado Imp.* cœperunt.

97. Simulacra *Cecrops* inveniſſe dicitur; *Pegaſus* Tuguria; *Lycaon* Lycæa; *Teuth* numeros & geometricam ſupputationem.

Palæſtra.

98. *Pollux* primùm palæſtram inſtituit: quò alluſit *Statius lib.2. ſylv.*

Sivè catenatis curvatus membra palæ-
ſtris
Staret Amyclæa conceptum matre putares.

Apum & mellis uſus.

99. Apum & mellis uſum Rex Arcadiæ *Ariſtæus* primùm invenit. Unde *Virgil. lib.4. Georg.*

Tempus & Arcadii memoranda inventa
Magiſtri
Pandere, quoque modo cæſis jam ſæpe ju-
vencis
Inſincerus apes tulerit cruor

Ovidius verò mellis inventum *Baccho* attribuit *lib. 3. faſtor.*

Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

Salis confectio.

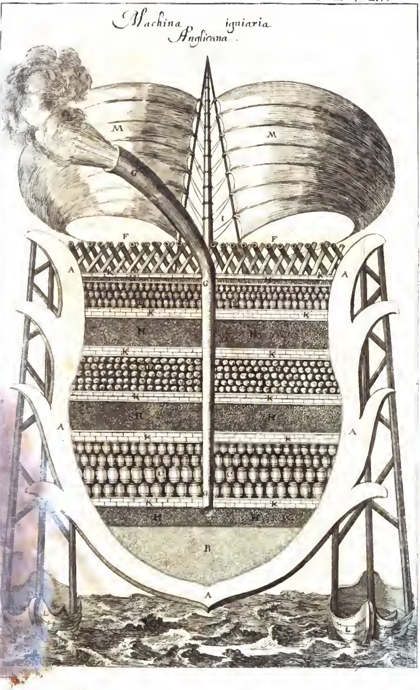
100. *Mizota* ſive *Cauſtus* primus modum Salis conficiendi oſtendiſſe traditur circa Annum Mundi 2700.

Machina Igniaria Anglicana.

101. His denique ſubjicimus inventionem novæ machinæ pyrotechnicæ terribilis recenter hoc noſtro tempore ab Anglis excogitatæ, qua parvo temporis ſpatio urbes maritimæ aliàs ferè inexpugnabiles ignis tamen violentia in cineres redigi, & funditus penè deleri poſſunt. Advehitur illa navium adminiculo, ac ad certam diſtantiam admovetur exurendis urbibus. Incenſa verò adeò terrificum evomit ignem, ut ab horrendis, quos cauſat effectibus non immeritò infernalis dici meruerit: quascunque etiam domos & ædificia ignis amplexu non exurit, adeò tetrò tamen, & noxio inficit fœtore, ut ob ejus intolerantiam habitari minimè permittat. Vide figuram appoſitam.

A. Eſt vas æneum.
B. Arena ad machinam in æquilibrio ſuſtinendam.
C. Primus pons cum 2000. vaſibus ſeu doliis pyreo pluvere repletis.
D. Secundus pons cum 600. bombis & aliis artificialibus ignibus.
E. Tertius pons cum 60. magnis doliis circulis ferreis munitis, & ignibus artificialibus repletis.
F. 200. tormenta bellica diverſi generis, quæ omnia ferreis catenis colligata ſunt, ac ad ſummum uſque pyreo

Digitized by Google

Machina igniaria
Anglicana.
M
M
G
I
F
F
A
A
K
K
G
H
H
K
K
H
H
K
K
H
H
A
A
K
K
C
C
G
K
K
H
H
B
A
L
L

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Digitized by Google

pyreo pulvere aliiſque excuſſoriis materiis onerata.

G. Canalis æneus, per quem ignis ducitur ad accendendas materias præparatas.

H. Pyreus pulvis.

I. Principium Machinæ.

K. Muri ad duos pedes lati.

L. Naves, quæ machinam ſuſtentat.

M. Vela, quæ machinam adducunt.

CAPUT XIII.

De Animâ Volente ſeu Voluntate humana.

PRæter Intellectum humanum altera adhuc ineſt Animæ Facultas, quæ ab omnibus dicitur Voluntas. Quemadmodum verò Intellectus nihil eſt aliud ex Recentiorum doctrinâ, quàm Anima cognoſcens ſivè Intelligens; ita voluntas aliud eſſe non cenſetur, quàm Anima volens ut reverà, Intellectus & voluntas in Animâ non aliâ quàm modorum quadam ratione diſtinguantur. Nonnulli idcircò duas quidem Animæ facultates agnoſcunt, at non naturâ, ſed officiis ſolùm diſtinctas: Intellectus equidem, ut ajunt, rebus cognoſcendis; Voluntas verò agendis deſtinatur. Quocircà benè *Du Hamel lib. 4. de mente hum. cap. 1.* Intellectum velut Animæ ſtatuit Oculum, qui Veritatis luce illuſtratus oſtendit, quid fugere nos, quid ſequi oporteat: Voluntas autem rationem ſibi prælucentem ſubſequitur & cæteras Animæ vires ad agendum applicat. *Ille*, inquit, *rerum formas ad ſe rapit, hæc objecti bonitate ſuccenſa quaſi extra ſe proſilit, ut fine & perfectione ſuâ fruatur. Hinc veritas ad Intellectum, Bonitas ad Voluntatem pertinet. Ille ſpectat, circumſpicit, explorat; hæc negotium agit & ſubjectas ſibi potentias movet, quò illud bonum, cujus amore flagrat, aſſequi poſſit.* Duæ igitur facultates Animæ ſunt Intellectus & Voluntas, ab ipſa tamen Animâ indiſtinctæ. Idem ergo principium quatenus cognoſcit, dicitur Intellectus: quatenus eligit bonum, & quid vult, dicitur Voluntas. Verùm de hac ſpeciatim nunc quædam proferamus Theoremata.

De Voluntate humanâ quædam Theoremata.

Voluntas quid ſit.

1. Voluntas humana eſt altera facultas Animæ, vel potiùs eſt ipſa Anima hominis, quatenus res intellectas liberè amplectitur aut rejicit. Aliis dicitur facultas appetendi vel averſandi, prout unumquodque judicio intellectûs bonum vel malum pronuntiatum fuerit: vel eſt illa vis animæ, per quam homo objectum ab intellectu cognitum & dijudicatum appetit vel reſpuit. A nonnemine haud inſcitè etiam dicitur Intellectus promotus ſive extenſus ad habendum, vel faciendum quod cognoſcit.

Objectum Voluntatis eſt Bonum.

2. Objectum voluntatis eſt Bonum, ſicut Intellectûs objectum eſt Verum. Unde Bonitas ad voluntatem pertinet, uti Veritas ad Intellectum. Sicut itaque Actus intellectûs per modum cujuſdam expreſſionis ſe habet, ac reſpicit objectum in ratione veri ſaltem apparentis; nec enim fieri poteſt, ut intellectus adhæreat directè falſo: ita Voluntatis actus ſe habet per modum cujuſdam motûs vel quietis circa objectum, quod directè reſpicit ſub ratione Boni ſaltem apparentis. Quocircà omne Volitivum, eſt & cognitivum.

Objectum Voluntati per intellectum proponitur.

3. Sicut porrò Intellectui objectum per ſenſum, ità Voluntati per intellectum proponitur objectum. Et ſicut voluntas nihil ſenſibus imperat, vel appetitum jubet niſi adhibitâ intellectûs opera: Sic ejuſdem operâ ſenſus voluntatem ferit, afficit, ſolicitat &c. Intellectus idcircò ſenſum inter & voluntatem quaſi utriusque fibula, ut ait *Fabri de Anima lib. 7. prop 66.* Seu communis interpres intercedere cenſetur. Hinc etiam omne intellectivum eſt volitivum, quia cùm intelligens cognoſcat Bonum, illud ſanè etiam appetere poteſt.

Voluntas ratione objecti non cedit Intellectui.

4. Quamvis Voluntas quoad ordinem agendi poſterior ſit intellectu, ut ex dictis advertitur; tamen quoad objectum nempè Bonum, atque adeò quoad naturæ intentionem Voluntas non cedit Intellectui, ſicut Bonum non cedit Vero, ſed æquè dignum eſt Bonum & Verum.

Objectum Voluntatis eſt Bonum Univerſale.

5. Bonum, quod eſt objectum Voluntatis eſt Bonum Univerſale: quia omne bonum appetit voluntas, quod illi ab intellectu proponitur. Inde fit, ut ſicut Intellectus nullâ veritate niſi infinitâ expleatur; ita Voluntas nullo Bono niſi infinito, quia in tali omne bonum continetur, & extra illud nihil ſupereſt appetendum.

Bonitas & Eſſentia convertuntur.

6. Bonitas & eſſentia convertuntur, ſicut Bonum & Ens: Unde omne Ens eſt Bonum, & omne Bonum eſt Ens. Ex quo ſequitur, quod illud, quod eſſentiam non habet, id etiam bonitatem non habeat, ac per conſequens à Voluntate appeti non poſſit.

Prima Bonitas eſt Deus.

7. Objectum primum Voluntatis eſt ipſa prima Bonitas, nempè Deus; nam ſicut Deus eſt prima Veritas, cùm ſit propriè prima eſſentia: ita eſt etiam prima Bonitas, atque adeò primum & ſummum objectum Voluntatis: Et ſicut Deus ut prima Veritas eſt maximè intelligibilis; ita pariter Deus, ut prima Bonitas eſt maximè & ſummè, ut ità loquar, volibilis, ſivè maximè omnium appetendus.

Maxima perfectio Voluntatis.

8. Quia primum & ſummum intelligibile maximè perficit intellectum: ita primum & ſummè volibile, ſivè appetibile maximè perficit voluntatem. Undè ſequitur, quod ſicuti in cognitione Dei conſiſtit ſumma perfectio intellectûs humani, ita

quoque

quoque in amore Dei ut Boni ſummè volibilis & appetibilis conſiſtat ſumma perfectio, quies, & finis ultimus voluntatis humanæ.

Objectum ſecundarium voluntatis.

9. Præter primum objectum Voluntatis, quod ipſe Deus eſt, conſiderari poteſt adhuc aliud objectum, quod per ſe primum non eſt, ſed ſecundarium, ſivè à primo ortum. Eſtque duplex, nempe Perfectius & Imperfectius. Illud dicunt eſſe bonum honeſtum, ſivè Virtuoſum, quod nempè majorem quandam cognationem, & affinitatem cum prima & infinitâ Bonitate habet. Imperfectius eſt, quod minorem aliquam affinitatem & ſimilitudinem cum primâ Bonitate habet: quod rursùm duplex eſt: Bonum nempè jucundum ſive delectabile; & Commodum ſive Utile.

10. Circa hanc diviſionem Boni à primo orti in bonum perfectius & imperfectius, vel immediatius, ut alii faciunt, in Bonum Honeſtum, Jucundum & Utile; Conſiderant alii ſeparationem & conjunctionem; ſivè illa bona aliquando ab invicem ſeparata, aliquando vero conjuncta. Separata quidem hoc modo: Honeſtum eſt pro patria mori: at non jucundum: Econrrà jucundum eſt illicitis indulgere voluptatibus, at non honeſtum: Sic denique Utile eſt egeno latroni etiam cum diſcrimine proprio furari pecuniæ ſummam, non tamen honeſtum, neque jucundum. Conjuncta, verò ſunt, cum quis Deum amat. Amor enim Dei verſatur circà bonum Honeſtum, quia decet naturam Rationalem: circà Bonum jucundum, quia nulla major & ſincerior voluptas & jucunditas obtineri poteſt, quàm ouæ ex Dei amore naſcitur: circà Bonum Utile, quia felicitarem parit æternam, parit & in hac vita veram libertatem.

Bonum verum & Apparens.

11. Bonum aliud etiam dicitur Verum & reale, aliud Apparens non reale. Illud eſt, in ſe tale, ut à natura & facultate non corruptâ meritò appeti poſſit, uti nempè eſt Deus, ejus cultus ac pietas. Apparens verò eſt illud quod appetenti videtur bonum, at reverà tale non eſt, ut appeti debeat, ſed arridet tantum facultati corruptæ; ut ſunt Illecebræ carnis, voluptares mundi, privatæ vindictæ ſtudium & ejusmodi plura alia. Hæc autem diſtinctio Boni Veri & apparentis non eſt rei ſed termini, cùm, quod Apparens Bonum dicitur, non ſit bonum, utpote Veritatem nullam habens, quarè nec bonitatem, cum duæ hæ Entis proprietates divelli nulla vi aut arte queant. Hinc etiam errorem in Appetentis judicio ſemper præſupponit.

Voluntas ſub ratione Boni appetit.

12. Non poteſt Voluntas aliquid velle niſi ſub ratione Boni veri aut apparentis. Ita *D. Thomas 1. 2. qu. 82. art. 1.* Quia Bonum eſt appetibile. Itaque malum ex eo, quia malum eſt, non eſt appetibile. Contrariorum enim contrarii ſunr effectus. Tum verò quia malum formaliter non eſt Ens; itaque nihil in ſe habet appetibilitatis.

Quomodo malum appetat.

13. Poteſt voluntas malum habere pro objecto tantum materiali: quia poſſunt mala ſub ratione Boni appeti cùm tamen formaliter tale non ſit. Sic malum inimici aliquis appetit, quatenus ſuum eſt bonum.

Actus nolendi.

14. Etiam actus nolendi ſpecificatur ab aliquo Bono. Malum enim propterea nolumus, quia eſt alicui Bono contrarium, quod amamus. Unde etiam actus nolendi reſpetu mali eſt formaliter actus nolendi: reſpectu verò Boni, à quo ſpecificatur, eſt formaliter actus volendi. Propter Bonum enim volitum nolumus malum uno eodemque actu: ideoque Voluntas non verſatur circa Malum, niſi per ordinem ad Bonum. Itaque Bonum eſt formale & adæquatum Voluntatis objectum; Malum verò non niſi ſecundariò & in ordine ad Bonum.

Objectum debet eſſe cognitum.

15. Objectum nonniſi cognitum movet voluntatem: Ignoti ſiquidem nulla cupido. Voluntas enim non poteſt ferri niſi in objectum, quo excitetur & moveatur; Ut autem moveat, neceſſariò debet eſſe cognitum; media enim cognitione movet: & quidem judicativâ, quæ judicet de objecti convenientiâ vel diſconvenientiâ; Hinc *3. de Anima cap. 7.* dicitur; non moveri appetitum, niſi adſit judicium Boni & Mali.

Motus voluntatis eſt pro gradu perſuaſionis.

16. Hinc etiam fit, ut voluntatis motus ſequatur dictamen rationis de re aliqua judicantis & juxtà diſparitatem intelligendi ac comprimis judicandi, etiam volendi conditio admodum varia ſit: ſemper enim languidiora mentis conſilia remiſſiores itidem pariunt motus voluntatis & pro gradu, modoque perſuaſionis, quæ eſt in ratione ſivè intellectu, erit & voluntatis alacritas, vigor atque contentio.

Voluntatis diverſæ functiones

17. Voluntas etiam prout varias exerit functiones, diverſis quoque ſignatur nominibus. Nam ubi in finem ſimplici motu nititur: *Voluntatis* nomen retinet. Cùm ad eum finem quodam veluti itinere contendit: *Intentio*. Cùm media, quæ ad finem ducunt, reſpicit; *Electio* appellatur. Voluntas exequendi jam decreta & electa *Propoſitum* nominatur: cùm ad agendum quodam veluti pondere aut ſcienriæ dictamine ac præſcripto impellitur, *Conſcientia* dicitur: Cùm denique ſui juris eſt actuum ſuorum domina, aut ſeipſam ad agendum determinat; Libertatis ſibi nomen vendicat.

Actiones Elicitæ & Imperatæ.

18. Solent quoque humanæ Voluntatis actiones diſtingui in Elicitas & Imperatas. Elicitæ dicuntur eæ, quæ immediatè producuntur à Voluntate, aut ipſi inſunt; cujusmodi actiones duæ ſunt Velle & Nolle; cum Nolle ſumitur poſitivè pro Velle non eſſe aut fieri. Actiones verò Imperatæ dicuntur effectus ab aliis potentiis, ut Intellectiva, ſenſitivâ, locomotivâ producti ad imperium volunratis: cujusmodi ſunt reſpectu ipſius hominis proſequi, fugere, ceſſare aut omittere; reſpectu verò alterius mandare, aur prohibere, ſuadere aut diſſuadere, hortari aut dehortari, impellere ſeu promovere aut adjuvare, impedire & permittere. Verùm plerique exiſtimant actiones elicitas ad judicium Inrellectûs pertinere; Imperatas autem Voluntatis ſolas eſſe,

cujus

cujus imperio membra corporis obediunt.

Actus Suſpenſionis.

19. Nonnulli inter actiones Elicitas, *Velle* nempe & *Nolle*, actionem ſuſpenſionis mediam conſtiuunt; Unde volunt, quod Suſpenſio Voluntatis ſit tertius actus Voluntatis Elicitus, quaſi medius inter Velle & Nolle. Poteſt enim Voluntas ſuſpendere actum utrumque tàm volendi, quàm nolendi. Aliqui tamen negant Voluntatem poſſe ſuſpendere actum ſuum, etſi poſſit ſuſpendere actus aliarum facultatem: Suſpendere enim notat actum, inquiunt: nullus autem actus datur præter Velle & Nolle: cum autem Voluntas ſuſpendit, nihil agit. Verùm Alii econtra reſpondent, ſuſpenſionem iſtam nihilominus referri poſſe ad Velle: nam Voluntas vult ſuſpendere utrumque illum actum, & ſic ſuſpendere eſt Velle, ut voluntas neque velit, neque nolit aliquid ſimpliciter.

Libertas Voluntatis.

20. Voluntas humana quantò nobilior & eminentior eſt appetitus, tantò etiam liberior cenſetur eſſe. Libertas autem iſta Voluntatis in hoc potiſſimum conſiſtere videtur, quod dominium habeat actûs ſui, ut nequaquam cogi poſſit, ſed pro libitu ex certa ratione, conſideratione aut judicio ſe poſſit movere, aut cohibere, agere, aut non agere. Unde qui accuratius de hac Voluntatis libertate diſcurrunt, ajunt eam eſſe facultatem Voluntatis, aut potentiam ultrò & ſpontè id, quod videtur intellectui bonum amplectendi, quod videtur malum, averſandi, propulſandi aut fugiendi; quod videtur neutrum, aut dubium aut parum aut nihil intereſſe in eo operationem ſuam ſuſpendendi, aut in alterutram partem inclinandi.

Etiam in ea bona, quæ perpetuò placent.

21. Quod ſi aliquod Bonum Voluntati perpetuò & conſtanter ex rectâ ratione & judicio allubeſcat, ita ut illud perpetuò velit ac proſequatur; cujuſmodi eſt felicitas etiam in hac vita, & Amor Dei purus; contrarium etiam averſetur ac fugiat; non propterea libertas ejus impeditur aut infirmatur, ſed tantò magis ſtabilitur & confirmatur cùm ſic nihil aliud agat, quàm quod ei maximè libet, aut quo impensè delectatur. Quodſi aliter etiam faceret, ne libera quidem eſſet, quia id non faceret, quod ipſi omninò libet.

22. Cùm certum ſit hominem eſſe liberum, ac quidem per animam, illamque potentiam, quæ libertatis uſu fruitur, eſſe Voluntatem, hinc Doctiſſ. *Fabri lib. 7. de Animâ ration. prop. 67.* docet, Voluntarium illud dici, quod à Voluntate dependet immediatè vel mediatè: Immediatè ut omnis actus Voluntatis, qui eſt maximè voluntarius: mediatè verò, ut omnis alius actus, ad quem Voluntas concurrit imperando, conſulendo, dirigendo, ſivè ab ipſo, cujus Voluntas eſt, ponatur, ſivè ab alio. Hinc rectè diſtingui docet, tria hæc prædicata Volentis, ſcilicet, Voliti & Voluntarii. Volens, inquit, eſt potentia; Volitum objectum, Voluntarius actus potentiæ ſivè mediatus, ſivè immediatus. Imò actus ipſe Voluntatis poteſt dici volitus tùm quandò eſt imperatus, tùm etiam quandò eſt elicitus: quia omnis volitio eſt ſui volitio: igitur voluntas dicitur volens, volitio verò volita & voluntaria, objectum ut objectum eſt, volitum. Inde deducit, Voluntarium eſſe quidquid à Voluntate procedit immediatè ſcilicet, aut mediatè, ſivè directè ſivè indirectè, ſive formaliter ſivè interpretativè &c. Sub infert porrò Voluntarium & liberum non idem eſſe, illudque latius patere, cùm omne liberum ſit Voluntarium, non verò omne Voluntarium ſit liberum: hoc enim ſemper præſupponit indifferens: Si enim non eſſet indifferens, jam eſſet determinatum; ergò non liberum, cùm non eſſet neceſſe, ut ſe determinet. Ad liberum igitur requiritur comprimis indifferentia activa, quâ Volitio eſt indifferens ad agendum vel non agendum, adeoque præſuppoſitis omnibus ad agendum neceſſariis aut prærequiſitis poſſit agere vel non agere. Et quia idem eſt principium paſſivum & activum eorundem actuum, Voluntas tam indifferens eſſe debet ratione principii paſſivi quàm activi, idcircò indifferentia activa etiam ſupponit indifferentiam paſſivam. Præterea indifferentia activa etiam præſupponit indifferentiam objectivam, ut enim voluntas poſſit velle objectum, debet cognoſci ſub ratione boni; cùm bonum duntaxat ſaltem apparens velle poſſit; & ut poſſit idem objectum nolle ſub ratione mali. Sed cognoſci idem objectum ſub ratione boni & ſub ratione mali, partim ſcilicet ſub unâ, partim ſub alia ratione eſt cognoſci objectum indifferens; igitur ſi potentia eſt indifferens ad volendum & nolendum, objectum proponitur indifferenter, igitur indifferentia activa dicit & præſupponit etiam indifferentiam objectivam. Denique requiritur etiam concurſus indifferens cauſæ primæ, quem etiam hæc offerre debet: Si enim determinatum offerret ad unum v. g. volitionem, certè potentia non poteſt nolle: ſi ad nolitionem, non poteſt velle; igitur concurſus indifferens offerri debet, alioquin tollitur indifferentia activa, quæ neceſſariò non modò paſſivam & objectivam, ſed & concurſum indifferentem potentiæ oblatum ſupponit; & ſi vel unum ex his deſideretur, indifferentia activa adeſſe non poteſt, cùm tamen ſine illa quodlibet ex iis eſſe queat. Sed hæc omnia latius & melius explicata vide apud Eundem *Fabri* loco citato.

Diſtinctio inter Voluntarium & liberum.

Alii quidam actus Voluntatis.

23 Præter abſolutos actus proſecutivos ſive aſſenſûs, & averſativos ſive diſſenſûs cum reſpectu non tantùm objecti, ſed etiam ſubjecti (quia non tantùm voluntas vult bonum ſimpliciter, ſed alicui vult: uti malum non vult ſimpliciter, ſed etiam alicui non vult) habet voluntas etiam actus conditionatos, ut patet in Exemplo naufragii, cùm quis merces in mare projicit; ſic dicit: Volo & nollem de eodem. id eſt, ſi poſſeſt vitari naufragium, ac ſervari vita ſine tali projectione, nollet illas projicere, hinc non dicit *Volo*, ſed *Nollem*. Eſt enim quædam Velleitas, ſeu ſimplex affectus ſine conſenſu, quæ ex eò oritur, quod duo bona incompoſſibilia proponantur; circà quæ ita me gero, ut majus abſolutè velim & minus conditionatè: de majori dico *Volo*, de minore

vellem: pro hoc ſimplicem affectum habeo; pro illo abſolutum conſenſum. Iſte autem actus eſt conditionatus tum ex parte ſubjecti, tùm ex parte objecti. Alii verò actus ſunt conditionati tantùm ex parte objecti; abſoluti verò ex parte ſubjecti: Sic volo quantum eſt ex me, ne aliquid fiat, quod tamen à me ſolo non pendet: Veluti, cùm verè contritus vult, quantum eſt ex ſe, non peccaſſe, & remittens injuriam vult quantum eſt ex ſe, non eſſe factam. Item habet voluntas act' *disjunctivos*: cùm dicit: *Volo illud, aut nihil.* Habet & *copulativos*: Ut *Volo illud ſimul, & illud.* Habet quoque *Imperantes* & *Imperatos*, & varios alios, qui omnes diſtinguuntur ratione objecti vel ſubjecti, vel modi tendendi vel diverſæ operationis. Multa alia circà voluntatem de induſtria tranſcurrimus & Lectorem ad Scholaſticos remittimus nec enim actum agere cupimus, & omnia illa, quæ præclarè alii jam præſtiterunt & confecerunt, huc transferre & ad incudem denuò revocare cupimus. Sed quò colophonem Ethico-Politico-Chriſtianum Operi noſtro tandem imponamus, ſit

CAPUT XIV.

Monita Sapientum, Sententiæ & Axiomata Ethico-politico-Chriſtiana ad dirigendam Voluntatem pro acquirendâ verâ Sapientiâ cuivis hominum ſtatui accommodata.

SI rectè perpendere velimus: Voluntas in humanâ mente haud aliter reſidere videtur ac Regina quædam in Solio ſuo: ad ejus equidem nutum omnia perficiuntur. *Ei ut ſcribit S. Bernardus in Ep. nec leges imperant, nec Principes dominantur; libera eſt, & maximè, ſi ſpiritu ducitur, quia ubi Spiritus, ibi libertas*, & verè magnum eſt Ejus imperium, ac tanta vis, ut benè ſcripſerit *S. Chryſoſtomus Serm. de Zacchæo*: *Magna vis eſt voluntatis, quæ nos efficit poſſe quod volumus, & non poſſe quod nolumus.* Solerter igitur & verè Sanctus quidam Doctor dixit. *Quidquid toto corde, totâ intentione, toto deſiderio vis, id es certiſſimè. Solâ voluntate*, inquit *S. Auguſtinus de verb. Apoſt. Miſer quisque efficitur, ſed miſerior poteſtate, quâ deſiderium malæ voluntatis impletur.* Undè præclarè iterum *Joan. Chryſoſt. ſuper Matth. Voluntas noſtra eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem teſtimonia ſunt voluntatis.* Sicut ergò Regina dominio potens, ut prudenter præſit, & laudabiliter proſit, & utiliter ſemper operetur, monita atque conſilia ſapientum dignanter obſervare, ac diligenter curare debet: ita Voluntas præclara dictamina ab intellectu ſuggeſta in actuum ſuorum exercitio maximè curare, & obſervare debet: neque finis alius Bonæ Voluntatis eſſe debet, quàm ut prudenter vitam ordinet, & veram procuret ſapientiam. *Bona autem Voluntas eſt*, inquit *S. Auguſt. de verâ Religione, quâ appetimus rectè honeſtèque vivere, & ad ſummam ſapientiam pervenire.* Quò Igitur efficiamus, ut Bona voluntas in nobis dominetur, recteque, & honeſtè vivamus, & veram acquiramus Sapientiam; rationem in nobis ſequamur, ejus præclara dictamina ac conſilia attendamus: qualia ex variis Authoribus collecta pro cujusvis ſtatûs hominibus coronidis loco breviter indicare & commendare placuit.

§. I.

Dicta, Monita, & Axiomata Ethico-politico-Chriſtiana obſervanda circa Deum, & cultum divinum.

1. Bonum verum & reale, cui reverà ineſt Bonitas, ſive quod in ſe tale eſt, ut à natura & facultate non corrupta meritò appeti poteſt, eſt Deus, eſt Dei cultus, eſt pietas.

2. Ante omnia quocircà cole Deum ſupremum Naturæ Moderatorem, & eum tibi finem in omnibus tuis actionibus præpone: hoc enim tibi, ut verum & reale Bonum acquiras & poſſideas neceſſarium eſt.

3. Cauſa colendi Deum ſit ipſe Deus, qui eſt Summum & infinitum Bonum, à quo quidquid eſt Bonum profluit. *Omne enim bonum aut Deus aut ex Deo eſt*, ait *S. Aug. de lib. arb. lib. 3. cap. 13.*

4. Semper & in omnibus time Deum, quia cùm agis malè, mali vindex eſſe continuo poteſt; cùm agis benè, de perſeverantia ſecurus non es. Hinc etiam monet Poëta:

Eſt Deus, eſt ſcelerum vindicta & pœna malorum.
Unde putes minimè poſſe venire, venit.

5. Sicut finiti ad infinitum nulla poteſt eſſe comparatio; ita nullius creaturæ cum Deo creatore poteſt eſſe commutatio.

6. Verum Bonum, & vera Voluptas in ſolo Deo eſt: ergo ut verè verum quid ames, & verè verum habeas gaudium, ſolum Deum amare, & in ipſo ſolo gaudere ſtudeas.

7. Vanitas Vanitatum & omnia Vanitas præter amare Deum & illi ſoli ſervire. *Tom. Kemp. de imit. Chriſti.*

8. Qui Deo ſuo fidelis non eſt, alteri cui fidelis eſſe poterit?

9. Ars potens, Natura potentior, Deus potentiſſimus. Unde etiam *Apulejus de Deo ſocrat.* nil Deo perfectius & potentius aſſerebat.

10. Sub potenti manu Dei humilia te ſemper, quia ſemper & in omnibus divino indiges favore. Hinc *S. Ambroſius ſuper Luc.*

Luc. cap. 2. ait. *Ubique divina virtus ſtudiis cooperatur humanis, ut nemo poſſit ædificare ſine Deo, nemo cuſtodire ſine Deo, nemo quicquam incipere ſine Deo.*

11. Fit omnium, quæ Deus ſtatuit, docet *S. Ambroſius de vocat. Gent. lib. 1. cap. 3.* idcirco Poëta

De cœlo quæcunque venit ſententia fixa
eſt.

& alius:

Quidquid patimur mortale genus
Quidquid facimus, venit ex alto
Servatque ſua decreta colus
Lacheſis durâ revoluta manu
Omnia recto tramite vadunt.

12. Sicut nullum eſt momentum, quo homo non utatur vel fruatur Dei bonitate & miſericordia: Sic nullum debet eſſe momentum, quo eum præſentem non habeat in memoriâ. Omne tempus, in quo de Deo non cogitas, hoc te computa perdidiſſe. *S. Hugo de clauſtro animæ lib. 1.*

13. Sic vive cum hominibus tanquam Deus videat, ſic loquere cum Deo, tanquam homines audiat. *Seneca ep. 10.* Unde & *Salomon Prov. cap. 3. v. 5.* monet: *In omnibus viis tuis cogita illum & ipſe diriget greſſus tuos.*

14. Amare Deum ſumma eſt virtus, amari à Deo ſumma felicitas.

15. Libertas nemini contigit major, quàm qui vult, quod Deus vult. Hujus voluntati nihil adverſatur, ſemper enim exequitur ſuam.

16. Opus facis divinum, cùm facis, quod facit Deus: hic & inimicos diligit, & ingratis benefacit.

17. Sicut credere & ſperare, tria hæc cùm ad Deum referuntur, ſunt tres ſummæ perfectiones: ita è contra cùm creaturas reſpiciunt; ſunt tres ſummæ imbecillitates & imperfectiones humani ingenii.

18. Quibuslibet fideliter & juſtè omnia diſpenſat Deus. Unde *Mantuanus*:

- - - - - Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt eſſe futurum.

19. Omnia poſſum in eo, qui me confortat:

Si Deus illuſtrat vires cœleſtibus auris
Quisque bonos fructus hoc generante feret.
Quid jactas propriæ validiſſima robora dextræ;
Qui vigor acceſſit, cœlitus ille venit.

20. *Omnia tempus edax conſumit, & omnia perdit,*
Quidquid habent homines, quidquid & orbis habet.
Durabit mens ſola Deo ſacrata, nec unquam
Temporis invidiam, nec mala fata timet.

21. Proximus Deo eſt, qui in mortales beneficus: munera ſua grato diſpenſat animo & liberalitate, indulgentiâque humanum genus demeretur, *Philotheus ſymb. 26.*

22. Nemo unquam Vir magnus ſine aliquo afflatu divino fuit. *Cicero lib. 2. de nat. Deor.* Unde

Nil noſtris agimus Votis: cæleſtia votis
Si non reſpendent numina prona piis.

23. Omnis voluptas, quæ nec ex Deo, nec in Deo ſuſcipitur, Voluptatis excrementum eſt. *Nicetas in Orat. 106.*

24. Mentiri Deo potes, fallere non potes. Novit ille quid agas; intus te videt: intus te examinat, intus inſpicit, intus judicat, aut damnat, aut coronat. *S. Auguſt. tract. 26. ſuper Joan.*

25. Propter Deum omnia patienda ſunt, ut ipſe nos patiatur. *S. Ignat. M.*

26. Si cruci affigatur, ſi flammis tradatur, ſemper amat, qui verè amans eſt. *Seneca in Epiſt.*

27. De ſpe æternæ hæreditatis gaudium ſumunt, quos adverſitatis turbo exagitat. *S. Greg. in Paſtor. cap. 51.*

28. Si conſideremus quæ & quanta ſint, quæ nobis promittuntur in cœlis, vileſcunt animo omnia, quæ habentur in terris. Terrena namque ſubſtantia æternæ felicitati comparata, pondus eſt non ſubſidium. *Idem in regiſtro.*

29. Quia rectus eſt amor juſtorum, omnes affectiones rectas habent: metuunt peccare; cupiunt perſeverare; dolent in peccatis; gaudent in operibus bonis: metuunt pœnam æternam, cupiunt vitam æternam; dolent in re; gaudent in ſpe. *S. Aug. de civit. Dei.*

30. Non ſine prœmio diligitur Deus, quia ipſe diligenti prœmium eſt ampliſſimum. *S. Bernardus.*

31. Si Deo aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nos ipſos diligere neſcimus. *S. Auguſtin. in epiſt.*

32. Minùs Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. *Idem in Confeſſ.*

33. Non conditur, nec cuſtoditur optima reſpublica, niſi fundamento fidei firmæque concordiæ, cùm bonum commune diligitur, quod Summum ac Veriſſimum Deus eſt, atque in illo invicem ſinceriſſimè ſe diligunt homines. *Idem de civit. Dei.*

34. Amate, ſed quid ametis, videte: purgate amorem veſtrum, ut quales impetus habentis ad mundum, tales habeatis ad Artificem Mundi. *Idem in pſal. 145.*

35. Cum à Deo non credimus nos videri, in ſole clauſos oculos retinemus, illum à nobis abſcondimus, non nos ab illo. *S. Gregor. lib. 15. mor. cap. 5.*

36. Sequeſter patientiæ eſt Deus: ſi injuriam depoſuimus penes eum ultor eſt; ſi damnum, reſtitutor eſt; ſi dolorem, medicus eſt; ſi mortem, reſuſcitator eſt. *Drexelius de Prædeſt. ſign. 9. §. 4.*

37. Non poteſt amare Deum, qui non ceſſat odiſſe inimicum. *Idem ibidem §. 7.*

38. Deus faber eſt; inimici lima ſunt & mallei, quibus nos ille expurgat, ſanctoſque ſculpit. *S. Hieronymus in cap. 5. Matthæi.*

§. II.

Monita & dictamina pro Clericis, Eccleſiaſticis, & Sacerdotibus Sacris Dei in terrâ miniſtris.

1. Publicum bonum Eccleſiæ quærere, & aliorum ſalutem privato commodo anteponere, canon eſt Chriſtianiſmi perfectiſſimus. *S. Chryſoſtom. in cor. ep.*

2, *Qui bona ritè docet & malè vivit*
Eſt ſtulti ſimilis, cui bona nota eſt
Semita, quam moſtrat: ſed miſer hæret
Sordibus obſcœnis invia ſectans.

3. Nullum ab aliis majus præjudicium, quàm à Sacerdotibus tolerat Deus, quandò, eos, quos aliorum correctioni præpoſuit, dare de ſe exempla pravitatis cernit. *S. Gregorius ſerm. 17. in Luc. cap. 16.*

4. Qui in conſpectu populi malè vivit, quantum in ſe eſt, omnes videntes interficit. *S. Auguſtinus lib. de paſtor.*

5. Nugæ Laicorum in ore Clericorum ſunt blaſphemiæ. *S. Bernardus.*

6. Loquendi authoritas perditur, quandò vox opere non adjuvatur. *S. Gregorius in Paſtor.*

7. Clericus mercimonia exercens, interceſſiones vendens, viduarum munera amplectens, negotiator magis quàm Clericus eſt. *S. Auguſt. ſerm. 10.*

8. Negotiatorem Clericum ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge. *S. Hieronymus ad Nepotian.*

9. Nihil in Sacerdote tam periculoſum apud Deum, tam turpe apud homines, quàm quod ſentiat Veritatem, non liberè pronuntiet. *Amb. in ep. ad Theod. Imp.*

10. Quidquid præter neceſſarium victum ac ſimplicem veſtitum de altari retines, tuum non eſt, rapina eſt. ſacrilegium eſt. *S. Bernardus in ep. 2.*

11. Sacerdotes prælati ſunt in populo, ſicut ſtomachus in corpore hominis: ſi ſtomachus dolet, corpus ægrotat. *D. Chryſoſt. hom. 36. in Matth.*

12. Lux gregis eſt flamma paſtoris: decet enim dominicum paſtorem & ſacerdotem moribus & vitâ clareſcere, quatenus in eo tanquam in vitæ ſuæ ſpeculo plebs ſibi commiſſa & eligere, quod ſequatur & videre poſſit quod corrigat. *Hieron. in regiſt. Epiſt. 31.*

13. Væ tradentibus Chriſtum ad crucifigendum; ſed væ cum malignâ conſcientiâ ſub Sacramento ſumentibus illum: etſi non tradant Judæis ad crucifigendum, tradunt tamen ipſum membris inimicis ad ſumendum. *Remigius in Gloſſ. ſuper Matth.*

14. Nihil eſt turpius quàm excellentem eſſe quemlibet culmine & deſpicabilem vilitate. Quid eſt dignitas indigno, niſi ornamentum in luto? & ideò cunctos, qui ſacri altaris ſuggeſtu eminent, tantùm excellere oportet merito, quantùm gradu. *Salvianus lib. 2. Eccl. Cath.*

15. Sobriam à turbis gravitatem, ſeveram vitam, ſingulare pondus dignitas ſibi vendicat Sacerdotalis. *Ambroſius ep. 62.*

16. Morum manſuetudo & humilitas cordis, hæc præcipua Antiſtitis inſignia ſunto *S. Baſilius Reg. 43.*

17. Zelus paſtoris debet eſſe ſecundùm Deum verus & diſcretus, non fictus & indiſcretus. Nam ut Poëta.

Sæpe ſcelus cœlum Zeli velamine texit:
Cui Zelus cœlum eſt, non facit ille ſcelus.

18. Non confundant opera tua ſermonem tuum. Delicatus magiſter eſt, qui pleno ventre de jejuniis diſputat. Sacerdotis Chriſti os, mens, manusque concordent. *D. Hieron. ep. 2. ad Nepotian.*

19. Beneficium datur propter officium. *D. 92. cap. ult.* ubi Gloſſa notat: *ideò privatus officio, privatus quoque eſt beneficio, cùm ſit ejus ſequela.*

20. Quid prodeſt quia hymnum cantat lingua tua, ſi ſacrilegium exhalat vita tua. *S. Auguſt. in pſ. 102.*

21. Magnæ genus dementiæ eſt aliis feciſſe beneficium & ſibi ſervâſſe ſupplicium. *Lobbetius in ſpeculo Eccleſiaſtic. & Religios.*

22. Somnolentia paſtorum gaudium eſt Luporum *S. Ephrem.*

23. Quid prodeſt ſtrepitus labiorum ubi cor eſt mutum? ſicut enim vox ſine modulatione eſt quaſi vox porcorum, ſic oratio ſine devotione eſt quaſi mugitus boum. *Iſidorus de ſumm. bono lib. 3. cap. 8.*

24. Ipſius eſt Oratio perfecta, cujus & cauſa clamat, & lingua, & actus, & ſermo, & vita, & cogitatio. *Caſſiodorus in Ps. 16.*

25. Quantò plus honoramur, tantò plus periclitamur. *S. Auguſt. in ps. 10.*

26. Nulla res ſic exterminat bonum ſicut ſimulatio: nam malum ſub ſpecie boni celatum dum non cognoſcitur, non cavetur. *S. Chryſoſt. ſuper Matth.*

27. Sacerdotis eſt populum monere, non movere arma: qui gladium mentis, non martis tenet. *Idem.*

28. Inter pleraque alia, quæ Deus ſpeciali odio proſequitur, una hæc eſt otioſitas, ſeu ceſſatio ab his, quæ nos ex officio attinet facere. *S. Baſil. in cap. 1. Iſaiæ.*

29. Miſera Sacerdotis converſatio fit miſera plebis Dominicæ ſubverſio, laqueus ſiquidem ruinæ populi Sacerdotes mali. *S. Bernard. ſerm. 1. de Convers. S. Pauli.*

30. Si quid in Sacerdote vel Clerico juſtè reprehenditur, ejus vitio Ipſa Religionis noſtræ æſtimatio gravatur. *S. Gregor. in paſtor. p. 5. cap. 5.*

31. Qui in occulto benè vivit, ſed alieno profectui minimè proficit, carbo eſt. Qui verò in imitatione ſanctitatis poſitus lumen rectitudinis ex ſe multis demonſtrat, lampas eſt, quia & ſibi ardet, & aliis lucet. *S. Gregor. in Ezech. hom. 5.*

32. Circà vitam tuam eſto auſterus, circà alienam benignus: Audiant te homines parva mandantem, & gravia facientem *S. Cryſoſtomus.*

§. III. Monita

Google

§ III.

Monita quædam moralia ad dirigendam prudenter voluntatem pro Regularibus & Religioſis.

1. Oportet te ſtultum fieri propter Chriſtum, ſi vis religioſam ducere vitam *Tom. de Kempis.*

2. Magnanimi eſt magna contemnere: prudentis eſt mediocria malle qàm nimia. *Seneca ep.36.*

3. Oportet incorruptibilium amore flagrantem pro nihilo ducere corruptioni obnoxia.

4. Conſecratum pectus doctrinæ & Veritati intelligat non debere ſæcularibus negotiis, & actionibus, & lucris occupari, *Arnoldus Carnotens.*

5. Quomodò ignis & aqua ſimul eſſe non poſſunt: Sic ſpirituales & carnales deliciæ in eodem ſe non patiuntur, *S. Bernardus ep. 1.*

6. Moleſtum eſt ſemper vitam inchoare: malè vivunt, qui ſemper vivere incipiunt, quia ſemper illis imperfecta vita. *Seneca ep. 23.*

7. Qui ad ſolam Dei naturam visûs acumen dirigit, is in cæteris omnibus cœcus eſt, ad quæ multorum oculi reſpiciunt, *S. Gregorius Nyſſen. orat. 8. in Cant.*

8. Miſiſti manus ad aratrum, eſt opus fortitudinis & conſtantiæ. *S. Bernardus in Epiſt.*

9. In via Dei non procedere, eſt retrocedere.

10. Niſi ad regulam, prava non corriges. *Seneca Epiſt. 11.*

11. Victores hominum admirationi ſunt, & coronantur in terra: Victores ſuiipſorum celebrantur in cœlo, ac propter eos triumphi & coronæ immortales parantur. *Anonymus in Epitom. Axiom Salom.*

12. Non poteſt ſtudium ſalutare fieri ſine frugalitatis cura: frugalitas autem paupertas voluntaria eſt. *Seneca ep. 17.*

13. Nemo alius eſt Deo dignus, quàm qui opes contempſit. *Seneca ep. 18.*

14. Monachus pauper eſt tanquam aquila in ſublime volans, qui omnes ſuperat tentationes, præſentia deſpicit, & quæ futura ſunt, animo complectitur: à terrenis recedit, & in cœleſtibus verſatur. *S. Nilus orat. 3. de Avaritia.*

15. Ubi peculiaritas à monachis habetur, ibi nec charitas in eadem congregatione poterit permanere. *S. Gregorius epiſt. ad 10. Diacon.*

16. Religioſus, qui clam habet obolum, non valet obolum.

17. Nihil eſt ſuperbâ mendicitate deterius. *Barclai.*

18. Qui litigioſus, vel queruloſus eſt, verus Monachus non eſt.

19. Sicut piſcis extrà aquam poſitus alimentis naturalibus carens citò moritur, ſic inſtabilis Religioſus munitione & cuſtodia clauſtri exutus, exemplis & doctrinis bonorum alienus, mundo, cujus ſtatus in maligno poſitus eſt, pluries converſatus, citò ad vitia labitur, & nexibus perpetuæ mortis detinetur. *S. Norbertus in ſerm. ad Fratres.*

20. Magna & laudabilis prudentia eſt induſtriæ propriæ renuntiare, humiliter ſuperiori obedire, doctiori credere, experientiori acquieſcere, & in omnibus bonis Deo placitis hilarem ſe ſemper exhibere. *Thomas à Kempis part. 2. ſerm. 8. ad Novit.*

21. Perfecta obedientia legem neſcit, terminis non arctatur, nec contenta anguſtiis profeſſionis largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis *D. Bernardus de præcept & diſpens. cap. 9.*

22. Qui ſeipſum abnegavit, ſeque voluntatibus omnibus ſpoliavit, is non quod vult, faciet, ſed quod docetur. *S. Baſilius in reg. fuſior. Reſpons. 41.*

23. Semper aliquid boni operis facito, ut te diabolus inveniat occupatum; non enim facilè capitur à diabolo, qui bono vacat exercitio. *D. Hieronymus.*

24. Qui non vult corripi, non vult corrigi. Admoneberis libenter, repræhenderis patienter. *Seneca de Virtut. cap. de continentiâ.*

25. Quid dulcius aut quietius bonâ conſcientia? quæ nec damna, nec verborum contumelias, nec quicquam aliud formidat *S. Bernardus lib. de conſcientia.*

26. Sicut ſtabili homini Cella eſt paradiſus, ita Vago carcer videtur & cippus. *Thom. à Kempis lib. de diſc. clauſt. cap. 7.* Hinc ille

Res mira in terris Cœlum mens noſtra tenere
Eſt potis, in Cellâ quando latere ſtudet.

27. Sudarium eſt habitus Religioſorum, cùm in eo ipſi conſueverunt ſepeliri. Mortui debent eſſe mundo, qui in hoc ſudario involvuntur. *Umbertus de erudit. Religionis lib. 5. cap. 1. part. 2.*

28. Habitus & tonſura modicum conferunt, ſed mutatio morum & integra mortificatio paſſionum verum faciunt Religioſum. *Thom. Kemp. de imit. Chriſti lib. 1. cap. 17. n. 2.*

29. Mollia indumenta animi mollitiem indicant. *S. Bernardus in apol. ad Gulielm. Abbat.*

30. Melius eſt ex ſimplici obedientia urticas & zizania extirpare, quàm ex propria voluntate ſublimi rerum cœleſtium contemplationi operam dare. *Bloſius in tabella ſpirit.*

31. Non turpe ſed honeſtum atque ſalutare eſt parere & obtemperare prudentibus. *Plutarchus in Ariſtide.*

32. Debitum eſt quod præcipitur ſecundùm ordinem; indebitum, quod ſuprà profeſſionem. *Richardus à S. Vict.*

33. Qui ordinem ſuum non ſervat, per prævaricationem legis Deum inhonorat. *Thom. à Kemp. in diſcipl. clauſt. cap. 1.*

34. Ingratum eſt Spiritui Sancto, quidquid obtuleris neglecto eo, ad quod teneris. *S. Bernardus.*

Digitized by Google

35. Propria quæſitio carioſa reddit bona opera. *Bloſius ſpec. ſpirit. cap. 5.*

36. Tanto miſerior eris, ſi Deo fidem fregeris: quantò beatior, ſi perſolveris. S. *Auguſt. ep. ad Armentarium & Plaulinum.*

37. Incaſſum bonum agitur, ſi ante terminum deſeratur: quia & fruſtra velociter currit; qui priusquam ad metas pervenerit, deficit. S. *Gregorius in Moral.*

38. Quia jam voviſti, jam te aſtrinxiſti: aliud facere tibi non licet: non talis eris, ſi non feceris, quod voviſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale voviſſes. *S. Auguſt. epiſt. ad Arment.*

39. Surgens ab amore ſæculi & voluptatum labe, projice curas, exue intelligentias. abnega corpus. *Climacus in ſcalâ cœli, grad.* 28.

40. Tota religionis perfectio in voluntatis propriæ abnegatione conſiſtit. *D. Bonaventura in ſpec. diſcipl. cap.* 4.

41. Dum tempus eſt, equum cohibeamus, ne ſeſſorem ſubvertat: iræ amputemus alas, nec amplius in album extolletur. *S. Chryſoſtomus hom.* 24. *to.* 4. concinit *Ovidius lib.* 1. *de remedio Amor.*

Dum furor in curſu eſt, currenti cede furori:
Difficiles aditus impetus omnis habet.

42. Sicut canibus quibusdam inſitum eſt ſine cauſa aut diſcrimine latrare: ſic homini inquieto aut turbido unum hoc ſtudium eſt litigare. *Lipſius in lib. de unâ Relig.*

43. Gratis nobis de cruce & corporis afflictione blandimur, ſi exterior homo noſter ſanctis laboribus exercetur, & à paſſionibus non curatur interior. *Eucherius Lugdun. Epiſc. hom.* 4. *ad Monach.*

44. Quemadmodum in temporalibus ille creditur locupletior, qui plura poſſidet: ſic in ſpiritualibus, qui plus charitatis habet, ille ditior comprobatur. *S. Laurent. Juſtinianus de ligno vitæ cap.* 4.

45. Hæc eſt pugna periculoſa, & hæc victoria glorioſa, qui poterit odiſſe, quod amat, & amare quod odit S. *Chryſoſt. apud Matth.*

46. Eſto vigilans & diligens in Dei ſervitio, & cogita frequenter, ad quid veniſti, & cur ſæculum reliquiſti. *Kempenſis lib.* 1. *de imit. Chriſti cap.* 25.

47. Virtutum ſtabile fundamentum eſt humilitas, quæ ſi omittitur, virtutum congregatio nonniſi ruina eſt. *S. Bernardus de conſid lib.* 5.

48. Alterius virtutem non vitium, ſuumque vitium, non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis aſcendere ſtudet. *Sanct. Anſelmus de ſimilitud.*

49. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet contemptu ſui: hoc ſolo planè ſuperbus, quod laudes contemnit. *S. Bernardus ſerm.* 16. *ſuper Cant.*

50. Hoc verè magnum & mirabile eſt, quia is, qui magnus eſt, nihil de ſe magnum ſentit, aut loquitur, ſed omnium ſe ultimum judicat, & ſalutem de ſolâ miſericordia Dei ſperat. *D. Chryſoſt. de compunct.*

51. Quia per viſum concupiſcentia oritur, per quam integritas mentis violatur: neceſſe eſt, ſemper ſervus Dei viſum ſuum reprimat, ne per concupiſcentiam & immunditiam cordis Deum offendat. *Hugo Victorinus in Regul. cap.* 6. idcircò etiam Poeta monet:

Quid facies facies Veneris cum veneris ante
Non ſedeas, ſed eas, ne pereas per eas.

52. Deo timeas diſplicere, ne velis fœminæ malè placere, illum cogites omnia videre, ne velis fœminam malè videre. S. *Auguſt. in regulâ.*

53. Si quis putat ſe religioſum eſſe non refrænans linguam ſuam, hujus vana eſt religio. *S. Jacobus ep. cap.* 1. *v.* 25. Undè *Arſenius* quoque dicebat: ſæpè me locutum dolui, tacuiſſe nunquam.

54. Nihil æquè ut acedia Monacho, ſivè Religioſo tot ſupplicia parat *Hirnbaim in ſerm. S. Norberti.*

55. Status Religionis eſt mortificationis ſchola, perpetuum pœnitentiæ Exercitium, neceſſaria ad perfectionem via, indeficiens ejusdem ſtudium & obligatio indelebilis, paupertatis ſemita, angelicæ converſationis veſtigium, ſeria vitæ emendatio, ſecura occaſionum peccati fuga, carcer voluntarius & ſui contemptus. *Servatius Lairvelz ad finem Catechiſmi Novitior.*

56. Vanitas vanitatum & omnia vanitas præter amare Deum & illi ſoli ſervire. Iſta eſt ſumma ſapientia per contemptum Mundi tendere ad regna cœleſtia. *Thomas Kemp. de imitat. Chriſti lib.* 1. *cap.* 1. Hinc & benè Poeta.

In Mundo ſpes nulla boni, ſpes nulla ſalutis,
Una ſalus ſervire Deo eſt; ſunt cætera fraudes.

§. IV.

Dicta, monita, & axiomata Ethico-politico Chriſtiana pro Magnatibus & Principibus, eorumque ad prudenter operandum dirigendâ voluntate.

1. Deum publicè & cum apparatu cole, ut tibi facto aliisque proficias exemplo, virtuoſi nomen non ex vano paraturus, eoq; potens. *And. Maximil. Fredro Monit. politico-moral. part.* 1. *n.* 1

2. Bonus Princeps nihil differt à bono Patre. *Xenophon. lib.* 11.

3. Ubi Princeps in timore & tremore Dei ſano intellectu non fuerit præditus, ibi cacodæmon aſtutiâ aſſentatorum imperii habenas

Google

habenas tenet. *Beſoldus de conſil. polit. cap. 10. n. 83.*

4. Ut benè imperes aliis, fac ut ratio imperet tibi.

5. Ad duo præcipuè advertat Princeps, quod imperet hominibus, & quod ipſe ſit homo. A primo aſſueſcit humanitati; à ſecundo non effertur in ſuperbiam. Per illud redditur bonus Pater; per hoc non erit malus Dominus.

6. Quisquis populi ſpeculator ponitur, in alto debet ſtare per vitam, ut poſſit prodeſſe per providentiam. *S. Gregorius hom. 11. in Ezech.* ita benè *Claudianus paneg* 7.

> - - - - - - *non ſic inflectere ſenſus*
> *Humanos edicta valent, quàm vita regentis.*

7. Rex & Regnum habent ſe ut maritus & uxor: ſed injuſtus & ſtultus eſt maritus, qui conjugem proſtituit ſervis & miniſtris. *Peretz Aphorism. fol. 62. num.* 93.

8. Princeps comprimis ſapiens eſto commercio ſapientum. *Beſoldus de conſ. polit capite* 1.

9. Amici fideles tutiſſimum & veriſſimum Regum ſceptrum *Xenophon lib.* 8.

10. Qui ſpernit conſilium, auxilio eſt indignus. *Beſoldus cap. 1.* Unde Germanicum proverbium: Wem nit zu rathen iſt / dem iſt nit zu helffen. Bene idcircò etiam *Mantuanus*:

> *Res eſt conſiliis ſecura fidelibus uti.*

11. In ſummâ fortunâ id æquius, quod validius.

12. Fieri quid debeat, cum multis tractа; quid facturus ſis, cum paucis: quibus volueris, aut ipſe tecum. *Veget. lib.* 3.

13. Summa & neceſſaria in Principe ſcientia eſt, cognoſcere conſiliarios ſuos. *Beſold. de conſ. polit. cap. 9. n.* 17.

14. In gravioribus cauſis & quæſtionibus tum objectis, ſi melioribus conſiliis res flecti non potuerit, non quid reſpondeas, ſed quemadmodum non reſpondeas, cogita *Fredro monit. politico-moral. part. 2. num.* 74.

15. Conſcios Secretorum (etiam delinquentes) non habebis acerbius, ne irati prodant ſecreta, & res miſceant. *Idem par. 3. num.* 1.

16. Quæ ratio non poseſt, ſæpè tempus ſanat: noli anxius eſſe, verum tempus in conſilium voca; Nonnulla difficiliora tempori aut potius Deo ſananda permiſſurus. *Idem part. 4. num.* 33.

17. Conſilium multi nôrunt offerre, ſolus ſapiens efferre poteſt. Unde vetus illud Germanorum: Viel können rathen / aber wenig errathen.

18. Qui vult omnia regere ſolus, ſuperbus magis, quàm ſapiens dici meretur. *Beſold. de con. polit cap.* 1.

19. Signum labentis Reipublicæ eſt, ad quam fulciendam adhibentur peregrini.

20. Conſilium utile & bonum ex eo cognoſcere poteſt Princeps. Primò ſi ad ſcopum finemque honeſtum & Reipublicæ ſalutarem directum: ſecundò ſi ad talem finem media legitima Conſiliarius oſtendat: Tertiò ſi talia media monſtrat, quæ vires & potentiam Principis non excedant. *Hænon. diſp. polit.* 4.

21. Miſeri optimates, qui neque ſua bona, neque ſua mala niſi ex aliorum fide cognoſcunt. *Barclai.*

22. Diu ſecretus delibera, ne pudori ſit fruſtrà tentâſſe; citò verò deliberatum fac, ne præveniaris. *Fredro monit: politico-mor. p. 3. n.* 39.

23. In adverſis & deſperatis ſubſidium ab audaciâ pete. *Idem p. 3. n.* 24.

24. Cum omnia poſſumus, ſola credamus licere nobis laudanda. *Idem part. 3. num.* 38.

25. Pro divinis maximè & bono zelo certabis. *Idem p. 3. n.* 30.

26. Publicam ſemper utilitatem & religionem obtende, ne publico uſui utilitatem privatam antevertere videâre. *Id. p. 3. n.* 16.

27. Si Princeps eligit ſceleratos, vel eorum operâ jam uſus eſt, vel utetur. *Beſoldus de conſ. polit. cap.* 2.

28. Sol quò altior eſt, eò minorem projicit umbram: imitentur hoc magni & ſint humiliores, quò majores; pro magnitudinis proportione humilitas creſcat.

28. Quo quis altiorem conſcendit locum, eò apertior eſt tempeſtatibus fortunæ.

30. Quod Sol in cœlo, id Princeps in populo. Sol oculus Mundi, Princeps oculus multitudinis. Quod Animus in homine, id princeps eſt in civitate. Animus ſapit, corpus obtemperat. Principium ergo eſt oculis aut auribus alienis non omnia credere, ſed ſuâ ipſorum indagine pleraque eâ præſertim, à quibus publica ſalus & tranquillitas dependet, explorare, & imprimis operam dare, ut Juſtitia omnibus æqualiter adminiſtretur. *Ens conviv. appar.*

31. Reipublicæ benè conſtitutæ fines non gladiis ſed juſtitia terminantur.

32. Judiciis acerbis civitas magis vaſtatur, quàm corrigitur. *Saluſtius.*

33. Difficilius eſt Rempublicam depravatam corrigere, quàm novam inſtituere.

34. Summa ratio, qua Princeps verè magnus fieri poſſit, ea eſt, ſi ejus imperium ita juſtum & liberale ſit, ut nullum aliud ei ſimile inveniatur. *Beſoldus de conſ. polit. cap. 14. num.* 17.

35. Concordia mater eſt Felicitatis & firmiſſimum Reipublicæ munimentum. *Concordiâ equidem res parvæ creſcunt, & diſcordiâ maximæ dilabuntur.*

36. Pereunt omnia, ubi quidquid potentia ſuadet, indulgentia permittit.

37. *Cur facienda jubet, qui nihil ipſe facit.* Unde alius monet.

> *Primus juſſa ſubi, tunc obſervantior æqui*
> *Fit populus, cum ferre videt, quæ juſſeris ipſe.*

38. Magna ſervitus eſt magna fortuna; non

non licet tibi quidpiam arbitrio tuo facere. *Seneca.*

39. *Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe*
Crimen habet, quantò major, qui peccat, habetur.

40. Gravius peccat, qui bonos iniquè affligit, quàm qui crimen aliquod ſinit inultum. *Erycius Puteanus.*

41. Qui non vetat pecare, cum poſſit, jubet. *Seneca.*

42. Princeps ſublimis factus & elatus à Deo meritò veneratur & colit magnirudinis ſuæ Auctorem. Niſi facit, quid exſpectet niſi iterum dejici. *Ex libro de unâ Relig.*

43. Princeps Religioſus Deo curæ, *ibidem.* Quidquid autem Deo curæ, nihil adverſum ab eodem pati neceſſe eſt.

44. Maximum rigorem priùs intende in ſpeciem, temperaturus poſteà ad famem clementiæ. *Fredromonit, politico-mor. p. 1. n. 62.*

45. Jube punire, non ſpecta. *Idem p. 2. n. 38.*

46. Fulmen eſt, ubi cum poteſtate habitat iracundia. *Mimus.*

47. Ira regis vincenda eſt fuga, vel temperanda fletu. *Perez.*

48. Coram Principe qui loquitur, multiloquium vitare debet. *Beſoldus de conſ. polit.*

49. Delicatiorem Reges habent palatum; quare quidquid illis traditur melle litum tradere oportet. *Idem.*

50. Non oportet à vultu Principis quenquam triſtem diſcedere. *Suetonius in Tito.*

51. Diſſimulare qui neſcit, regnare neſcit. *Seneca.*

52. Negatio mollibus veſtita verbis gratior eſt triſti moroſâque largitione. *Fredro p. 4. n. 46.*

53. Cedendo aliquando furori populi, quàm obſiſtendum; tacendo multa diluuntur. *Idem p. 4. n. 39.*

54. Juſtitia accelerata injuſtitiæ; præcipitata crimini proxima eſt.

55. Primis injuriis ni reſiſtas cum gravitate & virtute, contemnêris; nam Veterem qui fert injuriam, invitat novam.

56. Multùm ad provinciarum ſalutem conducit Dominum præſentem eſſe.

57. Officia non nimis diu vacare Princeps ſinat, ut ambitus & ſubreptitiæ interceſſiones præcidantur. *Beſold de Conſ. polit.*

58. Nota mali vel imprudentis Principis eſt, ſi miniſtri ejus ab omnibus vituperentur. *Idem cap. 2.*

59. Malum ſæculi prognoſticum cenſe, ubi dignitates meruiſſe maximum impedimentum eſt ad eas acquirendas. *Idem ibidem.*

60. Diu non perdurat Imperium, quod mulrorum damno exercetur.

61. Plurimùm nocet & multitudo imperantium & regimen nullum aut incertum. *Thuc. 6.*

62. Parcere ſcire par Imperio gloria eſt, *Publius Syrus.*

63. Timor & amor optima eſt ratio ſtatûs. *Boccalinus relat. 5.*

64. Duo ſunt, quæ ab egregiis principibus exſpectantur; Sanctitas domi, in armis fortitudo; utrobique prudentia. *Aurel. Vict, Hiſt. Aug.*

65. Tuas res teque ipſum obliviſcere, populum tuum & Rempublicam cogita; quo die primùm Rex fuiſti: tibi moriens aliis vivere cœpiſti *Petrarch dial 96. de reg. & Imper.*

66. Utilitas privata certat cum publicâ; hanc amplectere, illam ſepone. ſi periêrit patria, quid ſperas navi perdita? Miſera ſpes, quæ vehitur tabula? ſta pro patria, ne cadas cum illâ.

67. Princeps terreſtris Deus eſt; Cœlum Reſpublica; Intelligentiæ miniſtri. Moveant Cœlum non ſibi ſed populorum utilirati. Princeps terreſtris Sol eſt; ſtellæ ſunt Miniſtri; à Sole lumen excipiunt ut reddant. Princeps Navarchus eſt, Navis Reſpublica, Nautæ ſunt miniſtri. Vilis eſt, qui ſe unum mavult incolumem, quàm navis ſalutem. *Cornelius à lap. in expoſ. cap. 7. Exodi.*

68. Princeps eſt, ut regnet, Rex eſt, qui dat imperia, non quem veſtit diadema. Admittis imperia; Regem admittis. Omnia regni munia conferre miniſtris eſt ſibi propè Dominos deligere.

69. Organum habent Pſeudo-politici: in hoc ludunt Miniſtri pauſante à Regni negotiis Principe. Organum hoc depinxit *Anonymus* & fiſtularum indices ſivè Regiſtra ſic ponit. *Deglubere. Metuant. oportet habere. Altum dominium. Hunc audite. Si placet. Sanguinis doſis. Adigantur. Non audent. Non capiunt. Una cervix. Vos non vobis. Compelle. Ipſi viderint. Intereſſe. Aurum è ſtercore. Vexare columbas. Princeps non habet legem. Ad terram. Reus Majeſtatis. Exaggeratio. Litium telæ. Edant ut vivant. Fœmineum regimen. Regina pecunia. Religio prætenſa. Divide. Interim & ſemper. Potuit, poteſt. Diſcors concordia. Ad opes legatio.* Apud *Balbin. in vitâ Arnoſti l. 2. in notis ad cap. 11.*

70. Utilior eſt Reipublicæ Princeps, qui viribus agit maxima minimis, quàm qui minima maximis. Ulterioribus ſervat vires, gravioribus differt ætatem. Ubi tamen de ſummâ rei agitur, ibi viribus non parcatur. Artis eſt maximas moles minimis viribus elevare: prudentiæ eſt modum invenire minimis viribus maximum negotium conficiendi.

71. Prudentes Principes uni jactui vires nunquam credunt omnes; ſed res & ſpes in ærario relinquunt ſuperſtities.

72. Exaſperatus in Republicâ vel unus; divulſus vel unus à Principe ſatis eſt, ut exaſperentur plures, plures avellantur. Unde ſemper ſtabilies cœteros, quàm præcipites noxios, ne ruinâ trahente ruinam totam Reipublicæ ruines fabricam.

73. Re-

73. Remotâ juſtitiâ quid ſunt Regna, niſi magna latrocinia? quia latrocinia quid ſunt? niſi parva regna? S. *Auguſtinus lib. 4. de civit. cap. 4.*

Juſtitiæ merces gemina eſt, vel cum bona rectis,
Vel pravis dignè cum mala reſtituit.
Jacob. Bill.

74. Ille clarus, ille ſublimis, ille nobilis, ille tunc integram ſuam nobilitatem putet, ſi dedignetur ſervire vitiis, & ab eis non ſuperari. *S. Chryſoſtom. in Matt.* hinc benè Poeta Juvenalis.

Stemmata quid faciunt? quid prodeſt Pontice longo
Sanguine cenſeri? pictos oſtendere vultus
Majorum, & ſtantes in curribus Æmilianos?
Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria: Nobilitas ſola eſt atque unica virtus

75. Reges à rectè agendo vocati ſunt, ideoque rectè faciendo Regis nomen tenetur, peccando amittitur. Rectè ergo illi Reges vocantur, qui tam in ſemetipſos quàm ſubditos benè regendo modificare noverunt. *S. Iſidorus de ſummo bono lib. 3.*

§. V.

Pro Aulicis & Principum Miniſtris.

1. Aulica diſciplina practica, non ſpeculativa eſt, & non diſcitur, niſi experientiâ propriâ & aliorum Exemplis.

2. Ad aulas accedendum tanquam ad ignem; neque propiùs, ne uraris; neque remotiùs, ne affligaris. *Plutarchus in vitâ Solonis.* Cujus rei tale extat epigramma.

Aula ſuis rapidos imitatur moribus ignes,
Errat, ad hanc facilem, qui putat eſſe viam.
Urêris propiùs dum paulo acceſſeris: at mox
Horridus algebis, ſi procul abſueris.
Si medium calidi teneas, aulæque beatam
Quæ ſatis eſt nunquam copia deſtituet.
Ergo frequens aulæ cave ne ſis hoſpes; eandem
Nec fugias, felix ſi cupis eſſe diu.

3. Mare qui intrat & navigat, fluctus exſpectat, qui aulam motus. *Lipſius in cent. 4. miſcell. ep. 33.*

4. Aularum levia ſunt beneficia, præcipites injuriæ. *Seneca.*

5. *Curia dat curas: ergo ſi vivere curas*
Hoc unum cures, ne ſit tibi Curia curæ.

6. *Ferre moram, moderari iram, contemnere riſus,*
Dura pati cunctos aulica vita docet.

7. In Principum curiis per periculum ad grandius periculum pervenitur. *S. Auguſtinus lib. 8. Conf.*

8. *Regum ſollicita quicunque ſeneſcit in aulâ*
Aut fuit, aut ſempèr poſtulat eſſe miſer.

9. In potentiâ aulicâ maximæ impotentiæ nota eſt, quod quis illam exuere etiam cum velit, non poteſt. *Boethius de conſol. 3. proſ. 5.*

10. Si Principis favor ſummus exiſtit, in eo eſt, ut in odium ſubitò mutetur. *Beſoldus de conſil. polit. c. 4. n. 68.*

11. Facilius eſt gratiam Principum acquirere quàm retinere. *Beſoldus ibidem numer. 75.*

12. Feſtina fortunæ munera ſemper habe ſuſpecta: inter inopinatos arriſus time præcipitia. Rarò æternant citò nata. quorum accelerata magnitudo eſt, non ferunt æternitatem; ferunt quorum lenta & tarda eſt. Feſtinus aſcenſus quàm miniſtris honorificus tam periculoſus eſt. Nulli fortunæ minor habenda fides, quàm optimæ.

13. Qui favorem habent Principis, aliis quidem ſunt ſublimiores, ſed haud aliter ac qui grallis incedunt, lapſui magis obnoxii exiſtunt. *Idem ibidem n. 87.*

14. Favor eſt acer & indomitus equus, cui non ſine periculo inſidetur, ni retineatur modeſtiæ fræno. *Perez.*

15. Quemadmodum Luna quò propior Soli, hoc minus habet luminis: ita plus fructus & dignitatis eſt iis, qui procul abſunt à magnis Principibus. ita *Plinius*, cui parallelum eſt illud:

Procul à Jove procul à fulmine.

16. Sæpè adeò injuriam in aulis vindicare non expedit, ut ne fateri quidem expediat. *Seneca lib. 2. de irâ c. 34.*

17. Aulæ Principum ſepulturæ ſunt vivorum. *Perez Aphor. fol. 48. n. 13.*

18. Impoſſibile eſt favore Regis ſummo fruentem tranquillitate frui poſſe. *Zeaguirre.*

19. Aulicus eſt fortunæ luſoriæ pila. *Perez.*

20. Officia ſunt indignis, quod fructus novi ſtomachis debilibus, qui carè venduntur, & quoque moleſto, careque empto medicamento iterum expurgantur. *Beſoldus de conſ. polit. cap. 3.*

21. Secreta Principum ſcire periculoſiſſimum. *Perez.*

22. Non infidelitas, ſed & ſæpè levitas diſcretionis defectus & copia vanitatis Aulicum perdunt. Sunt enim Principes amantibus ſimiles, æquè timent, æquè ſuſpicaces & zelotypi exiſtunt. *Mercure François to. 4. Anno 1616. fol. 20.*

23. Qui aure Principis ſolus potitur, hunc neceſſe eſt, ut timeant & venerentur omnes. *Perez Aphor. fol. 6. n. 21.*

24. Ampliſſima gloria ſemper eſt objectum invidiæ. *Ammianus Marcellinus lib. 17.*

25. Communis eſt aularum morbus neminem ibi candidè converſari. *Perez.* Unde etiam *Boccalinus* ſcribit, in aulis ſemper & ab omnibus Bacchanalia celebrari, neminem non ibi incedere larvatum.

26. Qui aulas Principum inhabitant, mentem & bonos mores perdere ſolent niſi frequenter repetant hoc dictum: *Noſce te ipſum. Meliſſa part. 1. ſerm. 69.*

27. Omnes in aula Principis mores induunt. Hinc *Martialis Epigram. lib. 9.* etiam canit.

Nemo ſuos (hæc eſt Aulæ natura potentis)
Sed Domini mores Cæſareanus habet.

28. Non æſtimat, nec compenſat aula labores, ſæpè verò indigna reponit; Unde etiam Fratres quidam Anglicani ita conqueſti perhibentur.

Vitam, animam, ſumptus, operamq; impendimus Aulis,
Præmia pro meritis quæ retributa putas?
Aula dedit nobis reſcripta notata papyro,
Et ſine mente ſonos, & ſine corde manus.

29. Rarò probus ex aſſe, qui de caulâ venit ad aulam. Hinc quoque *Lucanus*:

- - - - - - exeat aulâ.
Qui volet eſſe pius, virtus & ſumma poteſtas
Non coeunt.

Et *Menander*, aulicam perpendens vitam, hoc ei tribuit elogium.

Hæc vita gaudet improbis potiſſimum:
Sed Aſſentator omnium primas tenet:
Deinde Sycophantæ proximus eſt honor
Audire enim calumnias dulce admodum:
At tertius conceditur locus Livido,
Artes nocendi qui ſcit aſtutiſſimè.

30. Malum hominem blandè loquentem agnoſce tuum laqueum eſſe: habet enim ſuum venenum blanda oratio. *Seneca in epiſt.*

31. Qui de amore non venit honor, non honor, ſed adulatio eſt. *S. Bern. ſup. Cant.*

32. Adulator amicus in obſequio, hoſtis in animo; comptus in verbo, turpis in facto; lætus ad proſpera, fragilis ad adverſa; inflatus ad obſequia, anxius ad opprobria. Immoderatus ad gaudia; facilis ad humana, difficilis ad honeſta. *Hugo de S. Vict.*

33. Sicut finis oratoris eſt dictione perſuaſiſſe; & Medici medicinâ curâſſe: ſic adulatoris eſt finis ſuaviloquio decepiſſe. *Chryſoſtomus.* Quid enim adulationis unctio, niſi donorum emunctio? quid commendationis alluſio, niſi prælatorum deluſio? quid laudis arriſio, niſi eorundem deriſio? *Alanus de complac. Natur.*

Lingua aſſentatrix vitium peccantis acervat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla ſit ut lapſo reperunda cura ſalutis,
Blanditur ſonti, dum male ſuaſit bonor.

34. Nemo poteſt perſonam fictam diu ferre: ficta in naturam ſuam citò recedunt: quibus autem veritas ſubeſt, ut ita dicam, quæcunque ex ſolido evaneſcunt, in majus meliusq; procedunt. *Seneca ad Neronem.*

35. Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus eſt: ille, quia prodeſſe non vult; iſte quia nocere deſiderat. *S. Auguſtinus l. de agone Chriſti*

36. Aulicus callidus ita eſt compeditus, ut ex eventu rerum adverſa abnuat, vel proſpera agnoſcat. *Tacitus Hiſt. l. 3.*

37. Sub malis virtus eſt odio, & qui grati aptiq; Aulæ eſſe volunt, ejurant probitatem. *Lipſius in Comment. C. Plinii paneg.*

38. Hoc eſt univerſale & perpetuum, mutatâ fortunâ principum, mutantur voluntates non tantùm Subditorum, ſed multò magis Miniſtrorum in aulâ.

39. Aulicum prudentem ubi animum Principis erga ſe mutatum, & creſcere, qui ſibi invideant, agnoſcit; oportet diſcedendi ex aulâ honeſtam vitam maturè petere, honoribus cedere, quàm pati, ut ex eâ ejiciatur à Principe. *Tacitus.*

40. Nihil in aulâ Principum periculoſius eſt Magnatibus & proceribus regni, quàm ſunt calumniatores bonorum. *Idem.*

41. Is Aulicus artifex in politicis cenſendus eſt, qui variarum rerum & linguarum cognitione, Religionis, hiſtoriarum: Juris, politices, conſilio firmo, linguâ diſſertâ & calamo expedito inſtructus eſt: ſit ſermone blando, ſtylo gravis, calamo excellens, arte politicus, veſtitu ſplendidus, convivis magnificus. *Durus de paſcola, in Aulico politico.*

42. Maxima aularum peſtis eſt, quod aut veritas rarò dicitur; aut ita occultatur atque obtegitur, ut difficillima ſit cognitu.

43. Adulatio ad tempus eſt grata, ſed tandem veritas eſt gratior; in fine veritas non odium, ſed gratiam conciliat.

44. Miſerrimi ſunt, qui argenti gratiâ improbis adulantur. *Xenophon lib. 1. de Republica.*

45. *Eſt fera dum violat ſocios, dum proterit hoſtes,*
Eſtq; homo dum ſimulat ſe populo eſſe pium. Alciatus Embl. 114.

46. Sua tegat Aulicus conſilia, etiam [illegible] poteſt, facta. Quod agit maximè, minimè agât: ab eo quod agit, agat diverſum, agit cautius, quod agit, intentum,

47. Monet tandem bene *Oidius lib. 3. Triſt. Eleg. 4.*

Uſibus edocto ſi quicquam credis Amico,
Vive tibi, & longè nomina magna fuge.

Vive

Digitized by Google

Vive tibi, quantumq́ potes prælustria vita,
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.

Hinc etiam *Annæus Seneca*, Severus motum Cenſor, Aulicæ vitæ privatam præferens hoc tandem Votum ipſe ſibi accinit:

Stet cuicunque volet, potens
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies:
Obſcuro poſitus loco
Leni perfruar otio
Nullis nota Quiritibus
Ætas per tacitum fluat:
Sic cum tranſierint mei
Nullo cum ſtrepitu dies,
Plebejus moriar ſenex.
Illi mors gravis incubat
Qui notus nimis omnibus
Ignotus moritur ſibi.

§. VI.

Pro civibus, plebe, & ſubditis univerſim.

1. Æquiſiſſimum eſt, ut uni alicui excellenti viro libenter ac ſponte cives obtemperent. *Ariſtoteles polit. cap.* 3.

2. Facilius eſt unius viri judicio ac voluntati ſatisfacere, quàm operam dare, ut multis ac variis ingeniis placeas: *Iſocrates ad Nicocl.*

3. Integritas præſidentium ſalus eſt ſubditorum. *S. Leo.*

4. Omne quod eſt, tamdiu manere atque ſubſiſtere ſolet, quamdiu unum eſt: ſed interire atque diſſolvi pariter ſolet, quandò unum eſſe deſinit. *Boetius lib.* 4. *de conſol.*

5. Hinc verum eſt pervulgatum hoc: *Concordiâ res parvæ creſcunt, diſcordiâ maximæ dilabuntur.*

6. Subditorum rebellioni, antequam confirmetur, eſt primo quoque tempore obviam eundum. *Tacitus.* Omne ſiquidem malum naſcens, ut ſcribit *Cicero phil.* 5. facilè opprimitur: inveteratum verò plerumque fit robuſtius.

7. Duo ſunt, quibus omnis Reſpublica ſervatur: in hoſtes fortitudo, & domi concordia. *Polybius.*

8. Nobiliſſimi civis eſt patriæ ſuæ augmenta cogitare, ſed eorum maximè, quos Reſpublica ſummis honoribus obligavit. *Caßiodorus lib.* 3. *epiſt.* 10.

9. Utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri. *Idem lib.* 5. *epiſt.* 31.

10. Civis non habetur, qui urbis ſuæ gratiam non tuetur. *Idem lib.* 8. *ep.* 36.

11. Voluntate plebis nihil inſtabilius, ſed & fortius nihil: nam quisque multitudinem ſequitur, & ſi quid illa affirmat, ratio locum non habet: inſtar torrentis non pergit, ſed rapit omnia.

12. Si paſſio deſit, vox populi vox Dei eſt: ubi paſſio adfuerit, vox populi, vox diaboli eſt. Paſſionis ductum ſequuntur plurimi, rationis pauci.

13. Vulgus medium non tenet: aut nimium res attollit, aut nimium deprimit.

14. Minus officit immodicus rigor, quàm nimia remiſſio; neque tyrannis tam nociva eſt, uti projecta licentia.

15. Plus ſapit vulgus, quia quantum opus eſt, ſapit. *Beſoldus de conſil. polit. cap.* 13. *n.* 22.

16. Subditi, quantum licet, principum ſequuntur cupiditates: idque Lex eis eſt honor, quod principibus viſum fuerit. *Niceph. Greg. Hiſt. lib.* 2.

17. Omninò præſtat, Deoque gratius eſt, ut ſubditi pro legitimo Imperatore pugnent, quàm cum Seditioſo ac civilis belli authore ſe conjungant. *Nicet. Iſaac. Angel. lib.* 1.

18. Omnia regna circa finem magis turbulenta fuerunt omnibus ætatibus, & temporibus. *Quidam apud Langium in Polyanth.*

19. Conſtat apud omnes ferè gentes, nullos indigniùs aut iniquiùs tractatos fuiſſe omnibus ſæculis, quàm eos, quorum maxima in Rempublicam merita extiterunt. *Idem.*

20. Nihil unquam intractabilius eſt Republicâ, quæ vacat principatu; quemadmodum neque periculoſius quicquam eſt navi ſuo deſtituta gubernatore. *Chryſoſt. in cap.* 3. *Iſaiæ.*

21. Ut in navi dirigenda reſpectus habendus eſt in Cynoſura, ſic in reipublicæ adminiſtratione ad facta prioris ævi. *Lipſius in Hiſt. Annal. Taciti.*

22. Non eſt opus Reipublicæ eo cive, qui parere neſcit. *Idem lib.* 2. *de mil. Rom. Dial.* 4.

23. Punitio delictorum mater eſt quietis: Inde Reipublicæ ſalus naſcitur, inde alitur, inde ſuſtentatur. Suadet autem *Ariſtoteles in Politicis*, ut Princeps in puniendo ſit gravipes, in benefaciendo Delphinus.

24. Principes ſunt mortales, Reſpublica æterna eſt. *Tacitus.*

25. Cuncti membra Reipublicæ ſumus: eam ideò deſerere non debemus. *Beſoldus de conſ. polit. cap.* 3.

26. Bonus civis bonum ſuum à publico non diſtinguit.

27. Communis ſalutis auxilium in celeritate poſitum eſt.

28. Inamœnum eſt & ingratum, quidquid coactum.

29. Vir civilis nunquam fallat: nam ſeipſum lædit, qui ludit alios.

30. Violenta ſicut imperia non diu durant, ſic nec obſequia.

31. Prognoſticon appropinquantis interitûs eſt in Regno, ubi boni audiunt, vident, tacent ac ſapientiam negligere, & ſemet ſtultos ſimulare coguntur. Planè interiit Reſpublica, ubi idonei ſeſe aperire non audent, ubi inertia pro ſapientiâ eſt, ut fuit tempore *Neronis. Tacitus in Agricol.*

32. Miſera illa terra ab omnibus judicatur, quæ nullum ſuorum, vel paucos in conſilio principis conſpicit. *Lipſius 3. polit. 4.*

33. Regula certiſſima eſt omni exceptione carens, omnes Hypocritas & avaros boni publici hoſtes eſſe, ut & adulatores, qui dicere non verentur omnia eſſe Regis, & quod de ipſis pro lubitu ſtatuere, onera atque gravamina; quæ velit, imponere queit. *Comineus lib. 5. cap. ult.*

34. Commune periculum communibus viribus propulſandum.

35. Reſpublica malè morata eſt, ubi licet impunè maledicere nihil mali meritis.

36. Virtute quàm pecuniâ Reſpublica melius ſtat. *Tacitus.*

37. Ibi cives optimi fiunt, ubi prœmia virtuti maxima propoſita ſunt. *Thucyd. lib. 2.*

38. Omnes qui boni rerum æſtimatores extiterint, facilè conjicient rempublicam illam; in quâ perverſa judicia fiunt, ſtare non poſſe. *Oſorius lib. 7. de Reipubl. inſtit.*

39. Pudore, modeſtia ac juſtitia omnis civilis ſocietas conſervatur. *Dion Halicarn. lib. 6.*

40. Ingenia magna plerumque volatica ſemper in motu ſunt & inconſtantia. Quod autem Ventus Oceano, hoc inconſtans ingenium imperio: Ille quietum mare concitat, hoc pacem imperii turbat.

41. Cumpetis beneficium vel gratiam à Principe; tempus obſerva: videtur commodum, cum principem lætum advertis, minimè cum negotiis diſtractum. Si petitiones urgendæ, urgeas cautè, ne videaris imperare: prudenter pete, & quam petas prius petere diſcas.

§. VII.

Pro Cauſidicis, Judicibus & Conſiliariis Principum & Magiſtratuum.

1. Summa Juris eſt & eorum omnium, quæ in Jure comprehenduntur: Jus ſuum cuique tribuere, neminem lædere, & honeſtè vivere.

2. Cum juſtitiæ ſit reddere unicuiq; quod ſuum eſt: Tribue ergò tribus, quæ ſua ſunt: Superiori, Æquali, Inferiori. Redde reverentiam Prælato & obedientiam; quarum altera cordis, altera corporis eſt. Tribue æquali conſilium, quo ignorantia erudiatur & auxilium, quo infirmitas juvetur: Tribue ſubjecto cuſtodiam, ut poſſit cavere peccatum. S. *Bernardus.*

3. Regula juſtitiæ manifeſta eſt, quod à vero non deceat declinare bonum virum, nec damno afficere quemquam, nec aliquid dolo annectere rei ſuæ. *S. Ambroſius lib. 1. de offic.*

4. Juſtitia non novit patrem, non novit matrem: veritatem novit, perſonam non accipit, Deum imitatur. *Caſſiod. in pſalm.*

5. Hoc certè alienum non eſt, quod jure poſſidetur: hoc autem jure, quod juſtè, quod benè. Omne igitur, quod malè poſſidetur, alienum eſt; male autem poſſidet, qui malè utitur. *S. Auguſtinus ad Maced.*

6. Juſtitia Regis pax eſt populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aëris, ſerenitas maris, terræ fœcunditas, ſolatium pauperum, hæreditas filiorum, & ſibimetipſi ſpes futuræ beatitudinis. *S. Cyprianus lib. de 12. abuſionibus.*

7. Juſta habenda ſunt, quæ in omni virtute lege ſunt conſtituta. *Ariſtoteles Ethic. lib. 5. cap. 11. Idem ibidem cap. 1.* Juſtum id erit, quod leges jubent, & quod æquum eſt; & injuſtum, quod contra leges eſt, & quod iniquum.

6. Fundamentum juſtitiæ eſt fides, id eſt dictorum conventorumque conſtantia, & veritas. Unde *Syrus* ait, Demens eſt, quisquis præſtat errori fidem.

7. Ignorantia Judicis plerumque eſt calamitas innocentis. *S. Auguſtinus.*

8. Muneribus induci ad juſtitiam eſt ſcelerati hominis, ſicut etiam non reddere jus abſque operæ prœmio. *Philo Jud.*

9. Si amas oculos, fuge munera, exoculabunt te. Divinum eſt oraculum: *Munera excœcant oculos ſapientum. Deutr. 16.*

10. Id modò cura, ne quid pro tuo commodo amplectaris, quod poſſit te aliquando compellere ad fallendam fidem: prodendam verecundiam, odium alicujus, ſuſpiciones, imprecandum, ſimulandum, ad pretendumve aliquid, quod parietes, & velamina deſideret. *Imperator Antonin. de vitâ ſuâ lib. 3.*

11. Juſtitia nihil expetit prœmii, nihil pretii: per ſe igitur expetitur. *Cicero.*

12. Judex ipſe juſtitiâ plenus eſſe debet, ſi aliis jus adminiſtraturus eſt: quod fiet, ſi non minus judicari putet, quàm judicare, & unà cum authoritate aſſumat prudentiam, ne decipiatur: juſtitiam, ut unicuique ſuum tribuat; fortitudinem, ne flectatur precibus, aut miſericordiâ, quamvis animadvertat in convictos ſceleris. Cuicunque enim hæ fuerint virtutes, bene meritus de republicâ cenſendus eſt. *Philo Jud.*

13. In dubiis cauſis eam in partem vergere oportet, in quâ, ſi erratum ſit, peccetur levius. Gravius autem eſt innocentem damnare, quàm abſolvere nocentem. *Ariſtoteles in probl.*

14. Ut in cytharâ ſi vel unica fides diſcrepat, concentus & harmonia tota perit: ſic juſtitia, ſi in uno aliquo delinquat. *Lipſius Cent. ad Belgas ep. 39.*

15. Quisquis juſtitiam ſectari deſideras, prius Deum time & ama, ut ameris à Deo. Amabis enim Deum, ſi in hoc imitaberis, ut velis omnibus prodeſſe, nulli nocere. *Seneca 4. de Virtut.*

16. *Res eſt conſiliis ſecura fidelitas uti.*

17. Conſilium ſalutaris eſt medicina, ſi detur ſecundùm methodi leges: arte nempè & prudentiâ concomitante. Venenum fit, ſi impetu applicetur, vel violenter *Ant. Perez.*

18. Ex optimis viris credibile eſt optima exiſtere conſilia. *Herodot. l. 3.*

19. Con-

19. Conſiliarii politici corporis oculi ſunt, ſi reſpiciunt afflictiones. *Perez.* Similiter ſentit *Beſoldus cap.9. de conſ Polit. n.7.* ajens: Conſiliarii ſunt loco oculorum & intellectûs in Republicâ.

20. Vitiis conſpurcatus vel non fidelis eſt Domino ſuo; vel ejus conſilia felicia non exiſtunt. *Idem Beſoldus cap.9. n. 14.*

21. Metus & pudor peſſimi conſiliarii ſunt. *Idem cap.10. n.4.*

22. Difficillimum eſt, ſic Reipublicæ conſulere, ut ſimul placeat, & proſit. *Idem ibidem n.22.*

23. Non eſt tempori ſerviendum, ut contrà conſcientiam aliquid defendamus *ibidem num.27.*

24. Quemadmodum amator, ſi amica conditionem non accipiat turpem, primò odit, poſt majoris æſtimat eam: ità Princeps conſiliarium liberè animi ſenſa proferentem, quamvis ab initio diſgratiâ, poſt tamen ampliori proſequitur gloriâ *ibidem n.39.*

25. Ubi non requirit conſcientiæ & officii neceſſitas, haud accuſanda ſunt Principum errata, nec de iis judicium ferendum. *ibidem num.54.*

26. Malum conſilium conſultori peſſimum: Sicut enim *Perillus*, ut inquit *Plinius*, qui *Phalaridi* taurum donavit æneum, ſuo periit conſilio, ſic aliquoties malum conſilium in caput Authoris redundat.

27. Nihil magis conſiliis tam inimicum eſt, quàm celeritas. *Livius lib.31.*

28. Nullus tamen cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari, niſi peractum. *Tacitus.*

29. Bona quoque etiam conſilia morâ aliquando putreſcunt: nam ut fructus maturos, ita etiam conſilia corrumpit aliquando tempus.

30. Semper ſapimus, dum conſilia audimus; ſed non ſemper ſapimus, dum ſequimur. *Anonymus in Epitom. axiom. Salom.*

31. Conſuetudo aut axioma ſapientis eſt, cùm conſilia deferuntur, ea audire, & urbanè accipere, ut amicum, ad examen vocare ut judicem, exequi ut Dominum. *Idem.*

32. Conſilia felicem ſortiuntur eventum, ſi preces præcedant, interveniant, & ſequantur. *Comniæus lib.5. cap.13.*

33. Injuſta conſilia dantes, ſi non cœlum, terram ad minimum reſpicere debent, quæ omnia tandem aperit, & nihil intrà ſe occultum ſervat. *Perez.*

34. Judices & Principum conſiliarii privatam utilitatem abjicere debent, & amplectere publicam. *Martinus Laudenſis tract. de conſil. Princip.*

35. Ubi conſiliis impiis jura prætenduntur, & leges; ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta. *Amianus Marcell. lib.26.*

36. Optimè conſultat de futuris, qui rerum futurarum exempla ex præteritis ſumit. *Dion. Halicarn. lib.10.*

37. In ſuo quisque negotio hebetior eſt, quàm alieno: turbida enim conſilia eorum, qui ſibi ſuadent. *Curtius lib.7.*

38. Conſilia callida & audacia primâ ſpecie læta, tractu dura, eventu triſtia ſunt, & omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida ſpatio langueſcunt. *Tacitus lib. 2. hiſt.*

39. Deliberandum eſt diu, quidquid ſtatuendum eſt ſemel; deliberare utilia, mora eſt tutiſſima: mora omnis odio eſt, ſed facit ſapientiam. *Seneca.*

40. Ut pretium juſtitiæ ſit; benè audiat Judex, nè malè audiat, aut malum quid audeat.

41. Quemadmodum, ſi ſcaturigo fontis corrupta ſit, aqua omnis, quæ inde fluit, neceſſario quoque depravata eſt: ſic ſacro conſiliò malè conſtituto univerſam gubernationem errore duci oportet. *Fridericus Furius de Conſil.*

42. In rebus aſperis & tenui ſpe fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt *Vegetius lib.3. cap.9.*

43. Eorum conſilia ſolent eſſe tutiora, qui ſeſe periculo & conſilio ſocios nobis adjungunt. *Tacitus.*

44. Infelicia ſunt conſilia, quæ capiuntur, tunc cùm eorum tempus effugit. *Tacitus 1. hiſt.*

45. Temeraria dici non poſſunt conſilia ad quæ extremâ neceſſitate compellimur. *Guicciard. lib.20.*

46. Nulla conſilia meliora ſunt quàm illa, quæ ignoraverit adverſarius, antequam facias. *Vegetius de re milit.*

47. Conſilia debent eſſe arcana, veracia, libera & absque adulatione, & ſine reſpectu perſonarum, denique juſta & ſancta. *Ægidius de regim. Princ.*

48. Nullæ lites, nulla in judicium vocata flagitia, quæ non patronum inveniant. *Barclai.*

49. Si malis conſulere neceſſe habes, vide ut benè conſulas & ut bonus. *Beſoldus de conſil. polit. cap. 3.*

50. Novi conſiliarii ſimiles ſunt architectis, qui ſupervenientes ab altero perfecto ædificio ſemper aliquid improbant, quod & ipſi, ſi non circà novam ſubſtructuram, attamen in reparatione & commutatione veteris occupantur. *Perez.*

51. In decrepitis erit ſapientia & in longitudine dierum intelligentia. *Job cap. 12. v.12.* Unde etiam apud *Stobæum legitur.*

Dictum eſt vetuſtum facta juvenum, cæterum
Magis valent conſilia ſenum.

52. Cauſæ graviores per Seniores facilius, quam per Juvenes expediuntur. *Beſoldus de conſ. polit. cap.7. n.15.*

53. Mens & intellectus in plerisque maximè viget circa quinquageſimum ætatis annum.

54. Senes conſultationi, non expeditione ſunt adhibendi. *Beſoldus cap.7. n 22.*

55. Decrepitorum conſilia dubia eſſe ſolent, opinantur magis, quam affirmant, peculiareque verbum gerunt ſemper in ore: *Forſan* & *fortaſſis.* Et cùm multa ſunt experti, plura metuunt, ne iterum experiantur. *Idem cap.7. n.23.*

56. Conſiliarii gente diſpares nihil in communem Reipublicæ ſalutem conſulunt, ſed vel ſuo quisque commodo vacat, vel quod

quod agendum pro communi ſalute eſt, abſque maturâ deliberatione decernit. *Idem cap.8. n.7.*

57. Nunquam inultum eſſe ſinit Deus, ſi juſtitiæ ſub prætextu, ſed tamen ex affectu privato etiam ferè fontes proſequimur, aut punimus. *Idem cap. 14. n.21.*

58. Nullibi diſſimulatio minus locum habet, quàm in Principis conſilio. *Richterus axiom. hiſt.* 163.

59. Optima lex eſt *Solonis*: Principi conſulito optima, non dulciora.

60. In conſilio igitur dando magnâ circumſpectione opus eſt; cùm pœnitentia in ſpiritualibus utilis & illuſtris; in politicis turpis ſit & periculoſa. *Perez.*

61. Denique antiquum illud, & pervulgatum attende: *Rectè faciendo neminem timeas.* Hoc eſt, quod Cauſidicus, quod Judex quiſcunque, quod Conſiliarius omnis ſemper obſervare debet, ut rectè ſecundùm Deum & Jura, ſecundùm conſcientiam & ejus dictamen operando non timeat quemquam. Quod & Horatius 3. Carm. 3. canit:

Juſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolidâ, nec auſter
Dux inquieti turbidus Hadriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus,
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

§. VIII.
Pro Militibus & ſeverioris Juſtitiæ Miniſtris.

1. Armorum apparatus prorſus inanis ſine Deo. *Maraviglia.* Nam hebes eſt ille gladius, quem non acuit Altiſſimi virtus: debilis eſt haſta, quam non jacit omnipotentis dextera: infirmum eſt ſcutum, quod non firmat Dei brachium: in ejus dextera ſunt Mundi regna: ab ejus potentiâ pendent omnia.

2. Bellum nunquam ſuſcipiendum, niſi cum majus emolumentum ſpei, quàm damni metus oſtenditur. *Cæſar Auguſtus apud Tranq.*

3. Exorta bellorum incendia non facilè reſtinguuntur & ferè ſemper ex uno tumultu longi temporis bella & orbis mutationes ſequuntur.

4. Sæpè fit in bellis, quod adagio dicitur: *Ut victor fleat & Victus intereat*: id eſt, ut bella ſint pœnæ tàm Victori quàm Victo. Unde etiam bella dicuntur ſcopæ aſperrimæ, quibus hic mundus ſordido excrementorum, & purgamentorum cumulo liberatur.

5. Conſtat nullos deſperatis civibus in Principem ferociores hoſtes reperiri, nec ullum bellum juſtius videri, quàm quod neceſſarium ſit. *Bodinus lib.3. de Republ. c.* 17.

6. Sævius finiuntur, quàm inchoantur bella, nec ut initium illorum, ita & exitus in mortalium manu reponitur. *Paulus Æmilius de reb. geſtis Francor. lib.1.*

7. Ad animandos in præliis milites Regis conſpectus multùm valet. *Facius hiſt. lib.2.*

8. Optimi Imperatoris eſt noſſe ingenium & naturam ſui hoſtis, ut ea ad ſuum commodum utatur ipſe; Hoſtem verò iis rebus, quibus terretur vel percellitur vel delectatur, decipere. *Ex Polybio.*

9. Nemo celerius opprimitur, quàm qui nihil timet. Nam frequentiſſimè initium calamitatis eſt ſecuritas. Unde etiam antiquum Proverbium eſt: *Animus vereri qui ſcit, tutò ſcit aggredi.*

10. Maturè & ſolerti conſilio ad bella procedendum.

11. Hoſtis non eſt domi exſpectandus, ſed in ſuo infeſtandus.

12. Nihil valent arma foris, ſi conſilium non ſit domi.

13. Nulla conſilia meliora ſunt, quàm quæ ignoraverit Adverſarius, antequam facias. *Vegetius lib.3.*

14. Satius eſt longè à domo bellare, quàm ſua tecta defendere.

15. Ducis in conſilio poſita eſt virtus militum. *Valerius Max. lib.1.*

16. Belli momenta aut Ducis virtute, aut fortunæ felicitate conſtant. *Procopius de bello Vand.*

17. Tunc tempeſtivè bellum hoſti infertur, cùm ejus proceres inter ſe diſſident. *Ex Tacito. 1. Annal.*

18. Exercitius licet exiguus, à prudenti tamen & ſtrenuo Imperatore ductus longè fortior eſt, quantumvis magnâ multitudine confuſâ, & ab imprudente Duce gubernata. *Polybius lib. 1.* in omni quoque conflictu, ut inquit *Vegetius*, non tàm prodeſt multitudo, quàm virtus.

19. In bellis, qui priùs inſtructus & paratus prodit, magnas hoſti commoditates eripit & metum injicit. *Thucydides. lib. 5.*

20. Nuſquam à ſano Duce utiliùs ponuntur ſumptus, quàm quò certi ſpeculatores parantur. *Ferdinandus Davalus apud Jovium in ejus vitâ.*

21. Magna diſpoſitio eſt hoſtem fame magis urgere, quàm ferro. *Vegetius.*

22. Tunc ſolùm utile eſt concurrere ad arma, cum locum apud hoſtem non habet juſtitia. *Caſſiodor. lib. 3. ep. 1.*

23. Audendum tibi eſt aliquid, ſi vis eſſe aliquid.

24. Quando non potes quod vis; id velis quod poſſis.

25. Minæ vigilantiam adverſarii ad cavendum acuunt.

26. Acetimi ſtimuli ſunt, quos vindicta animis injicit.

27. Pecunia nervus belli: qui ſi deficiat, deficiunt milites.

28. Optimum armamentum virtus, fortiſſimum vallum generoſitas.

29. Ducum Sapientia ſæpius hoſtem, quàm armatorum impetus evertit. *Barclai.*

30. Nihil majus poteſt fortuna præſtare, quàm hoſtium diſcordiam. *Tacitus*

31. Multum adjicit ſibi virtus laceſſita. *Seneca ep.13.*

32. Non

32. Non aliter poſſunt ſuperari difficillima bella, quàm præveniendo, & hoſtium vires diſtrahendo. Unde etiam *Guicciardinus* ait: Antevertendo, & divertendo victoria ex bellis reportari ſolet.

33. Pulchrum eſt ſtrenuè agere, & impedimentis nequaquam frangi. *Eryc. Putean.*

34. Melior eſt providentia in bello, quàm pœnitentia. *Dionyſ. Halicarn lib.* 11.

35. Præſtat arduum & difficile bellum evitare honeſtis conditionibus hoſti conceſſis, quàm ſe cupiditate vindictæ in incertum Martis eventum conjicere.

36. Nihil damnoſius eſt in milite, quàm otium, per quod uſus morum dediſcitur, nutritur puſillanimitas, vires fatiſcunt, obrepit inertia, & ad immunditiam actus animus occupatur. *Petrus Bleſenſis. epiſt. 6.*

37. Exercitus labore proficit, otio contabeſcit. *Erycius Puteanus.*

38. Milites pœna & timor in ſedibus corrigunt, in expeditionibus ſpes & præmia faciunt meliores. *Vegetius lib.3. cap. ult.*

39. Ex abundantia rerum milites ad voluptatem & luxuriam convertuntur. *Plutarchus in Catone Majore.*

40. Hoſtis nunquam ſpernendus & contemnendus. Unde etiam *Cominæus lib.* 3. *cap.* 5. ait: Stultum eſſe neminem timere, vel contemnere inimicum.

41. Non facilè officio poteſt miles contineri ab eo, qui neceſſaria non ſubminiſtrat. *Xenophon.*

42. Nec ſanitati, nec expeditioni idoneus eſt miles, qui algere compellitur. *Vegetius lib. 3. cap. 2.*

43. Qui ante congreſſum recedit, & ſuis fiduciam minuit & inimicis addit audaciam. *Idem lib. 3.*

44. Oportet hoſtium diſceſſiones ſemper ſuſpectas habere. *Oroſius cap. 16.*

45. Animis penè omnium hominum hoc naturaliter evenit, ut trepident, cùm ad conflictum venerint. *Vegetiuss lib. 3.*

46. Acies funditur Duce occiſo. *Livius lib. 2.*

47. In præliis fama etiam falſa occiſi Ducis ſubcredita illius partes terret.

48. In omni prælio non tam multitudo & virtus indocta, quàm ars & exercitium ſolent præſtare Victoriam. *Vegetius lib. 1. cap. 1.*

49. Quantò plus ſpei ad effugium, tantò minus animi ad reſiſtendum. *Tacitus lib. Hiſt. 3.*

50. Acrius pugnant, quibus nulla ſpes pacis cum hoſtibus, aut veniæ reliqua. *Anonymus in Aphoriſm. polit. Sylva lib. 3.*

51. Pulchrior eſt miles in prœlio cæſus, quàm in fuga ſalvus & illæſus. *Livius lib. 2. decad.* 1.

52. In milite unjus ſors eſt; in Imperatore univerſorum. *Egeſippus.*

53. Exercitus pluribus cladibus jam acceptis perterritus eidem hoſti non eſt temerè objiciendus: objicitur autem temerè, ſi priusquam confirmetur aliqua felici pugnâ & victoriâ de hoſte, tamen iterum in aciem deducatur. *Anonymus ex Polybio.*

54. Quos viceris, cave tibi, amicos credas. *Curtius lib. 7.*

55. Improviſa rarò moram patiuntur ad recolligendum.

56. Non ceſſiſſe malis Victoriæ auſpicium eſt. *Erycius Puteanus.*

57. In prælio, qui maximè timent, ibi maximum periculum eſt. *Saluſtius in Catilina.*

58. Quidquid inopinatum, hoſtem turbat, modò tale non ſit, ut ſuos turbet.

59. Auxilium novum in ipſo conflictu ſubveniens, hoſti haud modicum incutit terrorem.

60. Periculoſum eſt hoſtem invadere in nocte, præſertim cùm ſitus loci haud benè cognitus eſt.

61. Prima in bello ex hoſtibus præda militibus data maximè eos in reliquum bellum acuit & animat. *Livius.*

62. Audaces facit deſperatio. *Joſephus de bello Jud. lib.* 1. Unde etiam Poëta:

Una ſalus victis nullam ſperare ſalutem.

63. Ultima neceſſitas in rabiem vertit milites, atque eos, qui penitùs de vitâ deſperant, ex timidis longè fortiſſimos facit. *Jovius lib. 2. hiſt.*

64. Pacis ſimulatio frequentiùs credulis, quàm arma nocuerunt. *Vegetius lib. 3.*

65. In bello non licet peccare bis. *Clemens Alexander. lib. 1. ſtrom.*

66. Nihil civili bello eſt pejus, in quo victos ſequitur miſeria, victores injuſtè faciunt, & accidit illis quidem, ut ab amiciſſimis perdantur; iſtos verò, ut amiciſſimos perdant. *Dionys. Halicarnaſſæus lib. 6.*

67. In bellis civilibus nihil feſtinatione tutius; nam ibi facto magis quàm conſilio opus eſt. Itaque qui cunctantur, vel trepidant, ſtatim invadendi. *ex Tacito Anonymus.*

68. In bellis civilibus metropolis regni comprimis, ſi fieri poteſt, occupanda vel conſervanda.

69. Is fovere bellum meritò creditur, qui hoſtem, quem delere potuit, ſæpius velut è manibus dimiſit. *Anonymus in Aphor. polit. ſylva.*

70. Novi belli cauſam ponit, qui captum dimittit inimicum.

71. Expugnatâ populoſâ civitate cives ſunt diſarmandi, præſertim cùm illos conſtat in armis eſſe exercitatos.

72. In Urbium obſidione nullum firmius civium benevolentiâ munimentum eſt. *Jo. Jovian. Pontanus hiſt. lib. 4.*

73. Diuturna bella tandem alterius partis calamitas finit, etiam quæ prius neque ratio, neque æquitas terminare poterat. *Anonymus in Aphor. pol. ſylvâ.*

74. Bellum ſemper alium ſortitur exitum, quàm ſibi quiſquam primò imaginatus eſt. Unde *Agathias lib. 2.* ait. In incerto poſitus eſt belli eventus, nec mortalium quiſquam fortunæ prænôſſe poteſt exitum. & ut *Salu-*

ut *Saluſtius in Jugurtha*: non cujus poteſtate initium, ejus & finis eſt.

75. Tandem ſi omnia mente feriâ perpendere volumus, cum *Silio lib.11.* fateri debemus

- - - - - - pax optima rerum
Quas homini noviſſe datum eſt: pax una triumphis
Innumeris potior: pax cuſtodire ſalutem
Et cives æquare potens.

§ IX.

Pro Medicis, & quibusvis reſtaurandæ Sanitatis miniſtris.

1. Ars medica & divinitus accepta eſt, & divinitùs exercetur; atque animus ex Deo; corpus pendet ex animo. *Mars. Ficinus lib.3. epi. ad Thom. Valer. phyſic.*

2. Qui, ut corporis ſanitati conſulat, animæ ſanitatem negligit, non in præcepta modò divinæ legis peccat, ſed veræ etiam medicinæ, ut Anathema habendus. *Paulus Zacchias quæſt. Medico-leg. lib.6. tit. 1. q.5. n.3.*

3. Unde non poteſt Medicus quicquam, quod contrà animæ ſalutem ſit, ægris ſuadere. Sic expreſſiſſimè cavetur *in cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiſſione.* in hæc verba. *Cæterùm cum anima ſit multò pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporis ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ convertatur.*

4. Medicus probè munus ſuum objens cognoſcat morbum, periculum prædicat, diligentiam in omnibus ad curam ſpectantibus adhibeat.

5. Antè morbos neceſſe eſt eſſe cognitos, quàm remedia. *Livius lib.34.* Unde *Hippocrates*: Si ſufficiat medicus ad cognoſcendum, ſufficiet ad curandum.

6. Rhetor non ſemper perſuadebit, nec Medicus ſemper ſanabit. *Ariſtoteles libro. 1. Topic.* Unde etiam *Ovidius de Ponto. lib.1*

Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger,
Interdum doctâ plus valet arte malum.

7. Medicinæ præcipuè efficaciſſimus Magiſter uſus. *Plinius Senior lib. 24.*

8. Improbus & imperitus eſt medicus, qui alienum mederi appetit, & ipſe Vulnus, quod patitur neſcit. *S. Gregor. in paſtor.*

9. In omni morbo tria gravia ſunt: Metus mortis, dolor corporis, intermiſſio voluntatis. *Seneca 7. Epiſt.*

10. Debet Medicus arti ſuæ fidere, & ejus præcepta ſolertiſſimè exequi. *Navarrus in Manuali cap.25. n.60.*

11. Remedia non debent eſſe periculoſiora ipſo morbo: nec media ea uſurpanda, quæ ſumptoſa, & periculoſa; niſi finis ita comparatus ſit, ut periculi, & ſumptuum habeat proportionem. *Beſoldus de conſ. polit. cap.14. n. 113.*

12. Medicamenta magis experta, magis tuta.

13. Morbus, qui principio non curatur, tractu temporis invaleſcens fit incurabilis. Hinc *Ovidius* monet:

Principiis obſta, ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluere moras,
Sed propera, nec te venturas differ in horas.

14. Multis rebus medetur tempus, quas nulla vi poſſis emendare. Hinc iterum *Ovidius de remed. Amoris* benè canit:

Temporibus medicina valet, data tempore proſunt;
Et data non apto tempore vina nocent.

15. Non quærit æger Medicum eloquentem, ſed ſanantem: ſed ſi ita competit, ut idem ille, qui ſanare poteſt, comptè de his, quæ facienda ſunt, diſſerat, boni conſulet. *Seneca epiſt.76.*

16. Opinionis morbus incurabilis.

17. Peſſimi Medici ſunt, qui ut obſequantur ægro, circà diætam diſpenſant.

18. Medicus remedia tardè adhibens, aut non adhibens, ut morbum protrahat, eſt fur manifeſtus. *Paulus Zacchias ex Carrario de med. part.2. n.70. & Condrochio lib. 1. cap.10.*

19. Nihil magis ægris prodeſt, quàm ab eo curari, à quo volunt. *Seneca.* Hinc etiam fides, quam habet infirmus in Medico, magis perſæpè operatur in Salutem, quàm ipſa medicamenta.

20. Medicus ad ſenium deductus, & defectum internorum ſenſuum jam habens, mendendi artem amplius exercere haud debet.

21. Medicamenta ad malum aliquem finem præſcribere, error graviſſimus.

22. Medicamenta ſuperſtitioſa præſcribere indignum Medico.

23. Melius eſt anceps remedium experiri, quàm nullum. *Paulus Zacchias lib. 6. quæſt. Medico-leg. tit.1. q.7.*

24. Crudelem Medicum Intemperantia facit. Malè ſecum agit, qui Medicum hæredem facit. *Seneca in proverb.*

25. Oportet Medicum eſſe contemptorem pecuniæ. *Galenus libro, quod optimus Medicus ſit & philoſophus.*

26. Satius eſt Medicum officiis demere[illegible]ri, quàm ſordidè cum ipſo paciſci. *Ni[illegible]laus Tulpius in monitis Medic. ante obſ. M[illegible]*

27. Vir pius æquè gratuitam inopi, a[illegible] lucroſam locupleti facit medicinam. *Idem.*

28. Medicus ut pluris fit, cui plures fidunt: ſic contrà deſpicatui habetur, cu[illegible] minus ſolvitur. *Idem.*

29. Fac ſis, videant afflicti propenſam animi tui inclinationem, & non eris lab[illegible]ris irritus. *Idem.*

30. Medicus ni omninò peſſimus vir ſit, omnibus præterquam apud alios Medico[illegible] apud quos invidiâ laborare conſuevit, m[illegible]ximè acceptus eſt. *Cardanus actio. 1. in calumniat. lib. de ſubtil.*

31. Complures ab indoctis medicis longè occiduntur, alioquin victuri, quàm morituri ab Eruditis ſalventur. *Cardanus de methodo medendi cap. 100.* Unde etiam proverbium

verbium eſt. *A cibo bis cocto, à medico indocto, à malâ muliere libera nos Domine.* Et *Seneca in Epiſt.* monet: Medicorum conſilia devita, qui parùm docti, & ſatis ſeduli officioſiſſimè multos occidunt.

32. Plurium Medicorum auxilio morbus magis inter initia, quàm circa finem indiget, *Tulpius loc. cit. ſupra.* Improbat quoque *Verinus* Medicorum pluralitatem his verbis:

Impediunt certam medicamina crebra ſalutem:
Non plures Medici, ſed ſatis unus erit.
Nunquam (crede mihi) à morbo curabitur æger,
Si multis Medicis creditur una febris.

33. Nihil æquè ſanitatem impedit, ſicut remediorum crebra mutatio: ut non convaleſcit planta, quæ ſæpè transfertur. *Seneca.*

34. Valentia medicamenta adeò non proſunt convaleſcentibus, ut etiam ſummè noceant. *Tulpius loc. cit.*

35. Medicus crebrò vomitum ciens ægris non tantùm horrori, quin & ſanitati maximè noxius eſt, *Idem.*

36. Expedit cautè potiùs imperare, quàm ſervili obſequio nihil non ęgris indulgere. *Id.*

37. Optima vivendi lex propria cujusque natura. *Idem.*

38. Verum denique eſt proverbium: *Optima medicina, medicinâ non uti.* Hinc etiam ut ſuam quisque valetudinem cognoſcere poſſit, Poëta monet:

Si cibus eſt ſimplex, potus bonus, atque diæta;
Si bona mens pariter, vena quieta, vales.

§ X.

Pro Mercatoribus & Negotiatoribus.

1. Mercator is dicitur, qui in exportandis aut importandis mercibus operam ſuam collocat.

2. Omnes volunt viliter emere & carè vendere. *S. Auguſtinus de civ. Dei lib. 13. cap. 2.*

3. Regula juſtitiæ manifeſta eſt, quod à vero non declinare, virum deceat bonum, nec damno injuſto afficere quemquam, nec alliquid dolo annectere rei ſuæ. *S. Amb. lib. de offic*

4. Mercaturam qui exercent; ſine fœnore & uſurâ & mendacio, & vanitate exerceant. *Franc. Patric. de Republ. lib. 9.*

5. Minima quæque, qui inter mortales felix videri cupit, obſervare non tantùm decet, quàm neceſſarium eſt. *Cardanus de ſubtil. lib. 17.* Unde etiam proverbium: Sæpè res exigua magnæ fortunæ locum aperit.

6. Sua cuique induſtria inſtar opum eſt.

7. Opes ſunt opes, & ſine iis nihil fiet, quod opus. *Demoſth. Olynth. 1.*

8. Quis ſit divitiarum modus, quæris? primus habere quod neceſſe eſt; proximus, quod ſat eſt. *Seneca ep. 2.*

9. Ad manum eſt, quod ſat eſt; cui cum paupertate benè convenit, dives eſt. *Idem epiſt. 4.*

10. Multa modica faciunt unum ſatis. *Adagium.*

11. Divitiæ præcoces & brevi tempore comparatæ, famam probitatis nulli unquam augent, ac ſemper dulcedini ejusmodi theſaurorum juncta eſt amaritudo publicarum querelarum. *Beſoldus de conſ. polit. cap. 8. n. 44.*

12. Is maximè divitiis fruitur, qui minimè divitiis indiget. *Seneca ep. 14.*

13. Mercator non eſt, qui non ſit mendax. Unde etiam *Horatius:*

- - - - - - - plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere merces.

14. Utilius eſt diſpendia pati, quàm periculis negotiationis adſtringi: quia difficile eſt inter ementes & vendentes non intervenire peccatum. *S. Leo Papa.*

15. Faciens jacturam non cogites, quid amiſeris, ſed quid ſervaveris. Qui perdit omnia, habet tamen, unde gaudeat, ſi amiſſis aliis ſervarit ſeipſum.

16. Infauſta multis ſunt ſua ipſorum lucra.

17. Locupletari nemo debet alterius detrimento.

18. Nemo habet injuſtum lucrum ſine juſto damno. Lucrum in arcâ, damnum in conſcientia. *S. Proſper ſerm. 11.*

19. Honeſtum eſt lucrum, per quod nemo læditur, juſtè acquiritur, & nulli præjudicatur. *Caſſiodorus in epiſt.*

20. Mercatoris artificis officii eſt, ita pecunias quærere, ut nemini noceat: nam quidquid à malo ſurgit, in malum denique redit. *Cicero in Epiſt. lib. 3.*

21. Fideli homini totus mundus divitiæ ſunt: infideli autem nec obolus. *S. Auguſtinus ad Macedon.*

22. Hoc jure poſſidetur, quod juſtè; & hoc juſtè quod benè. *Idem ibidem.*

23. Hanc vocas induſtriam, quæ eſt calliditatis verſutia, fraudis aſtutia. Et quod tu remedium vocas, eſt commentum nequitiæ. *S. Ambroſius lib. 3. offic.*

24. Si quis uſuram accipit, rapinam facit, vitâ non vivit. *Idem lib. de bono mortis.*

25. Nihil uſuris turpius, nihil crudelius. Alienus hic negotiatur miſerias, & lucrum ſuum alterius diverſitatem facit. Talis eſt quaſi manum accipiens & naufragum impellens. *S. Chryſoſtomus.*

26. Noli ditari nequiter, aſſiduè *Thales* in ore habuiſſe fertur. *Laërtius lib. 1. cap. 1.*

27. Ut ignis invaleſcens alia poſt alia corripit: ſic Uſura. *Plutarchus.*

28. Nihil tam ſanctum, quod non violari; nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ poſſit. *Cicero 2. act. in Verrem.*

29. Omnis cupido acquirendi ex opinione inopiæ venit, nec refert, quàm magnum ſit, quod tibi minus eſt. *Luccius Apulejus de Magiâ lib. 1.*

30. Divitiarum amor inſatiabilis longè amplius torquet animam, quàm refrigerat uſu ſuo; quarum acquiſitio quidem laboris, poſſeſſio timoris, amiſſio plena doloris invenitur. *S. Bernardus in quod. ſerm.*

Heu miſer in mediis ſitiens ſtat Tantalus undis,
Et poma eſuriens proxima habere nequit.
Nomine mutato id de te dicetur Avare;
Qui quaſi non habeas, non frueris quod habes. Alciat. Emb. 85.

§. XI.

Pro Mechanicis & Artificibus,

1. Dii laboribus omnia vendunt.

2. Omnia quæ ad artem aliquam augendam maximè faciunt, præſtantiſſima ſunt Diligentia & Judicium. *Cardan. ſegm. 7. Aphor. 37.*

3. Si quid feceris honeſtum cum labore; labor abit, voluptas manet; Si quid turpe cum voluptate; voluptas abit, dolor manet. Inde canit Poëta:

Lætius eſt quoties magno tibi conſtat honeſtum.

4. Generoſos animos labor nutrit. Laborem ſi recuſes, parum eſſe potes. Non eſt viri timere ſudorem. *Seneca ep. 31.* Unde Poëta:

Quod Genius, quod origo negat, labor aptat & artes.

Et alius:

Omnia nempè poteſt vigilans induſtria, quodque
Natura ipſa negat, perficit ingenium.

5. Nihil tam rectè cœptum, quod non improborum vellicet ac deprimat iniquitas. Unde *Seneca* rectè ait: Invidia ſequitur virtutem, ſicut umbra corpus: quod ipſum Poëta his verſibus complexus eſt:

Umbra velut corpus ſequitur, ſic perpete curſu
Claris arte viris eſt comes invidia.

6. Cum vera via nondum nota eſt in arte; ille rectè agit, qui antiquorum dicta fideliter recitat. *Cardan. ſeg. 5. Aphor. 180.*

7. Quæ arte fiunt, ſemper meliùs fiunt. *Ariſtoteles.*

8 Nemo facere metuit, quod ſe benè didiciſſe meminit. *Vegetius. lib. 1.*

9. Miſerum eſt cujuslibet artis & ſtudii diſciplinam quampiam profiteri, & ad perfectionem ejus minimè pervenire. *Abbas Joannes in collatione ſuâ.*

10. Ars eſt ordinis & compoſitionis magiſtra, ſimia Naturæ. *Plato.*

11. Oportet ut ars in hoc imitetur naturam, ut omnia agat propter finem *Ariſtotel.*

12. Quod cum majore labore acquiritur, magis diligitur. *Ariſtoteles in Ethicis*

13. Facillimum eſt, quàmplurima inchoare, unum inter plura perficere difficillimum. *Cardanus.*

14. Malum facere eſt facile, bonum autem difficile. *Ariſtotlees. 2. Ethic. cap. 5.*

15. Difficiliora quæ pulchra. *Plato.*

16. Facilè ubique vivit, qui artis ſuæ probè peritus eſt. Ideò benè Poëta:

Ut bona vera Bias fert naufragus omnia ſecum,
Sic tellus alit Artificem quacunque peritum.

17. Artium peritia honeſtos parit mores, vel comites habet. Undè *Ovidius de arte Amoris* canit:

- - - - didiciſſe fideliter artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

18. Labor exſiccat & ſenium inducit: Unde multùm laborantes ſeneſcunt magis. *Ariſtoteles de longâ vitâ.*

19. Noli incipere, quod ad finem perducere non poſſis: Nam

Qui majora ſuis conatur viribus, illum
Cum riſu tandem quilibet excipiet.

20. Paupertas omnes artes perdocet. *Plautus lib. 1.*

§. XII.

Pro Juvenibus & Studioſis.

1. Omnes, qui magni aliquid geſſerunt, in juventute incepiſſe conſtat, hocque vel in educatione ſitum eſſe, vel à gratiâ divinâ proficiſci.

2. Duo ſunt, quæ à pueritia per omnem vitam ducere illum debent, qui ſit præclarè victurus: in rebus turpibus vercundia, in honeſtis gloria, laudisque ſtudium.

3. Virginalis integritas angelica portio eſt. Et eſſe angelum felicitatis eſt eſſe virginem Virtutis.

4. Non tantùm celerius, ſed & perfectius imbibuntur, quæ diſcuntur, à pueris. *Vegetius lib. 1. cap. 4.*

5. Nihil diſcendum, quod rectius fuerit neſciſſe. *Plinius lib 3. ep. 16.*

6. Quæcunque vehementia ſunt circà animum, etiam pro parte in filios tranſeunt; quæ autem levia ſunt; talia autem plurima corrigit educatio: validiſſima verò etiam irritat, mediocria tamen lenit. *Cardanus ſeg. 6. Aphor. 18.*

7. Concepta à puero odia, neſcio quâ horroris conſuetudine ad ſenium quoque deducimus. *Barclai.*

8. Nihil ineptius quàm primam ætatem voluptatibus dedere laborioſis exercitationibus natum. *Idem.*

9. Agenda ſunt illa, quorum commemoratione nullâ in ætate reminiſci pigeat, & facultas prius deſtituat hominem, quàm Voluntas. *Cardanus de vita propr. cap. 50.*

10. Bonum in adoleſcente ſignum eſt, cùm illi ex alto rubor ſuffuditur. *Seneca.* Unde etiam antiquus Plautus in Aſinaria ait: Adoleſcentem verecundum eſſe decet. Et *S. Bernardus ſupr Cant. ſerm. 86.* ait: Quid amabilius verecundo adoleſcente?

11. Libidinoſa & intemperans adoleſcentia effœtum corpus tradit ſenectuti. *Cicero lib. de Seneƈt.*

12. Sicut in Senibus ſobrietas & morum perfectio requiritur; ita in adoleſcentibus obſequium, & ſubjectio & obedientia ritè debetur. *Cyprianus de 12. abuſionibus.*

13. Vinum, quod in dolio placuit, non fert ætatem: quod recens durum eſt, & aſperum, poſteà placet. Sic adoleſcentia durior matureſcit, & ad frugem pervenit. *Seneca.*

14. Gratiſſima ſunt poma, cùm fugiunt: pueritiæ

pueritiæ maximus in exitu decor eſt. *Idem ep.12.*

15. Præcocia ingenia vel non durant, vel deſipiunt. *Beſoldus de conſil. polit. cap.7. n.25.*

16. *Immortalis erit famâ juvenisque ſenexque,*
Tempora qui Muſis conſecrat, atque Deo.

17. Studium cum ſpe ſeneſcit, & quod quis aſſequi non poteſt, ſequi deſinit.

18. Mores primùm, mox ſapientiam diſce, quæ ſine moribus malè diſcitur. *Seneca.*

19. Tamdiu diſcendum eſt, quamdiu neſcias, & ſi proverbio credimus, quamdiu vivas. *Idem epiſt.77.*

20. Educatio & diſciplina mores facit, & id ſapit unusquisque quod didicit. *Idem lib. de moribus.*

21. Labor Scholaſticus otium eſt, ſed negotioſum, & quod animum reddit ad honeſtatem ſollicitum. *Idem in Epiſt.*

22. Homo imbutus deliciis non benè retinet ſapientiam, quæ ut dicitur *Job. 28. non invenitur in terrâ ſuaviter viventium. Bellovac. ſpec. morum lib.3. p.8. diſt.1.*

23. Præclara facies, divitiæ, ad hæc vis corporis, & alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur: at ingenii egregia facinora ſicut anima immortalia ſunt. *Saluſtius in Jugurtha.*

§. XIII.

Sapientum dicta, monita & axiomata Ethico-politico Chriſtiana pro omnibus univerſim.

1. Canon Chriſtianus eſt Naturæ lumine confirmatus inter præcipuos circà proximum ferè primus *Matth.7. Quodcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* & *Tob.4. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

2. Nihil Deo offertur ditius bonâ voluntate: Voluntas autem bona eſt, ſic proximi adverſa, ſicut noſtra pertimeſcere. *S. Gregor. Hom.5. ſuper Evang.*

3. Ab alio exſpectes, quod alteri feceris. *Seneca in proverb.*

4. Stulti tantò intenſius de alieno judicant, quantò ſua profundiùs ignorant. *S. Gregor. in Moral.*

5. Cum facturus es aliquid, cogita, quo in ſtatu eris cum egeris, ſeu eveniat, ſeu non eveniat. *Cardanus de vita propr. cap.50.*

6. Non eſt homo, qui nihil; non eſt verus Chriſtianus, qui non toleranter; non eſt verus Sanctus, qui non lætus patiatur.

7. Quamdiu animus tranquillus eſt, parum ipſum refert fortem conturbari, confuſionemque in negotiis inveniri.

8. Certiſſima duo ſigna eo nos in ſtatu eſſe, quo Deus vult, ſunt tranquillitas atque humilitas.

9. Animus tranquillus ſapientiæ eſt officina. *Beſoldus de conſil. polit. cap.9. num.38.*

10. Quicunque novit ſe ſapientem eſſe, non diu erit; & dum illud affirmat, non eſt amplius, fortaſſis nec unquam fuit. *Anonymus in Epiſt. Axiom. Salom.*

11. Perfectè ſapit, qui ſic agit, ut timeant cum eo contendere, & ſapientes eſſe cogantur, ubicunque præſens fuerit. *Idem.*

12. Nunquam aliquis ſapiens ſeipſum laudavit. *Idem.*

13. Nec te lauda, nec te vitupera, ab hoc contemptus, ab illo invidia patatur. *Fredro in monitis politico-moral.* Et Poëta:

Dolia plena ſilent; ſitundis inania clangunt:
Mente carens garrit; pectora docta tacent.

14. Superbia omnis via eſt ad exitium.

15. Plerumque nihili eſt, qui ſe magni æſtimat.

16. Qui ſuperbiæ ſemel ſe permiſit, rarò ab eâ deſueſcit.

17. Quod putredo & fœtor eſt in cadavere; idem eſt ſuperbia in ſpiritu immortali: A nullo ferri poteſt: in cœlo & in terra horrorem ciet: Uterque mundus in contemptu, & odio illius conſpirat.

18. Omnis ſtultitia laboret faſtigio ſui. *Seneca epiſt.9.*

19. Quicunque per ſuperbiam evehi cupit, nihil obtinebit, niſi quod maximè vitat; incidet in opprobrium & peribit.

20. Nulla perennis improbi felicitas eſt: ſicut pluma, quam diſpellit ventus, ſunt improbi. *Beſoldus de conſil. polit. cap.9. n.21.*

21. Qui hodie florent, in autumno ſuo decident, etiam fortaſſis calcabuntur. *Barclaj.*

22. Noſtri oculi ac lingua non ſunt noſtri, ſicut nec cor. Loqui de ſeipſo non eſt minor ſtultitia, quàm loqui ſecum. *Anonymus in Epitom. Axiom. Salom.*

23. Melius eſt centum dicenda prætermittere, quàm unum tacendum proferre. *Cardanus de vita prop. cap.50.*

24. Celeritas in effutiendo peſſima, in agendo quandoque neceſſaria, in deliberando mediocris eſſe debet.

25. *Illum nullus amat, qui ſemper Da mihi clamat.*

26. Ultimus & minimus gradus Sapientiæ quoad linguæ moderamen eſt, poſſe tacere; Secundus pauca loqui, ſibique moderari durante colloquio: Tertius & perfectiſſimus ſcire multum loqui, nec tamen malè aut nimis. *Anonym. in epit. Axiom. Salomonis.*

27. Secreti & theſauri eadem natura: ex parte jam detectus eſt, ubi ſcitur recondi. *Id.*

28. Turpe eſt culpare in alio, quod non vis emendare in teipſo. Unde monet *Plautus*: qui alterum incuſat probri, ipſum ſe intueri oportet.

29. Quem bilinguem noſti; amicum ne tibi hunc adſciſcito.

30. Amiſiſti omnia, ſi fidem amiſeris: eſt inſtar animæ, quæ non ſolet reverti ad corpus, quod deſeruerit.

31. In mendacio deprehendi impedimento eſt hominibus maximè ad veniam conſequendam. *Xenophon Cyropædia lib.3.*

32. Duo ſunt opera Sapientis; quorum unum eſt non mentiri, de quibus novit: alterum verò, mentientem manifeſtare poſſe. *Ariſtoteles lib. Elench.*

33. Mendax hoc lucratur, ut etiam cum vera dixerit, ei non credatur. *Id. apud Diog. l.5.*

34. Intereſt quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit niſi Rea mens. *S. Auguſtinus de Verbis Apoſt.*

35. *Perpendit ſapiens, loquitur benè, multa priusquam*
Quid dicat, cui, quo tempore, quove loco.

36. Facere probè, ſapere rectè, dicere verè: hæc tria faciunt Politicum.

37. Tempus omnia evertit, quæ perfecta; lingua, quæ perficienda. *Anonymus in epiſt. Axiom. Salom.*

38. Qui facilè credit, facilè decipitur. *Adagium.* Sed & audi Poëtam:
Credere nil, vitium eſt: vitium quoque credere cuncta.
Ergo crediderìs ne temere, ipſe cave.

39. Quod omnes aut complures ſentiunt, aut dicunt, falſum eſſe non eſt putandum. *Ariſtoteles lib. de divin.* Unde etiam proverbium. Fama, quam omnes famant, non eſt vana. Conſentit Poëta.
Non prorſus fama illa perit, quam multa per orbem
Turba hominum celebrat. - - -

40. Sincerus qui eſt, non promittit, ſed præſtat; non jurat, ſed juvat. *Beſoldus de conſ. polit. cap. 10. n. 78.*

41. Flores hortorum & lilia promiſſorum citò creſcunt & decreſcunt. *Adagium.*

42. Dum fidem obſtringimus, & ad opem ferendam nos aliis obligamus; ſapienter & prudenter agimus, ſi minus pollicemur, quam depoſcant, & plura præſtamus, quàm ſperent: *Anonym. in epit axiom. Salom.*

43. Beneficium promiſſum dimidium gratiæ ſolùm habet: ubi comparet; Regium eſt, cùm improviſum aliquem occupat, cùm non exſpectatum ad ſperantem venit. *Idem.*

44. Multum eſt prævenire preces; glorioſius prævenire deſideria: adhuc ſublimius prævenire ſua verba, & ante facere, quàm dicere. *Idem.*

45. Spes, quæ humanis præſidiis fulcitur, ex putrido pendet filo: aut enim mutatur voluntas humana, aut occaſio, aut vita. *Beſoldus de cons. polit. cap. 14. n. 5.*

46. Prima conſtans cum Authoritate repulſa adimit plerisque importunam audaciam. *And. Maximil. Fredro monit. politico mor. part. 1. n. 56.*

47. Præſtat malis benefacere propter bonos, quàm bonis detrahere propter malos.

48. Durum eſt bonis mentibus, vel infamia ſæculi, vel hominum criminationibus inundari. *Barclari.*

49. Damna, quæ livor infert, in emolumentum cedunt, in gloriam ſe convertunt. *Villegas.*

50. Inter æquales nullus eſt competitor: dum fortuna cujusdam creſcit, multorum etiam creſcit invidia. *Idem.*

51. Graviorem illud maximè dolorem facit, ſi liberè queri non liceat.

52. Bonæ mentis uſurpatio nullum triſtioris fortunæ recipit incurſum. *Valer Max.* Audi Poëtam:
Antidotum vitæ eſt patientia ſola malorum
Victrix; ut vincas diſce ſubindè pati.

53. Pelagus eſt mundus, navis vita neceſſe eſt homini, ut ratio clavum arripiat, ne perturbationum fluctibus obruatur. *Villegas.*

54. Multum juvat obnoxium eſſe invidiæ; nam merita & virtutem oſtendit. *Idem* Hinc docet *Seneca*: Nunquàm meliùs torquebis invidos, quam virtuti & gloriæ ſerviendo. *Et Laertius Diogenes* ajebat. Felicitas ſemper ſubjecta eſt invidiæ: Sola miſeria invidiâ caret.

55. Nemo idem omnibus horis, nemo ubique ſapit. *Beſoldus de cons. polit. cap. 1.*

56. Virtutes nunquam magis fulgent, quàm cum veritatem comitantur.

57. Suprà hominem eſt, qui ex virtute operatur; infrà hominem, qui ex vitio.

58. Non eſt bonum, quod bonos non efficit.

59. Firmitudo Veritatis à nullo valet infringi: aſtutia falſitatis mille ruinis objecta eſt.

60. Nullum vitium damnoſius eſt, quàm quod virtutis ſimilitudinem induit: Larvatum timetur minus aut penè diligitur.

61. Nihil agere eſt non vivere; malè agere eſt vitam perdere; otium eſt parentheſis vitæ; vitium jactura.

62. Qui fugit otium, ſuas opes illuſtrare cupit. *Villegas.*

63. Spes & metus tyranni duo, quibus in vitâ agitamur. *Lucianus.*

64. Sortem hominis omnem virtus beatam facit; Sola metu virtus caret omni.

65. Impia facinora tam mirabiliter aperiuntur, quàm flagitioſè concipiuntur. Unde *Senecâ* teſtante ſceleribus nunquam profuit ſecretum; tecta eſſe poſſunt, non tuta: & juxta Poëtam
Impia non poſſunt facta latere diu.

66. Peccatoris maxima pœna eſt deliquiſſe: ipſo ſcelere plectitur ſceleſtus.

67. Eadem quidem eſt via *Thebis Athenas*, quæ *Athenis Thebas*: non eadem tamen à vitio ad virtutem, quæ à virtute ad vitium: Nam à virtute citiſſimè tranſieris ad vitium, ſed à vitio ad virtutem lentiſſimè.

68. Plus recidit, quàm aſſurgit, qui per indigna ſe evehit: honor ei in confuſionem cedit, dignitas in contemptum.

69. Monitis malis, ajebat *Sophocles*, præſto eſt obedientia: etenim levis & proclivis eſt via ad id, quod volumus. Plerique autem ob ignorationem & imperitiam rerum bonarum peſſima volunt. *Plutarchus in Artaxerxe.*

70. Vitam elige optimam, dulcem eam conſuetudo facit. *Idem.*

71. Tunc demum intelligimus bona noſtra, cùm, quæ habuimus, perdidimus. *Comicus.*

72. Nihil eſt, quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quàm ſi vitæ merito non magni, ſed humilitate infimi ſumus. *S. Hieronymus.* Unde etiam monet *Auſonius*:
Fortunam reverenter habe, quicunque repentè
Dives ab exili progrediêre loco.

73. Fortuna perturbare poteſt ſuceſſum noſtrarum actionum ſapienter & conſilio geſtarum, ſed non auferre honorem. *Anonym. in epitom. axiom. Salom.*

74. Quis-

74. *Quiſque ſuæ faber eſt fortunæ : dico beatum,*
Hunc bene, fortunam qui reverenter habet.

75. Fortunæ nunquam fidendum. Unde Poeta:

Cum ridet fortuna nimis, cave rumpitur ultrò:
Cum ſplendent facilè vitrea vaſa, crepant.

76. In multis nulla eſt æqualitas, in paucis nulla fiducia, uno ſolo nulla ſecuritas. Fugere hominem oportet, ut æqualis vivas, confidens & ſecurus. *Villegas in receſſu Sapientis.*

77. Quidquid belli in ædibus naſcitur, contemptus mutuus gignit: quidquid infelicitatis, bellum. *Anonym in epit. axiom. Salom.*

79. Succeſſum rerum nihil ita fortunat, quàm præcedens conſilium.

79. Omnia ſecundùm ordinem fiant, cum benè fieri debent. Unde Poeta:

Diverſi diverſa tenent, ſed in ordine quivis
Ecce ſuo pulcher, ſi facienda facit.

Et Boetius metro 6. lib. 1.

Si quod præcipiti via
Certum deſerat ordinem
Lætos non habet exitus.

80. Præcipitantia mater erroris. *Adagium.*

81. Continentia & moderatio in altiſſima quâque fortuna, eminentia magna. *Curtius lib. 6.*

82. Felicitatis & moderationis dividuum contubernium eſt. *Valerius Max. lib. 9. cap. 5.*

83. Sapiens mundi civis eſt, non *Athenarum*: Domi ibi eſt, ubi ſtudii ſui exercitia habet: patriam meritò cenſet, ubi vel benè ei eſt, vel benè agere poteſt. *Beſoldus de conſ. polit. cap. 8. num. 10.*

84. Annorum fomentum eſt lætus hilariſque animus. *Erycius Puteanus.*

85. Amicitia aut virtus eſt, aut cum virtute conjuncta. *Ariſtoteles lib. 8. Ethicor. cap. 8.*

86. Amicos plures habere multis glorioſum reprehenſioni nemini fuit. *Plinius lib. 5. epiſt. 3.*

87. Amicitia inter diſpares contracta deformi plerumque fœdatur exitu.

88. Amici vitia ſi feras, facis tua. Ità amicum habeas ut inimicum putes; ita crede amico ut ſit inimico locus. *Seneca in prov. philoſoph.*

89. Amico mutuam roganti pecuniam ſi dederis, & amicum & pecuniam perdis. *Idem ibidem.*

90. Amor non aſcendit, ſed deſcendit. Unde etiam *teſte Ariſtotele lib. 9. Eth. cap. 7.* Benefici vehementius eos diligere videntur in quos beneficia contulerunt, quàm ii, qui acceperunt, eos, qui dederunt.

91. Negotiatio eſt, non amicitia, quæ ad commodum accedit: detrahit enim amicitiæ, qui illam parat ad bonos caſus. *Seneca in epiſt.*

92. Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, ut ſic tanquam illo ſpectante vivamus & omnia tanquam illo vidente faciamus. *Id. epiſt. 11.*

93. Armatura tutiſſima Animi modeſtia. *Evagrius.*

94. Nihil in vitâ ſecurum ſolidumque præter innocentiam. *Lipſius Cent. lib. 2. cap. 14.*

95. Triumphus innocentiæ eſt non peccare, ubi liceat; in quem plus potes peccare, deſine. *Seneca in prov.*

96. Quietiſſimam vitam agerent homines in terrâ, ſi hæc duo verba à naturâ omnium tollerent Meum & Tuum. *Seneca de beneficiis.*

97. Quantò majora timentur diſpendia, tantò promptior & perfectior debet eſſe cautela. *Petrus Blaſenſis.*

98. Graviùs nocet, quodcunque inexpertum accidit: melius eſt præcavere, quàm pavere; ut melius rubeſcere quàm paveſcere. *Seneca.*

99. Si prudens fuerit animus tuus tribus temporibus diſpenſetur: præterita cogita, præſentia ordina, futura provide. *Seneca de beneficiis.*

100. Denique ne quis ſuperbe ſeſe ſuper alios efferat, illud Eccleſiæ perſæpè cogitet. *Memento homo quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Quod eleganter Poeta his etiam verſibus voluit indicare.

Pulvis & umbra ſumus: pulvis nihil eſt niſi fumus:
Sed nihil eſt fumus: nos nihil ergò ſumus.

§. XIV.

Monita & Conſilia Ethico-politico Chriſtiana miſcellanea pro vità publica prudenter, juſtè & piè inſtituendà, ut ingenuum verum ac realem Chriſtiano-Politicum decet, ordinata.

1. Principium in unquâque re maximum *Ariſtotelis* aſſertum eſt: finiſque ab origine pendet; Vetus Poeta monet. Eſt autem Deus Alpha & Omega, principium & finis rerum omnium. Ad Eum igitur tanquam vitæ principium & finem ultimum omnia coordinanda ſunt.

2. Nihil ſine Deo; omnia cum Deo: ſicut omnia fiunt in Deo intimè præſente. Ut igitur tibi melius ſuccedant omnia: Cogita quo cum, qui tecum, in quo & quo præſente opereris

3. Sicut à ſupremo Numine dependent omnia, ita ut ab Eo fluat unico tibi omnis bene operandi gratia: ideò Dei cultus & amor, ut optime præſtes omnia, rebus omnibus præponendus eſt.

4. Ab initio cogitandus eſt finis: ſicut in cauſâ videndus eſt effectus. Minimi Principium ſæpè lucrum vel damnum fert maximum. Ab initio dependent omnia. Ut bonus fias, nullo magis indiges, quàm talis fieri incipe. Cum malus efficeris, initium poſuit malitia. Error in principio, multò major fit in fine. Cum ſemel à viâ rectâ deflectis, quò plus procedis, hoc plus abſcedis. In malis præſtat nunquam incipere. Incontinens eſſe non vis: ut talis non fias, optimum remedium: ***Nunquam incipe***. Extremis malis nulla optimè proſunt initia.

5. Quidquid agis, ut prudenter agas, ad finem identidem reſpice. Si bonus eſt; media conformia adhibe: ſi malus, citò deſine. In capite videndum, quod occurrat in fine. Nullus ad finem malum bene operari poteſt: Nec malè in hoc quis agit, cum bonum finem reſpicit.

6. Audendum tibi eſt aliquid, ſi vis eſſe aliquid: nihil tamẽ ultrà vires audendum eſt. Incipere, quod vires ſuperat, audax quidem eſt conatus, ſed temerarius. Perficere velle, quod nunquam poſſis, auſus eſt arrogantiæ nihil præſtantis, ſic & in vanum laborantis. Vanus autem labor non laudatur, ſed deridetur ab omnibus.

7. Providentia nunquam cœca eſt, finem in omnibus proſpicit, caſus examinat, eventus prænoſcit. In præſentibus videt futura: diſcit in futuris præſentia. Omnia, quæ providet, ſic ordinat, ut providiſſe non noceat, vel omninò non, vel parum nocere valeant.

8. Nihil eſt in rebus humanis duriùs, quàm id ferre debere, quod prævidiſti, & omni molimine præcavere ſtuduiſti, ſed non potuiſti.

9. Cum premeris, gemis: Optimus gemitus à compreſſo & compuncto corde venit. Qui niſi veniat poſt delictum, in noviſſimo conflictu te maximè faciet afflictum.

10. Optima prudentiæ præcepta ſunt iſta.

Potes multa; noli facere omnia; quia ſuperbia eſt.

Ignoras multa; noli inquirere omnia; quia curioſitas eſt.

Scis multa; noli dicere omnia; quia ſtultitia eſt.

Audis multa: noli credere omnia; quia levitas eſt.

Vides multa: noli judicare omnia; quia temeritas eſt.

Habes multa: noli dare omnia; quia prodigalitas eſt.

11. Feſtinanda magna non ſunt, gradatim ad illa ſcanditur ſecurius. Quisquis repentè ſcandit, ſæpe repente cadit. Magna & inter hæc honores ſunt ut arbores, quæ ſenſim, ut ſolidiores fiant, grandes agunt radices. Rarò æternant citò nata. Quorum accelerata magnitudo eſt, non ferunt ætatem. Ferunt autem, quæ lentè creſcunt. Qui progreditur citiùs, offendit ſæpius, cadit periculoſius. Omnis aſcendendi ſecuritas in morâ tutamen habet.

12. Tarditas in judicio maturat judicium. Plerumque labitur, qui præcipitat: eſt enim præceps ſemper præcipitio proximus. Prudentia nunquam præceps eſt, ſed cauta attendit caſus, providet pericula, præſagit damna, præſagio eventus venatur; Unde & ***Prov. 22. Aſtutus videt periculum & abſconditur, ſimplex præcipitat & perditur.***

13. Solus videre potes multa, ſed non omnia. Cum plures aliquid vident tecum, certior eris accuratius te vidiſſe. Prudenter hoc judicas, quod ita tecum plures judicant.

14. Veritas fuco non tingitur, ſtibio non induitur, pallio non tegitur: aperta & nuda placet omnibus. Tunc pulchrior in publicum procedit, cum velamen rejicit, & tegi recuſat.

15. Optimi non eſt facere malum vel minimum: ſic nec peſſimus præſtare poteſt ullum bonum, peſſima cum agit.

16. Quisquis anxiè timet: ob malum præteritum, vel futurum, timet. Præteritum eſt crimen commiſſum; Futurum eſt ſupplicium ob crimen admiſſum.

17. Ne unquam male metuas; metuenda facias. Metus tamen & malus à metu etiam bono dimiſſo venit.

18. Quocunque vadis, tecum vadis. Si malus, cum malo; ſi bonus, cum bono. Securus autem & quietus nullibi es, quocunq; venis. Si tecum ſeu cum malo vadis, Bonus & quietus fies, cum conſcientiâ quietâ bonus tecum ire cœperis.

19. Ad imperia proni ſumus: nihil autem difficiliùs eſt, quàm benè imperare, benè imperat, qui omnia ſua divino firmat auxilio, rectam conſcientiam ut anchoram ſecurus ſervat in periculis, nec latum unguem à juſtitiæ tramite deflectit injudiciis.

20. In omni regimine nocet rigor, obeſt laxitas: magis proficua ſola eſt moderatio & diſcretio. Sola enim moderata durant. Sic & *medio tutiſſimus ibis.* Sic *modus eſt in rebus*: Sic *ne quid nimis*, ſemper attende.

21. Elevatus es, noli extolli ſupra teipſum. Forte minus ingnominiosè latuiſſes in privato, quàm nunc fulgeas in publico. Cum elevatus es, ſuſpiceris ab omnibus. facilè nævus in excelſis advertitur. Cito de ſublimi cadere poteris cum lapſu graviore, quo ex loco ruis altiore.

22. Indignum honeſto judica, quidquid ruborem poſſit offundere. Non facilè erubeſces, ſi erubeſcenda non patres. Inter erubeſcenda autem maximè etiam cujusvis inhoneſti nomen exhorreas.

23. Laxamentis indiget animus, ne mœrore contabeſcat, inter laxamenta verò non debent admitti ſcelera; quæ fatigant, non recreant; cruciant, non exhilarant; famam proſtituunt, honorem diminuunt: nec liberas concedunt noctes; nec placidos dies: in ipſâ quiete mentem inquietant & turbant.

24. Inhoneſtæ voluptatis illecebras ut peſtiferam luem vita. Etiam vidiſſe occœcavit,

Digitized by Google

cœcavit, & oculos, mentemque perdidit, ut quæritur ille:

Ut vidi ut perii, ſic me malus abſtulit error.

Attactus omnis longè periculoſior: præſentaneam affert mortem, certumque vitæ interitum.

25. Quisquis inconſtans eſt, in ſe pilæ luſum ordinat, quæ vel in luſu rumpitur, vel poſt luſum abjicitur. Firmas fortunam, cum firmâ factorum conſtas baſi, ſuâ verò baſi nemo ſtare poteſt firmius: Unde baſis qualis, fortuna talis.

26. Amici fortunæ mancipium eſt, quisquis eâ ſolum nititur. Labitur illa & tua lapſui propinqua eſt: illâ proſtratâ ſecurus ſtare metuas.

27. Diſſimula ſi cupis regnare: atque etiam vota, cum ad majora tendis, tecum retine. Nam ſæpe ſpes excidit manibus, ſi, quæ ignorata voluiſti, intellexit æmulus.

28. Mentis & oris ſymphoniam ſerva: ſimplicitatem indue candidam; & candorem cum moribus firma. Abſit ab ore calliditas, à corde duplicitas, aliis ſi placere deſideras. Fraus ſemel detecta fidem tollit: & fraudulentus fidem, quam non habet, apud alios non meretur. Oceanum etiam cum malaciam exhibet, times poſt naufragium: ſic fraudulento non fiditur etiam cum verum ab illo aſſeritur.

29. Si alii malè de te loquuntur & mentiuntur, multùm præſtas, ſi diſſimulas & patienter feras. Si verò non mentiuntur; juſtè feras, cujus injuſtè cauſam dediſti. Nunquam autem cauſam de te malè loquendi dabis, ſi nihil mali facias.

30. Utilitas privata certat cum publicâ: illam cum amas & ſequeris; hanc impugnas & proteris. Numen ſupremum imitatur, qui publico, non privato ſtudet bono: ſicut illud ſibi moriens alios, ut publicum procuraret bonum, vivere fecit.

31. Odium populi declinat, & amorem ejus acquirit, qui popularis eſt, & alienos à populo mores non induit. Ut verò bonus ſis cum populo bono, bonos nec alios cum eodem mores indue.

32. Frivolis ſæpè turbamur & inanibus. Multos abſolvemus, ſi cœperimus ante judicare, quàm indignari Quidquid in alio perſæpè repræhendimus, id unusquisque in ſuo reperit ſinu. Tantum inſpiciamus mentis noſtræ habitum: etiamſi nihil mali fecimus, poſſumus tamen facere.

33. Nullum malum abſolutè permitti debet etiam ut eveniant bona, poteſt tamen minus tolerari, ut majus præcaveatur, quia etiam ex duobus malis neceſſariis minus eligi poteſt.

34. Non debet aſpici bonum præſens, cum indè certum etiam poſt longa tempora prævidetur malum. Quia melius intermittitur bonum, ne eveniat malum. Optimè monet etiam, *Thomas Kempenſis l. 1. de imit. Chriſti. c. 15.* Pro nullâ re mundi & pro nullius hominis dilectione aliquod malum eſt faciendum, ſed pro utilitate tamen indigentis opus bonum liberè aliquandò intermittendum eſt, aut aliquandò pro meliori mutandum.

35. Nihil ita occœcat animam, perturbat mentem, conſcientiam implectit retibus, omnemq; vitæ quietem tollit, quàm carnalium voluptatum illecebræ. His irretitus ſemel vix unquam ſolveris ampliùs. Virium ex vitio committes, ut adeò in profundum vitiorum pelagus demergaris, ex quo emergere, propriæ poteſtatis non ſit ampliùs.

36. Nullus ipſe ſibi ſufficit. Diſpenſat Deus ſubſidia, ut fulcimen & tutamen cuiq; paret in altero. Neminem ergo contemne. Quem hodiè proſternis, te forſan cras eriget. Mutua nos ope promovemus, nec quicquam eſt tam vile, quod non aliquandò poſſit proficere.

37. *Tam durum nihil eſt, quod non emolliat uſus.*

Tam arduum nihil eſt, quod non faciliret aſſuetudo. Scite hinc *S. Bernardus l. 2. de conſ.* Uſus facit virtutes, non natura: tuum eſt autem abutendo facere vitia, aut bene utendo virtutes.

38. Magna vis eſt conſuetudinis, ait *Cicero 2. Tuſcul.* peccaſti: cito convertere: non repete: non aſſueſce. Nihil enim conſuetudine majus; canit *Ovidius 2. de Art. am.* Tenent parvæ conſuetudines, quem ſemel ceperunt, atq; quotidiè duriores exiſtunt, & nonniſi cum peccatoris vitâ finiuntur, ut docet *S. Gregorius l. 15. Moral.*

39. Eo, quod habes, contentus vive; ne ſi petas, quod non habes, amittas etiam quod habes. Securus vivit, quisquis parvo contentus vivit. Imo parvum non eſt, quo quis contentus vivit, nam ſatis eſt. Hinc *Seneca* ſcribit *in epiſt.* Nunquam parum eſt, quod ſatis eſt; & nunquam multùm, quod ſatis non eſt.

40. Frænum injice ſenſibus, ut liberior vivat animus. Inquietant animum ſenſus liberi. Hinc *D. Ambroſius l. de fugâ ſæculi* docet: *Reſpexit oculus & ſenſum mentis invertit: audivit auris & intentionem inflexit: inhalavit odor & cogitationem impedivit: os libavit & crimen retulit: Tact⁹ contingit & ignem adolevit.*

41. Cœca eſt voluntas, intellectum ſequi debet informantem. Ordo convertitur, ſi rationi dominetur voluntas & plus velis quàm intelligas, id appetas quod neſcias. Cœcum cum ducem ſequeris, facilè cum eo corrues. Inquire ſemitam, ſcrutare viam, pernoſce pericula. Cum cœco dum vadis & uterq; ſecurus ambulat. Qui, quod libet, faciunt, non quod ſciunt bonũ, volunt non benè ambulãt.

Non regit hos etenim ratio, ſed cœca voluntas,
Quæque volunt, faciunt, non ea quæq; (ſciunt.

42. Idem ſemper eſt qui verè bonus eſt, nec poteſt aliud velle, quàm quod bonum eſt. Idẽ ſentit, qui benè ſenſatus eſt. Non facilè evertitur, quod bene conſtitutum eſt. Virtus firmâ nititur baſi. Perfectus idem ubiq; ſtat & manet: Idem ſemper exprimit verbis & factis. Idem eſt in ore, idem eſt in corde, & ut antiqua docet ſapientia: Verba vertit in opera, tantum ſe ſcire ratus, quantum vita expreſſerit: quem etiam cum videas & audias, idem eſt. *Et Epiſt. 76 ad Lucil. Hæc ſit propoſiti noſtri ſumma: quod ſentimus loquamur, quod loquimur, ſentiamus, concordet ſermo cum vita. Ille promiſſum ſuum implevit, qui & cum videas illum & cum audias, idem eſt. Videbimus qualis ſit, quantus ſit, an unus ſit.*

Digitized by Google

43. Mala Exempla ſunt venena, facilè inficiunt, facilè conficiunt & interimunt. Mala Exempla viſa intoxicant, audita proſternunt. Non ibi conſiſtunt ubi cœperunt, ſed quemlibet in tenuem recepta tramitem latiſſimè evagandi ſibi viam faciunt. Vaga ſunt cum ſemel evagantur, non remitti valent, unde egrediuntur. Quem ſemel abducunt, hunc præcipitant. Cave malum des exemplum, tot noces, quot doces. Tot præcipitas, quot inſtruis, quot imbuis.

44. Sermonibus tuis mores accom̃oda, ut talis vivas, qualem te verbis prædicas. Non eſt viri probi, noſſe quid fieri deceat & pulchrè ſcire de virtutibus diſcurrere, nullam autem virtutis ſpeciem in factis oſtendere. Eruditus es: ſcis eruditè multa proponere, gravitate verborum vis in aliis mores optimos effingere. Sic vive & effigia prius in teipſo, quod docere cupis alios. Nihil enim eſt turpius, ut bene notat *Seneca epiſt. 61.* quàm cum eruditam linguam ruſtica vita redarguir. Exemplum ergò te præbe bonorum operum, antequam hæc alios doceas, imitans Salvatorem, qui cœpit prius facere, quàm docere.

45. Non omnis omni tempore convenit ſermo. Optimam loquendi occaſionem tempus aperit. Loqueris & imperras: oprimum erat tempus. Loqueris, conteſtaris, obſecras; nil impetras; non erar tempus. Hinc monet Poeta.

Serviet æternum, qui tempore
neſciet uti.

Non larga fandi copiâ, non oris melliti dulcedine, non ornatis verborum phaleris, non difertis linguæ blanditiis ſemper expugnantur gratiarum munimina. Cum tempore ſubſidunr, parent & patent. Hinc alius Poeta:

Nobile lingua bonum, ſi fari in
tempore noſcit.
Magnum lingua malum: ſi fari in
tempore neſcit.

46. Quem laudas, quem extollis, quem prædicas, quem commendas Principi, diligenter inſpice, cognoſce intime, vires examina, quære dotes in anima, cor penetra, mores refera, ne bonum alteri providiſſe, tuum verò malum non vidiſſe comperias. Hinc rectè Venuſianus Vates:

Qualem commendas etiam atq; etiam aſpice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

47. Robuſtus Leo imbellem canem quantumvis latrantem non timet. Vir virruoſus convitia imperitorum & improborum non curat. Latret canis, clamet imperitus; ſtat Leo, ſtatu & in eo, quo prius conſtiterat, bene manet Eruditus. Unde benè Seneca. *Æquo animo audienda ſunt imperitorum convitia, & ad honeſta vadenti contemnendus eſt iſte contemptus.*

48. Ad honeſta virtus eſt modeſta: ad ardua procedit cum lætitiâ: tantò autem fit lætior, quantò majoribus curis & laboribus ſuperavit pericula, obtento tandem fine facta eſt beatior. Ita rectè canebat ille.

Lætius eſt quoties magno ſibi con-
ſtat honeſtum.

49. Omnia membra corporis ad aliquem uſum & commodum ordinata ſunt: nihil in corpore fruſtraneum, nihil ſuperfluum, nihil otioſum, nihil inutile. Quisquis igitur ad Reipublicæ corpus, vel communitatem aliquam pertinet, eidem prodeſſe, minimè verò obeſſe debet. Hoc nempè ab homine exigitur, inquit *Seneca lib. de vita beata cap.* 30. ut proſit hominibus, *ſi fieri poteſt, multis: ſi minus, paucis; ſi minus proximis; ſi minus, ſibi. Nam cum ſe utilem cœteris efficit, commune agit negotium.*

50. Lingua ſicut nulla pars corporis, ad nocendum promptior, ita nulla ad frænandum difficilior: nec ullâ ſui parte magis homo, qualis ſit, faciliùs deprehenditur, quàm linguâ. Qualis enim quis fuerit in factis, comprobarur in verbis; Lingua modicum membrum eſt & magna exaltat. Sermo unicus incaute elapſus linguâ ſæpè labem attulit inexpiabilem. Ne igirur facilè tibi lapſus veniat à lingua: audi, quid monear Poeta.

Perpendit Sapiens, loquitur benè
multa priusquam,
Quid dicat, cui, quo tempore,
quovè loco.

51. Sacerdotes Dei cultores, tanquam terreſtres Angelos ſummi Imperatoris, nuntios decretorum divinorum interpretes, velut in morbis medicos, in fluctibus tentationum pharos, in nocte lumina, in adverſâ fortunâ paracletos ſemper honorabis, nec unquam contemnes, non verbis proſcindes, factis non offendes, in nullo lædes, ignominia non afficies, odio nec minimo inſectaberis. Sacrilegil equidem genus eſt, ut docet *Salvianus lib.* 8. Dei odiſſe cultores; & ut *S. Ignatius Martyr in ep. ad Smyrn* ſcribit: Sacerdotii dignitarem, qui furioſè contemnit, non hominem lædit ignominia, ſed Deum. Comminatur & ipſe Deus *Zachar.* 2. *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.*

52. Collectum hoſtem; quem validiorem times; ſi ſepares & disjungas, ſecuriùs invadere & debellare poteris. Nihil enim ad confœderatos adverſarios ſuperandos ſeparatione efficacius eſt. Nam quæ collecta robuſta ſunr & valida; franguntur diviſa perfacilè. Unde jam olim ab Antiquis hoc datum ſcimus documentum: *Separa & vinces.* Sic cum plures tibi adverſantur: Separatim & ſeorſim conveni, comitate & officiis frange, & novæ negotium conventionis conficies.

53. Hoc nos peſſimos facit, inquit *Seneca*, nemo vitam ſuam reſpicit. Peſſimos

induunt

induunt mores, qui ex humili ſurgunt in altũ, nec vitæ abjectæ recordantur priſtinæ. Præſides aliis, cogita te ſubfuiſſe: Elevatus es, cogita te proſtratum aliquando jacuiſſe. Tam ſecurus nemo poteſt ſtare in altiori ſtatu, quin præcipitari, quin dejici denuò poſſit. Vanitati & mutabilitati ſubjectum non conſtat. Ut igitur in fortunæ blanditiis non ſubvertaris; *priſtinam fortunam adverſam reſpice, præſenti qualicunque non fide, futuram ſuſpectam time*: obſervans, quod antiquus monet verſus:

Quis ſis, quis fueris, quis eris, ſemper mediteris.

54. Fruſtra tuo te jactas ingenio; fruſtra propriis confidis viribus, ſimilis avi, quæ requiem fragili quærit in arundine, ſed onere præponderans concidet. Sol' Deus omnis author & arbiter fortunæ eſt. Tantum potes, quantum ille tibi poſſe permiſerit. Omnis igitur tua potentia divino fulciatur auxilio, quo, quod potes, agnoſce, quod poſſe cupis, ab eo depoſce, & ne non poſſis, non offende. Uude ille *Philotheus in Symb. Chriſt. Symb. 26. canit.*

Nil ſibi debet homo: nam quæ clariſſima jactat
Dona, dedit Summus, qui regit aſtra, Deus.

55. Quod ſtabili adhæret, ſtare poteſt: invalidum verò ſtare non poteſt, quod inſtabili affigitur; Vides res omnes Mundi & bona terreſtria ſtare non poſſe, cur illis adhæres, ſi bene ſtare velis? Solus Deus & bona ſuperna firmâ nituntur baſi, & adhærentes ſtabiliunt. Hinc ille.

Infera perpetuo fervent agitata tumultu:
Vera quies ſurſum non peritura datur.

56. Qui multùm loquuntur & garriunt, mente ſolida non ſunt: His enim cerebrum & ingenium in linguam profluit: quod taciturnis viget in capite. Sic non inſcitè canit quidam:

Dolia plena ſilent, ſi tundis inania clangunt:
Mente carens garrit; pectora docta tacent.

57. Dives & beatus quilibet eſſe cupit. Modus optimus divitias & beatitatem comparandi eſt cupiditatem compeſcere & cupita contemnere. Ut ſis ditiſſimus oportet vel habere omnia, vel contemnere omnia. Illud nulli datur, hoc omnibus eſt arbitrarium. Itaq; nil concupiſcere & omnia contemnere obtinendæ opulentiæ & beatitatis modus eſt optimus: & ſic ille ditiſſimus & beatiſſimus eſt, qui cupit nihil, quemque ſatiat minimum.

58. Ille maximè quietus & beatus eſt, qui in ſe uno & Deo ponit omnia: qui ſibi cum Deo ſufficit, animo nunquam deficit, quidquid acciderit: nullo enim indiget qui Deum habet & qui ſibi ſufficit, etiam nullo indiget. Igitur vince fortunam, contemne terrena, ſine rerum appendicibus contentus cum uno ſolo vive Deo, & quadam divinitatis æmulatione tibi ſufficies & beatus eris, & cum Deum habebis, omnia habebis & ubiq; quietus eris.

59. Laude ducimur ad ardua: hujus avidus animus ambit honorari, refugit contemni. Nullus in amore proprio cum amore laudis quietus eſt. Age ſis ut beatiorem te, & quietiorem efficias, hæc quatuor diſce præſtare: *Spernere mundum, ſpernere nullum, ſpernere ſeſe, ſpernere ſe ſperni.*

60. Mala judicantur, quæcunque nobis adverſa. Hæc miſerum te non efficiunt, ſed aliis te oſtendunt. Nemo enim miſer eſſe poteſt, niſi qui vitio ſuo cupit eſſe miſer. Tunc in adverſis miſer es, cum illâ abnuis, cum refugis, cum declinare, cum amoliri cupis, nec tamen potes, ſed neceſſariò pati debes. Felix cum illis eris, cum pacato cum patienti animo ſuſceperis agnoſcens ab optimo immitti ac dari tibi aut bono; aut ut te bonum efficiat. Magnum certe genus eſt delirii judicare mala, quæ bona judicavit Optimus, & in bonum ordinavit optimis. Qui & ſummum bonum eſt, nec ulli malè velle quicquam poteſt: cum ergo adverſa pateris, perſonata tantùm mala credas, eſſe verò in ſe bona optima, quæ ab optimo bene optimis immittuntur.

61. Securiſſime & quietiſſimè vivere conſtanter poteris, ſi benefactori maximo te maximum agnoſcens debitorem grates, quas poſſis maximas identidem rependas: Mundo deinde mortuus ſic vivas ut unicam bonam & tranquillam ſemper conſcientiam habere ſtudeas, quâ cum omni tempore mortē ſubire paratus ſis. Hinc verè pie monet ille:

Vive Deo gratus, toti mundo tumulatus,
Crimine mundatus, ſemper tranſire paratus.

62. In negotio ſalutis omnis odioſa eſt mora. Cum vitæ periculum imminet, citò ſubſidium petis, citò conſilium arripis, citò declinare cupis. Nihil periculoſius eſt, quàm in ſtatu vitæ malè vivere & bonum fieri velle differre. Optimum conſilium eſt à malo vitæ ſtatu ad bonum citò tranſire. Ne vitam in momento, quod in tuâ poteſtate non eſt, perdas, momento bonus fieri memento: ſicut Poeta monet:

Eſſe bonus propera, nunquam nimium properabis:
Qui non eſt hodiè, cras minus aptus erit.

63. Inter tenerrima tenerrimum, inter inquieta maximè inquietum, inter periculoſiſſima membra periculoſiſſimum eſt lingua. Hæc loquacula eſt velut novacula; hæc lingula eſt velut ligula; hæc blandula eſt velut Tarantula. Vallum natura oppoſuit dentium, ut loquendi cohibeat temeritatem: labiis munivit, ut munus præmoneat, non facilè elabi ſinere, quæ in cordis

ſinu retinenda ſunt. Non ergò citò emittenda quæ reticenda, non citò effutienda, quæminimè producenda: bene omnia penſitanda, quàm pandenda, quàm efferenda. Bis ad limam, quam ſemel ad linguam verba atterenda, monet mellifluus Orator S. *Bernardus*, Concinit ideò benè Poeta.

Pauca loqui, ſua verba coqui vult providus: O qui
Talia conſueſcit, ſemper cum laude ſeneſcit.

64. Ut optimus quis evadat, non plus exigitur, quàm ut imitetur peſſimum, hoc eſt avarum, quo Sacrâ atteſtante ſcripturâ nihil eſt ſceleſtius, in hoc:

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.
Creſcat amor ſummi, quantum ipſa & gratia creſcit.

Optimè dives eris, ſi cum laude avarus tantum feceris pro augenda virtute & gratia, quantum ille pro accumulandis opibus & pecunia. Laborat hic uſque ad obitum, ut acquirat obulum, & tandem perdit omnia poſt obitum. Eſto tantum attentus lucris minimis virtutis & gratiæ, ut acquiras Deum; & cum illo obtinebis omnia.

65. *Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum.*
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Ita bene naſutus ille canebat *Ovidius*. Semper enim diligit, qui amicus eſt. Amicus verus tunc probat fidem, tunc ſincerum demonſtrat amorem, tunc verè ſe oſtendit amare, cum effervеſcit adverſitatum mare; nam aquæ multæ non poſſunt extinguere charitatem. Hinc præclarè *S. Auguſtinus lib. de Amicit. Non eſt validior vulneribus noſtris medicina, quàm habere, qui in omni incommodo occurrat compatiens, in omni commodo occurrat gratulans, ut junctis ſuis humeris onera ſua invicem tolerent.*

66. Propinquum eſt perverſionis periculum, ubi cum malis & depravatis initur conſortium. Serpunt ut corporis ſic & animi contagia. Qui bonus malo jungitur vix efficiet, ut ex bono malus fiat melior: facilè autem bonus ex malo fiet deterior. Facillimè ſiquidem ex pravo conſortio emanat virtutis divortium.

67. Virum honeſtum haud alium habitum geſtare convenit quàm modeſtum. Abſit luxus, abſint & ſordes. Munditia decor eſt, Simplicitas honor eſt. Ambæ exornant, ambæ condecorant.

Prævalet in cunctis diſcreta modeſtia punctis.

68. Qui ſe prudentem jactat, quemque vulgus talem æſtimat & veneratur, ſed cupidus eſt, hoc eſt, avarus & ambitioſus, ſuperbus & luxurioſus eſt. Illum certe crede fatuum, nec bona ulla prudentiæ notâ præditum. In negotiis terræ erit perſpicax ut aquila, in Cœli bonis cœcutiet ut noctua. Specioſa tantum erit prudentiæ ſimia, cujus inani ſpecie comitur, & larva tantum tegitur. In hoc ſolùm ipſe ſibi prudens placebit, ſi polleat aſtu, ſi turgeat faſtu, ſi bonis terrenis gaudeat, & illicita quævis audeat. Quæ ſanè veri prudentes cum incarnatâ Sapientia arbitrantur ſtercora, ut veræ ſolidæque prudentiæ ſeſe cultores exhibeant. Stultus eſt & ſtulto deterior, quiſquis ſolidis veris & æternis bonis dimiſſis, perſonata, vana, fluxa mox peritura reſpicit, & æternæ pœnæ ſupplicium in caput ſuum inde conſciſcit. Certiſſimum eſt illud Poetæ:

De re terrenâ nihil eſt aliud niſi pœna.

69. Præclarum eſt monitum Romani Sapientis, quod ſuo dedit *Lucilio epiſt.* 18, à nobis autem omnibus magni verè æſtimandum. *Nemo alius*, inquit, *eſt Deo dignus, quàm qui opes contempſit, quarum poſſeſſione tibi non interdico, ſed efficere volo, ut illas intrepidè poſſideas, quod uno conſequeris modo, ſi te etiam ſine illis beatè victurum perſuaſeris tibi, ſi illas tanquam exituras ſemper aſpexeris.*

70. O perverſas hominum mentes! omnes diu vivere cupimus: bene autem vivere vix appetit unus aut alter. Ut diu vivamus nos ipſos caſtigamus, amara devoramus, inſipida & acerba potamus: Utimur, adurimur, ſudamus & laboramus. Ut verò benè & æternum vivamus, quid facimus? quid laboramus? quis ipſum hoc curat? Notum hoc & fuit *Senecæ*, dum *Epiſt.* 22. ſcripſit. *Nemo quàm bene vivat, ſed quam diu curat: cum omnibus poſſit contingere ut bene vivat; ut diu, nulli.* Diutius vivere non poteris, quàm ſi æternum vivas. Hoc ergò ut efficias: Jam vive bene, juſtè & probè.

71. Ad optima caligat oculus, ad peſſima ſit lynceus. Minus confert ad famam perfectioris vitæ præcellentia, quàm inanis mali ſuſpicio ad notam infamiæ. Iniqui planè cenſores ſumus: leviuſcula quæ famam diminuunt, ſtatim credimus, tanquam cedro honoranda aliis propalamus & amplificamus; egregia verò & heroica aliorum facta palmaria ſcilicet virtutum opera neglectim referimus, aut in dubium vocamus, Adeò ingenuè & probè factorum exigua nos tangit cura; in malefactis autem nimium ſuſpicaces & creduli ſtatim damnamus alios.

72. In neglectis minimis maxima ſæpè ſæpius increſcunt damna. Morbus, qui principio non curatur, tractu temporis invaleſcens erit incurabilis. Hinc benè monuit *Ovidius*:

Principiis obſta, ſerò medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Minimum nequaquam negligas, à quo dependet

pendet maximum. Initium cum fine nects, junge, colliga, & totum fiet maximum. Sic nec peccata ſpernas modica, quorum aſſuetudine vel neglectu patrabis maxima.

73. Laudaris; non extollaris: contemneris, contemnito. Adverſis premeris ſuſtine; ſuccedent proſpera. Proſperitatem adverſitas è veſtigio ſubſequitur. Omnia inſtanter mutantur. Præclarè *Seneca epiſt.* 24. *Nullius rei finis eſt, ſed in orbem nexa ſunt omnia, fugiunt aut ſequuntur. Diem nox premit, Dies in noctem æſtas in autumnum deſinit. Autumno hyems inſtat? quæ Vere compeſcitur. Omnia tranſeunt ut revertantur.* Hinc & *Owenus:*

In mundo nil conſtat: in orbem vertitur orbis,
Quid mirum recti quod ſit in orbe nihil.

74. Habet hoc optimum in ſe generoſus animus: iterum præclarè monet *Seneca epiſt.* 39. quod concitetur ad honeſta. Ita animus noſter in motu eſt, eò nobilior & actuoſior, quò vehementior fuerit. Magnanimi eſt magna contemnere, ac mediocria malle quàm nimia. Illa enim utilia, vitaliaque ſunt. At hæc quo ſuperflua ſunt, nocent. Sic ſegetum nimia ſternit ubertas; ſic rami onere franguntur; ſic ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas. Idem animis quoque evenit, quos immoderata felicitas rumpit, qua non tantùm in aliorum injuriam, ſed etiam in ſuam vertuntur. Ergo hanc

Audi doctrinam, ſi vis vitare ruinam.

75. Si honeſtum eſt, quod facis, omnes ſcire poſſunt: ſi turpe, quid refert neminem ſcire, cum te ſciente teſtis teipſo ſeverior eſſe non poſſit, qui conſtanter id, quod maleclam feciſti objiciat. Sic vivas in publico, ut alios videre, & ſcire non pudeat: Sic vivas in occulto, ut omnes, comprimis verò æmuli te tuaque omnia intimè pervidere poſſint. *Bona* equidem *conſcientia*, ut *Seneca* docet *epiſt. 43. turbam advocat; mala etiam in ſolitudine anxia atque ſollicita eſt.*

76. Illum periiſſe puta, cui periit pudor: illius infelicitatem deplora, quem turpia non tantùm delectant, ſed & placent: Illius miſeriam crede conſummatam, qui obſurdeſcit ad monita: ibi perditionis labyrinthus eſt ubi pudor & metus exulant: ibi nullus amplius remedio locus eſt, cum errores tranſeunt in mores. Graduarius hic ad Tartara deſcenſus eſt: *Nihil metuo; neminem curo; quis mihi prohibet; poſſum; placet; delectat; volo.*

77. Fingere eſt pingere. Omnis pictura ſpeciem exterius alienam ab interiore fingit & pingit. Color qui exterius hæret, apparet tantùm, intus non reperitur. Solida ac ſplendida metalla, velut aurum, intus & foris ejusdem ſunt coloris, ſicut & valoris: ita quod requiris in homine ſincero & politico vero ubique ſimiliter idem debet valere & reſplendere. Sit candor & ſplendor ejusdem coloris atque valoris, cordis ſicut oris, intus ſicut foris, ut cum ſpecie conjuncta ſit probitas, ſicut canit ille:

Dat probitas ſpeciem, ſed non ſpecies probitatem:
Qui probitate caret, nil ſua forma valet.

78. Arborem bonam à te vel in te requirit Chriſtus; bona non eſt, quæ fructibus caret: tunc placet maximè arbor bona, cum fructibus onuſta, hos etiam lapidibus & fuſtibus impetita largè dejicit. Sic eum tu, qui te afficit injuriâ, affice beneficiis, qui te onerat contumeliis, honora laudibus; qui tibi infert infamiam, refer gratiam, & eris arbor bona certiſſime transplantanda in paradiſum Dei tui.

79. Charitas verè Ethico-Chriſtiana, D. *Zenone* præclarè ſic docente præcone *hæc eſt, quæ rura, urbes & populos compoſitâ pace conſervat, quæ circa Regum latera ſecuros facit gladios, quæ bella premit, lites tollit, jura evacuat, fora compeſcit; odia eradicat & iras extinguit.* Si praxin & exercitium illius à tanto præcone requiris: *non quenquam*, inquit, *pro perſonâ diligit, quia adulari neſcit: non pro honore, quia ambitioſa non eſt: non pro ſexu, quia illi unus & ambo: non pro tempore, quia varia non eſt. Non æmulatur, quia invidia quid ſit, ignorat: non inflatur, quia humilitatem colit; non malum cogitat, quia ſimplex eſt: non iraſcitur, quia etiam injurias libenter amplectitur: non fallit, quia fidem ipſa cuſtodit: non ullâ re indiget, quia ei præter quod eſt, nihil eſt neceſſarium.* Quibus demum addit: *Nihil eſt prorſus, quod ſine hac gratum, pacificum, ſecurum, fidele, perfectum ſit. O Charitas! quàm pia & opulenta! O quam potens! nihil habet, qui te non habet.*

80. Duos ſeveros circumferimus tortores: in bonis & proſperis Timorem, in adverſis dolorem. Imperetur æquitas animo & portare valemus utrumque. Quod æquum eſt; fiet: cur ergo times? quod æquum eſt; pati debes: cur ergo doles? Æquiſſima eſt divina voluntas: tantum tibi accidit, quantum illa permiſerit.

81. Voluntas divina principium, medium & finis eſſe debet noſtræ voluntatis. Quidquid cum illâ facis, bonum eſt, neque potes velle aut facere quid melius. Adverſa convertit in proſpera, mala transformat in bona. Errat, qui eam adimplere renuit, & qui ſufferre non cupit, ſe perditum it. Optimum in adverſis ſolatium tuum eſſe debet ab illo ſic iſta ordinari, qui nequit malefacere. Si quid perdas, non affligaris: nemo perdit, quantum perdere potuit, niſi qui malâ morte defungitur. Jungere itaq; Deo, & glorificâ illum libenter tolerando, quæ jubet; quod ſi & gratias referas, plus agis, quàm ſi egiſſes maxima.

82. Succeſſum rerum nihil ita fortunat ac præcedens conſilium. Magni nihil præcipitandum. Timeas periculum ubi ruinæ vides indiculum. Facilè fallit eventus qui fortunæ committitur. Præſtat tuta timere, quàm de incertis præſumere. Neglectus, incuria & nimia prævidentia ſcaturigines ſunt omnis infortunii.

84. Inter principia bene formandæ Reipublicæ ſit moderatio luxûs : ex hoc tanquam ex ſcaturigine promanat omnis mali proclivitas tàm Principe indigna, quàm infeſta populo. Scito maximas opes non tam accipiendo, quàm non prodigendo colligi. Occaſul proxima eſt Reſpublica, quæ omnem permittit licentiam & intemperantiam, nec ullam hic adhibet vigilantiam.

85. Plerumque mutabilitas mentis infirmitas eſt dementis, ſolet errare, qui neſcit conſtare. *Talis eſt animus Sapientis*, ajebat *Seneca epiſt. 60. qualis eſt Mundi ſtatus ſupra Lunam : ſemper enim illic ſerenum eſt.* Ita qui ſupra Lunæ mutabilitatem emergit, ſerenâ mente ſemper conſtat : prius enim quàm aliud agat, perpendit Sapiens quid agat, ne mutare mentem debeat, cum egiſſe pœnitet.

86. Fama non eſt præferenda Conſcientiæ : illa vulgi annutum & applauſum quærit; hæc ſolam innocentiam. Non refert quis videaris, ſed quis Deo & Conſcientiâ atteſtante ſis. *Non es ſanctior*, inquit bene *Thomas Kempenſis lib. 2. de imit. Chriſti cap. 6. num. 3. ſi laudaris, nec vilior ſi vituperaris. Quod es, hoc es, nec major dici vales; quàm Deo teſte ſis.*

87. Mediocritas, ut ait *Cicero 1. offic.* in omnibus rebus optima. Unde ad omnem uſum cultumque vitæ referendam, *docet Idem.* Mediocritas optima rerum moderatrix ſecurior ſemper eſt à periculis, & liberior à damnis. *Medium tenuere beati. Medio tutiſſimus ibis:* Veteres clamant Poetæ. Nimia omnia, ut *Plutarchus in Pæmulo* docet, nimium exhibent negotium hominibus ex ſeſe. Hinc & præclarè *Horatius carm. 10. l. 2.*

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obſoleti
Sordibus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.

88. Æmulatio virtutis cos eſt : excitabitur alter ab altero, ne carpi poſſit ab æmulo. *Ovidius 3. Art.*

Tunc bene fortis equus reſerato carcere currit
Cum quos prætereat, quosque ſequatur, habet.

Æmulationem *Ariſtoteles lib. 2. Rhetor.* bonam enuntiavit, & bonorum virorum, ſicut invidiam malam & malorum virorum. *Idem* etiam *Rhetor. 1.* æmulabilia dicit, quæ aliis utilitatem afferunt & virtutes, & quæ beneficium afferre poſſunt, quibus frui proximi poſſunt.

89. Bombilius homo olim adagio dicebatur Arrogans. Turpe ſane & audax eſt vitium, ultrà ſe & peram ſuam ſapere. Unde quis audet ſeipſum exaltare, conſtanter jactare, magnifica omnia exclamare, ſua omnia peramplè plenis buccis deprædicare, multa polliceri & nihil ſervare, maxima oſtentare & nihil præſtare, benefacta aliena ſibi arrogare, ſibi adjudicare ſibi vendicare. O bardum & ſtolidum hominem! *Laudet te alienus, non os tuum: Extraneus & non labia tua:* hortatur Sapiens *Proverb. 27.* Mirabile jactantiæ genus, inquit, *S. Bernardus ſerm. 1. ſupra Cant.* ut non poſſis putari ſanctus, niſi ſceleratus appareas. Acutè *Plautus in Epidico.*

Stultus eſt qui facta infecta facere verbis poſtulat.

90. Ingrato homini toti mundo exoſo ſicut nemo cupit benefacere: ita grato tantò libentiùs quisque confert beneficia, quantò ea demiſſiùs accipit, humiliùs agnoſcit, & debitas pro his grates rependit citiùs, attendens illos verſus:

Gratia debetur pro munere ſi cito detur:
Sed ſi tardetur non gratum munus habetur:

91. In hoc unum eant dies, in hoc noctes : hoc opus tuum ſit, hæc cogitatio imponere veteribus malis finem. Præclarè ſic monet *Seneca epiſt. 62. Id age, ut tibi inſtar totius vitæ ſit dies, nec te tanquam ultimum rapiat : ſed ſic illum aſpice tanquam eſſe etiam ultimus poſſit. Ante ſenectutem cura ut benè vivas; in ſenectute ut bene moriaris.*

92. In ea prô dolor! incidimus tempora, quibus difficillimum eſt inter corruptiſſimos mores bene adhuc moratum aliquando mori poſſe. Si optimè perluſtremus ſtatus omnes, advertimus, quæ nos circumſtent pericula, quantum malorum circà nos verſetur: aſpicimus quàm nullum ſit nefas ſine exemplo, quæ ſub libertate ad prava ſit licentia; quantùm quotidie nequitia proficiat, quantùm publicè privatimque peccetur, ut ſatis ferè conſequamur, ſi inter peſſimos non habeamur. Stude libertatem animi veram cum bona conſcientiâ ſemper habere. Quæris, quæ ſit iſta? Reſpondet Romanus Sapiens *epiſt. 76. non homines timere, non Deos : non turpia velle nec nimia; in ſeipſum habere maximam poteſtatem. Inæſtimabile bonum eſt, ſuum fieri.*

93. Omnis in unione firmitas & ſtabilitas eſt; Tamdiu res aliqua firma & ſtabilis eſt, quamdiu una eſt. Optime navigatur cum pariter remus trahitur. Optimè cantatur, cum ad diverſas chordas diverſæ voces concordantur. Optima in humano corpore viget ſanitas, cum diverſorum humorum valet contemperies. Hinc *Plutarchus* dicebat : *ut in corpore ex humidi, frigidi, calidi & ſicci temperaturâ optima ſit conſtitutio, ſic & ex fratrum concordiâ maximè floret genus humanum.* Funiculus unus non trahit, non elevat, non ſuſtinet pondus: cum plures ſimul junguntur & in unum funem colliguntur; trahunt, elevant, ſuſtinent pondus maximum. Ita Reſpublica, ita exercitus, ita familia optime conſiſtunt, cum in unum conveniunt, & quid unum fiunt : juxta vetus axioma. *Vis unita fortior.*

94. Qua-

94. Qualitatis veræ tenor permanet, falſa non durant, inquit *Seneca epiſt.* 121. Maximum indicium eſt malæ mentis fluctuatio, ut inter ſimilitudinum virtutis, morumque utilium jactatio. Quod ſemel benè & prudenter conſtitutum eſt, facilè mutari non debet. Non vagatur, ut iterum *Seneca epiſt* 35. quod eſt fixum & fundatum. Rectè idcircò & *Socrates apud Stobæum ſerm.* 1. *de prudentia*, ut ſtatua baſi, ita vir bonus inſtituto innixus honeſto nullatenus dimoveri debet.

95. Æquo animo excipienda ſunt neceſſaria: quæ declinare non vales, audacter excipie, conſtanter & fortiter ſuffer & ſuſtine. Cogita laborem & dolorem in adverſis, ſi poſſit tolerari, levem eſſe, ſi non poſſit eſſe brevem. *Nemo enim*, inquit *Seneca*, *valdè poteſt dolere & diu.* Sicut palma cùm gravatur, elevatur; ita conſtantia, dum conculcatur, glorioſius exaltatur. Qui conſtanter ſempiternis bonis frui deſiderat, oportet ut conſtanter & ſemper bonus permaneat. Equidem ut ille canit:

Sola refert palmam Conſtantia, ſola triumphat
Jugiter & noſtrum ſola coronat opus.

96. Non quæ, ſed quemadmodum adverſa feras, intereſt. Ut inter exercitandum non quid perferas, ſed quo animo, ſed quâ virtute, quâ patientiâ feras, attenditur. Ita omnes adverſitates, exercitationes puta. Omnia in bonum vertit bonus, nec contriſtabit juſtum, quidquid acciderit. Tunc apparebit, in te quanta virtus fuerit, quantùmque valuerit, cum quid potueris patientiâ, oſtenderis.

97. Anima cùm animat, amat; non eſt ſine amore anima. Non poteſt autem quid amare, cui non adhæreat. Si mundo adhæreat, non erit munda; ſi deliciis & divitiis, non erit ſine vitils; ſi homini fallaci, innitetur arundini. Cui igitur melius adhærere poterit, quàm illi, quod adhærenti eſt optimum, eumque reddit beatiſſimum, Hoc eſt, optimum. Hoc autem confert & præſtat ſolus Deus infinitè bonus, imò optimus: cul certè, ut expertus eſt Rex Jeſſæus, adhærere bonum eſt, & in eo ponere ſpem ſuam eſt optimum. Itaque adhære bono, ut tibi benè ſit, adhære optimo, ut ſit optimè. Ad illum tuus te trahat amor, quem amare, ſumma eſt felicitas, cui adhærere quietam, veram & æternam parit lætitiam.

98. Non eſt animus magnus & generoſus, qui facilè commovetur injuriis. Vel enim, qui læſit te potentior, vel imbecillior erit: Si imbecillior, parce illi: Si potentior, tibi. Non expedit ſtatim omnia videre, omnia audire, omnia ſcire, omnia credere. Multæ nos inſcios & incurios tranſeunt injuriæ, ex quibus pleraſque non ſentiet, qui neſciet. Non vis eſſè inquietus, non ſis curioſus: qui enim curioſè inquirit, quid de ſe loquantur homines, ille ſeipſum inquietat & turbat.

99. Qumdiu vivimus, tamdiu morimur. Imò antiquo Romano Sapiente docente *epiſt.* 24. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ & nunc quoque cùm creſcimus, vita decreſcit. Ideò vivimus, ut aliquando moriamus, & ideo morimur, ut æternùm vivamus. Malè vivunt, qui ſemper vivere incipiunt, ut Idem ait *epiſt.* 23. quia ſemper illis imperfecta vita. Non p[illegible]teſt autem ſtare paratus ad mortem, qui non incipit vivere. Id agendum eſt, ut ſatis vixerimus. Moriantur ante nos vitia noſtra. Cogitemus mortalia omnia eſſe & incerta. Lege mortali hodie fieri poteſt quidquid unquam poteſt. Benè moritur, quiſquis moritur dum lucrum facit. Excutienda vitæ cupido eſt dicendumque nihil intereſſe quandò patiamur, quandoque patiendum eſt. Quàm bene vivamus refert, non quamdiu.

100. Qui prudens eſt & temperans eſt: qui temperans & conſtans eſt: qui conſtans eſt & imperturbatus eſt: qui imperturbatus eſt, ſine triſtitia eſt, qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt. Ergo prudens beatus eſt. Ita *Seneca epiſt.* 86. Et quia, ut inquit *Ariſtoteles* 6. *Ethic. cap.*12. non poteſt quiſquam, qui non idem bonus ſit, prudens eſſe. Præclarè verò rurſus *Seneca epiſt.* 80. ad quæſtionem? quid tibi opus eſt, ut ſis bonus? cùm reſpondeat, Velle. Ergo à voluntate tuâ dependet, ut ſis bonus, ut ſis prudens, ut ſis beatus. Finis ergo tuus cùm ſit beatitudo, benè proinde ad hunc ipſum finem aſſequendum obſerva, quod paucis ita declamat Poëta:

Quidquid agis, prudenter agas, & reſpice Finem,

EPILOGUS,
SIVE TOTIUS OPERIS CONCLUSIO.

PErluſtratâ tandem totius Mundi Mirabilis Occonomiâ, viſoque hoc vaſto ter Magni Opificis opere, quo, ut *Lactantius lib. 1. de ira Dei cap. 10.* ait, *nihil poteſt eſſe nec diſpoſitus ad ordinem, nec aptiùs ad utilitatem, nec ordinatiùs ad pulchritudinem, nec majus ad molem*: ſuper eſſe nunc videtur, ut è ſpeculâ Noſtrâ ſublatis paulò altius mentis oculis ad ſupremæ divinitatis ſpeculum tanquam verum Panſcopium rerum Univerſitatis in eodem Hyperaſpiſten, & Architectum eorum omnium Notabilium & Mirabilium, quæ toto hoc opere ſagaci indagine conquiſivimus, intueamur, contemplemur & veneremur. Utpotè qui verè nos delectat in facturâ ſuâ, & in operibus manuum ſuarum exultamus, ita ut cum maximo cordis Jubilo exclamare cum Regio Pſalte poſſimus: *Quam magnificata ſunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ: Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. pſ. 91. v. 6. & 7.*

Quis enim tam vecors? quis tam inſanæ mentis? quis tam improbis imbutus moribus, ut dum ingentes illos areanorũ receſſus, abditos illos Naturæ partus, ſumma illa rerum à Summo Deo conditarum miracula perpendit; non continuò admiretur opificem, & in ejus confeſtim, non dicam, ducatur, ſed rapiatur amorem, qui ex puriſſimo in nos, & genus noſtrum amore hæc ipſa ex profundiſſima nullitatis, ac nihili abyſſo in clariſſimam lucem exiſtentiæ benigniſſimus Author produxit? Ita certè ex veri Sapientis conſilio *Sap. 13. v. 5. â magnitudine ſpeciei, & creaturæ poterit cognoſcibiliter horum Creator cognoſci.* Ita magnus ille Gentium Doctor *Rom. 1: v. 20. inviſibilia ipſius* (Dei) *à creatura Mundi per ea, quæ facta ſunt, intellectu* conſpici præclarè docet. Ita ex Gentilibus Philoſophis divinus *Plato in Sympoſ.* ex pulchritudine rerum pulchritudinem quandam admirandam Divinitatis cerni ſtudioſè decernit. Quin & *Hermes* ille *Triſmegiſtus* Mundum librum eſſe Divinitatis, & ſpeculum divinorum edixit, in quo nimirum Deus ſeipſum quaſi *Apelles* ſummus clarè expreſſit & depinxit. In hoc libro pervolvendo egregiè ſtuduit eremi cultor, Aſcetarum multorum Parens, & Magiſter *Antonius*, qui idcircò etiàm cùm aliquandò de ſuis libris à Philoſopho quodam rogaretur, ingenuè reſpondit: *Meus liber, ô Philoſphe! eſt Natura rerum à Deo conditarum, quæ quotieſcunque mihi libuerit, libros ipſius Dei ad legendum ſuppeditat.*

Agnovit ſimilia, docuique Celeberrimus ille Cytharœdus poëtarum commento non undiquaque inſcito ſylvarum, ſaxorum, ferarùmque tractor *Orpheus*, cùm dixit: Mundi machinam eſſe Muſicam, & admirabilem conſonantiam prædicantem, & laudantem Deum, conformiter alteri ſanctori Cytharœdo pſallenti: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus enuntiat firmamentum. pſ. 18. v. 1.* Hinc & à *S. Athanaſio orat. contra Idola*, & *S. Auguſtino lib. 10. Conf. cap. 6.* Mundus dictus eſt lyra, ſuavem edens divinæ providentiæ ſonum; cujus Lyricen vel Cytharœdus eſſet ipſe Deus. Atq; hæc iſta teſtimonia quid aliud probare videntur, quàm ex rerum naturalium inſpectione nihil nos magis perſpicere poſſe, quàm maximam Dei Conditoris Bonitatem, potentiam, majeſtatem & gloriam.

Quæ ipſa ſeriò perpendens *S. Proſper lib. 2. de vocat. Gent. cap. 1.* appoſitè quærit: *Quod eſt teſtimonium, quod ſemper Domino deſervit, niſi ipſa totius Mundi inenarrabilis pulchritudo & ordinata largitio? per quam humanis cordibus quædam legis æternæ tabulæ præbebuntur, ut in paginis elementorum, & voluminibus temporum communis, & publica divinæ inſtitutionis doctrina largiretur.* Ideò præclarè monet *S. Auguſtinus in Pſalm. 26.* ajens: *Circumeat animus tuus per univerſam creaturam: undique tibi clamabit Creatura; Deus me facit. Quidquid te delectaverit in arte, Artificem commendat, magiſque ſi circumeas univerſa, conſideratio concipit Artificis laudem. Vides cœlos; magna Opera Dei ſunt. Vides terram; Deus fecit ſemina innumera, diverſitates germinum, multitudinem animalium: circui adhuc cœlos uſque ad terram, nihil relinquas: Undique tibi omnia reſonant Conditorem. Et ipſæ ſpecies creaturarum voces ſunt quædam Creatorem laudantium.*

Excla-

Exclamat tandem Idem ſanctiſſimus Præſul *lib.10. Conf. cap.6. Cœlum & terra, & omnia, quæ in eis ſunt, ecce undique mihi dicunt, ut Te amem: nec ceſſant dicere omnibus, ut ſint inexcuſabiles.*

Sicut autem S. Scripturæ eloquio *Prov. 16. v 4 Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*: ita principalis Dei ter Opt. Maximi in conſtituendo Mundi opificio, & tam mirabilium in eodem productione finis eximius fuiſſe cenſetur primò Gloria Conditoris; deinde Terrenus globus, in quo genus humanum ad imaginem & ſimilitudinem ſuam erat conditurus. *Fruſtra* enim, ait *Kircherus Itin. Extat. 1. dial 2. cap. 1. corporeus Mundus conditus videbatur, ſi non eſſet rationalis creatura corporea, quæ operum divinorum potentiam & Majeſtatem aſpiceret, aſpiciendo admiraretur, tantæque potentiæ Opificem admirando inquireret, acquiſitum amaret, atque eo tandem perpetuò frueretur.* Hinc itaque patet, quod ſicut Urano-coſmus cum igneis ſuis corporibus & globis luc idiſſimis Atmo-coſmo, & hoc mediante & adjuvante infimo globo terreno, ſeu Geo-coſmo quidquid habet virium & poteſtatis in perpetuum uſum commodumque demiſsè concedere & communicare debet: ita Geo-coſmus ſeu terrenus Globus cum toto ſuo apparatu humano Generi ſeſe in ſubſidium & ſervitum nunquam non intermittendum ſubmittere quoque debet. Genus verò humanum non ideò tumente faſtu ſuperbè ſeſe efferre, & jugum omne excutere, ſed caput mentemque potiùs ſupremo Conditori humiliter inclinare, eundem venerari, & pro viribus collaudare debet.

Ipſe itaque Deus ſicut eſt prima cauſa efficiens omnium, ſic & omnium eſt finis & ſcopus: Omnia enim tendunt in Dei Opt. Max. laudem, ut nempè Creatoris potentia, Majeſtas, Miſericordia, Providentia, Juſtitia & Sapientia toto orbe conſtanter, & perpetuò ab omnibus ſuis operibus collaudetur. Eſt equidem ſupremi Creatoris natura & divinitas tantæ dignitatis & Majeſtatis, ut poſcat omnia ad ſe referri: imò dos una Divinitatis propria & eſſentialis eſt, quod illa ſit ultimus rerum omnium finis, ad quem omnia collimare debent.

Quo certè fortiter & inſtanter admonemur, ut omnia noſtra ad Deum referamus, eaque propter illum operemur, ſicut Ipſe omnia operatus eſt, ac illa ipſa opera nobiſcum operatur propter ſemetipſum. Cùm ergò Deus omnia propter ſemetipſum operatur, par eſt, ut nos quoque illi coöperantes in eandem cum ipſo intentionem conſpiremus, atque omnia noſtra opera ad laudem ejus, & gloriam dirigamus eò ferventius & libentinus, quò certius nobis conſtat in nulla re creatâ perfectè nos quieſcere & votorum noſtrorum ſummam attingere poſſe Ipſe enim Deus ſicut Finis ultimus & Scopus noſter eſt; ſic & ſola quies noſtra eſt Sola ipſius Majeſtas cor noſtrum replere, ſola ipſius bonitas & dulcedo ſatiare poteſt. Hanc enim qualemcunque capacitatem noſtram nec dignitates ullæ, nec divitiæ, nec Voluptates, neque univerſa bona creata replere poſſunt, ſed, unum tantum eſt Bonum infinitum & increatum, quod eſt ipſe Deus, illam adæquatè explere, & ſatiare, noſque fruitione ſuâ felices reddere ac beare poteſt. Idipſum agnoſcens *D. Auguſtinus lib 1. Conf. cap. 1.* benè exclamat: *Feciſti nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te.* Ideo Divinus Pſaltes nullo quoque creato bono cor ſuum adimpleri poſſe palàm atteſtatus eſt, niſi cùm gloriam videret ſui Conditoris: *Satiabor*, inquit, *cum apparuerit gloria tua.*

Hæc eſt itaque Vita æterna, ut cognoſamus te Deum verum! hæc eſt vera beatitudo, ut te videamus infinitæ potentiæ, Majaſtetis & bonitatis abyſſum! Hæc eſt ſumma felicitas, ut unum videamus & in uno videamus Omnia! Hæc eſt Votorum noſtrorum tanquillitas in uno bono, ut videamus quidquid volumus, non videamus, quidquid nolumus! Hoc verum eſt Panſcopium in compendio unicâ viſione complexum exhibens rerum omnium, in quo Unico, inquam, complexu ipſum Naturæ conditorem luce meridianâ clariùs, & in ipſo Univerſa illius opera viſione quà abſtractivâ, quà intuitivâ conſpicere valemus. Deum enim verè eſſe omnia in omnibus prædicat Doctor Gentium *ad Coloſ. cap. 3. verſ. 11.* ac propter eum eſſe omnia *ad Hebr. cap. 2. v. 10.* In Verbo enim Eſſentiam cogita, ac in Viſione cùm matutinâ, tùm veſpertinâ videri omnia, proclamat Magnus ille Præſul Hipponenſis *Aurelius Auguſtinus lib. 20. de civit. Dei cap. 21. Quid eſt, quod neſciunt, qui ſcientem omnia ſciunt.* Docet ſanctè Sanctus Eccleſiæ Doctor *Gregorius lib. 4. dialog. cap. 33.* Idem hoc mellitiſſimè Mellifluus Abbas *Bernardus ferm. de tripl. genere bonorum* enuntiat: *O anima, quæ naturaliter ſcire deſideras*, acclamat Seraphicus *Bonaventura ſoliloq. cap. 4. hoc ſpeculum Divinitatis videre affecta, in illo ſtudere, & legere deſidera: quia hoc ſemel vidiſſe, eſt omnia didiciſſe.* O igitur beata viſio! exclamat *S. Bernardus lib. 4. Medit.* videre Deum in ſeipſo, videre in nobis, & nos in eo felici jucunditate & jucundâ felicitate. Hæc viſio & delectatio totum cor hominis implens, & ſatians tota erit illius beatitudinis conſummatio. Finio & ſuperatis tantis laborum tædiis totius Operis Epitomen paucis tandem complectens Verſibus Lector lætus accino.

Quis-

Quiſquis ades Speculæ ſpectator, ſuſpice quo vis:
Abdita Naturæ maxima comperies.
Hæc κόσμου *& magni, quo claudimur undique, cœli*
Ex æquo rarâ denotat arte ſcopum.
Signat ſubmerſi Phaëtontis inhoſpita Ponti
Atque reſurgentis Solis in ungue loca.
Lampade conſpicuum Lunari pingit Olympum,
Stelligeras mirè volvit in axe faces.
Indigitat digito qui detonet horrida juſtus
Heu! nimiis hominum ſpicula juſta Deus
Concuſſus noxis. Cœleſtes inſtruit orbes,
Quæ vis pervigili ſidera lege gyrat
Phœbifer orbitulis, ubi ſol flammantibus exit,
Qualiter hinc agros Torrida Zona premat?
Qualiter econtrà condenſet frigida tellus
Climata? qui gravibus nubibus imber eat!
Qualiter à ventis feriantur obalta Trionum
Culmina? qui radians procrëet iris aquas?
Et quæ ſit ratio, quod ab uno fonte ferantur
Tot ſpecies, pluviæ, grando, pruina, nives?
Qui Zephyrus tepeat, Notus ardeat, Eurus adurat?
Quo Meteororum turbine flabra ruant?
Quomodò Horizontem Titan colluſtret Utrumque
Aptè interpoſitis ſuetus adeſſe moris;
Qualiter Æolicos ventorum turbo ſuſurros
Concitet occiduus? Quam Geocoſmus agat
Progeniem rerum miram? Cur noctis opacæ
Plus madeant tenebræ, quàm radioſa dies?
Quis ſit ſiderei ſpecialis horoſcopus orbis,
Quod generetur homo proſpera quæque videns?
Hic cur ſuſtineat caſus conſtanter iniquos,
Cur ſubito Cyrus, qui modò Crœſus erat?
Quid ſit in axe poli? quid Circulus Arcticus? aſtra
Utrum ſint, vel non ſymbola, ſeu paria?
Quid Tropicus Cancri, quid ſit Tropicus Capricorni?
Sit quis & Arcturi, Solſtitiique modus?
Quomodo nunc rectus vaſto ſit in æquore fluxus?
Nunc refluis remeet curſibus unda maris?
Qualiter agreſti culmo vegetetur arundo?
Quâ vitâ ſpirent herbula, planta, lapis?
Quomodò communes habeant animalia ſenſus
Effera nobiſcum? qualiter ambra viret?
Futilis immenſos quos condat Terra theſauros?
Totam quid circà ſit Micro-coſmus homo
Naturam? Quod homo ſolum ſit in ordine finis
Hujus formatus, ſcandat ut aſtra, ſuum
Spectando Dominum cœlique, ſolique Tonantem
Illic æternum cœlica caſtra tenens?
Huncagedum tu prĕnde librum; nam ſcire volenti
Omnia quæ ſata ſunt, ſingula ritè dabit.
Verùm magna licet, tamen eſt conſtricta Voluptas
Numinis intuitu nube tegente frui.
Hinc mihi mens ad Te ſtimulante cupidine flagrat
Sollicitans faciem læta videre tuam.
Tu mihi Terra Deus, mihi Tu Mare, tu Mihi cœlum,
Denique cuncta mihi es: Te ſine cuncta nihil.
O igitur Te quandò Deus ſine nube videbo!
O oculis quandò percipiēre meis!
Poſtquam nempè Deus Te videro, cuncta videbo
O deſideriis meta ſuprema meis!

FINIS.

sIt LaVs, honor & gLorIa
VnI trInoqVe Deo
In
VnIVersIs MIrabILIbVs sVIs.

INDEX

Rerum notabilium & mirabilium Tomi III.

A.

ABortus & ejus cauſa pag. 9.
Abſtemiorum exempla mirabilia 107. & ſeq.
Ænotherus gigas 65
Aeris in reſpiratione uſus 116
Aeris exhalati pondus 45
Æris & ferri primi inventores 211
Æſtimativa potentia quid ſit 118
Agilitatis & agendi promptitudinis exempla 81
Ajacis corpus 65
Alvi laxatio ab imaginatione 160
Americæ inventor quis fuerit 213
Anemoſcopii inventio ibid.
Anima quandò fœtui humano infundatur 8. 92
Animæ in genere notabilia ſcienda 91
Anima humana quid ſit ibid.
Animarum originis variæ ſententiæ 92
Anima ſimplex quomodò innumeras tamen operationes exerceat 93
Anima à corpore ſeparari poteſt ibidem
Animæ omnes divinum quid continent ibid.
Animæ humanæ dignitates 94
Animæ diſtinctio ibid.
Animæ virtus vegetatrix 95
Auctrix 97
Generativa 98
Animam ſe imaginans 163
Anima cognoſcens ſive intellectus humanus 193
Anima volens ſive voluntas humana 215
Animalia in ſenſatione ſe invicem ſuperant 124
Anni diviſio à quo primum facta 214
Antæi cadaver repertum 65
Antipathia mirabilis cum ſcopis 162
Apophyſis quæ dicatur 36
Apum & mellis uſus à quo inventus 214
Arteriæ earumque diſtinctio 34
Arterialis pulſus 44
Artis inciſoriæ inventio 210
Aſinius Gallus ſtaturæ minimæ homo 68
Aſtrologiæ inventio 213
Aſtronomicorum inſtrumentorum inventio ibid.
Auditus & auditio 130
Auditio per os & verticem 133
Auditus cauſa proxima item finalis in homine ibidem
Auditus per radios ſonoros perficitur 131
Augmentativa facultas corporis vivi 97. & ſeq.
Aures pro arbitrio moventes 145
Aurium immobilitas 42
cum brachiis conſenſus 43
Aurium, linguæ & laryngis conſenſus 133
Aurium & auditus mirabilia 145
Aurichalci inventio 211
Augurii diſciplina ubi primum claruerit 213
Aurum tonans 211
Axiomata, dicta, & monita Ethico-politico-Chriſtiana 218. & ſeq.

B.

Barbati mirabiliter 71
Bombardarum inventio 212
Bonitas prima Deus eſt 215
Bonitas & eſſentia convertuntur ibid.
Bonum verum & apparens 216
Buccæ cum abdomine conſenſum habent 43
Bulimus ſive Bulimia 103

C.

Cæcitas à variis cauſis orta 143
Cæcorum mirabilia 143. & ſeq.
Cæcus juvenis mirabilia perficiens 145.
Cæcus vaticiniis clarus ibid.
Cæcus lanius tactu belluas æſtimans 155
Campanarum inventio 208
Canis vivus ante fœtum humanum editus 30
Canities circà tempora 42
Canities præcox ex variis cauſis 76
Capillorum mutatio ab attactu 155
Caput undè dictum 37
Transfoſſum in fœtu humano 16
Mirabiliter fœtui in utero ablatum ibidem
Ex media parte piſcem referens in fœtu 17
Alvear phantaſticè imaginans 163
Cardani mirabilis odoratus 155
Vis imaginatrix 162
Caro in humano corpore 34
Cartilago quid ſit 33
Catalepſis ab amore 162
Caudati homines 70
Cerebrum ejusque deſcriptio 39
Cerebri humani quantitas 4. & 42.
ejusdem diſpoſitio ad benè intelligendum 195
Chartæ ſive papyri inventio 209
Ciborum luxus mirabilis 150
Cleopatræ unio in cibum datus 149
Clyſterum inventio 214
Cœleſtes influxus cauſa monſtrorum 19
Collum craſſum aut longum quid notet 43
Comeſtionis exoticarum rerum exempla 99
Comprehenſio cognitio eſt præſtantiſſima 195
Conceptio generatoria hominis 7
Conjectationes phyſiognomicæ 54. & ſeq.
Cor ejusque partes 39
Cordis auriculæ 44
Corbilli metamorphoſis 73
Cornua à phantaſia enata 160
Cornuum imaginatio mirabilis 162
Cornutæ mulieres 72
Corporis humani partes, uſus ac proprietates 33. & ſeq.
Deformitas quid indicet 45
Partium omnium ſymmetria 45. & ſeq.
Coſtæ in corpore humano 37
Curſores eximii 81
Cutis humani corporis 34
Cytharæ inventor quis fuerit 204

D.

Deformitas in corpore humano quid denotet 45

Dentes gigaotum mirabiles 65
Dentes quomodo renaſci queant 42
in igne durant ibidem
Dentium io homine pluralitas aut raritas 42
ocularium extractio periculoſa eſt, ibidem
Dentibus qoomodò audiri queat 146
Dei cognitio ex rebus creatis 246
Deus quomodò colendus 258. & ſeq.
Deus eſt prima cauſa omnium ſicut & finis 247
Diaphragma io corpore bumano 29
Diarthroſis triplex explicatur 26
Digiti annularis cum corde conſenſus 43
Dionyſii Tyranni auris ſive carcer 145
Diu quidam non dormientes 179
Dormientium longo tempore exempla ibidem

E.

Echo mirabilis in villa Simonetta 146
Eclipſes quis primus obſervarit 218
Epiphyſis quid ſonet 26
Epularum mirabilium luxus 150
Equitatio ridicula io ſomno 179
Equites deſultorii à quo primùm inſtituti 212
Eques Hormyrius mirabilis 81
Eques mirabilis io Caroiolia 82
Eſſentia & bonitas convertuntur 215
Eſu variorum fructuum delectati 149
Exangues partes in corpore bumano 45
Exercitus ordinem Palamedes invenit 212
Experimentum Torricelianum 210
Extaſi ſe reddentes inſenſibiles 156
Extaſis fictæ in quadam muliere hiſtoria ibidem

F.

Facies & ejus deſcriptio 27
Facierum diverſitas io hominibus 2
Facies hominis benè proportionati 46.47.
Fames quid ſit eiuſque mirabilia 102. & ſeq.
Famis longius toleratæ exempla 107
Famis calamitoſæ caſus mirabiles 109. & ſeq.
Famis memorabilium calamitatum Chronicon 112
Felis ex ore partus mirabilis 31
Fellis folliculus 40
Ferri attactus mulieri noxius 155
Ferruminatio, ferri temperies & ferreæ ſoleæ à quibus excogitatæ 211
Fibræ in corpore humano quæ dicantur 38
Fœmina magnitudinis exoticæ 66
Fœminæ admirandæ fortitudinis 80
Fœminæ cornutæ 72
Fœtor & graveolentia quorundam 154
Fœtus humanus quid ſit 7
ejusdem conceptio & formatio in utero 7. & ſeq.
eidem quandò anima infundatur 8
ejus nutritio in utero materno 9
maſculini aut fœminini in utero ſigna 10
quomodo aerem requirat ibidem
diaboli formam habens 14
crocei coloris 15
lacertam io pectore habens ibidem
brachio in utero privatus 16
ſpeciem gliris habens 17
ejulatu edito in uterum reverſus 31
recens natus alium pariens 72
Fontes juventutem reducentes 75
Formatrix virtus quid poſſit in monſtris efformandis 18
Fortitudinis exoticæ mira exempla 77. & ſeq.
Friderici Electoris Saxonici fortitudo 80
Frontis cum pectore conſenſus 41

G.

Gemelli cancellatis cruribus conjuncti 17
Gemmæ, quæ certa quædam ſomnia inducunt 187
Generatio hominis in quo diverſa à generatione cœterorum animalium 7
Geometriæ inventio 212
Geographicarum tabularum inventio ibidem
Gibboſorum halitus undè fœteat 119
Gigantum hiſtoriæ 64
Gigas mirabilis voracitatis 66
Gigas 18. cubitorum longitudinis ibidem
Gravidis quodnam tempus magis periculoſum 9
Goloſitas Vitellii 149
Guſtus ſenſus organum & objectum 134
ejus ſimilitudo cum tactu ibidem
objectum eſt ſapor, de quo variæ ſententiæ 135
excellentia 136

H.

Halitus gibboſorum & ſimorum undè fœteat 119
Hartheni magnitudo 65
Hepar, ejuſque notabilia ſcienda 39 & ſeq.
Herbarum quarundam prima ioventio 214
Hiſtrio mirabilis 82
Homo quid ſit 1
ad ſimilitudinem Dei factus ibidem
majoris mundi factus 4
tribus præcellit ibidem
quantum & quamdiu poſſit creſcere 46
quot habeat muſculos & oſſa 44
Volans per aerem 81
morinelli qualitate præditus ibidem
900. annorum in India 85
maximè ſomniat præ aliis animantibus 88
Homines unde ſteriles reddantur 42
corporis forma mirabiles 64
Cynocephali 68. & 69
magnis auribus 69
ſine auribus ibidem
averſis plantis ibidem
Aſtomi, Aranaſi, Blemmyi ibidem
Caudati 70
piloſi & mirabiliter barbati 71
Valdè ſonora voce 146
diviſas linguas habentes 149
adunco naſo à Perſis honorati 152.
Hominibus quædam mala propria 6
Hominis extenſi figuræ variæ 46
Horologia automata quis invenerit 213
Humani corporis partium externarum deſcriptio 23
internarum deſcriptio 39. & ſeq.
dimenſio & proportio 48
proportionis Tabulæ 48. & ſeq.

I.

Jejunus homo gravior eſt ſe pranſo 4[illegible]
Ignis marinus 21[illegible]
Imaginaria oſſium mollities 16[illegible]
Imaginationes ridiculæ ibidem
Imaginativæ virtutis exempla in gravidis 14. & ſeq.
Indi rejuveneſcentes 75
Inediæ diuturnæ exempla 107
Infans imaginem crucifixi referens 17
Infans in utero prægnans 72
Infans in utero an vitam à vigilia vel ſomno ordiatur 173
Infantes

Infantes in verubus aſſati à matribus 212
Infantiæ præjudicia erronea 196
Ingenium quid ſit 196
muliebre debilius virili 197
Ingenia præcocia non durant ibidem
Ingenii præſtantia, diverſitas & variæ proprietates 196. & ſeq.
Ingenia humana in genere bonorum deſcripta 198
malorum ibid.
indifferentium 199
Ingenii præcellentis ſignum 199
Ingeniorum exoticorum exempla 199. & ſeq.
Ingeniis omnibus quædam admixta dementia 197
Ingenio prodeſt eſus calidorum ibid.
Ingenioſiores ſunt, qui aquas & flumina accolunt 197
Ingenioſi rerum mirabilium inventores 207. & ſeq.
Ingenioſi ſunt inconſtantes 197
Intellectio alia hominis alia animæ 194
Intellectus humanus, ejuſque operationes 193 & ſeq.
objectum eſt veritas 195
Quomodò novos actus producat 196
Inſecta in aures repentia cauſa horrendorum ſymptomatum 148
Inteſtina humana 40
eorum longitudo 44
Inteſtina in fœtu extrà corpus 15
Inunctionis hydrargiri inventio 211
Juvenis loſtar ovis balans 147
miræ proceritatis 66
Juventæ ſenibus reſtitutæ exempla 75
ejuſdem reſtitutæ faceta hiſtoria ibid.

L.

Lac ex infantibus 72
Lachrymæ calidæ aut frigidæ undè proveniant 41
Lanius cæcus tactu belluas æſtimans 155
Laqueo ſuffocati cur aliqui citius moriantur 119
Lazari vitrivori hiſtoria 101
Leges aliis quis primus impoſuerit 214
Lien ſive ſplen ejuſque notabilia 40
Ligamen in corpore humano quid ſit 23
Linguæ humanæ obſervationes 42
Lingua carens omnes tamen ejus functiones perficiens. 148
Lingua enormis 149
Linguarum morbus in Saxonia ibid.
diviſio 208
Linguæ matrices 209
Literarum inventio 208
Logorithmicæ arithmeticæ inventor 214
Longævitatis exempla 83. & ſeq.
Longævitas Neſtoris 84
patrum antiquorum ibid.
Longævitatis procurandæ media 86 & ſeq.
Loquax abſque lingua 147
Lunæ conſenſus in conceptione & nativitate hominis 9
Luxus in unguentis 153

M.

Machinæ tractoriæ veterum 210
pneumaticæ ibidem
Machina igniaria nova Anglicana 214
Machinamentorum artis inventio 210
Maculæ nigræ in facie quid notent 43
Magnetis inventio 211
Manna omnem habuit ſaporem 149
Manus dextra cur agilior 43. 44
longæ quid notent 44
Maximini proceritas 65
Medulla ſpinalis 39
Membranæ in corpore humano 33
Memoriæ ſive virtutis memorativæ notabilia 165
Memoria naturalis & artificialis 166
Memoriæ præſtantia 167
debilitatis cauſæ ibidem
conducentia adjumenta 167. & ſeq.
nocumenta præcipua 169
exoticæ exempla mirabilia 170
mirabiliter læſæ aut abolitæ exempla 171
artificialis inventio 214
Menſium fluxus mirabilis in fœtu 15
Menſuræ & pondera à quibus inventa 211
Mentis tres operationes 194. & ſeq.
Miles procerus à pumilione occiſus 68
Mithridati venena innoxia 99
Monialis rejuveneſcens 75
in virum mutata 74
Monita ethico politico Chriſtiana circa Deum 218
pro Clericis & Eccleſiaſticis 220
pro Religioſis & Regularibus 221
pro Magnatibus & Principibus 222
pro Aulicis 225
pro civibus & ſubditis 227
pro cauſidicis & conſiliariis principum 228
pro militibus 230
pro Medicis 232
pro Mercatoribus 233
pro mechanicis & artificibus 234
pro ſtudioſis & juvenibus ibidem
pro omnibus univerſim 235
miſcellanea pro vita publica benè inſtituenda 237. & ſeq.
Monſtrum quid ſit 18
Monſtrorum cauſæ Ibidem
Monſtroſi partus exotici 19. & ſeq.
Monſtra non ubique ſunt talia 20
Monſtroſorum partuum Chronicon 21. & ſeq.
Morio exactiſſimè horas indicans 147
Mors à falſa imaginatione 160
Mortis præſagium ex aurium ſordibus 148
ex certo odore 152
Mulieres cornutæ 72
voraces & bibaces 106
Mundus eſt liber divinitatis 246
Muſices vis admirabilis 133. & ſeq.
effectus mirabiles 147
puella novennis peritiſſima ibidem
Mutatio ſexus in quibuſdam hominibus 73
Mutus certa tantum hora loquax 147

N.

Nanorum exempla varia 67
Narium cavitas quid conferat ad olfactum 138
Nares patentes aut anguſtæ quid ſignificent ibid.
Naſi & odoratus mirabilia 152
emunctio vindictæ de reis occaſio 153
nimis magni imaginatio 163
Naſo videntes 148
Nauſea & averſatio quorundam ciborum 151
hujus cauſa 152
Natura hominis quintuplex 5
Natura defectum in monſtris aliundè compenſat 20
Navium & artis navigandi inventio 210
Nervus quid ſit 34
Noctambulonum exempla mirabilia 179
Notarum Muſicarum inventio 208
Numerus hominum major quàm Angelorum 5

Nutritionis & potentiæ nutritivæ notabilia 95. & ſeq.
admirandæ exempla varia 93. & ſeq.

O.

Oblivio à ſenio & aliis cauſis 172
Oculus cur ſphæricus 125
ejus nervus opticus & muſculi ibid.
Oculorum ſitus 125
lippitudo undè provenire poſſit 42
conſenſus cum axillis 43
acies firma 142
Oculi quæ præbeant morum & propenſionum animi inditia 126. & ſeq.
Ocularium partium optima conſtitutio pro viſus efficacia ibid.
Odoratus ſive olfactus, ejus organum & objectum 136. & ſeq.
Odor objectum eſt odoratus 137
Odoris & ſaporis cognatio ibidem
Odoratus medium eſt aer & aqua 138
Odorum ſtudioſi 153
Odoratus valdè ſubtilis ibidem
Odor pomorum, roſarum, & aliarum rerum quibusdam contrarius 154
Odoramenta quibus noxia fuerint ibidem
Os quid ſit 33. 36
Os innominatum quodnám dicatur 37
Oſſa digitorum, pedis, metatarſi, ſeſamoidea &c. 37. 38.
Os ſacrum cur dicatur exècrandum 44
Luz dictum creditur incorruptibile ibid.

P.

Partes ſimilares & diſſimilares in corpore humano 33
Partus imaginativo remedio ſolutus 160
monſtroſi & exotici cum eorum cauſis 18. & ſeq.
inſoliti & numeroſi 29. & ſeq.
aliorum quorundam mirabilium cum excluſis fœtibus humanis 30. & ſeq.
Partus felis ex ore 31
canis & felis ſimul ibidem
Crocodilorum cum fœtu humano ibid.
vermium ibidem
Pecuniæ cuſio à quibus inchoata 211
Pedes longi quid ſignificent 44
Perſpirium & anhelitum ponderandi praxis 119
Phantaſia quomodo immutet fœtum in utero 18. & ſeq.
quid ſit 158
ejusdem objectum & ſedes 159
effectus admirandi 159. & ſeq.
Phantaſtica manus commotio 162
Phantaſticus nolam in capite ſonantem putans 162
Phyſiognomia humana 54. & ſeq.
utilis pictoribus & ſculptoribus 63
Phyſiognomiæ incertitudo ibid.
Pica ſive Citta & Malacia quid ſit 103
Pilorum in quibusdam robur 80
Pipinus puſillus corpore 68
Piſcium eſus mirè appetentes 149
Piſtoriæ artis inventio 219
Poeta in ſomno ingenioſiſſimos verſus componens 181
Pollex pedis vellicatus ad quid proſit 44
Pollex pyrrhi attactu ſanans 155
Populi à Novembri ad Aprilem dormientes 179
Potatores inſignes 105. & ſeq.
Potu abſtinentes 107
Proles tota hirſuta 14
villoſa cum urſi ungulis ibid.
cornuta deformis ibid.
Proportiones partium corporis humani 45. & ſeq.
Puella novennis muſices peritiſſima 147
bilinguis 148
Puellæ exoticarum virium 80
Puer arenam & calcem devorans 100
dentatus eodem quo natus eſt die 79
maximarum virium ibidem
pro libitu ſanguinem ex vulnere emittens 119
tertio anno barbatus 73
Pulmones & eorum notabilia 39
Pulmonum compages & ſtructura 116
Pulſus reſpondet reſpirationi 120
Pulvis è cranio humano valdè ſalutaris 45
Purpuræ color quomodo inventus 212
Pygmæorum exempla varia 67
Pygmæus perdicis magnitudine 68
Pyrophagus Londinenſis 102
Pyrii pulveris inventio 212

Q.

Quadrigarum inventio 210

R.

Ranunculi antè fœtum in partu prævii 31
Ranunculorum partus alius ibidem
Reminiſcentia quid ſit 165
Renes & eorum deſcriptio 40. 43
Reſpiratio animaſtica 115
qualis in anguſto pectore 117
minus frequens undè accidat ibid.
alia naturalis alia voluntaria 118
per aures facta 119
Reſpirationis uſus 116
difficilis cauſæ 118
Reſpirationem concernentia experimenta 119
Reſpiratione ſola quidam viventes 120
Reſpirationi pulſus arterialis reſpondet ibid.
Robur corporis admirandum in variis hominibus 76. & ſeq.
Ronchi undè in ſomno proveniant 176
Ronchus caninus à fœtu enixo 14
Ruſtici germani mira eaque longa dormitio 179
Ruſticus miræ agilitatis 82

S.

Salis confectio à quo inventa 214
Saliva in homine deſcribitur 42
guſtui neceſſaria eſt 136
Sanguis in ſomno plus calet 176
Sapor & de eodem ſententiæ variæ 135
Sapores compoſiti 135. & 136
Saporis & odoris cognatio 137
Sceletus deſcribitur 36
Sceletum practicè ex cadavere humano conficere 38. & ſeq.
Scripturum ingenioſorum Chronicon 203. & ſeq.
Senex centenarius rejuveneſcens 75
Senſatio doloris mira à digitis abſciſſis 157
Senſuum exteriorum in genere notabilia 121 & ſeq
neceſſitas ad intelligentiam ibid.
requiſita 122
Internorum notabilia ſcienda 157
eorundem organa 158
Senſus objectum proprium 122
commune 123
per accidens ibidem
Senſus quomodò ſit paſſio & actio 124
plures aut pauciores in brutis 123
ab excellenti ſenſibili læditur ibidem
Senſus communis quid ſit 157
ejus objectum, actus & organum ibidem
Senſationis cauſa finalis 123
Sentiendi facultas in homine præſtantior, quàm in aliis animalibus 5
Serici origo & inventio 212
Serpens cum infante excluſus in partu 31
Serpens aper & humanus fœtus ſimul excluſi in partu ibidem

Serpen-

Serpentibus & lacertis veſcentes 99
Sexus diverſitas in homine 6
permutationis exempla mirabilia 73. & ſeq.
Signa fœtus maſculini aut fœminini in utero 10
Signaturæ quales & quomodo in fœtum per phantaſiam imprimi poſſint 12. & ſeq.
Sitis quid ſit, ejuſque notabilia 104. & ſeq.
Somnus quid ſit, ejuſque notabilia ſcienda 174. & ſeqq.
quotuplex ſit 175
poſt venæ ſectionem noxius 177
Somni moderati optimi effectus 176
tempus & longitudo 177
Somnambulonum mira exempla 179. & ſeqq.
Somnia & inſomnia 182
ordinata aut turbulenta unde proveniant 184
dæmoniaca quando obſervare liceat 185
divina qualia ſint 186
Somniorum varia genera 181. & ſeq.
Certitudo aut probabilitas 185
mirabilia & ridiculæ vanitates 186
artificialis procuratio 187
cum ſecutis eventibus exempla 189
Somnium matris filio ſalutiferum 190
Sonus quid ſit 130. 131
Soni radiatio 131
medium eſt aër & aqua ibidem
impedimenta 132
diverſitas in diverſis liquoribus & lignis ibid.
Statuæ à cœco confectæ 155
Statuæ loquentes 147
Steriles quomodo effici queant homines 42
Stigmata ſagarum & ſtrigum 156
Stultum imitando ſtultus factus 161
Sudor in homine quinam ſit noxius 45
Suis grunitus à fœtu enixo 55
Surdi ſubmiſſas voces percipientes 146
Surdis & mutis quomodo loquela adduci poſſit ib.
Surdus fides in inſtrumento muſico accordans 148
Suſpenſionis actus 218
Sutoriæ artis inventio 212
Suturæ in capite humano 41
Sympathia imaginativa virtutis in gravidis 12
Sympathiæ & antipathiæ quarundam rerum cum concipientibus, gravidis, & parturientibus 50
Symphyſis duæ ſpecies 36
Synarthoſis triplex ibid.

T.

Tactus ſenſus, ejus organum & objectum 139 & ſeq.
in homine perfectior 140
mirabilia 155
Tactu album à nigro diſcernens ibidem
ſtrumas curantes ibidem
Teleſcopii inventio 212
Tempus gravidis periculoſum 9
vitalis partus ibidem
partus legitimum ibid.
Tendo pars corporis quæ ſit 33
Terror reverentialis hominis cæteris animalibus ingenitus 5
Teſtes in corpore humano 41
Textor exoticarum virium 80
Thermometrorum inventio 210
Thorax in corpore humano 35
Tubæ inflatio ubi nociva 146
Tubæ ſtenterophonæ inventio 209
Tympanorum æneorum inventio 212
Typographiæ inventio 209

V.

Venæ & earum diverſitas in corpore humano 34
Venæſectio in omni ſuffocationis periculo conducit 119
Venena innoxia Mithridati 99
Veneno educatus ibid.
Venter infimus in corpore humano 35
Ventriculus ſive ſtomachus 40
Venuſtas fœtui à phantaſia imprimitur 13
Veritas & objectum intellectus 195
Vermes è naribus emuncti 153
Vermibus veſcentes 99
Verticis in capite mirabile 41
Veſica urinaria ibidem
Videntium in tenebris exempla 141
Vigilatio quid ſit 173
Vigiliæ & ſomni obſervationes ibidem
Vigiliæ commoda & utilitates 174
Vini faſtidium quomodo inducendum 107
Virtus formatrix quid poſſit in monſtris efficiendis 58
Viſibilium ſpecierum affectiones 126
Vis imaginativa cauſa monſtrorum 19
Viſus ſenſus ſive viſio quid ſit 124
objectum proprium & commune 126
ejusdem & oculorum mirabilia 141
acumen in minimis cernendis ibid.
mira efficacia 142
omnia inverſa videns 143
Imminutionis, depravationis & cœcitatis exempla 143. & ſeq.
Viſum adjuvantia vel depravantia 127. & ſeq.
Vitri inventio 211
Vocum differentiæ unde proveniant 120
indicia morum exinde ibid.
Voluntarium & liberum diſtinguuntur 217
Voluntatis humanæ notabilia ſcienda 215
maxima perfectio ibid.
objectum eſt bonum ibid.
ejusdem objectum ſecundarium 216
diverſæ functiones ibidem
Libertas 217
Voratores rerum mirabilium 99 & ſeq.
Voracitatis exempla mirabilia 101. & ſeq.
Unguentorum luxus 158
Urina per oculos excreta 148
per aures excreta 148
Urinæ continentia phantaſtica mirè ſoluta 164

Z.

Zengrorum ſive Skokhorum longævitas 86

Digitized by Google

ERRATA

In Tomo III. ita ſunt corrigenda. Primus numerus paginam, ſecundus columnam, tertius lineam denotat.

Pag.	Col.	Lin.	
7	1	9	Und lethiferum, lege unde lethiferum.
7	1	41	Obſervationes oobiliores. l. notabiliores.
8	1	7	Intimæquè. l. iotimequè.
8	2	20	His tribuit gradus. l. hos tribuit gradus.
8	2	34	Sioiſtro laterere. l. ſiniſtro latere.
8	2	39	Anre plenam. l. ante plenam.
8	2	55	Fœtus pendeat. l. fœtus pendet.
9	2	50	Æſtatem duxiſſe. l. ætatem duxiſſe.
10	2	4	Vivicam acquirit. l. vivificam acquirit.
11	2	1	Sympathicæ movet. l. ſympathicè movet.
11	2	24	Projectis. l. projectus.
12	1	33	Quiccam. l. qoicquam.
22	0	51	Differcotiam membrorum. l. differentiom membrorum.
29	0	6	Dexro. l. dextro.
30	2	18	Removent cum iofantes advertiſſens. l. removens cum infantes advertiſſet.
31	1	39	Animalculum hæc. l. animalcula hæc.
31	2	60	Saguntum delata eſt. l. Saguntthus deleta eſt.
33	2	51	Pecrliate eſt. l. peculiare eſt.
34	2	5	Sanguioem veheote l. ſaoguinem veheotes.
34	2	9	Nervus & vas. l. nervus eſt vas.
34	2	32	Quanditate. l. quantitate.
38	1	7	Digitos. l. digitus.
40	2	39	Corpus tabulatum l. corpus tubulatum.
40	2	50	Apellata. l. appellata.
41	2	17	Hanc ut plurimum. l. hunc ut plurimum.
42	2	20	E cootratoi. l. è cootrario.
44	2	28	Sortiunculam. l. Portiuncolam.
45	1	13	Compertum eſt per Anatomiſtas. l. compertom per Anatomiſtas.
45	1	16	Qui tractus ſi cuocta. l. qui tractus ſic cuocta.
45	1	25	Jejunis exhibutus. l. jejuois exhibitus.
45	1	27	In homines. l. in homine.
45	2	7	Homiuis pinguedo. l. hominis pinguedo.
47	1	23	Proceriori. l. procerioris.
56	0	18	Io Tabula ubi vox firma, dulcis querula l. garrula.
57	0	antep.	Virtus in vultu. l. virtus & in vultu.
58	1	15	Audaces magnanimi. l. Audacis magoanimi.
58	2	1	Palpebræ papillæ. lege puſillæ.
61	1	17	Maliæi. l. maliei.
61	2	61	Optimi aodituis. lege auditus.
62	1	6	Venoſa, humida. l. venoſa tumida.
62	1	52	Anathelitus. l. Anhelitus.
62	1	58	Temporæ depilis. l. tempora depilia.
62	2	19	Caparata. l. caperata.
63	0	58	Puſilli & ſtrangulantes. lege puſillæ & ſtrangulantes.
63	0	63	Venter verò eſt contra. lege venter è cootra.
67	2	6	Monſtroſus l. monſtroſis.
69	2	4	Jaceot. l. jaceaot.
69	2	22	Varios adores. l. varios odores.
69	2	56	Memorato Majolo. l. memorante Majolo.
71	1	42	Devilia. l. depilia.
71	2	11	Incolos prodidit. l. incolas prodidit.
72	2	33	E vitis. l. è vivis.
75	2	67	Novus iterum Schedes. leg. novas iterum Schedas.
78	1	32	Singulas manus. l. in ſingolas manus.
81	1	46	Libricorum ſtipiti. l. lubricorum ſtipitum.
81	1	61	Ut integrum diem. l. ut per integrum diem.
82	1	48	Titutablt. l. titubavit.
85	1	3	Seatum conſolatum. l. ſextum conſufatum.
85	2	41	Ex ipſs luſtuliſſe libros. l. ex ipſa ſuſtuliſſe liberos.
85	2	54	Hiſpaniæ urbe. l. in Hiſpaniæ urbe.
87	1	26	Magis ſe fint. l. magis ſetoſi.
87	1	25	Simul fiat. l. ſimul ſiot.
87	1	38	Cuto & capillis. l. cute & capillis.
87	2	24	Natura congruorum. l. naturæ congruorum.
88	1	32	Purus ſive acrimonia. l. purus ſine acrimooia.
88	1	41	Abſynbii. l. abſynthii.
96	2	40	Nutrimeotum appetant. l. nutrimentum appetunt.
97	2	28	Alimentoquè. l. alimento quo.
101	2	13	Tabo vermibus que. l. tabe vermibusque.
102	1	50	Previter l. breviter.
102	2	23	Quodam diatheſis. l. quædam diatheſis.
102	2	27	Bile depravatà laborantes. l. à bile depravata laborantibus.
102	2	32	Generales tameo cauſa. l. generalis tameo cauſs.
102	2	38	Neroſas partes. l. nervoſas partes.
103	1	31	Symptona l. ſymptoma.
106	2	25	Cum decoro. l. cum decore.
107	1	23	Urceum aliquot continens meoſuras. l. urceum aliquut cootineotem menſuras.
107	1	52	Juſto tempere. lege juſto tempore.
109	1	23	Contingit. l. contigit.
110	1	35	Populus. l. populum.
110	1	49	Occidetint. l. occidetit.
115	1	47	Tenuiſſe videtur. l. traxiſſe videtur.
115	2	56	Ipſi præſtante. l. ipſi præſtandæ.
116	2	11	Regulari convehant. lege regulariter convehant.
117	2	11	Coſtitit. l. conſiſtit.
117	2	26	Affectionem parvam. l. affectionem pravam.
120	1	2	Oxouii. l. Oxooil.
120	1	54	Abſtinentiæ dedimus. l. abſtinentiæ exempla dedimus.
122	2	37	Attigi non valet. l. attingi non valet.
125	1	9	Recipere & in omnem. l. recipere valet ſpecies & io omnem.
125	2	22	Oculi dant ottum l. oculi dat ortum.
126	1	36	Modus, quies. l. motus, quies.
126	2	48	Videndi fecultas. l. facultas.
127	1	9	Ocul. Act. l. Ocul. Art.
127	1	49	Quod vehitur. l. quo vehitur.
129	1	3	Immenſæ. l. immerſæ.
129	1	30	Fel grunum. l. fel gruum.

In tabula Ophthalmo-Scopica pag. 130. *colum.* 21. Pupillæ lætæ. l. latæ.

Colum. ult. Phlegmati abundantiam. l. Phlegmatis abundantiam.

Ibidem

Pag.	Col.	Lin.	
		Ibidem.	Ab ægritudine & reconvaleſcentiam. l. ab ægritudine ad reconvaleſcentiam.
132	1	25	Plurimum atterant, l. plurimum atterunt.
133	2	21	Communicanter. l. communicantur.
134	1	10	Homini l. hominis.
135	1	36	Affirmacium. l. affirmantium.
136	1	34	Reſtituantur. l. reſtituatur.
141	2	10	Prima inventa. l. prima juventa.
145	2	18	Cum declamaret. l. cum declamarent.
147	1	lin. penult.	Expiandotum gratia. lege expiandorum homicidiorum gratia.
147	2	52	Emetiretnt. l. emetirentur.
149	2	12	Servor conijciebat. l. ſervos conijciebat.
150	2	39	Convocavi. l. convocavit.
150	2	42	Ebreios. l. ebrios.
150	2	46	Ferinam. l. ſerinum.
150	2	57	In ponlam. l. in ſponſam.
151	2	41	Cacheticus. l. Cachecticus.
152	1	14	Paſſi ubivis. l. paſſim ubivis.
152	2	32	Imaginationis eſt. l. imaginationis effectus eſt.
159	2	46	Phantaſiæ affectus. l. phantaſiæ effectus.
160	1	43	In Chartula præſcripſit & ſubito parturienti potandam. l. in chartula ſubito parturienti potandam præſcripſit.
166	1	16	Nunc niverſo l. nunc diverſo.
168	2	45	In aqa. l. in aqua.
169	1	46	Externa frigidita. l. externa frigiditas.
170	1	21	Dicavit libros. l. dictavit libros.
170	2	47	Supra ultimo. l. ſuprà ultimos.
171	1	27	Feliciter teaci. l. feliciter tenaci.
176	2	lin. penult.	Comperiantur. l. comperiuntur.
179	1	13	and Lacædæmonios. l. apud Lacedæmonios.
180	2	22	Redimentis. l. rudimentis.
182	1	7	Conſideradionem. l. conſiderationem.

Pag.	Col.	Lin.	
185	2	19	Fartunæ caſus. l. fortunæ caſus.
187	2	29	Ciens motum. l. cient motum.
189	2	35	Ex viſceribus l. in viſceribus.
191	2	25	Nocturno viſo. l. nocturno viſu.
192	1	12	Aſiæ montet. l. Aſiæ montes.
192	2	16	Sib per quietem. l. ſibi per quietem.
193	1	41	Principium volendi. lege principium cognoſcendi ſicut voluntas eſt immediatum principium volendi.
196	2	23	Contagio quædam. l. contagio quodam.
197	2	37	Caput calefit. l. caput calefiat.
198	2	62	Terticum. l. tetricum.
200	2	43	Atheænus. l. Athenæus.
204	4	11	Juveneus. l. Iuvencus.
205	2	19	Abas. l. Abbas.
207	4	8	Vidad. l. vida.
209	1	13	Ialicam, Callicam. l. Italicam, Gallicam.
209	2	lin. penult.	Ultera. l. ultra.
217	2	3	Voluntairum. l. voluntarium.
217	2	62	Si poſſeſt. l. ſi poſſet.
217	2	64	Hinc non dicit volo. l. hinc non dicit nolo.
219	1	37	Sicut credere & ſperare. l. ſicut credere, amare, & ſperare.
219	2	4	Reſpendent l. reſpondent.
219	2	52	Habentis. l. habetis.
222	1	5	Et piaulinum. l. & paulinum.
235	2	24	Laboret. l. laborat.
237	2	23	Petrus Blauſenſis. l. Bleſenſis.
238	2	28	Metuenda facias. l. metuenda ne facias.
239	1	2	Ut quæritur ille. l. ut queritur ille.
245	1	4	Inter ſimilitudinum. l. inter ſimilitudinem.
245	2	23	Moriamus. l. moriamur.
246	0	5	Diſpoſitus. l. diſpoſitius.
246	0	37	Docuidue. l. docuitque.
247	0	lin. penult.	Lector lætus accino. l. Lectori lætus accino.

Aol 1462545

Google

Digitized by Google